KISFALUDY KÁROLY
ÖSSZES MÜVEI.

~~Bpest. 1900.~~ I/1.

~~Feuer~~ ~~tula~~

Bisztrayffyn
Jg. V. u. F.
Kecskemét
1916. nov. 6

KISFALUDY KÁROLY

ÖSSZES MŰVEI

NÉGY KÖTETBEN

*

ÉLETRAJZZAL BEVEZETTE

DR. HORVÁTH CYRILL

EGYETEMI M.-TANÁR

HARMADIK KÖTET

BUDAPEST

MAGYAR KÖNYVKIADÓ INTÉZET

SZEMÉLYEK.

VILLÁNYI BÁLINT, földesúr.
LÍZA } leányai.
PÓLI }
TÓHÁZY LAJOS, kapitány } testvérek.
TÓHÁZY EGYED, ügyvéd }
DOMONKOS, uradalmi tiszt.
Villányi inasa.

A dolog történik Villányi jószágán.

Szoba a fogadóban.

Lajos, Egyed és *Domonkos.*

EGYED (*gondolkodva fel s alá jár*). Hasztalan gondolkodom, fejem olyan, mint az akaratos szép leány, akkor távozik, mikor utána esengek.

LAJOS (*asztalnál ül, előtte bor, egyszerre felugrik s poharát az asztalhoz üti*). Ez a bor vizes mint velőm, már fejem is fáj, annyira eszmélkedem, mind hiába. Öcsém Egyed! te tudós vagy, a törvényt össze-vissza csavarod, segíts most, ha nem vagy himpellér; hisz te is benn űlsz a kelepczében.

EGYED. Te annyi országot összejártál, már tapasztalásból is juthatna valami jó eszedbe, aztán te vagy idősb, téged illet az első jó gondolat.

LAJOS. Én csak karddal tudok magamon segítni; inkább egy osztály lovagon vágnám magamat keresztűl, mintsem ily összeszőtt házasságcsomón —

DOMONKOS (*ki titkon mosolyogva, hol egyiket hol a másikat vizsgálta*). Nos mit végeztek az úrfiak?

EGYED. Annyit végeztünk mint a malom ha nincs vize; nálunk szárazság van, tanácsoljon maga valamit, hisz azért rendeltük ide Cserházáról.

DOMONKOS. Tanácsoljak? hm! hm!

LAJOS. Annyit én is tudok.

EGYED. Domonkos! hadd halljam csak azt a testamentomot.

DOMONKOS. Az eredeti Villányi úrnál van, de én lemásoltam. (*Elővesz irást és olvas.*) Először is lelkemet az égnek, testemet a földnek ajánlom —

EGYED. Hagyjuk a bevezetést, csak azt a fatalis pontot olvassa.

DOMONKOS (*olvas*). „Tertio: Cserháza falút, mint szerzeményemet, hagyom Tóházy Lajos és Egyed, testvérem fiainak, minden appertinentiával együtt.“

EGYED. Csak az az átkozott házasság is ne lenne egyik appertinentia.

DOMONKOS. „Azon feltétellel, hogy Lajos öcsém Lízát, Egyed pedig Pólit, Villányi Bálint úr leányait feleségűl vegyék s úgy a jószágot oszszák fel.“

EGYED. Szörnyű osztály! még szörnyebb házasság!

LAJOS. Olyan falúsi nymphával kössem le magamat, kit se nem láttam se nem ismerek, ki majd csirkéivel mulat és férjét libáit egyiránt szereti.

DOMONKOS. Szelíd jó szívű leány —

LAJOS. Bár csupa jószívűségből előbb ment volna férjhez.

EGYED. Hát az a Póli micsoda nemű virág, pipacs-e vagy szarkaláb? Szinte hallom már fonóktól tanúlt meséket hatszor is

elrebegni. — Oh mezei egyszerűség! tudom várhatok nála örömre, mint a szegény felperes sententiára.

DOMONKOS. Póli vidám, eleven szűz!

EGYED. A kakassal lefekszik s a ludakkal felébred, nemde? Oh bátyám! csak zsebemről gondolkodtál volna, a szívnek találtam volna én helyet — de csak olvassa tovább.

DOMONKOS (*olvas*). „Különben a jószág Villányi úr haláláig osztatlan marad s azután leányaira száll, mert felteszem azt: ha öcséim akaratomat nem teljesítendik, házasodni sem akarnak. De hogy ők is részesűljenek szerzeményemben, a fenn nevezett leányok tartoznak mindegyik öcsémnek tíz tíz ezer forintot készpénzben lefizetni."

EGYED. És tíz annyit elkaparnak tőlünk.

LAJOS. Ördög pokol! pedig én az örökség rovására már két annyit is elköltöttem.

EGYED. Domonkos! maga bátyánk biztosa volt, vallja meg igazán, mit adtak be neki azok a leányok, hogy minket még halála után is kínoz velök?

DOMONKOS. A boldogúlt Villányi úrnak testi lelki barátja volt, sokat összejártak; a leányok őt ápolták, öregségét felvidították, az úrfiak pedig mióta felnőttek, nem is mutatták magukat.

LAJOS. Én a külföldön hadakoztam.

EGYED. Én a belföldön okoskodtam.

DOMONKOS. Az öreg úr meg itthon ezt rendelte.

EGYED. Nem tudna valami módot?

DOMONKOS. Én semmit sem tudok.

LAJOS. Olyan száraz mint a fösvény asztala.

DOMONKOS. De ha szabad kérdenem, mért nem akarnak megházasodni az úrfiak?

LAJOS. Ide a jószágot s mindjárt megteszem. Hej öcsém! ha Málit meglelhetném, kit taval Füreden ismertem meg, akkor nem tünődném így — de nem tudom hová lett.

EGYED. Úgy vagyok én is; keresd fel Nesszit, kit Pesten ismerék, akár ma megesküszöm; de csak képe él bennem, maga elröppent.

LAJOS. Mit tegyünk? ha lemondunk rólok, oda a szép jószág.

EGYED. Ha nem! Hollá! derűl a nap, én találtam módot.

LAJOS. Öcsém! te nagymestere minden ügyvédnek, csak szorítsd meg eszedet.

EGYED. Megvan! élünk! osztozunk!

LAJOS. Süsd el! süsd el!

EGYED. Nem mi, ők mondjanak le rólunk.

LAJOS. Tompa nyílad, majd bizony ily falúsi szűz ott hagyja a kontyot, ha fél falús kérő jön? Gondolj mást.

EGYED. Domonkos! nemde ha ők ellenkeznének, tehát ők kapnak pénzt, s a jószág nekünk marad.

DOMONKOS. Azt mondja a testamentom.

EGYED. Se baj hát! Lajos, tudod mit? tegyük magunkat oly rúttá, hogy látásunkra minden jó keresztény szív összeborzadjon.

LAJOS. Bölcsen. Teszem, én sánta leszek —

EGYED. Én púpos és fél szemre vak —

LAJOS. Oly nyomorék leszek, mint ha már félesztendeig virrasztottak volna.

EGYED. Én göthös leszek és olyan halálfi forma — hahaha!

DOMONKOS. Parancsolnak valamit az úrfiak?

EGYED. Domonkos! a mit hallott, köztünk maradjon, érti? Bátyánk után reánk szállt, hűséggel tartozik.

DOMONKOS. Mindenesetre.

LAJOS. Ha a dolog elsűl, vígan leszünk.

DOMONKOS. Tehát bejelentsem az úrfiakat Villányi urnál?

LAJOS. Azt teheti —

DOMONKOS. Addig is ajánlom magamat. (*El.*)

LAJOS. Öcsém! hadd öleljelek! ha meghalsz, aranyba foglaltatom koponyádat.

EGYED. Halld! én vagyok fiatalabb, a természet csak nem tesz oly visszás rendelést mint bátyánk. De most lássunk a munkához! én vadásztáskámat dugom hátamba —

LAJOS. Én meg falábat keresek — vagy mankót.

EGYED. Éljen a fortély! (*Elmennek.*)

Villányi szobája.

Villányi és Domonkos.

VILLÁNYI. Tehát így áll dolgunk? hahaha, nem akarnak megházasodni?

DOMONKOS. A mint mondám.

VILLÁNYI. Most szeretem még az ifjakat és igen jól esett, hogy a gyermekeket előbb megismertettük egymással. — Szegény barátom! bár csak megérhette volna ezt a napot! ez a gondolat az ő fejében támadt! mind halálig nem tudott tőle megválni.

DOMONKOS. Legalább jó tréfát ad.

VILLÁNYI. Leányaimat hallom.

Líza, Póli (jőnek).

VILLÁNYI. Halljátok gyermekek! itt vannak az ifjak, kiket barátom nektek szánt.

PÓLI. Hol vannak? mért nem szálltak hozzánk?

DOMONKOS. A fogadóba szálltak, én csak jelenteni jöttem őket.

LÍZA. Ah édes atyám! csak az a testamentom ne volna, a kapitány tudja mi titkon szőtt alkúnak nézi a dolgot!

PÓLI. Én úgy vagyok mint a ki kísértetet lát, tudja kicsoda és mégis retteg.

LÍZA. Mondja meg Domonkos úr, örűlt a kapitány midőn említett neki?

DOMONKOS. Ha nála az öröm durczás képet mutat, akkor örűlt.

PÓLI. Hát az a síma ügyvéd is ilyen jó kedvű?

DOMONKOS. Vídám, mint a kinek leégett házát más építi fel; ő most többet beszél a jószágról, mint a szívről.

Póli. Az álnok! pedig midőn vele voltam, azt állítá, hogy hét uradalmat érek, mert hét szépséggel bírok.

Villányi. Gyermekek! Domonkos szomszéd különös hírt hozott.

Líza. Hogy ne volna különös, midőn éltünk boldogsága forog fenn.

Póli. Mikor csak látásból és szép szóból ismerjük őket.

Villányi. Ti nem kellettek az úrfiaknak!

Domonkos. Azt szeretnék, ha a kisasszonyok lemondanának rólok.

Póli. Az ügyvéd?

Líza. A kapitány?

Domonkos. S hogy e czélt elérhessék, rúttá teszik magukat. A kapitány sánta lesz. Egyed pedig púpos és fél szemre vak; így akarják szabadságukat és a jószágot megtartani.

Villányi. Az egyik füredi leányt említ.

Líza. Ott én valék.

Domonkos. A másik Pesten ismerkedett meg egy leánynyal.

Póli. Az az én csekély személyem volt. Ha így van, rútságok igen hízelkedő.

Villányi. Hát ha csalódtok? Ők mindenesetre hamis fogással élnek.

Póli. Nekem egy ötlésem van! Édes atyám, nem lenne helyes, ha mi is rúttá tennénk magunkat?

Domonkos. Aha! szeget szeggel!

Póli. Én egy kis Mátrát tűzök hátamra és szinte vak leszek, te pedig, Líza, rövidítsd meg egyik lábadat!

Líza. Nem! nem! ha ők oly csalárdok, maradjunk mi az egyenes úton.

Póli. Hisz csak játék, ők értünk fáradnak, illő hogy mi is tegyünk valamit.

Villányi. Én nem ellenzem; ha komoly frigy nem kötődik is, legalább tréfa választ el.

Póli. Én fogadni mernék, ez a gondolat az én ügyvédem fejében támada.

Domonkos. Eltalálta a kisasszony.

Póli. Oh hamis világ! de annál szebb lesz diadalmunk.

Villányi. Tehát készűljetek, majd én itt fogadom őket.

Líza. Nekem nehéz lesz a tettetés.

Póli. Megtanítlak én, csak jer! (*El Lízával.*)

Domonkos. De engem el ne árúljon ám tekintetes uram! mert a hallgatást ugyan lelkemre kötötték.

Villányi. Ki tenné azt? az ember örűl ha egy víg órát nyer, nem hogy azt maga rontaná el.

Inas (jő).

Inas. Tekintetes uram! két nyomorék úr áll ott kinn, bekívánkoznak.

Villányi. Vezesd be őket. (*Inas el.*)

Domonkos. Ugyan siettek. Hová vonúljak addig?

VILLÁNYI. Ide a mellék szobába. (*Domonkos el.*) Hahaha! ugyan nem reménylett mulatság.

Lajos (falábbal). *Egyed* (púppal és fél szeme bekötve, jőnek).

LAJOS. Köteles szolgája!

EGYED. Alázatos szegény szolgája — örűlök, hogy tisztelhetem Villányi urat.

VILLÁNYI. Ezer mennykő! vándorló ispita szállt be hozzám? Ti vagytok Tóházy öcséim! ej ej!

EGYED. Mi vagyunk szolgálatjára — üdvezűlt bátyánk akaratja hozott ide, különben — jaj mellem! — különben ily nyomorúltan nem is mertünk volna udvarolni.

LAJOS. Kivált oly okból!

VILLÁNYI. Édes kedves öcséim, nem is sejtém, hogy ily természet csudái lennétek.

LAJOS. Szerencsétlenség! mi érezzük azt leginkább.

EGYED. Azért is tán nem is vagyunk — jaj mellem, tüdőm, vesém! — igen! nem is vagyunk méltók a szerencsére, mely itt reánk várna — hah — mindjárt meghalok!

LAJOS (*titkon Egyedhez*). Öcsém, túlmégy a gáton, halni akarsz s képed olyan, mint a felkelő hold.

VILLÁNYI. Szegény fiúk! Szabad tudnom kedves kapitány úr, hol nyerte ezt a dicsőséges falábat?

LAJOS. Francziaországban meglőttek, megszúrtak, megvágtak, csak darabonként szedték ki belőlem a csontokat.

VILLÁNYI. Furcsa! most ugyan nem jól esnék a küzdés, nehéz lenne a szaladás. Kapitány uram! nemde láb nélkűl semmit sem ér a harcz?

LAJOS. Szaladni? lábolni? ördög pokol! még én megteszem a magamét, még karom jó és szívem is helyén van, kardot kezembe, megállok én —

EGYED (*titkon Lajoshoz*). Bátyám! ne tüzelj, hisz nyomorék vagy.

LAJOS. Igaz! valóban! A katonából szenvedő, elzúzott ember lett, fél lábam csak úgy lóg, a másik is nemsokára utána bicsaklik.

VILLÁNYI. Hát Egyed öcsém! maga oly bágyadt, mintha lelke olyan futó vendég volna. Hol szedte fel azt a czipót? mint gyermek egyenes volt és két szemű.

EGYED. A tudományok martalékja vagyok; a sok űlésben szemem be, hátam kinőtt.

VILLÁNYI. Hm! hm! soha sem hallottam, hogy az űléstől az ember megvakúljon.

EGYED. Igen, űlés mellett a sok olvasás, éjjelezés — különben is lepkeerővel bírok.

VILLÁNYI. Örvendek édes öcséim! most vagyok tökéletesen megelégedve, mert leányaimnak örökké ily férjeket óhajtottam s ím, megadá az ég.

EGYED (*megijedve*). Hogy hogy?

LAJOS. Mi okból?

Villányi. Nem tudjátok édes fiaim? örűljetek tehát! mátkáitok szinte ily nyomorékok —

Lajos (*elfeledve magát*). Ej lánczos teke! megjártuk.

Villányi. Mit mondott fiam uram?

Lajos. Sóhajtoztam.

Villányi. Higyjék el, jobban összeillő párokat képzelni se lehet; kapitány uram mátkája szinte sánta, Egyed öcsémé szinte púpos és vak.

Egyed. Oh valóban örűlök, igen átkozott szerencse!

Villányi. Ti bizonyosan példái lesztek a jó házasságnak — de az öröm között szinte elfelejtém leányaimat elétek vezetni, pedig tudom, szinte reszkettek érettök! (*El.*)

Lajos. Ne neked! görbe, vak, sánta, púpos, most házasodjál!

Egyed. Azért olyan jók, minden ember szalad tőlök.

Lajos. Inkább ágyú elébe állok, mint az oltárhoz — ha én egyet lépek, ő mindig ugrik mellettem. Én szököm!

Egyed. Megállj Lajos, még van reményem, mert az asszony bármi rút, mégis a legszebb férfira tart számot — tán még kosarat adnak.

Lajos. Ilyen örökség az embert örökké bolonddá tehetné. — Suttogást hallok! jőnek már.

Egyed. Valóban jőnek. Most szív! válj kővé.

Villányi jő leányaival.

Villányi. Kedves fiaim! itt hozom leányaimat!

Póli. Hahaha! minden jó lélek az istent dícséri!

Egyed. Hála isten? már kinevet; azt véli, hogy ő valami szépség.

Lajos. Itt háború volt a szépnem között.

Villányi (*Lajoshoz*). Líza, idősb leányom.

Lajos. Be különösen — igen — csupa öröm vagyok —

Villányi. Hibás szegény, de úgy vélem épen kegyedhez illik, mert egyik rossz lábát mint jó feleség a jó lábával kipótolja, s ha ketten összefogóznak, szinte két ép lábon állnak.

Lajos. Nagy szerencse, sajnálom, hogy eléggé nem magasztalhatom.

Villányi (*Egyedhez*). Ez Póli leányom! a fekete kendő szól helyettem, hogy egyik szeme bezáródott; de azért összeilletek, mert együtt két jó szemmel bírtok, s ha mindenik látó szemét bezárja, bizonyosan boldog lesz frigyetek.

Egyed. Oh nem kétlem, szinte érzem már azt a boldogságot.

Villányi. A mi a púpot illeti, a dombon legjobban áll a kereszt, és ha egymást megölelitek, akkor formátok is tökéletesedik, mint egy medencze két fogóval. Gyermekek! most megtettem én is a magamét, most végezzetek ti egymás között, s minthogy az őszinte szóváltás sokszor restelli a tanút, kapitány úr e jobb mellék szobában kiadhat szívén. (*El.*)

Lajos. Én úgy meg vagyok lepetve —

Líza. Zavarodásom szól helyettem —

Lajos. Ha tetszik, ballagjunk be. (*Elmennek.*)

EGYED (*egy ideig Pólival tekinteteket vált, félre*). Ez lesz a mesterséges replica — nem tudom mint kezdjem —

PÓLI (*félre*). Már csak megszólítom. Jó bátyja volt Tóházy úrnak.

EGYED. Oh!

PÓLI. Ma szép idő van.

EGYED. Ott kinn igen szép.

PÓLI. Ej Tóházy úr! én gondolnám, itt benn is szép idő van.

EGYED. Ha parancsolja a kisasszony.

PÓLI. Az idő mindig szép, míg az ember él —

EGYED. Az igaz, de az ember nem mindig szép — magamról tudom — jaj —

PÓLI. Én úgy vélem, minden alakban rejtezik valami szép, mely a vizsgáló figyelmét magára vonhatja, habár nem kedvez is az első tekintetnek.

EGYED. Hahaha! így hát a szép nevet én is magamra vehetném — pedig oh —

PÓLI. Mért nem? lélek a szépség mértéke. Teszem, szép-e a redős homlok?

EGYED. Legalább nem tartják annak.

PÓLI. De ha oly gondolatot szűl, mely neki örök életet ád, a romlandó testi kellem porrá lesz annak fenségénél.

EGYED. Így csak a férfi ítélhet, kinek léte hosszú eszméletek czélja; a szépnem csak érzékeitől vonzattatva, a kűlsőn csügg; ha csodálja is a lelket, szeretni nem képes, és jaj annak, a ki forró szerelem helyett hideg csodálatot nyer! Önsugarában fagy meg.

PÓLI. A hol az asszonyi szív csodál, ott szeret is. Én a világot csak keveset ismerem, de úgy vélem, csak a lélek sugárán ifjúlhat meg a világ mint az ember, s nem hihetem, hogy a szerelem mint az ember isteni része, csak a sötétet keresné.

EGYED. Mért epen a sötétet azért?

PÓLI. Én lélek nélkűl nem ismerek világosságot.

EGYED. Ha szabad, magamról veszek példát: mily leány szerethetne engem habár oly kellemmel bírnék, mely a természet titkait meglesné, a nap foltjait s a tenger mélységét megfutná?

PÓLI. Én szép lelket hasonló szív nélkűl nem képzelek —

EGYED. S ha az együtt volna is — kűlsőm —

PÓLI. Ha akkor nem nyer szerelmet, jele hogy oly helyen keresett azt, a hol az igazán soha sem vett lakhelyet magának — a tiszta szív büszke lenne mint szerény árnyék járhatni a nappal —

EGYED (*félre*). Lelkemre mondom, ez a leány tetszetős kezd lenni. (*Pólihoz.*) És a kisasszony képes volna azt tenni?

PÓLI. Uraságod az a nap?

EGYED. Követném! én csak kűlsőmet említém, lelkem csak annyira hat, hogy a szép érzést elismeri.

PÓLI. Ez az én feleletem is; a mi a kűlsőmet illeti, az az egy jó van bennem, hogy fél szemmel is eleget látok.

Egyed. A mi e fél szemet illeti, az még száznak is adhatna kellemet.

Póli. Kérem Tóházy urat, a sok szólásban fájni fog melle —

Egyed. Kérem, kedves körében inkább üdűlni érzem azt — ha soká e szembe néznék, tán még hátam is eloszlanék.

Póli. Kár volna érte, ily kis eredetiség sokszor jól áll az embernek. Én bajjal válnám meg tőle, tudván: a ki szerelmét ajánlaná, bizonyosan belsőmért cselekedné.

Egyed. Kétségkívűl — én magam is — és hogy egyenest szóljak, tudja édes kisasszony, mely környűlmény vezérelt ide?

Póli. Igen is tudom; bátyja jóakaró szomszédunk, különösen hajlott házunkhoz.

Egyed. És nem ok nélkűl, ebből látom mily nagy emberismerő lehetett.

Póli. A mit az ember kedvel, azt ismerni is véli.

Egyed. Mondja meg édes kisasszony, ha már így állunk —

Póli. Én semmit sem szólok, dolgunk iránt legalább tíz esztendeig kell még gondolkodnom —

Egyed. Az istenért! szörnyű idő az, a türelem is elfárad mellette.

Póli. És Tóházy úrnak is adok időt a gondolkodásra, azért ajánlom magamat. (*El.*)

Egyed. Akárki mit mondd, ez derék leány. Valóban szinte megfogott.

Lajos (jő).

Lajos. Öcsém! az az én mankós mátkám, hidd el nekem, tetszik; oly szép tulajdonokat fejtett ki, hogy egészen elbájolt.

Egyed. Úgy jártam én is.

Lajos. S ha leűl, hidd el szép is; ha sánta nem volna, azt vélném, a kedves ismeretlen.

Egyed. Épen úgy vagyok én is; s ha az enyémet az ember elűl megnézi, épen nem rút s azzal a fél szemmel is oly kellemesen tud villogni — Lajos! mit gondolsz, a jószág, az osztály —

Lajos. Vegyük el őket — ki tudja látjuk-e valaha az ismeretlen tündéreket?

Egyed. Úgy sem szerettek igazán bennünket, különben nem titkolták volna úgy lakásokat — vegyük el őket — az idő kűlsőjökhez szoktat.

Lajos. A mankót elfelejteti. Én megkérem.

Egyed. Én is.

Domonkos (jő).

Domonkos. De már unatkoztam oda benn —

Lajos. Hej! nekünk számvetésünk van egymással; miért nem mondta meg, milyenek ezek a leányok?

Domonkos. Mondtam, hogy jók.

Egyed. Lajos, rá érsz pattogni? inkább menjen Domonkos és kérje hozzánk Villányi urat.

Domonkos. Hát lesz menyekző?

EGYED. Menyékző és osztály.

DOMONKOS. Örűlök és szaladok. (*El.*)

LAJOS. Hahaha! feleség, pedig sánta — de még is szebb, mint a tied.

EGYED. Az enyémnek hagyj békét, mert ha nem szebb is, legalább könnyeben mozog.

Villányi jő *Lizával* és *Pólival.*

VILLÁNYI. Mi kívánságok, kedves uraim? Ha leányaimat illeti, itt szóljanak magok.

LAJOS. És fontolóra vetvén szerencsémet, úgy találom, hogy nem a testamentom miatt, hanem saját szívem sugallatából is egyedűl Líza kisasszonynyal boldogúlhatok, azért atyai áldását kérem.

VILLÁNYI. Felelj Líza.

LÍZA. Ah Tóházy úr! két csonka együtt.

LAJOS. Kérem ne tovább! mindjárt újólag udvarolni fogok. (*El.*)

EGYED. Engem is szívem Póli kisasszonyhoz vonzott — azért szép kezét kérem.

PÓLI. Mit gondol Tóházy úr! ily két alak együtt, csak köz mulatságnak szolgálnánk.

EGYED. Kérem alázatosan én arról mindjárt teszek. (*El.*)

PÓLI. Hahaha! most jönnek a változások.

LÍZA. Most az önszeretet s öntetszés áll elő.

PÓLI. És meg lesznek csalatva.

Lajos (jő).

LAJOS. Édes kisasszony, mivel két sánta össze nem illik, ím egyenes testtel s lélekkel újítom kérésemet.

Egyed (jő).

EGYED. Én is két szemmel s épen lépek fel s őszinte előbbi kérelmemet ismételem.

VILLÁNYI. Különös! az urak csak úgy kényökre játszanak tagjaikkal; mi okból léptek így házamba? tréfából? azt nem hiszem, mert az út hosszú, a dolog fontosabb, mint hogy ily játékkal fogtak volna ahhoz — választ kérek!

LAJOS. Igen! — nem épen enyelgés — csak más — (*titkon Egyedhez.*) Szólj ügyvéd, te sokszor hivatalból hazudsz, tedd azt most szükségből.

EGYED. Igen! mi csak a kisasszonyokat akaránk ily alakokban megismerni — oh ez igen bocsánandó.

VILLÁNYI. Különös mód — azonban leányaim itt a bírák — szólj Líza!

LÍZA. Úgy látszik az urak csúfot űztek szomorú állapotunkkal — az én válaszom kosár. (*El.*)

PÓLI. Mily szerencsét lehet attól várni, ki így gúnyolja a szerencsétlenséget, azért én mint ifjabb néném példáját követem — szinte kosár válaszom. (*El.*)

VILLÁNYI. Sajnálom! de leányaimat kényszeríteni nem fogom — de semmi! azért jó barátok maradunk. (*El.*)

LAJOS. Öcsém!
EGYED. Bátyám!
LAJOS. Hallottad?
EGYED. Fülem most is cseng bele.
LAJOS. Ördög, pokol! tudod-e hogy ez megbántás?
EGYED. Nem látod mily szörnyen boszankodom?
LAJOS. Nekem kosarat! s ily sötét angyaltól — ezer mennykő minden lépésre igent biczczent fejével s nekem azt mondja: nem
EGYED. Olyan remek rútságtól ezt a szégyent! Én csak miattad haragszom! ilyen embert megvetni mint te — egy új Mars a világban — szörnyűség!
LAJOS. Oly derék fival mint te úgy bánni — az a felfordított mozsár.
EGYED. Mit tegyünk? ha búsulunk, még kinevetnek.
LAJOS. Boszúljuk meg magunkat — de asszonyok!
EGYED. Oh mi szerencsétlen kérők!
LAJOS. De úgy van, mikor az ember rossz tanácsot követ. Öcsém, ennek te vagy az oka.
EGYED. Mért nem gondoltál jobbat — a kosár után könnyű okoskodni.
LAJOS. Vess nyakokba valami pert.
EGYED. Később nem mondom, de most hevenyében hol vegyem?
LAJOS. Domonkos mind ennek az oka.
EGYED. Ha szólt volna, máshoz fogunk —
LAJOS. Osztály után elűzzük.
EGYED. El! el!

Domonkos (jő).

DOMONKOS. Nos úrfiak! mikor lesz a menyekző? hahaha! a tisztes lengyelt magam is eljárom.
LAJOS. Még tánczolni akar! kedvem volna jól megugratni, hogy mint magyar igazán sírva tánczolna.
EGYED. Maga csalárd ember!
DOMONKOS. Kérem alázatosan, mi baj?
LAJOS. Csak fél szóval mondta volna —
DOMONKOS. A kisasszonyok igazi kincsek s oly hívek kedveseikhez —
EGYED. Kedveseikhez? hát így vagyunk! hahaha! azok lehetnek ám derék fráterek.
LAJOS. Szálkardra hívom őket, a kosár emlékére egyiknek fülét, a másiknak orrát vágom le.
EGYED. Domonkos! maga velök egy húron pendűl, azért osztály után búcsúzunk egymástól.
LAJOS. Magyarán szólván, az úr tovább kereshet szerencsét.
DOMONKOS (*írást vesz elő és olvas*). „Septimo: Domonkos hív szolgám mostani fizetését és lakását holtig megtartja, és intem öcséimet, hogy őt becsűljék s ön hasznokért tanácsát kövessék.“
LAJOS. Ez a mi örökségünk úgy tele van ponttal, hogy végre nekünk csak a híre marad.

EGYED. Ha nyakunkra maradt, azt kívánjuk, tüstént adjon tanácsot!

DOMONKOS. Házasodjanak meg az úrfiak és gazdálkodjanak.

EGYED. Ez gúny és nem tanács; hogy mer ily időben a házasságról szólni?

LAJOS. Én minden tanácsot megtiltok. Ha az ember megütközik, saját fejével tegye, érti?

Villányi (jő).

VILLÁNYI. Mi baj édes öcséim? oly tűzben vagytok.

LAJOS. Én magamra boszankodom.

EGYED. Én az egész világra.

VILLÁNYI. Csak legyetek vígak! épen most érkezett két leány, leányaim barátnéi, azokat rendeltem ide vígasztalástokra.

EGYED. Én szívem dolgában már allegálni se merek.

LAJOS. Magam is elvesztém a kengyelt.

VILLÁNYI. Itt vannak.

Líza és *Póli* (jőnek ép alakkal).

VILLÁNYI. Itt vannak az urak, mulassátok magatokat.

LAJOS. Mit látok? Máli kisasszony!

EGYED. Mily váratlan szerencse hoz itt össze Nesszi kisasszonynyal!

LÍZA. Örűlök kapitány úr, friss egészségben láthatom.

PÓLI. Mily történet hozta e tájra Tóházy urat?

EGYED. Engem —

LAJOS (*félre*). Szépen vagyunk ha megtudják sorsunkat.

EGYED. Igen, a történet — egy örökség —

PÓLI. Örökség! oh ez a szó szépen hangzik.

EGYED. Igen igen, de mindennek van bal oldala, én —

PÓLI. Mi zavarja Tóházy urat?

EGYED. Semmi, csak az öröm kábít el.

LÍZA. Kapitány úr oly csendes — taval, úgy rémlett, vídámabb vala.

LAJOS. Taval, emlékezem, taval igen boldog voltam — most is —

VILLÁNYI. Édes gyermekeim ne csodálkozzatok, hogy ezek az urak oly habzók, ők —

LAJOS (*félre*). Ez most elárúl. (*Villányihoz.*) Kedves úr! n menjünk a kertbe?

VILLÁNYI. Majd alkonyatkor — tehát — ezen urak —

EGYED. Villányi úr, mi most a testamentom szerint leán nak tizezer forinttal tartozunk —

VILLÁNYI. Úgy van, de arra lesz időnk — tehát ezen ur

LAJOS. Villányi úr! sok történik az életben, mi legjol feledékenységgel végződik.

VILLÁNYI. Igaz, kapitány úr — tehát ezen urak leány. megkérték.

LÍZA. Úgy valóban most áldom sorsomat, hogy taval l nem adtam kapitány úr édes szavainak.

LAJOS. Kérem szeretettel, én most is az vagyok — csak szerencsétlenség —

PÓLI. Oh, szép álmaim! oda szívem.

EGYED. Édes kisasszony! én pirúlva állok, de a kénytelenség — s egy bátyám —

PÓLI. Hitetlen! el szememből.

EGYED. Épen e szem volt az oka, mert egyben is mintha ezt láttam volna.

LAJOS. Engem is hasonlatosság kapott el, s bár ez kellemesb hang, s ez alak egyenes, még is esküdni merek, hogy a kisasszony igen hasonlít Villányi úr idősb leányához.

EGYED. Ennélfogva inkább hű szerelmünket jelentők.

DOMONKOS. Hahaha!

EGYED. Pogány! még nevet?

VILLÁNYI. Most vége a tréfának! Fiaim! nyissátok fel szemeiteket!

LÍZA (*elébe sántít Lajosnak*). Lajos!

PÓLI. Én is letettem haragomat. Egyed hamis ügyvéd!

LAJOS. Ezek a kisasszonyok —

VILLÁNYI. Leányaim!

EGYED. És Nesszi —

PÓLI. Akkor úgy hívtak —

VILLÁNYI. Édes gyermekeim! ti álnév alatt szerettétek egymást, csonkán is vonzattatok egymáshoz, azért most tartsunk lakodalmat.

EGYED. De ez a játék —

PÓLI. Csak viszonzás volt és büntetés a hamisságért.

DOMONKOS. Nekem is volt benne részem — nos búcsúzunk egymástól?

LAJOS } (*egyszerre*). Soha!
EGYED }

(*A kárpit lefordúl.*)

CSALÓDÁSOK.

VÍGJÁTÉK NÉGY FELVONÁSBAN.

(Először adatott Kassán, 1829. deczember 30.)

(1828.)

SZEMÉLYEK.

Gróf ELEMIR.
Báró KÉNYESI.
KÖRÖNDY LINA, fiatal özvegy.
LOMBAI, uradalmi inspector.
ELEK, ennek fia, hadnagy.
LIDI, rokona.
LUCZA kisasszony.
MOKÁNY, földesúr.
VILMA, Lina társalkodója.
TAMÁS, uradalmi kertész.
ANTAL, Elemir inasa.
PÉTER, Lina inasa.

A dolog történik Elemir s Lina közös jószágán.

ELSŐ FELVONÁS.

Kert.

Lombai, Mokány.

LOMBAY. Jól teszed barátom, ha megházasodol; a szabad életnek is vannak lánczai, kivált ha elöregszik az ember.

MOKÁNY. Az örökös dínom-dánom is utóbb csak bánommá lesz. Taval télen úgy elunatkoztam, hogy az öreg gazdasszonyomnak kellett előttem csevegnie; aztán a familiára is kell ügyelnem, úgy is vakarcs vagyok — aztán házi becsület is kell.

LOMBAI. Okosan! én szeretem, ha a szívek úgy össze-vissza fonódnak. Tudom, uraságaim is nem sokára összekelnek.

MOKÁNY. Ugy?

LOMBAI. Össze is illenek ám. Az özvegy még férje életekor ismerte a grófot; az öreg Köröndy meghalván, ezen reá maradt fél urodalmat commasszálta gróffal s együtt költöztek a városba; azóta én vagyok itt az úr.

MOKÁNY. Ugyan soká halasztják a menyekzőt, hisz az öreg Köröndy tanácsos már két esztendeje, hogy meghalt.

LOMBAI. Tudja mit gondolnak — de hogy szeretik egymást, az bizonyos, az oly bizonyos, mint hogy téged Lidi szeret. Barátom! nem azért mondom, hogy én neveltem, de a leány jó, fürge, eszes és, hidd el, szeret.

MOKÁNY. Mint van hát manóba, hogy mióta czélomat tudja, olyan rendes; előbb csak enyelgett velem, de most ha rá kacsintok, elfordúl.

LOMBAI. Tettetés! a leány mindig mást mutat, mást érez. Minap is mondá: ez a Mokány valóságos angyal.

MOKÁNY. Angyal! eszem a szívét! már azt ugyan magam se hiszem, de lássa ha azzá tesz.

LOMBAI. Plánumom szerint jövő héten kézfogást tartunk, két hónap múlva esküszünk, s te feleséget kapsz, de olyant — azonban hadd dícsérje maga magát.

MOKÁNY. Jobb is lesz, mert neked úgy se hiszek.

LOMBAI. Csak a jegyajándék iránt végezzünk előre; légy derék úri ember, írj neki olyan summát, hogy magam is elhűljek bele.

MOKÁNY. Ej te macskapára! hát te húgodra is alkudni akarsz, mint a zsidó gyapjúra? abból semmi sem lesz; ha megbecsűl, mindennem övé — különben isten hozzád kapúfa! Aztán tőle szeretném ám én azt hallani: eljön-e hozzám?

LOMBAI. Épen itt jő. Hej Lidi! Lidi!

Lidi (jő).

LIDI. Mit parancsol édes bácsikám?

LOMBAI. Szólj igazat; (*titkosan*) mondd, a mit én akarok.

MOKÁNY. Kis lelkem, nem csuklott? épen magát rostáltuk. Hallja csak, ez a bátyja azt mondta, hogy engem szeret, igaz?

LOMBAI. Nézz fel kis húgom, a fű nem kérő — (*titkosan*) mondj igent, mert jaj lesz — (*ismét lágyan*) úgy-e szereted ezt a jó urat?

LIDI. Igen! úgy — úgy —

MOKÁNY. Úgy, amúgy — ne neked! elsűlyedt a szekér.

LOMBAI. Hát több kell még te boldog vőlegény? nem látod, hogy meg van lepve? Lidi szólj!

LIDI. Mit szóljak, édes bátyám?

MOKÁNY. Rövid emlékezete van galambom. Ha szerelme sem hosszabb, fogjunk kezet és menjünk szét.

LIDI. Én szeretem mint felebarátomat, igen, úgy —

LOMBAI. Hallod Mokány! az annyit tesz: feled akar lenni, te meg az ő fele; a barátság ráadás.

MOKÁNY. Úgy értetted?

LIDI. Bátyám értette úgy, én nem szoktam oly mélyen gondolkodni — én minden embert szeretek.

MOKÁNY. Azt kikérném, ha feleségem lenne. No csak ne süsse le szemét, majd megegyezünk.

LIDI. Ugy is dolgom van most. (*Elszalad.*)

LOMBAI. Mit mondasz?

MOKÁNY. Te sokat látsz, én meg semmit; ennek a következése ismét semmi.

LOMBAI. Eh! te nem ismered az embert, csak bízd reám a dolgot. De szó a mi szó, a jegypénz iránt értekezzünk, ily szép és jó leányért kár volna fösvénykedni. (*El Mokánynyal.*)

Lidi (jő).

LIDI. Elmentek! Én agyon sírnám magamat, ha ez nem volna puszta feltétel bátyámtól. Huh! ez a vad ember lenne enyém? inkább — isten bocsáss! majd klastromot szalasztottam ki.

Elek (jő).

ELEK. Lidi! kedves édes Lidim!

LIDI. Én szomorú vagyok, atyád igen rám ijesztett —

ELEK. Mokánynyal? ne búsúlj! semmi sem lesz abból; tudod az öreg úr mindig tele van plánummal s egyet se végez. Ő akarja ne szeressük egymást, nekem pedig lehetetlen szót fogadnom.

LIDI. Én meg egy hajszállal sem vagyok jobb náladnál.

ELEK. Keményen megtiltá együtt létünket.

LIDI. Én pedig száz ember közt is egyedűl veled vagyok.

ELEK. Én pedig el nem hagylak.

Lombai (jő).

LOMBAI. Megint együtt vagytok? ej szedte-vette gyermekei! mit parancsoltam? tüstént el egymástól! Lidi! te menyasszony

vagy s vége — most menj! (*Lidi el.*) Halld Elek! a te szívedhez nagy szólásom van, te Lidit szereted, de én haragszom.

ELEK. Szeretem mint kedves testvéremet.

LOMBAI. A testvéri szeretetnek nem szükség összebújkálni, súgdosni, egymásra bámúlni, oly melegen, oly tüzesen — Én mondom neked, vesd ki fejedből.

ELEK. Mind jó lenne, csak kivethetném a szívből is.

LOMBAI. Hagyj békét a szívnek, én nem szenvedhetem azt a szívkiáltást,

ELEK. Én nem bántanám, csak ő hagyna békét. Aztán, édes atyám! mért akarja szerencsétlenné tenni azt a szegény Lidit?

LOMBAI. Gazdag nősző és szerencsétlenség? lásd mily keveset isméred a világot. Te Luczánál maradj!

ELEK. Jaj nekem!

LOMBAI. Mid fáj édes fiam?

ELEK. Megbetegszem, ha Luczára gondolok is.

LOMBAI. Meggyógyúlsz, ha jószágát megismered.

ELEK. Agyon beszélne.

LOMBAI. Életre hoz aranya.

ELEK. Anyám lehetne.

LOMBAI. Annál jobb, nem kell féltened. Édes fiam! most hallgass, mert én úgy akarom. Ha tovább élsz, meglátod, hogy a gazdag redő jobb a szegény síma képnél. Én gyűlölök minden érzelgést; azonfelűl írtam is már Luczának, hogy eljövök ház-tűz-nézni.

ELEK. Ha meg kell lenni, nem tehetek róla, de időt csak enged édes atyám gondolkodásra.

LOMBAI. Mennyit?

ELEK. Legalább harmincz esztendőt. (*El.*)

LOMBAI. Éj gonosz fiú! ugyan rám ütött. Én is, míg fiatal voltam, a szél hátán jártam házasodni, de most egy okos plánum! oh az mindent felűlmúl.

Antal (jő).

ANTAL. Inspector úr!

LOMBAI. Honnan Antal?

ANTAL. A városból jöttünk, én és uram!

LOMBAI. A gróf! és menydörgettét! honann e meglepés?

ANTAL. Mi haragosan jöttünk.

LOMBAI. Ha te haragszol nem bánom, de szólj röviden: mi hozta a grófot? itt marad?

ANTAL. Tegnapelőtt nagy mérgesen hazajött, néhányat sóhajtott, leűlt, írt s engem az asszonysághoz kűldött, ki szinte komoran nézett a levélre; tegnap felűltünk s ma itt vagyunk. Tessék a grófhoz menni.

LOMBAI. Mindjárt! mindjárt! de Antal, mondd meg csak, összezendűltek az uraságok? mért, mikor és hogyan?

ANTAL. Azt susogták, hogy az asszonyság naponként jobban megízlelte a városi mulatságot, az én uram meg naponként inkább elvonatkozott. Én úgy vélem, keményen összezendűltek s elváltak.

LOMBAI. Értem, értem! olyan kis szakadás; semmi semmi! tehát megyek — Te Antal! az asszonyság semmit sem üzent?

ANTAL. Semmit, de láttam, az ő házánál is nagy volt a zűrzavar.

LOMBAI. Hm! hm! míg a dolgot pontig kitanúlom, neutralis maradok. Jer a grófhoz. (*El Antallal.*)

Lidi (jő).

LIDI. Ugyan okosan tette a gróf, hogy eljött, legalább bátyám el lesz foglalva s nem vesződik velünk. Ah istenem! (*szívére mutat*) ez a picziny jószág mennyi galibát okoz, mennélinkább nyugtatom, annálinkább háborog; kivált Eleknél úgy fészkelődik, mint a csintalan gyermek, ha a tanúlást megúnta. Elekkel sem szabad szólnom — jól van, virágokat szedek, szobájába teszem s azok által beszélek vele. (*El.*)

Lombai jő *Elemirrel.*

LOMBAI. Nagyon örűlök nagyságos uram! Rég nem volt már szerencsénk!

ELEMIR. Ezentúl többet mulatok itt.

LOMBAI. Az asszonyság egészséges?

ELEMIR. Igen, úgy hiszem.

LOMBAI. Tán eljön s udvarunk is zajosabb lesz?

ELEMIR. Nem tudom — lehet — zajosabb igen.

LOMBAI (*félre*). Fergeteg, háború, szaladás. (*Elemirhez.*) Tán a javításokat méltóztatik megszemlélni, oh mi nem valánk restek; azonkívül sok gazdaságbeli plánum várja nagyságodat: teszem —

ELEMIR. Majd máskor, még ráérünk, fejem most egyéb dolgokkal van tele. Szállásom rendén van?

LOMBAI. Minden, minden!

ELEMIR. Igen jól van, itt én szintén könnyűnek, szabadnak érzem magamat, itt olvasom a természet szentírását, mely nyugalomra tanít.

LOMBAI. Szentírást? úgy? tán eszmélkedni akar nagysád — és nem alkalmatlankodom, úgy is vendégem érkezett.

ELEMIR. Vendége?

LOMBAI. Mokány, egyik szomszéd földesúr.

ELEMIR. Nem emlékezem reá.

LOMBAI. Ő többször beköszönt hozzám, vagy is leányomhoz.

ELEMIR. Tehát leánya is van? azt nem is tudtam.

LOMBAI. Csak nevelt leányom, különben távol rokonom, még boldogúlt feleségem vette örökbe. Mikor nagysád itt volt, még nem tűnt szembe, csak most serdűlt fel.

ELEMIR. És Mokány úr a szerencsés imádó?

LOMBAI. A mint az ember veszi; ha meg lesznek kötve, majd összeillenek.

LOMBAI. És szeretik egymást? Vigyázzon az úr! kétes örvény az emberi szív, soká kell az észnek búvárkodnia, míg azt kitanúlhatja. A szerelem sokszor csak buborék s a hiúság színezi — én mondom az úrnak: ritka érzés való.

LOMBAI. Házamban minden érzésnek eszem után kell indúlni. Mokány úrnak szép birtoka van, húgomnak egyedűl helyes képe.

ELEMIR. Ismértessen meg Mokány úrral, én mélyen szoktam az emberbe nézni s lelkem sugallatin ritkán csalódom.

LOMBAI. Oh nem kétlem. (*Elmentében.*) Ez elbizza magát szemében, meglássuk kié jobb. (*El.*)

ELEMIR. Derék őszinte ember! — Valjon mit szól Lina gyors eltökéletemhez. Tán magába tér s lemond a zajos életről. Így kellett tennem, megmutatnom erőmet, mely nem hágy magával gyermekbábként játszani. Oh Lina! Lina! be más valál, míg a nagy világ tömjéne el nem kábított!

Lidi (jő).

LIDI (*utána Tamás dörmögve*). Csak ne dörmögjön kend Tamás.

TAMÁS. Azért is lármázok és bevádolom inspector uramnak.

ELEMIR E lesz a leány. Nem elragadó szépség ugyan, de kellemes.

LIDI. Menjen kend Tamás!

TAMÁS. Nem! sok a mi sok.

LIDI. A gróf! — Tamás, édes Tamásom, angyali Tamásom, távozzék kend, adok borravalót.

TAMÁS. Hát mit ád a kisasszony?

ELEMIR. Minő vita ez? mi baj!

TAMÁS. Az úrnak semmi köze hozzá.

LIDI. Tamás! mit beszél kend? ő nagysága a gróf.

TAMÁS. Megkövetem szépen! alig látok bosszúságomban.

LIDI. Örvendek, nagyságos uram, hogy tisztelhetem; én Lidi vagyok, az inspector húga.

ELEMIR. S ismer engem szép Lidi?

LIDI. Igen is, van szerencsém; midőn nagysád utolszor itt volt, még kicsiny voltam s csak messziről néztem —

ELEMIR. S mi baja volt az örreggel?

TAMÁS. Lássa nagyságos uram, ez a kisasszony minden virágimat letépi, ni a szegfűt, violát — s a mit le nem tör, azt letiporja.

ELEMIR. Ily gyöngéd nyomok nem ölhetik el a virágokat.

TAMÁS. Dehogy nem! elcsüggednek bíz azok.

ELEMIR. És szabad tudnom, mit akar annyi virággal?

LIDI. Ah gróf úr!

ELEMIR. Tán Mokány úrnak szánta? most mondá bátyja —

LIDI. Oh annak csak dohányfüst kell; én szebb czélra szántam — de —

ELEMIR. Még titok?

LIDI (*félre*). Már nem tehetek róla, hazudnom kell. (*Elemirhez.*) Ha megmondom: majd együgyűnek tart nagysád — én — én (*félre*) ah istenem! mit is mondjak —

ELEMIR. Minő zavar? mitől tart, ha szép czélra szánta?

LIDI. Én nagysád szobáit akartam édes illattal tölteni — engedelmet kérek —

ELEMIR. Valóban — édes jó Lidim! első ismeretségünket mindjárt kedves testvéreivel akará fűszerezni — vegye hálámat szíves figyelmiért. Tamás! kend többé ne merészelje így megtá-

madni a kisasszonyt, az is tudtára legyen, hogy ezentúl minden virágimat a kisasszony tetszésire bízom. Elmehet kend.

Tamás. De kár —

Elemir. El, mondom! kend dúrva, mogorva ember!

Tamás (*elmentiben.*) Bár csak mérget szívna illat helyett; még rám támadnak. (*El.*)

Lidi. Ezerszer bocsánatot kérek nagyságos uram, ha miattam boszankodott.

Elemir. Oh épen nem, csak tiszteltetni kívánom jó szívét.

Lidi. Most elhiszem, hogy a lélek tulajdona szemben lakik; nagysád oly kegyes.

Elemir. Örűlök, ha jót gondol felőlem, én is azt hiszem, hogy előttem egy tiszta lélek áll.

Lidi. Oh nem vagyok én jó, gróf úr! lássa, bátyám mindig perel velem s csintalannak nevez, kivált ha Mokány úron valami csínyt teszek; de csak akkor, ha incselkedik — Oh hamis ember ám az a Mokány! akkor néz az égre, ha iszik — úgy bizony!

Elemir. (*félre.*) Oh égi ártatlanság!

Lidi. Bátyám mindig azt javalja: szeressem azt a Mokányt — azt mondja, a szegény leánynak szíve se legyen — nekem pedig van ám egy — de mit is csevegek ily úr előtt —

Elemir. Szóljon bátran! magam sem tudom, mint óhajtom úgy bizodalmát — részvétem gyorsabb, mint a szokás lassú lépése.

Lidi. Részvét! mily édesen hangzik e szó. (*Félre.*) Ezt meg kell nyernem, tán segíthet ügyemen.

Elemir. A szót tett is kövesse — itt jő bátyja.

Lidi. Ajánlom magamat.

Lombai, Mokány, Elek (jőnek).

Lombai (*Lidihez*). Hollá, forgószél, hová? itt maradsz.

Mokány. Eszem a szívit, hogyan ugrál, mint a mókus.

Lombai. Szerencsém van Mokány urat praesentálni.

Elemér. Hallja Lombai! nem szokásom a hízelkedés, de meg kell vallanom, nevendéke becsűletére válik.

Lombai. Alázatos szolgája. Ím Mokány úr!

Elemir. A jövendő bizonyosan megjutalmazza szorgalmát, én ismerem az asszonyi szívet s mondhatom szép virágot nevelt.

Lombai. Alázatos szolgája. Mokány úr!

Mokány. Engem úgy se! már a derekam is fáj a sok hajladozástól — isten hozta gróf urat.

Elemir. Igen örűlök.

Lombai. Fiamat már tetszik ismerni.

Elemir. Már a városban találkozánk.

Elek. Köröndy asszonyságnál.

Elemir. Igen — igen. — E körben vidám órákat reménylek. Nemes szomszédaimat is felkeresem, úgy hiszem jó barátságban élünk.

Mokány. Jól teszi, gróf úr! ha itt marad; szebb élet is van itt mint a városi hegyes köveken. Ott az embert az a sok jött-

ment suhancz csak úgy komázza; itt egész kis király, ha van valamie.

Elemir. S azt is lel, a mit zajgó palotákban hasztalan keres.

Mokány. Szép juhokat —

Elemir. Ártatlanságot, őszinteséget, az üres órákat —

Mokány. Vadászattal töltsük, rókákra menjünk a nyíresbe, vagy jó paripán a nyúlakat hajhászszuk —

Elemir. Kérem! én könyveket értettem.

Mokány. Azokkal nem sokat vesződöm, apám se olvasott, mégis tekintetes úr volt. (*Kívül muzsika hallik.*)

Elemir. Kit illet ez?

Lombai. Az új polgárok. Tán nagysád érkeztét hallák s a falúvégről ide siettek üdvözlésére.

Mokány. Mit beszélsz? én rendeltem őket ide — Csicsó az — van-e gróf úrnak nótája?

Elemir. Nem tudnám — azonban, csak tessék mulatozni. (*Félre Lombaihoz.*) Barátom Lombai! kellemes húgát ily embernek fel ne áldozza — ennél jobb szerencsét érdemel.

Lombai (*magát elfeledve*). Megfogta biz ezt! ejnye szedte vette! be jó lenne —

Elemir. Mit mond az úr? mi lenne jó?

Lombai. Semmi? vagy nem — igen jó lenne, azaz bölcsen szólt nagysád.

Elemir. Szép Lidi, szabad bekísérnem? örömest látnám mint ékesgeti fel szobámat.

Lidi. Kérem nagyságodat, ily csekélység szót sem érdemel.

Elemir. Sőt inkább, ily csekélységek fűszerezik az életet — ha tetszik — (*elvezeti Lidit*).

Lombai (*tüzesen fel s alá jár*). Ki hitte volna! új plánum nyílik előttem, új élet, új világ —

Mokány (*Lombaihoz*). Pajtás! ez a te grófod feszes úriember.

Lombai. Nem bánom, ha kőből van is, csak —

Mokány. Szárcsavérű bíz ő: nótája sincs.

Lombai. Nem bánom, ha vére nincs is.

Mokány. Te megint a plánum országában jársz — Hej Csicsó! húzd rá nótámat! Hejje Rózsám, hujja Rózsám! egy csókot adj, csiklandik szám! (*El.*)

Elek. Édes atyám, mivel ékesíti fel Lidi a gróf szobáját?

Lombai. Mem bánom akármivel; maga legszebb ékesség.

Elek. Maga parancsolta neki?

Lombai. Azzal te ne gondolj, tied Lucza s punctum.

Elek. Ott kérdő jel van és nem punctum. (*El.*)

Lombai. Csekélység, fűszerszám, Lidi más szerencsét érdemel — hahaha! már bizonyos: Lidi megtetszett neki. Ő most összezendűlt kedvesével, ilyenkor az ember bosszúságból is mást szeret — úgy van — most csak lassan, okosan indúljunk s plánumom el nem dőlhet. (*El.*)

(*A kárpit lefordúl.*)

MÁSODIK FELVONÁS.

Kert lugossal.

Lombai, Mokány.

MOKÁNY. Nos mit akarsz te eleven szerencsefazék?

LOMBAI. Én most azt akarom megmutatni, hogy barátod vagyok, pedig igaz.

MOKÁNY. Tettel, vagy szóval?

LOMBAI. A szó vezet tettre, a tett boldogságra et caetera! lásd, húgomat nem adom neked, nem illik hozzád.

MOKÁNY. Ej czinegefajta, miért nem? hisz magad ajánlottad.

LOMBAI. Mind igaz, de a leány nem szeret, az még tűrhető; hanem elgondoltam, a leány hozzád képest csakugyan fiatal.

MOKÁNY. Nem is kell nekem olyan nyámmogó dajna, ki hébe-hóba egyet lép és kétszer nyög.

LOMBAI. Tamás vagyok benne, fog-e boldogíthatni; igen sajnálom, mert szeretlek — persze ha Lidi az én szememmel nézne —

MOKÁNY. S mind ez csak most jutott eszedbe?

LOMBAI. Az ember minden áldott nap tanúl. Lásd neked élemedett leány kellene, ki a fejkötőért sokat eltűrne, mert egy az: te már elrúgtad az ifjúságot; más az, köztünk szólván nagy bolond vagy.

MOKÁNY. E pontban összeillünk.

LOMBAI. A leány pedig fiatal, hm! kétes játék — sok példát tudok: a fiatalság lepkeszárnyú; elég szomorú, de úgy van.

MOKÁNY. Mondasz valamit — magam is tanakodtam már s nem is verem falba fejemet, ha semmi se lesz a dologból.

LOMBAI. Hanem egyet mondok. Köröndy asszonyság elérkezett, vele jött Vilma társalkodója, szegény, de jó házból való; azon kívűl híres gazdasszony; nem olyan szép ugyan, hogy processiót vonna maga után, hanem mégis szép; én azt tanácslom, nyúlj ahoz — majd elintézem én a dolgot.

MOKÁNY. Megnézzük, aztán szóljunk felőle.

LOMBAI. Majd én bejelentelek — aztán csicsomáld fel magadat; tudod, mai időben a szép ruha többet nyom az embernél.

MOKÁNY. Minek a pipere? nekem négyszáz holdam van, nincs rajta sem infrascritus sem intabulatio, és olyan szőlőm, hogy hat vármegyében sincs szebb —

LOMBAI. Tudom, tudom — tégy a mit akarsz, csak annál maradj.

MOKÁNY. De ne légy megint puszta harangláb; ha már házasodásba kaptam, rákon nem akarok nyargalni. (*El.*)

LOMBAI. Ennek van már keresztje, s Vilma hálából is segíti majd plánumomat. Az asszonyság is a mint láttam örömest van

fiam társaságában s mért ne? a fiú csínos, fürgencz. tüzessen néz! hahaha! felséges gondolat! Ha ezt keresztűl vihetném, én lennék itt az universális atya.

Lidi (jő).

Lidi. Édes bácsikám! most találkoztam Mokány úrral; hála isten! nem kellünk egymásnak.

Lombai. Úgy-e, te —

Lidi. Bocsásson meg, ha csak egy pillantatig is tudtam kételkedni jó szívéről; bácsi minden jóság kútfeje, minden öröm forrása.

Lombai. A forrás tengerré lesz, ha szót fogadsz. Lidi! nem láttad a gróf minő gondolkodó? tndod-e, ha szól is, mindig téged említ — érted mi az?

Lidi. Nem bíz én, édes bácsim.

Lombai. Megmondom hát én: a gróf téged szeret. Boldog Lidi! édes leányom! én kérlek, parancsolom, forgolódjál a gróf körűl; mutasd meg, hogy bármi nagy úrhoz is beillenél, mutasd meg eszedet; ő szinte nyeldekel szemeivel, hagyd magadat elnyeletni; ha keres, hagyd magadat feltaláltatni; ha szívéről szól, dőlj reá. — Én mondom neked: hat lovon jársz, azért szedd össze magadat, különben gyalog mégy.

Lidi. Édes bácsi —

Lombai. Szót se! te ismersz mily keményen veszem, ha felteszek valamit — állhatatos legyen az ember.

Lidi. Én vagyok; de bácsi minduntalan változik — előbb Mokány —

Lombai. Mostról van a szó, én úgy akarom s vége. (*El.*)

Lidi. Megint új zavar. Elekkel sem szólhatok, mindig az asszonyság körűl van. Lássa legalább, hogy én gondolkodom róla. (*El.*)

Elemir (jő olvasva).

Elemir. „Az igaz szerelem zajtalan mint a valódi erkölcs.“ Bölcsen! Oh Lina! Lina! te csak a világot szereted. (*Olvas.*) „Mily szegény teremtmény az oly asszony, mely a kivánattal egyszersmind tiszteletet nem képes ébreszteni.“ Igen bölcsen. Oh Lina! Lina! te zajos hódolatban leléd a tiszteltetést. (*A lugosba ül.*)

Lidi (jön).

Lidi. Úgy, itt álljon a nyilvános titok. Most Elek nevét e fába vésem s nefelejtstsel megkoszorúzom, tudom, örömmel akad meg rajta szeme. (*Egy fához megy s E betűt vés bele.*)

Elemir (*a lugosban*). Én őt szerettem, emberisméretem is soká elvakúlt mellette, mert őt vígnak tartám, de nem könnyelműnek. Mi más az ártatlan Lidi! úgy sejtem, titkon vonzódik hozzám — még nála a szerelem ismeretlen vendég — azért nem is költöm fel.

Lidi. Oh jaj! megmetszettem kezemet! Csak hogy a betű kész, most koszorút reája.

Elemir. Mit hallok! (*Kijő a lugosból.*) Lidi! mit mível? keze vérzik! az istenért!

Lidi (*zavartan a betű elé áll.*) Semmi, gróf úr, véletlen egy szálka sértett meg — oh én szerencsétlen! mindig háborgatom nagyságodat.

Elemir. Mutassa kezét, kérem —

Lidi. Semmi — csak méltóztassék olvasni — igen szép könyv lehet — én tüstént távozom.

Elemir. Nem, nem! hadd kössem be kezét. Mért vonakodik annyira? engedje kérem. (*A mint kezét fogja, a betű szemébe tűnik.*) Mi ez? valóban E betű! Lidi! ezen dologban szúrta meg gyöngéd ujját?

Lidi. Ah nagyságos uram! én — szörnyű meglepés — nem tudom megmondjam-e.

Elemir. A ki ily gyöngéd jelben tud beszélni, annak a szó szükségtelen. Szegény Lidi! értem e néma bájos nyelvet, melyet az ég csak a — (*magában*). Nem, a szerelmet ki nem ejtem, mert óvnom kell őt az indulattól. (*Lidihez.*) Igen, így csak az ártatlan beszél.

Lidi. Magam sem tudom mi jutott eszembe — csak játék volt —

Elemir. Értem, félig játék, félig a legmélyebb való.

Lidi. Nekem ez oly kedves betűm, mindenütt szeretném látni — de tán kárt tettem? akkor engedelmet kérek, többé nem cselekszem.

Elemir. Tegye bátran, kedves! minden fáim terszésére vannak. (*Lombai egyik felöl, más oldalról Elek jönek.*) Megvallom, igen örvendetes hallanom, hogy nevem első betűje oly kedves.

Elek (*magában*). Valóban nagy divatba jött az ismeretség!

Lombai (*magában*). Hahaha! már közelednek.

Elemir. Ezen kendőt sokért nem adnám — maradjon ereklyéje e szép órának —

Lombai. Szép óra! pedig tőlem származott.

Elek. Szép óra! tehát így vagyunk?

Elemir. Jőjön, szép Lidi! a forráshoz, a hideg víz igen fog használni — kérem, semmi mentséget. (*Elvezeti Lidit.*)

Elek. Úgy! átkozott látvány! a gróf nevének első betűjét említé — itt van —

Lombai. Ott van! hahaha! fiam! láttad? hallottad? ezt előbb megmondhattam volna; Lidi megvallá —

Elek. Mit vallott Lidi? mit?

Lombai. Csak ne nézz olyan mordúl — az igen természetes — a gróf gazdag; tud érezni; Lidinek észt adtam, de neked is telik.

Elek. Oh asszonyi szív! más nap, más imádó. Csak most ismerte meg!

Lombai. Ne bánd fiam! jer szívemhez te szép hadnagy! sírd ki magadat ha nem szégyenled, aztán figyelmezz rám — jobbat szerzek én,

Elek. Mi jót hallhatok, ha Lidit elvesztém.

Lombai. Fiam! nézz szemembe! derék fiú vagy, csak hogy

pénzed nincs! Elek! azért is boszúld meg magadat, üss tábort a szép özvegy körűl s vívd meg mind azon fortélylylyal, melylyel ti katonák az asszonyokat rontjátok.

ELEK. Hogy tréfálhat most édes atyám, midőn tudja, mi bosszant.

LOMBAI. Úgy jó, az özvegy is bosszankodik, indulatban van, ilyenkor a legokosabb asszony is gyermek. Vedd körűl, vigasztald, hízelkedjél neki, tűrd el szeszélyeit, s ha rést lelsz, röpűlj szívébe; képed jó instantia, ifjúságod beszél helyetted. Fiam! szép fiam! tudod mi az? fél uradalom! he! nem ugrál szíved?

ELEK. De hogy gondolhat ilyest édes atyám?

LOMBAI. Hát miért volnék atyád, ha nem ügyelnék szerencsédre? Nem vagy vérem, ha ellenkezel; az özvegy szép, fiatal — és kész pénz!

ELEK. Édes atyám örökké új meg új plánumot kohol, csak engem ne venne tárgyúl s eszközűl.

LOMBAI. Mindenemből kitagadlak, ha akaratom ellen cselekszel. Légy nyugodt, majd alattomban én is dolgozom — (*Lucza jő.*) Ezer menykő! itt jő Lucza — hm! hm! mit mondjak ennek?

Lucza (jő).

LUCZA. Kedves szomszéd uram! a tanácsosné mulatságra hívatott, különben is a levél, melyet nem régen írt —

LOMBAI. Igen, igen! (*Félre.*) Átkozott dolog! Tessék leűlni!

LUCZA. Leűlni a gyepre? ej, ej szomszéd uram, levele engem zavarba ejtett és maga is szinte félre beszél —

LOMBAI. Igen, én kívántam, én akartam — hogy van édes kisasszony? úgy-e szép időnk jár? mint foly a gazdaság? sok báránya van már?

LUCZA. Tűrhető — de csintalan szomszéd, kit értett levelében?

LOMBAI. Elek fiam itthon van szabadságon. (*Titkon Etelhez.*) Ne ijedj meg, ettől felmentelek.

ELEK. Örvendek édes kisasszony! hogy egészségben láthatom.

LUCZA. Részemről én is, édes hadnagy úr! Hogy felserdűlt, megizmosodott! alig ismertem volna meg, pedig együtt nevekedtünk.

LOMBAI. Kérem, mi nevekedtünk együtt, de semmi, hisz csak atyja vagyok.

LUCZA. Én nem foghatom meg inspector urat —

LOMBAI. Volt már az asszonyságnál? Fiam! vezesd be ezt a szép kisasszonyt, ezt a jó kisasszonyt.

LUCZA. Csintalan szomszéd maga!

ELEK. Ha tetszik bekísérem a kisasszonyt.

LUCZA. Már voltam nála, elébb úti ruhámtól kell megválnom. Szomszéd uram! összekel-e most Köröndyné a gróffal? Mi újság van? szóljon.

LOMBAI. Nem szolgálhatok — ez úti köntös terhére van — fiam! vezesd fel ezt a szép kisasszonyt a kastélyba.

LUCZA. Hát dolgunk iránt mikor lesz szerencsém?

LOMBAI. Majd később.

LUCZA. Elvárom! Kedves hadnagy úr! legyen vitézem. (*El Elekkel.*)

LOMBAI. Ezzel ugyan hirtelenkedtem — már csak valakit találnék ennek is! (*El.*)

Kényesi jő Elemirrel.

KÉNYESI. Hát ez volt a hirtelen útnak az oka? ily mezei virág vonzott — hahaha! a zúgó forrás, a gömbölyű pásztorné —

ELEMIR. Magadról ítélsz.

KÉNYESI. Légy nyugodt! én nem leszek veszedelmes. Szebb czél hozott engem ide, tudod-e, hogy boldogúlt kedvesed nekem feltámadt?

ELEMIR. Sok szerencsét.

KÉNYESI. A ligetben találkozám vele, s ő igen nyájasan maga hítt meg ide a falúra, több vendég is jön, mint mondá, de irántam különös kegyességét tapasztaltam.

ELEMIR. Oly hirtelen!

KÉNYESI. Oh én, mióta megismertem, hódoltam neki. Vígasztald magadat barátom, Lina inkább illik hozzám; mert ő víg, én mulatságos; neki kellemes férj kell, nekem pénz.

ELEMIR. S már annyira vagytok, hogy ily gondolatok ébredhetnek?

KÉNYESI. Annyira jövünk — már előbb is tettem volna lépést, csak irántad való barátságom tartóztatott.

ELEMIR. Én részemről rég felmentettelek volna ily nagylelkűségtől.

KÉNYESI. Te rendben vagy, könnyen lebegsz az életben, de nekem magammal kell kereskednem, házasodnom kell; különféle tapasztalás értékemet elnyelé s nincs gonoszabb állapot, mint mikor az embert méltóságolják, nagy úrnak hívják, regálist kap s nincs jövedelme. De most mulatozz jól; baráti üdvözletemet megtettem s most egy órát tükrömnek, aztán szerelemnek. (*El.*)

ELEMIR. Balgatag én, hogy ily könnyű szívnek hódoltam. Ily embert is magához édesget! Nem! nem — de mért nem? piperés alak, czifra üres szavak s rab hódolat — ím fogva az asszony.

Antal (jő).

ANTAL. Nagyságodat keresem, az asszonyság ma estére mulatságot ád. Nagyságod is meg van híva.

ELEMIR. Jól van. Te Antal, mondd meg az inspectornak, hogy én a kerti házba költözöm a kastélyból — nekem csendesség kell, menj. (*Antal el.*) Tegnap jött s már egy sereg vendéget gyűjt, csak boszú hozta utánam, de bennem is leljen erőt. (*El.*)

Lina szobája.

Lina, Vilma.

LINA. Mi jobb a feledékenységnél! Mióta Elemirről nem is gondolkodom, szinte nyugodtabb vagyok.

VILMA. Én pedig azt hiszem, hogy az emlékezetnek köszönjük ittlétünket.

LINA. Tán csak nem véled, hogy miatta útaztam ide. A természet oly vidám, szinte jól esik ismét szabadon lennem a szorító várostól. De a hitetlenért egy lépést se többé!

VILMA. Te büszke valál kérelmét teljesítni, ő pedig kevély, mellékes szeretőt játszani.

LINA. Én őt forrón szerettem; de vádolhat-e, ha szíve mellett az ismeretlen világ is vonzott? Klastromból kijövén, szüleim ide, még nagyobb magányba adtak egy éltes férfi mellé, ki atyám vala inkább mint férjem. Ő volt első, ki e szívet szerelemre bírta, s mivel akaratja ellen víg társaságba menék, távozott.

VILMA. Féltékenység a szerelem árnyéka.

LINA. A féltékenység dúl-fúl, de marad; csak hűlt szív távozik. Egy szó, egy tekintet elég lett volna tisztább derűletre; de nem! titkosan illan, mint rabló az ember legdrágább kincsével. Azonban ne véld, hogy érte bánkódnám — oh nem —

VILMA. Te neheztelsz reá, itt pedig újra összeütközöl vele; birtokod miatt sem kerűlheted el.

LINA. S mért kerűlném őt? sőt akarom, hogy lássa, mily keveset érdekel a felbontott frigy; reám csattant nyila saját gőgét sértse, ha itt is víg társaságban bennem a legvígabbra talál; de ne véld ám, hogy ez boszú legyen, oh nem.

VILMA. Édes Lina! nekem kedvem volna őt mentegetni.

LINA. Vesztenél, mert tudd meg, Lombai igen hív emberem s megsúgta, mily szívesen látja húgát; azért költözik a kerti házba, hogy csalárd játékát annál biztosabban űzhesse. Ah Vilma! nem hittem, hogy e falakat ily érzéssel lássam valaha.

Péter (jő).

PÉTER. Mokány úr!

LINA. Szívesen látom. (*Péter el.*) Az inspector már bejelenté. Vilma, fejem tele van, magam akarnék lenni, fogadd te őt. (*El.*)

VILMA. Nehéz állapot szerelmesek közt bíróskodni; minden gyanú, minden vélemény való nálok, s a mi való, azt nem látják.

Mokány (jő).

MOKÁNY. Jó napot! Hallottam nagysád érkezését s mint jó szomszéd magam is beköszöntök. Míg az öreg tanácsos élt, a fiatalabb szomszédok előtt dugva volt nagysád; nemde jobb az özvegység? Eszem a szívét! most öreg kérő ne koczogjon.

VILMA (*félre*). Csupa őszinteség! — Tessék leűlni Mokány úr.

MOKÁNY. Nem vagyok fáradt; de ha egész nap a mezőn járok, vagy jól kiagarászom magamat, aztán haza jövök: akkor esik jól az űlés, akkor neki vetkőzöm egy kancsó bor mellé! — eh!

VILMA. Hallom, nagy gazda Mokány úr.

MOKÁNY. Ha nem verem is élire a pénzt, legalább könyökig se kell vájkálnom zsebemben, hogy valamit lelhessek. De tudja-e nagysád mért jöttem?

VILMA. Ha megmondja Mokány úr.

MOKÁNY. Nagysád inspectora nagy kópé.
VILMA. Hogyhogy?
MOKÁNY. Lássa nagysád, csínos húga van, velem el akarta vétetni, mert kedvem pattant házasodni; de tudja a patvar ismét lebeszélt. Igaz, a leánynak sem igen kellettem; azonban egy más élemedtebb leányt ajánlott, kinek már benőtt feje lágya —
VILMA. És Mokány úr oly hamar kész volt a cserére?
MOKÁNY. Isten neki! már csak megnézem ezt is.
VILMA. Hát csak úgy elszánásból házasodik?
MOKÁNY. Bíz én nem is sokat turbékolok, nekem az asszony segédnek kell s nem sóhajtozónak.
VILMA. Igen bölcsen, de ábrándozás nélkűl is lehet szeretni.
MOKÁNY. Úgy is akarjuk, pedig az az ajánlott oldalborda itt van a kastélyban; Vilma nagysád társalkodója.
VILMA. Hahaha!
MOKÁNY. Mért nevet nagysád, tán igen rút?
VILMA. Kérem, a választól mentsen fel.
MOKÁNY. De a kontyot csak elbírja?
VILMA. Kérem! kérem! igen furcsán kezd gyóntatni.
MOKÁNY. Mondja meg, igaz-e hogy derék leány? mert annak a Lombainak nem hiszek, sokszor hátat fordít az igazságnak; mondja meg, jó leány-e az a Vilma?
VILMA. Ajánlom magamat! Mokány úr igen sokat akar tudni.
MOKÁNY. Csak ne fusson nagysád, ha rossz, ott hagyjuk a faképnél.
VILMA. Én pedig ilyes kérdésekkel a faképhez utasítom. (*El.*)
MOKÁNY. Beszélj vele ha tudsz. Ármányos had az a fehér cseléd, összetart, ha nincs mit félteni egymástól.

Lina (jő).

LINA (*félre*). De ezt az embert ismernem kell.
MOKÁNY. Ej be helyes! minő gömbölyű, eszem a szívét! szája olyan mint a csutoraszopóka. — Maga Vilma, kökény szemű angyalom?
LINA. Isten hozta Mokány urat!
MOKÁNY. Ej! ej! az a bohó inspector be elta'álta, ez már ugyan csak helyre üti. — Engem úgyse! mentől tovább nézem, annál inkább szúrdalja szívemet.
LINA (*félre*). Ennyi szépségre büszke lehetnék.
MOKÁNY. Jer tézzük egymást. Halld kincsem, ha kell szerető, itt áll egy, tudod-e, hogy nekem tetszel? Úgy! úgy, csak süsd rám azt a két álomkergetőt, te tajték te!
LINA. Beszéljünk egyebet Mokány úr.
MOKÁNY. De csak ebben maradjunk. Szeretsz, ha szépen kérlek?
LINA. Mokány úr csalódik —
MOKÁNY. Ha te meg nem csalsz, én nem értek ahoz. Halld, én földesúr vagyok, jószágom szebb magamnál, ha menyecském akarsz lenni, itt kezem! rajta szaporán! csapj fel — jer!

LINA. Csak távoldad tessék maradni.

MOKÁNY. De a levegőt is kiszorítanám közűlünk, én mindjárt is mátkámmá avatlak.

LINA. Vissza uram! minő erőszakoskodás.

MOKÁNY. Csak ne kaczérkodjál, úgy is tudom, nem megy szívedből — jer!

LINA. Vissza! mondom! Hej Péter! Vilma!

Lombai jő *Elekkel.*

LOMBAI. Mit parancsol nagysád, minő zavarban lelem?

LINA. Ennek az úrnak különös módja van ismeretséget kezdeni.

LOMBAI. Nagy isten! nem reménylem, hogy megbántotta nagyságodat?

MOKÁNY. Mit veritek félre a harangot? no bizony! mintha oly vétek volna, ha az ember arra való leányt úgy igazán megkér.

LOMBAI. Minő ronda beszéd ez már megint?

ELEK. Mokány úr eltévedt, ez az asszonyság Köröndy tanácsosné.

LOMBAI. Ah te füles bagoly, hol volt szemed?

MOKÁNY. Ej be kár, hogy tanácsosné — de maga az oka, mért olyan szép. Lelkemre mondom — nem! semmit se szólok, mert ismét ferdén ütne ki, azért ajánlom magamat. *(El.)*

LOMBAI. Engedelmet, nagyságos asszony! ennek én voltam ártatlan oka; Vilmát ajánlottam neki. Különben nagyságod parancsolatját teljesítém, az egész vidéket összehíttam. Addig is, ha társaságot parancsol nagysád, fiam rendelkezésére áll.

LINA. Szívesen veszem, a katona urak sokat láttak, hallottak, a mi a keskeny körbe szorúlt asszony részvétét megnyerheti; minden esetre míg itt leszek, szívesen látom ebédre.

Tamás (jő).

TAMÁS. Nagyságos asszony!

LINA. Mi jó hír Tamás?

TAMÁS. Zöldséget hoztam, panaszom is van.

LINA. Panasz?

TAMÁS. Lidi kisasszony a kertet dúlja, a virágokat összetépi, de a gróf ő nagysága azt megengedte neki, már most a fáknak esik, tudja isten minő figurákat metél rájok.

ELEK. A csalfa! nem átalja az emberek szemét.

TAMÁS. Tudom nagysádnak is van szólása a kerthez, a gróf —

LINA. Hallgasson kend, én nem szeretem az árúlkodó cselédet.

TAMÁS. De a kár —

LINA. Nem a kend gondja, ha a gróf úr megengedte. Távozzék kend.

TAMÁS (*mentiben*). A manó érti ezeket! a helyett, hogy megdícsérnék az embert, még lehordják. *(El.)*

LINA. Minő könnyelműség, már a pórnak nyelve is megakad bennök; ezen bal foglalatosság lehet oka, hogy a leány még nálam nem is mutatta magát. Lombai! miért enged ily rendetlenséget?

LOMBAI. Én örömest haragudnám, de a gróf — mindjárt is szoros examenre veszem. (*Félre.*) Szívemhez szorítom azt a rossz leányt. (*El.*)

LINA. Hallatlan gyöngeség!

ELEK. Kárhozatos merészség!

LINA. Mire vetemedik a véletlen fiatalság? Magam kimegyek.

ELEK. Valóban jót tesz nagysád! ily szem előtt elpirúl az illetlenség.

LINA. Kiragadom a csábító karjából.

ELEK. Nagysád erkölcsén újra felépűl az eltévedett.

LINA. Ha tetszik, legyen kísérőm. (*Elmennek.*)

Kert, mint az első scénában.

Elemir, Lombai.

ELEMIR. Tehát az asszonyság vídám, jó kedvű — mit mondott, hogy a kerti házba vonúltam a zaj elől?

LOMBAI. Igen egykedvűn vette; általjában az asszonyság igen sokat változott, én gyanítom —

ELEMIR. Mit? mit?

LOMBAI. Saját fejemre szólok, de hűségem —

ELEMIR. Megismerem! de mit gyanít? csak újság kedvéért kérdem.

LOMBAI. Úgy rémlik előttem, hogy őt fiam érdekli.

ELEMIR. Hah!

LOMBAI. Sajnálnám, ha őszinteségem nagysádat nyugtalanítaná.

ELEMIR. Oh nem! épen nem! ő szabad, szintúgy az ifjú — igen reám csak annyiban hat, mivel ismerem.

LOMBAI. De nekem gondot ád, mert Lidi is egészen változott, a szegény leány egészen oda van, semmi kedve sincs, úgy él, mint ha mindig álmodnék s megint felrettenne.

ELEMIR. Valóban? (*Félre.*) Ah ha Lina ily szívet bírna.

Lidi (jő).

LIDI. Édes bácsi! a reám bízott dolgot elvégeztem, a kerti ház legjobb rendben van.

ELEMIR. Kedves Lidim! én annyi hálával tartozom szíves szorgalmáért!

LIDI. Bátyám érdeme, én csak eszköze valék.

LOMBAI. Jól van kedves húgom, de a szerénységnek is van határa: azonban örűlhetsz, mert gróf úr megelégszik veled. — Mit látok! az asszonyság jön erre fiammal! (*Titkon Lidihez.*) Most higyj saját szemednek.

LIDI. Még én nem is udvaroltam nála, azért elmegyek, nehogy itt leljen először.

ELEMIR. Csak maradjon szép Lidi! mi oka volna kerűlni az asszonyságot? (*Magában.*) Hah! mily begyesen ballag új imádója karján — Bevárjam őtet? igen! itt emészsze el tekintetem.

LIDI. Várj te rossz, rossz Elek! azért adózol.

Lina, Elek jőnek, utóbb *Tamás.*

ELEK (*félre*). Oh leányhűség! a hab állandóbb nálad.

ELEMIR (*Linához*). Nem remélylett szerencse nagyságodat itt látnom.

LINA. Változás, úgy tapasztalom, az életnek új színt ád; a szép természet engem is kicsalt a városból, de csak a szép természet.

ELEMIR. Oh nem kétlem; ez oly türelmes szó, mely mindent szárnya alá fogad.

LINA. De a könnyen érző szív sokszor azt egy alakban felleli.

ELEMIR (*félre*). Ezzel az ifjút érti. (*Linához.*) Igen bölcsen! könnyű ott a választás, hol a szem mindennek csak külsején csügg.

LOMBAI (*félre*). Forr a keverék! most csak olajt a tűzre. (*Lidit Linához vezeti.*) Lidi húgom, nagyságos asszony!

LINA. Csínosan nőtt fel, mióta nem láttam.

LIDI. Hogy eddig köteles tiszteletemet elmulasztottam — bátyám —

LINA. Semmi mentséget édes leányom! ily tüzes szemek ellenségi a hideg udvariasságnak. Nem a kertész dolgozik .ott? — Tamás! Ez az öreg szánja fáit.

Tamás (jő).

LINA. Melyik az a boldog fa, melyet előbb említett kend?

TAMÁS. Itt áll, nagyságos asszonyom! ha elszárad, én nem vagyok oka.

LINA. Valóban, E betű! s nefelejtskoszorú! Hahaha! a régi aranykor, arkádiai érzelgés, együgyű, de tetszetős. Hadnagy úr, mulattatja e történet?

ELEK. Oh kérem nagyságodat. (*Félre.*) A méreg dúlja ereimet.

LINA. Lidi édes gyermekem, miattam játszhatol, de óvd magadat kettős kártól.

ELEMIR. Nem tudom ugyan mily ötlés e játék szerzője, de minden esetre csekélysége miatt kímélést érdemel.

LINA. Kár is volna, ha ily pásztori élet csonkúlást szenvedne, azért nem is ellenzem, sőt megvallom, magamnak is mulatságúl szolgál.

ELEMIR. Ki a mulatságot úgy kedveli mint nagysád, az bizonyosan minden tárgyban felleli azt.

LINA. De mástól sem irígylem, sőt mindenkinek oly nyugodt elmét s megelégedést óhajtok, mint a milyennel magam bírok.

LOMBAI (*elfeledve magát*). Oh arany plánum — hahaha!

LINA. Mi lelte inspector urat?

LOMBAI. Oh semmi, csak a részvét tört ki belőlem nagysád jó kedvén; valóban az.

LIDI. Nagysád neheztel reám: igaz, gondolatlanság volt tőlem.

LINA. Csendesedjél kedves! ha nem szólsz is, tudom, mily nehéz a gondolkodás a te éveidben, azért elég e tárgyról! az idő majd megtanít. Ajánlom magamat gróf úr. (*Félre.*) Már mindent tudok. (*El Elekkel.*)

ELEMIR. Kedves Lidi! most értem pirúlt, de édes gondom lesz e sérelmet örömmé változtatni. (*Tamáshoz.*) Kend most is itt

áll, jó kedvem volna kendet nyomban elűzni. Takarodjék kend. (*Tamás el.*) Lombai! ezentúl a jószág igazgatása ketté szakad, azért mentől előbb számadásra intse a tiszteket, maga pedig határozza el, melyik részt követendi.

Lombai. Én mindenesetre nagyságodé vagyok.

Elemir. Én pedig alkalmat keresek hűségét megszolgálni (*El.*)

Lombai. Hohó! nem úgy verik a czigányt — Lidi! jer szívemhez! (*Megöleli.*) Most menj a grófhoz s ügyelj reája, te kis nagyságos asszony te! (*El.*)

Lidi. Nem boszúság ez? Elek hitetlen, az asszonyság haragszik, a gróf mindent magára vesz; már most ha az igazat megvallom is, csak új tüzet gyújtok. Ah! bánom, hogy szívem van. (*El.*)

(*A kárpit lefordúl.*)

HARMADIK FELVONÁS.

Lina szobája.

Lina, Elek.

Lina. Meg vagyok győződve, hogy atyja hív emberem, azért hadnagy úrral is őszintén bánom.

Elek. Parancsoljon nagysád, bármit kíván, készségemet fel nem múlja.

Lina. Előre bocsátom: nem kíváncsiság, hanem tiszta részvét szól belőlem. Lássa hadnagy úr! én szeretem a víg embert, tán azért mivel magam is az vagyok —

Elek. Bocsánatot, de én épen az ellenkezőt hiszem; legalább mióta elhagyta nagysád a várost, többször oly komor gondolkodó.

Lina. Igen — néha — csak úgy — csak asszonyi szeszély, melytől sokat el kell szenvedni: azon felűl, nem saját ügyemet szándékom kutatni, hanem hadnagy úrét. Én úgy veszem észre, hogy maga oly tépelődő, szomorú.

Elek. Én — csak néha, igen — olykor, engedelmet.

Lina. Ha tetszik szíves tanácsomat követni, hagyjon fel a képtelen búsongással, mert a szép jelen csak a vígat koszorúzza.

Elek. Az én jelenem örömtelen mint belsőm; ah nagyságos asszony, ha tudná —

Lina. Eleget tudok, azért a barátság, érti! a barátság mondatja velem: váljon meg oly ábrándozó gondolatoktól, melyek soha nem valósúlhatnak.

Elek. Kegyes szóval nyújtja nagysád a mérget, de ha bajomat már sejti nagysád, tehát nem is titkolom tovább. Igaz én szeretek.

Lina. Elég! elég! ne tovább! és ha kérésemet méltatja, egy szót se többet a szerelemről.

ELEK. Lehetetlen, hogy nagysád érzetemet kárhoztatná.

LINA. Azt nem tehetem, de a bajnok előbb győz magán, aztán ellenségén. Lássa hadnagy úr! a barátság nemes érzés, tartósabb örömet nyújt, mint az indúlat, mely a szív hamván űli csak ünnepét, s hogy én barátnéja vagyok, itt kezem. (*Lombai ajtót nyit.*)

ELEK. S én ezen kezet tiszta szívvel zárom ajkaimhoz.

LOMBAI (*az ajtónál*). Örűlj, örvendezz szívem, kész a pactum, kézfogás és a többi. (*Belép*). Kedves nagyságos asszony! én úgy el vagyok telve érzéssel —

LINA. Mi történt?

LOMBAI. Igen sok jó — a vendégek már érkeznek.

LINA. Csak menjenek előre, tüstént jövök. (*Lombai, Elek el.*) Jó ifjú! mért nincs Elemirnek ily szíve! (*A tükörhöz megy és nézi magát.*) Csalfa tükör! hízelkedve sugallod, hogy nem vagyok rút, szemeimet tüzesen sugárzod vissza s még is — nem! te is csalfa vagy, csak enszeretetemnek majma! nem hiszek többé.

Vilma (jő).

VILMA. Helyesen Lina! a legjobb társaságban vagy.

LINA. Perben vagyok.

VILMA. De nem a tüköröddel, míg költemény nélkűl bele nézhetsz.

LINA. Vilma! nézz meg asszonyi szemmel, szebb-e Lidi nálamnál? Ne véld, hogy az igaz elrettentsen, már a tapasztalás érzeté velem —

VILMA. Ha igaz bírák szemeim, neked adnám az arany almát.

LINA. S Elemir nem; de az vígasztal, hogy még fiatalabb szemek is ellenkeztek vele.

VILMA. De mi vitt erre a gondolatra? én gyűlölök minden hasonlítást.

LINA. Elemir új választása, és — és egy szív, mely itt is titkon értem hevűl.

VILMA. Egy szív —

LINA. Mely csendes bú s elfojtott indúlattól kívánja érzetét eltaláltatni; Elek. az inspector fia, mióta itt vagyok, sokat van körűlem, és némely akaratja ellen kitört sóhajtás elárúlá belsejét.

VILMA. Ládd minő nyugodtan nézek az életbe, én észre sem vettem.

LINA. Reményét elfojtám ugyan, de váltig nem távolítom magamtól, mert ártatlan eszköznek tartom: de tudniillik minden illendőséggel.

VILMA. Nemde Elemir miatt? jól tudod, hogy szépség s fortélyból áll mindenhatóságunk.

LINA. Ha régi szerelméből csak egy szikra maradt még szívében, a féltékenység felhevíti; de ne véld, hogy újra elfogadjam őt! Oh nem! majd ha megtér, esdekel, ostromol, dühödik — majd akkor én hidegen mondom fel a szövetséget, melyet oly forróan köték. Ezen kis boszúval nemem méltóságának tartozom; én

vettem észre, hogy ez ifjúra kancsal szemmel néz; gőgét sérti, hogy lemondásom helyett a világról új díszben tűnök fel.

VILMA. És Kényesi — minek híttad azt?

LINA. Szeszélyből hívtam; ő mindig érzeleg s az engem mulat; ha egyebet gondol, sajnálom; ő vendégem s nem egyéb. Most jer! (*El.*)

Lombai (jő).

LOMBAI. Forr már a palota; játék, beszéd mindenütt. Hogy nézett a gróf, midőn Lidit megpillantá! Reá is aggattam boldogúlt feleségemnek minden gyöngyét, gyűrűit, tűit. Vilmát egy szóra kértem. őt meg kell nyernem; az asszonyság őt szereti, ő biztosa némely gyönge órának, s egy jókor ejtett szó mennyit tesz, tudom magamról. Ha máskép nem lehet, magam veszem el, hozzám csak eljön; miért is ne? (*A tükörhöz megy.*) Oh az inspector még derék fi — hehehe! tud ő még csíntalankodni is! Csak ezek az átkozott kaszák ne volnának képemen, a félszázad rí ki belőlök, azért sokat kell mosolyognom, hogy az idő bélyegét eltakarjam.

Vilma (jő).

VILMA. Itt lelem inspector urat, és a tükörnél? Minő hiúság ez!

LOMBAI. Nem hiúság, hanem gondosság. Leányszemnek néztem e tükröt, hogy láthassam mit mutat.

VILMA. És megelégedett vele?

LOMBAI. Félig meddig. (*Fejére mutat.*) Itt a férfi szépsége, (*szívére mutat*) itt ereje, (*zsebjére vág*) itt dicsősége! A kisasszony ott felűl van.

VILMA. Csak nem valami plánumban?

LOMBAI. De ott van, mert Mokány úr szép kezét áhítja. Mint tetszik az a jó úr, nemde derék ember?

VILMA. Legalább súlyos, mert épen most valami szépet akart mondani s a mint meghajtá magát, majd beütötte fejemet.

LOMBAI. Azt a hajadonság teszi, fejkötőben ilyes nem történik, azért csak lásson hozzá. Ad-e reményt a kisasszony?

VILMA. Csak valóságot ne kérjen.

LOMBAI. Tehát kosárral ereszt el?

VILMA. A mint tetszik.

LOMBAI. Én megyek, nem hí vissza?

VILMA. Nem, nem, nem!

LOMBAI. Tehát visszajövök. Ha Mokány úr nem tetszik, van más emberem is, nemsokára lábához fekszik, hogy karjába mehessen — addig is csak határozza el magát. (*Megy, ismét visszatér.*) Mondja meg édes kisasszony, mit akar az a szagos báró?

VILMA. Azt nem tudom, tán önmaga sem tudja.

LOMBAI. Máskép micsoda ember?

VILMA. Olyan úr, kinek minden tetszik, de leginkább maga; minden nemzethez tart s még sincs nemzete; nagy vallása, de nem hiteles.

LOMBAI. Vivat! jó lesz Luczának. Servus kis menyasszony. (*El.*)

VILMA. Szörnyű ember ez, mindent összeadna a kit előtalál — de bár ki mit mond, az a Mokány nem megvetendő férfi; kivévén hogy rossz udvari mestere volt, tiszta arany.

Lina (hirtelen jő).

LINA. Ah Vilma! Vilma! jó hogy talállak! minden mesterségem szégyent vallott.

VILMA. Mi háborít annyira?

LINA. Ha láttad volna a grófot! mint enyelgett Lidivel, mint csüggött rajta, mintha szemén túl elmúlna a világ! rám csak oldalast pillantott. Vilma! Vilma! ha láttad volna! nem tűrhetém, távoznom kellett.

VILMA. Sőt imént azt vettem észre, hogy lopva mindig kísér szemeivel.

LINA. Oh nem! ha tette is, csak gúnyból tette, ha szólt is, fagyos volt. Vilma! Vilma! ő tőlem örökre elszakadt, s szívem utána szakad, mert mit tagadjam, őt most is szeretem.

VILMA. Így jár az ember, midőn hős akar lenni és fegyverét elejti.

LINA. De én lemondok róla; gyűlölöm őt, úgy gyűlölöm, mint ember nem gyűlöltetett. Lássa mi a megbántott szerelem! én víg leszek, víg mint a boldog menyasszony. — Vilma! én megbetegszem.

VILMA. Lásd, te elmentél hamis játékot űzni s magad levél féltékeny. Győzd meg magadat.

LINA. Hideg teremtmény! Nem! én nem akarom meggyőzni magamat! inkább szenvedek, mert a szerelemnek még fájdalma is édes; de nyugodt leszek, nyugodt mint a sír. — Nem is tudom, mint jöhetek ily indúlatba.

VILMA. Én javallom, maradj szobádban, majd én kimentelek.

LINA. Nem! ő sejthetné mért és csak örűlne diadalmán. Csak az első harcz félelmes, én visszamegyek, csak jer! Csodálni fogod nyugalmamat, de egy szót se többet vele. Oh én is tudok erős lenni — vissza! vissza! aczélozott szívvel. (*El Vilmával.*)

Kert, hátúl kastély látszik, elől egy lugos.

Lombai (jő).

LOMBAI. Nincs nyugtom oda benn, Lucza mindig kérdez; itt a szabadban jobban lehet gondolkodni, plánumaimat szerkeszteni.

Mokány (jő fejcsóválva).

MOKÁNY. Hm? hm! nem jól van.

LOMBAI. Te vagy Mokány! mit csóválod fejedet, mi nincs ínyedre.

MOKÁNY. Pajtás? oda benn Bábel tornya készűl, minden pár más nyelvet papol s a hazait némelyik csak úgy töri, mint a csorba kasza a szecskát.

LOMBAI. Az úgy szokott lenni nálunk, sok azt véli, ha más nyelvet rosszúl beszél, okosabb, mint ha magyarúl jól szólna.

MOKÁNY. Aztán száraz mulatság az; bort se láttam, pedig

engem a herbaté fel nem melegít; aztán dohányozni sem szabad; kukkot ér az olyan dínom-dánom.

LOMBAI. Te pusztai virág! nem mindenik szereti a füstöt. Tudod-e, dolgod rosszúl áll; Vilmát megökleleted.

MOKÁNY. Bíz a reverentia resszúl ütött ki, de nem is értek én ahoz.

LOMBAI. Kosarat kapsz, azért nekem új plánumom van Vilmával.

MOKÁNY. Te testesűlt mese, tele vagy titkokkal mint a pap húga. Hát nekem kosarat adna?

LOMBAI. Töltsd meg húszassal s menj máshoz és vígasztald magadat a mint tudod. (*El.*)

MOKÁNY. Pipámért megyek, aztán búsuljon a ki akar. (*El.*)

Elemir (kirohan a kastélyból).

ELEMIR. Oh asszony! asszony! örök titka a teremtésnek! az ég leng rajtatok s belűl az árúlás lángja ég. Mint égett szeme az ifjúra, jele, csak hódolót akar. Hogy még szeretem, forró vérem vallja, de indúlatomhoz hasonló legyen győzödelmem.

Lidi (jő).

LIDI. Oh férfi! férfi! remeke a csalfaságnak, gyönge nád ércz alakban! egy mosolygás rabbá teszi. Hányszor ütköztem Elekbe, vélvén szól velem, de nem, számomra szeme sem volt.

ELEMIR. Ah szép Lidi! a részvét hozza utánam, tán észre vette nyugtalanságomat?

LIDI. Igen — a levegő oly fris itt —

ELEMIR. A hol asszony lehel, ott a levegő is elromlik — de nem magát értem! Maga jó, szelíd, ismerem szívét, ah! ha az enyém beteg nem volna, mily örömest osztana érzetet; de így csak arra kérem, óvja magát az indúlattól, rossz vendég ez, mert magára gyújtja házát.

LIDI. Nem értem gróf urat!

ELEMIR. Boldog, míg nem ért, míg édes csalódások ringatják; én kinőttem ezen boldogságból, mert higyje el! több kár, mint nyereség felhőtlen látni a valót.

LIDI. Azt magam is egy időtől fogva kezdem érzeni.

ELEMIR. Értem — maga szeret és nem úgy szerettetik, a mint érdemli.

LIDI. Ah gróf úr!

ELEMIR. Értem! kelletlen itt a sok szó, de higyje meg, hű barátja vagyok s bármi áldozattal eszközlöm javát.

Lina és Elek (jőnek).

ELEK. Hah! köd borúl szememre!

ELEMIR. Higyje el Lidi, édes örömmel táplál kedves ismeretsége.

Lombai (másfelől).

LOMBAI. Mint andalganak! mily jól esik ezt hallani.

LINA. Méltatlan látvány! (*Megvető tekintettel megy el Elemir*

mellett aztán Lombaihoz fordúl.) Az úr itt áll s ezt eltűri? Nem elég leányt felnevelni, de erkölcsöt is szükség önteni lelkébe.

LOMBAI. Már is készűlök haragudni —

LINA. Nem becsűlök többé férfit. (*El.*)

ELEMIR (*magában*). Minő tekintet volt ez, megvető büszkeség égett benne. Tán még ő akarja a megbántottat játszani! De így van! ily képtelenségre vezet a csapodár szív. Szép Lidi! jó éjszakát! Lombai úr! egy szóra! (*Elvonúlva beszél Lombaival.*)

LIDI. Elek! te oly durczásan nézsz, nekem több okom volna a haragra.

ELEK. Elhiszem mert épen rosszkor esett jövetelem. Ami engem illet, én eleget láttam, hallottam s ezentúl legalább a kétkedéstől ment vagyok.

LIDI. Ha szemeim nem oly igézők is, mint a gazdag özvegyé, legalább szinte jól látnak s meggyőztek arról, hogy a szegény leány hűségre számot ne tartson.

ELEK. Nem szükség leplezned érzésedet, én tudom, hogy a gazdag gróffal nem mérkőzhetem.

LOMBAI. Pontosan eljárok nagyságos uram.

ELEMIR. Számot tartok. (*El.*)

LIDI. Elek! később itt lelsz a lugosban, ha még szeretsz jőjj el.

ELEK. Nem jövök.

LOMBAI. Mit susogtok gyermekek? Lidi! nincs egyéb dolgod?

LIDI (*titkon Elekhez*). Elvárlak. (*El.*)

LOMBAI. Te Elek, jer az asszonyokhoz, mulasd őket! Be boldog ember vagy! ma holnap ural a vidék, menj! (*Elek el.*) Hát a jószágot vissza akarja váltani — abból semmi sem lesz; most leányomat keresem fel. (*El.*)

Lucza jő *Vilmával.*

LUCZA. Mondja meg aranyom, mért zendűltek össze a gróf és Lina? csak ne tetesse magát, azt a vak is észrevette.

VILMA. Úgy hát többet tud mint én. Tehát összezendűltek?

LUCZA. Csintalan maga! ki tudhatná inkább? Oh nekem bízvást megmondhatja, én titoktartó vagyok. Oh sok fekszik itt már eltemetve, az egész vidék titka nálam van lerakva.

VILMA. Csak tessék az inspectort megkérdezni, ez mindent tud.

LUCZA. Én azt az embert mai napig keresem, mint egy gombostűt s nem akadhatok reá, ő hozzám úgy írá, eljön háztűz-nézni s most hallgat.

VILMA. Ott a tónál látok embereket, bizonyosan ott lesz, csak tessék hozzá folyamodni.

LUCZA. Megyek is! (*Elindúl, ismét visszajő.*) Tudja aranyom, nekem minden vendég közűl az a báró leginkább tetszik, oly szépen beszél, oly finom módja van — de még lesz szerencsém. (*El.*)

VILMA. Örökös kérdőjel! — Ki jön itt?

Mokány (jő).

MOKÁNY. Ily páratlan a kisasszony? magam is úgy jártam itt, mint egy árva holló — ej ej! tudja-e a kisasszony, hogy az embernek nem jó egyedűl lenni.

VILMA. De mégis jobb, mint nehéz igát húzni.

MOKÁNY. Kivált ha egyik tűled, a másik hozzád tart. (*Magában.*) Most kitanúlom mit tart felőlem. (*Vilmához.*) De mégis p. o. milyen férjet kívánna magának?

VILMA. Hallja Mokány úr! először is jó szíve legyen.

MOKÁNY. Hát az enyém jó-e?

VILMA. Legalább tettetést alig ismer — azonban arról maga feleljen.

MOKÁNY. Szívem jó, mint a csendes eső, de az embernek nem illik magát dícsérni; én sokat elbeszélhetnék, de nem szólok.

VILMA. Ne legyen pajkos.

MOKÁNY. Eszem a szívét, hát olyan golyhó legyen, a ki csak a sűlt galambra bámúl, akkor ugrik, ha megugratják s akkor üti össze a bokáját, ha hideg leli: ez nem áll meg.

VILMA. Ne legyen káromkodó.

MOKÁNY. Ej lánczos lobogós — (*bekapja száját*). Csitt! nem illik, az igaz, de ha az ember bosszúságában valamit kiszalaszt, azért nem rossz —

VILMA. Ne legyen iszákos.

MOKÁNY. Engem úgyse! én megiszom a bort s ha jó kedvem duzzad, jó barátok közt én bizony neki űlök; de a részeg ember csúnya. Piha! magam is útálom.

VILMA. Ne esküdjék minden szóra.

MOKÁNY. Engem úgys' — (*bekapja száját*). Csitt! nem szabad; rossz szokás isten bizony! Édes lelkem, mi rosszúl állunk, mert köztünk mondva, én bennem vajmi sok van ám, a mit a kisasszony nem szeret.

VILMA. Az legjobb, hogy elismeri Mokány úr.

MOKÁNY. Én pedig őszintén megvallom, én a kisasszonyt meg akartam kérni, de most csak arra kérem, adasson ennem, mert otthon ilyenkor én, cselédjeim s marháim mind a vacsoránál űlünk.

VILMA. Szívesen! tessék követni.

MOKÁNY. Én most haragszom magamra, pedig ha a jövő hét esztendőre nem változom, már nem igen lesz más ember belőlem. (*Elmennek.*)

Kényesi jő Lombaival.

KÉNYESI. Tehát az egész urodalom fele az asszonyságé?

LOMBAI. Ez úgy történt; az öreg gróf Elemirnek két fia volt, az öregebb hamar élvén, mindenét elkölté s végre adósságai miatt örökjét elzálogosítá Köröndy tanácsosnak; ez későn házasodott meg s halála után minden vagyona a szép özvegyre maradt. Ez gróf Elemirrel, mint közös birtokos, szívbeli frigybe lépett s csak a jövedelem felét húzza.

KÉNYESI. De ezen frigy elszakadt ismét? én azt tudom.

LOMBAI. Igen! de más szövődött; még titok ugyan, de nemsokára nyilvános lesz.

KÉNYESI. Más frigy a szép özvegygyel? csodálva hallom.

LOMBAI. Ha jól láttam, nagysád is az én asszonyságom után indúlt.

KÉNYESI. Eltalálta inspector úr.

LOMBAI. Már késő, tessék elhinni — hanem őszintén egyet kérdek: pénz kell-e nagyságodnak vagy asszony?

KÉNYESI. Pénz! jó ember, pénz! pénz!

LOMBAI. Én szerzek; látta nagysád Lucza kisasszonyt?

KÉNYESI. Azt az ó szűzet új ruhában?

LOMBAI. Banya ugyan, de bánya is, pénzbánya, és a mi legjobb, mindjárt hoz mindent, úgy is mindig nagy úr forgott eszében, azért maradt hátra; zárja be szemét nagysád és nyúljon hozzá.

KÉNYESI. És mennyire becsűli, kedvesem?

LOMBAI. Tízezerre évenként, azon felűl heverő pénze is van.

KÉNYESI. Valóban! nem bánom, tegyünk próbát.

LOMBAI. Épen erre jön! tessék elvonúlni, majd én capitulálok vele, aztán tudtára adom báró úrnak; a holdvilágnál meg is egyezhet vele.

KÉNYESI. Állapotom sürget! legyen tehát, én mint egy heros neki megyek a szörnyetegnek. (*El.*)

LOMBAI. Szinte könnyebben lélekzem! most mind rendbe szerkesztettem őket, csak magam vagyok hátra.

Lucza (jő).

LUCZA. Ki ez itt? oh szomszéd uram! mondja meg, mért kerűl? pedig minő fontos dolgokat jelentett.

LOMBAI. Egy titkom van.

LUCZA. Titok? titok? kedves szomszéd úr!

LOMBAI. Kisasszony! tekintse bennem kérőjét.

LUCZA. Menjem szomszéd úr, ne pirítson az ártatlanságra.

LOMBAI. Báró Kényesi —

LUCZA. Báró! ah aranyom! báró Kényesi? az a finom, udvarias, elmés, szép, kellemes, bájos, mulatságos, fiatal ember? És báró? Ki mondta? ő mondta? mit mondott? hogyan mondta? mikor mondta? Ah kedves szomszéd! ha füllent, a más világon is süssék érte. Hű! be elgyújtott!

LOMBAI. Röviden, ő szép keze után áhít.

LUCZA. Hisz Lina körűl lebegett.

LOMBAI. Mig magát pillantá meg.

LUCZA. Mért nem szól? — szólni kell az embernek, hogy megértsék.

LOMBAI. Én voltam az előszó, a többi czikkelyt maga adja elő, csak űljön oda a lugosba édes kisasszony, mindjárt elküldöm.

LUCZA. Röpűljön kedves! (*Dombai el.*) Ilyen a sors játéka, a mit soká megtagadott, egyszerre adja meg. A lugosba hát! (*Bemegy a lugosba.*)

Elek (jő).

ELEK. Ide rendelt —

LUCZA. Jő már.

ELEK. Itt vagy? nos mit akarsz? Sóhajtozol! van is okod

reá! Oh Lidi! Lidi! ilyen a te hűséged; de jól teszed, csak vésd be a gróf nevét — koszorúzd meg —

LUCZA. Hihihi!

ELEK. Te nevetsz, oh csak rajta, majd én is nevetek, ha megcsalatva sírsz.

LUCZA. Hihihi!

ELEK. Oh csak nevess! ez igazi alakod — legalább megismerem! Szólj! mit akarsz tőlem?

LUCZA (*kijön a lugosból*). Aha! úgy állunk ifjú uram?

ELEK. Lucza kisasszony! Ördög pokol!

LUCZA. Hát féltékeny valaki? ide rendelik egymást?

ELEK. Csak tréfa volt édes kisasszony! alázatosan követem, mindjárt is megbűntetem magamat és tovább megyek. (*Elmentiben.*) Átkozott csalódás! (*El.*)

LUCZA. Hát így énekel a madár? most véletlen nyomára akadtam! Istenem! minő romlott a fiatalság, ide rendelik egymást, ily későn! ez pirongatást érdemel. Lépteket hallok — tán ő — (*bemegy a lugosba*).

Mokány (jő).

MOKÁNY. Engem úgy se! az a Vilma derék leány! elváltunkkor megszorítá kezemet, de én is derekasan visszanyomtam. Hehe! ezt el nem szalasztom! Most ettem, ittam, aludni megyek.

LUCZA. Ah! ah!

MOKÁNY. Ki prüsszög itt? aha, ott fehérlik valaki a lugosban! (*Odamegy.*) Ki vagy? ki után sopánkodol oly hangosan?

LUCZA. Mit ránczigálja az embert?

MOKÁNY. Lucza kisasszony! eszem a szívét, úgy űlt itten, mint egy elátkozott szűz, ki az operencziás tengeren által szabadítót vár.

LUCZA. Kérem Mokány urat, ilyen expressusokkal tessék megkímélni — én nem várok szabadítót s ha várnék is, mást várnék.

MOKÁNY. Ucczu! megeredt a zápor.

LUCZA. Aztán ha megeredt is! Szörnyűség, ide vonúlok az incselkedést kerűlni s itt sincs nyugtom.

MOKÁNY. Én nem zavartam volna, de akkorát sóhajtott, mint a trombita.

LUCZA. Hát az én torkom trombita? hallja az ember a fülmilét. Szinte boszankodnám, ha más ember mondta volna; trombita! mintha bizony — látom más helyre kell mennem, mert itt nincs béke! Trombita! Hűh! be elgyújtott. (*El.*)

MOKÁNY. Ennek a nyelve igazán legdrágább hús, tud is magának igazságot szerezni. (*El.*)

Lidi (jő).

LIDI. Csendes minden, szinte rettegek, ha valaki meglát; de nem tűrhetem tovább a kínzó bizonytalanságot.

Elek (jő).

ELEK. Kémlelnem kell.

LIDI. Elek! Elek! még is igen szép, hogy eljöttél.

ELEK. A mint a dolog áll, közöttünk ez utolsó titok legyen. Mi szólásod van?

LIDI. Magadtól óhajtanám hallani, igaz-e, hogy Linát szereted. Rég kérdeztem volna, de többnyire a kastélyban valál, engem pedig atyád őrzött s a grófot bízta reám.

ELEK. Igen a grófot — kinek a nevét vésegetted a fákba.

LIDI. Én a te nevedet véstem be, nem tehetek róla, hogy a gróf magára vette. Úgy van, úgy, míg én érted epedtem, te szerelmet űztél! Atyád mindent megsúgott.

ELEK. Nekem is ő mondá és megvallom, szívemből boszankodtam.

LIDI. Ha úgy van, tehát mind a ketten csalódtunk. Elek! állj szem közt, nem voltál hamis?

ELEK. Én az asszonyságot tisztelem, becsűlöm, de téged szeretlek; ő azt sejti és barátságát ajánlotta.

LIDI. Úgy vagyok én szinte a gróffal.

ELEK. Így hát szent a békesség. Te ismét enyém vagy.

LIDI. Atyád szavát hallom; majd pattog.

ELEK. Jer a lugosba, míg odább megy.

LIDI. De aztán megyek. (*Bemennek a lugosba.*)

Lombai jő Linával.

LOMBAI. Csak egy pillanatra méltóztassék nagysádnak — mulatni fogja a mit lát — egy új szerelmes pár! az én munkám, hahaha! itt a lugosban vannak, megnézem. (*Odamegy.*)

ELEK. Én vagyok édes atyám!

LIDI. És én!

LOMBAI. Ej szedte vette! hogy mertek itt űlni? (*Linához szalad.*) Semmi nincs nagyságos asszony! semmi! (*Visszaszalad.*) Meg ne moczczanjatok, mert megöllek benneteket. (*Ismét Linához megy.*) Elröpűltek már — ha tetszik, menjünk vissza.

LINA. Minek e játék? hisz suttogást hallok.

LOMBAI. Igen! igen — de ne nézzen oda nagysád — ilyenkor legjobb távozni.

LINA. Mért oly nyugtalan az úr? hisz maga hítt ide.

LOMBAI. Igen! igen! tehát megmondom, Lucza és báró Kényesi.

LINA. Hahaha! ezeket látnom kell.

LOMBAI. Nem úgy, nem! rosszúl mondtam — az én húgom — igen, Lidi.

LINA (*meghökkenve*). Lidi — és —

LOMBAI. Igen, Lidi — nem tetszik távozni?

LINA. Lidi — és —

LOMBAI (*félre*). Mit tegyek? — Igen, és gróf Elemir.

LINA. Így hát nem háborgatom őket. (*Elmentiben.*) Most vége mindennek. (*El.*)

LOMBAI. Jertek elő ti sáskák! itt összeűlni, ily világos estve, nem, ily sötét nappal! nem, nem! a méreg elkábít; ördög pokol! majd füstbe ment plánumom! el egymástól! Elek, te velem jősz; téged Lidi a pinczébe zárlak — el el egymástól, ti plánumrontók! (*Szétűzi őket.*)

(*A kárpit lefordúl.*)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Kert.

Lombai és Vilma.

LOMBAI. Már édes kisasszony, a dolognak elébb utóbb végződni kell. Mondja meg igazán, nem sejt valamit?

VILMA. Inspector úrnál az ember soha sem jönne ki a sejtésből, mert feje olyan mint a mágusi lámpa, minduntalan változnak benne a gondolatok.

LOMBAI. Oh de némelyek állandók: teszem, a mi most van eszemben s ezt pedig egyszer már érintém, most elakarnám végezni. Ismer engem a kisasszony?

VILMAI. Úgy hiszem.

LOMBAI. Nem vagyok oly fiatal, hogy a gönczöl szekerén járnék leány után, de öregebb ember is van nálam.

VILMA. Az való.

LOMBAI. Van példa, hogy öregebb ember is megházasodott és boldog volt.

VILMA. Az is igaz.

LOMBAI. Valamicskét szereztem is.

VILMA. Azt is elhiszem.

LOMBAI. Tehát csak egyenesen kimondom: mivel Mokány urat nem szeretheti a kisasszony, legyen az én feleségem.

VILMA. Ej ej kedves inspector úr, mint jövök én e szerencséhez?

LOMBAI (*félre*). Már kedves inspector. (*Vilmához.*) Lássa édes kisaszony, gróf Elemir szereti húgomat —

VILMA. Azt többször állítá már uraságod, de mi ok az reám nézve?

LOMBAI. Fiam az asszonyságért eped, a fiú valóban csínos, jó reménységű —

VILMA. Akkor legjobb lenne, inspector úr, ha innen elkűldené, hogy meggyógyúlna.

LOMBAI. Mentsen isten, inkább itthon tartom; hadd legyen még betegebb, az asszonyságnak csak lesz szíve! Lássa édes kisasszony, maga e dologban sokat tehetne, az asszonyság szereti, egy magányos órában maga szólhatna, s nem kétlem, az asszonyság is hajlandó lesz. Mi egy boldog nemzetséget tennénk, úgy élnénk mint a kis angyalok.

VILMA. Mind ezt meg kell fontolnom.

LOMBAI. Most tudja czélomat, számolhatok a kisasszonyra?

VILMA. Most erre választ nem adok, majd később! addig is édes vőlegény! magamat ajánlom. (*El.*)

LOMBAI. Mit tesz a fejkötő! Most egész új familiát fundálok, én leszek a törzsök.

Lucza (jő).

LUCZA. Mit ábrándozik inspector úr? magam is tele vagyok mindenféle gondolattal, otthon is dolgom volna, de ez a ház oly kellemes.

LOMBAI. És a báró, mint áll édes kisasszony?

LUCZA. Valóban! meglepetve hallám édes szavait, de azt meg kell neki adni, ő különös szép ízlésű mágnás; vizsga szemmel felleli mindjárt a legkisebb kellemet. Tudja szomszéd uram, én nem tartom magamat szépnek, de ő ezt a kis gödröt arczomon mindjárt észre vette s annyi édeset tudott felőle mondani, hogy hinnem kell.

LOMBAI (*félre*). Pedig onnan nem Ámornéz ki, hanem Saturnus.

LUCZA. Mit mondott szomszéd úr?

LOMBAI. A gödörben voltam magam is.

LUCZA. Hízelkedő maga: de mi haszna, még is bajos állapot.

LOMBAI. Hasztalan aggódás, ő ugyan elkölté a magáét, de a kisasszonynak fösvény úratyja eleget hagyott; aztán báró, ő czímert ád. a kisasszony aranyozza meg. (*El.*)

LUCZA. Mit tegyek? hinnem kell szavának, mert a báró úgy ömledezett! itt fogta meg karomat a holdvilágnál, oly gyöngén, mint ha szúnyog szállt volna rá. (*Könyvet vesz elő.*) Ezt a zsebkönyvet Linától hoztam, itt forgatom, tán erre sétál. (*A könyvet forgatja.*) Minő czédula ez! (*Olvas.*)

Hiában rejted el forró szerelmedet,
Ha lángja tiszta volt, többé el nem múlhat.
Azért bizton tűntesd ki ismét szívedet,
S hű érzetem viszont édes jutalmat ad.

Derék találás! egy felséges ötletem van! Ezt a czédulát egy rózsába dugom és én elvonúlok; ez majd felment a nehéz vallástól. A báró meglátja. elolvassa. elérti, megindúl, eljön, megkér, elvesz s én czélomnál leszek. Ah istenem! csak szemüvege meg ne csalná, pedig a mint mondá angol üveg. (*A rózsába tűzi a czédulát.*) Így! bár csak jőne már. (*El.*)

Vilma, Lina (jőnek).

VILMA. A mint mondám, Lombai elvesz, ha téged rá beszéllek, hogy fiát válaszszad.

LINA. Oh azok a férfiak! önség és változás az ő elemök. De Vilma, én csalódtam Elekben. balra magyaráztam komor tünődéseit, gondold el. nem engem szeret, hanem Lidit. Oh ez az élet örökös csalódás.

VILMA. Hahaha! az legjobb benne, hogy ott nincs veszteség, a hol nem bírtál.

LINA. Előbb maga vallá meg; azért szomorkodott, mivel a gróf táborozta körűl kedvesét, és atyja — engem akart menyének.

VILMA. A gondolat épen nem volt rossz.

LINA. De Vilma! én nem szoktam más kárán örűlni, de a hitetlen Elemir is e dologban szörnyen csalódott: ezen csapással az ég neki tartozott, én most azon leszek, hogy a két szerelmes összekeljen. De nem boszúból, oh nem!

Tamás (jő.)

TAMÁS. Ismét panaszom van. *(Félre.)* Tán most megjutalmaz.

LINA. Mi baj ismét?

TAMÁS. Lidi kisasszony ma reggel az üvegházba' volt a hadnagy úrfival és ott az úrfi megölelte.

LINA. Hallod Vilma! ez nekem gyönyörű mulatságot ád.

VILMA *(félre.)* Eltaláljuk mért.

TAMÁS. Mikor én jöttem, megijedt és a mint félre szökött tőle, egy egész ablakot összetört.

LINA. Szegény Lidi! Vilma, nem képzelheted mint szeretem azt a leányt.

TAMÁS. Aztán az E betű megé most L betűt is vágnak.

LINA. Elek, Lidi! hahaha! ez felséges!

TAMÁS. Kérem, tiltsa meg nagyságos asszonyom!

LINA. Csak menjen kend — mit áll kend — elmehet.

TAMÁS. Mind ezt úgy eltűri nagyságod?

LINA. Kend dolgára ügyeljen s ne arra mit tegyek. Érti kend? elmehet!

TAMÁS *(félre)*. Ne neked, mondj igazat s igyál vizet. *(El.)*

LINA. Vilma! Vilma! ez a történet oly vígan hatott rám.

Kényesi (jő).

KÉNYESI. Nagysád itt? mit vétettek ezen nyíló rózsák, hogy rájuk is homályt akar nagysád vonni?

LINA. Jó hogy emlékeztet rájok báró úr, majd elmentem volna a nélkűl, hogy kedves illatjokban részesűlnék. *(Rózsás bokorhoz megy.)*

VILMA. Nem sínli még báró úr városi mulatságait?

KÉNYESI. Koránt sem, a hol a természet ily virágokat tenyészt, ott a mesterséges varázs holt tetemmé válik.

VILMA. Valóban! báró úr zsoldjában tartja a szépségeket.

Lina (visszajő).

LINA. Nem hiában, rózsa a szerelem képe, édes de tüskés s azt tanítja: ódd magadat hirtelen hozzá kapni.

KÉNYESI. A ki már ily boldog mint nagysád, annak csak illatját nyújtja.

LINA. Ah báró úr! de mit mondjak, itt hagyom báró urat e szép társaságban; meglátja báró úr, hogy a rózsa keble is sokszor olyast rejt magába, a mit nem képzelünk. *(Elmentiben Vilmához.)*

Egyet letörtem s féreg volt benne, ezt rejt a szerelem is. (*El Vilmával.*)

KÉNYESI (*a rózsákhoz megy*). Ez annyit tesz, hogy kezemből akarja fogadni a rózsákat. — Mi ez? czédula! (*Olvassa.*) Higyjek-e szememnek, ez belém szerelmes, ez valóságos szerelmi vallás! „Hiában rejted el forró szerelmedet“: Még a városban forogtam körűle, én voltam a titkos imádó. „Ha lángja tiszta volt, többé el nem múlhat“: Hogy a pénz oly szükséges, azt csak nem is sejti. „Azért bizton tüntesd ki ismét szívedet“: Azt megteszszük. „Hű érzetem viszont édes jutalmat ad“ — bravo bravissimo!

Elemir és *Lombai* (jőnek).

LOMBAI. Ah nagyságos uram! én eleget törtem fejemet, de a zálogpénz, mely harminczezer aranyra megyen, a jószág jövedelméből ki nem kerűl.

ELEMIR. Tehát addig kölcsön vegyünk pénzt, én őseim birtokát magam akarom bírni.

LOMBAI. De kiadja-e az asszonyság?

ELEMIR. Még csak egy esztendő van hátra, én mindent rá kötök.

KÉNYESI. Édes kedves barátom! örűlj örvendezz, én boldog vagyok.

LOMBAI. Későbben szolgálatjára leszek. (*El.*)

ELEMIR. Mit jelent ez? öröm ég szemedben.

KÉNYESI. Csak egyet kérdek, nem Lina írása ez?

ELEMIR. Igen!

KÉNYESI (*karjába dűl*). Oh én háromszor szerencsés! nem, nem háromszor, hanem háromezerszer, nemde annyi fekszik a jószágon?

ELEMIR. Nem értelek.

KÉNYESI. Olvasd és bámúlj! előbb itt lelém Linát, ő a rózsákhoz utasított édes sóhajtással, s ezt ott lelém; ő maga dugta oda s azt mondá, megtanít szeretni.

ELEMIR. Oh emberismeretem! most tűnik ki, hogy mindig igazam volt. (*Fel s alá jár.*)

KÉNYESI (*szinte úgy*). Oh én szerencsés báró! mint élem majd világomat! egy sereg szelindeket tartok, par force vadászatot adok, angol leszek.

ELEMIR. Oh csalfa szív! neki mindegy, csak hódoló legyen.

KÉNYESI. Éljen a házasság! Hahaha! most nem kell betegnek lennem, ha valahol pénzt gyűjtenek mulatságra. Franczia szakácsot tartok, angol lovászt, olasz énekesnét, mindenféle nemzetet, a magyar föld csak pénzt adjon.

ELEMIR. Félre tehát szerelem! megvetés, foglald el helyét! Ha már az ifjat választotta volna — de ehez csak a gőg csatolja.

KÉNYESI. Ne szomorkodjál barátom!

ELEMIR. Oh nem! ha valakit, téged kívánlak neki.

KÉNYESI. Édes kedves barátom! minő részvét!

ELEMIR. Igen téged, hadd bűntesse meg magát veled.

KÉNYESI. Téged bűntet, mért voltál oly pedant; most com-

possessorod leszek, de az én gazdaságomat máskép intézem, külföldről hozok tiszteket, azonban csak jó barátok maradunk.

ELEMIR. Ez sok! a világ megfordúlt és minden javával a bolondhoz szegődött. (*El.*)

KÉNYESI. Bezzeg most bánja.

Lucza (jő).

LUCZA. Egyszer maga van, már megtalálta a czédulát! azért oly vídám — Kedves báró úr!

KÉNYESI. Lucza kisasszony!

LUCZA. Minő szépen áll báró úrnak az öröm, én is úgy örűlök, hogy majd kibúvok bőrömbűl.

KÉNYESI. Azt tegye kedves, mert a mostani úgy is sorvadni kezd.

LUCZA. Micsoda!

KÉNYESI. Én mondom, lelkecském, ne higyje a mit előbb szóltam, tudniillik, hogy szép.

LUCZA. Báró úr! én nem tudom mi érte így egyszerre.

KÉNYESI. Csalódott bennem, kedvesem. Én azt javallom, máskor mindig tükrét hordja magával, s ha valami férfi hízelkednék, tüstént kacsintson bele.

LUCZA. Minő gorombaság ez?

KÉNYESI. Genialitás, kedvesem, s ez mindig őszinte. Jó egészséget, lelkecském, lakomámba majd elhívom. (*El.*)

LUCZA. Ej te vékony lábú szörnyeteg! De úgy van, mikor az ember oly szelíd. Hűh! be elgyújtott! de ezentúl a sorsot kiesküszöm, hogy többé férfit se mutasson.

Mokány (jő).

MOKÁNY. Ej be piros a kisasszony!

LUCZA. Mokány úr derék ember! tud-e duellálni! hívja ki azt a bárót, vágja le legalább a fejét.

MOKÁNY. Az mesterség lenne; hát ha nincs neki?

LUCZA. Engem megsértett! s maga nem is haragszik?

MOKÁNY. Mi közöm hozzá?

LUCZA. Sziklák vagytok! Oh de ezentúl epekedhetik valaki — de jól van, ezt ugyan szó nélkűl nem hagyom, oh a galambnak is van epéje. (*El.*)

MOKÁNY. Ez pórúl járt. Prosit a leczke.

Lombai

(nagy örömmel keresztűlsiet a kerten).

LOMBAI. Hahaha!

MOKÁNY. Hová oly szaporán?

LOMBAI. Victoria! jer szívemhez barátom, én az egész világot oda szorítanám! minden plánumom szerint történt. Most hallám a grófot magával beszélni, csodálkozott, hogy Lina kezét oly hamar másnak adta, de mindjárt is Lidivel vígasztalá magát — most én is szólok.

MOKÁNY. Szólj, de értelmesen.

LOMBAI. Már nincs okom titkolni, halld: fiam elveszi Linát, a gróf Lidit, Kényesi Luczát.

MOKÁNY. Hohohó!

LOMBAI. Én pediglen ezt oly okosan intéztem el — hahaha! Csak mondd a szépnek: elveszlek! tüstént mozog akkor s mindent elkövet. Mind ezt is bizonyosan Vilma eszközlé.

MOKÁNY. Mit? Vilma? őt én veszem el.

LOMBAI. Te? hahaha! de ne búsúlj, majd ha megint rá érek, szerzek én neked is egyet.

MOKÁNY. Mit csevegsz?

LOMBAI. Vilmát én veszem el.

MOKÁNY. Meglássuk! Most azért is elveszem. Magától akarom hallani. Megesnék bíz az. Jer.

LOMBAI. Menj csak előre a kosárért, én csak egy gyűrűt keresek ki s mindjárt megjelenek. (*Elmennek.*)

Elek jő *Lidivel.*

ELEK. Márt most se baj! Az asszonyság mindent magára vállalt, ezentúl nem kell bújkálnunk, ha szólni akarunk egymással.

LIDI. Engem is bíztatott az asszonyság, ő oly kegyes!

ELEK. Majd néznek pajtásaim, ha ily szép feleséget hozok. Lidi! Lidi! te enyém: ezen csókkal (*megcsókolja*) mátkámmá avatlak.

LIDI. Még nem szabad. Lásd te csintalan Elek, hogyan megczáfolod a gróf emberisméretét; ő azt véli, nem is tudom mi a csók, s hány ég itt már. Itt jő maga.

ELEK. Itt hagylak vele, bízd reá, hogy ő is szóljon atyámmal. (*El.*)

LIDI. Mint égnek szemei! az én állapotomban nem csodálnám.

Elemir (jő).

ELEMIR. Lidi! kedves Lidim! épen keresve lelem. Magában nem csalódtam, én láttam —

LIDI. Ah tehát meglátta nagysád, hogy most —

ELEMIR. A szerelem olyan mint a nap, még a vak is érzi.

LIDI. Tudom nagysád nem kárhoztat.

ELEMIR. Ki tehetné azt! ez oly érzés, mely gúnyolja akaratunkat.

LIDI. Lássa nagysád, együtt neveltetének s mint gyermekek már szerettük egymást.

ELEMIR. Mit beszél édesem? mi nem neveltetének együtt.

LIDI. Elekről szólok — Mi lepi úgy meg a gróf urat? hisz annyiszor mondá, hogy szívembe nézett!

ELEMIR. Tehát Elek? Jól van, jól, igen, tudom már, E., Elek! (*Magában.*) Rettentő csalódás! szégyenlem, hogy fejem van.

LIDI. Nem reménylem, hogy megbántottam gróf urat.

ELEMIR. Mért nem szólt mindjárt — midőn — Ördög pokol! hogy megjártam.

LIDI. Nagysád pártfogását óhajtám megnyerni, de látom —

ELEMIR. Oh szívesen! minden jót kívánok, jó egészséget

édes Lidim! (*Magában.*) Szép ártatlanság! oh téged egy buta nevezett először.

Lidi. Sajnálom! ha —

Elemir. Oh nem szükség! nem vágyom sajnálatra, ajánlom magamat!

Lidi (*félre*). Szomorú dolog, úgy látom, mi egymást viszszásan értettük. (*El.*)

Elemir. Nem! tovább itt nem maradok! minden szem egy poklot lövel reám! el innen! mindjárt el! (*El.*)

Lina szobája.

Lina, Vilma.

Vilma. A vendégek nagy része búcsút vett, nemsokára magunkba maradunk.

Lina. S őszintén szólván, óhajtom is már a csendet.

Tamás (jő).

Tamás. Nagyságos asszony! újságot hozok.

Lina. Csak röviden.

Tamás. Gróf Elemir ő nagysága útra készűl; épen most hordott le, hogy sajnálni akartam távozását.

Lina. Útra?

Tamás. S mindjárt: cselédjei hanyatt-homlok futkosnak.

Vilma. Kendnek mindig oly különös újságai vannak

Lina. Nem is tudom, mi gondja kendnek arra, mit az uraság cselekszik.

Tamás. Csak jelenteni akartam.

Lina. Kend a kert után lásson — takarodjék kend! és többé ne mutassa magát szemem előtt.

Tamás. Ugyan mit cselekedtem nagysád, hogy engem mindig szidnak?

Lina. Kend még pattog? tüstént ki szobámból, házamból —

Tamás. Hej! ilyen a szegény legény élete. (*El.*)

Vilma. Téged ez az út rossz kedvbe hozott.

Lina. Igen! — nem! csak meglepettem. — Vilma! már egy levegőt sem akar velem szívni; lehet-e az, hogy a forró szerelem így elhidegűljön — ah! mégis hibáztam, midőn mások hódolataival akartam fényleni. Vilma! most érzem, a szerelem csak egyben lehet boldog.

Kényesi berohan s *Lina* lábához omlik.

Kényesi. Lina! ím lábainál fekszik a legboldogabb halandó! a rózsa kiadta titkát! lángom tiszta volt, forró és örökös, csak jutalma van még hátra. Ím kedves, saját írása.

Lina. Az én írásom! de kérem báró urat, ily játéktól tessék megkímélni.

Kényesi. Ne tagadja kedves! én szívét elnyerém.

Lina. Mit akar báró úr tőlem?

Elemir az ajtót rájok nyitja s meghökkenve megáll.

KÉNYESI Örök frigyet! boldogságot! üdvösséget!

ELEMIR. Hah!

LINA. Elemir!

ELEMIR. Engedelmet kérek, ha egy pillantatra zavarom; én búcsúzni jöttem és utolsó szavam boldogságkívánás ezen új frigyhez.

LINA. Csalódik a gróf! valamint a báró is.

KÉNYESI (*felugrik*). Ki látta ilyenkor zavarni az embert, az okos ilyenkor behúnyja szemét és távozik.

LINA. Csak maradjon gróf úr; én vagyok itt magam az idegen. A mint értém, zálogos birtokát visszakívánja, én viszálkodás nélkűl idő előtt kiadom, csak a tőkepénznek kamatját kérem, mely tudom, jó kezekben van. Ezzel én búcsúzom! (*Be a mellékszobába.*)

ELEMIR. Lina! Lina! (*Lina után el.*)

VILMA. Hála isten! tán most megegyeznek, ideje is már.

KÉNYESI. De mi történik itt? mit jelent ez? (*A czédulát mutatja*). Hisz itt írva van —

VILMA. Hahaha! már tudom a tévedés okát. Lucza egy zsebkönyvet vitt el asszonyomtól, ott lelé ezen verset, melyet ez szokása szerint kiírdogál; ez bizonyosan Lucza ötlete volt, ő dugta a rózsába.

KÉNYESI. Ezer villám! hát vígasztalnom kell. (*A mint kifut, Mokányba ütközik.*) Pardon! (*El.*)

MOKÁNY. Dejszen engem bizony el nem ejt. Édes kisasszony! úgy hallom Lombai veszi el, pedig engem úgyse! magamnak szerettem volna, hisz úgy is tudja már.

VILMA. Én, Mokány úr?

MOKÁNY. Legyen őszinte, melyikünket választja?

VILMA. Lombai iránt soha szándékom sem volt.

MOKÁNY. Eszem a szívét! tehát az enyém lesz? Azt ne mondja: nem! különben nőtlenségem lelkére marad.

VILMA. Se nem! de igen — se mindjárt.

MOKÁNY. Mindjárt nem, hanem aztán? Ej te kis pipiske, hisz szemeidből látom, hogy feleségem lészsz. (*Átöleli.*) Uczczu! most lesz meg a gyöngy élet.

Lina jő *Elemirrel.*

LINA. Feledve tehát minden! gyöngék valánk, adóztunk is érte.

ELEMIR. S ezentúl bízodalommal kerűljük a csalódást.

MOKÁNY. Helyesen! jobb is ha az ember kimondja mondókáját. Nagyságos asszony! én Vilmát viszem.

LINA. Mit hallok? te is —

VILMA (*titkon Linához*). Nincs mit várnom, nincs mit válogatnom; először a fej beszélte rá a szívet s most a szív is igen megelégszik.

ELEMIR. Mokány úr! mi baráti szomszédok maradunk; egy nap boldogítson mindnyájunkat.

Tamás (jő a podgyászszal).

TAMÁS. Nagyságos uram! már be van fogva.

ELEMIR. Ki bízta kendre?

TAMÁS. Csak jelenteni jöttem.

LINA. Ez az öreg mindenbe belé avatkozik; a gróf úr nem útaz.

TAMÁS. De hát én megyek; csak búcsúzni jöttem, úgyse tehetek semmit nagyságtok kedvére.

ELEMIR. Mit akar kend? mit alkalmatlankodik kend?

TAMÁS. Hisz nagyságos asszony a házból elparancsolt.

LINA. Igen, előbb megharagított, ő hozta az út hírét.

ELEMIR. Kend olyan öreg s még is oly gyermekes.

LINA. Csak menjen kend dolgára s ezentúl ne hordjon híreket — érti kend?

TAMÁS. Tehát itt maradjak?

ELEMIR. Igen, igen — de csevegés nélkűl.

TAMÁS (*magában*). Már csak néma leszek, mert itt szóval nem boldogúl az ember. (*El.*)

LINA. Jó öreg, de kiállhatatlan újságaival. Ím! itt is közelít egy hű pár.

Elek jő *Lidivel.*

ELEK. Nagyságos asszony! kegyességében bízván —

LIDI. Én is oly bátor vagyok —

ELEMIR (*Lidit magához inti*). Lidi! én magában csalódtam, de azért szívbeli frigyét eszközlöm.

LINA (*Elekhez*). Hadnagy úr! Én ezentúl is megmutatom, hogy barátnéja vagyok.

Lombai (jő).

LOMBAI (*magában*). Összeálltak már. — Kedves gyermekeim.

ELEMIR. Lombai!

LOMBAI. Oh tessék!

ELEMIR. Im én Lidi kezét kérem.

LOMBAI. Oh igen, igen szívesen, nagyságos fiam uram.

LINA. Lombai!

LOMBAI. Csak méltóztassék!

LINA. Én pedig Elek fiának kérek áldást.

LOMBAI. Oh adok, tiszta örömmel adok nagyságos leányom asszony. Hahaha! mi boldog nap, magam zárom be. (*Elővesz egy gyűrűt.*) Vilma kisasszony! tudja mit jelent ez?

ELEMIR. Igy tehát minden zavar szerencsésen fejlett ki. Hallja inspector! én Linával e naptól fogva jegyben vagyok.

MOKÁNY. Én meg Vilmával, azért keress más újjat gyűrűdnek.

LOMBAI. Elhalok! hisz előbb tetszett —

ELEMIR. De hogy e nap teljes boldogságot árasszon, Elek fiának egy szép cúriát inscribálok, két száz hold földdel, hol, ha kivitézkedte magát, nyugodtan élhet; de Lidit kívánom neki feleségűl.

LINA. Én meg házassági költségét vállalom magamra.

MOKÁNY. Én meg komának hívlak, de plánum nélkűl.

LOMBAI. Oh plánum! itt most kétségbe esném, ha az inscriptio nem volna, ez vígasztal. (*Elek és Lidihez.*) Vegyétek egymást rossz gyermekek!

ELEMIR. Különben tudom már az úr fortélyait, de legyenek felejtve.

Lucza jő Kényesivel.

LUCZA. Tehát csakugyan szeret báró úr?

KÉNYESI. Igen! valóban — már ott kinn mondám.

LUCZA. Kedvesim! engem ez a báró úr megkért, én azért is mostani bőrömben maradok és kosarat adok neki.

KÉNYESI. Oh kérem szép kisasszony!

LUCZA. Nem! engem meg nem indít, én fogatok.

KÉNYESI. Én is, hisz csak játék volt — hahaha!

LOMBAI. Báró úr! Lucza kisasszony! megálljanak: mi benn maradtunk, de egy plánum van: tegyük ezt a történetet vígjátékká! legalább ha némelyeket mulatunk, lesz jutalmunk annyi csalódásért.

(*A kárpit lefordúl.*)

ÁLTUDÓSOK.

VÍGJÁTÉK EGY FELVONÁSBAN.

(1828.)

SZEMÉLYEK.

Lengyes Fanni, fiatal özvegy.
Karvainé.
Árki, földesúr.
Révei Tódor, barátja.
Matyus.
Zsófi, Fanni szobaleánya.
Jakab, Árki inasa.

A dolog történik Lengyes asszonyság jószágán.

Szabad táj, oldalast kertfal kis ajtóval, az előtt nagy fa.

Zsófi, Matyus.

ZSÓFI. Csak egy pillantatra szöktem ki, mindjárt megyek.

MATYUS. Te mindig mégy, mindig sietsz, ezt én nem szeretem.

ZSÓFI. Nem tehetek róla, úgy kell lenni. Az öreg asszony fúrt fejű, minden cselédet zsoldjában tart, magamat is; ha megtudja, hogy kijárok, vége mindennek — hisz már mondtam mért.

MATYUS. Mind igaz, lelkecském, de mikor az ember olyan szerelmes mint én, örömest volna azzal a kit szeret.

ZSÓFI. Mind meg lesz ha változik a dolog.

MATYUS. De mikor jön az a változás?

ZSÓFI. Ha Karvainé asszonyság öcscse megérkezik, gondolom egy hónap múlva.

MATYUS. S én addig mindig fára mászkáljak, hogy láthassalak; hát ha letörik alattam az ág és nyakam utána törik, aztán szerethetsz.

ZSÓFI. Azért fogódzzál meg jól.

MATYUS. Hej galambom! inkább beléd fogódznám én; csakugyan jobb itt lent szeretni, mint ott fent a levegőben. Zsófi! szólj, igazán szeretsz? lásd, édes apám gazda uramnál, én is szinte az lehetek ma holnap, tán több is — házam is van, csak feleség kell belé — tudod, mit akarok azzal?

ZSÓFI. Csak azt felelem rá: a mi nincs az meglehet.

MATYUS. Úgy ám, de mikor?

ZSÓFI. Majd meglátod, csak légy nyugodt, de most mennem kell.

MATYUS. Zsófi! édes Zsófim, még egyet mondok: az uraság jó barátjával tegnap elérkezett, ha el nem jöhetnék, azért szeretlek ám; de tán mégis eljöhetek, azért itt légy.

ZSÓFI. Jól van, majd adok jelt, de csak a kertfalon által beszéljünk. Jaj nekem! valaki jön, ha meglátott — bújj el Matyus. (*Be a kertajtón.*)

MATYUS. Ej manó hozza azt a valakit — az bizony, az uraság inasa, hova bújjak? ha meglát, kicsacsogja, úgy is nagy kópé. A fára megyek, míg eltávozik. (*Felmegy.*) Hová nem jut az ember, ha szerelmes.

Jakab (jő puskával és vadásztáskával).

JAKAB. Puffogjon a ki akar, én lepihenek, vállam nehéz. Nem is tudom hová jutottunk! csak jönnének az urak. Mondtam Matyusnak, kísérne el, de a tökfilkó csak néz és nem mozog.

MATYUS. Tökfilkó! ha lent volnék, ezért haragunnám.

JAKAB. Ledűlök a fa alá, itt várom be őket. Úgy! be jól esik. Bíz az igaz, az inas nem úr; azt véltem, a falúsi szolgálat könnyebb mint a városi, de a különbség csak olyan mint a fehér és a vörös bor között, mindeniket préselik. A városban házból

házba, boltból boltba ugrattak, itt kácsákat czepelek, s azokat más eszi meg; ott a bakon hátúl, itt elől űlök, hej! ebből látom, hogy bakra születtem; az még jó, hogy uram nőtelen, legalább csak egy perel. Bár csak bort hoztam volna, hadd innám le bús gondolatimat.

MATYUS. Ez ide lent okoskodik, nekem pedig minden csontom fáj.

Arki (kívűl).

ÁRKI. Hopp! hopp!

JAKAB. Az annyit tesz: ugorj Jakab. (*Kiált.*) Itt vagyok, hopp!

MATYUS. Most az urak is jőnek, ej be rossz szállásom van — tudja, meddig kell itt fülelnem.

Árki jő *Réveivel.*

ÁRKI. Te itt henyélsz Jakab? mért távoztál, mi járjunk utánad?

JAKAB. Úgy is ritkán történik nagyságos uram; ledűltem, mert az akarat jó, de a láb gyönge, aztán el is bódúltam.

ÁRKI. A határból is kitértünk; ha jól látom, ez Lengyes kertje.

RÉVEI. Lengyes? hisz imént mondád, nincs közel szomszédod. Miféle ember ez? ugyan eldugta házát.

ÁRKI. Ez csak ember volt és fösvény úr, ki sokat szerzett, későn szép fiatal hölgyet vett, azt két esztendeig féltette, aztán az úrban elnyugodott.

RÉVEI. Béke hamvának.

ÁRKI. Nem kétlem, felesége is így búsúl, és hihető, szép jószágain vígan él.

RÉVEI. Itt lakik?

ÁRKI. Alig hiszem, hogy e vadonban élne, midőn szebb tájban szebb jószággal bír; különben az egész Lengyes házat csak hallomásból ismerem, mert magam is, ha csak vadászni nem pattan kedvem, e tájra ritkán vetődöm.

RÉVEI. És miért? nem tetszik e vidék?

ÁRKI. Ki a fákkal, patakkal és szírtekkel szeret társalkodni, az itt elmélázhat, violát talál és echót is ha sóhajt; én az életzajt szeretem.

RÉVEI. Ott az ember csak csalódik, én a magánynyal tartok.

ÁRKI. Kérlek hagyj fel, tán megint a hitetlen szép jutott eszedbe, ki érzetedet megcsalá?

RÉVEI. Ah barátom, érzetem a Prometheus, mely benne szép ideált teremtvén, most adózik, ő az ölyv mely szaggatja.

ÁRKI. Nincs eszed Tódor, az ily mesén már régen túl a világ, és ha képzeletnek élsz, ne kérj valóságot. Köszönd inkább a sorsnak, hogy a szép rútat oly hamar és jókor megismeréd és gondold: nemcsak egy kert nevel rózsát.

RÉVEI. De a kihalt bizodalmat semmi virág sem éleszti fel, és ez a köd, mely felettem borong — ezért szűkölködöm életöröm nélkűl.

Árki. Ki mindig tünődik, mindent nagyító üveggel széttagol, annak az élet olyan, mint a ki sohasem gondolkodik — üres. Csak te maradj nálam, én fogadom, meggyógyúlsz és elfelejted búdat, melyben, úgy látom, tetszel magadnak.

Révei. Ah barátom, olyan az, mint a száz karú polyp, a kit egyszer megragad, elszárad megette; ha könnyelmű volnék, úgy elhiszem, de —

Árki. Mért épen akkor? kémleljük ki mindennek jobb oldalát s néha többet találunk mint kerestünk, ne várjunk felhőtlen napokat, a napban is van fogyatkozás, hogy ne lenne ily parányi életben?

Jakab (*félre*). Ha zsebemben nincs fogyatkozás, gondolok is én a sorssal.

Árki. Tudod mit Tódor! házasodjál meg. Ha már búsúlni akarsz, legyen oka.

Révei. Hát te miért nem követed e tanácsot?

Árki. E szent frigy mindig földi tövissel ijesztett; aztán igazat szólván, én hamar hódolok, hamar is hidegszem, de nem mondok ám le róla, s ha rosszúl üt ki, a természet csalt meg s vígasztalom magamat mint játszó a sorssal.

Révei. Ha lelnék egyet, ki csak magamért szeretne! de az első tapasztalás minden utóbbi reménynek eloltá világát, s aligha ridegen nem kell tengődnöm telt kebelemmel.

Árki. Míg elvégre öreg gazdasszony karjába sóhajtod magadat, s ha rokkája surog, azt hiszed a sphaerák énekelnek. Hahaha! te férfi vagy, ne ábrándozzál, hagyd a holdat gyermeknek.

Révei. Átkozott vígasztalás.

Árki. Légy vídám, Tódor! hasztalan bútól csak őszűl az ember; vedd az életet mint jő, a többit bízd arra ki felettünk van.

Matyus. Jaj nekem! bizony megláttak — ah nagyságos uram!

Árki. Mi zörög a fán?

Jakab. Tán pecsenyének való, ledurrantom. (*Puskát vesz.*)

Matyus. Hej inas uram! itt ember van — Matyus gazduram fia — kérem ne süsse el kend! (*Leszáll.*) Ejnye be rám ijesztettek!

Árki. Matyus! mit csinálsz te itt?

Matyus. Semmit, igen is azt —

Árki. Hogy mersz te itt hallgatózni?

Matyus. Semmit sem tudok nagyságos uram! tessék elhinni, gerlicze fészket kerestem.

Révei. Ilyen nagy legény, fészket keresni?

Árki. Matyus, te hazudsz.

Matyus. Ha megengedi nagyságos uram.

Árki. Ne habozz, valld meg tüstént, én parancsolom.

Matyus. De mikor titok.

Révei. Titok?

Árki. Ki vele, én akarom tudni.

Matyus. Oh jaj! de mikor — istenem! mit mondjak?

Árki. Soká várakozzam?

MATYUS. No megmondom, de szépen kérem, tovább ne mondja ám nagyságos uram.

ÁRKI. Semmit se félj.

MATYUS. Nekem itt szeretőm van, pedig szobaleány Lengyes asszonyságnál, Zsófinak hívják; a templomban láttam először, másodszor megszerettük egymást, az óta ide járok a fára, hogy láthassam; de senkinek sem szabad ám tudni, hogy itt lakik Lengyes asszonyság és senkinek a házba nem szabad menni, ha csak nem valami tudós ember.

RÉVEI. Különös, mért épen tudósnak?

ÁRKI. Csak mondd el Matyus.

MATYUS. Zsófi megsúgta, hogy Lengyes úr meghalt és sok sok pénzt hagyott.

ÁRKI. Ez olyan titok, melyet az egész világ tud.

MATYUS. Az öreg Karvainé rábeszélte a fiatal menyecskét, hogy többé ne menne férjhez, hanem lenne mindaddig tudós, míg az eljő, a kit ő szánt neki.

ÁRKI. Tehát rábeszélte a bölcseséget? haha!

MATYUS. Rá bizony, azért is jöttek ide, hogy elrejtve lennének a férfiaktól, mert Zsófi azt mondá: a gazdag asszonynak soha nincs nyugta a sok kérőtől.

RÉVEI. Ebben van kis igazság.

ÁRKI. Ki az a Karvainé asszonyság?

MATYUS. Ő boldogúlt Lengyes úrnak távol rokona, nincs ura és még sem özvegy.

ÁRKI. Olyan elvált szép.

MATYUS. Követem, nem szép, hanem vén és hamis. Őtet még Lengyes úr vette magához, hogy a házra és a menyecskére vigyázna, még most is hatalmaskodik aháznál, nem szenvedheti a férfit, ha csak nem valami tudós; minap is egy borzas aszalt képű okos embert hozatott sok könyvekkel, én láttam onnan felűl, mint papoltak a kertben. Azonban Zsófi megsúgta, hogy az öregnek egy katona öcscse van és azzal szeretné elvétetni a gazdag özvegyet, azért gyaláz minket, hogy saját öcscse ura legyen csak derék ember. De tanúlt asszony ám az a Karvainé, többet tud mint Csízió.

RÉVEI. Halld barátom, ez a fiatal asszony vagy felette gyáva, vagy igen ártatlan és szerencsétlen volt.

ÁRKI. És nem tudod mit csinál az a két asszony egész nap?

MATYUS. Este tikkal, vagy Botángyikával vesződnek, úgy mondta Zsófi.

RÉVEI. Ez valami új tudomány lehet, még hírét nem hallottam.

ÁRKI. Aligha nem aesthetika és botanika lesz.

MATYUS. Nem tudom miféle, de többet olvasnak, mint nótárius uram.

ÁRKI. Jól van Matyus, most haza mehetsz.

MATYUS. De kérem szépen, ne szóljanak ám. Lássa nagyságos uram, ha a menyecskét viszik, én is viszem Zsófit, az öreg asszony ígért neki valamit ha mindent titokban tart és szándékát elősegíti, azaz bennünket gyaláz.

JAKAB. Szobaleány és titok — nem okos asszony az.

ÁRKI. Ne félj Matyus, csak menj haza s vidd magaddal fegyvereinket is, nemsokára követünk.

JAKAB. Matyus! az én podgyászomat is elvihetnéd, ily szerencsés szerető sokat elbír.

MATYUS. Nem érek rá; hallottam ám a tökfilkót.

JAKAB. Lásd tökfejű vagy, én akkor dícsértelek, mert a filkó nagy mester a játékban. Vidd el Matyus, majd megtanítlak, mint kell a szobaleánynyal bánni, hogy soká hív maradjon.

MATYUS. Igazán? no adja ide! (*Általveszi a fegyvereket, félre.*) Messze nem megyek, meglesem valahol őket. (*El.*)

ÁRKI. Tódor! mit mondasz erre?

RÉVEI. Szánom a fiatal özvegyet, körűlhálózta az öreg.

ÁRKI. Én igen kíváncsi vagyok a két tudós asszonynyal megismerkedni. Menjünk hozzájok.

RÉVAI. Nem vagyunk tudósok.

ÁRKI. Tegyük azokká magunkat, hány ember kűrtöli magát azzá és izét mond ok helyett!

RÉVEI. Nem merném belekapni.

ÁRKI. Mért nem? néhány reflexiót ád elménk; szégyen volna, ha asszonyok előtt nem tudnánk tudós nimbust ölteni magunkra, és teszem, ha tudományokban felakadnánk is, néhány szépség, kis hízelkedés kisegít a hínárból; nem aki sokat tud, hanem aki szépen beszél, nyertes az asszonyoknál. Mint vándor philosophusok lépjünk elejökbe: részemről ha a menyecske szép és belém szeret, minden bölcseségemet lábaihoz teszem és megmutatom neki: hogy az arany korban nem kellett más tudomány, mint az, a mit a természet adott. Jer!

RÉVEI. Nincs kedvem.

ÁRKI. Épen azért szerezz magadnak, ilyen tréfaportékát nem találhatni minden bokorban; e felett haszna is lehet, tán azt a kis bújkáló pintyőkét kimenthetjük a karvaly körmei közűl. Jer barátom! s hogy játékunk annál jutalmasb legyen, belsőnkre nézve épen ellenkező szellemet tűntessük ki; én sötét leszek, te vídám, én sanyarúan nézek reájok, mint az agg szűz a pártára, te fűrkészsz ki minden nevetségre valót — új Heraklit és Demokrit.

RÉVEI. Hajdan tehettem volna, de mostani érzetem lenyügzé elmémet.

ÁRKI. Kérlek ne bántsd az érzést: ha a menyecske szép, akkor vesződjél vele. Jer Tódor, tedd meg legalább kedvemért.

RÉVEI. Kedvedért? igen, ha felsűlök is.

ÁRKI. Jakab! te itt várj be.

JAKAB. Kérem alázatosan, hadd menjek én is nagyságtokkal.

ÁRKI. Mit akarsz te a tudósok közt?

JAKAB. Attól a Zsófitól én is észt remélek.

RÉVEI. Az inas kirí belőled.

JAKAB. Csak hajtókámból, a paszomántot lefejtem s vége az inasnak.

ÁRKI. De iváson kívül tudsz-e valamit?

JABAB. Költeni bíz én tudnék.

Árki. Tán hazudni?

Jakab. Igen, igen, de czifrán; én szolgáltam olyan urat, ki bópénzem helyett mindig pompás verset mondott, azóta magam is csináltam néhányat.

Árki. Adj próbát; teszem ha én leány volnék s nekem valami szépet akarnál mondani, mint kezdenéd?

Jakab. Hát rá nevetek, aztán egyszerre feszesen megállok, megdörzsölöm homlokomat és ekként szólok: leány! szűzleány! oh te karcsú mint a szőlőkaró, mi a jó bor kelleme a tiédhez képest?

Árki. Te csak pinczéből szeded elő a hasonlatosságot.

Jakab. Igen is, lent kezdem, aztán a holdig megyek, aztán az égig, és tovább. A theatrumról is szólok vele.

Révei. És tudnál te arról szólni?

Jakab. Hó, sokat lármáztam én ott a kakasűlőn.

Árki. Ha kérdezné mi a vígjáték, tudnál-e felelni?

Jakab. Oh kérem! Nagysád épen keveset tart felőlem; a vígjáték az igen csekélység, abban az emberek mindaddig nevetnek, míg a lányt elveszik.

Árki. Azután sírnak. Helyesen Jakab, nem tudva okosan szóltál.

Jakab. De a szomorújátékban, oh már ott nagy dérdúrral beszélnek, a jó embert kínozzák, utóbb agyonölik, és az ember sírva mulatja magát; úgy van úgy! Hogy utószor Pesten volt nagysád, épen egy szomorút adtak — én ismervén érzékeny szívemet, előbb egy pint veres borral neki erősödtem, de tessék elhinni, mind kisírtam.

Árki. Elég, elég! a többi máskorra. Eljöhetsz, de azt mondom, költéseddel túl ne menj a szobaleányon, érted? most menjünk. (*Elmennek.*)

Kert, a lugosban könyvek. *Fanni*, *Karvainé*.

Karvainé. Hidd el édesem, a mit számtalanszor megmutattam, most is azt ismételem: minden férfi tyrannus, ha van ki felett uralkodnia; ő testesűlt szeszély, az vezérli hozzád, az vonja el tőled; ha szépet mond, öngőgjének bókol, rabot játszik, hogy urad lehessen. Először fülmile, aztán varjú, aztán bagoly, aztán bújdosó nembe megy által s elvégre, ha szárnyai lankadnak, hálósüveg alól az erkölcsről papol. Boldogúlt férjed még a jobbakhoz tartozott s mégis mennyit kínzott és többet fogott, ha még több tűzzel bír. Hidd el édesem, a férfi született ellenségünk, ha az asszony jó, azt mondja gyáva, ha tanácsán indúl, ő lesz első árulója — gyűlöld őket.

Fanni. De mint van az édes néném, oly igen rosszaknak ismervén a férfiakat, és mégis — rettentő gondolat! mégis négyszer ment férjhez?

Karvainé. A sors úgy akarta, tán előre látta, hogy neked vezetőre lesz szükséged.

Fanni. Sok háramlik arra a szegény sorsra.

Karvainé. Lásd édesem, én szinte oly ártatlan valék mint

te, midőn szüleim gyermekszobából férjhez adtak. Én a férfit csak bábnak tekintém, de csakhamar vettem észre ólmát, mely szabadságomat fékezé; szerencsés nem valék, mert első férjem birtokán kívűl semmi kellemmel nem bírt, semmi örömet nem engedett, zárva tartott, őrzött, mint a sárkány, mert nem dicsekszem, de szép voltam — oh szép! oh!

Fanni. Ne bánja édes néném, minden kornak külön érdeme van.

Karvainé. Bölcsen húgom! de hallgasd. Ettől az isten hamar megmentett és én birtokos özvegy maradtam; most figyelmezz Fanni! mert helyhezetem hasonló volt tiédhez, csakhogy a síkos pályán nem volt mentorom. Míg csínos valék, a férfiak ostromoltak, mint egy várat, mely éden kapúja előtt áll. Lágy szívem szív után sóvárgott, a szerelem egyhez ringata, de mikor második férjem már mindenemet elköltötte, akkor láttam, hogy nem is szeretett.

Fanni. Ez kínos tapasztalás.

Karvainé. Harmadszor szükségből mentem férjhez, volt is mit szenvednem e tövisúton; szerencsémre, nem tartott soká. Már most okoskodni kezdék és negyedszer csak azért léptem frigybe, hogy kitanúlhassam: valjon van-e jó férfi e földön? Boldog isten! e tudós kíváncsiság ugyan befizetett! ez volt még a szörnyeteg; a többin valamikép csak kifogtam, de az olyan mint a vas és ha öt év előtt jóvoltából ott nem hágy, nekem kellett volna tágúlnom. Mindezt azért mondom, hogy őrizkedjél a férfiaktól. A scylla hozzájok képest nádczövek, a vihar nyári szellő.

Fanni. Szörnyűség! hát csakugyan nincs jó férfi e földön?

Karvainé. Tán van egy valahol: hogy e világban egy sem volna, azt nem mondom; tán él egy, tán épen az el is jön; de addig bízd reám magadat, én ismerem őket, azért hírem nélkűl el ne add szívedet.

Fanni. Ah édes néném! kinek is adnám itt? e magányban szinte elfásúlok.

Karvainé. Vedd segédűl a tudományokat. Mily nagygyá lesz a lélek, ha megvetve a törpe élet czélzásait, magába tér s jó könyvekben lel nemes társaságot.

Fanni. De a jó könyvet is férfiak írják.

Karvainé. Haladjuk fel őket! a mi homlokunkon is égi szellem lángol: czáfoljuk meg a bal véleményt, mely minket csirkék közé s életesházba kárhoztat. A szép velünk rokon és mi vagyunk igazán született aesthetikák.

Fanni. Ezt nem merném következtetni.

Karvainé. Sőt inkább önismeretünk ad lelki fenséget: képzeld a diadalt, ha majd jól megtanúlt aesthetikával ledörgöd a büszkéket. Te még fiatal vagy, nagyra mehetsz. Ha én ily korán kezdhettem volna, eddig biographiámat minden lexikon kűrtölné, fejemet gipszből szanaszét hordoznák és képemet minden vásárban árúlnák. Nem dobog szíved?

Fanni. Dobog, úgy érzem, de nem áhít ily diadalmat.

Karvainé. Hogy tudsz ily pór gondolatba sűlyedni? Jer

édesem, olvassunk. (*A lugasból könyvet hoz.*) Hallgasd csak. (*Olvas.*) A természet kimeríthetetlen bájaival máskép hat a mívelt lélekre, mint a vadra. Ez ha érzi is, nem képes felfogni, amaz szinte áhítja a benyomást, mely által a természet, mint az égből lebeg hozzá s majd csodálatra, majd repeső örömre, majd csendes imádásra gerjeszti, melyre a nemesűlt érzés ily szavakra fakad. Ez szép, ez felséges.

Fanni (*ásít.*) Igen szép — ah!

Karvainé. Oh bűn minden ízlés ellen! Fanni! kérlek, hogy tudsz ilyenkor ásítani?

Fanni. A természet késztet rá. (*Még inkább ásít.*) Máskor tán inkább érdekel.

Karvainé. Ha ez nem tetszik, fogjunk a botanikához; mily szép Flóra magzatit elágzásaikban érteni. Ezen tudomány a szépnemet leginkább díszesíti és szelíd természetének leginkább felel meg. A teremtettségben mi is virágok vagyunk, a férfiak kórók. Jer olvassunk.

Fanni. Hagyjuk el, édes néném, mert még világos nappal alszom el.

Karvainé. De hát mit akarsz?

Fanni. Ah magam se tudom; de hogy ez életet soká nem tűröm, az bizonyos.

Zsófi (jő).

Zsófi. Nagyságos asszony! bezzeg jönnek ám tudósok, három egyszerre.

Fanni. Öregek?

Zsófi. Nem épen, hanem igen furcsák; az egyik komoly, szörnyű hosszú képű, a másik többet nevet mint szól, a harmadik mindig újjain motoz és szemeit meregeti.

Karvainé (*félre*). Épen jókor. (*Fannihoz.*) Édesem, én úgy vélem, ezeket bebocsássuk.

Fanni. Mit nyerünk? Az a professor úr, kit néném meghívott, majd agyon ölt unalmas beszédeivel, annyit kínozta a szépet, hogy fanyar okai mellett a szép is rúttá lőn; én úgy hiszem, ily urak távol tetszetősbek. Azonban vezesd be őket, ne mondják, hogy megtagadám tőlök a házi barátságot. (*Zsófi el.*)

Karvainé. Én elhűlök. Fanni! honnan egyszerre ez a kedvetlenség? itt állok én nagy példa — és te habzol?

Fanni. Édes néném, tisztelem becsűlöm tanácsát, másfél évig elnyögtem e magányban, de hím nélkűl kimondom, már únom a rideg életet, melyre nincs semmi okom. Minek távozzam így magamtól, minek látszassam az lenni a mi nem lehetek? Önérzetem borzad ily mesterkélt úttól és előmbe más irányt jelel, mely inkább illik rendeltetésemhez. A hályog leesett, melyet néném eddig szememre vont — én elköltözöm.

Karvainé. Szabad vagy; én javadat óhajtám —

Fanni. De csak nem haragszik édes néném? nem tudom mi csatolja ide, de úgy hiszem, szebb helyen az élet és szépűl.

Karvainé. A mint gondolod, édesem! (*Magában.*) Így czélom

dugába dűlne; több férfiakat lát, öcsém nem épen fiatal. — Nem, nem! ezt hátráltatom — a tudósok segítsenek.

Árki, Révei, Jakab és *Zsófi* (jőnek).

ZSÓFI. Itt az asszonyság.

RÉVEI. Valóban szép.

ÁRKI. Csinosabb mint véltem.

FANNI. Örűlök uraim. Mily ötlésnek köszönjük e szerencsét? E táj rítkaságokban sokkal szegényebb, hogysem ily urakat vonzhatna kebelébe.

RÉVEI. Sőt inkább első pillantatra mindjárt —

ÁRKI (*titkon Réveihez*). Te márig is felejtkezel magadról, hol a szeszély? szúrj! — nevess!

FANNI (*félre*). Én gyanítom, ezek játékot űznek velünk, annál jobb.

ÁRKI. Midőn chaosból kibomlott a világ, az elemek vegyülete vulkánus alakká létesűlt, ezt híg csatornák által a mással magát is emésztő tűzmalom sürgeti: és ez átka az életnek, mely a gymnosophistát is fedél alá kergeti és embert keres, midőn azt siratja.

FANNI. Ebből én semmit sem értek.

KARVAINÉ. Hagyd nekem a beszédet. Minő vulkánus alakot ért az úr?

RÉVEI. Hahaha! Nem láttad Vezúvot? ködszoknyája van, nyelve tűz, feje gőz; ha közel akarod szemlélni, nézz a tükörbe. Mi tűzmalmot hoztunk, annak a szakács legjobb legénye, azon különbséggel, hogy ez a tudós férfi búsong ha ennie kell, én meg azon nevetek, ha jól laktam.

FANNI. Értem már. (*Zsófinak titkon szól és az el.*)

KARVAINÉ. Minekelőtte mélyebben értekeznénk, kérem tudassák velünk, micsoda tudományokat űznek az urak?

RÉVEI. A természet csodáit vizsgáljuk s ama nagy titkon tépelődünk: mint lehet az, hogy az ember a planéták forgásit nézi és saját orrát nem látja?

ÁRKI. Az anthropognosist űzöm és azon titkon merengek, melynek tengerében századok hasztalan búvárkodtak. Az elme tűnődik rokonmásán és midőn megismértnek véli, maga felbillen és mint a szerelmes nagy hálóban semmit fog. De én kitanúltam az embert, tudom hol lakik a lélek? mi foglalatossága? mért piros a vér? és mivel tudom, sajnálom magamat, hogy tudom, mi az ember; mert általlátom, hogy az ember még sem tud semmit is, ennélfogvást az ember is semmi; de mivel az ember még is valami, itt fekszik a nagy titok, mely még magyarázót vár.

KARVAINÉ. Mint látom, az urak philosophusok.

RÉVEI. Édes öreg anyám! midőn a természet redőt metsz a képre, mindig azt sugalja; légy bölcs! azaz: azaz ne tánczolj, ha inaid gyöngék. Hahaha! be sajnálom, hogy a philosophia úgy meglátszik rajtad, és mégis legszebb jelének híjával vagy.

KARVAINÉ. Különös ember! ha az úr *úr*, mért vagyok én *te*? Aztán micsoda jel volna az?

Révei. A szakál — Hahaha! ez olyan kép volna, mely többet behozna, mint a philosophia.

Karvainé. Fanni, ez ugyan durva, neveletlen.

Fanni. Nekem jobban tetszik mint a másik, legalább vídám.

Révei (*Fannihoz*). Mosolyg reám te rózsából szőtt alak, és adok tanácsot: légy tanítványa ezen tudós asszonynak, philosophiát említi a nélkűl hogy a mea culpát mellére verné; síma képedre akaszsz ősz parókát, harczolj az előítélet ellen és virágot tépve jósold magadnak kedvesed szerelmét, akkor áldást mondok jövendő férjedre, és ha meg nem bolondúl, több esze lesz mint neked. (*Félre.*) Ah! minő bájos szemek!

Fanni. Hahaha! ezen jövendölésből magam is érzek valamit.

Karvainé. Bocsánatot uram, de mint tudós maga ellen beszél, én gondolnám —

Árki. Mit? te gondolni mersz? Oh sajnálkozásra méltó gőg! tán azt véled, hogy azon szikra, melyet érzékeid nehezen csikarnak ki velődből, mindjárt gondolat? Ah nem! nem! az csak üres párolgása a nedves anyagnak, mely tehetetlenségedet hírdeti.

Karvainé. De már ezen disputálok! én is tudok ítélni, hasonlítani, s ez mi egyéb ha nem gondolat?

Révei. Igaz, van sok jó gondolat, teszem hogy sütve eszszük a kenyeret; de legjobb elemény az, melyben nincs gondolat; ez a szerelem és az evés.

Fanni. Rövid elemény lehet az, hol nincs gondolat: az evésnél legfeljebb megengedem, de nem a szerelemben.

Árki. Oh szegény elme, mely tüzet rak a víz hátán: ébredhet-e kívánat, ha a lélek túl hat a szűk jelen határain? Itt állasz te asszonyi teremtmény! az eget loptad le szemedbe, virágokat űltettél arczaidra, és mi lesz e színvegyűletből? (*Darab földet emel.*) Im ez jövendőd! megérdemli-é, szólj, azon fáradságot, melylyel ékesíted? Csak két üreg marad a két csillag helyett, mely bájolva mindent befogad és ezer életet lövell ki és boldoggá tenné —

Révei (*titkon Árkihoz*). Te egészen elmerűlsz a szembe, vergődjél ki már!

Árki. Oh csalfa csillogás! csak két üreg marad, mint sötét kapúi az enyészetnek. Ezen gyöngyös ajak ékesen mosolygó barnán messze nyúlik s így gúnyolja a büszke a sarjadó életet. (*Félre.*) Lelkemre mondom — mindig jobban tetszik.

Fanni. Kérem az urat, ily beszéd temetőbe való.

Révei. Tán édes emlék az a temető? Jó hely az, ha mindjárt hamis könnyek áztatják is, benne sokszor a halál kerítő lesz, a nélkűl, hogy tudná. Nevess siromra ha meghalok; de ha szeretsz, emlékkövet ne tétess rá, mint némely hitvesek, hogy az ne nevessen a ki elolvassa.

Fanni. Engedelmet uraim! én meg nem foghatom, mint férhet össze ily két ellenkező természet.

Révei. Mint a fiatal asszony öreg férje mellett; egyik sír, a másik nevet.

Karvainé. Az igaz, külön philosophiával élnek.

Révei. Látod asszonyom, a bölcselkedés olyan mint nálunk

sok helyen az út, a csinálton kevés megy, hanem jobbra balra tévedez; ebből következik: hogy a föld tágas, sok bolondot elbír —

Karvainé. Azt látom. De ez a harmadik úr még nem is szólt.

Jakab (*félre*). Aha most rajtam a sor — — tüzes kő! most ugyan felkötöm eszemet.

Karvainé. Tán hallgatásba rejti bölcseségét?

Jakab. Instálom! az én nyelvem olyan mint a jó csap.

Árki (*félre*). Ez most mindent elront. (*Int Jakabnak*).

Jakab. Tessék nagys — (*félre*) igaz, magad is tudós vagy — az az átkozott inasság!

Révei. Ez az úr csak írásban szól és mikor írni nem tud, akkor hallgat, és azt igen jól teszi.

Jakab. Úgy van, én csak versben szoktam gondolkodni és ha beszélek, tehát — mit is mondjak — tehát akkor se szólok ide — úgy —

Karvainé. Versben! így hát költő az úr? Szívemből örülök, én vajmi nagy barátnéja vagyok a költésnek s értek is hozzá. Mily tárgyban dolgozik uraságod, lyrában vagy drámában?

Jakab. Oh kérem, én a drámákkal nem vesződöm, én szegény legény vagyok.

Karvainé. Szegény, de gazdag mégis: valóban, ha van irígylendő sors, az a költőé: mi a föld minden kincse, fénye, ha ittasan a castali forrástól merészen elfelleng a tündér világba?

Jakab. Igen, oh igen, de a kastélyi forrástól, ha még oly jó is, ittas nem leszek, hanem jó bortól; már akkor a holdat is hordónak nézem.

Karvainé. Csíntalan maga, hogyan elméskedik! de ilyenek a költő urak! a legkomolyabb dolgon is enyelegve sikamlanak által.

Zsófi (jő).

Zsófi. Minden kész, nagyságos asszony.

Fanni. Uraim, ha tetszik, uzsonnával szolgálok.

Árki. Uzsonna! oh szomorú aggódás, mely a testet hízlalja, mintha öröklétet akarna bele fúni; a vért keverjük fűszeres étkekkel s tűznek hisszük azt, ami az arczot pirítja, pedig az csak a rák halotti pompája — és mégis ezen nyomorúlt munkán épűl a földi szerencse.

Fanni. Ez úrnak szavából értém —

Révei. Csak rajta kegyes szív, a bölcs férfi minden sötétsége mellett is kedveli az illatos konyhát; komor az élet, de vídám a terített asztal.

Karvainé (*magában*). Tán ezt avatom titkomba, amaz unalmas, a költő pedig elszeleskedi.

Fanni. Tessék a házba követni. (*Árki, Jakab, Zsófi el.*)

Karvainé. (*Réveihez*). Egy szóra kedves úr!

Révei. Kérlek, ne dicsekedjél!

Karvainé. Hogy hogy?

Révei. Nem dícséred azzal nyelved szerénységét, midőn azt

mondod; egy szóra? az én fülem többet sejt, és ha eszed gyorsabb mint nyelved, az én sejtésem hamis.

KARVAINÉ. Az úr nekem tetszik, le akarnám kötelezni.

RÉVEI. Az elsőről nem tehetek, de a kötelet megköszönöm.

KARVAINÉ. Én az urat okos embernek tartom, ki a szép jutalmat nem veti meg csekély szolgálatért — jól tudván, hogy az okosság és teli erszény nem mindig egyesűlnek e földön.

RÉVEI. Ebből látom, a ki sokáig él, sokat tud; most látom, hogy a tudós czéhbe avattatál, mert tudod mi a dicsőség bibéje.

KARVAINÉ. Én szeretem a víg szabad emdert, ha mindjárt szeszélyeivel néha meg is bántja az udvariság tisztes rendét, azért választám az urat a három közűl, mert fulánkja mellett hályogtalan néz az életbe.

RÉVEI. Oh igen, egy hályogom volt, azt is kínosan bökték fel, pedig szemorvosom asszony volt.

KARVAINÉ. Én bízom az úr eszében, szívében.

RÉVEI. Hahaha! ez mind titok gyanánt hangzik, a szív és ész sallang megette. Csak ki vele! látom, igen gyötör; a mit a bölcseség elmulaszt, elvégzi a bolondság.

KARVAINÉ. Azt is előre bocsátom, hogy szándékom nemes és jóra czélzó.

RÉVEI. Inkább elhiszem, mint megvizsgáljam.

KARVAINÉ. Látta ezen fiatal asszonyt?

RÉVEI. Ugy tetszik volt még szemem és ha jól emlékezem, többet néztem reá mint te reád.

KARVAINÉ. Ezen fiatal asszony férjétől gondom alá volt bízva, most özvegy, és épen azért kívánnám megóvni minden frigytől. mely őt károsan érdekelhetné; én míveltem elméjét, jó könyvekkel tápláltam és kedvet önték bele némely tudományok iránt. Egy ideig hajolt szavamra, de már únja e magányt, világi zavarba készűl.

RÉVEI. Éva anyánk leánya, a patak nem mond többet egyéb a mit lát; nincs hódoló, nincs öröm; mondj újságot, ez óság.

KARVAINÉ. Mondja meg kegyed. elmaradhatna-e többi társaitól csak egy hónapra is?

RÉVEI. Magam költségére élek, azért szabad vagyok.

KARVAINÉ. Tehát maradjon nálunk csak egy hónapig is. Ostromolja húgom vágyait, mennél mérgesebben, annál jobb! ő még nem volt a világban. írja le neki azt. mint valami poklot; én tudom, hatni fog reá, mert fogekony. Ezen dologban emberismérete szinte nyerhet; a mit elmulasztana, kipótoljuk szívességgel. különben is hálámra számot tarthat.

RÉVEI. Jól van asszonyom, és ha itt létemnek sikere nem lesz, te bizonyosan nem lészsz oka.

Zsófi (jő).

ZSÓFI. Uram! az asszonyság várja.

RÉVEI. Megyek. Hahaha! légy boldog te Cato az asszonyok közt. (*Elmentében.*) Szegény asszony!

KARVAINÉ. Ezt áldott szél hozta ide.

Zsófi. Tekintetes asszony; mért hívta ez a tudós Katónak? hisz nem úgy hívják.

Karvainé. Hallgass tudatlan! ez magasztalás volt Zsófi, légy szemes és hallgass. Ez a tudós nálunk fog maradni. (*Magában.*) Fanni csak belé nem szeret, ő sokkal érzékenyebb, mintsem ilyen ember hatna szívére, ki inkább szúr mint sóhajt, ki örömest mindent porba vonna. — Nem nem! ez nem félelmes, aztán vigyázok én — és ha öcsém eljön, adunk neki lábat. Én mindent rákötök, ennyi birtok más kézre ne szálljon. (*El.*)

Zsófia (*egyedül*). Az igaz, tud cselt szőni ez az öreg asszony. Szinte haragszom, hogy vele tartok jó asszonyom ellen, de mit tegyek, lennék hívebb, elűzne, övé a kormány. Hahaha! nevetnem kell azokat a tudósokat, minő kificzamlott eszűek; én harmadát sem értem a mit beszélnek. Lelkemre mondom, Matyusomat nem adnám értök, ő némelykor gyáván szól ugyan, de szerelmét mégis olyan jól tudja előadni; én bizony hozzá megyek.

Jakab (jő).

Jakab. Itt vagy te leányzó, te szívemre festett búbos galamb? te, te rakhelye kívánataimnak, ha szemedbe nézek úgy hevűlök, mint — mit is mondjak hamar? — mintha bodzaherbatét innám.

Zsófi. Nem tetszik uzsonára menni? már a többi urak ott űlnek.

Jakab. Mit darálsz szűz leányzó! uzsonna és poeta? Tudd meg, én különködő vagyok, mikor azok az urak űlnek, akkor én állok, ha azok felkelnek, akkor én űlök le —

Zsófi. Nálunk a cselédek szokták azt tenni.

Jakab (*körűlnézi magát, halkan*). Engem úgyse! talán megszagolta az inast —

Zsófi. Elvesztett valamit tekintetes uram?

Jakab (*félre.*) Aha! nem ismér. Igen leányzó, szívemet vesztettem el; add ide, te találtad meg.

Zsófi. Nem bíz én; tessék bemenni.

Jakab. Már mondottam, nem megyek, az ilyes ember levegőből él.

Zsófi. Kérem alázatosan, ha megházasodik, felesége is abból él?

Jakab. A dicsőség legyen ebédje, a hír vacsorája, azt pedig a publicum adja.

Zsófi. Köszönöm szépen, attól meg nem hízik.

Jakab. Leányzó! te nagy próza vagy.

Zsófi. Prósza! hahaha! hisz nálunk azt megeszik.

Jakab. Nem kukoriczaprószát értek én, hanem olyan közönséges írást, mely nem oly csengő, pengő, nem oly nótás, nem oly mesterséges, mint mi szoktuk faragni, mi poéták — oh leányzó, az könnyű, a ki ért hozzá.

Zsófi. Hát ez nehéz mesterség?

Jakab. Szörnyű nehéz, kivált mikor az embernek nincs gondolatja; lásd én megtanítlak. (*Kiterjeszti ujjait.*) Nézd itt vagyon az öt láb.

Zsófi. Kérem alázatosan, ezeket nálunk újjnak híják.

Jakab. Te kis szajkó! poetának kezén van a lába. Nézd a hüvelyken kezdem, a kis újjon végzem, mindenűvé teszek két szótagot p. o. addsza rózsám édes csókot — ez egy vers — kettőt adok érte. ezzel befejezem. (*Megakarja ölelni.*)

Zsófi. Kérem szépen, én csak próza vagyok.

Jakab. Szeress belém, fújok rád lelket.

Zsófi. Ah tekintetes uram! kemény igen a fejem.

Jakab. Te gyönyörű pinczetok! márig is tudsz költeni. Leányzó adj szívet, megénekellek.

Zsófi. Valóban? még engemet senki sem énekelt meg.

Jakab. Megteszem, de előbb hozz bort, belűl kell fűtenem, hogy tüzes legyen az ének! szaladj húgom. (*Zsófi el.*) Ennél a leánynál szebbet is láttam már, de magamnál is vannak különb fiak, valamije van, az pedig nem sok, de magamnak semmim sincs, azért összeillünk. Matyust kiugratom szívéből, aztán valamit gondolok. tán ráérek a házasságra. Oh mért nem? ha pénze lesz neki, nálam bizony becsűletesen elélhet.

Zsófi (jő a palaczczal).

Zsófi. Itt a bor — jaj nekem! poharat el is felejtettem.

Jakab. Ne bánd fiam! nem vagyok kényes, csak a bor jó legyen. (*Iszik.*) Ah! leányzó! ha erkölcsöd ilyen, hát kilátszik, hogy özvegynél vagy szobaleány.

Zsófi. Kész már az ének?

Jakab. Az ének — hm! igen, de a torkom olyan szőrös, majd elfütyülöm.

Zsófi. Mit értek abból ha elfütyüli? nekem szó kell.

Jakab. Szó kell neked? (*Félre.*) Ej tüzes kő, csak valami nóta jönne eszembe — hm! van már — de csak úgy mondom el, tudós nyelven ezt decalamásnak híják.

Zsófi. Kérem alázatosan!

Jakab. No hát figyelmezz!

Az én babám durczás leány,
A legénynek csak fittyet hány,
Be haragszik, ha azt mondom:
Adsza csókot szép galambom.

Zsófi. Jól teszi.

Jakab. Igaz, sánta! de az hagyján,
Csak czipó ne volna hátán;
Még azt is eltűrném benne,
Csak félszemre vak ne lenne.

Zsófi. Kérem alázatosan ezt rám csinálta?

Jakab. Otthon űlő, serény, dolgos,
Nappal nyugszik, este álmos,

Gombóczot főz, mint az öklöm,
Ettem egyet, most is nyögöm.

ZSÓFI. Ez csúnya ének; ugyan megköszönöm ha ezzel akar dicsőíteni.

JAKAB. Most jön a java, csak te vigyázz!

Bárki mit mond, én elveszem.
Hív lesz hozzám, azt elhiszem;
Nem féltem a katonátul
Sem magától a haláltul.

ZSÓFI. Soha míg élek! no ez volt elő- és utószor hogy megmegénekeltettem magamat.

JAKAB. Itt jön egy úr — jer csak húgom vonúljunk félre, majd én ezt neked bővebben megmagyarázom — jer csak! (*Elvonja magával.*)

Révei (jő).

RÉVEI. Honnan e lángérzet, mely bennem ébredni kezd ifjonti erővel? Már én szerettem és csalódtam, hívságot lelék csendes érdem helyett. Vagy üres hab volt az csak és ez a való? Úgy van, ez való? Amazt kelle ismernem, hogy ezt tisztelni tanúljam. Mily egyenes lélek, mily szelíd asszonyiság sugárzik ki belőle! Kűlseje mily vonzó, mily kellemes! Ah! miért kellett álszínbe öltöznöm, mért jelennem meg így előtte, hogy könyörűlete hallgatagságit bennem is újra fellelje és idegen maradjon. Itt látom a kaján sorsot, mely ez ártatlan játékot is vesztemre intézi. Nem! nem! számomra nem virágzik szerencse!

Árki (jő).

ÁRKI. Hahaha! képzeld csak Tódor, én szerelmes vagyok, én mondom neked, az a Lengyesné talpig derék asszony: ott kellett hagynom, mert nem győztem már komolysággal magamat, inkább szerelmi vallás izgatott. Ej be bolond voltam, hogy olyan sötéten léptem hozzá, mintha víz folyna ereimben; most ugyan kell ám sürögnöm, hogy azt az első kelletlen jellenést eltörűljem.

RÉVEI. Szerencsétlen gondolat is volt tőled, és vesztemre én is követtem azt.

ÁRKI. Te inkább köszönd meg, mert vídámságoddal többet nyertél, mint ezer ah-s ohval! Ezer villám! terád csak figyelt, de rám úgy nézett mint galamb a bagolyra, úgy hallgatott rám mint szerelmes leány a bőjti prédikáczióra.

RÉVEI. Ah barátom, felőlem is mi jót ítélhet? déleczeg, könynyelmű embernek tart, kinek nyelve pörög, szíve üres, keble hideg. Mit adnék érte, ha szerencsétlen tanácsodat nem követtem volna!

ÁRKI. Ha nem követed nem is látod; én valék a történet, vagy a sors, vagy akárminek nevezd, és csak magamnak ártottam.

RÉVEI. Oh ne hidd, e történet mélyebb forrásból szívárgott, különben ily hamar nem hatott volna reám.

ÁRKI. Hahaha! mire nem csigázod a véletlenséget. Szegény Tódor! téged erősen megkapott.

RÉVEI. Nem tagadom, nekem az asszony igen tetszik.

ÁRKI. Azt látom, de azért nem szükség oly nagy feneket kerítened, mintha tudja minő titkos hatalom avatkozott volna a dologba; a szép asszony tetszik, ez oly nyilvános, a mit az emberek régóta gyakorolnak. Hahaha! Bocsáss meg, de nevetnem kell.

RÉVEI. Én ebben nem találok semmi nevetésre méltót, sőt komolyabb vizsgálatot érdemel.

ÁRKI. Csak imént mondtad: hogy szíved már elzáródott — s ím! most nyitva áll mint vásárkor a fogadókapú, és egyik érzék a másik után száll be.

RÉVEI. Lelkem ébredt fel, mint a világ a jótevő nap keltén; érzékeim csak néma szolgái a jót felkeresni.

ÁRKI. Vagy tán kellemeivel a képzeletet lángítani! Hm, hm! pedig imént azt is mondtad, hogy az ember csak egyszer képes igazán szeretni.

RÉVEI. Igen! azt most is állítom.

ÁRKI. Hisz te már szerettél és egész melancholiáig vitted a dolgot.

RÉVEI. Úgy hittem emberi gyarlóságból, de érzem, most szeretek igazán.

ÁRKI. Én azt harminczszor is hittem és most is valami olyast érzek. Átkozott összeütközés! Halld Tódor, a menyecske nekem is tetszik, pedig bármi jó barátok vagyunk, kettőnké még se lehet.

RÉVEI. Az igen természetes.

ÁRKI. Nincs egyéb mód, egyikünknek szükségből is philosohusnak kell lennie.

RÉVEI. Ah! gyönge az én reményem, magam ástam sírját.

ÁRKI. Az enyém is árva s magam lettem mostohája, mert ugyan nem volna esze, ha olyan pedant, sunnyogó körömrágóra bitangolná szerelmét, milyent én játszottam. Ördög pokol, be sajnálom! de ha megesett, legyünk őszinte barátok. Mindenikünk vesse ki horgát. Ha téged választ, isten neki! ha engem választ, a mit szívemből óhajtok, ne búsúlj! ha egyikünket se választ, a mi igen könnyen megtörténhető, tehát vessük össze vállainkat és vigyük közös nyomorúsággal a kosarat, míg valahol más jó lélek kisegít alóla.

RÉVEI. Hah! itt jő maga.

ÁRKI. Valóban ő, ez jó jel. Tódor! minthogy vendégem vagy s én únszoltalak ide, neked adom az elsőséget, add elő ügyedet oly hathatólag a mint tudod; de arra kérlek, őszintén avass be mindenbe, akármint végződik. Igen?

RÉVEI. Kételkedhetel?

ÁRKI. Sok szerencsét. (*El.*)

RÉVEI. Mily zavarban vagyok — megvalljam? igen, nyiltan szólok vele.

Fanni (jő).

FANNI. Ily egyedűl uraságod?

RÉVEI. Ah nagyságos asszony!

FANNI. Egyenként lopództak el az urak, de nem csodálom, asszonytársaság elveszett idő ily tudósok előtt; mi körünknek élünk, ily férfi a világnak, s így a mit a magányosság teremt, innét a közre tér.

RÉVEI. Oh nem.

FANNI. Bocsánatot! tán most is háborgatom elmélkedéseiben?

RÉVEI. Igaz elmélkedém s oly tárgyon, mely mindig szépűlve lebeg a szív előtt; az ész pirúlva hallgat, nehogy újra eltéveszsze az irányt, mely által kedveskedni akart.

FANNI. E tárgy igen kellemes lehet, de látom szint oly rejtélyes, azért tessék kifejteni — én távozom. (*Távozni akar.*)

RÉVEI. Oh kérem! ennek megfejtése csak egy pillanaton áll.

FANNI. Különös valóban.

RÉVEI. Valóban különös, éggel és pokollal határos.

FANNI. Az lehet oka, hogy urasága vizsgálata felett szinte komorabb lőn, csak egy vonást sem ismérek kegyed előbbi magaviseletéből. Valóban kíváncsi volnék e tárgyat megérteni, ha elmém oly mélyen hatna; de így, mint szegény föld gyermeke, csak látható lényeken csüggök.

RÉVEI. Oh nem látatlan phantom után epedek — én látom szépsége teljében, látom — és félek, néztem gyorsabb, mint szerencsém.

FANNI. Szerencse! hát ily tudós urak is említik a szerencsét? úgy hittem ez csak a vakok istene.

RÉVEI. Azon szerencse, melyet a hű szerelem ád, az ember fő java, földi üdvesség!

FANNI. Mit hallok, uraságod szerelemről szól? hisz imént hegyes nyílait lőtte reá, porba gúnyolta —

RÉVEI. Érzem is már bűntetését, mert nagysád abban is rejtett-szót keres, amit oly nyílván kimondok.

FANNI. Türelmet, kedves úr, ily tudós előtt foghatóságom még gyöngébb; majd nénémet hívom el, az olvasott asszony, tán hamarabb elérti kegyedet.

RÉVEI. Mentsen isten! inkább örökre elnémúlok.

FANNI. Azt nem kívánom, sőt inkább nyíltsággal elejét veszem. Néném uraságodat nekem különösen ajánlotta s egyszersmind azon szándékát közlé, hogy e tájon tovább is maradni óhajtván, házamban felvételt keres; én ugyan e napokban innen végkép elköltözöm, de ha e magány uraságod vizsgálatinak kedvező, szívesen átengedem s élelme iránt is tészek rendelést.

RÉVEI. Nagysád távozik? s ily hamar!

FANNI. Én gondolnám, ez uraságodnak örvendetes, legalább nyugodtabb elmével dolgozhatik.

RÉVAI. Ah! az ily nyugalom!

FANNI. Mit akar ezen sóhajtással tudós uram? hol szeszélye?

RÉVEI. Hallja nagysád, én is nyiltan szólok. Nevem Révei Tódor, én mívelődésre törekszem ugyan, nem akarván elmaradni a

haladókortól, de tudós, e szó nagy értelmében, nem vagyok; csak annyit tudok, amennyit mint polgár és hazám nemes tagja tudni köteles vagyok.

FANNI. Én se titkolom, bár nincs mit kérkednem eszemmel, de ezt mindjárt gyanítám.

RÉVEI. Árki barátommal, nagysád szomszédjával, csak tegnap érkeztem e tájra, és ma véletlen egy titokhoz juténk, mely bennünket ezen lépésre gerjesztett. Hallván, hogy tudóson kívűl senki sem udvarolhat, e szín alatt jelentők be magunkat; minden szavam boldogtalan tettetés vala.

FANNI. És a titok, Révei úr? Nem reménylem, hogy olyas valami, mely asszonyi érdememet kétségbe hozhatná?

RÉVEI. Oh nem! de mégis oly különös magában, hogy a legkomolyabb férfi kíváncsiságát is menteni lehetne. A titok Karvainé asszonyságtól eredt, nagysád szobaleánya tovább adá, elvégre mi hozzánk kerűlt.

Karvainé (egy felől előlappang).

KARVAINÉ. Aha! már beszélnek.

FANNI. Jó nénémnek különös czélja volt velem; egy ideig gyermeki szívvel tűrtem rendeléseit, bár kevés örömre nyújtottak alkalmat.

Árki (más felől előlappang).

ÁRKI. Ugyan soká tart, meglesem mire megy. Huh! be ájtatos képek!

FANNI. Szegény nénémet annyi bal tapasztalás elidegeníté a világtól s leginkább a férfiaktól, és igen bocsánandó, ha ily csapongásokban keresett enyhűlést.

RÉVEI. Én mind ennek mélyebb okát hallottam, mely egyedűl nagysád személyét érdekli.

KARVAINÉ (*magában*). De az az ember most nem is nevet.

RÉVEI. Én megvagyok kérve, hogy nagyság minden vágyait, mely a kijelelt czéltól távoznék, keményen ostromoljam —

FANNI. És a czél, Révei úr?

RÉVEI. Karvainé saját öcscsével akarja boldogítni — most tudja nagysád az egész szövedéket.

FANNI. Hah! most értem — most világos —

KARVAINÉ (*magában*). Mi lelte azt az embert? egészen más! úgy áll ott mint a szegény bűnös.

ÁRKI (*félre*). Szegény Tódor! te már alkalmasint elvesztetted a kengyelt; ugyan czeremóniával viszik a dolgot.

RÉVEI. Nagysád hallgat?

FANNI. Meglepettem — ah Révei úr! most látom, a türelmes szív körűl csak az önség táboroz.

RÉVEI. De a szerelem védi. Mint sajnálom, hogy bizodalmam derűltebb úton nem tűnhetett fel. Nagysád hallgat?

ÁRKI (*félre*). Előre vitéz! ha rám jön a sor, máskép fogok hozzá.

RÉVEI. Csak egy kedvező tekintetet s én megelégszem. Sza-

bad reménylenem, hogy e véletlen találkozás nem volt utolsó? Mit tagadjam, én — ah rettegve mondja ki ajkam, én —

FANNI. Kérem Révei úr! hadd távozzam.

RÉVEI. Engedje meg legalább nagysád, hogy sebes érzetemet hosszabb idő igazolja!

FANNI. A hely, rövid ismeretségünk —

RÉVEI. Szabad felkeresnem? csak egy igent, egy üdvözítő igent!

FANNI (*halkan*). Igen.

RÉVEI (*hirtelen karját megragadja*). Igen! igen! oh mennyei szó! éltemet adnám érte.

ÁRKI. Ezer menykő! ugyan neki tört, majd késön is jövök.

KARVAINÉ (*közéjök szalad*). Hohó! mi ez? Tudós uram, nem így alkudtunk. Mit akar? ez nem illik. — Uram! még lenyeli húgom kezét, ereszsze el. Fanni! az istenért! hogy tudod te ezt engedni? Szörnyűség! te nem is haragszol? Uram! sok lesz tréfának, mi ilyeshez nem szoktunk.

RÉVEI. Oh nem tréfa, sőt ha érdemesíthetem magamat, e boldog nap legyen szebb frigynek kezdete.

ÁRKI. Kedves szomszédném! ez a barátom helyettem is beszélt, én meg most helyette búsúlok. En méltán zúgolódnám a sors ellen, mert mint kútfeje az egész dolognak, magam estem a kútba.

KARVAINÉ. Fanni! s te ezt eltűröd, elhallgatod? Mily rettentő gyöngeség!

FANNI. Édes néném! ha egy szót mondok, elnémúl s megkímél a szemrehányástól.

KARVAINÉ. Nem! ezt látni s hallgatni lehetetlen.

FANNI. Mindent tudok! (*Halkan.*) Tudom kinek akart elszerezni; én öcsését tisztelni fogom, de —

KARVAINÉ. Hah! ki mondotta? Zsófi —

FANNI. Békén jó néném; ily dolog annál kelletlenebb, mennél inkább feszegetjük. Ha nem akar innen távozni, tessék itt maradni, itt kedvére űzheti az aesthetikát, s e czélra minden könyvemmel kedveskedem.

KARVAINÉ. Hagyj el könyveiddel, én mérgemben sírni tudnék!

FANNI. Árki úr, üdvezlem házamban!

ÁRKI. Ez üdvezlettel úgy járt nagysád mint én szívemmel, mindenik elkésett. (*Kívül zaj.*) Mit jelent ez? ismerős szavak. (*El.*)

MATYUS (*kívűl*). Nem bánom! de ezt nem szenvedem.

JAKAB (*kívűl*). Ne lármázz Matyus.

Árki jő, utána *Zsófi, Jakab, Matyus.*

ÁRKI. Csak jertek ide.

ZSÓFI. Jaj nekem, most lesz zenebona.

MATYUS. Bocsánatot kérek nagyságos uram! én nem mentem haza, hanem a fára s onnan láttam, ez mint dévajkodott Zsófival, és lássa nagysád, ilyen állapotban mint én, azt a tizedik se szereti — leugrottam.

JAKAB. Kérem alázatosan, én csak verseket mondtam, de vad emberek ezek, nem tudják mi a szép.

ÁRKI. Ez az én inasom.

KARVAINÉ. Inas! inas! és ily csalárdul jöttek az urak? ez megbántás!

ÁRKI. Mind ennek kegyed oka! (*Zsófira mutat*). Ha ez a jó szív el nem árulja titkát, vagy nem jöttünk volna, vagy bizonyosan máskép.

ZSÓFI. (*Fannihoz*). Ah nagyságos asszony! én nagy bűnös vagyok! mindig sajnáltam de — (*Karvainéra czélozva*) igéret, fenyegetés —

FANNI. Elég! elég! méltán neheztelnék reád, de e nap sokkal kellemesb, mint sem hogy bosszú lephetne meg; én megbocsátok s meg is tartalak.

MATYUS. De ne tartsa meg nagysád! ha megengedi nagysád, én tartanám meg.

FANNI. Úgy! értem már!

KARVAINÉ. Kiállhatatlan csevegés! én most lefekszem és meghalok. (*El.*)

FANNI. Szegény nénémet sajnálom, ezen nap sajnosan érdeklé, de reménylem találok szert őt megnyugtatni.

RÉVEI. Én neki hálával tartozom, mert nem akarva forrása lön édes szerencsémnek.

ÁRKI. Én boszúságomban kitartom e legénynek lakodalmát és nagysádat is meghívom. A mi engemet illet, örűlök, hogy a kényszerített tudosság ily természetesen végződött; de fogadom, hogy mint philosophus szép asszony elébe többé soha nem lépek, mert nálok a szív osztja a doktorkalapot, melyre útóbb kakasharangot tűznek — hanem legfeljebb akkor használom a philosophiát, ha kifejlett már a nagy hypothesis, és az igen vagy nem újra feleszméltet.

(*A kárpit lefordúl.*)

Nem mehet ki a szobából.

VÍGJÁTÉK EGY FELVONÁSBAN.

(1828.)

SZEMÉLYEK.

Bajszövő, uzsorás.
Hontai Líza.
Egyed, Líza kedvese.
Judit, özvegy polgárné.
Fogadós.
Fürgencz, Galambos, Piroska, leányasszony — színjátszók.
Mike, Bajszövő inasa.
Bertus, Fürgencz inasa.

A dolog történik egy provincziális városban.

Útcza egy fogadó előtt.

Líza és *Egyed.*

LÍZA. Most, barátom, hagyj el, minek kínos búcsú által a sebet nagyítni, ha enyhítő szert nem lelünk. El kell némúlni érzetemnek, így akarja sorsom.

EGYED. Líza! Líza! te nem szeretsz immár; bennem forr még a régi indúlat, minden csepp vérem feléd szökel s te nyugodtan csak áldozatot említsz.

LÍZA. Nyugodtan! képzeld azt, tán elszakadásunk nem fáj annyira. Az én jövendőm homályos, legyen a tiéd legalább derűltebb, ha mindjárt azon épűl, hogy utolszor is balúl ismertél.

EGYED. Nem! nem! téged nem hagylak. Hisz csak az értékről van szó, bírja azt a zsugori, maradj te hívem. Jer atyádhoz, hagyja rá azt a szerencsétlen pert és jőjön velünk, szolgálatom nem sokat, de annyit mégis hoz, hogy szerencséssek lehetünk.

LÍZA. Atyám velem együtt lekötelezé magát s azon felűl Bajszövőnek adósa, s ez eszét, szívét fogva tartja. Nincs remény barátom, azért ne is keress fel többé; látásod keserít s az erőt elöli, melyre oly szükségem vagyon. Ma hat órakor —

EGYED. Lesz a kézfogás —

LÍZA. A hosszú kínnal — úgy rendelé atyám — (*Gyűrűt vesz elő.*) Nézd ezt a szörnyű láncztagot, magamnak kelle érte fáradnom, hogy örök békoba szorítson.

EGYED. Rettentő állapot! s nem volna mentség ellene?

LÍZA. Hol lelne azt a szegény? Oh Egyed! vajmi sok változott házunknál, de mit szólok, hisz tegnap már mindent elmondék, ah mindent — Most légy boldog Egyed! menj vissza hivatalos helyedre, engem is ezentúl a kötelesség tőled eltilt —

EGYED. Te szeretsz még Líza?

LÍZA (*szerelmi kiömléssel feléje hajol*). Egyed! (*Hirtelen erőt veszen magán.*) Légy boldog! (*El.*)

EGYED (*egyedül*). S ily szívtől váljak el? Pokolba valamennnyi fösvénynyel! hogy ne alkudná le másnak egét. Nem! én nem tűröm ezt — s ha a vén zsugori jóvoltából le nem mond Lízáról, én — én ah istenem! ha rá ijesztek is, fog-e használni? (*Gondolatba merül.*)

Fürgencz és *Bertus* a fogadóból jönek.

FÜRGENCZ. Csakhogy itt vagy! nincs valami baj?

BERTUS. Dehogy nincs, a mennydörgő lyukas.

FÜRGENCZ. Ej mennydörgöttét!

BERTUS. Piroska leányasszony ráűlt és behorpasztotta.

FÜRGENCZ. Be kell varrnod még ma, aztán esőtől is félek, ha társzekerem nem fér az eszterhaj alá, teríts rá felhőket, hogy a requisitumok meg ne ázzanak. Most végy aranyos papirost, a trónust és a koronát újra be kell húznunk; aztán hadd meg a

szabónak, hogy Zrinyi köntösét foltozza meg, mert a könyöke kilátszik.

Bertus. Értem uram. (*El.*)

Fürgencz. Soká ne késsél. Szegénység bíz ez nyomorúsággal bélelve és mégis mosolyogjon a Múzsa, midőn a csűrűben kell neki feltennie. Hát ez ki? hogyan méláz, vagy máléz. Fel mernék fogadni, ő kegyelme szerelmes, vagy pénze nincs. (*Közelít Egyedhez.*) Pedig mintha ismerném. Megszólítom — kedves úr!

Egyed. Mi tetszik?

Fürgencz. Valóban ő az. Egyed!

Egyed. Uram!

Fürgencz. Ej ej kedves barátom! tán szomorújátékról gondolkodol — nem ismersz?

Egyed. Úgy rémlik — te volnál —

Fürgencz. Iskolatárs! a philosophiát együtt tanúltuk, de látom kevés haszonnal; mert te is oly nyugtalanúl tekintgetsz, mint én, mikor zacskóm üres, és a hazafiság csak hangból áll —

Egyed. Fürgencz — valóban te vagy! mi hoz tégedet ide?

Fürgencz. Én Thalia vándor karjain járom az országot, azaz színjátszó társaság vezére vagyok. Tudod, még akkor mily szenvedély csatolt e pályához, ím most benne tengődöm és igazán tengődöm, mint a házi úr, ki saját házában házmester lett. — És te Egyed! itt telepedtél le?

Egyed. Ah barátom! engem a sors űldöz.

Fürgencz. Úgy gyanítom, tán a szerelmest játszod! isten neki, ez oly közönséges rollé, melyen mindenik általfut.

Egyed. Én megakadtam.

Fürgencz. Megházasodtál s most a költséget sajnálod?

Egyed. Épen viszásan. Oh barátom! én három év előtt egy leányba szerettem, hidd el. Múzsád minden szépsége benne vegyűlt — hű szerelmünket örök frigy koronázta volna, de —

Fürgencz. Sejtem már, nagy csekélység hibázott, t. i. a szerelem átka, a kitartás.

Egyed. Eleintén igen, de hivatalom fordított sorsomon; érte repűlök, s gondold el: őtet egy vén zsugori hálójában lelém s onnan nem tudom kimenteni.

Fürgencz. Tragoedia!

Egyed. Ha még is valami derék ember volna, de a vőlegény egy vén rabulista, mellette rút, szányra való kép, minden ember útálattal említi —

Fürgencz. De hogy tudta magát kedvesed ily emberhez adni? mi volt oka?

Egyed. Szükség és jó szív. Pénzváltozás s egyéb csapások atyjának minden értékét elnyelék; csak egy osztályos per, melyre jobb időkben alig ügyelt, maradt végső támasza. Azt sürgetni ide költözött, de halálos betegség ágyba veté. Líza vállalta magára gondjait s bal sorsa egy emberhez vezette, kinek fonyadt szíve láttára kigyúladt s egy fogással kétszer akart nyerni.

FÜRGENCZ. Ez a csomó; csak tovább.

EGYED. Bajszövő, úgy híják azt az igazságnyomorgatót, a pert magára vállalta oly feltétellel: ha Líza kezét neki nyújtandja, vagy a nyerendő pénznek két harmadát; ellenben a per tetemes költségeit ő vette magára s hogy a szűkölködőket inkább lekösse, pénzt is adott nekik. A szegény atyja miatt elrémült szűz magát feláldozá, s mindez nekem későn jutott értésemre — csak tegnap, s ma lesz a kézfogás.

FÜRGENCZ. Bajos állapot, de ha fortély nem segít, panasz soha sem fog. Szólj mit mível kedvesed?

EGYED. Sírva készül az áldozatra.

FÜRGENCZ. Nevessen, mondd neki; én oltalmamba veszem.

EGYED. Rosszkor esik enyelgésed.

FÜRGENCZ. Ha én is búsúlok, nem sokra megyünk.

EGYED. Csak Líza atyjával végezhetnék, de ő mint kereskedő a nyerendő pénzzel már előre speculál, különben is könnyű hitű, s az ügyvéd tele beszélte.

FÜRGENCZ. Bízd reám a dolgot, én azt a paragraphusrágót rászedem. Ne búsulj pajtás! szegény legény ki bánkódik, míg tettre van ideje. Először is mondd meg, van-e kedvesednek valami rokona?

EGYED. Egy unoka bátyja.

FÜRGENCZ. Ismeri Bajszövő?

EGYED. Alig hiszem, mert az alföldön telepedett le.

FÜRGENCZ. Helyesen, az én leszek, azon kívűl társaságomból is válik hasznos segéd. Asszonyom is van, pedig olyan, hogy magát a törvényt is össze-vissza forgatná, hát még annak a magyarázóját!

Fogadós (jő).

FOGADÓS. A szállás helyén van, director uram. Ha még egyebet tetszik parancsolni, szívesen szolgálok.

FÜRGENCZ. Estére jó vacsorát, legjobb bort és pontos szolgálatot.

FOGADÓS. Hány személyre?

FÜRGENCZ. Legalább hatra. — Egyed! ha dolgunk elsűl, az áldomást te fizeted meg: ellenben én tartom ki elmém torját és koplalok mellette.

Mike (jő).

MIKE. Hej fogadós uram! épen magát keresem.

FÜRGENCZ. Hahaha! micsoda csoda ez? ki adja ezt a módi libériát? olyan mint egy száz esztendős szita, ugyan Diogenes-pompa.

MIKE. Engem nevet ki az úr?

FÜRGENCZ. Nem bíz én földi, csak ezt a ruhát, mely tán az ó testamentomban lehetett divatban. Mily kopott és szűk, de csak lyukas ne volna.

MIKE. Bizony szűk ez, de nem is készűlt ám szerencsés hasra. Lássák az urak, ez hajdan köpenyeg volt, hányszor for-

gatták nem tudom, de ez mégis ünnepi zubbonyom, mindig hordozom s mindig szidnak érte.

EGYED. Kit szolgál kend?

MIKE. Bajszövő uramat, hogy az isten verné meg, engem már megvert vele.

FÜRGENCZ (*Egyedhez*). Ugyan pontba jött — ha ezt részünkre vonhatnók.

MIKE. Fogadós uram, tehát beszéljünk; mondja meg menynyiért sütne meg egy ludat, ha azt mi adjuk.

FOGADÓS. Hát nincs konyhátok?

MIKE. Van egy rongyos, de azóta hogy bírjuk, nem látott pecsenyét: nyársunk sincsen; ezt a ludat pedig egy kilincs hozta.

FÜRGENCZ. Tán cliens.

MIKE. Olyan forma, s mivel ma uram vendégséget ád, meg akarná süttetni, ha meg tudnék kenddel alkudni fogadós uram.

FOGADÓS. Egy forintért hozza el kend.

MIKE. Oh hát nem eszünk, azért az én uram magát is megsüttetné. Lejebb egy kicsit.

FOGADÓS. Egy tallért adjon kend.

MIKE. Huj! huj! én haza megyek, kend igen fennhéjáz, az én uram pedig ha adni kell, igen alant szokott járni.

FOGADÓS. Jobb is. — Tehát estére elvárom az urakat. (*El.*)

MIKE. Áldja isten az urakat.

FÜRGENCZ. Földi megállj! a mint veszem észre az a te urad igen jó gazda.

MIKE. Az! olyan mint a czigánytarisznya, mindent befogad. Ő egy hétben csak egyszer eszik meleget saját emberségéből s akkor is csak próbára főzet, aztán elűzi a szakácsnét. Nem látják meg az urak rajtam, minő madárhúsú vagyok; én tudom igazán, mi kevés kell az embernek az életre. Látják az urak ott azt a verebet, kicsiny állat, de engem úgyse ma többet evett mint én.

EGYED. Ha így van, mért nem hagyja kend ott azt a fösvényt?

MIKE. Az otthagyás könnyű, de a menekedés nehéz. Már esztendeje úgy élek nála mint a Toldi lova. Lássák az urak, mikor szegény feleségem meghalt, nem volt pénzem a temetésre, némely javaimat el kellett zálogosítanom mostani uramnál; kiváltani nem tudom, azért le kell szolgálnom — oh pedig sovány szolgálat.

FÜRGENCZ. Én kendet kiváltom, de viszonszolgálatot kérek.

MIKE. Tessék.

FÜRGENCZ. Otthon a kend ura?

MIKE. Hogy elhagyám, épen zálogos portékáit szemlélgette.

FÜRGENCZ. Nekünk Bajszövő úrnál dolgunk lesz, tán kendre is szorúlunk.

MIKE. Oh csak kopaszszák meg azt a vércsefajtát.

FÜRGENCZ. Minden esetre légy talpon ha engem jönni látsz és vigyázz intésemre.

MIKE. Úgy lesz uram.

EGYED. Ha szándékunk teljesedik, kendet magamhoz veszem és kövérebb szolgálatot adok.

MIKE. Jövök uram.

Egyed (*pénzt ád neki*). Itt a foglaló.

Mike. Ezerszer köszönöm — én testestűl lelkestűl az uraké vagyok. (*El.*)

Fürgencz. Már ezzel végeztünk volna.

Egyed. Én vakon indúltam utánad, ámbár czélodat nem tudom; vajha Bajszövővel is ily könnyen boldogúlnánk, de a vén róka fortélyos.

Fürgencz. De fösvény s a nyereségért kész magát is megcsalni. Most jer társaimhoz, ott tanakodjunk, mi módon végezzük el a dolgot. (*Elmennek.*)

Bajszövő szobája.

Bajszövő foltos hálóköntösben, nyilt almáriom előtt áll.

Bajszövő. Már négyre jár az óra. Innen teszek egy órát zsebembe, a vőlegénynek fénfleni kell. Hm! szinte elfáradtam a sok állástól (*faszéket hoz magának*) pedig az űlés csak a drága ruhát rontja. Hm! hm! ergo csak megházasodom! borzadnék, ha nem volna oly hasznos és quasi szerelmes nem volnék. Boldog isten! mit szólok? a contractusba vagyok szerelmes, a szép leány csak appendix. A pert el nem veszthetem, ipam uram beteges, ma holnap kidől, minden az enyém lesz. Mátkám is jó capitalis, hoz clienseket. Hehe! az okos ember a ládának házasodik s nem a szívnek.

Mike (jő).

Mike. Tekintetes uram, voltam a fogadósnál.

Bajszövő. Nos mit kér? alkudtál?

Mike. Először egy forintot kért.

Bajszövő. Szörnyűség!

Mike. Aztán egy tallérba megalkudtam.

Bajszövő. Hallgass te füles. Oh lelkiismeret! nincs már erkölcs a földön? Tallért egy lúdért! elefántért is sok lenne. Tüstént szaladj az új szakácsnéhoz s mondd neki: főzze meg a ludat, aztán valamiképen pirítsa meg, hogy a pecsenye formalitása meglegyen.

Mike. Hol a nyárs?

Bajszövő. Húzza fel botomra, de ha elégeti, elveszem podgyászát. Mike! szedd elő ünnepi mentémet, keféld ki, de oly gyöngén, mintha szép leányt czirógatnál, jaj lesz ha szőrét kitéped, kalapomat is — érted?

Mike. Értem.

Bajszövő. Mike! szedd elő keztyűimet is.

Mike. Tudtomra csak kettő van.

Bajszövő. Hát mennyi kell! te tékozló eszű.

Mike. Kettő van ám, de mindenik jobb kézre való.

Bajszövő. Fordítsd meg egyiket, bal lesz belőle. Siess, ne edd hiában a drága kenyeret.

Mike. Hisz ma még nem is ettünk.

Bajszövő. Az jó, holnap jobban esik, Valaki jő, bezárom drágaságaimat —

MIKE. Judit asszony.
BAJSZÖVŐ. Mit keres itt?

Judit (jő bögrével és findzsával).

BAJSZÖVŐ. Ah ifjú asszony! örűlök lelkecském! mit hoz megint kedves házi asszony?

JUDIT. Hát egy kis fekete kávét tekintetes uram, uzsonnára gondolám.

BAJSZÖVŐ (*mohón elveszi a kávét*). Mért fárasztja magát édes angyalkám; servus humillimus! csak híven megemlékezik jó barátjára. Hej Mike! menj dolgodra! ne ácsorogj! (*Kávét iszik.*) Kedves asszony; ez drága ital, luxus szűlte — Mike! a szakácsné beadja ám a lúdtollat, vigyázz el ne kaparjon belőle. (*Mike el.*)

JUDIT. Minek a toll? Nékem elég ágybelim van tekintetes uram.

BAJSZÖVŐ. Elég? hamis ifjú asszony, ki mondhatja azt okosan: elég? (*Iszik.*) Hm! a kávé szinte felhevített — én csak a maga kedvéért ittam meg.

JUDIT. Örvendek, ha jó ízűn esett — és valóban felhevűlt tekintetességed?

BAJSZÖVŐ. Igen! tessék leűlni kedves; sajnálom, hogy fontos dolgok miatt nem soká lehet szerencsém; tudja minő fatális életet élek.

JUDIT. Sőt inkább, tekintetes úr messzelátó úr, mindennek kiszemeli a javát.

BAJSZÖVŐ. Szállásomra nézve igen, mert a legjobb házi asszonyt választám magamnak.

JUDIT. Ezt a dícséretet minden nap hallom kedves lakómtól, kivált mikor a házbér ideje közelget, de szívem mégis fáj, hogy legszebb korom csak puszta reménynyel élődzik.

BAJSZÖVŐ. A kor szép, mert félszázadot élni és házzal is bírni nagy isteni áldás.

JUDIT. Igaz, a ház nem nagy s a kűlső városban áll, de a szív, mely vele adatik —

BAJSZÖVŐ. Derék szív, jó szív, azt most is megmutatta.

JUDIT. Azt sokan mondják és azt is, hogy én, ámbár első férjem csak együgyű polgár volt, mégis be illeném tekintetes asszonynak. Hisz kedves úr maga is olyast rebesgetett.

BAJSZÖVŐ. Oh igen! igen!

JUDIT. Már öt esztendeje, hogy biztat uraságod és gyanítanom hagyja —

BAJSZÖVŐ. Oh igen! igen — de most oly zavart causa forog fejemben, hogy alig tudok másra reflectálni; különben is csupa miseria életem, mindenemből kifogyok.

JUDIT. Ej csíntalan úr! tudom mi rejtezik abban az almáriomban.

BAJSZÖVŐ (*az almáriom elé ugrik*). Rágalmazás — (*kívűl koczognak.*) Valaki jő! Édes ifjú asszony, én szolgája vagyok.

Fürgencz (csinosan öltözve jő).

Fürgencz. Bajszövő úr!

Bajszövő. Igen! szolgálatjára.

Fürgencz. Bajszövő úr engem nem ismer; azért mint jövendőbeli sógora karjaiba siettem.

Judit. Sógora!

Bajszövő. Nincs sógorom, nem is volt, nem is kell.

Fürgencz. Én Hontai úr bátyjának a fia vagyok, ma érkeztem, s minthogy uraságod Hontai úr leányát veszi el, félig meddig én is szívéhez tartozom.

Judit. Mit hallok! hát az úr házasodik?

Bajszövő. Más ez egészen. (*Félre.*) Minő baj ez már. (*Fürgenczhez.*) Rogo demisse, tessék hallgatni a házasságról, mert ez az asszony mindjárt elájúl, ha csak hall is felőle.

Judit. Megházasodik! rettentő csalfaság.

Bajszövő. Csak ne sopánkodjék az asszony, hisz másról van szó. Majd későbben elbeszélem, csak tessék addig is távozni.

Judit (*magában*). Én annyit áldoztam a tekintetességért! ha rászedett, számolunk együtt. Emezt meglesem a kapúnál. (*El.*)

Fürgencz. Kedves úr, a mit én itt hallék, húgomra nézve nem igen tetszetős.

Bajszövő. Semmi! semmi! a prókátor szobája olyan mint a Cháron hajója, okos, bolond bele jár, ez is olyan veszett ügy — — Hát csakugyan Hontai úrhoz van szerencsém? hallám hogy existál. Nos mit bámúl az úr?

Fürgencz. Uraságod bűvös szerrel élt; meg nem foghatom, mit kap húgom uraságodon — lelkemre mondom az úr remek —

Bajszövő. Remek — igen — igen.

Fürgencz. A rútság remeke — követem, én őszintén szoktam szólani. Valóban a leány szerelmes, most jövök tőle.

Bajszövő. S mivel foglalatoskodik a szép kisasszony?

Fürgencz. Szívével! az órát számlálván, mely imily érdemes úrral örökre összefűzi. Ő testesűlt öröm.

Bajszövő. Hm! hm! én pedig annyiszor szomorkodva lelem.

Fürgencz. Oh tudós férfi! az asszony nem mindig szenved, ha szomorú, nem mindig sír, ha könnyezik; ha sír húgom, úgy sír mint a mennyasszony és hogy uraságodra számot tart, azzal bizonyítom, hogy kérését közlöm.

Bajszövő. Kérését? ah csak pénzt ne kérjen; kevés a kereset, sok a prókátor, a cliens ritka, az emberek hamar amicáznak —

Mike (jő, Bajszövő mentéjét szegre akasztván, porozni kezdi.)

Bajszövő. Csekély vagyonom künn vagyon, kamat nincsen, bomlik a világ. — Per amorem dei! az az emher agyon üti mentémet. Te szörnyeteg! mivel ütöd mentémet?

Mike. Hát fokossal porzom ki.

Bajszövő. Oda vagyok — hadd el mindjárt!

Mike. Hisz a fokos enyém s az én károm, ha eltörik.

Bajszövő. De a mente az enyém! pedig ünnepi — engedelmet! hadd nézem, még nincs-e sérelme. (*Mentjét nézi.*) Fokossal

kínoztak, édes mentém! (*Félre akasztja.*) Látja amice! minő bajjal élek, a cseléd rossz, pénzem sincs.

FÜRGENCZ. Nem pénzét, hanem magát kéri Líza.

BAJSZÖVŐ. Bene! hisz nemsokára úgy is gyűrűt váltunk — Amice! mondja meg: arany gyűrűt kapok? mennyit nyom?

FÜRGENCZ. Magam adtam neki, szép gyűrűt, mert tudja meg uraságod, én sokat szereztem.

BAJSZÖVŐ. Hej Mike! széket! (*Mike párnás széket hoz.*) Ne azt, elkoptatja borítékát. (*Faszéket ád maga neki.*) Mike! takarodj! (*Mike el.*)

FÜRGENCZ. Líza legkedvesebb rokonom, halálom után mindenem reá száll.

BAJSZÖVŐ. Oh hát tessék meghalni — Nem nem, tessék leűlni akarám mondani.

FÜRGENCZ. Líza nekem meghagyá, e mai kézfogás miatt vígasztalatlan ne térjek vissza s hogy én azt neki írásban vigyem meg.

BAJSZÖVŐ. Eljövök, puncto hat órakor ott leszek, de írást nem adok.

FÜRGENCZ. Ezzel mutatná szerelme jelét.

BAJSZÖVŐ. Szeretem, de írást nem adok.

FÜRGENCZ. Ha így állunk, lesz gondom iránta — most való már a gyanú, melyet imént az az asszony támasztott. Uraságod kétfelé csapja a levet.

BAJSZÖVŐ. De miért higyjem én, hogy az úr Hontai sógor s nem olyas nebuló, izgága fráter? he?

FÜRGENCZ. Ha kűlsőm nem czáfolja is meg e bal véleményt, elhiszi uraságod, ha látja mily mélyen be vagyok avatva házunk ügyébe. Atyámtól egy fassio is van a perben, mely bátyámat, jövendő ipát, a követelt birtok örökösévé teszi, s egy levél tőle, mely kifejti a harmadik testvér törvénytelen tettét, midőn a közös házat mint sajátját eladta.

BAJSZÖVŐ. Igaz, úgy van —

FÜRGENCZ. Sajnálom, hogy ily bizodalmatlan, pedig (*gyűrűt mutat neki*) ez lett volna köszönetem.

BAJSZÖVŐ. Hadd lám! szép gyűrű! és mit írnék? és igazi gyémánt? miről adnék írást?

FÜRGENCZ. Hogy eljön uraságod.

BAJSZÖVŐ. Szívesen amice!

FÜRGENCZ. És ha elmarad, lemond kezéről.

BAJSZÖVŐ. Ugy! aha! hisz mindjárt itt az idő — mit akar ezzel?

FÜRGENCZ. Ha elmarad mondom, de uraságod eljön s az írásnak semmi foganatja — csak asszonyi szeszély! kérem gyűrűmet.

BAJSZÖVŐ. S ezt nekem szánta?

FÜRGENCZ. Megér négyszáz pengőt —

BAJSZÖVŐ. Nagy Isten! adok írást. (*Félre.*) Ez bolond familia — mit vesztek, ha fortély van is a dologban, rajtam ki nem fognak. Tehát mit írjak?

FÜRGENCZ. Majd én dictálom: „Alólírt, ha e mai nap hat órára Hontai Zsigmond úr Líza leányával kezet nem fogok, lemon-

dok azon contractusról, melyet a per általvételével köték és a fennevezett hajadont szabadnak declarálom.“

BAJSZÖVŐ. Kérem kautélát: ha tűz, víz, véletlen nyavalya, vagy akarminemű veszedelem nem hátráltatna.

FÜRGENCZ. A dátumot kérem! úgy, most én mint bizonyság aláírom magamat.

Galambos (jő).

GALAMBOS. Bajszövő urat keresem. — Hihihi! minő köntös ez? ejnye! Hihihi!

BAJSZÖVŐ. Minő kaczaj ez? ki az úr? mit akar?

GALAMBOS. Persze akarok valamit, de — (*szemeket olvassa*) egy, kettő három, négy, öt, hat — sok lesz.

FÜRGENCZ. Tán én alkalmatlan is vagyok —

BAJSZÖVŐ. Kérem még egy observatióm is van.

FÜRGENCZ. Oh nem tartóztatom! (*Elmentiben titkon Galamboshoz.*) Azt a mentét valami módon szerezd meg. — Ajánlom magamat. (*El.*)

BAJSZÖVŐ (*utána kiált*). Compareálok! Nos úrfi vagy micsoda, mit akar? csak szaporán, kérem.

GALAMBOS. Uram atyám beküldött a városba hivatalt keresni, hogy hivatalos legyek; beküldött befolyást keresni, hogy zsebembe folyjon valami.

BAJSZÖVŐ. Mi közöm hozzá?

GALAMBOS. Írjon instantiát; uram atyám azt mondá: e világ nagy kérelemlevél, és a ki nem dobolja ki érdemét, nem kap rá vevőt. Nem kívánom ám ingyen — hoztam szószólót (*kiveszi erszényét*). Hihihi! ugyan peng.

BAJSZÖVŐ. Huszas! tallér!

GALAMBOS. Minden sorért egy darabot.

BAJSZÖVŐ (*magában*). Még van idő, ezt még elteszem, összeírok valamit; úgy is hasztalan lesz. — Tehát mit és kinek írjak?

GALAMBOS. Jegyző akarnék lenni valahol. Uram atyám azt mondá: pennával kell kezdeni, hat lovon végezni.

BAJSZÖVŐ. Van-é elég tudománya?

GALAMBOS. Van bizony! mikor patvarián valék, többet tudtam principálisomnál. Úgy! úgy! köztünk szólván: én valék az asszony titoknoka; oh sok írást hordoztam én, a mi nem tartozott a Corpus Jurishoz —

BAJSZÖVŐ. A dologhoz. Hol akarna jegyző lenni?

GALAMBOS. Kezdjük a városnál.

BAJSZÖVŐ. Ott nincs vacantia, a jegyző fiatal, egészséges.

GALAMBOS. Semmi az! egyszer csak meghal, az ember pedig korán lásson hozzá.

BAJSZÖVŐ. Mire támasztja kérelmét?

GALAMBOS. Hát támaszkodni kell valakihez, ha az ember hivatalt akar nyerni?

BAJSZÖVŐ. Simplex! azt kérdem mily okokra provocál?

GALAMBOS. Úgy! őseimre — egyik apróság volt Mátyás királynál — derék emberek voltak az én eleim! de én is az vagyok ám.

BAJSZÖVŐ. Csekélység, hát még mi?

GALAMBOS. Nagy reménynyel tömött fiatal ember — nevem Tubásdi Ferus.

BAJSZÖVŐ (*leül*). Már csak összehordok valamit. — A felírást két sorral veszszük. Hej Mike!

Mike (jő).

MIKE. Tessék.

BAJSZÖVŐ. Senkit be ne ereszsz; ha valaki kérdez, mondd, informálni járok. (*Mike el.*) Minden sorért különösen fizet. (*Ír.*)

GALAMBOS (*magában*). Van-e a földnek oly rabja mint a fösvény!

BAJSZÖVŐ. Egy sor és a felírás az három — ide a pénzt.

GALAMBOS. Hihi! nem adom!

BAJSZÖVŐ. Úgy volt az alkú. Mért nem adom, he?

GALAMBOS. Uram atyám azt mondá: ha valamiért alkuszom, addig a pénzt ki ne adjam, míg a jószág kezemben nincs — de tudja mit? kié az a mente ott?

BAJSZÖVŐ. Az enyém! mit akar azzal?

GALAMBOS. Majd én nyakamba akasztom s a pénzt minden sorért zsebébe eresztem, s így függőben marad a fizetés, mert a pénz sem az enyém, sem az úré.

BAJSZÖVŐ (*felkel*). Szörnyű ember ez! no nem bánom. (*Ráakasztja mentéjét.*) De sehová se támaszkodjék — ide a pénzt.

GALAMBOS. Itt van három húszas.

BAJSZÖVŐ (*hirtelen zsebébe teszi*). Jól van.

GALAMBOS. Nem úgy nem! csak ide a zsebbe.

BAJSZÖVŐ. Szörnyű makacsság! itt van, egy, kettő, három, de el ne kaparja, megolvasom. (*Leül s ír.*) Majd jó ritkán írom.

GALAMBOS (*félre*). Most illannom kell — ezt a kopott jegyruhát elviszem magammal.

BAJSZÖVŐ. Hej! két sor! — ereszsze belé — (*félre*) — haha! be obscurus legény.

GALAMBOS. Eresztem már, itt egy, kettő — (*az ajtó felé lappang, s míg Bajszövő nagy sietve ír, kiszökik*).

BAJSZÖVŐ. Két sor! belé — hol van? (*Felugrik.*) Hej úrfi! oda vagyok. tolvaj! Hé Mike! Mike! (*Az ajtóhoz szalad.*) Nyiss ajtót, ragadd meg, hozd vissza! Bezárta az ajtót — törd be; nem — nem.

MIKE (*kívül*). Ne lármázzon tekintetes uram, hisz nincs ide haza, majd hazugságban maradok.

BAJSZÖVŐ. Mentémet vitték el, nem hallod Mike? fogd meg! megöllek. (*Az ablakhoz szalad.*) Valaki! Mi az ördög, senki sincs itt? Mike lármázz, tüstént nyiss ajtót. Oh én szerencsétlen! Mike fuss utána. Jaj tüdőm! Verd félre a harangot, édes fiam! megajándékozlak, huszonötöt kapsz.

Mike (felnyitja az ajtót s jő).

MIKE. Mi baj tekintetes úr?

BAJSZÖVŐ. Mi baj, te rabló? mért nem eresztettél ki mindjárt? megragadtuk volna, hol van czimborád?

MIKE. Nem értem tekintetes urat.

BAJSZÖVŐ. Oda mentem! a drága nyuszt, a drága posztó, egyetlen kincsem!

MIKE. Ej ej! ki hitte volna — hát csakugyan elvitte az az ármányos?

BAJSZÖVŐ. Hol kalapom? magam megyek.

MIKE. Ebben a foltos kiriében? dejszen az már eltűnt.

BAJSZÖVŐ. Eltűnt! Jer, öltöztess, vagy nem! szaladj a zsidóbíróhoz, mondd: ha kifürkészi mentémet, adok — nem, nem! — de ígérj neki sokat. Fuss! (*Mike el.*) Az idő eljár — oh kézfogás.

Judit (jő).

JUDIT. Hát ilyen tekintetes úr is van a világon? nekem házasságot ígér és más ember leányát veszi el.

BAJSZÖVŐ. Ah édes asszonyom —

JUDIT. Ne is tagadja, az az úr mindent megvallott.

BAJSZÖVŐ. Az a mentés? hová ment? merre ment?

JUDIT. Azért hordtam a sok csemegét? azért hagytam lehízelkedni a házi bért, hogy utóbb még se legyek tekintetes? Első uram csak szűcs mesterember volt, de szavát mindig megtartotta.

BAJSZÖVŐ. Inkább fizesse meg káromat, mért nincs több vigyázat a háznál? Minek a kapú, ha nincs bezárva? minek a város, ha nincs ember, ki a lármára segítségre jönne? Én megcitálom! máskor mindig ácsorog a sok legény, ha mind süket és vak — rendtartás ez? he!

JUDIT. Én meg többé nem viselem gondját, fülem lesz és nem hallom, szívem lesz és nem érzek, de míg csak szám lesz, mindig perelek. Mit nem ígért! minden vagyonát —

BAJSZÖVŐ. Lelkem, mit beszél vagyonról? a mim van is, másé, csak úgy őrzöm. Hányszor mondottam, szegény vagyok, mint a persely.

JUDIT. De jól van, én is positúrába teszem magamat és felmondom a szállást. (*El.*)

BAJSZÖVŐ. Rettentő nap, már fertály hatra — sietnem kell! ez az asszony is dúl, fúl de mátkám gazdagabb és fiatal! Mit tegyek? a szakácsné új, Mike rossz ember — kire hagyjam a szobát?

Piroska (jő).

PIROSKA. Kedves úr!

BAJSZÖVŐ. Most jön az egész város nyakamra.

PIROSKA. Nagy hírű ember! én jövök egy szívreható ügyben; én szerencsétlen vagyok.

BAJSZÖVŐ. Isten velünk! majd imádkozom az asszonyért — de most lehetetlen értekeznünk, magam is torkig vagyok bajban, elrabolták egyetlen kincsemet.

PIROSKA. Elrabolták? Hah szép sors! izmos karoktól átölelve, szágúldó paripán hegy-völgyön keresztűl ragadtatni! felséges scena!

BAJSZÖVŐ. Mentémet rabolták el.

PIROSKA. Csak azt? oh kedves úr, ha ügyemen segít, adok én százat.

BAJSZÖVŐ. Úgy? de ha az is megvolna, lenne százegy. Sajnálom, hogy e szerencsét máskorra kell hagynom, holnapra —

PIROSKA. Ah az én ügyem sűrgetős, nekem a sors férjet adott —

BAJSZÖVŐ. S tán pénzt nem adott melléje? ajánlom magamat.

PIROSKA. Ha százezer adhatna boldogságot! de mi a földi birtok —

BAJSZÖVŐ. Kérem, százezer!

PIROSKA. Mi a földi birtok ha nincs szív.

BAJSZÖVŐ. Instálom! százezer és szerencsétlenség össze nem fér, ez blasphemia a sors ellen.

PIROSKA. Mi haszna, ha nincs szív!

BAJSZÖVŐ. A mi a szívet illeti, az enyém tele van érzéssel, csak méltóztassék holnap hozzám jönni, megnyitom színe előtt és ha lehet, segítek, de ma épen a szív sürget, mert hora sexta kézfogásom lesz.

PIROSKA. Lassan! lassan! szívem reped. Oh házasság! az az én bajom; kegyed arra készűl, én pedig elválni akarok, azért is tudományát kérem segédűl.

BAJSZÖVŐ. In optima forma juris fogom eszközleni, de most —

PIROSKA. Nem, nem, ereim gyöngék, vígasztalás nélkűl ki se tudnék menni.

BAJSZÖVŐ. Még ez volna hátra — majd én a kapúig elvezetem.

Mike (jő).

MIKE. Tekintetes uram! azt az embert nyomozzák, öt forintott igértem, ha visszahozzák a ruhát.

BAJSZÖVŐ. Jól van fiam? de az öt forintot leszolgálod, mért nem fogtad el magad. Siess, add reám a másik köntöst. (*Mike el a mellék szobába.*) Engedelmet édes asszonyom, öltöznöm kell.

PIROSKA. Legalább addig is értse meg sorsomat. Engemet az ég szépséggel és érző szívvel áldott meg.

BAJSZÖVŐ. Igaz, igaz, a figura mutatja.

PIROSKA. A szerencse birtokot is adott. Sok kérők ostromoltak, de szemem csak egyen legelt; ah Bajszövő! az lett éltem bajszövője.

Mike (jő).

MIKE. Itt a hamúszínű köntös.

BAJSZÖVŐ. Salva venia, add rám Mike. (*Felölti.*)

MIKE. Azt a ladik kalapot hozzam ki?

BAJSZÖVŐ. A szegletest. (*Mike el.*)

PIROSKA. Tehát úgy volt. Ő megénekelte rózsaajkaimat, liliomkaromat, mákszemnyi lábaimat, szemem tüzét, alakom felségét. Lejtve jött, búsan távozott — oh boldog arany —

BAJSZÖVŐ. Arany — arany!

PIROSKA. Igen, boldog aranykor!

BAJSZÖVŐ. Bohóság.

PIROSKA. De alig leve férjem, vonakodva jött, vígan távozott — eleget sírtam. (*Sír.*)

BAJSZÖVŐ. Kérem szeretettel, otthon méltóztassék siránkozni.

PIROSKA. Valami rossz Múzsával jött ismeretségbe; azzal éjjelezett, nálam ásított. A szerelmet perpatvar váltá fel, és hidegségünk egész elválásra ösztönöz. Mit nem adnék, ki azt végbe hajtaná!

BAJSZÖVŐ. Az nem lehetetlen, csak az a bökkenő, hogy a divortialis perben az okok vajmi önkénytől függenek; azért a moralis argumentumokat physikai erővel kell terhelni.

PIROSKA. Értem, minden esetre.

BAJSZÖVŐ. Aztán ily dologban nem elég ám a fület ígérettel kecsegtetni, hanem a szemnek, vagy jobban a maroknak is kell élelmet adnunk.

PIROSKA (*csomó papirost vesz elő*). Tán ilyessel?

BAJSZÖVŐ. Bankó! helyesen! — mekkorák?

PIROSKA. Száz, ötös — Lépteket hallok, kérem dugja el.

BAJSZÖVŐ. Dugom, dugom. (*Köntöse alá dugja.*) Én teljes reménységet adok — hej Mike! a kalapot!

Fürgencz (jő phantasta ruhában, írásokkal).

BAJSZÖVŐ. Megint valaki. Hej Mike!

FÜRGENCZ. Salve tudós ember! te ki a törvényt űzöd, s hogy a törvény tégedet nem űz, jele hogy sánta s mivel sánta, jele hogy a dajka nem úgy ügyelt reá, amint írva vagyon, írva pedig azért vagyon, hogy ily tudós arról ismét sokat írjon, ami írva nincsen. Oh te perben dicsőült férfi! megfordított czikkelye a törvénynek; te kinek élete homályos sententia, ki fényben ragyogsz a sötét szobában és világosan informálod a bóbiskoló bírót. Üdvezlégy nemes ügyvéd! te ki a nemesek ügyét őrzöd, mint a róka a lúdakat és szereted felebarátodat ten hasznodért. Jer! hadd szorítsalak szívemhez, ez legyen dobogó accidentiád.

BAJSZÖVŐ. Tartsa magának az úr az ilyen bolond accidentiát.

Mike (jő).

MIKE. Itt a kalap.

BAJSZÖVŐ. Botot.

MIKE. Hisz nyársnak kell.

BAJSZÖVŐ. Ha megjövök, elég idő lesz, csak hozd el.

MIKE. Hozom. (*El.*)

BAJSZÖVŐ. Látják, hogy indúlóban vagyok.

PIROSKA. Semmit sem sejt az úr? ez az én szívem kányája.

BAJSZÖVŐ. Úgy! (*Fürgenczhez.*) Uram! mit keres itt? ki az úr? az úr volna —

FÜRGENCZ. Halhatatlan ember, itt a passusom a dicsőségre, mind a tíz Múzsa alája van írva. (*Irásaira mutat.*)

PIROSKA. Hallja! tíz is van neki.

BAJSZÖVŐ. Kérem, hisz csak kilencz van.

PIROSKA. Hát annyi sem elég? oh férfiak!

FÜRGENCZ. Rám hallgass! én a természet törvényét a poli-

tikával egybe fűzöm, a sötét igazságnak lepke fátyolát felemelem, hadd bámúljon az emberiség, hogy semmit se lát alatta. Én meghatároztam, mi a szép s ha munkám hiányos az olvasó pótolja ki saját eszével s ha nincs esze, higyje amit én mondok.

Bajszövő. Az úr bolondházba való.

Fürgencz. Cicero pro domo sua — hozzád pedig jöttem, hogy te, mint az emberi ügynek és bajnak curátora e földön, könnyebbíts rajtam. Itt áll nyavalyám! (*Piroskára mutat.*) Először szívembe szökött, aztán fejemet rontotta meg, most vállamat nyomja, rázd le őtet.

Bajszövő (*Piroskához*). Kedves asszony, magam látom a motivumot, mely elválásra készteti; ez az ember sűlt bolond, az az egy jó benne, hogy az elválásban ő is megegyez.

Mike (jő).

Mike. Itt a bot is.

Bajszövő. Most tehát készen volnék, három fertály hatra — a mi ezen dolgot illeti, tessék holnap reggel hozzám fáradni.

Piroska (*félre vonja Bajszövőt*). Látja kedves úr! ő engemet vádol, tehernek tart, pedig ő a bűnös — hűséget esküdött és tíz szeretőt tart —

Fürgencz (*szinte magához vonja*). Rám hallgass! tán azt véled, hogy ez az asszony szelíd? Oh ne hidd, szeme tőr, szíve fergeteg, nyelve úrnapi harang —

Piroska. Arra esküdött, egyedűl nekem fog élni, és napjában csak az ebédnél látom, akkor is a tálra néz s nem a feleségre.

Fürgencz. Ő eleintén takarékosnak mutatá magát, de a tékozló fiú zsugori hozá képest.

Piroska. Uram! valamit mondok.

Fürgencz. Ügyvéd, rám hallgass.

Bajszövő. Rogo! rogo! még összetépnek. A mint hamarjában a dolgot reassummálom, az asszonyság még is jobb szívű.

Fürgencz (*titkon*). Én bámúlandó honráriumot adok.

Bajszövő. Mennyit? mennyit?

Fürgencz. Portiót inscribálok, hat sessiót.

Bajszövő. Az úrnak is jó szíve lehet — de most vége, majd máskor bővebben eruáljuk e kérdést, csak egy órát tessék engedni, további életem a magoké.

Piroska. Csalfa ügyvéd!

Fürgencz. Álnok ítélő! csak zsebedben tartod a lelkiismeretet. (*A mint Bajszövőt magához vonja, kiesik a papírcsomó kebléből.*) Hah! mi ez? (*Felkapja.*) Bankók!

Bajszövő. Az enyém! ide vele! távozzék az úr, én lármát ütök, minő erőszakoskodás, én protestálok.

Fürgencz. Ki adta ezt? Hahaha! Lásd tudós ember! ilyen az én felem: kívűl szép, belűl üres — nézz ide (*a csomót kibontja*). Felűl ötös, alól ötös, belől semmi.

Piroska. Meghalok. (*A székre dűl.*)

Bajszövő. Ki a szobámból — csalás!

Fürgencz. Én megyek, úgy is látom, te csak a dőréket tudod törvénybe szőni, mélyen nézsz a ládába, de röviden az életbe. (*El.*)

Bajszövő. Asszonyom! hej asszonyom! elájúlt — mit tegyek? itt nem hagyhatom. Asszonyom — meg van még a lelke? Mike, jer, emeljük fel s vigyük a kapú alá.

Mike. Mentsen isten! hisz alig liheg, halálos bűn volna, ily állapotban elhagyni.

Bajszövő. Mike, én azt a bűnt magamra veszem, csak jer vessük ki. hadd zárjak el mindent, még kirabolna, ha itt hagynám, most is megcsalt in praesentia, hát in absentia?

Mike. Már azt ne kívánja tekintetes uram, inkább hívasson orvost, majd én szaladok.

Bajszövő. Hol van eszed? még én fizessek — maradj — jer fogd meg, magam nem bírok vele, átkozott nehéz test — Mike! pórúl jársz — szaladj az útczára, hídd be akit előtalálsz.

Mike. Jól van uram! (*Félre.*) De már benn marad. (*El.*)

Bajszövő. Minő futam ez. (*Oráját nézi.*) Per deos immortales! hat az óra! Szörnyűség! itt állok pompás vőlegény s nem tudok kimenni a szobából! (*Az ablakhoz megy s mindúntalan Piroskára visszanéz.*) Oh udvari lakás! senkit sem látok — oh én asinus in folio. minek adtam írást — az óra is ellenségem. Már vége, nincs más mód, magam is csak beteg leszek.

Mike (jő).

Mike. Nincs senki! de úgy van, mikor az ember ilyen isten háta megé hurczolkodik.

Bajszövő. Fiam, én beteg vagyok! (*Székre dől s hirtelen fölugrik.*) A mente oda lesz!

Mike. Hisz úgy sincs színe.

Bajszövő. Te fényűző! add ide hálóköntösömet. (*Mike neki adja.*) Ugy — vigyázz Mike! Jó hogy ezt a cautélát tettem. Mike, aztán sopánkodjál, érted?

Mike. Egész ispita lesz házunkból. Judit asszonyt hívom el, vagy orvosért futok.

Bajszövő. Ne bántsd, az egyik perel, a másik drága. Mike! ott a szugban lelsz medicinás üveget, add ide. (*Mike oda adja.*) Ugy! a formalitást megtartom. Fiam, aztán forgolódjál! tartsd nyitva szemedet — fohászkodjál. te rossz ember.

Mike. Sok urak jönnek.

Bajszövő. Talán a kedves mátka. — Jaj nekem! Mike! essél kétségbe, jajgass! tépd a hajadat. nézz ég felé, de ide lent is legyen szemed — mint a csókák tesznek.

Egyed, Liza, Fürgencz, Galambos (jönnek).

Egyed. Bajszövő úr nem tartá meg szavát, jele hogy önkényt, eláll a contractustól. melyet ezen kisasszony atyjával kötött.

Liza. Vegye forró hálámat Bajszövő úr! s ha tán balúl ítéltem szívéről, íme bocsánatot kérek.

Bajszövő. Jaj kedvesem! hirtelen nyavalya tartóztatott.

PIROSKA (*felugrik*). Jaj nekem is! ideje hogy eljöttetek! ugyan elúntam az ájúlást — a tréfa egy kicsinyt soká is tartott. Hogy van Bajszövő úr?

BAJSZÖVŐ (*magában*). Pereas. — Oh igen gyöngén. (*Lízához.*) Líza kisasszony, minthogy betegségem gátolt, minden a régiben marad — reménylem jobban leszek.

FÜRGENCZ. Hisz ilyen nyavalya mellett tán el is mehetett volna, hisz csupa erő, ha csak szívében nincs hiba.

BAJSZÖVŐ. Az úrnak semmi köze hozzám — jaj bizony gyöngűlök én!

FÜRGENCZ. Tán meg is hal szegény! édes barátim, én abból gyanítom, mert a tőlem várandó örökösödés kedviért is eljött volna — megnézem pulsusát — mit mondottam! szörnyű lassú, úgy jár mint perei.

GALAMBOS. Be kellene jelentenünk a fiscusnak, hogy vagyonát foglalja el.

BAJSZÖVŐ (*felüti fejét*). Hah!

PIROSKA. Ki szólt?

EGYED. Tán Bajszövő úr sóhajtozott.

LÍZA. Minket lekötelezett s ha meggyógyúl, első gondom lesz hálámat kijelenteni.

FÜRGENCZ. Hallom sok szép drágaságai vannak.

MIKE. Tele van az almáriom mindenféle portékával, a szalmazsák is tele van kincscsel — mindjárt kiveszem zsebébűl a kulcsot. (*A mint hozzá nyúl, Bajszövő megüti kezét.*) Uraim! mozog ám még.

FÜRGENCZ. Az idegek végső táncza.

PIROSKA. Édes kisasszony! én örök emlékűl egy borzas fürtöt lemetszek fejéről.

FÜRGENCZ. Én meg gyűrűmért kifeszítem almáriomát.

BAJSZÖVŐ (*felugrik*). De már nem tűrhetem. Ti sátánok, minő violentia ez? én felverem az igazságot, bezáratlak benneteket. Líza kisasszony, ez a hűség? most boszúból is elveszem.

EGYED. Ah Bajszövő úr? örvendek, hogy oly hamar felüdűlt, mindjárt is újsággal vigasztalom; tudja tehát: míg itt vesződött, az alperes Hontai úrral megbékült és tartozását le is fizette, ennélfogva a pernek szerencsésen vége szakadt; másik újság az: Líza kisasszony az én mátkám.

LÍZA. Atyám pedig általam kétszerezve megkűldi adósságát; reménylem ezen nyereség könnyen elfelejti csekély személyemet — ím itt —

BAJSZÖVŐ. Az egész pénznek két harmadát kérem! ide vele — a többiért actiót kap.

GALAMBOS. Uram atyám azt mondá: a mi nem a tiéd, azt ne bántsd! azért Mike hozd be a mentét. (*Mike el.*) Én voltam az instáns.

BAJSZÖVŐ. Hiénák, viperák, lidérczek!

FÜRGENCZ. Nagyon sajnálom, hogy nekem is le kell mondanom a kedves rokonságról, én nem vagyok Líza kisasszony bátyja, hanem Fürgencz színjátszó és ez (*Galambosra mutat.*) collégám!

Piroska. Engemet pedig Piroska név alatt ismer meg a publicum, ez csak próbajáték vala és részvét a hű szerelem iránt.

Bajszövő. Fütyölni fogok.

Mike (jő).

Mike. Itt a mente.

Bajszövő. Hadd lám! ezt a mentét fizessék meg! előbb új volt, most ócska! agyon törték zúzták.

Mike. Hisz kívűl lógott a szegen, én vigyáztam reá.

Bajszövő. Hát zsebéből hová ment a pénz?

Mike. Az én zsebembe, ez az úr —

Bajszövő. Te is rossz ember! te hálátlan ember! te is ezekkel játszottál egy bunda alatt?

Mike. Engedelméből biz úgy van az.

Egyed. S mai naptól fogva hozzám szegődött.

Bajszövő. Vesd le a liberiát! semmit se kapsz! Rettentő dolog, már az ember ingyen se kap jó cselédet.

Egyed. Mike! hagyd nála csekély javadat, kipótolom!

Bajszövő. Takarodjatok! én házi jussommal élek.

Fürgencz. A gyűrűt tartsa meg uraságod örök emlékezetre, úgy is csak álkő; ezt a nyaláb írást is vegye toldalékúl, tessék elolvasni, sok figyelemre méltót találand benne.

Bajszövő. Szörnyen megboszúlom magamat!

Egyed. Most jó egészséget! váljunk el mint jó barátok. s ha tetszik. legyen ma vendégem a holló fogadóban.

Bajszövő. Nem megyek! elmegyek! — csak el! el!

Egyed. Ajánljuk magunkat! (*Elmennek.*)

Bajszövő (*egyedül*). De jól van, boszúból is elmegyek, agyon eszem magamat költségökre. Huh! be fázom. Szinte kétségben vagyok. Mi van itt írva? (*Fürgencz írását veszi és olvas.*) Fösvénység és ősz haj, Bajszövő! ezek kellemeid: vigyázz, megcsal a szerelem. (*Földhöz csapja.*) Pokolba veletek! Óh én expungált processus! nem szánnám eltépni magamat.

Judit (jő).

Judit. A nászok távoztak, én meg contót hozok az elmaradt házbért kérem és a szállást felmondom — úgy!

Bajszövő. Judit lelkem! házad nem sokat ér, de mégis elveszlek — légy tekintetes asszony! Nincs adósságod?

Judit. Ah én nem tartozom senkinek de uraságod nekem —

Bajszövő. Csitt! az enyém lészsz — tudod-e mi az a spectabilis szó? a magnificusság sem babonaság, csak vigyázz mindenemre! már nem mehetek tovább. majd megmondom egykor a többit — most pénzt kell olvasnom. (*Leűl.*)

Judit. Nem tudom, higyjek-e —

Bajszövő (*felugrik s a mellékszobán kikiált*). Hej szakácsné! dolgodra mehetsz. a ludat meg ne öld! — Mennyi inség!

Judit. Ah kedvesem! térjen magához; a mi engem illet, tán mégis öreglegényemhez megyek —

Bajszövő. Azt ne tedd kedves! ím kimondhatatlan szeretlek! (*Átkarolja s a mellett pénzt olvas.*) Tíz, húsz, harmincz, negyven —

Judit. Nem! már annyiszor rászedett, többször nem fog, megbüntetem! (*El.*)

Bajszövő. Még néhány consultatióért tartozik! (*Tovább olvas.*) Ötven, hatvan —

(*A kárpit lefordúl.*)

Három egyszerre.

VÍGJÁTÉK EGY FELVONÁSBAN.

(Először adatott Kassán, 1829. deczember 20.)

(1829.)

SZEMÉLYEK.

LORÁNYI, tanácsosné.
ADÉL, öcscsének leánya.
ORMI SÁNDOR.
BALKAY MÓRICZ.
LAJOS, vadász.
MÁRTA, kulcsárné.
FÜLÖP, Ormi inasa.
FERUS, Balkay inasa.

A dolog történik Lorányiné jószágán.

Kies völgy, jobbra remetekunyhó áll, elől fa és alatta pad, körös-körűl erdőség.

Ormi (remeteruhában).

ORMI. Ugyan sokáig hoznak hírt. Lelkemre! kelletlen dologba kaptam; az a kunyhó valóságos bagolyfészek — s ez legyen lakásom? ez a szőrruha is rettentő meleg, majd elolvadok. (*Körülnéz.*) Senki sem lát, le veled csuklya! szinte könnyebben lehelek. Hm! hm! mit nem tesz az ember egy gazdag leányért! én remete, a legnagyobb világfia! hahaha! Jupiter könnyebben jutott ugyan kedveséhez mint hattyú, mint arany eső; de mint szegény föld gyermeke így kell mesterkednem. Isten neki! csak sikere legyen. Hah, valaki jön — most ugyan csak komolyan kell magamat viselnem. (*A csuklyát fölhúzza s padra ül.*) Itt mélázzunk!

Márta (jő).

MÁRTA. Jó napot atyám uram!

ORMI. Üdvözlégy, édes leányom, mi jót hozsz?

MÁRTA. Andor hajdú bejelentette kegyelmedet, és a méltóságos asszony szívére vevén kívánságát, nem ellenzi ha kend e völgyben letelepedik, maga is megnézi kegyelmedet, mert különben is itt a kisasszonynyal gyakorta megfordúl.

ORMI. Úgy! hát te ki vagy édes leányom?

MÁRTA. Márta nevem, becsületes özvegy és kúlcsárné a kastélyban; ím átadom a hajlék kúlcsát.

ORMI. Köszönöm édesem!

MÁRTA. Édesem! — no no, majd jobban megismerkedünk; oh az előbbi remete, az isten nyugoszsza! itt sok órát elpapolt velem.

ORMI. Én is ajánlom magamat, kedves ifjú asszony.

MÁRTA. Szívesen szolgálok a mivel lehet.

ORMI. Jó szívedhez mindjárt is egy kéréssel folyamodom; ha béavatnál a ház környűlállásaiba, tán egykor jó tanácscsal használhatnék — (*megczirógatja.*) Tedd azt édes leányom.

MÁRTA. Milyen udvarias atyám uram, milyen fehér puha keze van, kitetszik, többet elmélkedett mint dolgozott. Tehát házunkat óhajtja megismerni? az legkönnyebb. A ház feje Lorányi tanácsosné ő méltósága, igen gazdag asszony, de jó asszony; kevély, mindig őseit emlegeti, de jó asszony; fösvény, de jó asszony; szűntelen morog, de jó asszony.

ORMI. Szóval: szörnyű jó lélek! értem édes leányom; de imént kisasszonyt is említettél.

MÁRTA. Adél kisasszony, az asszonyság öcscsének leánya, árva, de maholnap igen gazdag lesz, ez mind reá száll; különben jó teremtés, úgy nőtt föl mint a virág a völgyben, többnyire jó kedvű, a világot nem ismeri, ritkán is távozik innen, legfeljebb egy ugrásra a szomszéd városba megy vásárlani.

Ormi. Úgy?

Márta. Azonban mégis el van jegyezve.

Ormi. El — el van —

Márta. Mért csodálkozik atyám uram? szinte megakad szava.

Ormi. Oh nem — csak — tehát el van jegyezve?

Márta. Igen, mint a nagy urak szokták; még mátkáját nem is ismési. Az ifjú atyja Zodány úr végezte el az asszonysággal, azért is neveli itt, hogy más ifjú embert ne is lásson.

Ormi. Hm! hm! és a vőlegény?

Márta. Úgy hallom útazni van, ha megjön, menyekző lesz, de mikor? nem tudom.

Ormi. Igy hát fiatal férfi nics is a háznál?

Márta. Egy Lajos nevű vadászfiú van itt, a vőlegény atyja ajánlotta, de azt kiűldözzük. Olyan rátartós ő kegyelme, rám is csak úgy félválról néz, pedig az öreg asszonyság után én vagyok az első a kastélyban.

Ormi. Csak üldözd ki édes leányom, a büszkét meg kell alázni — (*czirogatja*). Ily derék asszonyt!

Márta. Hehehe! mily jó módja van kegyelmednek. Tehát nálunk marad? — de egy kérdést mindjárt kell tennem: mondja meg nekem kegyelmed, mi okból remetéskedik? hisz úgy látszik még jó erőben van, szemei tüzesek —

Ormi. En lemondottam a világról —

Márta. De miért?

Ormi. Majd máskor, édes leányom — erre napok, hónapok kellenének.

Márta. Úgy! tán szerencsétlen szerelem — oh az a szerelem! — No semmi, semmi, hát itt marad? majd ágyról is gondoskodom: a boldogúlt remete szalmán hált, de az öreg volt, annyi észszel sem bírt mint kegyelmed, nem is csoda, kukta volt csak egy klastromban, onnan jött ide. Most megyek, minden jót addig is. (*El.*)

Ormi. Hahaha. ezt az agg harangot meghódítám, majd használom, sokat azonban nem merek rá bízni mert csevegő. Csak a leány jönne! Ha olyan ártatlan, annál könnyebb lesz játékom; csak szívét nyerhessem el, vigyázhat az öreg sárkány, útazhat a jegyes, ha másképpen nem megy, ellopom. Itt jő megint — (*komolyan a padra ül*).

Márta (jő).

Márta. Valóban, majd elfelejtém a javát — tehát élelme iránt ez a rendelés van: mindennap kis kenyeret kap, kis túrót vagy levest mellé; amott a fűz között a legtisztább forrás bugyog, télen sem fagy be.

Ormi. Oh! oh! (*Félre.*) Szép kilátás.

Márta. Minden csütörtökön és vasárnap kis húst, minden nagy ünnepen egy ital bort.

Ormi. Oh én hozzá szoktam a nyomorúsághoz.

Márta. No no! hisz azért mi is tudunk ám valamit félre csípni; az ember néha csak vétkezik, hogy ily szent emberrel jót tegyen. Nemsokára látjuk egymást. (*El.*)

ORMI. Ördög pokol! kenyér, túró, víz! Megsoványodnám én itt a szerelem mellett. Nézzük a kunyhót! (*Kitárja.*) Ah! szép palota, szűk, de sötét s a társaság benne szúnyog és pók, az ékesség halálfő! Köszönöm szépen, ez ugyan nagy áldozat, de boszankodom is ha elszalasztom a leányt. (*Körülnéz és háromszor tapsol.*)

Fülöp (kijön a sűrűből).

FÜLÖP. Hallom uram.

ORMI. Elhoztad a szükségest?

FÜLÖP. Itt a papiros és írószerszám.

ORMI. Jól van, tán levélre lesz szükségem.

FÜLÖP. Itt a pisztoly.

ORMI. Csak tedd be mind az asztalra. (*Fülöp úgy cselekszik.*) Védő eszköz kell, itt éjjel farkas is megfordúlhat.

FÜLÖP. Nem parancsol egyebet nagysád?

ORMI. Fülöp, én itt igen sovány asztalt reménylek, itt a pénz, hozz az út melletti fogadóból nékem sűltet s néhány üveg jó bort; de vigyázz, bokrok között járj, hogy senki meg ne lásson.

FÜLÖP. Értem uram!

ORMI. Ha nehány könyvet találsz a fogadósnál, hozd el kölcsön. (*Fülöp el.*) Most megnézem a forrást, kis hűtés kell a szívnek s e leppentyű hevének. (*El.*)

Balkay remeteruhában és *Ferus* lappangva jőnek.

FERUS. Senkit se látok. — Ez a remeteség nagyságos uram, a melyről hallánk, még tegnap senki sem szállt bele; a mi a házat illeti, arról tudósítám nagysádat.

BALKAY. Voltál a kastélyban?

FERUS. Akartam. Mint vándor inas jelentém magamat, de lehetetlen beszökni, a kastély árokkal meg nagy fallal van bekerítve, hajdan vár lehetett. Egy kapúja van, de ott is széles izmos hajdú áll, ki minden idegent elutasít: ezzel is megbírkóztam volna, de tenyere olyan mint az asztal; kértem, de süket, pénzzel kínáltam, de póznával felelt.

BALKAY. Így hát várni kell, ez a ruha tán czélomhoz segít. Most távozzál, vonúlj a sűrűbe ott a dombon; ha szükségem lesz rád, majd fütyölök.

FERUS. Sok szerencsét nagyságos uram. (*El.*)

BALKAY. Lássuk tehát mire mehetünk. A mint csak felületesen a környűlállásokat értém, nem oly nagy babonaság a szép, gazdag leányt hálómba kerítenem; csak a kastélyból egy biztost nyerhessek. Itt lenne hát lakásom! (*A kunyhóhoz megy.*) Valjon nyítva-e ajtaja? (*Kitárja az ajtót.*) Mi ez — írószerek — fegyver — hát mégis volna itt valaki? itt a padra pihenek, míg valaki rám ötlik. (*A padra ül.*)

Ormi (jő).

ORMI. A víz jó; szinte fölelevenített. Most lesre — ezer villám! ki űl ott a padon? képzelés vagy való? ez remete!

Balkay. Mit látok? remete! micsoda boldogtalan szél hozta ezt ide? most segíts hazugság, tettetés!

Ormi. Már csak megszólítom. (*Balkayhoz.*) Isten velünk, domine confrater! honnan tűnt elé, mit keres itt?

Balkay. Én szegény öreg búcsút járok. de lábaim gyöngébbek az akaratnál, e remeteségről hallván, ide tértem néhány napi pihenésre, nem gyanítám, hogy ez a magány el legyen már foglalva.

Ormi. Én ma jöttem s az uraság engedelmével itt akarom tölteni csendes napjaimat.

Balkay. Annál jobb, így legalább bizonyos felvételt remélhetek.

Ormi. Szívesen domine confrater. de a hajlék — üres, még nem voltam képes megszerezni a szükséges házi szereket. még a jó emberekkel ismerkednem kell.

Balkay. Semmi, nekem csak annyi föld szükséges, a menynyit testem beföd; tán meg is hálálhatom.

Ormi. Mind igen szép, de most épen — tudja domine confrater. sokszor vannak olyan körülmények. az ember örömest tenne valamit, de nem tehet.

Balkay. Igen a világ fiainál. de nálunk vége az ily melléke tekintetnek; különben is úgy hiszem. ezen ruha testvéresít bennünket s félig meddig tartozássá teszi a kölcsönös szolgálatot.

Ormi (*félre*). Átkozott különcz, nem tudom lerázni: ez a vén ember még elhíresít s gyanússá tesz; már magamhoz kell vennem, de rá csukom az ajtót.

Balkay (*félre*). Mint tünődik! nem is csodálom, ilyen lyukban nem lehet igen kedves a vendég; de nem megyek el nyakáról.

Ormi. Ámbár a magányt óhajtom. a felebaráti szeretet győz még is szívemen, azért domine confrater osszuk fel a hajlékot, a mennyire elférhetünk. Ha tetszik domine confrater, menjünk a kunyhóba. (*Bemennek.*)

Lorányiné, Adél, Márta (jőnek).

Lorányiné. Nem győzöm eleget mondani, édes húgom: én nem bánom. ha a fiatal leány derült, jó kedvű, sőt inkább szeretem; de soha se felejtse el a dicső vérének tartozó méltóságot. Minő könnyelmű csíntalan, nemtelen ötlés vala tőled Adél, egyik ősödnek tintával bajúszt mázolni.

Adél. Ne haragudjál kedves nénikém. többé nem cselekszem, magam se tudom mi jött eszembe.

Lorányiné. Nem is szolgál egyéb mentségedre, hanem hogy nem tudtad mit mívelsz.

Adél. Mikor a többi mind oly üstökös, szakállas. ez se legyen símább, gondolám.

Lorányiné. És tudod-e ki volt az a tőled bemázolt dicső férfi? Ő nemzetségünk egyik fő csillaga; dicső emlékű Zsigmond királylyal ő felségével Rómában járt. jelen volt mikor a feljebb említett király császárnak koronáztatott. Képzeld, nem dagad szíved? a te ősöd Rómában! egy császár társaságában!

ADÉL. Ah édes nénikém, régen volt az már, tán nem is igaz.

LORÁNYINÉ. Régen — haha! ezen szóban fekszik a dicsőség! ez a hatalmas gyönyörű szó: Régen! ád érdemet, tekintetet és méltóságot.

ADÉL. Édes néni még sem akar öreg lenni, pedig az az ember régi, ki soká él.

LORÁNYINÉ. Hallgas gyermek! ősökről van szó, s ezzel csak azt akarom mondani: mely embernek ősei nincsenek, nincs familiája, s a kinek familiája nincs, nem ember! azaz, ember ugyan, de mi azt a nép, a pór közé számláljuk. A mi genealogiának, hála istennek, már két rőfnyi hosszaságra nőtt írásban s még háromra felnőhet.

ADÉL. Hahaha! tehát rőffel mérnek bennünket?

LORÁNYINÉ. Gyermek vagy, nem érted; majd ha eszed megérik, más szemmel nézed a dolgot.

ADÉL. Ah édes néni, mikor érik meg eszem? hidd el, alig várom.

LORÁNYINÉ. Az is megjön, majd ha negyven esztendőt meghaladtál —

ADÉL. Huh! s akkor én is ősanya leszek?

LORÁNYINÉ. Itt fekszik az okosság! majd ekkor látod nyilván mi az ős s meg is kell ismerned, mert maholnap te is új leányágat fogsz adni nemzetségünknek.

ADÉL. Azt nem értem.

LORÁNYINÉ. Hehe! hogy is értenéd, te kis galamb, te.

ADÉL. Magyarázd meg kérlek.

LORÁNYINÉ. Majd, majd, hehe! csak várj te kis dicső vér, még most nincs idő — de szóljunk egyébről. Hej Márta!

MÁRTA. Méltóságos asszony!

LORÁNYINÉ. Hol az a bejelentett remete? kívánom látni, mért nincs itt?

MÁRTA. Tán a kunyhóban lesz; mindjárt megnézem. (*A kunyhóajtón koczog.*) Atyám uram.

ORMI. Hallom, hallom! (*Az ajtónál Balkayhoz.*) Domine confrater. maradjon itt veszteg. (*Kijő s beteszi az ajtót.*)

MÁRTA. Ő méltósága Lorányi tanácsosné a mi kegyelmes asszonyunk akarja kegyelmedet látni.

ORMI. A mennyi hajszála van ő méltóságának, annyi áldás szálljon reá!

ADÉL. Hihihi!

MÁRTA. Hogy tud ilyenkor nevetni a kisasszony? nem illik, sőt nem is szabad.

ADÉL. Márta, jer csak! néninek nem jut áldás, hiszen parókája van.

MÁRTA. Isten bocsáj, hol jár megint esze.

ORMI. A kisasszonynak pedig oly szerencsét adjon az ég, a milyent szépsége érdemel. (*Magában.*) Hah! mily bájos szemek, mily termet, mily elevenség! (*Balkay kidugja fejét az ablakon.*)

LORÁNYINÉ. Mit beszél kegyelmed?

ORMI. Rövid esdeklést küldöttem az éghez a méltóságos ház javáért.

BALKAY (*magában*). Itt van ő is, mily sugár alak, mily teljes, gömbölyű, hah! mily kisded lábak!

LORÁNYINÉ. A mint értem, kegyelmed itt kívánna remetéskedni?

ORMI. Egyetlen s fő kívánságom.

LORÁNYINÉ. Nem ellenzem, mert ily ruhában valami különösség fekszik, a régi korba varázsol vissza, melyben őseim éltek; de mit tud kegyelmed? mert én ingyenélőt nem szoktam táplálni.

ORMI. Imádkozom a méltóságos házért.

LORÁNYINÉ. Az mind jó, de mellette valamit szolgálni is lehetne; megholt remetém erdőkerűlő volt, harangozott s néha kertben is dolgozott.

ORMI (*félre*). Ezer menykő! szép hivatalra kapok.

BALKAY (*magában*). Ugyan jó, hogy vendég vagyok, engem csak megkímél.

ORMI. A mennyire öregségem engedi, én sem vonom el magam a szolgálattól, kivált a ház körűl.

LORÁNYINÉ. Hol és mi volt előbb kegyelmed?

ORMI. Én? — igen — (*félre*) mit is mondjak? — én jó szüléktől származám, de fentebb íhletes korán elhagyatá velem a csalárd világot, és csendes elmélkedésre bírta lelkemet; én soká utaztam s leginkább a szép természetet vizsgálom — oh, én a kisasszonyt sok szép s jóra taníthatnám.

LORÁNYINÉ. Meglátjuk — de mily nemzetségből származott?

ORMI. Engedelmet. Mikor ezen szőrruhát vevém magamra, vérem iránt hallgatást kelle esküdnöm.

MÁRTA. Semmi az — majd kiveszem én.

LORÁNYINÉ. Miért hallgatást? ha jó emlékezem, egykor ezen ruhát a királyok sem átalták; lám Salamon király is remete lőn, a mint a história mondja.

ADÉL. Mikor hadát jól megverték.

MÁRTA (*az ablakhoz pilllantván, térdre hull*). Minden jó lélek az Istent dícséri! a megholt remete lelke! ni, ni! világos nappal ott kandikál ki.

LORÁNYINÉ. Mi az? minő agg fő az ottan?

BALKAY (*magában*). Ideje már hogy rám is kerűljenek.

ORMI. Szegény collega, ki búcsút jár s elgyengűlvén, bizonyosan méltóságod őseitől nyert nagylelkűségéről hallván, ide tért néhány napi pihenésre; én addig a kunyhóba eresztém, míg méltóságod iránta végezni méltóztatik.

MÁRTA. Jaj, be rám ijesztett, nem is tudom mért dugdozza ki fejét. Méltóságos asszony, amazt űzzük el.

ADÉL. Pihenni jött szegény, mért ne maradna itt néhány napig; nemde, némi, itt tartod?

LÓRÁNYINÉ. Hadd jőjjön színünk elébe.

ORMI. Tüstént kihívom! — Domine confrater!

MÁRTA. Nekem emez jobban tetszik.

LORÁNYINÉ. Jó házból való, ezt még bővebben ki kell tanúlnunk.

Balkay (jő).

BALKAY. A szerencse ürítse ki egész tárházát e méltóságos házra! Én szegény vándor jó szíveket keresek s itt meg is lelém; csak néhány nap kérek fedélt, és örök hálámat hagyom utánam. Én különben a Bakonyban élek, hol mindenféle orvos-gyökereket szedek, azoknak erejét megvizsgálom s így az emberiség javára dolgozom.

LORÁNYINÉ. Hála az égnek, az idő javúl, a régi jámbor szokások ismét feltűnnek. Nem bánom, néhány nap itt nyughatik kegyelmed, s minthogy e hajlék oly kisded, egyik kastélyba jöhet. Márta legyen gondod. Jer Adél. (*Elmennek.*)

MÁRTA. Helyet csinálok, aztán eljövök. (*El.*)

BALKAY. Ezer hála! (*Félre.*) A kastélyban lesz alkalmam.

ORMI. Ennek kell itt maradni. (*Balkayhoz.*) Domine confrater, minthogy nyugalmat óhajt s oda benn a zaj közt azt alig lelné föl, testvéri szeretetből én megyek a kastélyba.

BALKAY. Nem, domine confrater, minthogy jámbor életének ezen helyet már választá, nem akarom elmélkedésiben háborgatni, azért én megyek a kastélyba.

ORMI. Nem, domine confrater, minthogy vendégem, kegyelmed, én sokkal gyöngébben érzek, hogysem innen megint eltérni hagynám, inkább én tágúlok s a kastélyba megyek.

BALKAY. Épen azért, domine confrater, nem akarok visszaélni jó szívével s úgy mint útas, én megyek a kastélyba.

ORMI (*fojtott haraggal*). Én úgy hiszem, domine confrater már illendőségből is kellene engednie.

BALKAY (*tüzesen*). Bocsásson meg domine confrater, én úgy hiszem, a házi barátság első törvénye; engedj a vendégnek.

Márta (jő, kosár kezében).

MÁRTA. Nemde fris vagyok?

ORMI. Mint a jó gondolat.

MÁRTA (*Balkayhoz*). Kegyelmed jön a kastélyba?

BALKAY. Igen! csak menjünk.

ORMI. Édes leányom, ezen jámbor ősz itt inkább nyughatnék, én megyek a kastélyba. (*Titkon.*) Majd beszélgessünk, sok titkot közlök.

MÁRTA. Igen jól van, kend az én emberem.

BALKAY. Ha jól értém, engem rendelt oda a méltóságos asszony.

MÁRTA. Az én gondom. (*Ormira mutat.*) Ez fog velem jőni; köszönje meg kegyelmed, hogy eledelt hozok, itt ebben a kosárban talál kend kenyeret, túrót.

ORMI. Amott a fűz között hűs forrást. Ha tetszik édes leányom, indúljunk.

MÁRTA. De beszéljen ám aztán kegyelmed. (*El Ormival.*)

BALKAY. Makacs, bárdolatlan ember ez a remete, de hol is vette volna a nevelést? különben javát keresi, ki tehet ellene. Már csak itt megűlök, tán erre jön a szép csillag. (*Leűl a padra.*)

Csiklandós dologba kaptam, de a tárgy megérdemel egy kis nyomorúságot. Szép — no ezt csak találhatni. de oly gazdag — ez. ez a rúgótoll mely nélkűl mai világban a szerelem öröme igen hamar ürömmé válik.

Fülöp (jő kosárral).

Fülöp. Pszt! pszt!

Balkay *(magában)*. Inas! kit keres ez?

Fülöp. Aha ott űl. Hoztam sűltet, bort. könyvet is.

Balkay. Ki vagy? kit keresz? mért meredsz úgy rám?

Fülöp. Az úr — atyaságod — előbb itt másforma remete volt.

Balkay. Az a kastélyba ment.

Fülöp (*félre*). Oh hát semmi baj.

Balkay. Kit szolgálsz?

Fülöp. A szomszédban — azt nem mondom meg. Ajánlom magamat.

Balkai. Megállj, ha mondani valód van. közöld velem, majd én megmondom neki — ezt a kosárt bízvást itt hagyhatod. Csak add ide fiam! ne vonakodjál. (*Elveszi a kosárt.*)

Fülöp (*félre*). Nem tudom mit tegyek?

Balkay. Jer, űlj mellém. Ki urad?

Fülöp. A szomszédban lakik. de nem akarja. hogy jótéteményeiről szóljanak az emberek. Mennem kell. de átadja ám kegyelmed mint ezt annak a másik remetének. (*Magaban.*) Már nem tehetek róla. ha hiba történt; majd meglesem uramat. (*El.*)

Balkay. Ez a remete nagy kópé, úgy látszik a cselédekkel tart s azok hízlalják. — Lássuk mit hozott. Ah! kappan. két üveg bor: ezt az alamizsnát én teszem el, itt a gyomornak úgy is rossz kilátása van. Hát ezek minő könyvek? Báró de Manx, A Szerelem Gyermeke — már ez remetének való olvasás! Most a kunyhóba. s ha jól laktam, egy levélkét írok s valami módon a kis leány kezébe juttatom. (*El a kosárral.*)

Adél (jő).

Adél. Hahaha! kiszöktem az öreg nénitől. Csak Lajos jönne már! őt kivéve mindenütt oly barázdás képek állanak előttem, mintha az idő csak ide járt volna szántani; de leginkább kíváncsi vagyok, milyen az az én vőlegény uram. Én agyon nevetném magamat, ha olyan feszes, mint azok az ősi képek oda benn; ha még is olyan lenne, mint Lajos, tán jobban örűlnék neki, de így — ah istenem, istenem. mégis szomorú vagyok.

Lajos (jő).

Lajos. Ily egyedűl édes kisasszony?

Adél. Hogyan rám ijesztesz te gonosz? azért sem mondom meg, hogy felőled gondolkodtam. Honnan jősz?

Lajos. Az erdőből.

Adél. Mit lőttél, mit hoztál?

Lajos. Semmit.

Adél. Az nem sok. rossz vadász vagy te Lajos.

LAJOS. A kisasszony az oka.

ADÉL. Én! haha! nincs eszed Lajos.

LAJOS. Egy fülmilét hallottam, meg is lestem, de nem lőttem meg, azt véltem Adél énekel. Gerliczét láttam, de nem lőttem meg, mert olyan szelíd mint Adél. Őzecskét láttam, ahoz sem lőttem, mert olyan karcsú mint Adél.

ADÉL. Ha rókát látsz, ahoz sem lősz, mert olyan hamis szeme van mint neked. Rossz vadász vagy te Lajos.

LAJOS. Hogy is lennék jó, mikor minden lépten mást lát szemem; ha violát látok, mindjárt Adélra kell gondolnom; majd szép gyöngyvirágra akadok s mindjárt Adél fehér szine jut eszembe; s így mindúntalan valami szépbe ötlöm s mindig Adélre kell gondolkodnom. Hát a kisasszony mit mível ha maga van?

ADÉL. Én a vőlegényen búsúlok. Te Lajos, ha engem elvisznek, te velem jősz.

LAJOS. Oh igen szívesen, de —

ADÉL. Minek a de, ha szívesen jösz?

LAJOS. Ahoz a vőlegénynek is lesz szólása.

ADÉL. Néni azt mondá: az asszony második személy a háznál, így nekem is lesz szólásom s én azt parancsolom: jőj velem!

LAJOS. Ah édes kisasszony!

ADÉL. Mért sóhajtozol? nem szeretsz a falún lakni? én is tán inkább volnék a városban, ott annyi czifra embert látni, aztán hogy kergetik egymást az útczákon; de néni azt mondá: míg a leány kisasszony, nincs akaratja. — Lajos! te is úgy kandikálsz a kalap alá mint a városi úrfiak? szinte hallám, hogyan szidták a fátyolt, melyet néni képemre tolt.

LAJOS. Az ember örömest néz a csillagos égre, oly vonzók a szép szemek is.

ADÉL. Hát az enyéim vonzók-e? nézd meg Lajos.

LAJOS. Igen is megnéztem, egyenest a szívbe lövellnek.

ADÉL. Kitetszik a vadász, mindjárt a lövésről szólsz; ha szívbe lőnének, már te sem élnél.

LAJOS. Oh, meglőtt szívvel is élhet az ember, de milyen életet — magamról tudom.

ADÉL. Ne beszélj olyan bús hangon, még engem is elszomorítsz, pedig ha vőlegényem eljön, elég időm lesz búsúlni. Lajos, valamit kérdezek, de őszintén felelj! vannak-e őseid?

LAJOS. Lehetnek, de nem tudom.

ADÉL. Elég rossz, ez nagy kár, keresd ki valahogyan.

LAJOS. Mi végre? az üres erszény mellett az ős sem használ.

ADÉL. Mi közöm nekem erszényedhez? s ha szeretnél, ilyet elő sem hoznál.

LAJOS. Ah édes kisasszony, hát szabad volna szeretnem?

ADÉL. Mért nem? neked senki se tiltja, de nekem.

LAJOS. Hát ha nem lenne tiltva, kit szeretne a kisasszony?

ADÉL. Szeretnéd ismerni? nem mondom meg.

LAJOS. Még is, édes jó kisasszony, ki lenne az a felette boldog?

Adél. Ne nézz úgy rám, még megmondom, hogy Lajosnak hívják. — Jaj nekem, mit szóltam? ha nénikém megtudja.

Lajos. Adél! kedves Adél!

Adél. Tudod-e, hogy nem illik hozzád velem ily meghitten szólni, most haragszom s oly hamar nem leszek veled együtt, érted? nem leszek körűled.

Lajos. Akkor oly szerencsétlen lennék, mily boldog most valék.

Adél. Lajos! egy ősképet elmázoltam, tisztítsd meg, majd én segítek. (*Elszalad.*)

Lajos. Nem! ezen szemek nem csalnak, én eleget tudok. Adél! (*El.*)

Balkay (jő a kunyhóból).

Balkay. A gyomor rendben volna, a levél megírva, most csak alkalom lenne. mindjárt haladnék. Egy segéd igen szükséges volna, de ki? A remete? ez úgy hiszem fúrt fejű vén farkas, ez jó bér mellett megtehetné — ájtatos képpel a leányhoz fúrhatná magát. Hah, várva! itt jön — de mért hagyá el a kastélyt?

Ormi (jő).

Ormi. Domine confrater, nemde hamar visszatértem? én előbbi kívánságát fontolóra vévéa, csakugyan átláttam testvértelen tettemet, azért is helyet adok a kastélyban, hol jobb dolga lesz mint itten. Az a jó kisasszony mint atyját fogja ápolni.

Balkay. A kisasszony?

Ormi. Bocsásson meg, domine confrater, hogy előbb makacskodám, de tudja, mint új lakos, az ember örömest ismerkedném és a jövőre — de sapienti sat!

Balkay. Elég, édes atyám, látom még is jó ember és szívessége engem is nyiltságra bátorít; tudja meg tehát, én nem vagyok remete, hanem Balkay Móricz.

Ormi (*félre*). Ördög pokol? két róka egy libára.

Balkay. Csodálkozik atyám uram? az pedig úgy van; ezen álruhát a kisasszony miatt vevém magamra, minthogy különködő nénje miatt egyenes úton nem közelíthetni hozzá.

Ormi. Igen bölcsen.

Balkay. Én őt futólag a városban láttam és megtudván némely környűlállásait, eltökélém magamban, ha csak lehetséges őt sajátommá tenni. Kegyelmed, úgy hiszem, kezemre dolgozhatnék s a nélkűl hogy lelkiismeretét terhelné, némely dologban eszközűl szolgálhatna.

Ormi. Hisz az egész dolog azon fordúl meg, mint csalhassuk meg az öreget; szívesen tekintetes uram, oh nálam jobbat nem választhatott, hanem az a bökkenő: a leány már el van jegyezve.

Balkay. Épen ezért kell sietnünk s minden pillantatot használnunk.

Ormi. Majd én megteszem a magamét, a leány szörnyű gazdag.

Balkay. S az a fő dolog, édes atyám. Itt előre is adok vala-

mit. (*Erszényt ád neki.*) Ha plánumom elsűl, kegyelmed is szerencsés.

Ormi. Csak bízza reám a hálót, de most tessék a kastélyba menni, ott hamarább szólhat vele.

Balkay. Vigye ezen levélkét s nyomja kezébe atyám uram, ha történetből előbb találkoznék vele, én magamat nyelvemre bízom.

Ormi. Bölcsen, ez úton nem hibázhatunk, nagysád belűl, én kívűl — de most el! el! a kastélyba.

Balkay. Még egyet édes atyám, egy szomszéd inas imént kegyelmednek sűltet és bort hozott, ne haragudjék, én eltettem.

Ormi. Semmi, semmi! majd megtalálom.

Balkay. Nem úgy, nem! megettem, megittam.

Ormi. Úgy? oh kedves egészségére! (*Félre.*) Kapj tőle kólikát.

Balkay. De megtérítem, minden kortyért egy akót.

Ormi. Köszönöm, de most el!

Balkay. Nézd ott fehérlik valami — ő az!

Ormi. Meg az öreg Márta asszony! csak félre, majd én utána kűldöm, mert az előtt úgy sem lehet szólni. El! el! (*Balkay el.*)

Ormi. Hahaha! tehát így vagyunk? ennek is a gazdag leányra fáj a foga; no várj, neked segítek! Engem is az a szörnyű tűz vakított el, hogy reá nem ismertem; aztán boromat is megitta, s én helyette vizet igyam? Nem bánom, csak a leányt kapjam el helyette. Az ostoba Fülöp! az még is jó, hogy el nem árúlt. Hahaha! majd néz, ha azt a sötét lyukat látja, melyet ott benn a remetének szántak, szerencsémre, hogy Márta oly igen affectióba vett s kieresztett. Itt jőnek.

Márta jő *Adéllal.*

Márta. Higyje el, édes kisasszony, én fel merném fogadni, a mi remeténkben valami nagy úr lappang, még valami gróf is lehet — tán a szerelem miatt vagy tudja mi okból mondott le a világról, de nagy oknak, szörnyű nagy oknak kell lenni. Előbb a tyúkház mellett neki szobát nyitottam, de nem maradt, mert a természetet szereti s azt a fejlógató társát ajánlotta oda. — Itt van, majd lassankint én mindent kiveszek belőle.

Adél. Engem csak annyiban érdekel, mivel szegény s öreg.

Ormi. Különösen örvendek szép kisasszony! (*Mártához.*) Édes leányom, remete társamat a kastélyba kűldém. Szegény! kevéssé járatlan a világban, majd ott alkalmatlankodik hol nem kellene, menj édes leányom, zárd el őtet hadd pihenjen; majd én addig a kisasszonyt mulatom.

Márta. Jól van, de a fő történetet halaszsza mire visszajövök. Mindig a sok lótás futás! (*El.*)

Adél. Kiváncsi vagyok mivel fog mulatni atyus?

Ormi. Ah édes kisasszony, ily fiatal szívet mi érdekelhet inkább, mint a szerelem?

Adél. Hahaha! tudja atyus még, mi a szerelem?

Ormi. Ezzel születtünk, ebben halunk.

Adél. Atyus, a szerelem nem illik szájába, szóljunk egyébről.

Ormi. Az épen a szépség hatalma, hogy mindenbe életet önt, mindent fiatalít s mint a tavasz virágokat csal ki a földből, oly édes vágyat gerjeszt a szívekben; ily hatalmas szép tündér pedig a kisasszony.

Adél. Mért beszél atyus olyast, a mit maga sem hisz? a tündér fellegeken nyargal, én meg a földön járok.

Ormi. Hogy a föld Édenné változzék. Édes kisasszony, mint vágytam ezen órára, hogy kegyeddel tanú nélkűl szólhassak, belőlem egy imádója ömledezik, ki egyszeri látására örök hévre gyúladt —

Balkay (jő).

Ormi. Ki ezen szívért titkon eped és akkor boldog, ha ezen bájos körben élhet, mint én most; ezen kis bársony kezét foghatja, mint én most: azt ajkihoz szoríthatja, mint én most —

Balkay (*félre*). Már felőlem beszél, de mégis jobb, ha mindezt magamtól hallja. (*Adélhez.*) Édes kisasszony! elvégre oly szerencsés lehetek! a mit ezen tisztes atya mondott, mind bennem valósodik. Nemde egy férfiról szólt, kinek csak egy gondolatja van és az Adél, egy óhajtása és az Adél, ki csak egy angyalnak él és az az az angyal Adél.

Ormi (*félre*). Ördög, pokol! most én ennek a rovására andalogtam.

Balkay. Tudja meg édes kisasszony a titkot, mely életet vagy halált foglal magában.

Adél. Hahaha! Tán a búcsú?

Balkay. Itt az én búcsúm, itt ragyog a nagy kincs, mely e magányba vonzott. (*Titkon Ormihoz.*) Távozzék kegyelmed, ilyenkor nem szükség tanú.

Ormi. Hallja csak, édes kisasszony, ez az ősz egy ifjúról beszél, ki álruhában itt lappang és a kisasszonyt elrabolja, ki úgy szereti, mivel sok pénze van —

Adél. Engem?

Balkay (*titkon*). Mit cseveg kegyelmed? távozzék, mert agyon zúzom.

Ormi. Hisz jót akarok. Ezt a levelet kűldi.

Márta (jő).

Márta. Lássa az ember, itt vannak! kérdem a kapúst, látta-e a remetét bemenni, azt mondá nem, én megszidtam vigyázatlansága miatt s ím itt oltározik. Mért nem megy be kegyelmed ha kűldik? hallja kegyelmed, mi ilyen vendéggel nem szoktunk ám ceremóniázni, hanem odább adunk rajta.

Balkay (*magában*). Átkozott állapot! ez is megtámad, már nem nyílhatom meg, mert mindent elrontok. (*Titkon Adélhez.*) Édes kisasszony, tán lesz szerencsém a kastélyban? addig is ez a levél mindent megvilágosít.

Márta. Mi beszédje van kegyelmednek a kisasszonynyal? hamar, mert az ég alatt az úton nyughatik, a földön nyújtózhatik.

BALKAY. Megyek már, csak ne legyen oly nyugtalan. (*Titkon Ormaihoz.*) Az istenre kérem kegyelmedet, szedje össze valamiképen eszét, ha még oly piczíny is s intézze úgy a dolgot, hogy a leánynyal szólhassak.

MÁRTA. Ejnye bíz a méreg elfut, akar-e kend jönni.

BALKAY. Megyek, megyek, édes anyám.

MÁRTA. Hogyan? anyám! lássa az ember, olyan vén s még sem tud becsületet. Márta asszony nevem, érti kegyelmed. (*El Balkayval.*)

ADÉL. Édes atyusom, maguknak elment az eszök, annyit beszéltek összevissza s én semmit sem értettem. Minek ez a levél?

ORMI. Méltóztassék az öreg asszonyságnak átadni, majd ő elérti és tudja, mit míveljen.

ADÉL. De a levélre az van írva: „A szép Adélnek, a táj csillagának a legtisztább szerelemmel.“

ORMI. Csalárdság! kívülem senkinek se higyjen a kisasszony, és ha ezen levelet nem adja tüstént a méltóságos asszonynak, magára vessen, ha valami kelletlen csapás éri. A ki ezt írta, egy incselkedő, ki szeretete által csak önhasznát keresi; én vagyok őszinte imádója, én nem nézek birtokára, hanem egyedűl jó, ártatlan s mennyei szívére. Tudja meg, édes kisasszony —

Lajos (jő).

LAJOS. Kisasszony! Kisasszony!

ORMI (*félre*). Ez is máskor jöhetett volna.

ADÉL. Lajos, te vagy? csak jer, csak nézd, minő szerelmesen pislog rám az öreg atyus, azt mondja, imádóm.

LAJOS. Szerelmesen? imádója?

ORMI. Oh kérem, csupa tisztelet. (*Magában.*) Szörnyűség! Ez a leány egész gyávaságig ártatlan.

ADÉL. Tudod-e Lajos? én tündér vagyok és csillag — itt van írva; jer csak, olvassuk. (*Félre vonja Lajost.*)

ORMI (*magában*). Minő bizodalmas a vadászhoz, nem csoda, mindig körűle van. Ha ezt a legényt frigyesemmé tehetném? s mért ne, szép szó, ígéret, ajándék pártomhoz köti.

ADÉL. Hahaha! ez ám a szép levél, nem is tudtam, hogy ily czifrán lehessen írni; mennyi hűség, mennyi érzés van benne! Hogyan örűlök neki, úgy sem kaptam még szerelmes levelet.

LAJOS. Úgy? oh magam is örűlök —

ADÉL. Mi bajod Lajos? olyan hosszúra nő képed, mint a genealogiánk.

ORMI. Édes kisasszony, már mondám, ezt a levelet tessék az asszonyságnak bemutatni.

LAJOS. Igen, igen! úgy is imént kérdezte, azért is kerestem föl; vagy ha tetszik én magam adom által.

ADÉL. Nem! nem! majd én beviszem, a remete úgy is ott van. (*El.*)

LAJOS. Kegyelmedre volt a levél bízva?

ORMI. Igen, de a mint látod, nem úgy használtam, a hogyan adva volt.

Lajos. Minden jót öreg atyám! (*Menni akar.*)

Ormi. Hej földi! egy szóra. Halld legény! te nekem nem tetszel, olyan férfias bátorság lángol szemedben, s az engem barátoddá tesz, én veled jót akarok.

Lajos. Örűlök rajta.

Ormi. Mi közelebb ismerkedjünk.

Lajos. Szívesen.

Ormi. Ha rád nézek, szinte haragszom a sorsra, hogy téged az erdőre, puszta vadászatra kárhoztatott, midőn külömb ember is lehetnél.

Lajos. Én megelégszem.

Ormi. S még ezen nyomorúlt állapotban sincs maradásod.

Lajos. Hogyhogy?

Ormi. Innen is kiűldöznek, mert tudd meg, a háznál minden cseléd ellenséged.

Lajos. Haha! sajnálom, én senkinek sem vétek.

Ormi. S még is úgy van, Márta megvallá. Te rátartó vagy, azért ők rágalmaznak, de nekem épen az tetszik rajtad. Halld legény, a mit a sors elmulasztott, én kipótolom, én téged erdőmesterré vagy más urodalmi tiszté nevezlek ki, azonfelűl pénzt is adok.

Lajos. Kegyelmed?

Ormi. Tán azt véled, én is olyan gyámoltalan remete vagyok, mint hajdan éltek, vagy tán most is egy kettő teng valahol. Tudd meg, ez álruha, én földesúr vagyok és kisasszonyodat szeretném feleségűl.

Lajos. Valóban? — szinte meglepett a tens úr!

Ormi. Ormi Sándor nevem, én Adélt a városban láttam, s kitanúlván környűlményeit, így akarék vele bővebben ismerkedni. Itt hallám, hogy vőlegénye van, a ki miattam útjában nyakát törhetné, de mint hogy azt tán nem akarja tenni, nekem kell czélomat sürgetnem; te segíthetnél.

Lajos. Én?

Ormi. Te körűle vagy, únszold ide, s ha én vele szólok, vigyázz, állj őrt; nyújts alkalmat, hogy a kastélyba szökhessem, míg a leányt magamhoz édesgetem s ha egyszer szívét elnyerendem, jöhet aztán egy sereg vőlegény, majd tudom mit tegyek.

Lajos. De az a másik úr?

Ormi. Azon, úgy hiszem, kiád az öreg asszony; különben is fösvény úr, úgy nem jutalmaz mint én — ím ezt mindjárt foglalóra vedd tőlem. (*A Balkaytól kapott erszényt neki adja.*) Számolhatok reád?

Lajos. Oh bizonynyal, úgy fogom vinni a dolgot, a mint saját hasznom kívánja.

Ormi. Hasznod lesz, több mint nekem — úrrá lészsz, nem kell többé szolgálnod s tudod mi az?

Lajos. Most megyek tens uram!

Ormi. Lajos! kösd föl eszedet, hozz hírt, hogy vannak odabenn.

Lajos. Értem! (*El.*)

Ormi. Így mindjárt könnyebben forog az ember, egyedűl tudja meddig el kellett volna tépelődnöm, míg valamire juthatok. Haha! majd néz Balkay, ha meghallja, miként ütöttem el a leányt kezéről; de ideje, hogy a szerelem hozzon nekem is némi nemű jövedelmet; eddig mindig én voltam tárnoka. Hahaha! itt jő Balkay, léptiből látom szörnyű kosár terhét.

Balkay (jő).

Balkay. Ördög vigye azt a gyáva falúsi nevelést, az az együgyű leány nénjének adta levelemet, s az öreg most dúl fúl, mint a kótlós tyúk, mikor héját lát. Illannom kellett, nehogy azzal a tenyeres talpas hajdúval expediáljon. *(Elveti a remete ruhát.)* El veled átkozott szoknya, hiában czepeltelek a nagy hévségben, és ez a sűrű paróka is majd kiszárítá velőmet.

Ormi. Hahaha! ejnye, mi lesz a remetékből?

Balkay. Hát kegyelmed mit nevet? kend is oly botorúl vitte dolgát; ki látta úgy ajánlani a nőszőt, hogy pénzért házasodik? de mit is várhatni ily ügyefogyott embertől, hogyan forogna az ügyesen az emberek körűl, ki magát számkiveté az emberi társaságból. Ördög pokol! hiában útaztam, már vége mindennek.

Ormi. Sajnálom tekintetes urat: de ha már így történt, méltóztassék megnyugodni a sors végzetén, tán a hatalmas ég megáldja még valaha egy gazdag feleséggel! éd magam fogom kérni.

Balkay. Hallgasson kegyelmed! itt dörmög elé az asszony; idekünn az első hév után mégis csak bevárom. Ne mondja, hogy még szeme is elrettentett.

Lorányiné, Adél, Márta, Lajos jőnek.

Lorányiné. Alázatos szolgája uraságának! örvendek, hogy saját szőrében láthatom. — Valóban nem hittem volna, de már csak kimondom; ez égbekiáltó gonoszság, így incselkedni az ártatlanság körűl.

Balkay. Reménylem, nagysád ezen ártatlan enyelgést úgy veszi, a mint egy ily mívelt asszonyságtól várni lehet; a czél menti tettemet, s úgy hiszem, a kisasszony is megbocsát, hogy igéző szeme erre bírt.

Adél. A mi engemet illet, én épen nem bánom, úgy is ritka itt a mulatság.

Lorányiné. Oh elfajúlt világ! álruhában bújkálni a leány után, a helyett, hogy illő pompával nézték volna meg a ház tüzét, és mi minden becsűlettel tudattuk volna, hogy a leány már nem eladó s aztán teljes tisztelettel bocsátottuk volna el az urat; — nem; alattomos úton csúsznak be a házba, hamisan sóhajtoznak, levelet firkálnak, hogy a háznak elsőjét megcsalhassák —

Ormi. Engedelmet, hogy közbeszólok, de méltóságod bölcs szavai szinte elragadnak.

Lorányiné. Ugy-e? kegyelmed csak együgyű fráter s mégis kárhoztatja az ily csalárd igyekezetet?

Ormi. És méltán, egyenes út illik a férfihoz.

Balkay. Kend akkor szóljon, ha kérdik.

Ormi. Az erkölcs mellett beszélni szent kötelesség, nemde méltóságos asszonyom?

Lorányiné. Úgy van, csak dorgálja meg kend ezt az ifjú urat.

Ormi. Szívesen asszonyom! Hallja uracskám! a pokolban már fűtik a kályhát számára, ha meg nem tér! Az erkölcs lemondást parancsol — és az erkölcs az — az —

Lajos. Bocsánatot kérek, mikor ez a jó remete az erkölcsről szól, mindig azt kell hozzá tenni, ügyeljetek szavamra, de nem ám tettemre. Csak tessék jól megnézni, a remete alatt Ormi Sándor lappang.

Ormi. Ezer menykő! agyon váglak.

Lajos. Már hiába, csak tessék levetni ezt a zubbonyt, az erkölcsi papolás úgy is vajmi terhére válik. A mi engem illet, én nem akarok erdőmester lenni.

Balkay. Tehát ez a jámbor — (*félrebontja ruháját Orminak*). Valóban Ormi! ez rettentő csalás, ez bosszúra gyerjeszt.

Ormi. Ez alacsony árúlás, te legény, ezért adózol.

Lorányiné. Oh kétszer elfajúlt világ.

Márta. No mit mondtam én? úgy-e ezen ruha alatt más rejtezik, oh az én szemem, az én szemem oda is ellát, a hová nem kell.

Ormi (*elveti álruháját*). Mi tagadás benne, engem is a szép kisasszony bájolt ide; de mind ennek nagysád oka, mért zárkozik el, mintha ide volna babonázva.

Balkay. Igaz, ha nagysád oly különczöt nem játszanék, ily kelletlen dologba nem keveredtünk volna.

Lorányiné. S mi közök uraságtoknak az én házamhoz, ki hívta ide szelet csinálni?

Balkay. Jó angyal nem! mert kártékony baráttal kelle megütköznöm, ki bizodalmamat rútúl megcsalá. Erről még szólunk.

Ormi. Édes barátom, az ember azt tartja: előbb nekem, aztán neked. Mink öszveütközénk gondolatban és tettben; de nyugodjál meg, én szinte úgy jártam ezen legénynyel.

Lajos. Kötelességemet tevém.

Lorányiné. Jól tetted Lajos, megemlékszem veled (*kezét nyújtja neki*). Im csókold meg kezemet, én kegyelmes asszonyod maradok.

Lajos. A mit tettem, szót sem érdemel, de azt sem titkolom tovább, hogy sorsom felűl vágy lelkem s én ámbár szegény vadász vagyok, Ádél kisasszonyt szeretem.

Lorányiné. Micsoda! te szemtelen fiú! te kisasszonyt mersz szeretni? a mi több, egy Lorányi vért! Rettentő gondolat! egy nyomorúlt szolga, kinek képéből már kilátszik az alság, pórság, vadság, dúrvaság, s az kisasszonyt szeret! megbomlott a világ tisztes rende, hogy a nap alatt ilyes történik!

Adél. Édes néni!

Lorányiné. Mit! s te itt állsz tunyán s nem ásod ki szemeit.

Adél. Oh édes néni! hiszen kár lenne a szép szemekért.

LAJOS. Milyenek szemeim, nem tudom, de hogy míg a halál be nem zárja, híven rajtad csüggnek, az igaz. (*El.*)

LORÁNYINÉ. Takarodj tüstént! kalodába vele. Adél! te itt állsz s nem is haragszol, nem reszketsz, nem lángolsz mérgedben?

ADÉL. Eh dehogy nem! mért oly csacska; elég ha én tudom, hogy szeret, minek kellett neki az egész világ előtt kitálalnia.

LORÁNYINÉ. Mindig jobban. Nagy Isten! mért adtál füleket, hogy ezt kell hallanunk! Te ferde növése véremnek! nem, ezt meg nem bocsátom soha! el szememből! hallatlan tévedés, el, el! (*Adél sírva félre áll.*)

BALKAY. Ha így van, nem csodálom, hogy mi későn jövénk, s megvallom, igen könnyen tűröm veszteségemet. Valóban ennyi büszkeség mellett ez vajmi nem büszke történet, hahaha!

ORMI. S annak a bizonyos ártatlanságnak is nagyobb a füstje, mint érdeme.

LORÁNYINÉ. Oh dicső eleim! húnyjátok be szemeteket! Mily szégyen! ez olyan kín, a milyent csak ily erős szív állat ki, mint enyém.

MÁRTA. De úgy kell, én mindig mondottam, az a Lajos büszke semmirekellő; de ha én szólok, mindjárt hallgassa a feleletet. Én sajnálom, hogy így történt, de még is örűlök, mert igazságom van.

FÜLÖP (*kívűl*). Ereszsz el rossz ember!

FERUS (*kívűl*). Hát te mért tartasz?

FÜLÖP. Uramhoz viszlek, majd kapsz.

FERUS. Én viszlek uramhoz, majd megcsókol a mogyorós.

ORMI. Inasom — hahaha! ezek egymást hozzák. Váljatok szét! Mi baj legények?

BALKAY. Ferus! hogy mersz lármázni?

FERUS. Oda jött a dombra és el akart kergetni.

FÜLÖP. El akart parancsolni, mintha bizony ide tették volna pünkösdi királynak.

ORMI. Béküljetek! (*Lorányinéhoz.*) Ez oly bocsánandó zaj, mert a hűség okozta, és nagysád, tudom, leginkább érzi, mi az.

MÁRTA. Ott megint egy ifjuúr-forma siet ide. — Már az igaz, csak negyven esztendeje mióta itt szolgálok, de oly zenebonás nem vala házunk — valóban már itt van.

LORÁNYINÉ. Nekem szavam sincs, ez a mai nap egészen összedúlt. Mondd neki, nem vagyok itthon.

MÁRTA. Mind jó, ha vak lenne.

Lajos (jő csinosan öltözve).

LAJOS. Nagyságos asszonyom!

LORÁNYINÉ. Ki—ki La—La—

ORMI. Lelkemre! a vadász!

LAJOS. Engedje kezét csókolnom édes néném. Én Zodány Lajos vagyok s a rendelt időnél előbb megtérvén, kedves mátkámat ily módon akarám megismerni. Nagysád kételkedik?

LORÁNYINÉ. Én — uram —

ADÉL (*Lajos karjába szalad*). Lajos! Lajos! te hamis csúnya vőlegény! nem csalsz meg ismét? Látd te rossz ember, már sírtam is, de tudja isten nem úgy ment a sírás, mint kellett volna. De csakhogy itt vagy.

LAJOS. S többé nem is távozom. Nagyságos asszony! itt egy levél atyámtól, mely úgy hiszem, minden kétséget elhárít. Holnap maga jövend el és szerencsém tanúja lészen.

LORÁNYINÉ (*a levelet átfútja*). Tisztelt úratyja írása; de ily úrfihoz nem illik a szerelem kitanúlása végett szolgai ruhába öltözni.

LAJOS. Egyik ősöm szinte így tett, a mint irományaim között föllelém; azonkívűl örömmel mondhatom, újólag kikerestetvén nemzeti tárunkat, eredetünket egy századdal fölebb vihetjük.

LORÁNYINÉ. Gratulálok? felséges találmány! Adél! hát csakugyan amúgy is megszeretted Lajost és nem kötelességből?

ADÉL. Meg bizony, de azért még vele számot vetek.

LORÁNYINÉ. Sejtés, nem egyéb. — Oh magam is mindjárt gyanítám fentebb származását — mindjárt — nemde Márta?

MÁRTA. Ugy van, mindjárt megszerettük.

LORÁNYINÉ. Olyan bizonyos méltóság tornyosodott homlokán. s a százados ősök szinte kinéztek szeméből; nemde Adél, az tetszett neked is? őseibe szerettél?

ADÉL. Nem bíz én édes néni, tüzes szemében a jelent kedveltem meg s nem a múltakat.

LAJOS. Így hát ezen urak hiába fáradtak, s én Ormi úrnak visszaadom erszényét.

ORMI. Én meg Balkay úrnak, attól nyerém.

BALKAY. Én meg az inasoknak ajándékozom — oszszátok el, de verekedés nélkűl.

FÜLÖP. Jer pajtás! (*Összeölelkeznek.*)

LORÁNYINÉ. Én pedig az urakat szívesen látom most házamnál; de a remeteséget ledöntetem, nehogy valaki megint kísértsen.

ORMI. Mi pedig mint két szerencsétlen vágytársak, fogjunk kezet. Mint remeték jöttünk, mint nászok vígadjunk, mint kosaras vitézek otthon búsúljunk.

MÁRTA. Annyi szerető — három egyszerre! szerencsés kisasszony! Ah!!!

ZSENGÉK ÉS TÖREDÉKEK.

A GYILKOS.

EGY EREDETI SZOMORÚJÁTÉK HÁROM FELVONÁSBAN.

SZEMÉLYEK.

Gróf LIGETFI.
LILLA, leánya.
ZOROSZ.
KÁROLY, fia.
ORBÁN, Ligetfi titkosa.
MILI, egy parasztleány.

1. Az 1808-iki kidolgozás

ELSŐ FELVONÁS.

(Egy szoba, mely nagy szegénységre mutat.)

ELSŐ JELENÉS.

Zorosz. Károly.

ZOROSZ. Semmi se tarthat tehát, kedves fiam, és elhagyod ősz atyádat?

KÁROLY. Mit nekem itt? míg meleg vér foly ereimben, lelkem dicsőség után vágy! a haza szélein háború tenyészik, ott a véres csatában elfelejtem, ami itt keserít. Átkozott különbség! mely tetiporja a szerető szívet, mit hagyjam magamat gúnyolni? Ha aranyod mértékedben a jobb érzésnél többet nyom, mit nekem csalfa mosolygásod?

ZOROSZ. És atyád? Kire bizzam végső napjaimat?

KÁROLY. Még vannak jobb emberek, kik ügyedet pártúl fogják, kiknek érző szívök a fájdalmon megindúl. Ha engem a szerencse szebb sorsra vezet, megszolgálom nékik s bőven visszatérítem, amit rajtad tettek. Engedj menni, atyám! oda, hol a háború véres zászlói lobognak; ott kívánatos az erős kar, és a férfit szíve teszi egyedűl becsessé, nem az arany szemfényvesztő fénye. (*Fellengezve.*) Hah! kinn az élet! ott a hol a trombiták harsognak, és a halál fekete zászlóját a remegő földre szegzi, ott hol egy bajnok kardján egy ország java áll. Bátran berohanok az ellenség rendébe és éltemet egy szép cselekedetre szánván, laurussal koszorúzva visszatérek és Lillát kiontott véremért jutalomúl kérem. Ki meri azután őt nékem megtagadni? ki gátolni igaz szerelmünket? Enyém lészen ő, mert a vitézség felüti az arany érdemét. Ha pedig végezve van a sors könyvében, hogy érte kifolyjon szívemnek a vére, atyám, akkor egy könny Lilla szemében legyen szerelmem s vitézségem bére.

ZOROSZ (*félre*). Kérésem, látom nem hat szívébe, hidegen elhágy ha mindjárt e szív megreped. Oh tud ő — tud az örökös bűntetni, mert tulajdon fiam taszít be először a kétség markába. (*Fiához.*) Menj! áldozd fel szerelmednek gyámoltalan atyádat, taszítsd be a vasat gyenge mellembe és az ég bosszúját elvégezed.

KÁROLY. Mit atyám? nem értelek.

ZOROSZ. És utóbb még is meg kell értened, (*fájdalmasan*) azután megvetve, tőlem elválhatsz.

KÁROLY (*érzeménynyel*). Drága atyám, mit gondolsz felőlem?

ZOROSZ. Még most jó, még tiszta vagyok előtted; egy szó — és — — (*nagy indúlattal melléhez ragadja*). Jőj tehát még egyszer mellemhez, te vétkemnek édes gyümölcse! téged nem talál ama szőrnyű átok, mely engem ostoroz. Még te ártatlan vagy! (*Csendes fájdalommal.*) Oh engedj itt nyugodni visszaálmodni régi szép boldogságomat.

KÁROLY. Atyám, hol vagy?

ZOROSZ. Nincs mentség! egyszer meg kell atyádat ismérni, meg kell tudnod, mely rettentő véteknek köszönöd létedet. Talán fog használni, ha látod, mint bűnteti az ég a gonosz tetteket.

KÁROLY. Légy erős atyám és ne hadd elragadni magadat ily undor képektől: légy értelmes.

ZOROSZ. Ne kívánd! ha pedig akarod, aczélozd szívedet.

KÁROLY. Mit fogok hallani?

ZOROSZ. A mitől maga pokol írtózik. Kedves fiam, egy szörnyű cselekedet fekszik lelkemen, huszonöt esztendeje már, hogy hordozom és mégis — mégis éget.

KÁROLY. Fordítsd reám! éretted örömmel hordozom!

ZOROSZ. Megállj balgatag? mit szólasz! Légy bár szerencsétlen, légy számkivetve az emberi társaságból, állj magad egyedűl széles e világban, legyen örök éj körűled, a dörgő villám legyen napfényed, és önnön könnyeid, forrásod; csak az én vétkemet kerűld, és boldognak nevezlek.

KÁROLY. Szegény atyám!

ZOROSZ (*ömledezve*). Valóban szegény! és (*mellére mutat*) itt oly üres, oly puszta.

KÁROLY. Nem segíthetek? van erőm, van igaz akaratom — —

ZOROSZ. Te nem érzed mi szorongat engem! élj úgy, hogy ne is érezzed.

KÁROLY. Szép példádat szűntelen követem. Légy békén érettem, egy titkos érzés szívemet emeli, és az élet terhe mellemet nem nyomja; a mitől a történet forgandó játéka megfosztott, bőven megtéríti önnön hiedelmem. Atyám, sorsomat nem vádolom; mert él az emberben valami, mely többet ér bármely szerencsénél.

ZOROSZ. Vigyázz fiam, hogy ama tűz, mely szívedet hevíti, által ne csapjon gyönge tartalékján, és az indúlat, a forró vér hív követője, a jótól valaha el ne fordítson.

KÁROLY. Az erkölcs isteni sugára elapasztja az indúlat özönét, és tolongó árjai az élet hiányait mossák.

ZOROSZ. Sokszor az ember magát erősnek tartja, bízván az erkölcsben és későn látja magát a kétség markában. Fiam, én tudom! (*egy ideig hallgat, szemeit erösen fiára függeszti.*) Add ide kezedet — így — ily érzeménynyel talán utoljára tartom.

KÁROLY. Azt nem remélem atyám.

ZOROSZ. Mégis lehet! — most meg fogod atyádat ismerni — és — (*zokogó szavakkal*) nekem nem lészen gyermekem.

KÁROLY. Azt nem érdemlettem.

ZOROSZ. Hallgasd, fiam, éltemet; tanúlj belőle, hogy mire fejed őszűl, szebb örömet gyűjthess.

KÁROLY. Nyísd meg szívedet fiadnak! mellem híven bezárja.

ZOROSZ. Én egy nemes és gazdag nemzetségből származván Kárpát egy völgyében láttam először a napot és a gyermekség korát, éltem legédesebb részét, a havasok közt töltöttem. Szűlőim meghalván, korán egy szép jószág urának maradtam, hol csendes magányban folytattam éltemet; nem ismervén szelídebb érzeményt, a vadakkal harczolni legszebb mulatságom vala. Egy ifjú egyedűl a szomszédból vala társaságom, kinek nyájas és értelmes barátsága szinte megújított és a vadság kényét szívemről lefosztá. Oh boldog idő! Midőn az ifjú gondolkodva először a mellébe nyúl és föllengező lélekkel a természet határait megfutja — kétszer boldog, ki még az élet telében is szívét tisztán eltakarván, arra a szép időre visszaemlékezik! Én — én azt nem tehetem!

KÁROLY. Tovább atyám! könnyebbíts szíveden!

ZOROSZ. Hét esztendeig éltem vele gyönyörű egyezségben, hogy ő e tájékról eltávozott, mert környűlállásai itt tovább maradni nem engedték; de mindazonáltal levelek által tudósított és mint hív barátja minden sorsát véle híven felosztám. Egyszer, midőn már hosszú hallgatás után életén bánkódtam, maga megjelenik, mellette egy személy, melynek mását soha még addig nem láttam! — Itt kezdődik fiam atyádnak insége; e pillantattól fogva nem érzék nyugalmat.

KÁROLY. Félve gondolom bajodat.

ZOROSZ. Egy tekintet elég vala, és mellemben dühös indúlat dobzódott; egész valómat meghódító és a jobb érzést napról napra letiprá. Hasztalan vergődött erkölcsöm, hasztalan a barátság — a tiltott szerelem s a búja kívánat diadalmaskodtak.

KÁROLY. És barátod?

ZOROSZ. Bízván hölgye erkölcsében és az én barátságomban, tiltott lángomat ő maga nevelte, sőt ártatlan véleményében e vétkes frigynek örűlt; későn, midőn már a méreg egészen elrögzött, vette észre szörnyű csalódását; de hallgatva nagylelkűen viselte még is szeretett hölgyének hívtelenségét s barátjának csalárdságát.

KÁROLY. Atyám! atyám, mit míveltél?

ZOROSZ. Még nem elég! — mert beesve az örvénybe, rosszat rosszabbal pótoltam és vétkemet nyilván és bátran folytatni akartam; azért eltökélém barátomnak vesztét — és egy szerencsétlen órában — (*fakadozva*) fordúlj el fiam! — éjfélkor — (*felháborodva*) hah! most is látom őt esedezni — és én — én őt irgalmatlanúl keresztűlszúrtam.

KÁROLY (*rettegve és elfordúlva*). És hölgye?

ZOROSZ. És anyád világított. (*Hosszú hallgatás.*)

KÁROLY (*betakart képpel*). Rettenetes! (*Fölháborodva egy ideig magával küszködik, végre nagy indúlattal atyja nyakába dől.*) Atyám! most sajnállak!

ZOROSZ. Menj, hagyj el!

KÁROLY. Nem, nem! el nem állok tőled — ily állapotban gyermeked hív keze legszebb nyereséged. És ím neked szentelem minden tehetségem, töredelmes élted, mint lehet segíteni.

Zorosz. Nehéz olyantól, kit szeretünk, meghalni; de nehezebb ama vétket viselni, mely minden pillantatban a gyilkos mellébe új sebeket vág, melyet se idő, se vígasztalás soha be nem gyógyít. Barátom vérével nekem is elszáradt minden üdvösségem, a cselekedet után felnyíltak szemeim és írtózva tekinték magamra, a szerencsés kábaság elhagyott, és mint egy ijesztő váz jelent meg a jövendő. — Ő meghalt, és én még élek! (*Mély gondolatnak ered.*)

Károly. Élsz drága atyám! és utóbbi élted tettedet könnyebbíti. Beszéld kérlek utóbbi sorsodat.

Zorosz. Végső tekintete bocsánatot ígért, de az igaz ég súlyos átokká fordítá. De elég. fiam! — a mi engem szorongat, azt csak egy gonosztévő érzi — hallgasd tovább. Barátom halála után az özvegyét, kihez már nem a szerelem, csak a vétek kapcsolt, az oltárhoz vezettem, de téged szűlvén. nem sokára elköltözött. Te lettél azután egyedűl szorgalmamnak tárgya, és éltemet, melynek oda veszett érdeme, egyedűl csak érettedviseltem.

Károly. Hálaadó szerelmem légyen köszönetem.

Zorosz. De az időtől fogva a szerencse szűntelen űldözött, az ég bosszúálló keze tőlem el nem állott — és látható sietséggel belső és kűlső értékem végromlásának eredt. Nem tűrhetvén tovább, elhagyám régi lakhelyemet s ide s tova az országban tévelygék, tettemnek szomorú emlekét kivetni akarván erővel mellemből. De hasztalan! minden pillantatban megújúlt fájdalmam. és barátom haldokló képe szűntelen szemeim előtt álla — tágas sebéből a halál integet felém és halni rettegek, ámbár élni megúntam.

Károly. Légy békén atyám! fiad hív szerelme tövises pályádat megegyenesíti.

Zorosz. Igy tehát kivetkőzve minden boldogságból tíz esztendei vándorlás után véled, kedves fiam, minden értékemmel e tájba vetődtem, a többit tudod — (*hallgat és azután erős szavakkal fiához közelít*). Most, fiam, ismered atyádat — mívelj a mit tetszik, tovább nem tartalak. Menj. keress szebb szerencsét — én egy sírra mindenhol találok.

Károly (*indúlattal*). Nem, atyám! el nem hagylak, egy vak indúlat el nem szakasztja a természet kötelét. (*Fájdalmasan.*) De csak messze. messze e tájékból, itt nem maradhatok. Siess atyám, készűlj az útra, egy hajlékra csak akadunk, mely minket fölveszen. Atyám! (*Az atyja nyakába borúl, könyekre fakadva.*) Így válik el a lélek a haldokló testtől — Lilla — Lilla — légy boldog! (*Sietve elmegy.*)

Zorosz (*maga*). Mily sebes változás! és nekem félelmes eltökélettsége: nekem földdozza legelső szerelmét és szíve egyedűl azt a bálványt imádja. Két ellenkező indúlat. Oh engedd égi hatalom, hogy az egyik csöndesen eloszolják. (*Gondolkodva elmegy.*)

MÁSODIK JELENÉS.

Károly (visszajön).

Károly. Atyám! — Elment már! — talán örűl fiának? Régtől fogva megint egy békesség sugára és egy szebb idő gyönge

reménye hatott be szívébe, mert elhagyva mindenektől — magától — még egy érző szívre talál. Örűlj, szegény öreg! örűlj fiad szerelmének, de ne tekínts szívébe — (*mély gondolatnak ered*). Ha nem gyengeség egy teremtést imádni, melynek szent érzései lelkemnek teljesen megfelelnek, melynek gerjedelmi mellemben lakoznak: ha nem gyöngeség egy rokon szívben élni s halni, mért vádolom szerelmemet, mért futok előle? Az ember boldogságával az ég nem játszhatik és engem is ő érte teremtett, és így szerelmemnek igaznak kell lenni. De mégis — mégis ha csak a kívánat játéka és a természet ösztöne volna? — „Nem, nem! ez a fájdalom, mely bennem dühődik, ellene mond. Őt igazán szeretem — és így el nem válok (*fel s alá jár sebesen*). De mit tegyek? mi lesz mind ennek a vége? És atyám? — (*egyszerre megáll, tüzesen*). Félre csalfa remény! mely ezerféle tekervényes úton a józanabb észt vezeti, hogy teljes erővel az igazsághoz ne térjen! félre! mert nem kecsegtetnek többé hiú ígéretid. Lilla nekem elvagyon vesztve — mélyen érzem, hogy születésemtől fogva a sorstól ki vagyok választva. Igaz ugyan, őt nem szeretnem nem lehet — míg ez a szív ver, csak egyedűl őt isméri — de aranyért nem koldúlok, ily alacsony nyereség azt a szép oltárt, melyen ő tündöklik, soha le ne rontsa. (*Lágyan.*) Te voltál, jó lélek, ki égi mosolygással lelkemet szebb életre ébresztéd és egész valómat nem ismert örömökre vontad; te állottál isteni kegyekkel a világ kapújánál, melyen keresztűl borzadva indúlék; te födözted fel előttem az élet fátyolát és első tekintetem szép szívedbe esett. De a végezet csak ismerni engedett. Bírásod sok egy földi lakosnak. Messze innen tehát keresek nyugalmat, és a múlt idő emléke mellemben, békén elköltözöm. Atyám bal sorsa hív segédet kíván és az ifjú erejét gátolja és legszebb akaratom a környűlállás rabja. De idétlen jajgatás idegen szívemnek: bátran sorsom eleibe megyek — És Lilla szeretett! Oh hányszor vallották könnyei. Én élek szívében, és ez egy vígasztalás, melylyel a balesetek soha nem mérkőznek. — (*Ömledezve.*) Egyszer még karjaimba zárom — és örökre elválok — (*Elmegy*).

HARMADIK JELENÉS.

Ligetfi szobája.

Ligetfi, Lilla.

LILLA. Azért, hogy szegény? az minden hibája. Valóban, atyám, midőn megmentett gyermekedet elődbe hozták, gondolnám nem ügyeltél szegénységére.

LIGETFI. Néked így illik gondolni, nékem így eselekedni. Igaz, hogy létedet újra ama bátor ifjúnak köszönöm, azért háladó is lészek, mert a porból fölemelem és sorsát megjobbítom — már jutalmát el is küldém.

LILLA. Minő jutalom az! az életet nem lehet megfizetni. (*Félre.*) Drága ifjú, látom szívedet vérzeni, hogy szép tettedért imígy megaláznak.

Ligetfi. Nem illik a gyermeknek az atya szándékát fontolni, különben amit ő tett, az némi hasznára válik. Én őt tisztelem, szeretem, a nélkűl hogy véle valami szövetségbe lépni kívánnék, és másolhatatlan akaratom őt a háztól eltiltani.

Lilla. Tisztelet s szeretet jeléűl?

Ligetfi. Ily idétlen érzemény, vagy szerelem, ha akarod, nékem nevetséges, és tőled, kit házám dicsőségére neveltem, csudálom, hogy annyira aláereszkedtél; ily koldust szeretni!

Lilla. Midőn a háborgó tó felett, messze minden segédtől, a halál közt forogtam, és ég föld már szemem előtt eltűnt, akkor több gazdagok nézték veszendő éltemet — és csak jajgatni tudtak. Azonban ama szegény ifjú, hallgatva, egy magas sikláról leugrott és végső erővel annyi veszedelem közt a tolongó habok közűl a partra vezetett. Mi akkor az arany, mi egész világ kincse a megmentettnek, ha először betekint megváltója szemébe. Én néki éltemmel tartozom és megvallom, örökös és szíves adósa maradok.

Ligetfi. A dolog engem is érdekel, azért kűldöttem neki ötszáz aranyokat és a legmesszebb jószágomon egy hasznos hivatalba megyen; de további társaságát itten nem szenvedem s remélem, hogy tegnap véle utólszor szólottál. Az lenne fáradságom bére, hogy egyetlenegy gyermekem koldúsra szállna? Lilla, hiszem, még eddig semmi reményt nem adtál neki.

Lilla. Az igaz szerelem csak magában él és meghallgatva a reményt felhaladja. (*Hízelkedve.*) Atyám, te őt nem ismered, vizsgáld meg tetteit, tekints be szívébe, kebele elég tágas téged is befogadni. Hidd el atyám, a valódi érdem a vak szerencsén, magát megboszúlja, és te örömmel megmásítod feltett szándékodat.

Ligetfi. Együgyű okoskodás, melyet egy eltévedett elme egy gyönge órában kikoholt és az ifjúság tarka képekkel kifesti. Elfelejtem, hogy ezeket tőled hallottam! és hogy benned, atyádat ismervén, ily „gondolat támadhatott.

Lilla. Őt el nem tagadhatom! Lemondok békén az élet örömeiről, de szerelmem nem titkolom! A félénk szív szokott elrejtezni, nékem a szerelmem legszebb dicsőségem! az élet javát a vak történet adja, én megvetve elvetem és a lélek szebb részét választom.

Ligetfi. Mig a szükség szép álmodból felijeszt. Valóban szépen hangzik ily szózat egy leány szájában, melynek századokig álló nemzetsége az egész országban különböztetve van. Lilla; még eddig jó atyád voltam, ne kényszeríts, hogy egész hatalmamat ellened fordítsam.

Lilla. Ha valaha érzésed irántam fölébredt, atyám! ne áldozz föl hideg föltételeknek. (*Lábaihoz esik.*) Én őt szeretem és nála nélkűl boldog soha nem lehetek. Atyám, felejts el minden különbséget és végezd szerencsémet.

Ligetfi. Mióta jött kedved atyáddal tréfálni?

Lilla. Legszebb szerencsémet játék gyanánt veszed? (*Fölkel, elfordúl fájdalmasan.*) Oh, ez fájdalmas!

LIGETFI. Vígan! vígan! Azt gondolod, hogy atyád egy két könnyön annyira megindúl és elfajúlt szívedet követi? De látom, nincsen foganatja csalárd mesterségednek. (*Fontosan.*) Több szó erről közöttünk ne essék, és ha teljes haragomat érezni nem akarod, véle többé soha nem fogsz szólni. Ot pedig messze tartani az én gondom lészen. (*El akar menni, azonban jön.*)

NEGYEDIK JELENÉS.

Orbán, az előbbiek.

ORBÁN. Kegyelmes uram, ím elvégeztem parancsolatodat.

LIGETFI. És mit végeztél?

ORBÁN. Megvetve fogadott ama büszke ifjú és ajándékod lábamhoz vetvén így szóla: „Éltemet nagyobbra becsűlöm, mint ily semmiséget. Mondd uradnak, hogy tőle jutalmat nem vártam és szolgája sem akarok lenni!" — és avval magamra hagyott.

LILLA (*fellengezve*). Érdemes felelet! Felséges ifjú, csak magadhoz hasonló!

ORBÁN. Az a parancsolat, hogy többet a várba ne jőjőn, a mint észre vettem, felette ingerlé; de semmit nem szóla.

LILLA. Nemes tettének ez a köszönete? Atyám, atyám, méltatlan bánásod szívemet szaggatja.

LIGETFI. Idétlen kevélység! Azt gondolja talán, hogy látszató nagylelkűségével könnyebben meghódít? ez annyit teszen, hogy még többet kíván.

LILLA. Eztet hallani! (*Érdemmel.*) Atyám! ily fegyvert viselni egy ártatlan ellen, nagy szívhez nem illik.

ORBÁN. Nem érdemes uram, hogy felőle gondolkozz. A mit ő tett, arra a vak szerencse vezette; vajha hív szolgádat találta volna. Én megelégedném drága kegyelmeddel. De mit is várhatsz oly nyughatatlan fejtől, ki az életet se tudja használni, ismerem én őt jól. Nem az erkölcs, hanem a nagyravágyás lelkesíti őtet, és jól meggondolt haszon vala czélja tettének. Hogy merte volna máskép Lilla jó hálaadó szívét úgy megkerítni és az ártatlant mocskos hálójába húzni?

LILLA. Őt ellened védeni neki gyalázat volna; megvetve nézi az óriás utána a törpék seregét, egy fordúlat, egy tekintet elég őket elszélleszteni. (*Megvetve elfordúl Orbántól; az atyjához, érdemmel.*) Atyám! a mit nememnek szemérme megtilt, ím néked fölfedezem, hogy ítéleted hiányos ne legyen. Én valék magam, elragadtatván szívem ösztönétől, ki néki első vallást tett, látván szívét rángódni a környűlállás lánczán. Hogy őt először megpillantám, már különös érzések tolongtak mellembe, melyek utóbb akaratom ellen csöndes indúlattá váltak, de az ész kifakadni nem engedé. Azonban az igaz ég őt választá megmentőmnek és éltem segédjét őbenne mutatta. Akkor az új érzeményt adott, és én magam áltörtem a különbség falát.

LIGETFI. Nemednek egyik gyöngesége a jövendőt elfelejteni és gondatlan a mulandó érzeményt követni, azért nem vádolom

annyira tettedet. De most már őt ismervén, ki nem lépsz az illendőség útjából és el nem felejted a mivel atyádnak tartozol.

Lilla (*erővel*). Azt nem! akaratodat még eddig mindig tiszteltem!

Ligetfi. Erőt várok tőled. Szebb sorsra neveltelek, mint hogy alacsony sötétségben folytassad éltedet. Néked kell még nevemet emelned és ha majd nagyságban tündöklesz, magad neveted mostani eltévedett érzésedet.

Lilla. Szomorú nagyság, szánakodásra méltó sors? a forró szív meg nem enyhűl az arany üres hangjától. Mi a méltóság, ha fényes nyomát elégtelenség követi —

Ligetfi. Mely hiú álmak! már van idő fölébredni. Néked már a világ int, és be kell lépned mentűl előbb, ily tündér remények csak négy fal közé valók.

Lilla. Csak szerencséltessen.

Ligetfi. Elég! Gondolod atyádat szép szavakkal megfogni? Hasztalan! a megérett szív fel nem veszi őket, és nincs kedvem éltem fáradságát néked fölåldozni. (*Szelídebben.*) Lilla, igaz szerencséd legszebb kívánságom s azért tőled engedelmességet várok.

Lilla. Létem állapotja a kezedben vagyon, mívelj, a mit tetszik, békén elhordozom, a kűlső élet változó játéka egyedűl a te értéked, használd kedvedre; de a szív ösztöne a sors adománya, és szerelmem által őneki szentele — őt megtagadni nem áll tehetségemben, mert minden új nap visszaemlékeztet —

Ligetfi. És ha őt s magadat tehetős boszúmtól menteni akarod, kerűld tekintetét. Légy boldog. (*Menetele közt.*) Orbán! (*Elmegy, Orbán követi.*)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Lilla (*maga*). Menj tehát kedvesem! és akár merre fordúlsz, Lilla szerelme híven kísér. A köz lélek reszket az elválástól, mert nem bizonyos önmagában és az idő változását rettegve követi. Ez a láng, mely szent malasztokkal a mellemben lobog, az égből származa, és a földi veszélyek azt el nem olthatják. (*Gondolkodik.*) Atyám! atyám! mit vétett szerelmünk, hogy ily keményen űldözöd? hidegen letöröd azt a szép virágot, melyen éltem nyíló hajnala oly szépen virított, és könnyeimmel éleszted fényes koszorúdat.

HATODIK JELENÉS.

Lilla, Mili.

Mili (*jő és félve körűlnéz*). Hála istennek! látatlan beszöktem.

Lilla. Kit keressz? úgy tetszik mi egymást már láttuk.

Mili. A gróf nevenapján voltam először ide fenn. Én mondám fel a jobbágyok üdvözlő dalait.

Lilla. És mi a kívánságod?

Mili. Én — én semmit sem akarok. (*Félre.*) De a szomszédunkban lakik egy ifjú — (*magát elfelejtve*) egy szép ifjú, nincs mása a falúban, oly jó és szelíd; de gondolom itt is ismeretes —

LILLA (*megilletődve*). Gondolod? vagy biztosa lettél?
MILI. Ő küldött ide —
LILLA. Téged? hozzám?
MILI (*pirúlva*). Azt mondá, hogy engem jónak tart — és nem oly gyávának, mint a többi leányokat és —
LILLA. Hogy neki tetszel.
MILI. Azt nem, de hogy kezembe meri adni utolsó szerencséjét.
LILLA. És te?
MILI (*tűzzel*). Én kész volnék érte mindent elkövetni — mert őt szeretem — tisztelem, úgy mint — (*megakad*).
LILLA. (*sebesen*). Legjobb szomszédodat?
MILI. Mint — (*magát észreveszi*). De majd elfelejtettem a sok haszontalan szók mellett, a miért jöttem.
LILLA (*sebesen átöleli*). Én szeretlek, kedves. Égő szemedben önnön szívemet látom. Mi a neved?
MILI. Mili.
LILLA. Mi tehát a követséged?
MILI. Ma korán, korán reggel, minekelőtt a pásztorok kűrtöltek, kimentem kertünkbe, nem tudván alunni, fris levegőt színi. Alig nézek körűl, hogy az a szomszéd ifjú szemembe tűnik; de oly szomorúan, oly alávert elmével még soha nem láttam. Egy fához könyökölve, komor helyzetben állott, bú és fájdalom változott képében, és beesett szemeit a földre mereszté. Én csöndesen eleibe a palánkhoz lappangtam és őtet szánva sokáig vizsgáltam.
LILLA. Azt jöttél egyedűl csak mondani, hogy ő szenved? Ha szebb hírt nem hozhattál, sajnállak, térj vissza.
MILI. Mégis, hallanod kell egészen, azt neki fogadtam.
LILLA. Legyen tehát! mert könnyebben érzem az ő fájdalmát.
MILI. Midőn észrevett, visszafordúla, de én igazi résztvevő szívvel baját tudakoztam. Ő megálla és hosszan szemembe néze; egyszerre megragadja kezemet és kér, hogy egy kevés ideig várakozzam reá, és avval a házba ment.
LILLA. Különös.
MILI. Nemsokára visszatére és egy tekintettel, mely mélyen szívembe hatott, ezt a levelet (*kihúz kebeléből egy levelet*) a kezembe adta. Menj, úgymond, add ezt Lillának, a gróf benned nem keres árúlót; és ezek után sebesen elhagyott.
LILLA (*a levelet kezében tartja és Milit szemléli*). Valóban? ő kűldött tégedet? (*Egy ideigleni hallgatás után.*) Nem kételkedem, ha ily képek hazudnak, mi lesz a világból. Add ide. (*Elveszi Militől a levelet, feltöri sebesen és Milit karján ragadja.*) Az ő keze! (*Olvassa és mozgás által mutatja indúlását, végre elolvasván, mély gondolatnak ered.*)
MILI. Mely feleletet vigyek?
LILLA (*nem hallgatván reá*). Atyám tilalma ellen. (*Hallgatás.*) De ily ártatlan kérést néki megtagadni — néki — kinek éltemet köszönöm, kit ez a szív imád. (*Tüzesen eltökélve.*) Akármi történjék, oda éltem szépe. Végső óráját használom. (*Milihez.*) És te

kedves, légy barátném, és vedd ezt (*egy gyűrűt lehúz ujjáról és neki adja*) ez órának emlékezetére.

Mili. Ily csekély szolgálatért ily jutalmat! Nem, nem! én jó szívvel tettem.

Lilla. Semmi közbenvetést, vedd el és maradj barátném! (*Neki adja.*)

Mili. Mit vigyek magammal?

Lilla. Mond neki — (*egy ideig magával küszködik, végre Mili kezét megragadja és hallgatás jeléül szájához teszi.*) Eljövök! (*Sebesen elmegy. Mili utána néz egy ideig és elmegy.*)

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Ligetfi, Orbán.

Ligetfi. Tilalmam ellen — ide mondád? ide fog eljönni és vele szólni, ily estvéli időben? Valóban alig hiszem, hogy Lilla azt cselekedje, hogy magát annyira elfelejtse. Vagy ha talán már annyira vitte volna. — Ördög pokol! ha így vesztegette volna erkölcsét — nem, nem! azt nem hihetem. De Orbán, a tűzidúlatnál mi is ismer határt!

Orbán. Egy paraszt leány által küldött Lillának levelet; én a leányt visszaszöktében megragadtam, s az ijedtében mindent kivallott. Lilla attul igérte eljövetelét ezen estvéli órában. Uram, nagy idő lészen a vigyázatra, mert a következése ezen eltévedt ismeretségnek nem lenne utóbb igen örvendetes —

Zách Nemzetség.

SZOMORÚJÁTÉK TÖREDÉKE.

(1820.)

E TÖREDÉKBEN ELŐFORDÚLÓ SZEMÉLYEK.

I. Károly, magyarok királya.
Homonnai Drugeth János, nádor.
Babonics János, tárnok.
Zách Felicián, királyi tanácsos.
Keszi Berenda, magyar nemes.
Cselén, udvari ifjú.
Klára, Zách leánya.
Rikkancs, udvari bolond.

A dolog történik 1330. esztendőben

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Visegrád, királyi palota.

BERENDA (*egyedül*).

Itt várjam a királyt, ki ellen egykor
A kardot forgatám? Isten neki!
Már csak meghallom mit kíván.

ZÁCH (*jő*).

Még egyszer légy üdvöz, Berenda! kedves
Barát s rokon! Mi rég nem láttalak!
De annál szebb a kedvező jelen.
Mint tetszik Visegrád s az élet itt?

BERENDA.

Sok újba ütközik szemem, nagyobb
A fény szerencsénknél; magas falak
Kelnek hírdetni Károly udvarát,
De künn a falvak kormos hamvain
Bolyong az ínség rémalakja még.

ZÁCH.

Eltörli szebb idő az átok bélyegét,
Mely szép hazánk felett pusztítva szárnyalt,
És a népet pártokra szaggatá;
Közöttünk most szent egyeség virít,
S többé vasát önkény nem edzi ránk.

BERENDA.

Önkény? símán tudod forgatni a czélt,
Melyet legyőzni egykor lángolál.
Hol a királyi szűz Erzsébet, András
Leánya? bús homályban él s kihal
A fényre nőtt virág; s nem Róma és
Vad önkény tette azt? Elhúnyt vitéze
A rendületlen Máté, s a nyerő
Törvénye fő már s vak szerencse győz
A szent igazságon. Zách! Zách! új csillagért
Máté ügyét elárulád, okod lehet —
De mint jövendőm, oly sötét előttem.

ZÁCH.

Nem szoktam bár hírelni tettimet
S nyomozni a világ javallatit, de

Te nyílt kebel, nyíltan leld keblem is.
Igaz, Csák Mátét elhagyám a rozgonyi
Elvesztett harcz után, midőn sikert
Czélunkra nézve nem remélhetének már
A hon vérzett; az ősi törvény,
Létünk erős védpajzsa, csüggedett;
A háborgó felek, zavar között
Rablást s nem férfias csatákat űztek.
Egy főnek kelle hajlanunk, hogy
A nemzetet vég sűlyedéstűl óvjuk; így
Juték Károlyhoz. Nem hiú fény- és haszon-
Lesés, de szebb irány intézte léptem.

BERENDA.

És Máté nagy szívét, a sorsnál
Erősbet, egy szentelt gyilok letörte.
Isten velünk! rossz a világ, se hit
Se emberség.

ZÁCH.

Feltűnnek ismét,
Miként a nap földrázó vész után.

BERENDA.

Te új körödben rettentő nyugodt vagy,
Mint a kincsekkel visszatért hajós,
Habok közé temetvén gondjait.

ZÁCH.

Nyugodt vagyok, de ösvényem soha
Nem volt tágabb s mukásb életem.
Mit hajdan szép álom gyanánt neveltem
Hazámért, most azt teljesíthetem.
Az ősi érdemnél több most a lélek
S tehetség, és egyes hatalmasok
Kényökre nem dúlhatják a nemest;
Az egybe olvadt nemzet izmosodva nő,
S nem ismer a törvény melléktekintetet,
Mely önséget szűl s pártokat nevel.

BERENDA.

E nagy reménytől messze a valóság;
Ha rajtad állna, úgy hiszem; de sok
Olasz tanácsot láttam itt, azok
Aratni vágynak, hol nem is vetettek.

ZACH.

Azért mi vessük öszve vállainkat
És egyet értőleg segéljük a királyt;
Ő a magyart kedvelli, bennem is bízik,
S kegyében részesít, felejtve hogy

Más vélemény vezérlett egykoron;
Ezen tulajdon festi nagy szívét.

BERENDA.

De tőlem mit kívánhat? azt tudasd.

ZÁCH.

Szolgálatot kíván, hogy ily erő
Ne szunnyadozzon hasztalan.
Te a nyílas jászok vezére lész'
S az udvarnál maradsz.

BERENDA.

Ez a te munkád?

ZÁCH.

Miért tagadnám? új hatásköröd
Nyílik, s hogy általam lőn így, az boldogít,
Mert véled a király nyer, én s a hon.

BERENDA.

Én a nyakunkra tolt királynak eddig
Barátja nem valék — imily tisztség pedig
Hű férfiút kíván; síkos nekem
E pálya, mert sem őt, sem magamat
Megcsalni nem szeretném és mikor
Szívem boszús, mosolygni nem tudok.

ZÁCH.

Te a távolt, az idegent gyűlölted,
Ismerd meg őt, hódolni fogsz. Mise
Után itt megjelen, s a vélemény,
Mely tőle messze tart, eloszlik.

BERENDA.

Nem hajlok bár vessző gyanánt, de kő sem
Vagyok, melyről a jó mag is legördűl;
Ha eddig vélemény tartóztatott,
Annál jobb, én örömmel engedek.

RIKKANCS (*jő*).

Helyet a királynak! s ha nem hisztek a bolondnak, okosabb lesz az ostor, mely arra tanít:

Fusson el a gyönge, ha az erős fellép,
Vagy állj meg kevélyen, s tűrd el ha jól megtép.

BERENDA.

Mily tünemény! hát ez is hozzátok tartozik?

RIKKANCS.

Áldással tetézve jövök, kérj kegyelmet s azt mondom: menj haza.

ZÁCH.

Ez Rikkancs, a mi szeszélyes bolondunk.

RIKKANCS.

Ne tisztelj annyira sógor, különben engem vél gazdának s lánczot kér. Mit bámúlsz földi? kövér bolond, sovány bölcs, nem ritka e falak közt.

BERENDA.

Isten velünk! ez a fiú nekem tetszik. Földi! mi barátok leszünk.

RIKKANCS.

Bútorban űl a barát,
Vígan űzi játékát,
De ha a zsák kiürűl
Bajjal köszön s elröpűl;
Bolond vagyok, az leszek,
De barátot nem veszek.

Elégedjél meg ha komázlak, ez tőlem egy ispánság.

BERENDA.

Szerencsés! te vagy az első, ki oly könnyű kebellel jősz itt felém.

RIKKANCS.

Vígan lejtve a gondpályán,
Nagy dolgokba nem vágok,
Az izzadó terhelt vállán
Magasb polczra nem hágok.
Eszem, iszom, alszom, hízom,
Örömim a perczre bízom,
Se jót se rosszt nem várok,
Alant, de bátran járok.
Így nyugodt a szív s lélek
S míg el nem halok — élek.

ZÁCH.

A király!

RIKKANCS.

Károly komám nagy széllel jár,
Minden lábat meggörbít,
Mindenik kér, mindenik vár,
Itt mozog, otthon — ásít.

Király, *Drugeth*, *Babonics*, több *udvarnokok* jőnek.

KIRÁLY.

Az ég urának áldozván, világi
Dolgokra száll figyelmünk. Híveim!
Megszűnt a véres harcz, mely a magyar
Határokat fenyítve, karjainkat

Fegyverre készteté; a szomszéd
Hatalmak, Cseh és Osztria, ügyökben
Közbenjárásunkat megismerék
S békére hajlanak. Megállapítva
Szemléljük így a nép nyugalmát
És trónusunk méltóságát. Mi eddig
Czélunktól messzetért, a béke szent
Nyomán ujonnan létre kél.

DRUGETH.

Lelked sugárzatán derűl az ország,
S uralkodásod első nappala,
Boldogságának első kezdete.

BABONICS.

Azért az árúlók kíméletét.
Kik titkon vészt koholnak ellened.
Ne hadd ébredni hajlékony szívedben;
Ki nem szeret, hódítsa rettegés.

RIKKANCS.

A szólás szép mesterség,
Ott is olt, a hol nem ég;
A vízzel is tüzet gyújt
S édes mézzel mérget nyújt.

ZÁCH.

Uram királyom! tárnokod szemét
Örök veszély ijeszti, én javadról
Kevesbet nem gondolkodó, koránt
Sem látom azt, s habár sokan gyanúval
Illetek, a kormányod óta
Tapasztalt mérsék megtöré szívök.
Te a nép szent ügyét vevéd
Fő tárgyúl és ez őrfalad, s nem az, ki
Feledve nemzetét magának él
S nem követett ősökkel kérkedik.

RIKKANCS.

Sógor! nagy fát mozgatsz, mely bár odvas, még is agyon zúz. Ha énekszóval visznek ki, én vagyok bolond; ha nem, csörgő sapkát teszek sírodra.

KIRÁLY (*Berendát meglátja*).

Mely vitéz áll ott?

ZÁCH.

A kit javallatomra jász sereg
Vezérévé nevezni méltatál:
Berenda érdemes vitéz.

RIKKANCS.

A lépes fa alatt énekel a hívó: ki szárnyát szereti, dugja be fülét.

KIRÁLY.

Berenda! régen ismerem neved:
Igen, Rozgonynál láttalak.

BERENDA.

Én ellened valék; te győztél.

KIRÁLY.

Elmúlt idő! azóta nektek én
Kegyelmet hírdeték — mért vontad el
Magad szememtől?

BERENDA.

Halld, király uram!
Ámbár hatalmadban vagyok,
Nyiltan kimondom: én gyűlöltelek —
S hogy mint vitéz tisztelnem kelletett,
Csak az tartá hüvelyben kardomat.
Most itt vagyok kívánatodra — vétkes
Ha gondolod.

KIRÁLY.

Te belsőd színezés
Nélkűl kitűntetéd, így engem is
A nemtelen boszún en érzetem
Felűl emel. Nápoly szűle
Ugyan, de bennem Árpád vére foly,
És szent István királyi széke
Örökségűl jutott, és népem őrzi azt.
Te bajnok! általam szolgálj hazádnak
S állj közelebb királyodhoz.

BERENDA.

Igaz királyom vagy s maradsz
A míg lehellek, én szolgállak, és
Szavak helyett bíráld csak tettimet.

ZÁCH.

Uram király! e szív fogadalmán
Bizton megnyughatol.

KIRÁLY (*Záchhoz*).

Hű szívének
Te lészesz záloga, s hogy lássa a világ
Miként becsűl királyod, ím
Hordozd nyílván kegyelmemnek jelét.

(*Aranyláncot függeszt nyakára.*)
E láncz csatoljon házamhoz,
S hírdesse érdemed.

ZÁCH.

Királyom!

KIRÁLY.

Légy a ki eddiglen valál. — Kövess
Berenda!

(*Király, Zách, Berenda, udvarnokok el.*)

RIKKANCS.

Az arany jobb ládában,
Mint a férfi nyakában,
Mert bármi nagy lármát tesz,
Elébb utóbb ólom lesz.
Csak így jár itt a világ,
Egyik le, másik felhág.
Nádor! tárnok! Jertek! beszéljünk a múlandóságról!

BABONICS.

Menj dolgodra.

RIKKANCS.

Nyelvem az én dicsőségem
El nem kapja senki tőlem.
Csörög a szarka, fázik a fösvény. (*El.*)

DRUGETH.[1]

. . . .
A míg személyem bántatlan marad,
Folytassa munkáját, a hirtelen
Szerencse ritkán állandó. Nekem,
Ki mindig a *nagyok* között valék,
A gyors emelkedés nem újság,
Mint a váratlan bukkanás.
Jer a tanácsba —

BABONICS.

Zách szerint
Hallgatni és mindent javallani. (*El.*)

MÁSODIK JELENÉS.

Visegrádon Klára szobája.

Cselén, Klára.

KLÁRA.

Hiába' vallod, hogy szerelmem boldogít,
Más indúlat rejtőzik a komor
Tekintetben.

[1] Bánóczi pótlása. — K.

CSELÉN.

Nem érted reszkető
Láng, mely idétlen féltésből ered,
És másulásodon tünődne. Nem,
Nem Klára! a meghitt szív az nem ismeri;
Ha tudnám hogy Kazimir érzetét
Nem szépséged, hanem tulajdonid
Gerjeszték, hogy nem mocskos ösztönök
Intézik tetteit s szilaj hevűltét:
Ha azt tudnám, nyugodva hátra állnék,
Mert többet adhat ő, s szerencséd engemet
Mindig vígasztal és boldogtalanná
Soha nem lehetnék — sőt első leszek,
Ki tömjénez nagyságodnak. De félek —

KLÁRA.

Minő sötét eszméleten forog
Elméd! Ez nem szózatja a hívnek; hideg
Kebelnek aggodalmi csak; nekem
Azon kínos tapasztalás marad,
Hogy szíved hajlatit nagylelkűség
Váltá fel; érdemetlen fényre szánsz,
A melyre nem vágyott szívem soha.
Kazimir érzetit nem fontolom,
Sem származása forrását azon
Irántam színlett gerjedelminek
Nem vizsgálom, minthogy viszontagolni
Szándékom nem vala.

CSELÉN.

Sokáig is elhallgatád lépéseit.

KLÁRA.

Mert tudtam, hogy tilalmas nem lehet.

CSELÉN.

Én rettegem nagy bizodalmadat —

KLÁRA.

Ön költött képzetek hiú árnyékait.

CSELÉN.

Nagy a szépség hatalma; a
Herczeg meghódolt. Klára! méltán
Félhetsz az indúlat veszélyitől.
Kerűld őt.

KLÁRA.

Ismered, minő síkos
Uton kell járni többször az
Erkölcs és illendőség közt. Hogy a
Herczeg szűntelen űldöz, az való;

De szólj: mit ellenezzem azt? tudod,
Erzsébet őt nagyon kedveli. és
Szemében némely habzó indúlat
Vagy gyöngeség az ifjúság szabad
S ártatlan játékának látszatik.

CSELÉN.

És tudja a királyné a herczeg
Vad tetteit? Nem, Erzsébet nemes
Erkölcse vad tüzét eloltaná.
Keress ő nála mentséget,
Az ő karjába vesd magad,
Hogy a gonoszság hálóját kerűld,
Melyet körűled már kivetve látok,
A melybe, bármint vergődől, be kell
Esned. Fogadd tanácsomat, ha csendes
Szerelmem boldogíthat.

KLÁRA.

Félre minden
Kétséggel; légy nyugodt és míg az a
Szép óra jut, mely minket öszveköt,
Engedd azt a dicsőséget nekem,
Szerelmemet magamnak védeni;
Édesb öröm tenyészik aztán
Szerelmedből s csodálva meg
Kell vallanod, hogy bennünk is lakik
Erős lélek, mely épen tud maradni
A háborgó indúlatok között.
Szerelmünk édes titkát senkivel
Az udvarnál nem közlöm; önmagába
Szeret vonúlni a szerencsés.

A Korcsházi Vásár.

VÍGJATÉK TÖREDÉKE.

(1820.)

A TÖREDÉK SZEMÉLYEI.

Brüggódy, vagyonos földesúr.
Móricz, atyai unokaöcscse.
Fürgencz, egy vándorló színjátszó társaság igazgatója.
Tamás, a társaság szolgája.
Fogadós.

ELSŐ FELVONÁS.

Vendégszoba a fogadóban, több mellékajtókkal.

ELSŐ JELENÉS.

Fürgencz, a *Fogadós*, később *Tamás*.

FOGADÓS. Nagyon örűlök, mivel szolgálhatok? talán itt méltóztatik hálni? Tiszta ágy, jó vacsora —

FÜRGENCZ. Kevesebb szót, annál jobb bort.

FOGADÓS. Tüstént szaladok. (*El.*)

FÜRGENCZ. Be sok jó ember van a világon, kivált ha pénzt sejtnek valakinél. Nálam az igaz csak sejteni kell, mert valóságban nincs; talán a korcsházi vásárban ád a szerencse, különben nem soká vándorlok társaságommal, mely úgy is már sántikál.

FOGADÓS (*bort hoz*). Ezt tessék kóstolni, ily bor ritka szőlőn terem.

FÜRGENCZ (*iszik*). Erőtlen egy kicsinyt, hanem savanyú; semmi az, a szomjúzónál elkél.

FOGADÓS. Sajnálom, ha nem tetszik, az uraság az oka.

FÜRGENCZ. Mondja meg fogadós uram! messze van-e még Korcsháza?

FOGADÓS. Közel van, uram; fél mérföld s egy kis darab.

FÜRGENCZ. Az a darab többnyire igen húzós.

FOGADÓS. Ha az ember jól hajt, két óra alatt beér.

FÜRGENCZ. Tehát itt meg kell etetnem. — Ah itt jön társzekerem. (*Az ablakhoz megy.*)

FOGADÓS. Mit látok! uram! medve hajtja a lovakat. Soha, míg élek — hátúl oroszlán néz ki. Uram! ezek az állatok még galibát tesznek. Mentsen isten, mi van azon a kocsin! állat, ember, dárdák, zászlók, nap, korona, ládák — ej, ej —

TAMÁS (*jön*). Itt volnánk; de tovább hogy megyünk?

FÜRGENCZ. Néhány óráig itt nyugosztalunk. Nem esett baj az úton?

TAMÁS. Ah! majd megevett a méreg; hasztalan beszél az ember azoknak, semmivel nem gondolnak. Piroska leányasszony a mennydörgésre űlt s beszakasztotta.

FÜRGENCZ. Ha helyre jövünk, öszvevarrjuk. Most menj Tamás, esőtől félek, vond be a kocsit gyékénynyel, felhőket is tehetsz alá, hogy a requisitumok meg ne ázzanak.

SAMÁS. Jól van, uram. (*El.*)

FOGADÓS. Ha ezeknek van eszök, hát nekem nincs. (*El.*)

FÜRGENCZ (*az asztal mellé űl*). A vándorlást már únni kezdem, s a szenvedély múlik, mely a színjátszó mesterséghez kötött; távozik onnan a művészi tökély, hol a mindennapi élet szorgalma beszól. Csak a könnyű szívet kedveli a Múzsa, a gonddal terhelt

keblet kerűli. — Ah! félre komor eszmélet! állandóság vezet a czélhoz.

MÁSODIK JELENÉS.

Móricz és Fürgencz.

MÓRICZ (*indúlatosan jön, a nélkül hogy Fürgenczet mindjárt észre venné*). Vége mindennek! — Héj, fogadós, bort! — Ezt a környűlményt használom, én velök megyek, akármi történik, én színjátszó leszek. Nem bánom akárkire hagyja bátyám pénzét, ha megátalkodva ellenzi szerencsémet. He, bort ide, bort! félig kétségben vagyok; bátorság kell.

FÜRGENCZ (*félre*). Egy szerelmes! (*Közelít hozzá.*)

MÓRICZ. Egy helyben lakjam vele s utóbb más karjában lássam? Nem —

FÜRGENCZ. Minő ismeretes szózat! (*Móriczhoz.*) Kedves úr!

MÓRICZ. Bort nekem! (*hozzá fordúl.*) Bocsánatot uram, a fogadóst gondolám.

FÜRGENCZ. Mit látok? Móricz! te vagy? Csak igaz, a temetőben és a fogadóban az emberek öszveütköznek. Nem ismersz?

MÓRICZ. Emlékezem, de homályban vagyok.

FÜRGENCZ. Tudod, philosophiát együtt tanúlánk.

MÓRICZ. Fürgencz! kedves barátom! mely szerencse hoz tégedet hozzánk?

FÜRGENCZ. Engem Thalia vezet, annak vándor karján járom az országot.

MÓRICZ. Te volnál —

FÜRGENCZ. Színjátszó társaság igazgatója; nem láttad jeleit az udvarban?

MÓRICZ. Azért jövék ide.

FÜRGENCZ. Tudod, a theatrom mindig kedveltete, szülőim meghalván, csekély értékemet magammal együtt neki szentelém.

MÓRICZ. Helyesen: én is kormányod alá vetem magamat.

FÜRGENCZ. Móricz! ne hirtelenkedjél!

MÓRICZ. Engem itt űldöz a sors. Gondold, atyám testvére, egy gazdag birtokos, magához vett s minden vagyonát nekem ígérte.

FÜRGENCZ. Eddig nem igen űldöz a sors.

MÓRICZ. Itt egy leánynyal ismerkedém meg. Ah barátom, minden Múzsáid szépsége benne vegyűl.

FÜRGENCZ. És bátyád mással akar öszvekötni — a dráma úgy kívánja. Nemde úgy van?

MÓRICZ. Senkivel se akar összvekötni.

FÜRGENCZ. Már az tragoedia a házasságkedvelőnek.

MÓRICZ. Szegény bátyámmal a természet egy kicsinyt mostohán bánt, azért is ifjabb korában sok kosarat nyert. Utóbb a szerencse megáldá s pénzeért csak kapott volna hölgyet, akkor ő makacskodott s most azt kívánja, hogy minden férfi gyűlölje az asszonyokat.

FÜRGENCZ. Az gyöngeség. azon lehet fordítni.

MÓRICZ. Hiába kérem, ostromlom; azt mondja, hogy leveszi rólam kezét, ha csak asszonyra gondolok —

FÜRGENCZ. Gonosz törvény huszonnégy esztendős ifjúnak.

MÓRICZ. Különben igen jó ember és szeret; de én így nem élhetek; mintsem itt remetéskedjem, inkább lemondok mindenről. Itt nyugtom sehol sincs, azért közétek állok, annál inkább, hogy te vagy a mester.

FÜRGENCZ. Azt még halaszd — hanem más útat szeretnék én. Szólj, hol lakik kedvesed?

MÓRICZ. Itt helyben.

FÜRGENCZ. Ismeri bátyád?

MÓRICZ. Ugy félig, nem igen néz a szépnemre. Barátom, én mindent megfontolék, nem találok reményt. Ha értékem volna magamnak; de így — Tercsi anyja egy özvegyasszony a régi időből, nem is gazdag, a jó szerencsére nekem nem adja leányát, sőt tudván bátyám sajátságát, házát is tiltja.

FÜRGENCZ. Kemény csomó, nehéz lesz oldani.

MÓRICZ. Bátyám szavát hallom — mindjárt megismered.

HARMADIK JELENÉS.

Brúggódy, Fogadós, az *előbbiek.*

FOGADÓS. Tessék, tekintetes uram! az ifjú úr is itt van.

BRÚGGÓDY. Móricz! inkább a mezőn látnálak mint itt.

MÓRICZ. E mai különös jelenet annyival inkább ment, minthogy ezen úrban egy régi barátomat s oskolai társamat vagyon szerencsém előmutatni: Fürgencz director.

BRÚGGÓDY. Mit dirigál az úr?

FÜRGENCZ. Egy respublikát, hol minden főnek más gondolatja, más vágya, más szüksége vagyon, egy társaságot, mely mint a hold mindig fogy és telik, egy szóval: theatrumot.

BRÚGGÓDY. Örülök, valaha magam is eljártam, míg vitézeket, csatákat, furcsa történeteket tündérekkel, lelkekkel megrakva játszottak — most —

FÜRGENCZ. Most a házi életből veszünk scénákat, úgymint agglegényeket, szerelmes ifjakat.

MÓRICZ (*félre Fürgenczhez*). Ne beszélj, mindjárt pattog.

FOGADÓS (*az ablaknál áll és nagyon kezd nevetni*). Soha míg élek! a lovakra mentét adnak, a kocsisnak hátúl van a képe — uram segíts! az oroszlán torkából gyermek kandikál ki, azt látnom kell. (*El.*)

BRÚGGÓDY. Azt az agglegényt, ha merem kérdezni, miként adják elől? reménylem, hogy bölcs választását magasztalván, például mutatják a férfi seregnek, kik balgatag az asszonyok lánczait hordozzák, s bölcs követésre intik az ifjakat, kik tudatlan a szerelem örvényébe rohannak. Móricz vigyázz! ez téged is illet.

FÜRGENCZ. Igaz, ők például szolgálnak —

BRÚGGÓDY. Hallod Móricz?

FÜRGENCZ. Mint dörmögnek a háznál és moscolygó kisdedek helyett macskát ölelnek —

MÓRICZ. Hallja bátyám?

FÜRGENCZ. Mely kelletlen élik világokat, minden szépet eltaposnak s legédesb érzeményeket hidegen elölnek.

MÓRICZ. Hallja bátyám?

FÜRGENCZ. Minő hasztalan, gyümölcstelen faként állnak az élet kertjében s komor árnyokkal a növendék plántát még károsítják: mely számkivetve bolyongnak éltök virányain, hasonlók a nyeletlen korbácshoz, fedeletlen házhoz, feneketlen hordóhoz, morgó, zúgó, ordító szélhez, mely a harmatot ellopja a virágról; hasonlók —

BRÜGGÓDY. Kérem, kérem! tessék nyelvét zabolába tenni! Magam is nőtlen sorsot választék.

FÜRGENCZ. Úgy? ezerszer bocsánatot kérek, de az igazság —

BRÜGGÓDY. Micsoda igazság az, az embert azért kinevettetni, hogy a sokaságnál erősb lelket bír s magának elég, nem szorúl ápoló kézre, mely akkor is nyomós, ha gyöngén czirógat. — Elég erről!

MÓRICZ. Édes uram bátyám maradjunk ezen tárgynál, engem nagyon érdekel, mert ha bátyám oly kegyetlen marad, engem is szomorú pályájára taszít.

BRÜGGÓDY (*hirtelen*). Ezt vigyétek a deszkákra, ily ember méltó a nevetségre! Szerelmeskedni, sóhajtozni, esdekelni, álmodozni, egy perczben sírni, másikban nevetni, és miért? hogy egy szívvel kösse le magát, melyben örökké változnak a vendégek, mint a fogadóban, s ha kitolja fejét házából, mindenik megismerje a vadász czímerét, ki rettentő bakot lőtt.

FÜRGENCZ. Ennyi tapasztalást —

BRÜGGÓDY. Mi is valánk a világban.

MÓRICZ. De minő világban? Uram bátyám bűnös ember, csak rosszakkal volt dolga, azért nem is érzi a jónak becsét; még térdén fogja kérni a szép nemet bocsánatért.

FÜRGENCZ (*félre Móriczhoz*). Rajta, rajta, ne engedd magadat.

MÓRICZ. Egbe kiáltó rágalmazás, irígység, hogy nem talált erkölcsöt, ép szívet, tiszta lelket, egy szóval jó leányt.

BRÜGGÓDY. Ej, villogó villám! gyermek! hogy mersz kikelni? Te hazudsz, én becsűletes leányt kértem meg, és még se jött hozzám.

MÓRICZ. Tercsi hozzám jön.

BRÜGGÓDI. Vidd el, élj hogyan tudsz — én — én —

FÜRGENCZ. Ez a jó barátom azt véli, hogy tekintetes úr maga szerelmes.

BRÜGGÓDY. Ez szörnyűség.

FÜRGENCZ. Még maga elvenné tekintetes úr! örömest megkéretné.

BRÜGGÓDY. Azt szeretném látni!

MÓRICZ (*félre Fürgenczhez*). Hallgass, megharagítod reám.

FÜRGENCZ. De ha úgy lenne?

BRÜGGÓDY. Az lehetetlen.

FÜRGENCZ. De még is ha történnék, megengedné tekintetes úr öszvekelésöket?

BRÚGGÓDY. Akkor meg; de ha azt várja, nőtelen őszűl meg. Azért is meggyőzöm magamat s még ma elmegyek az özvegyhez és azt mondom: asszonyom! az én esztelen öcsém szereti leányodat, add neki ha tetszik, de tőlem semmit ne várjanak — az én keresményemből egy asszony se pompáskodik, Brúggódy nem fáradt a szépnem kedveért.

MÓRICZ. Édes uram bátyám —

BRÚGGÓDY. Te hallgass! gyöngének gondolál, megmutatom ki vagyok.

Konstantinápoly Veszedelme.

HISTÓRIAI DRÁMA TÖREDÉKE.

(1820.)

A TÖREDÉK SZEMÉLYEI.

II. MOHAMMED, török császár.
HALI BASA, nagyvezér.
ZAGÁM BASA, második vezér.
FEREZ BÉG, jancsáraga.
HASSZÁN, jancsár.
AGENOR, előkelő görög vitéz.
IRENE, leánya.
JUSTINA, ennek barátnéja.
THERON, görög vitéz.
EGY PAP.

Török hadi nép. Konstantinápolyi polgárok, asszonyok, nép.

A történet ideje 1453.

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ SCÉNA.

Éj.
Szoba Agenor házában.

AGENOR (*felfegyverkezve*).

Így, jó barátom! kész vagyok csatámra.
Te is menj és vasald fel melledet:
Az első napsugár Phenar kapún
Fénylesse fegyverünk.

THERON.

Ah jó uram!
Te ismersz, félénk nem vagyok,
De mostan féltem a jövő napot.
A vak nép lánczra érett, fegyverek
Helyett egyházi szertartásokon
Vesződik; kész feladni városát,
Imádságot hallhatsz és átkokat
Egymás iránt, de nem vitézi szót.

AGENOR.

Igaz! s elég sajnos hogy így van,
De váltig nem vagyok reménytelen.
Négy ostromot kiálltunk, fogjuk ezt is.
Oh bár a bészítt léggel érzetem
Vegyűlne, hogy látná minden görög:
Mi a szabadság.

THERON.

S hol marad leányod,
Irene? Mit rendelsz iránta?

AGENOR.

Őt én az égre s ön szívére bízom.
Menj Theron! s küld hozzám, komoly
Szómat hadd értse. (*Theron el.*)
Oh leányom!
Kedves név s mégis oly rettegtető.
Szegény valóban! míg a férfi harczol
S boszútlan nem hal, néki könnye csak
Védelme. Könny? nem! nem! görög vér
S vérem; ha szükség, tudjon ő is halni.

IRENE (*jő*).

Parancsod mély tünődésben talált:
Sötéten mint az éjfél állt a sors felettem —

AGENOR.

Hagyd a tünődést, eltökéletet
Kíván e gyászidő. Kedves leányom!
Ma vérben kél a nap. Mohammed
Vég ostromot rendelt. Nagy a veszély,
Oly kétes a következés. Mi, kik
A hont forrón szeretjük, a nagylelkű
Császár kezén védelmet esküvénk,
Avagy dicső halált. Irene! éltem
Édes virága, a honnal te is
Letörve lészsz — avagy tudnál, akarnál
Élhetni aztán is, hogy a pogány
Rajtad tompítsa dúrva ösztönit?

IRENE.

Atyám! te rettentő vagy, szörnyű mint
A kép, melytől szívem borzad. Mit szóljak? Oly
Szegény az élet, a fentebb erőtől
Sem hall vígasztalást.

AGENOR *tört vesz elő*.

Ezen tőr adhat azt.
Vedd, és ha e falak leomlanak,
S mi vélök, mártsd szívedbe, míg a bűn
S vad ingerek feléje nem dobognak.
Esküdj meg erre, és nyugodt erővel
Megyek csatámba én; különben átok
Végső szavam.

IRENE.

S mehetsz, atyám! én is görög
Vagyok, hidd el, vért s nem vizet sírok
Nemzetem sírhalmám.

AGENOR.

Jer karomba!
Adtam vasat, szívet; s áldásom adjon
Erőt!

THERON (*jő*).

A hajnalcsillag int, Agenor.

AGENOR.

Irene, légy boldog. Menj Sophia
Oltárához, várd ott el végzeted.

IRENE.

Atyám, atyám! Oh látlak-e még?

AGENOR.

El, el! nincsen közép út már, egyéb
Annak ki szolgaságban élhet. (*El Theronnal.*)

IRENE.

E tőrön leng tehát világom?
Legyen! csak szép sugárid oltsd el, oh
Remény! hogy a naphoz szokott szív
Felejtse a szebb kornak álmait. (*El.*)

Sophia-templom pitvara. Belűl énekszó hallik.

Több *polgár s asszony.*

ELSŐ POLGÁR.

Oh mire virradunk! halljátok, már bömböl a nagy ágyú szinte rengnek e roppant falak.

ASSZONY.

Isten segíts! Ad-e mentséget e szent hely?

ELSŐ POLGÁR.

Mi szent a pogánynak? Ily réműlésre jutánk, hogy annak idején fel nem adtuk a várost. Egy kis adóval megelégedett volna a török, most nyakunkat kívánja.

MÁSODIK POLGÁR.

Latán hitű! titeket bűntet az isten. Pokolba veletek, mért hagytátok el atyáitok hitét, a régi üdvözítő egyházi szertartást. Most hívjátok a pápát, ad-e segédet.

ELSŐ POLGÁR.

Balgatag te! mi óhajtjuk a régi hitet, ti vagytok a pártosok, ellenei a császárnak, ki a jót akarta.

MÁSODIK POLGÁR.

Ő templomaink kincseit elragadta, most vegye hasznát. Én magam felgyújtom házamat, hogy világánál a török lássa, hol áll fejetek.

HARMADIK POLGÁR.

Ti füstbe beszéltek. Mindenitek hisz és nem tudja mit. A császár és Róma azt akarja csak, hogy egyezség legyen köztetek. Az üdvességhez nem elég a savanyú kenyér, sem az édes; tiszta szív kell — ti vadak vagytok, nem szelíd juhok —

MÁSODIK POLGÁR.

Te hitemet gyalázod. (*Kardot húz*). Ezért vérzened kell.

ELSŐ POLGÁR.

Te sátán czimborája, hogy mersz polgár ellen kardot húzni? (*Kardot húz.*) Lássuk a nagy vitézt —

TÖBB POLGÁR (*felekezetekre oszolva*).

Ne engedjük a mieinket!

Irene és Justina (jőnek).

IRENE.

Kivont kardok s e szent helyen? Mi baj
Polgárok? nékem gyenge szűznek
Kell-é ítélnem köztetek?

MÁSODIK POLGÁR.

Ez a latán hitű —

ELSŐ POLGÁR.

Ez a semmi hitűt —

IRENE.

Boldogtalan görög nép! ennyire
Sújtott alá a bőszűlt indólat?
Kívűl az ellen vad haragja zúg,
S ti itt ben a hitelőnket törpedezve
Czivódtok, itt villog a pogány
Vért nem látott aczéltok? itt s rokon
Kebelre? Dőlni látom a dicső
Hazát, ti vagytok gyilkosi.

ÖREG POLGÁR.

Hallgassátok Agenor leányát, szebb korunk lelke szól belőle. Ti itt a hitnek kűlső leplén dühödtök s a szent keresztet tapodni hagyjátok. — Mily zajgás!

NÉP (*csődűl be*).

Görögök fel! veszély fenyít!

EGY POLGÁR.

Elveszünk, ha az isten nem segít, őrjeink nem teszik.

IRENE.

Szerencsétlen haza! — Mi történt?

POLGÁR.

Karsia kapú alig tartja magát. Justinian vezér sebet kapván, elijedett vérétől, futamlani kezdett, utána az olasz zsoldosok.

MÁSODIK POLGÁR.

Hah! bátorságuk hasonjó hitűkhöz. Hadd veszszenek! Kihalt . . . látom . . .

POLGÁR.

A császár védelmezi még, közkatona ruhában harczol, de sorai ritkúlnak. Görögök! jertek segédre! kinek csak egy csepp vére van, ragadjon fegyvert! (*El.*)

ÖREG POLGÁR.

Idő, idő! ne csüggj most vállamon! Egy csapást engedj még tennem, azután temess el. (*El.*)

IRENE.

Ah! mily setét a sors, ha kegytelen!

Justina! jer be a templomba,
Szívem még e léthez hajol,
Erőt kell esdenem, (*Be a templomba.*)
(*Harczi lárma mindig közelebb hat.*)

EGY PAP (*véresen, kivont karddal*).

Az ég elfordítá szemét,
Elhúnyt napunk, pogányé a világ.
Boldog, ki meghal.

EGY POLGÁR.

Tisztes úr?
Oly rémesen, nincs hát remény?

PAP.

Halljátok a győzők zaját?
Betörnek már, s nincsen gát ellenök.
Folyj, folyj hű vér, míg a keresztfa áll!
Az oltárhoz hadd menjek, ott hol
Búzgón az istennek szolgáltam, ott
Szakadjon éltem is.

Törökség rohan be: *pap* elvezettetik; több *nép* utána szalad.

Mohammed, Hali és *Zagán basa.*

MOHAMMED.

Legyőzve a kereszt, nekünk
Épültek e kevély falak, s ezentúl
Innen fénylessük a félhold hatalmát
A bámúló világnak. Én Mohammed
A nagy próféta zászlaját legszegzem itt,
Itt légyen új országom első
Mecsetje.

HALI BASA.

Engedj, oh uram,
Szolgádnak egy kérést: kíméld a népet,
Mely érezvén dicső karod, borúlva
Most térdre hull előtted; légy kegyelmes!

ZAGÁN BASA.

A nagyvezér lágyszívüsége
Irtózík a vértől; nem így! csalárd
Ez a görög nép: rettegés fékezze őt.

MOHAMMED.

Ki vért ont, véradót kíván. Azonban
Szűnjék az öldöklés, rabszíjt nekik,
S vagyonjokat hű népem ossza fel.
Így szól parancsom, hírdessétek azt.
(*Néhány török el.*)

FEREZ BÉG (jő).

Hatalmas úr, dicső szultán! Konstantin
Császári székét éltével hagyá el,
Tetézve sebbel s fénytől fosztva Karsia
Kapún fekszik, küzdése védhelyén.
Őt egy rab ismeré meg s így . . .
Hírdesd válaszát s e nap gyümölcsét.

MOHAMMED.

Elhúnyt tehát a legnagyobb görög,
S halálban is csonkítja diadalmam!
Országot adnék egy tekintetéért,
Melylyel hódolva itt szemlélne a kevély!

Több *törökök görög asszonyokat* fátyolukkal övezve kötözve vezetnek át a színen; *Hasszán Irenét* vezeti.

HASSZÁN.

Fogás, gyönyörű fogás!

MOHAMMED.

Megállj! — minő szépség! A képzelet
Szebbet nem alkot, s szégyenűlve elpirúl
E szép valón —

HASSZÁN.

Urak ura, diadalmas szúltán! ezt a görög leányt itt lelém, reszkető kezekkel akará e tőrt szívébe döfni, de kár lenne még a halálnak — gondolám, és kicsavartam a vasat. Most eladni viszem.

IRENE.

Te vagy Mohammed? oh te vagy!
Im lábaidnál fekszem — a tőrt,
A tőrt add vissza s hálakönynyel
Áldom kegyelmedet.

Első Ulászló.

ROMÁNOS TRAGÉDIA TÖREDÉKE.

(1820.)

E TÖREDÉKBEN ELŐFORDÚLÓ SZEMÉLYEK.

Ákos, Dezső, fia, Lénárd, Endre — magyar nemesek.

Izóra, testvére.

Herold.

Nép.

A játék helye falú Szeged alatt, ideje 1444.

ELŐJÁTÉK.

Szabad kilátás egy falúra. Elől két nemesi ház egymás ellenében. Jobbfelől magas tölgy, alatta kőpad, azontúl szőlőlugasok. Balfelől vendégségre készűlt asztalok állnak. Hátúl pázsint, melyen lassú sípzengés mellett ifjak tánczolnak, kiket Ákos s több urak, aszszonyek szemlélnek. Izóra gyászruhában a kőpadon űl s hárfáz; utóbb felkél és körűlnézve, csendes andalgásba merűl.

IZÓRA.

Hová tekintek, új élet sugára
Lövel felém s vídám kép leng körűl;
Ment háborútól szép földünk határa.
A békehírnek minden szív örűl,
S kéjelgve szárnyal édes indúlatja,
A honni ünnep boldoggá avatja.

Hímzett ruhákban, hálaköny a szemben
Gyülöng a nép s víg kedvre lobbadoz;
Erő s hévduzdúlat minden tetemben,
Az ének zajja szerteáradoz,
S kényét követve a dagadt kebelnek,
Ifjú s pártás szűz fürge tánczra kelnek.

A megtért bajnok híve bájkörében
A múltnak éli kedves álmait;
Biztos remény valósúl érzetében
S édes czélokra költi lángjait,
S a hív, ki nyugtalan hősére vára,
Borostyánkoszorút fűz homlokára.

Tetőkön áll a szép hölgy s szemlobogva
Az útat kémli, keble reng s feszűl;
Port vág a ló, jön a férj s szívdobogva
Váró szerette nyílt karjába dűl,
S fellengve néz mosolygó kisdedére,
Ki nyájasan símúl vasas mellére.

Aggott szülék ifjúltan andalognak
Kedvelt magzatjok izmos karjain;
Szívök lángol s alél a boldogoknak
Fiok kiállt veszélyes harczain;
Áldást rebegve rájok, a hazára,
S az elmaradtak szendergő porára.

Feltűn az élet virúló díszében,
És bájalakban hínti kényeit;
Ah én! csak én látom jós tükörében
Jövendőmnek homályos képeit!
Nem adhat írt a béke szent malasztja,
Sőt agg sebem még inkább felszakasztja.

(*Félre teszi a hárfát s elmerül.*)

DEZSŐ (*lassúdan közelít*).

Így elmerülten szép ábrándozó?
Titkon búsongva, csak magányt keresve
Részvétlen állsz köztünk; sőt engem is,
Még zsenge léted első biztosát,
Kerülni látszatol.

IZÓRA.

Gyászom kizár
A köz vígságtól; enyhűlést nem adhat
Az éltetkedvelők zsinatja, hol
Engem rokon hang már nem üdvezel,
Se kar nem nyíl ölelni s áldani!
Atyám —

DEZSŐ.

Dicsőn esett el a mezőn.
Vesztél ugyan, sokat vesztél, de ily
Mély csüggedésbe szép halála bajnok
Vért nem hozhat; maradtak hű barátid —
Én egy közűlök —

IZÓRA.

Ismerem jóvoltodat

DEZSŐ.

S még is tartózkodol? kerűlsz? Hiába!
Hidegséged nagyobb titkot fedez.
Emlékezz vissza éltünk hajdanára,
Mily ösznehangzók voltak érzetink!
S mint szomszéd házunkban szent egyeség,
Köztünk szintúgy egy értelem vala.

IZÓRA.

Mi akkor voltam, most is az vagyok,
De sorsom fagylaló szírthez vete,
A szép kornak fényes tűndöklete
Leszállva, már pályámon nem ragyog.
Most kettős súly, külön hab hánytogat,
S hol nyugtat, hol vad lángra gyújtogat.

DEZSŐ.

Érzem, sok változott, míg én a haddal
Távol valék a vad pogány előtt;

Ne félj! nem küzdök rejtélyes szavaddal,
De titkos félelmem valóra nőtt.
Kihalt irántam régi bizodalmad,
Mi oly szép, oly hiány nélkűl vala,
Sötét alkonyba rejtezett nyugalmad,
Azzal frigyünk ifjonti hajnala.
Hallgatsz! s szerelmemnek nincs annyi bére,
Tudatni méltatnád: mi bánat ére?

IZÓRA.

Boldog, kinek jól őrzött belsejében
Az indúlat fulánkja nem hata!
Kinek vágyat nem költe még szivében
Egy álomkép hiú ragyoglata.
Én szenvedek, s legyen bár gyengeség.
A kínt áldom, mely forrón bennem ég.

DEZSŐ.

Kegyetlen! ah! sejtem mi háborít.
De titkodat tudom méltánylani;
S bár engem is hasonló hév szorít,
Javadra kész vagyok lemondani!
Részvétre buzdít tiszta érzetem,
Reményit bár eltépni kénytetem.

IZÓRA.

Engedd tehát kebledbe öntenem
A titkot, melyet eddig senki sem
Gyanít. Ne vádolj! mert tán játszi fény,
Mely a sejtés homályi közt dereng
S eget színezve napjaimra leng,
Csak egy múlékony csalfa tünemény!

DEZSŐ.

Kinyíltságod nem rossz kebelt talál;
Minden sorsban szívem felvenni kész.

IZÓRA.

Hallgasd! Midőn te s boldogúlt atyám
Táborba szálltatok, sokféle nép,
Magyar s keresztes felkelő sereg,
Ment által tájunkon; mint hírlelék,
Személyesen vezérlé őket a
Király. Én és öcsém valánk csak itthon,
S alig tenyészve jó atyánk
Elváltától, ázott szemekkel nézgetők.
Zászlóikat lobogni ablakink
Alatt; de a királyt nem láthatók.
A tábor jobb részint már elvonúla,
Hogy alkonyatkor két útas jöve
Hozzánk estvélyi nyugalomra.

Egyik derék, már őszűlő vitéz,
Atyámat jól ismerni látszatott,
Dícsérve emlegetvén sok jeles
Tetteit; a másik ifjú — (*akadoz*)
Ah ne várj
Hű rajzolást, mi bennem él,
Fenn érzem azt, de szókat nem lelek.

DEZSŐ.

Minő nemes vérből ered? miként
Hívják a boldogot?

IZÓRA.

Nem kérdezém.

DEZSŐ.

És ő?

IZÓRA.

Elhallgatá.

DEZSŐ.

S meghódolál?

IZÓRA.

Kérdezd a rózsa égi bájlatit,
Miket liheg lágy szellemajkain?
Örömmel szivod édes illatit,
Nem eszmélkedsz tenyészte titkain.
Látám, érzém a szem biztos hevét,
S viszonzám azt, bár titkolá nevét.
Hogy ő nem pór, nem aljas származás,
Fenhírdeté mívelt elméje, a
Méltóság, mely egész lényén elöntve volt,
S a tisztelet, melylyel hozzá az ősz
Bajnok viseltetett. Érzelmiről
Nem jött ugyan legkisebb hang felém,
De andalító néztén reszketett
Vallása. Más nap elbucsúztakor
Gyöngéded kézszorítással nekem
Ezen gyűrűt nyújtá örök
Emlékűl; elvált — és nyugtom vele!
Most senkim sincs e földön! Jó atyám
Sírban hamvad, s az a ki szívemet
Elrablá, tán nem is gondolva rám,
Az ínség zordon éjjelébe vet!

DEZSŐ.

Nem, árva nem vagy! míg barátod él,
Érted bármely nagy áldozatra kél.
Adj legkisebb jelt, én őt keresni
Megyek, talán nyomára juthatok.

IZÓRA.

Kétes reményem partra nem talál;

A szép valót sötét homály fedi.
Mi jelt adjak? Nézd a dicső napot!
Világot, életet tenyészt, de fény-
Alakját én leírni nem tudom.

DEZSŐ.

Atyám jön! légy nyugodt.

Ákos, több urak, asszonyok jőnek.

ÁKOS.

Ti együtt gyermekeim? s az ősz atyának
Sejdítni kell csak, mily szövetség
Áll köztetek? Miért pirúlsz, leányom?
E névvel hadd köszöntselek.

DEZSŐ.

Kíméld, atyám!

ÁKOS.

Lecsendesűlt a dölyfös háború,
Létén örvend minden nemű s korú,
S a hűség csendes áldozatja kél;
Myrtus virít a harczok térein,
S frigyjellé vál a mátka fürtein,
Ki édent lát érzelme fényinél.
A bajnok így, a hív, a visszatért,
Szépektől vár jutalmat tettiért;
S kik ércz karral testhantot vágtanak,
Most szép szűzek körűl hajlonganak.
Mi is tehát kettős örömmel űljük
E béke ünnepét. Izóra! téged
Fiam — te elfordúlsz?

DEZSŐ.

Elég, atyám!
Előbb hadd gyűjtsek érdemet,
Addig ne ostromold ajánlatiddal.
A férfi köz vész által egyesűl,
Egy bátor tett rokon kebelt talál;
De a szelídebb asszony érzete
Lágy kellemet, nem bajvívót keres.

ÁKOS.

Tudom, kisded korától fogva már
Külön világban szállongott; azért
Elhallgatok, míg szíve önként meg nem hajol.
(*A jelenvalókhoz fordúl.*)
Fel, fel, barátaim! töltsük vígan
Ezen napot. Telt billikom forogjon,
Édes szülőföldünk termésivel
Kínál a gazda s a szíves barátság!

Örömdal zengjen, és feledve gondjait
Mindenki élje a jelen malasztjait!

(*Az asztalokhoz akarnak ülni; azalatt a trombita harsog, a nép hátul összvegyül*).

ÁKOS (*elölép*).

Minő zaj ez?

Herold, véres kard kezében, a néptől előkisértetik.

HEROLD.

Háborut hirdetek. Minden magyar nemes ujonnan a török ellen harczra készüljön, s kit a törvény nem marasztal, jószág- és életvesztés alatt Orsova felé az ország zászlóihoz siessen. Így akarja hazánk, így a király. Im a véres kard, kőldöttségem jele! Lóra vitézek!

(*Tovább megy, a nép utána.*)

ÁKOS.

Váratlan meghívás! Mi gyors eset
Hozá e változást? Fiam! nehéz
Megválnom.

IZÓRA.

Igy repűl szét minden itt
Alant; barátság s a hív szerelem!

DEZSŐ.

Sajnálsz, Izóra?

IZÓRA.

Testvérem valál!
Te mégy, s utánad elborúlt világom,
Mely általad derengeni kezde már.

ÁKOS (*magában tűnődik*).

Szent a törvény! én már öreg vagyok.
Nincs mentség, mevni kell. Nem férfi az,
Ki elmarad. Fiam, nem tartalak.

DEZSŐ.

Hol a becsűlet szól, elhallgat a
Szív s létünk más iránya. Én megyek!
Bajnoksor közt utolsó nem leszek.

ÁKOS.

Amott ketten vágtatnak a falún
Keresztűl! Kik lehetnek? Most megállnak,
Felénk jönnek.

DEZSŐ.

Szomszéd Lénárd —

IZÓRA.

S öcsém!

ÁKOS.

Most hallunk hírt, Szegedről jőnek ők.
Hozott isten, barátom! várva jősz.

Lénárd, Endre, az előbbiek.

LÉNÁRD.

Mondám, együtt találjuk őket itt.

ENDRE (*Izóra karján*).

Édes, kedves néném!

ÁKOS (*Lénárdhoz*).

Elsőbben is
Újságot mondj, mi történt? égek hallani.

LÉNÁRD.

Min kezdjem? annyi újság van hazánkban.

ENDRE.

Én is mindent láték. Izóra! csak
Gondold el, a király —

ÁKOS.

Ismét hadat
Gyűjt, azt tudjuk; de való okát —

LÉNÁRD.

Tudod, hogy fővezérünk Hunyadi
János, szervia despotja Brankovics
Györgynek közbenjárása mellett
Egy évi fegyvernyugvást hírdetett
Az okból: hogy királyunk addig is
Murát török császárral békesség
Iránt végezne.

ÁKOS.

Így jövék haza,
Óhajtván a fegyver nyugtát itt tölteni.

LÉNÁRD.

Királyunk mindjárt is Szegedre
Országgyűlést rendelt; s minthogy közel
Esik hozzánk, Endrével elmenék,
Láthassa ő is a nagyobb világot.
Azon nap jött el épen a török követ,
Kísérve nagy pompával Hunyadi-
És Brankovics Györgytől; más nap gyűlés
Volt, és Karam bég átnyújtá urának
Felette kedvező ajánlatit.
Ulászló s a rendek megfontolván, minő
Dicső s hasznos leend hazánkra nézve
A béke, azt el is fogadták, s a király

Annak tíz évre terjedő szoros
Megtartására a szentség előtt
Nyílván megesküdött.

ÁKOS.

Öröm fogá el
Szíveinket, hallván a békehírt,
Már áldomásra készülénk.
Im lásd jelét — gyorsan vége lett!

LÉNÁRD.

Voltak néhányan a jelenlevő urak
Között, kik Juliántól ingerelve
További háborút kívántanak;
Harczgerjedelmök még nagyobbra nőtt,
Hallván Alberti cardinál hadi
Hajóinak szerencsés érkezését
A Hellespontba, nem különben
Murát szultánnak Ázsiába vissza-
Vonúltát s több olasz segédhadak
Felállítását a köz ellen bizonyos
Eltörlésére. Háborút javalla
Rómának hathatós küldöttje és
Ezen hamar szőtt frigykötés alapjait
A nemzet méltósága, érdeme,
Nagysága, dísze, híre s a király
S hazánknak eddig fentartott dicső
Nevével ellenkezni hírdeté.
Lélekrázó igékkel rajzolá
A vad nép számtalan kegyetlenségeit,
És harczot, eltörlő harczot kiálta.
Minden szíven győzött ékes szavának
Hatalma, s kardzörgetve háborút
Dörgének a rendek. Csak a király,
Az ifjú hős, a hitszegés bűnét
Rettegve, nem kívánt osztozni a
Hevűltek egyesűlt szándékiban;
De hasztalan; sem ő, sem Hunyadi
Nem állhatának ellen a nagyobb
Számnak s utóbb engedni kelletett.
Ezekre Julián a nép előtt
Szent eskétől feloldá a királyt.
Így történt, én magam tanú valék.

ÁKOS.

Ezen harcztól, megvallom, rettegek.
Veszélyes így a hittel játszani.

LÉNÁRD.

Pogány iránt nem bűn a hitszegés;
Azon felűl feloldatánk mindnyájan.

ENDRE.

Izóra, nézd e kardot! nézd minő
Szép s fényes, most kapám —

DEZSŐ.

Kitől
Nyeréd? derék kard, nem közemberé.

ENDRE.

Emlékezel talán vendégeinkre —

Álom és Valóság.

DRÁMAI KÖLTEMÉNY TÖREDÉKE.

(1821.)

SZEMÉLYEK.

Elmir.
Elda.
Jermi.
Csinta.

ELSŐ FELVONÁS.

Csinta (mint prológ).

CSINTA. Mit a tudós okkal nem mer vitatni, az enyelgő ajak bátran kimondja azt s így hírdetek én is egy csodás játékot, bár a csodák ideje rég letűnt. Hol és mikor történt, ne kérdjétek; a a képzeletnek nincs hona, hazája. Hagyjátok azért nyugodni a búvárkodó észt, míg a szükség s a világ azt fel nem ébreszti s mint a felhők változó alakját tekintsétek jelenéseinket. A főben vett magának lakást a valóság, édes csalódás egyedűl a szívnek birtoka, mert ki nem érzett varázslatot, habár tündért soha nem látott is? Egy képet mutatok, melyre tizenhat tavasz halmozá bájait s a sors fénynyel övezé, hogy benne a boldog nyerő mind a földi szépet együtt ölelje. Nézzétek őt hajnali álmában s mivel sejtem, hogy a szépnek láttára reám nem igen ügyeltek, mint a szó tett elől, némúlva illanok. (*El.*)

(Gazdag palota, a nyílt tornáczon kilátás a sötét éjbe. *Elda* ékes nyoszolyán fekszik és alszik, lábánál űl *Jermi*, fejét kezére csüggesztve. Gyöngéd hangok zengedeznek s a sötétségen világos felhők terűlnek el. Ezekből kivál egy sisakos és pánczélos alak s koszorút tartva kezében, *Elda* felé lebeg; ezt követi egy más fény-alak, gyémántkorona a fején s a bőség szarvát tartva kezében, *Elda* felé hajol. A két tűnemény között mosolyogva lebeg egy fehér rózsával koszorúzott alak, kezeit szívére szegezve, fején ragyogó csillag. *Elda* nyugtalan képét feléje terjeszti, melyre a közép alak lelkesedve a koszorút és a bőségjelt elaggatva mintegy diadalban áll s ily helyhezetben a felhőkbe tűnik. Ezen jelenések után hajnallik s a kies vidék kék hegyei felett kél a nap és lassanként megvilágosítja a palotát.)

ELMIR (*künn énekel*).

Lángzó csillag, égi szem te,
Törj fel éjjed mélyiből
S telve édes illatokkal
A nyílt rózsa kelyhiből.

Állj meg szép aranysugárral
Elda kellemédenén,
Hadd ébredjen és hevűljön
Hű szerelmem zengzetén.

ELDA (*felébred*).

Szép álom eltünél, csak e szelíd
Hang reszket még utánad, mint egy édes
Emlékezet. Terítsd el éj megint
Ködszárnyidat s vezesd e hanggal

Ismét szép álmam bájos képeit.
Hiában! a nap oly irígy,
Ellene kelt és éleményt ragad.

JERMI (*jö*).

Te ébren vagy már Elda?
Tán nyugtalan töltéd az éjjelt?

ELDA.

Nyugodtan nem, de mégis édesen
És így halállal nem rokon
Az alvás, mert ettől dobog szívem.

ELMIR (*énekel*).

Lángzó csillag, oh dicső fény,
Elda ég-osztó szeme.

ELBESZÉLÉS.

VÍGJÁTÉK TÖREDÉKE.

(1827.)

SZEMÉLYEK.

MINA.
KLÁRA.
ELEK, a testvére.

Klára (egyedűl).

Klára. Hol marad bátyám? az megint valamin töri fejét, a min bele törik kése. Szerencsétlen ember, mindig azon aggódik, a min nem kellene; én úgy hiszem, urambátyám szerelmes! Édes istenem! pedig csak tizenegyedik hónapja, hogy jó feleségét eltemette — de ilyenek! Nem, az én férjem kivétel, morcz ember, de hív! Bár itt volna, de az a szolgálat minduntalan özvegygyé tesz. Vele mennék, de megköti magát s itthágy.

Elek (jő).

Elek. Szörnyű szerencsétlenség, mikor az embert semmi szerencsétlenség nem éri.

Klára. Helyesen bátyám! ez a szó „szerencsétlenség" illik is hozzád. Kívánnám, e gyász szívedben is lenne, ne csak kalapodon. Nemde Pólit keserged?

Elek. Igen, de mit tegyek? tudod édes húgom, a ki születik, meghal; szegény Póli jó asszony volt, szívemből szánom, de az erős lélek győz a bún.

Klára. S búfelejtésre tán máshoz adja magát. Elek, az én barátném neked tetszik.

Elek. Kinek ne tessék a szép, s tán jó is — de más is.

Klára. Azon felűl özvegy.

Elek. Egy sorsú velem; de mégis, a tetszés nem szerelem.

Klára. És mi az, hogy másra szemed sincs? Könyveket hordasz neki, felkeresed társaságát, kívánatit lesed.

Elek. Udvari tény.

Klára. Búfelejtésre?

Elek. Mind nem elég; a léleknek nemesebb foglalatja kell, az ideálok országába kell repűlni, hogy a földi bajtól menekedjék.

Klára. Mentsen isten! tán megint a költés szelleme csalogat, írni akarsz?

Elek. Búfelejtésre.

Klára. Gondolkozzál vígjátékodon, él még Tamás, áll még a kályha.

Elek. Az alkalmi játék volt, most egészen másfélén tünődöm. Elbeszélést írok, hol a szív legtitkosabb fordúlati, az indúlat csapongó tüze, a keresztűlvágó környűletek, kínzás, szakadás, öröm, fájdalom, szóval a mi csak az embert gerjeszti, emeli és lesújtja, mindazok oly eleven színnel lesznek véle lefestve, s én mindezt oly tisztán látom! Csak az a szerencsétlenség — nincs tárgyam.

Klára. Az annyit tesz: van sok edényem, de nincs benn mit főzni.

Elek. Már hasztalan, elbeszélést írok: egy barátomnak ígértem, és ha törik-szakad, a férfi tartsa meg szavát. Lásd, édes húgom! én történetemet az életből szeretném meríteni; azért is

udvarolok az özvegynek, kívánnám hogy belém szeretne. O szép, elmés, tüzes, mily világ nyílnék előttem, ha hevének mindazon kitöréseit a költés bájleplébe takarnám, én őt féltékenységre ingerleném: megint új világ; kis szakadást okoznék: megint új világ. De az a szerencsétlenség, ő nevet, félteni nem akar!

Klára. Gonosz lélek te! így akarsz te játszani a szívekkel! — És te őt nem szereted?

Elek. Szenvedhetem, de az még nem szerelem. Lásd, édes húgom, nem baj ez? én ezen szövetségtől először akadályt, azután sok mindenféle scénát vártam — és semmi különös se lett. Most szobámba megyek, leveleket kell írnom. (*El.*)

Klára. Most nem tudom, igazán nevessek-e vagy sírjak? Ez az én bátyám megbódúlt: lót-fut egy tekintetért, ha megnyeri, haragszik.

Elek (*visszajő*). De ne gondold ám, édes húgom, hogy én Minát valami ígéretekkel hitegetem! Oh, nem vagyok én oly könnyelmű: Póli most is él szívemben: én csak búfelejtésre teszem s elbeszélésem miatt kell, ez mindig valóbb, ha bizonyos szép élőképen alapodik.

Klára. Hát szerelemről nem volt szó köztetek?

Elek. Nem épen; de tekintete megvallá. Mihelyt szerét tehetem, szívemet ajánlom neki — hiszen csekélység —

Klára. Bizony nem is sokat ér szíved, ha firkálás miatt ajándékozod el.

Elek. Csak azért mondám, meg ne ütközz bennem, ha andalogni látsz. Ki ne is lágyúlna fel Mina körében — oly lelkes asszony nincs a földön és szeme mint kék láng lebe az öröm tengerén és sugáriban él csak az élet; és ajka — hasonlatosságom nincs hevenyében, de hogy édes, azt érzem; és termete, mintha szép gondolat járna Ámor kis lábain. Azért is választám, érted? téged is betollak valahová személyeim közé.

Klára. Azt kikérem!

Elek. Kár, hogy kapitányod nincs itthon, összezendűlhetnétek kedvemért, és ha te sírnál, szinte látnád könnyeidet, úgy leírnám! Oh sokkal ügyesebb vagyok én mint gondolod — csak várj kicsit. (*El.*)

Klára. Szörnyű ember ez! Mint gőzölög feje semmiért. Ő szeret, az bizonyos; azt megengedném, csak az az elbeszélés ne volna! — Valóban, itt jön Mina; tudom, azt nem is sejti; óvnom kell őt, bármint zajlik bátyám.

Mina (jő).

Mina. Édes barátném, legboldogabb napom hiányos, ha téged nem látlak.

Klára. Úgy beszélsz, a mint én gondolok. Örűlök édes barátném és annál inkább, minthogy oly vidámnak látlak, de hogy is ne! Mindennel bírsz, a mi az életet kedvelteti: szabad vagy és gazdag, két oly jó, mely száz kényre ágazik.

Mina. Igen, szüleim inkább gondoskodtak erszényemről, mint szívemről. Azt azóta leginkább érzem, mióta falúsi magányomból

ide jövék. A mi a szabadságot illeti, ennek lehet komoly oldala is; teszem: szeretnél te szabad lenni?

KLÁRA. A világért sem, ha csak leköttetésem múltán lehetek azzá?

MINA. Lásd édesem, ily rabság többet ér, mint az örömtelen szabadság, hozzá tevén: annak, a ki nem akar a világi zajba rohanni.

KLÁRA. Mina! ez úgy hangzik, mintha már is fogva volnál. Szóljunk őszintén — bátyám csak előbb gyónt.

MINA. Igen? tehát megelőzött. Mit tagadnám, ő nekem hódolni látszik.

KLÁRA. Selma ő kegyelme testvérem ugyan, de a mi igaz, az igaz.

MINA. Haha! te megtagadod szemem világát, oly meleg szív mint az övé, nem ismer tettetést.

KLÁRA. Megengedem, hogy tetszel neki, hogy szeret, jól is teszi; de csak az az átkozott írás-szomja ne vezérlené indúlatját.

MINA. S vétek az, ha érzetét a széppel nemesíti?

KLÁRA. A galibával, nem a széppel.

MINA. Szegény Elek! nem gyanítja, mily kemény recensens él húgában.

KLÁRA. Úgy rémlik, beszéltem a vígjáték történetét és mennyi zavart okozott.

MINA. Bocsánandó különködés!

KLÁRA. Most szinte hasonlót kohol, csak más alakban és tárgyat tőled vár.

MINA. S ez volna?

KLÁRA. Szívedről akar elbeszélést írni! De ne véld, hogy ő csendes szeretettel elégednék! Neki akadály, féltés, tudja mi háborgás szükséges s ez főoka hódolatának.

BEZYÁRDY.

VÍGJÁTÉK TÖREDÉKE.

(1827.)

SZEMÉLYEK.

VÁRINÉ.
LIDI, a leánya.

ELSŐ FELVONÁS.

Váriné lakása.

Lidi a nyílt ablaknál áll s kendővel legyinget.

LIDI. Ah most jön már; híven megtartja szavát. Oh azok az irígy bokrok elrejtik! Most kibukkan — int; siet, a szív sürgeti lépteit — Most a kertbe! (*Elugrik az ablaktól s midőn ki akarna menni, belép Váriné.*)

VÁRINÉ. Hová Lidi?

LIDI (*megszorúlva*). Édes anyám! igazat mondok, de ne haragudjék! Móricz —

VÁRINÉ. Nem haragszom, de sajnállak, hogy javallatimnak ily kevés sikerét látom. Mily reményt adhat még szerelmed, midőn tudod, hogy sajátja nem lehetsz? Ő különködő, ellenkező bátyjától függ és a bizonyos érték reményében nem sokat ügyelt, mint lehet ön esze után élni.

LIDI. Tán az idő —

VÁRINÉ. Az idő csalfa barát, mely szép jövendőt ígér és a jelent meglopja. Most győzz magadon, utóbb hiában küzdöl. Te szegény vagy; ezen kis jószág csak holtomig ad menedéket, azután férjem rokonaira száll s te egyedűl állsz bánatos szíveddel.

LIDI. Móricz nemes lelkű ifjú, becsűlni fogja érzésemet, mely oly tisztán hajlott feléje.

VÁRINÉ. Elhiszem: de a kénytelenség gúnyolja az érzést, s ha ez ellene szegzi is mérgét, önlángjában elalszik. Még fiatal vagy s nem vélt szerencséd akadhat. Im Betyárdy kezedet kéri —

LIDI. Borzadok!

VÁRINÉ. S miért? Ha félre teszszük balvéleményét, mely hazafiúságát bizonyos vadsággal jellemzi, tehát nála is jó szívet lelünk. — Egy okos asszony sokat tehet.

LIDI. De míg ő megszelídűl, addig én megöregszem! S mi örömöm lesz benne? Édes jó anyám, csak most ne kívánja ezt az áldozatot.

VÁRINÉ. Áldozatot? Nem Lidi! arra nem kényszerítlek, csak megfontolásra intelek.

LIDI (*tüzesen anyja mellére dűl*). Forró hálámat ennyi kegyességért! De Móricz eddig a hársfa alatt vár reám; várakoztassam?

VÁRINÉ. Vezesd ki, hiszem —

CSÁK MÁTÉ.

HISTÓRIAI TRAGÉDIA TÖREDÉKE.

(1830.)

SZEMÉLYEK.

RÓBERT KÁROLY.
ERZSÉBET, III. Endre leánya.
OMODÉ, nádor.
MARGIT, hitvese.
JÁNOS, LÁSZLÓ, AMADE, MIKE, DÁVID, DOMOS – fiaik.
CSÁK MÁTÉ, nádor Venczel alatt.
ÚJLAKY UGRIN, tárnok.
HEDVIG, leánya.
MONTEFIORI GENTILIS cardinál, a pápa követe.
TAMÁS, egri érsek.
JÁNOS, nyitrai püspök.
DRUGETH FÜLÖP.
BORSA.
KENDI, Apor László erdélyi vajda követe.
PETÖNCS PÉTER, zemplényi gróf; ZÁCS FELICZIÁN, tárnok; DEMETER, hadvezér; KESZI BERENDA; ZORÁND – Csák részén.
IDA, Erzsébet biztosa.
TIBORCZ, budai; JERUS, kassai – polgár.
EMŐD, Csák apródja.
TÖBB zászlós urak, főispánok, érsekek és püspökök.
Porkoláb a budai Csonkatoronyban.
Fegyvernöke János nádorfinak.
Nemesség, katonaság, kassai polgárság, nép.
Hajdúk, őrök, szövetnekhordók, mesterlegények stb.

A történet kezdődik 1308.

ELSŐ FELVONÁS.

Trencsényi völgyben.

Máté fehér zászlót tartva, körűle *Demeter, Zoránd, Berenda. Petöncs* és több nemesek s harczosok.

MÁTÉ.

Örömmel nézem a hőskoszorút
Körűlem szőve bátran, biztosan;
S a halvány bú hazámért fölmosolyg
Mint haldokló az édes létreményhez.
Sötét korunk. Önkény csábít
Baráti szín alatt, s igába törpűl
Így sok nemes szabad fő. Ájtatos
Arczczal lappang az önség s cselt, veszélyt
Kohol szent igazinkra. Törve
Egységünk és úrért rokon gyűlölve
Pusztítja rokonát, s az elvakúlt
Nép kűlsőn csüggve, annak bérli el
Karját, ki többet ad. Az ősi törvény,
A nemzet védő pajzsa tipratik,
S erő nincsen, fékezni e zavart.
Közel halálunk, s így ezen frigy
Mely minket egybe fűz, nem zendűlés,
Hanem kínos szükség s önvédelem.

DEMETER.

Úgy van; s az elfajúlt, ki otthon űlve
A sorstól vár sóhajtva jobbúlást:
Tennünk kell és tegyünk, ez jelszavam.

MÁTÉ.

S mind ez vakító köd gyanánt tűnék föl
András sírján, csak egy szelíd sugár
Maradt dicső Árpádok hamvain,
Erzsébet, a királyi szűz; s ő,
Kit az ősi szék illetne, száműzött.
Míg egyenes szívvel mi Venczelt,
Nagy Béla unokáját,
Kormányra hívtuk és a szűznek
Férjűl, hogy új fejedelmi sor virúlna
Hős Árpádok leányi vériből;
Honárúlók Károly Róbertet
Királynak választák s ezen fogással
Rómát hatalmazták urunkká.
E titkos alkú majd nyíltabban űzte

Igázó czéljait, midőn a cseh
Venczelt a néki szánt tetőre
Méltatlant ön magunk elbuktatók;
Igy herczeg Ottót a bajort,
Erőtlen lévén a zajló időhöz.
Kétszer hozzák be Károlyt s annyiszor
Hijába; most új lest készítenek,
S Budán ismét Károly, megszállani
A vésztől összedúlt, az ártalan
Hajót.

DEMETER.

Azért vedd a kormányt s vezesd.
Hatalmad van, szíved magyar,
Ősöd Szabolcs, híred dicső, elég ez.

MÁTÉ.

Kormány után nem vágyok én, de
Nem is hagyok nyakamra tolni
Urat, midőn egy él, kinek nevéhez
Édes hálával századok csatlanak.
Erzsébetért rántom ki fegyverem,
Uralkodjék ő és bennünk találja
Nagysága őrjeit. S imígy tűzöm
Ki a zászlót életre és halálra;
Kit más szándok vezérel, hagyjon el.

DEMETER.

Én állok mint a vas s bal sorsban még
Inkább keménykedem; tied vagyok.

MÁTÉ.

S így félre minden színezés: a bűn
Alattomos, nem a jó ügy. Zoránd!
Tűzd e fehér zászlót a hegy fölé.
Hadd lássa messziről minden magyar
Szeplőtelen szabadságunk jelét,
S ha lelke ép, alája tér. (*Zoránd el.*)

ZÁCS (*jö*).

Budáról érkezett levél,
Nagyon sürgetve hí országgyűlésre;
Ott lesz Gentilis, Róma követe,
Hogy ő Károly ügyét kivívja,
Minket pedig rettentsen átkival.

DEMETER.

Mi meg karddal tanítsuk ugrani
A sok szoknyást. Lelkemre! lesz mulatság.
Máté! én dandárommal elmegyek
Buda felé, lest állok Rákoson,

S ha e gyűlésből nem leszen futás,
Kardom helyett seprűnyelet kötök.

MÁTÉ.

Előbb halljuk, mit végez a nemesség;
Tán csak nem tűr külső uralkodást,
És egybe forr aketté vált haza.
Ezen gyűlés kívánva jő: útat
Szab tetteinknek.

ZÁCS.

Én is erre hajlok.
Erőszak által szint azon hibába
Esnénk, melyet másnál nem szenvedünk.

BERENDA.

Ez véleményem is: lesz ott magyar még,
Ki a közért bátran föllépni mer.

DEMETER.

Szúnyogdal a viharban! És minek
A szó, hol nyílvános a tett? előbb
Űzés, aztán ok.

PETÖNCS.

Úgy van, s a kinek
Az ok nem tetszik, az már ellenünk;
S ha futni átall, álljon, de küzdjön.

MÁTÉ.

Ha ily csapás végezné a vitát.
Mennék, ha szemközt tábor állana,
De míg lehet, kímélem a rokon vért.
Lássák a kardot markainkban,
De míglen tettre kelnek, hagyjuk azt
Ébren pihenni, és addig szabadság,
Bátorság a tanácskozónak.
Zács, indúlj a gyűlésre és mutass
Ügyünkben férfi homlokot.

DEMETER.

Azaz: lépj hangosan, ne lábhegyen,
Ne légy ütött, inkább ütő, ha mindjárt
Nem karddal is — minthogy szóharcz tanácsod.

ZÁCS.

Nyílt szemmel indúlok s ha elsötétlik,
Kardod villoghat bár, még se világít. (*El.*)

DEMETER.

Máté! ebben sokat bízol; legyek
Rozsdás sisak, ha Zácsot ismerem.

Egy mély, hideg kút ez, melynek vizét
Nem láthatom. Ha más csupa szív, ő
Merő titok — szóval, nem emberem.

MÁTÉ.

Tíz éve tárnokom s mind ekkorig
Hívem. Nyugodj meg, én őt ismerem.

PETÖNCS.

Az úton vágtat erre egy lovag,
Bár híre oly jó lenne, mily serény.

MÁTÉ.

Örömhabozva száll elébe lelkem!
Emőd apródom az, kit egy
Követséggel küldöttem német földre,
Híná Erzsébetet honába; néki
Ha tetszenék, lennének védei.

Emöd (jő).

MÁTÉ.

Emőd! ha nem csalódom, jó híred?

EMŐD.

Uram! követségünk boldog vala.
Erzsébet már határinkhoz közelg;
Két napja váltam el s versengve széllel
Hozzád előre nyargalék.

MÁTÉ.

Te mindig szerencsét hírdetél,
Ez legnagyobb. Pihenj le jó fiú,
Elfáradál.

EMŐD.

Nem én, uram!
Téged vídáman látlak, és tagom
Gúnyolja érczedet; parancsolj,
Hová repűljek, és ha rest leszek,
Fektess pöhölyre mint egy agg leányt.

MÁTÉ.

Válaszsz jutalmúl paripát magadnak.

EMŐD.

Kurcsút, tüzest, ki érted a világból
Kivinne. (*El.*)

MÁTÉ.

Most kettős, de édes
Gond foglal el. Közénk jövend s erőnkhöz
Símúl egy árva űldözött, s miért
Vívhatna szebb örömmel a nemes?
Kérkedjék Károly fényiben csodált

Égosztó sas fendörgő szárnyival,
Velünk a szépség bájhatalma,
S néztéhez kötve hódol a jelen.
Barátim, most kövessetek
Váramba s onnan a határ felé;
Tisztünk fogadni a királyi szűzet,
S ha isten éltet, a magyar királynét.

(*El mindnyájan.*)

Budán. Nádor háza.

OMODÉ (*egyedűl*).

Még egyszer hát és éltem alkonyán
Tűn fel nevem, s agg vállamon
Egy új királyi vér emelkedik.
Ha már irígy időm miatt
A koronát nem fűzhetém saját
Fejemre, bírja más — de mint aranyozott
Bábot csak: én bírom hatalmát.

UGRIN (*jő*).

Jó újsággal jövök. Csák' és Aport
Kivéve, a zászlós urak
Mind megjelentek, s a nemesség
Közűl is sok jött el szavunkra.
Nem kétlem, e nap czélunkhoz vezet.
Erszényeink- s Tamás egére
Úgy szállnak mint a méh virágra.

OMODÉ.

Hadd szálljanak, mi szedjük mézöket.

UGRIN.

A nép körűl most fárad biztosom.
Jó bor mellett előre éltetik
Már a királyt, kinél csak most valék.
Egyszersmind hírdetem, hogy ő még
A választás előtt meglátogat.

OMODÉ.

Meglátogat? Hah érzi ő, mi kisded,
Minő alélt reménye nélkűlem.
Érezze is, kívánom, mert a mit
Tőlünk nyerend, fölmúlja érdemét.

UGRIN.

Még egyet, nádor! a mi egyedűl
Belházunk tárgya. Úgy hiszem
Azon barátság és rokon szív,
Mely minket oly rég egybe csatla,
Általhat gyermekinkre is. Domos

Fiad lángol Hedvig leányomért.
Mint a magányos völgyi rózsa él a
Szegény anyátlan szűz, s nekem sírá ki
Édes titkát.

OMODÉ.

Leányod szép, fiam
Tüzes, s így szövetik sok frigy s el is
Pattan; Domos legifjabb, hagyjuk azt
Margitra! ily érzelgés asszonyi
Dolog, nem szívesen avatkozom
Belé.

UGRIN.

De tudnod kelle; a mi engem
Illet, megnyugszom hitvesed szaván.
Ha ő szerencsét lel, miattam
Bírják egymást javaimmal együtt.
Most a gyűlést elrendelem,
S a mint lehet, czélunkra dolgozom. (*El.*)

MARGIT (*jő*).

Minő zaj ez, férjem? mindenfelül
Tolong a nép.

OMODÉ.

Üdvezli a királyt.

MARGIT.

A bódúltak! saját bilincsöket
Ünneplik. Ah Omodé! sötét e nap
És éjbe dönti fényes házadat.
Félek: megbánod egykoron, hogy oly
Méltalan üldözöd András leányát.

OMODÉ.

Kormányra férfi kell, erő, tehetség.

MARGIT.

Szegény hazám! be mélyen sűlyedél!
Önállásodra is már külerőre
Szorúlsz; s úgy van, mert férfi mondja.
De nem, nem! még van itt erő, tehetség.
És tán nagyobb mint Károlyé,
Ha szétoszolva önmagát nem
Emésztené! Két férfi áll a kor
Fokán; Te és Trencsényi Csák;
Vessétek össze vállatok —

OMODÉ.

Ne említsd a büszkét, ki a világot
Dölyféhez csatlaná. Ő tűzte ki

Első a zendűlés zászlóit is,
Önkényt űz a szabadság ajkain.

MARGIT.

Önkényt űz Róma s annak eszközi.
Tudom, Csákot rég óta gyűlölöd,
Érdemversengve őt, az ifjabbat,
Felűl nem érhetvén: innen boszúd!
Ez gyújt aczélra, s ez világosan
Kimondva, nem más mint irígység.
Követné ő Károlyt, te mindjárt
Erzsébeté lennél. Bocsáss meg, úgy van.
Oh bár meggyőzhetnéd magad, mi szép kort
Varázsolhatnál frigyben ő vele!
De így esengve kétes hasznokért,
Eljátszod a polgári koszorút,
S egy jövevény bolygó kegyére büszke,
Önléted szebb sugárit áldozod.

OMODÉ.

Ma oly beszédes vagy, lelkemre! s ez
Mily új sajátság benned, Margitom,
Te ország dolgain töröd fejed?

MARGIT.

A gyászidő őszinte szóra készt;
Azért kérlek, ne védd az idegent,
Hogy idegen ne légy saját honodban.
Van még idő — egy férfias *nem*
Tőled s Károlynak hűlt helye.

OMODÉ.

Elég a puszta szó! Fejem megőszűlt
Világi dolgokon s asszonytanácsra
Még nem szorúlt, nem is fog, úgy hiszem;
Te jó vagy, értelmes házad körében:
Én azt megismerem; de más irányt vesz
A férfi, és ha meg nem foghatod,
Ne is bíráld.

MARGIT.

Legyen tehát!
Elnémúlok: nyugtass meg mint anyát.
Hat gyermeket szülék hazámnak,
Nemes fiak, nincs köztök elfajúlt;
Mindegyiket hű szívvel ápolám;
És most, midőn szorgalmam édes
Gyümölcseit szedném, külön szakadnak
Mindannyi ékes oszlopi
A romladó háznak, s a kor viszálya
Legzordonabb letipró képiben
Először is rajtunk mutatkozik.

OMODÉ.

Dicső pályát jeleltem én elökbe,
S reménylem, azt nem hagyták el vakon.

MARGIT.

Büszkén követni mást vakon, saját
Szemökkel nézik azt — s el is hagyák.
Ha kétled, értsd magad küldöttjöket. (*Ajtót tár.*)
Jer csak, boldogtalan követ! s beszéld el
A mit láttál s izentek fiaim.

FEGYVERNÖK (*jő*).

Zemplényből jövök, uram! Legidősebb fiad János kűldött, vígasztalnám nádorné asszonyomat és tudatnám vele, hogy ő, meg László, Amad és Mike három öcscsei addig nem térnek haza, míg kegyelmed a nápolyi felekezettel tart, és azt a papos királyt el nem űzik. Bocsánatot, az ő szavait mondom.

OMODÉ.

Hazug hír! takarodjál!

FEGYVERNÖK.

Úgy van, uram! ha nem tetszik is. Ők harczosokat szednek; már szerzett is mindenik derék csoportot, melyet Trencsénybe vezetni szándékoznak.

OMODÉ.

Hah! Trencsénybe? Csákhoz? a hálátlanok! Nem, a harag nem képes szégyennevet lelni fejökre. És a megyék nem gátolták?

FEGYVERNÖK.

Nem biz' uram; sőt több nemes hozzájok álla, s már Abaújban, Sárosban nehány vár is részökre esküdött. Nagy azon tájban morgás, mozgás, neheztelnek az urak, hogy némely rossz hazafi el akarja adni az országot és adót fizettetni Rómának.

OMODÉ.

Ki hítt csevegni? Eladni az országot? — El szememből.

FEGYVERNÖK.

Bocsánatot, uram! mindez csak nádorné asszonyomat illeti. (*El.*)

OMODÉ (*magában*).

Nyugodj meg tehát, míg elsenyved a lélek és nem érzi, mi az elfajúlt gyermek.

MARGIT.

Fölébredsz álmodból? ez a dicsőség
Melyet Károlylyal osztasz? Mennyi váron
Lobog zászlód, hány falvaid
Vannak! s még is mi dísztelen, minő

Szegény levél! Hívd most Rómát segédűl,
Egy tenger áldás képes-é deríteni
Nevednek alkonyát?

OMODÉ.

Méltatlanok
Nevemre! veszszenek. Vagy tán akarnád.
Én szálljak al'csony körbe kedvökért
S ősz fürttel kényöket nyomozzam?
Nem! én magam leszek kemény bírájok,
Nevem fényének ezzel tartozom.

MARGIT.

Szánandó fény, meleg fiúi szív
Helyett; ha ily adót kér, nem kívánom,
Bájold elém mind a föld kincseit,
Gyémánt helyett tűzd a napot hajamba:
Én fázom és csak fiaim szemétől
Hevűlök.

OMODÉ.

Kettő még maradt:
Dávid s Domos, rosszban s időben
Ifjabbak, ők derítsék érzeted.

MARGIT.

Ne hidd, hogy a tűzlelkű ifjakat
Más pálya vonzaná, ők belsejökben
Bátyjokkal egyezők; csak a szív első
Lánggerjedelme tartható Domost még
Budán, amazt irántam szeretet;
Meddig? e kérdést rettegem.

OMODÉ.

Előttem nem titok Domos szerelme:
Annál jobb, az megőrzi tévedéstől;
Amazt megóvja zár. — Minő zaj?
Jön a király.

MARGIT.

Én távozom;
Nem vágyom látni őt, elég
Ha érzem átkos életét. *(El.)*

OMODÉ.

Fojtsd el, szív, mérgedet! ben éghetsz,
De ily vendég derűlt képet kíván.

Károly, Drugeth, Ugrin jönnek. *Omode.*

KÁROLY.

Harmadszor látom már magas Budát
S a nádort még házába' nem köszöntém,
Kedvezve ösztönimnek most jövök.

OMODÉ.

Nemesb követet nem küldhetett királyom.
Kegyét hírdetni háladó hívének.

KÁROLY.

Azon kívűl adósod is vagyok,
Maradnom is kell, míg virrad napom
De hű szolgálatid még is nagyobbak,
Hogy érzetünk ne óhajtaná a rest
Időt előzni, és azért akarjuk
Legitt leróni egyik, bár csekély
Részét. Vedd tőlünk hát ez adományt,
Csak kezdet még, de jós lélekre bírhat.

DRUGETH (*írást vesz elő*).

Ez oklevéllel Ő Nagysága néked
Ajándékozza Kassa városa
Dézmáit s hasznait.

OMODÉ.

Szót hol vegyek?
Ajándokod fejdelmi, mint magad;
De bármi nagy szolgálati
Készségemet még sem múlhatja föl,
Mert nincs bennök se mérték, se határ.

DRUGETH.

Ím általnyújtom mint új honosod!
Egy ég, egy úr szívünk is egyesítse,

OMODÉ.

Hadd értsem egyszer még e nagy kegyelmi
Díjt, mely adójáért úgy boldogít.

DRUGETH (*félre Károlyhoz*).

Ez hat! Nézd csak mint gyújtja szellemét,
S feléd így forr: „te adj és én teszek.“

OMODÉ.

Valóban Kassa szép áldott vidék,
A nép szorgalmas. Vérem a tiéd
Uram! — De mit jelent ez? itt Gentilis
És több urak nevét látom, csak a
Felség aláirását nem lelem.

KÁROLY.

Igen, hibázik, és nem tévedésből,
Mert hogy tennék erős vonást, midőn
Kezemben még a kormány ingadoz?
Vagy már király vagyok? hol a nagy,
Az égbe vésett lángirás,
A nemzet eske? Nincs! s míg nem bírom

Ezt, mily múló s erőtlen kézvonásom
Még akkor is, ha érdemet jutalmaz.

DRUGETH.

Mély és való mit Ő Nagysága mond!
Az eddig történt félig ért csak.
Irtsátok a sok fénylopó gyomot,
És a gyümölcs kiesre, nagyra nő.

OMODÉ.

Sokat tevénk s nem is sikertelen,
Igaz voltát megérted Rákoson,
Ott meghallandod a hűségi esküt.

KÁROLY.

Szó és tett ily nemes keblekben égy,
S hűségedet tudom méltánylani.
De hasztalan tekint szemem körűl.
E háznak díszeit nem láthatom:
Nádor! hol vannak bajnok fiaid?

OMODÉ.

Fejem büszkén emelhetem,
Ha kérdenéd, van-é hűbb embered?
De fiaim közűl négy zendülő,
Azért ne kérdezd: ők nem fiaim.

KÁROLY.

Valóban meglepő híred.
Ősz fürtöd tisztelem, de kart s erőt
Kíván a háborús idő s ha így
Az ifjak elszakadnak, pártomon
Elvégre csak bú és fohász marad.

OMODÉ.

Őszinte vallásom kedvetlenűl
Hatott reád. Nyugodt lehetsz.
Azon fényes tetőn, a melyre te
Áhítasz, űlt hajdan már egyik ősöm.
S Aba szavára hallgat még e hon.
Ezer kar a királynak, a
Lengyel Lászlónak visszaűzdé
Már trónusát, s többet most sem merek.
Nem vívok én átokkal és fohászszal,
Mint Róma éretted, hanem
Tettekkel: ezt ittléted bizonyítja.
Azért nyugodj meg fiaim miatt.

KÁROLY (*félre Drugethhez*).

Mely büszkeség! Ki itten a király?
Ez itten a jobbágyi szó?

DRUGETH.

Tűrd el! Tudod hol vagy! ha majd erősen
Állsz, tűntesd föl a királyt.

KÁROLY (*Omodéhoz*).

Lelked nagyobb a lankasztó időnél
Meg kell ismernem azt, s ez okból
Ügyemnek jó következést remények;
De azt méltán sajnálhatom, hogy ily
Derék atyához nem hasonlók
Fiai. — Most indúljunk, a nap halad,
És nem sokára egy rejtélyes óra
Rákosra int; Gentilis eddig
Reánk esdé az ég áldásait. (*El követőivel.*)

OMODÉ (*egyedül*).

Ez is sajnál — ördög pokol! kinek
Csak most adék világi szárnyakat?
Csák! ezt neked rovom; jó ördögöd
Súgá ezen boszút; mélyen talált,
De néked is lelek nyílat, habár
Ön fiaim szívéből mártom át
Szívedbe.

MARGIT (jő).

Elment Károly? Te ily sötéten állsz?
Oh halld, talán jó angyalod sugall.

OMODÉ.

Megint a régi gond. Ne űldözz.

MARGIT.

Oh férjem! egy kimondhatatlan érzés
Hozzád készt — hagyd Károlyt s a szörnyű esküt!
E roppant ház felettem ingadoz,
Ha erre gondolok —

OMODÉ.

Szeszély! hiú rém!
Ne félj, nem dől a ház, sőt még alapja
Erősűl! Im e kis levélke mily
Szép gyöngye széles birtokimnak.
Halld: Kassa városának hasznait
Imént nekem köté le a király.

MARGIT.

Oly büszke vakság, mely csak birtokot
Hajhász! Jól ismer a csalárd olasz,
S ott ostromol, hol leggyöngébb szíved.
Kinek gyűjtesz? mikor ten fiaid
Sem vágynak osztakozni a bitorló
Díján, mert a szabadság szomorog

Fölötte. — Hallgass szómra! e világon
Nincs őszintébb. Egykor szerettél,
S méltó annak becsűlnöd hamvait,
Ki tisztán hervadott el kebleden:
Hagyd el Károlyt!

OMODÉ.

Hijában esdekelsz.
A sors kivetve s bármit hoz, nem ingok.
S te jó szív! válaszsz gondjaidnak
Hozzád illő tárgyat — teszem, Domos
Fiad szerelmes: őtet házasítsd. (*El.*)

MARGIT (*egyedűl*).

Oh élet, élet! mily pusztára égett
Szelíd világod, és ha még kitör
Hő szikra, csak bú s ínség költi azt.
Mint hat magas fenyű közt a borostyán,
Oly bizton állék gyermekeim között,
Volt a hová símúljon agg fejem:
De szétomolva nyugalmam őrfala:
Most kél a Sors — s viharban elragad.

DOMOS (*jő*).

Anyám! tudod mi történt? egy eset —
Pirúlva mondom — engem alacsonyít —
Dávid toronyba vitetett.

MARGIT.

Toronyba? és miért?

DOMOS.

A pitvaron
Csak most hallék fenszókat váltani.
Én épen akkor érkezém oda,
Midőn atyám haragba gyúlt szemekkel
Bátyámra így dörgött: Hah pártütő!
Börtönbe hát veled!

MARGIT.

Fiam! Fiam!
Oh lenne bár első végső csapás!

DOMOS.

E szó elég volt eltalálnom
A villongás okát s Dávid mögé
Szökvén, kar-öltve együtt indúlánk,
Mivel ha vétkes, én is az vagyok.
A nádor visszaint: „terád, fiam,
A mátka vár!“ így szólván elhagyott. —
A mátka vár s bátyám tömlöczbe megy!
Anyám, hallottad? mintha én
Nem érzenék úgy, vagy kimondani

Bátor nem lennék, hogy máskép nem érzek
Mint ő, vagy más derék szabad nemes?

MARGIT.

Atyád mondá, ne vedd sértésűl azt.

DOMOS.

De hogy megismerjen, kívánhatom.
Anyám! az élet hajnalszárnyakon
Mosolyg felém. Híven szerettetem.
Anyám, te értesz s őtet ismered!
Dicsőbbre nem talál a nap szeme,
Jobbat nem alkot már a képzelet,
Mégis, ha égbe kap, homályba dönt
S elégedést nem adhat teljesen;
Miért? ez árnyékoldalát ma érzém,
Mert szép tettektől visszatart.

MARGIT.

Ebben saját szíved legyen bírád.

DOMOS.

Bátyáim már az ösvényt megtörék,
Én is fogom s utolsó nem leszek
A hírnek ajkain. De életem
S szerelmem egy, az éredemkoszorút
Csak ettől nyerhetem, s így, jó anyám!
A mátka vár s fogadjon mint vitézt.

MARGIT.

Szavad rettentő, mégis kellemes.
Czélod kárhoztatnám és menteném,
Igy ketté osztva dúl két érzemény,
Utána vonz és eltaszít.
Jó-é vagy rossz, bűn-é vagy nem
A mit cselekszel? — Ah édes fiam,
Tanács helyett csak könnyet adhatok.

DOMOS.

Anyám! nézz csak körűl Budán; komoly
Redőbe vont arczczal hány úr bolyong itt!
Azt vélnéd, fél világ fejökben,
Egy ország vállokon — pedig juhok,
Kiknek ma harmad ízben ad királyt
A róka. Majd harsognak éljent,
Hogy a parány ész s nagy tüdő kitűnjék!
Lásd, szinte így gondolkozott derék
Bátyám s azért van a hűsön. De most
Megyek. Légy boldog jó anyám! magam
Hozám Dávid töténetét, nehogy
Csonkítva vagy nagyítva értsd. Miatta

Pedig nyugodt lehetsz — vagy én is osztom
Fogságát, vagy ma még szabad leszen. (*El.*)

MARGIT.

Minő ifjak! s mi lesz utóbbi sorsok?
Hatalmas ég! tompítsd el érzetem.

Rákosi mező. Középen magas ülések.
Nép, strázsák, Jerus, Tiborcz.

JERUS.

Legalább az üléseket nézzük, mert ha összegyűlnek, akkor azt mondják: Hátra ficzkó, úr van itt. Komám! ti itt vígan éltek, van sok vendég, van mit látni, mit lármázni. Mi Kassán csak úgy élünk mint a medve Pál fordúlásakor, ha ily napot látunk mint ti Budán, becsináljuk a lyukat.

TIBORCZ.

Ah az ily vígság sok fohászt csikar ki. Mióta András meghalt, bitang a mi vagyonunk, életünk; de szólni se merünk, mert a kard intézi a véleményt. Jer!

STRÁZSA.

Vissza innen, mert lándzsám félre bök.

JERUS.

Ne oly tüzesen, földi! Ha szemünk nem volna, úgy se néznénk. Kinek az embere vagy?

STRÁZSA.

A nádoré.

JERUS.

De melyik nádoré? Most annyi a nádor, annyi a király, hogy az ember utóbb is eltéved. — Itt jön egy úr, azt súgja: Ezt kiáltsd! a másik karddal fenyít s úgy kér: Amazt éltesd.

STRÁZSA.

Ha eszed van, éltesd a kit mondanak s gondolj a mit akarsz.

JERUS.

Te már tudod a csínját, földi! egészen udvari vagy; azért mondd meg legalább, ki fog e magas helyen űlni?

STRÁZSA.

A ki oda való, a király, hogy mindenki lássa a szép fiatal urat és bele szeressen.

JERUS.

Mégis nyársoddal fenyegetsz; pedig nekem is van szívem, mely tud ám szeretni, ha van mit.

STRÁZSA.

A te szívedre majd rá parancsolnak, én az urakat értem, kiknek szólások van a dologhoz. Te csak adj és búsúlj, ha akarsz.

JERUS.

Helyesen földi; ha te ma-holnap nem lészsz nemes, jele, hogy nem ott szólsz, a hol kell. Hát azon a másik polczon ki űl?

STRÁZSA.

A római követ.

JERUS.

Hallom, csak egyszerű cseri barát volt és most veres kalapot visel és királyokat csinál.

STRÁZSA.

Halljátok a kűrtöket? Már jönnek a Dunán. Most ne okoskodjál, hanem takarodj!

JERUS.

Isten neki, tágúljunk. Halld földi, most inkább lennék lándzsád mint magad, mert messze látnék; de te még sem lennék, mert másnak parancsolsz s magad legnagyobb szolga vagy. — Jer, álljunk félre. (*Elvonúlnak.*)

Zách és *Kendi* jönnek.

ZÁCS.

Apor László helyett?

KENDI.

A vajda sokkal
Büszkébb, hogy ott ő hódolást színezzen,
A hol gyűlöl.

ZÁCS.

Fejében unokája,
Aztat kívánná ő Károly helyébe,
De annak vége már: addig halasztá
Dolgát, míg Róma győze.

KENDI.

Erdély mellette
Harczol s kivívja igazát. Kezében
Még szent Istvánnak koronája, melyet
A gyönge Ottó elhagyott, s a nélkűl
Nincs választás, nincsen király.

ZÁCS.

Más itt a vélemény. A nap forog,
Az élet véle s a szokás.

KENDI.

Mind ez csak méltóság-fitogtatás,
Más semmi.

ZÁCS.

Mégis a többségre hat.

KENDI.

Te Csák helyett jövél és szólni fogsz?

ZÁCS.

Talán igen, talán nem; én csak *egy* hang
Vagyok, s minő csekély az annyihoz!

KENDI.

Halld, jőnek már. (*Félre állnak.*)

Trombita harsog, elöl jőnek lándzsások, nemesség, főispánok, zászlós urak; *Omodé* nádor, *Domos*, *Ugrin*, *Borsa*, *Papság*, *János* nyitrai püspök, *Tamás* egri érsek; *Gentilis*, jobbján *Károly*, *Drugeth.* Udvarnokok, nyílazók. A sorompón kívűl *Jerus* s a nép.

TAMÁS.

Az ég urának hála és dicsőség,
Hogy éjjelünk derítni tégedet
Vezérle hozzánk, bölcs Gentilis!
Ügyünket intézd el szent íhletésed
Szerint. — Tisztes papság, dicső
Zászlós urak, nemes vitézi rend!
Az új század veszélyben dúlt reánk,
Nincsen hatalmas kéz, mely védene
A pártosság dühös hullámai
Ellen, nincsen fő, mely büszkén teremtve,
Új díszt övezne sűlyedő hazánkra!
S ím a világot üdvezítő
Anyánk szelíden nyújt segéd kezet.
Azért halljátok Róma szent szavát!

JÁNOS.

Nyolcz véres év tűnt el, s még sincs király;
Ez légyen hát vég úrtalan napunk.
Elhúnyt Árpádnak férfi ága,
De él egy új ág, Mária, ötödik
István leánya vériből:
Ím Károly az, Mária unokája,
Két hős vérnek gyümölcse, két
Magas háznak ragyogló csillaga!
Válaszszuk őtet honfiak!
Méltóbbat a jelen kor nem mutat.

KENDI.

E választásnak ellenmondok én
Apor László erdélyi vajd' uram
Nevében. (*Zúgás a rendek közt.*)

TÖBB SZAVAK

Halljuk, halljuk őtet!

KENDI.

István királyunknak Katalin
Idősb leánya volt, és így a trónus
Az ő unokáját illeti:
S ez Dragutin László nemes vitéz,
Kinek hódol most is még Szervia.

JÁNOS.

Mária, negyedik László után
Mindjárt e földet nyerte örökűl,
S fiát Martelt mind Róma, mind több
Egyházi és világi rend királynak
Elfogadá és Károly így igaz
S törvényes birtokát kívánja csak.

KENDI.

Még akkor András élt, dicső
Árpádnak férfi sarja és az ország
Őt választá. Martelt nem ismeré.
Egy megvett párnak volt ő csak feje.
Ti egybe gyűlt rendek! Ti szóljatok!
András igaz királyunk volt-e, vagy
Törvénytelen?

MINDNYÁJAN.

Mi választottuk őt,
Királyunk volt, igaz királyunk.

ZÁCS.

Ha így van — és így volt — én ellene
Mondok Mária unokáinak,
Trencsényi gróf Csák Máténak nevében.

JÁNOS.

Csák zendítő, ne hallgassunk reá.

ZÁCS.

Ki tiltja itt a szót? mely hazafi
Tagadja meg fülét Trencsényitől?

MINDNYÁJAN.

Halljuk Trencsényit! Halljuk!

ZÁCS.

Igazságot kérek, nem kedvezést
S gyors tettet a megismerés után.
Miért megyünk mi Istvánig, midőn
Erzsébet él, András leánya?
Ki volna oly hálátlan, oly merész,
S elfogná tőle ősi birtokát,
A melyet néki vér, törvény s az ég
Adott? Ne döfjük ön szívünkbe a tőrt!

Önkényt ne űzzünk, hogy később az önkény
Elágoztan ne dúlja életünket.

TÖBBEN A RENDEK KÖZÜL.

Való a mit mondott. Erzsébet éljen!

OMODÉ.

Magyarok! ti egybe gyűltetek, szabad
Tetszés szerint királyt választani;
Királyt mondom: férfit s nem gyönge szűzet.
Mely férfiú, ha még e névre méltó,
Mely férfi, kérdem, tűrhet asszonyi
Kormányt? ki tűrje bolygó kényeit,
Ki érdemet tipró szeszélyeit?
Csatákban nőtt s erősűlt nemzetünk,
Így ismer a világ — s most elpuhúltan
Egy szűz miatt áldozzuk fel hírünket?
Nézzétek Károlyt! mily dicsőbb alakban
Tűnik föl a király! Mint rózsaszőnyeg
Alatt nyugvó oroszlán, ifjúsága
Bájleple alatt úgy szunnyad a vitézi
Erő, s nyílt homlokán mi szépen
Mosolyg felénk egy fényesebb jövendő!
Frigyűl nyerendjük Nápolyt ővele,
Erzsébet csak zavart hoz s gyöngűlést.

UGRIN.

Nem kell asszonykirály! és nem vitéz
Ki azt óhajt; azért kiáltom: Éljen
Károly!

MINDNYÁJAN.

Éljen! Nem kell asszonykirály!

JÁNOS.

Gentilis szól: halljuk Rómát, halljuk!

GENTILIS.

Örömmel ismerem meg a magyart
Ezen vonásban, mely nagygyá teszi.
Mióta e szép hont nyerétek
S a szent kereszt sugára üdvezít:
Nem volt Rómának kedvesebb fia.
Hány jó királyt adott! kettőt közűlök
Most is főhajtva tisztel a világ.
Hálás szívvel megismerék ezt
Őseitek s minden ügygyel biztosan
Rómához, mint védatyjokhoz simúltak
Érzé ezt első hitszerzőtök István,
S e koronát s országot egyedűl
A pápától kívánta elfogadni.

Hiszem s reménylem, egy sincs köztetek,
Ki e nagy példához ne lenne hív;
Azért vegyétek új királytokat
Ismét a pápától: ezt hírdeti
Áldása és parancsa általam.

ZÁCS.

Miért jövénk? nincs itten már szabad
Választás? itt parancs uralkodik?
Minek gyűlés, minek tanács? ha már
Ki van nevezve a király?
Miért veszszük örvűl a törvényt, ha nincs
Szavunk hozzá? Ez önkény a lánczra hajt.

(*Zúgás*).

SOKAN A RENDEK KÖZÜL.

Minek a választás, parancsra
Nem hajlunk; így nem akarunk királyt!

GENTILIS.

Önkényről szó hogyan lehet, midőn
Én csak mint Róma meghatalmazott
Tanúja állok itt? A pápa
Részvételét jövék hírdetni csak;
Ti szabadon s függetlenűl vegyétek
A választott királyt, így én
Szabad kívánságtok szerint magas
Székébe űltetem, hogy rendűletlen
Álljon végzéstek és az ország
Nyugalma.

OMODÉ.

Éljen Károly!

VALAMENNYIEN.

Éljen! éljen!

KÁROLY.

Ilyen nemes szabad nemzet között
Fentebb czélokra ébred lelkem is,
S bár ifjú még, erőt érzek magamban
Korunkhoz kötni a futó szerencsét
S a nagy dicsőre küzdni véletek.
Hűségtekért felel nagy lelketek.
Hűségemért felel dagadt szívem,
Mely tiszta lánggal ég felétek.

TÖBB SZÓZAT.

Emeljük őt fel!

MÁSOK.

Esküdjünk hűséget!

DOMOS (*elölép*).

Sajnálva kell látnom, miként hevűltök
Egy ifjúnak mézes szavára;
Halljátok hát tőlem szégyenteket!
Tudom, nagy része már az itt űlőknek
Nápolynak rég elbérlelé magát
S kártékonyan mosolyg a többire,
Ki láncz alól szabadságot kiált
S fonákúl ön ügyét tiporja —

JÁNOS.

Ez káromlás? halljátok, honfiak!

DOMOS.

Vedd úgy, a mint tetszik, de én kimondom,
Hogy ez szemfényvesztés s rút visszaélés
A törvénynyel! Sajnos bár hogy nekem
Kell mondanom. De a kiben
Hajdan-szabadság lángol, ellenáll!
(*Nagy zaj a rendek közt. Domoshoz tolongnak.*)

TAMÁS.

Dicső egek! mit nem mer a balúl
Vezérlett ifjúság!

DOMOS.

Ha napjaim
Számát csekélyled, kardomat vetem
Hozzá, így majd elégled, úgy hiszem.

TAMÁS.

Hogyan? te kardot mersz emelni
E tisztes körben?

TÖBBEN A RENDEK KÖZÜL.

Pártütő!
Halált a sértőnek! vagdaljuk össze!

MARGIT (*a nép közűl elörohan*).

Megálljatok! Csak keblemen keresztűl
Juthattok életéhez! Én szülém őt,
Én védem őt. — Fiam! fiam! hová
Ragad tüzed? Megtörtént a mit oly
Rettegve sejték.

DOMOS.

Hagyj, anyám,
Hadd essék egyre száz, így öljenek!
Hadd koronázzák így e nagy napot!

MARGIT.

Bocsánatot, vitéz urak! habár
Vadon kitört szabadságérzete
Felűlhabzá az illendő határt.

DOMOS.

Ne kérj, anyám! Dávid börtönbe űl.

OMODÉ.

Nyugodjatok, vitéz rendek! miként is
Gyúlhatok ilyen hang felett haragra?
Ez én hibám ez, mert korán adék
Éles játékot a fiúnak.

KÁROLY.

Rossz példa téveszté el őtet,
Ezért tőlünk legyen bocsánat.

DOMOS.

Bocsáss ott, hol rettegnek tőled; én nem.

OMODÉ.

Hah gyermek! azt véled, nincs zabolám?
(*Domos kardját ketté töri.*)
Itt fekszik nagy vitézséged jele.
Most távozz, becstelen! s úgy jöj előmbe
Megint, ha megbántott királyodért
Szép érdemet szerezsz. — Asszony! kísérd
Haza. Ez gyümölcse a vak szeretetnek.

DOMOS.

Atyám! te nékem kardot s életet
Adál: mind a kettőt magad töréd el.
Légy boldog! s bár atyátlan távozom,
Másutt találok én kardot magamnak.

UGRIN.

Hedvig jegygyűrűjét viseld örök
Emlékűl, hogy mikor rá nézsz, szíved
Mindig új kínban égjen, ezzel őt is
Elvesztéd.

DOMOS.

Ah anyám!

MARGIT.

Jer, jer fiam!
Bár eltaszít kemény atyád
Szülőd híven veled marad. (*El Domossal.*)

OMODÉ.

Ne hagyjuk ily gondatlan gyermeki
Tett által szűnni méltó öröminket!
Éljen Károly! s én első hódolok.

VALAMENNYEN.

Igaz királyunk! éljen! éljen!

GENTILIS.

Úristen, tégedet dícsérünk!

JERUS.

Én eleget láttam és tudok. Jer, koma! zsebben a tanács, bolond a nép, könny az áldomás. (*El.*)

(*Míg a rendek Károlyhoz tolakodnak öt felemelni, a kárpit lefordúl*).

MÁSODIK FELVONÁS.

Budán, Ugrin háza előtt. Éj.

Tiborcz, Jerus.

JERUS.

A hold is felhőbe dugta képét; nem akar ily néppel kacsingatni, mely nem érzi erejét.

TIBORCZ.

Mit tegyen? úgy is telve a tömlöczök. Sok van itt, ki más királyt óhajtana, de ki javait, ki gyermekeit félti s meghúzza magát.

JERUS.

Ki feleségét őrzi s a kardtól fél, mint víztől az ürge. Tennétek öszvesen, lenne tekintet reátok: de így néha egyik kifakad s azt hamar elteszik — de hagyjuk ezt. Mond meg, ide rendelt a nádor fia?

TIBORCZ.

Igazság szerint fiamat rendelte ide, de az úrfi tüzes, azt láthattad Rákoson; fiam is heves; félvén, hogy valamit ne tegyenek, fiamnak otthon kelle maradni.

JERUS.

Komám, ily idő más ember szívét elnyújtja, a tiédet öszszehúzza.

TIBORCZ.

Eh nem jó a nagyokkal föltenni; ha ily úr csínyt tesz, azt mondják: ember; a szegény legénynek azt mondják: gazember.

JERUS.

Hol törni vágni kell, minek oda a sok aggódás? Aztán tüzkő-fő az a nádor gyerek, nem is tudom, hogy jön hozzá atyja? Én már kivedlettem a pelyhet, mégis képes volnék vele árkot ugrani, mért ne fiad?

TIBORCZ.

Hah jól látok, itt jő maga.

DOMOS (*jő*).

Itt vagytok már? s csak ketten?

TIBORCZ.

Uram, én vagyok itt, az öreg Tiborcz.

DOMOS.

Küldd fiadat, te feküdjél le.

TIBORCZ.

Ez mind jó; de szeretném tudni, mi a szándékod?

DOMOS.

Röviden szólván, Dávid bátyámat akarom kivenni a tömlöczből.

TIBORCZ.

Jaj ez vérbe kerűl.

DOMOS.

Ne félj, gyenge öreg! vér nélkűl is elvégezzük. Nyomunk se lesz; küldd el fiadat.

TIBORCZ.

Ah Istenem!

JERUS.

Szégyeld magadat komám! ilyen időben merni kell az embernek, különben mások többet mernek. Küldd el fiadat, én magam vele tartok.

TIBORCZ.

Isten neki! de ha baj történik — te felelj, uram.

DOMOS.

Mondd, hívja el pajtásait — már tudja kiket. (*Tiborcz el.*) Hát te ki vagy?

JERUS.

Jerus nevem, piczíny ember a világban, de tudom hová kell ütni a nagyot. Én kassai kovácsmester vagyok, de csinálok finom szablyákat is. Ez az öreg Kassán járván, komám lett, én meg ide jöttem ezt a híres gyűlést nézni s veled kívántam ismerkedni, azért vagyok itt.

DOMOS.

S mit akarsz velem?

JERUS.

Én olyan együgyű ember vagyok, de hát, kit megszeretek, az nem áll a bőrön kívűl, hanem benn a hol az élet forog. Én láttalak Rákoson, atyád eltörte kardodat — én hoztam mást, vedd csak! ezt, fogadom, a nádor el nem töri.

DOMOS.

Hadd lássam! Jó fogású! — (*Egyet suhínt.*) Lelkemre ez derék vas! Mi az ára?

JERUS.

Néhány olasz fő, vagy ha magyar se bánom, ha már elfajúlt.

DOMOS.

Erre díj nélkűl is törekszem, de azt sem tűröm, hogy te ingyen fáradtál.

JERUS.

Kovácsmesterségem ad kenyeret, ezt csak jó kedvemből csinálom s kérkedés nélkűl mondva; nehány derék embernek már is szolgáltam. Maga Máté úr bír tőlem egy kardot s az ért hozzá!

DOMOS.

Ha Trencsényi elvette, akkor én is megköszönöm.

JERUS.

Szívesen. Ha tájunkra jősz, szólj be hozzám! néha megfordúlnak nálam derék úri emberek, bár nem szép feleségem.

DOMOS.

De ha azért kedveskedél, mivel atyám jobbágyai levétek, akkor csak vedd vissza.

JERUS.

Hogyan? mi atyád, a nádor jobbágyai?

DOMOS.

Úgy van, s te azt nem tudod? Károly neki ajándékozá Kassa városát.

JERUS.

Ej ej uram! ez csiklandós újság s azt mutatja, ez a Károly igen bölcs úr, ott ajándékoz, a hol nem bír. Minket minden szolgai tehertől még Árpád vérbeli királyok szabadítottak föl, s azért nálunk senki nem dézmál. Ej ej! szinte fázom bele! de fejemet olyan laposra hagyom verni, mint Béla pecsétje, mely szabadlevelünkön függ, ha mi engedünk.

DOMOS.

Ha így van, lássátok mint szabadúlhattok. A mi engem s öt bátyámat illeti, mi nem kívánunk igazságtalan örökséget.

JERUS.

Mi meg a közért mindent áldozunk — egyes zsákért semmit.

DOMOS.

Halld! Jőnek már a legények.

JERUS.

Én kísérlek, a zárt magamra vállalom, s ha szükség, egy pár szolgát is.

Több legény (jő).

EGYIK LEGÉNY.

Itt vagyunk, uram!

DOMOS.

Az idő sürget, indúljunk, de zajtalan. Rejtsétek fegyvereteket s ha őrcsapat jő előnkbe, kiáltsátok: Éljen Károly! — Így! a Csonkatoronynál, hol bátyám űl, a kűlső őrt megvesztegettem, azt ne bántsátok, csak a belsőket fogdozzuk el. Ügyesen forogjatok, legények! Most jertek. (*El mindnyájan.*)

HEDVIG (*az erkélyen*).

Hallám szavát; oh mért nem volt maga?
Megmondtam volna mennyit szenvedek;
De rettegvén az idegen tanúktól,
Kilépni nem merék, s ő távozott.
Oh mért oly rejtező a szerelem,
Midőn könnyét titkolni nem lehet!
Mi szépen álmodtam, míg hű szerelmünk,
Mint rózsa még saját kelyhébe zárva,
Ki nem sovárga a világ terére!
Most tőle tilt atyám kemény parancsa,
S bút lel szemem, bármerre fordúlok. —
Minő zaj! tán megint ő? itt lesem.

(*Visszavonúl.*)

Dávid, Domos, Jerus s több *legény.*

DOMOS.

Most, barátim! kiki menjen haza. Vegyétek hálámat. Isten veletek.

EGYIK LEGÉNY.

Ha parancsolsz még ilyen kis esti mulatságot, csak izend meg, mi készen leszünk.

DOMOS.

Nem hiszem oly hamar. Csak menjetek. (*Legények el.*) Kovácsmester! köszönöm a kardot s az ügyes segédet! Ha sorsom engedi, megszolgálom.

DÁVID.

Öcsém! én meg nem foghatlak.

DOMOS.

Mindent megértesz; csak azt mondom: itt nincs tovább maradásunk — mindjárt indúljunk.

DÁVID.

Anyámat még látnom kell.

DOMOS.

Azért siess haza. anyánk mindent tud; lovad nyergelve, indúlj tüstént, a Sashegy tövében, hol a remeteség áll, lelsz néhány legényt: ott várj be engem; s onnan együtt az erdőkön keresztűl Trencsényihez szállunk.

JERUS.

Helyesen uraim! szerencsés útat. A kelő nap engem se leljen itt. (*Él.*)

DÁVID.

Mért késel? Jőj velem; ha baj ér, ki lesz segéded?

DOMOS.

Ha még Hedvigemmel szólhatnék! Mióta Károly ellen szólék, az éj biztosunk.

DÁVID.

Én megyek hát. Karom feszűl a bitorlón fenni vasamat.

DOMOS.

Még egyet! Kelemen pápa a jelszó! ezzel az őrök kieresztenek.

DÁVID.

Ne késsél soká. (*El.*)

DOMOS.

Hedvig! Hedvig! — Kerűld őt, édes álom;
Hadd értse szómat! add neki
Aztán enyhedből részem is! — Te vagy
Kedves? Miként az ég sugára. tűnsz fel
Éjemre.

HEDVIG.

Én vagyok Domos! Leesve
Szelíd egemből állok itt — utószor!

DOMOS.

Ne mondd azon lesújtó szót: múlást
Jelent, pedig mint lelkem, oly örök
Szerelmem, s bár most elszakaszt is
A földi baj tetőled, az marad
Éltemnek lelke s vissza úgy hozom.

HEDVIG.

Ah nem! nem! téged inkább érdekel
A földi baj, mint a hű szerelem;
Veszélybe szállsz s nem nézed könnyeim.

DOMOS.

S kívánhatod, hogy én tunyán tekintsem
A készűlő igát, hímezze bár

Atyám s atyád legszebb áldásival?
Bilincs alatt én nem szerethetek,
Azért megyek, s a nyert szabadság
Szépítse majdan édes érzetünket.

HEDVIG.

S mikor látlak megint? Veled búcsút vesz
Lelkem nyugalma! Adsz-e hírt magadról?
Hogyan? miként? Ah kedvesem,
Oly rémesen leng a vad sors körűl —
Szívem reszket, midőn reményt keres.

DOMOS.

Hagyd a koránti aggódást! Anyám
Velünk tart, ő mindenről értesít.
Időm halad — légy boldog, Hedvigem!
Esküd enyém — tartsd meg híven.

HEDVIG.

Te mégy már? oh maradj! maradj!
Szólj a hűségről, ez nyújt enyhűlést.
Én hű leszek, miként fájdalmam érted.
Fogadd meg, hogy kíméled éltedet,
Domos! te nékem ezzel tartozol.

DOMOS.

Irígy fal! mért nem zárhatlak szívemhez?
Vedd lelkemet! légy boldog s légy erős!

HEDVIG.

Eredj, eredj! szövétnek fénylik erre —
Atyáink jönnek a tanácsból.

DOMOS

Isten hozzád! (*El.*)

HEDVIG.

Egek védjétek őt! (*A házba vonúl.*)

Omodé, Ugrin, szolgák szövétnekkel.

UGRIN.

Amint mondám, én bal következést
Várok; kétszer tevénk már
Ál koronát Károly fejére,
S most újra azt tegyük? kétlem hatását.

OMODÉ.

A népnek játék kell, inkább hajol
Kűlső jeleknek, mint a hatalomnak.

UGRIN.

Az ész dolgában mindenik magát
Elsőnek vélve, oly hamar

Mást nem követ, de a jel érzést
Gerjeszt, s ez inkább egyesít; azért
Ál-koronánk, félek, rossz benyomást tesz.

OMODÉ.

Az ünnep fénye elvakítja őket:
Csak a magyar csilloghasson, hamar
Felejti czifra köntösén okát.
Nyakunkra nőtt Trencsényi, a gyűlölt!
Azért tennünk kell, s átok, eskű által.
Ügyünkhez kötni a vak sokaságot.
Hatalmam csorbúlt fiaim miatt,
Négy váramon fehér zászló lobog,
És a haszon, mely Károlyhoz csatolt,
Most már szükséggé vált — de bármi jön,
Én inkább éltemet hagyom,
Mint sem Mátéhoz álljak, esküszöm!

UGRIN.

Meglátjuk, mit szűl majd a terhes
Idő, én mindenkor segéd leszek.

Hajdúk Jerust hozzák.

EGY HAJDÚ.

Csak jer! épen jó, itt áll urunk.

JERUS.

Ha szürkém elszalad, egyitek utána nyög.

OMODÉ.

Mi baj? mit vétett ez az ember?

HAJDÚ.

Uram! ki akart a városból surranni; de a jelszót nem tudta, s így mint gyanúst befogtuk.

OMODÉ.

Hová indúltál, s miért? igazat szólj s ne várd a vallatást.

JERUS.

Ej uram, mért hazudnék, mikor az a csillag ott fenn nem oly tiszta mint lelkiismeretem. Hát a hűsön Kassára indúltam —

OMODÉ.

Kassára?

JERUS.

Igen, uram! Kovács vagyok, ide jöttem nehány buzogányt s egyéb csekélységet eladni; az ember ott szerez, a hol lehet. Hogy ily szabad városból jelszóval mehet csak ki valaki, azt nem tudtam — de hogy az vagyok a ki vagyok, városom jele mutatja. (*Elővesz írást s Omodénak nyújtja.*)

OMODÉ.

Igen, haza mehetsz s megmondhatod, hogy ezen túl nekem szolgáltok: most írá alá királyunk. Nem sokára sáfárt küldök hozzátok, ki ott nevemben rendeléseket fog tenni.

JERUS.

Eszemben tartom, mint fiatal leány a tükröt.

PORKOLÁB (*jő több hajdúkkal*).

Ah uram! én szerencsétlen ember vagyok: most jövök palotádból — elröpűltek már — s ha megölsz is, uram, ártatlanúl halok. Előbb ütöttem volna lármát, de egy köpönyeget dugtak számba, gúzsba is tettek, s mire segítség érkezett, elröpűltek.

UGRIN.

Ki röpűlt el?

PORKOLÁB.

Dávid, nádor uram fia —

OMODÉ.

Hah? nem kötöttem fejedre —

PORKOLÁB.

Uram! vigyáztam, ki nem szökött volna, de egyszerre — tudja isten hányan — reánk rohantak, s Dávid úrfi helyébe hurczoltak — eleget vergődtem, de egynek oly vas marka volt, szinte laposra nyomott.

JERUS (*félre*).

Ez engem dícsér; de ha rám ismer, lélekké tesznek. Isten neki! hamarább érek haza.

OMODÉ.

S kik voltak a latrok?

PORKOLÁB.

Uram! nem ismerhettem rájok; képök be volt pongyolázva, csak egy arcz volt nyilt, ki a támadást intézte s ez fiad, Domos vala.

OMODÉ.

Mely átok csüggödt a perczen, melyben fogantatott? de bosszúmnak szentelem. Siess! tüstént száz emberem kapjon lóra s minden irányban száguldjanak a város körűl s ha őket elérik s meg nem adnák magukat, holtan hozzák vissza!

HEDVIG (*előjön s a nádor lábaihoz omlik*).

Kegyelmet, nádor, kegyelmet!

OMODÉ.

Nem! egy világ kérése sem engesztel meg.

PORKOLÁB.

Messze még alig lehetnek.

JERUS.

Nekem most ötlik eszembe, uram, azok mellettem nyargaltak el — épen akkor mondá egyik, hogy majd Obudán túl halászhajókon átmennek a Dunán s így Trencsénbe.

OMODÉ.

Utánok hát mint a nyíl! (*Porkoláb s hajdúk el.*)

HEDVIG.

Kegyelmet, nádor!

UGRIN.

Ép ily időben lányomat
A nyoszolyán véltem, s nem férfiszem
Előtt; tudod végzésemet, s te mégis
Esengsz, vagy tán — gyúladva gondolom
Tilos frigyet táplálsz a pártütővel?
Vagy, a mi több, az éjt veszed palástúl,
Míg tisztem távol tart? Leány! ezen
Gyanúra késztet jelenésed —

HEDVIG.

Miért tagadjam! én szóltam vele.
De az ég tanúm, nincs mit pirúljak érte.
Előtted nőtt szerelmem s méltatád,
Az oltárnál kívántad szentesítni
Frigyünket s most hűlést kívánsz?
Atyám! mi bennem ég, nem oly múlékony
Mint a világ kűlső tekintete,
Megvallom: én őt most is szeretem.

OMODÉ.

Szeresd a koldúst, a világfutót,
De én reám nem hatnak könnyeid.

UGRIN.

A természet feloldá kapcsait,
Atyád ellen zúdúlnak gyermekek!
S te is Hedvig?

HEDVIG.

S gyűlöljem őt, mivel
Keblében lángol a hajdanszabadság?
Ah jó atyám! nyisd meg szíved szelídebb
Érzetnek s a derék ifjút szeretni
Fogod.

UGRIN.

Nem, szót se többet! — Menj szobádba.

HEDVIG.

Ha őtet véresen hozzák! — atyám —

UGRIN.

Szobádba menj!

HEDVIG.

Megyek. (*Jerushoz.*) Te áruló!
Itt állsz oly hidegen, de ha
Vér ontatik, lelkedre szálljon.

JERUS (*félre Hedvighez*).

Köszönöm az áldást — de hazudtam ám kisasszony!

HEDVIG (*örömmel*).

Jó éjszakát, atyám! (*Nádorhoz.*) Aludj te is
Nyugodtan, atyja kedvesemnek! (*El.*)

JERUS.

Kegyes uram! én mennék —

OMODÉ.

Elmehetsz.

JERUS (*magában*).

Csak szabad legyen a madár, majd másképⁱ énekel. (*El.*)

UGRIN.

Hiába' késztem keblemet haragra,
Szánatban olvad el. Mi gyermekinket
Kemény szerrel téríteni akarók,
S ön életünkbe vágtunk hézagot.
Mély gondba dönt az éj — s fog-e derűlni? (*El.*)
(*Omodé int, a szolgák elmennek.*)

OMODE (*egyedűl*).

Fog-e derűlni? — Minden visszatér
E nagy természetben, csak a halott nem!
S nekem meghaltak fiaim, csak egy sincs
A hatból! S én szerettem őket! —
Miért áldoztam volna éltemet
A bajnak? mért szereztem és miért
Vágytam a nagyság után? Erettök, úgy van,
Érettök, s ők nem érzik azt s miért
Nem érzik? Átkozott kétség! lesújtó
Kérdésed vad sóvár gerjet mutat,
Melynek vakon szolgál a szív — s kitől
E szív nekik? Le vėletek, le mérges
Dagályi a hevűlt velőnek!
Mélyebb örvénybe döntitek

Még a komoly búvárkodót. De fáj,
Fáj veszteségem. Sivatag homok
Így életem: fölcsillog nyomtalan!
Hah! mintha messziről kard csörgene!
Ők vívnak, dőlnek! nem, fejem lobog.
S ha dőlnek, bűnökért adóznak.
Parancsom áll, és annak állni kell,
Különben ők lennének mesterim,
S Máté mosolyganá a gyönge őszt.
Fölöttem most egy, s azt kényem vezérli,
S így tettben én vagyok király: azért
Inkább magzatlan mint alázva élek. (*El.*)

Trencsényi várban.

Erzsébet, Ida.

IDA.

Te nyugtalan vagy, mint ha küzdenél
A régi bú s az új remény felett;
Hadd győzni a reményt, mely nem hiú,
Nem álmodott sugárral leng feléd,
Hanem ragyogva mint a szép tavasz.

ERZSÉBET.

Mi örömest nyitnám meg keblemet
A szép reménynek, mely hazám egével
Mosolyg felém! de általfutva éltem
Viszályait, rettegve ölelem.
Első napom már végső lett szülőmnek,
S oh mily szegény az anyátlan élet!
Korán mennyasszony — s majd egészen árva,
Korán érzém mily változó a földi
Szerencse: mint gyermek dús fényben úszva
Majd én levék hazámban legszegényebb,
S szép hajnalomból nem maradt egyéb
Kincs, mint a harmat, mely szememben ég.
Irígy pártok dühödtek ellenem,
S nem a hon — külföld nyújta gyámkezet.
Így nőttem fel vérzivatar között,
S itt állok most mint eltévedt hajós,
Ki honja partján még honát siratja.

IDA.

A felleg oszlik, láthatárod derűl,
Nemes vitézek vívnak érted.
Csak nézz a völgybe mily örömtekintet!
Ott állnak ércz sorban; jer, nézz alá,
Elűl Trencsényi száll. — Halld, halld nevét
Harsogni! így harsog győzelme is.

ERZSÉBET.

Trencsényi, mondod? — Ő az, ő, neve

Reményhozó, s ha még virad szerencse
Számomra, úgy hiszem, csak általa
Nyerem. Te kérdőleg tekintsz reám?
Mosolygsz? Halld csak, min épül bizodalmam.
Midőn atyám — szörnyű emlékezet! —
Mérges görcsöktűl szaggattatva elhalt,
Hét évű gyermek én, fölötte sírtam,
De tőle vad kezek majd elragadtak.
S komor szobába zártak, hol remegve
Hallám a tompa zajt, a hű szolgák jaját.
Egyszerre zörren ajtóm s egy magas
Vitéz felém rohan: „Ne félj, te kis
Menyasszony — mert a cseh király fiával
Venczellel már is eljegyzett atyám —
Ne félj! én védlek." Így szólván, ölébe
Kap, s kard jobbjában vad csoporton
Áttörve, mostohám gondjára bíz.
Eltűnt, de képe lelkemen maradt,
S utóbb is minden szép tett s férfinagyság
Az ő alakjában lengett előttem:
Ő volt, Trencsényi.

IDA.

S ő megint az első
Ki érted síkra száll, s eként vegyűl
Javaddal és élteddel élete.

ERZSÉBET.

Megvallom, egyedűl az ő szavára
Mertem kilépni a homály alól,
Hová méltatlan űldözés vetett.

APRÓD (*jő*).

Trencsényi Máté.

ERZSÉBET.

Jőjön. (*Apród el.*) Fejtsd meg, Ida,
Nekem, mért rettegem jöttét s miért
Kívánom? Ida, nemde gyermeki
Habzás? Kivonva életem szűkéből
Oly új, oly ismeretlen a világ.

MÁTÉ (*jő*).

Felséges szűz! a mit jelentek,
Nem kedvező, mert foglalatja vér.
Az élet drága csepje, és rokon vér,
De légy nyugodt: ki elveté szabad-
Létét, az életet nem érdemel.

ERZSÉBET.

Mi történt? oly komor tekinteted?

MÁTÉ.

Követem megérkezett Budáról,
A fondor Nápoly győzött Rákoson.

ERZSÉBET.

Győzött? Így hát a nemzet véle tart;
Ha boldogabb leend, lemondok én.

MÁTÉ.

Nem úgy Erzsébet! csak kis része hódolt
A nemzetnek, mely örömest azonban
Bitangolná a nagy nevet, hogy azzal
Leplezze önség-szülte czéljait;
Hazát kiált hangos torokkal,
Midőn törvényivel kereskedik;
A gyöngét elvakítja szép szavával.
Az olcsó szíven győz ígérete,
Kit Róma átka hallgatásra készt.
Ily alapon teng Károly diadalma,
S ha még igazságérzet a magyarban
Él — s él! hiszem — le kell roskadnia.

ERZSÉBET.

E szövevényes úton idegen
Vagyok; légy te vezérem és én
Követlek biztosan, miként a vándor
Irányt adó, jól ismert csillagát.
Torladni látom a habot körűlem.
De melyik sűlyesztőbb azt nem tudom:
Azért vezesd hajóm, s nyugodt leszek.

MÁTÉ.

S fogom híven: de csak véráldozat
Vihet czélhoz. Mérsék haszontalan,
Hol megnémúlt az emberség szava.
Hadamból már is Esztergom felé
Küldék egy csapatot, magam Nyitra
Felé megyek. Hozzád búcsúzni jöttem,
S ha úgy tetszik, parancsod érteni.

ERZSÉBET.

Oly szomorú, oly meglepő híred!
Tartalma véres áldozat s búcsú,
Két sebző érzemény. De mit tegyek?
Engednem kell, a környűlmény urunk.
Mikor látunk megint?

MÁTÉ.

Ha jó szerencsém
Kedvez, tán nemsokára; addig is
Méltasd kényedre szolgád birtokát.

Bátorságodra tettem rendelést,
S mindenre a mi tetszésedre szolgál,
Készséget és hív embert lelni fogsz.
De még egy kérésem vagyon —

ERZSÉBET.

Szólj, szólj! úgy is hálám pirúl,
Ha tetteid nagyságát fontolom.

MÁTÉ.

Vitézeim hódolni vágynak,
Még nem látták felséges arczodat;
Tekinteted lángítni fogja őket:
Azért jer és fogadd hűségöket!

ERZSÉBET.

Te óhajtod, legyen. (*Mindnyáján el.*)

Szabad táj Trencsényben.

Demeter, Zács, Berenda, Petöncs, Kendi, Dávid, sereg.

DEMETER.

Isten hozott öcsém Dávid! jer, üss fel:
Te a miénk vagy, ezt látom szemedből.

DÁVID.

Rég az valék, bár tettben késtem is,
De itt vagyok s még jókor, úgy hiszem.

DEMETER.

Hol van Domos? mint vágyom a fiút
Ölelni!

DÁVID.

Ő Zarándhoz kapcsolá
Magát, kivel Barsban találkozánk;
Eddig Esztergomhoz közelb nyomúltak,
Zaklatni a kártékony érseket.

DEMETER.

Bár tettük volna rég! de nőni hagytad
A sok herét! Ördög! ha valaki
Nyakamra űl, mindjárt lerázom én.
Mit szól apád, az a pünkösdi nádor?
Miattad nam mondom, minő gonosz!
De csak jőjön közel kardomhoz, akkor
Bocsássa meg bűnét az isten — én nem.

DÁVID.

Ez ügyben ő külön tekintetű.
Elég sajnos.

Barátság és Szerelem.

(1822.)

I.

„Gyöngeség, más semmi!“ ezt dörmögé magában az öreg Illyés, félre rakván az orvosszereket és főcsóválva néz urára. ki a tükör előtt áll s felsóhajt. „Illyés! én megint rosszabbúl leszek, ez a halvány szín jövendő súlyos betegségre mutat.“

„Tekintetes úr! mindig a tükörből szedi elő a nyavalyákat — felel Illyés: — a sok űlés, gondolkodás. Tán nem ártana a fris levegő? ma oly szép tavaszi nap vagyon.“ Tovább akará javalgatásait folytatni, de az ajtó zörren, és Sírházy doctor bukkan elé; lassú kiszabott léptekkel közelít s „Hogy vagyunk?“ mond, „mint állunk kedves úr“ s egyenest kéz után nyúlva rejtélyes vizsga szemekkel, bölcs ránczokba húzott homlokkal a pulsust tapogatja.

„Most is csak a régiben sínlődöm“ mond Kétesy; melyre tudós „hm hm“ lőn a válasz.

Különféle kérdések után leűl Sírházy, merőn egy helyre néz, lábhegyét emelgeti és nagy fekete pixist, melyen halálfő fehérlik, forgat kezében, de nem szippant. Egyszerre talpra szökik, mintha valami nagy gondolat ötlenék lelkébe, ismét tapogatáshoz fog s néhány köhentés után így szól: „Én ezen rejtező, sötét homályba borúlt betegségnek mivoltát, fekvését, okait sejtem ugyan, de valódi tulajdonit s annak gátló szereit meghatározni nem tudom; ennek rövid következése az — tessék bevenni!“

„De a főfájás, álomtalanság?“ kérdé Kétesy. „Ezek symptomái a betegségnek, valamint a közelgető s már küszöbön álló gyógyúlásnak. A főbe gyűlt fatalis elementom küzd velem, de én győzni fogok.“ Elhallgat s megelégedve lesi mély bölcsesége csudáltatását; felcsikorja szelenczéjét és valósággal és pedig hoszszan szippant.

Kétesy elfojtott haraggal kirántja kezét, kelletlen néhány aranyat vesz elő és a kuruzsló markába nyomja. Szelíd mosolygásra vonúl Sírházy fanyar képe s lágy „hm, hm“ leng félig tátott ajkain: „Tollat ide, hadd írjak!“ kiált hirtelen; de Kétesy köszönve fáradságát, gyöngéden az ajtón kitolja.

„Ez már ötödik — mond Illyés — ki Tekintetes urat kínozza; a többi, úgy rémlik, még is okosabban beszélt.“

„Ez utolsó!“ viszonzá mérgesen a komor beteg. „A még gyönge életerőt boszúság öli el, ha ily embert látok a hanyatló természeten mesterkélni. Többé ne hívjátok!“ Ezt mormolván nagy csomó receptet nyújt Illyésnek azon parancscsal, hogy tüs-

tént égesse meg. Azután léte annyi bajait számlálva, karszékébe veti magát és sok kérdő s felkiáltó jelekkel írja napkönyvébe: miért születtem. —

II.

Mindenki könnyen sejtheti vitézünk bajait; azt nem vér, sem tüdő, hanem azon gonosz idő okozta, mely akkor leginkább lepi meg az embert, midőn ifjúkorból férfikorba lép s minden szegletben komor mására, vagy pénzleső hideg szívekre talál; midőn az ifjúság fellegvárai szétpattannak, az élet lepletlen áll elő, s az elbitangolt belső erő nem képes kívánt partra, hová egykor a csapongó kincseit raká le, juthatni.

Így Kétesy. Gazdag nemes házból eredvén, korán árva s ön ura lőn. Több törpe nagyok ámító példája után hiú vágyai szűknek ítélvén hazáját, tágasb kört óhajtva külföldre űzik. Tanúlt ugyan s fogékony szíve kész vala jóra; de elméje mégis míveletlen maradt, hasonló azon kerthez, melyben sok nemes virágok csirái szendergésökből a gondatlan kertész miatt bájillatra nem létesűlhetnek.

Pillongást szeret a világ, s az aranysújtás eltakarja belső ürességét a jól kitömött mellnek. Kétesy is így felkészűlve nyílt öllel fogadtatott, s minthogy az ember minden szerencsés környűlményt s különböztetést önérdemnek vél, neki is az önhittség gőznimbust fona homloka körűl. Olcsó barátok elméje legkisebb villanásit is égig emelték, midőn tajtékzó poharak közt kerengve az éjt nappallá tombolák. Menyekzőről gondos anyák, pártaúnt szűzek, ezer hálót szövének a gazdag ifjúnak; ajánló kűlseje, domború erszénye mindenütt nyílt szívetekre talált, és így a szerelempályát első sóhajtástól fogva első ásítozásig ő korán futá meg.

De ki vágtatva megy s elesik, ritkán kel fel épen. Ő is akkor rezzent fel álmából, midőn azon rettentő gondolatot: volt és nincs, hová? de miből? magán valósúlni látá. Szélgyűjtötte társaságát új szél röppenté szélyel, s maga állott a sokaság között dermedező kebellel pillantva bizonytalan jövendőjébe.

Ha délre harangoznak s valami kegyes tündér asztalt nem terít, míg másnak kéményfüstje orrunkat boszantja, mindjárt a sorsnak kell szenvedni. Kétesy is azon ártatlant vádolva, czéltalan tévelyg a világban; de az ingyenélők útja mindég mélyebbre sűlyed. A révparton is csak a terhes hajót köszöntik, vagy a dolgost, ki izzadva fárad.

Akkor jut eszébe édes hazája — nincs mit tenni, a külföld minden kéjei nem foghatók érdekleni a szegényt — minthogy idegen fénytől a szív nem melegszik haza felé indúl:

Mert az ember házi állat,
S bár mint nyomják itt a vállat
Az életnek terhei.
Édesebbek sebjei.

Sokszor felmúl egy halál száz életet; e mondást igazlá Kétesy, midőn atyjának egy nőtelen fösvény testvérjét eltemeté s annak kész jószágába űle s megint úrrá lett.

Most eltökélé magát a közjónak élni s mezei gazda lőn.

Míg az újság kelleme tartott, örömmel lesé a vetések tenyésztét, virágzatát s kövér kalászait; kedvesen hallgatá a kaszások s aratók meséit, dalait; de csak hamar megúnta ezt is és zavarhoz szokott lelke mulatságért epedt. Ez okból eljárta nemes szomszédjait; de honi szokást, nemzeti sajátságot, mely minden magyart annyira bélyegez, nem ismervén, a nyíltszívűséget szemrehányásnak, hazaszeretést öntetszésnek, önérzést gőgnek tartván, honjában is mindenütt idegen maradt.

Társaságban maga lenni, kivált ön hazájában kínos állapot; ezt igen érezvén Kétesy, visszavonúla és szűk körébe zárkózva, részszerint a múltnak sajnos emlékei belsejét az élettel vad küzdésbe hozák. Hypochondria, ez a tehetetlenség komor szülöttje, szállá meg keblét s a jelen szépeit, a munkás élet nyugtató érdemeit elfedé előle. Különben jó szíve elfásúlt, elhidegűlt s tespeteg ridegültén kérődzve, minden léptén árulást gyanítván, baráti részvét nélkűl sötét komolyságban tengeté napjait, nem gondolván: hogy azon hiányok, melyeket másban kerese, magában sarjadnak. Csak az öreg Illyés, még atyja hív szolgája, ki jót, rosszat vele oszta forog körűle s minden mód iparkodik, bár sikeretlen, urát sűlyedtéből ismét felemelni.

Végre betegséget gondolt s beteg lett; minden mozdúlatain halált sejtve, ezer sérvet, fájdalmat képzelve télen izadott, nyár közepén farkasbundában didergett. Orvosok jöttek-mentek s egymás rendeléseit gúnymosolygva fonákolván, éleszték, nem olták az emésztő mérget, míg tűrhetlensége annak is véget szakasztott.

III.

Kezére borúlva űl Kétesy s napkönyvét, érzelmei egyetlen biztosát, olvasgatá, midőn Illyés nagy robajjal, örömszikrázva a szobába rohant: „Tekintetes úr! hála Isten, megint egy nap a régi időből! Vendég jön, pedig micsoda vendég."

Ijedten ugrik fel Kétesy becsapván könyvét: „Mondd, nem vagyok itthon!" felel s bezárkózni akar.

„Ez itt a házibarátság?" harsog kívűl egy szózat. Az ajtó nyílik, és Rényi karjai közé szalad az álmélkodónak. Megszorúlva mentséget rebeg a házi úr; de a nyájas vendég csókjaival fojtja el szavait.

„Barátom! bármit tész velem, nem hagylak el, míg nem jobbúlsz, azaz beteg képzetidet orvosszereiddel együtt ki nem hajgálod" mond Rényi s körűlnézvén, nem győzi eléggé csudálni Kétesy találmányos eszét, ki mindent előszede bús rémleteit táplálni.

„Kriptában vagyok-e, vagy nálad? minek e sárga száraz koponya, minek e sok enyészet-képeztető jel?", kérdi Rényi.

„A beteg embernek“ mond Kétesy, „jó a halált szemben tartani, mely úgy is minden perczét mohó pontossággal számlálja!“ Rényi mosolyogva megrázza kezét s félig halkan fülébe súgja: „Barátom! amely katona mindig csatát penget ajkain, az többnyire félénk!“

„Igazság más semmi!“ szól közbe Illyés s elbeszéli ura különösségeit, bár az dorgáló tekintetet lövelgete reá; kimegy azután s minden cselédet talpra kiált, csak hogy a kedves vendég semmi hiányt ne érezzen.

IV.

„Ej, ej“ mond Illyés az öreg gazdasszonynak, ki egy macskasereggel a tornáczban üldögélt, látván urát karon fogva, pedig hálósüveg nélkűl Rényivel sétálni s derengő tekintetét a tavasz zöldjén legelni, hallván gyermeksége csínyait s együttlétök örömeit említtetni: „Mit nem tehet egy okos ember!“ Elbeszélé azután hosszasan: mint vevé a boldogúlt úr e vendéget kisded korában magához, miként nevelteté s taníttatá; hogy míg az úrfi messze járkált, ez híres ügyvéd lőn, szegény atyját is tartja, hintón jár s ma holnap, tudja Isten! mi vál még belőle. A jámbor ősz alig lelte helyét, hogy Rényi őt most is mint hajdan bácsikának nevezé.

Atyák jótéte a gyermekek bizonyos öröksége; s habár a nemes szívet sírhalom fedi is, szent hála kél hintett magvából és szelíden öleli a fenmaradtakat.

Rényi, kit szép idomjai pulya községből kiemeltek, Kétesy zordon életét hallván, szerencséje alapítójára visszaemlékezve hozzá siet s iszonyodva szemléli jótevője fián s növendék barátján az elmehomályból sarjadó munkátlanság sötét nyomait; eltökélé a lelki beteget derűltebb láthatárra vezetve, kiesb hatáskörbe avatni.

Azonban jól tudván az emberismerő: hogy a szokás vaslánczait csak távozás oldhatja fel, mindenkép azon törekedett, hogy az alélt képzelgésben tespedező kebelt új czélokra ébreszgesse. „Neked“ úgymond, „ismét világba kell lépned, hazádat megismerned, hogy annak hasznos polgára lehess. Szép mondani: én is követém a század irányait s nem utolsó tagja valék a szabad nemzettestnek. Még elég ifjú vagy ültetvényed gyümölcseit szedhetni s rokon szívekkel azokban osztakozhatni!“

„Boldog, kinek vágya túl nem szállt azon halmon, mely a szomszéd határt övétől választja!“ sóhajt fel Kétesy s kiömlik a világ ellen, melynek egyedűl bal részeit látá. Rényi elhallgat: de a csendes nyugalom, mely képén elöntve volt, a békevesztett szívet még inkább ingerli.

Ily versengések haszna még is az lőn, hogy a komor eszmélkedő, kit előbb a fülmile csattogása is boszanta, most szinte várton várta a szóváltást, felejtve, hogy az ember beteg is lehet.

Tartós vendég házi teher a munkás gazdának; itt ellenben Rényi napról napra kedvesebb lőn s Kétesy búsongva érté, hogy őt kötelességei ismét haza hívják.

„Jer velem" mond Rényi az utolsó napon, fogadom, változva térsz vissza!

Ijedve hátra lép Kétesy: „Mit gondolsz? Én — s útazni!" Hirtelen fel s alá jár, tükörbe kacsingat, mint áll egészsége, Rényi esdeklik; végre száz meg száz közbevetés mellett elhatározza magát, de csak egy napra.

Illyésnek nagy dolga volt a sok balzsamokat, életcseppeket ládába rakni; ezer baja volt urával, ki egész éjjel tépelődött, lefeküdt s megint felkelt, meg-megbánta szavát, de visszavonni szégyenlé: míg a hajnal szürkűl, a kocsis előjár, durrogat, a lovak tüsszögnek, s Illyés urát a hintóba dörmögi.

Ott űl Kétesy barátja mellett bepongyolázva és — panaszkodik.

V.

„Megállj! megállj!" felkiált Kétesy, hogy a lovak is megugrottak, s a szunnyadó Illyés majd lebukott a bakról: „Szerencsétlenség!"

„Mi történt?" kérdi Rényi.

„Engem a sors csak örökké űldöz!" sóhajt Kétesy.

„Mi bánt? mit vesztél?" kérdé ismét Rényi érzékeny hangon.

„Napkönyvem elmaradt", felel Kétesy s komoran a kocsi szegletébe vonúl. Rényi nemakarva nevetésre fakad, s hogy nála is található papirost, vígasztalja a nyugtalant.

„Mint ijesztik az embert!" mond nyújtózva Illyés s kalapját szemébe billentvén, karjait keresztbe veti s alszik.

Halad a két útas, szebbnél szebb vidékek változnak előttök. A nap sugára játszik a harmatgyöngyökkel hímzett mezőkön; csicsergő pacsirták fenlebdesve, bájosan zengik a tavaszt, mely édes kellemeit minden serdűlő tárgyban tűnteti szemökbe s a virúló természet felséges díszletében a lelket csendes imádásra gerjeszti. „Mi szép e világ! mond Rényi szorúlt kebellel; mi szép ez élet benne! ha becsét méltánylani tudjuk s magunk nem tépjük le örömvirágit!" Felhőtlen néz fel Kétesy: nem szól: de mélyen érzé barátja szavait.

Azonban e lágy benyomást az első fogadó eltörlé, hol őket a dél meglepé. Egy fias-pulyka, mely Kétesynek kocsiból-szálltakor hátára ugrott, a vastag fogadósné vékony szava, az udvarló, ki megbotlott s Kétesyt leönté, eczetes bor, sótlan étkek, egy vak koldus csikorgó hegedűje, Illyés jó kedve, Rényi türelme, mind ezek sínleték vele elhagyott magányát; csak a vélt áldozat, melyet barátjának tőn, nyugtatá meg, de az is múlólag: mert alig űlének kocsira, nagy záporeső támad, melyet a szemközt üvöltő szél képökbe verdese. Kétesy eleint csendesen nyögdel, utóbbb háborog s maga ellen dúlong, miért hagyá el mint beteg az ágyat.

Alkonyatkor ismét hálásra térnek, de míly nagyra nőtt Kétesy nyugtalansága, midőn érté, hogy egy szoba vagyon csak, s azt is más utazó foglalá már el. Már-már pattogni kezd s csak a baráti kímélet gátlá zúdulását.

A korábbi vendég egy városi kalmár vala, ki is Rényit mindjárt megismervén, nyughelyet ajánl szobájában.

Vacsora felett, kölcsönös beszéd közt Kétesy felvidúlt; azután egymásnak boldog éjszakát kívánva lefeküsznek. Kétesy örvend az álomnak, melyben múlt éjjel sem részesűlhete s be is záródtak szemei szerencsésen. De alig szunnyad el, éktelen hortyogás felébreszti; ez a kalmár, gondolja s egy ideig hallgat, jobbra balra forog, utóbb fütyöl, ujjaival kopog, öklével dobol, mind hasztalan: folyvást harsog a kalmár tág torka; végre vánkosát veti hozzá. Rényi titkon nevet, a kalmár fordúl s újra trombitál; Kétesy lassan felkel, gyöngéden megrázza az alvót, kérvén, hogy kímélje mellét. Erre csend lőn s Kétesy elalszik.

Félóra alig telt, az ajtón koczognak: „Ki vagy?“ kiált Rényi. Kétesy felretten s szörnyű haragra lobban —

Fogadós: „Két asszonyság érkezett, tilalmok ellen jövök kérdezni: nem méltóztatnának-e nagyságtok a szobát nekik általengedni? mint férfiak inkább fekhetnek a földön.“

Kalmár: „Részemről szívesen.“

Rényi: „Minden örömmel“ s ajtót nyit.

Kétesy kifakadva: „Az *ördög* hozza őket ily későn!“ Mit volt tenni kettő ellen; ő is felkel, öltözik. A fogadós gyertyát hoz, Kétesy befogja szemét s morog.

Míg az ágyak bontatnak, kimegy a társaság. Két asszonyság áll a folyosón; egyik azonnal hozzájok közelít és szerényen így szól: „Bocsánatot urak!“ —

„Vilma! Vilma!“ kiált örömmel Rényi s a beszélőnek karjai közé omlik.

„Kedves fiam!“ megszóllal a másik. Rényi ahhoz fordúl, kezet csókol és mindakettőt általkarolva tartja. Csudálva nézi a többi e nem várt jelenést.

„Hitvesem s jó anyám! mond Rényi, a szobába vezetvén kedveseit s ott Kétesyt, mint régi barátját előmutatja. Ez, a kiejtett *ördögért* megszorúlva, alig lelt szót; sőt nagy zajgást okoz: mert a sok hajtogatás közt az asztalkát, melyen a mosdómedencze s gyertya állott, eldönté s midőn ijedtében előre szökik, Rényi anyja lábára hág, ki felsikolt; arra ismét hátra iramt s a sötétben úgy a Kalmárba ütközik, hogy az a kályhának tántorog s azt behorpasztja, ő pedig hosszan a padlóra zuhan s egy cserépbe vágja bal kezét. Most közönséges a zavar; Rényi világot kiált, az asszonyok fohászkodnak, a kalmár sopánkodik, a fogadós tüzet akar ütni, de siettében mindig csak körmét s nem a kovát találja; s káromkodik. Nagy későn érkezik Illyés s gyertyát gyújt. „Katona dolog, más semmi!“ mond, látván urának vérző kezét.

Vilma veszi által az orvosi tisztet s bekötözi a sebet, melyre Kétesy nem is ügyelt, sőt neveté a körűlállók ijedelmét. Nemsokára búcsút vesz a kalmár s kocsijába fekszik. Vilma pedig kifejté váratlan jöttöket, hogy levél által értvén férjétől útazások napját, itt őket véletlen meg akará lepni: de a rossz idő késleté

annyira útjokat. Azután elválnak; a férfiak egy külön pajtában választák nyughelyöket, de ott sem alhattak, mert egy komondor minduntalan bedúdolt a deszkahasadékon.

VI.

Másnap korán Kétesy Vilmával, Rényi anyjával útnak indúltak.

Kétesy, ki a nemesebb asszonyi társaságtól egészen elszokott, elsőben igen nehezen lelé fel magát szép társa körében s bármiként erőlködék, egyszínű s hideg lőn mulatságok: az idő, ez a gondolatlanság pótlója, vala beszédök fő tárgya; de Vilma szelíd elméssége s hajlékony esze játszi könnyűséggel győz félelmén, s a legkisebb dolgot bájalakba tudván leplezni, serkenti, bátorítja csüggeteg érzeteit; s ez utóbb andalgva csügg Vilma tekintetén.

Lágy hatalmú ösztön! mely eltöltve a komor életet, új napot ragyogtatsz feléje s édes bájával hódolatra készted a bezárt szíveket! — Ki nem érzi egy szép s elmés asszony mellett azon égi gyönyört, mely távol minden alacsony vágytól és hévtől, a tisztább lélek ömledő sugárinál kéjelg s a múltat, jövendőt egy bájos pillantat fényébe meríti! Kétesy előtt röpűltek az órák, s alig vevé észre, hogy a városba értenek; azon városba, hol zsenge korát tölté.

„Tekintsd házamat mint tenmagadét!“ mond Rényi, barátját vezetvén szállására. „Minden kívánatidat bízd szorgalmimra s ne felejtsd, hogy oly embernél vagy, kit örök hála csatol nevedhez.“ Míg Kétesy eláradt érzelminek szót keres, egy szép sugár alak lejt bé könnyűden az ajtón s örömláng szemében, az idegent nem is sejtve, Rényi mellére röpűl. „Testvérhúgom Lina!“ mond Rényi; azután Linához fordúl: „Ezen úrban tiszteld jótevőm fiát, barátomat s ezentúl kedves vendégünket!“ Gyöngéd pirúlat, fejlődő rózsaként midőn kelyhén hajnali fény remeg, futja el Lina arczáit. Gyönyörű hűledeztében édesen zengő szavakkal üdvezli ez Kétesyt, kinek egész lénye csudálatba oszla fel s néma elfogódás s ámulat közt új világba szédeleg.

Azalatt Vilma is oda szövetkezik s kezét vizsgálván az érzékenyülőnek. „Ezentúl“, mond, „ketten ápoljuk barátunkat; hahogy házi gondjaim elvonnak, Lina váltja fel tisztemet; reménylem lesz sikere szíves igyekezetünknek“. Kétesy lángol ügyetlensége elárúltathatásán s felejtetni kéri csekély sebét. Lina, nagy kék szemét földre függesztve s öve fodrával játszva rebeg: „Ha értelmem megfelel akaratomnak, kész segéd leszek.“ Vilmától kíván előbb megtaníttatni tisztére: a mi tüstént meg is történt. Kétesy keble feszűl, vérláng borítja képét, midőn a szép szűz hókarjai érdelik.

Kéz! ne gyógyúlj meg; szól Kétesy magában, midőn a társaság eloszlott s titkon áldja az erős kalmárt, kinek vas könyöke őt a földre teríté. Illyés jő: „Tekintetes úr! rendeljek lovakat?“ kérdé; „csak egy napot tetszett említeni“.

„Ne alkalmatlankodjál!“ dörög Kétesy; hirtelen azután a távozót magához vonja: „Hív szolga! te öreg vagy és beteges, mindegyünknek nyugalom szükséges.“

Illyés elballag s ő még késő̋n estve is andalog; álom kerűlte szemeit, édesen lengék körűl a múlt órák, s az élet, előbb oly kietlen, most örömszínben tűnt fel előtte. Lelke harczai lágy érzetekre olvadozva, ifjúsága homályos képeit fényre derítik: szebb jövendő edzegeti serdűlő erejét, mely önalkotott súlyai alatt lankadoza s léte fennmaradt javait eltökélé nemesb czélra érlelni; ábrándozva tollat ragad, hogy érzelmit kiöntse és — Lina nevét írja reszketőleg.

VII.

Hirtelen nő a szerelem, egy könnyben, egy égő tekintetben röpűl elénk, s éltünk fele elandalító karjában tünedez, míg édes titkait kifejtjük; boldog, ha csendes tisztelet szövetkezik hozzá, így halandóságunk a fentebb égi lét előérzete.

„Uram!“ mond Illyés biztosan, „igen rosszúl állunk!“

„Mi történt?“ kérdé vígan a háziúr.

„Az én uram“, felel Illyés, „előbb zúgolódó, most fohászkodó beteg, más semmi. Tegnap estve, midőn levetköztetém, azt mondá — de talán meg se mondom, úgy is hasztalan.“

„Még is mit mondott, édes bácsikám?“ szól hízelkedve Rényi. Illyés délczegen megpödörinti bajúszát. „Hamisak“, mond, „a városi urak! mindent kivesznek az emberből: tehát azt mondá: hogy ő szerencsétlen szerencsés halandó, más semmi! köztünk maradjon!“ s eldöczög.

Rényi, kinek épen egy zavaros per forga fejében, ezt a komolyság puszta szavainak vélte; azonban szerencsétlen szerencse az: mikor az ember véletlen kincsre talál és nem bízik magához, hogy azt fel tudná emelni, mással sem közli pedig örömest.

Messze szállong a férfi lángesze, világokat ölel, múlton, jövendőn mereng tekintete; de a jelenlét titkába csak asszony hat be: amaz bátran ítél a kűlső életről, ez a szív érzeteit méri s gyöngéd keble első biztosa a serkenő, eget lebájló szerelemnek.

Vilma volt első, ki e titkot sejté s Kétesy ömlengéseit, forró nézteit elérté. Maga boldog a szerelem által, idegen szerencsét sem gátla; csak a gyors láng irányait kémlelve óhajtá: hogy e hév kűlső zavar közt se gyöngűlne; azért férjével együtt, ki örömmel osztá szándékát, Kétesyt lassudan nagyobb világba iktatni tökélé.

És Lina — ez ártatlan lélek, ki távol minden hiú fénytől, nem tudva díszeit, csendesen virágza; kinek indúlattól nem érintett szíve szabadon, de szerényen lebdez az élet felé — Lina maga nem sejté titkos imádóját. Bátyjától függve, kit határtalan szeret, annak barátját is mély tisztelettel illeté: csak néha, midőn égő tekintete szemébe lövel, vagy remegő kezét bekötvén, érzi keble háborgó hullámait, gyönge szorúlat, homályos eszmélet szálla

belsejére; hogy boldogtalan, hallá, s nem ügyelve szenvedése okára, szelíd érzeménye részvételre buzdúl.

Voltak ugyan többen is, kik tömjéneztek a serdűlő szépnek; hány szem csügge virágzó kellemein s beszökni vágyott a szép szűz keblébe; de Lina mind azt világi puszta szokásnak tartván, figyelemre se méltatá! Vilma csendes erkölcsét követvén, városi zavar közt is magányosan élt s Kétesy vala első, kivel mintegy érzékeny barátságba lépett; ki is figyelmét iránta minden módon kimutatni törekszik. Soha nem ment ki, hogy valami érzetére czélzó ajándékkal ne lepné meg. Virágait öntözgeté s úgy rendelte, hogy értelmet adhasson nekik. Részt véve legkisebb örömein s hacsak illendőség engedé, hozzá szövetkezett. Eléggé sajnálta: hogy keze meggyógyúlt, ámbár önmaga hátráltatá, és ha Rényi valahová vonta magával, mindig otthon felejtett valamit, vagy százszor is visszanézett, hogy őt láthassa.

Szűzi barátság fél szerelem; mosolyogva lappang már a szeszélyes kis gyermek, szárnyait lebegteti, íját vonva tartja, leskelődve czéloz — egy pillantat s nyíla elröpűl.

VIII.

Szerelem bája! ki rajzolhat le téged? Azon kies nap, mely egész létünkre elárad s minden titkait felfedezni látszik; azon könnyű emelkedése a léleknek, mely minden érzelmet dicsőítve örökléthez csatol; azon büszke távozás minden kis dologtól s édes megnyugvás a legkisebb tárgyon is, mely a kedvest, a hívet érdekli: mind ez égi kelyhedből ömledez, te vagy a szegény halandók mennyei örökje! Érzem én is lágy ihleteidet: de sorsom tőreit rettegem.

Ezeket írá Kétesy indúlatja forrtában; azután régi szokásként homlokdörgölve hosszú monológot tart sorsa ellen, nem is sejdítvén barátja jelenését, míg az őt megszólítva felkölté álmából; ez félve, nehogy titka elárúltassék, rejtegeti írásait. Rényi kímélve a rettegősködőt, köz tárgyakra ereszkedik: többi között kérdé, mint mulatá magát a tegnapesti társaságban, hová együtt mentek vala.

Kétesy. „A mit láték, régi tapasztalásaimmal megegyez; hideg barátság, kelletlen mulatság, sok pompás üres szó, kit érdekelhetnek? Tudod, kilépvén a világból, kedvet ezekben már nem lelek, sem a játékban, melynek veszélyeit most is sajnosan érzem."

Rényi. „Mégis a játéknak is vannak jobb részei: hány gondatlanság paizsa? mennyi ügyetlenség palástja? hány unalmas ásítozás kímélője? hány jó név megmentője, mely odahalna, ha nem tudná megcsalni a hosszú időt."

Kétesy. „Mind igaz; de ne kívánd ezentúl, hogy veled menjek. Leginkább szeretek itthon."

Rényi. Örvendek, bár nyugtalanságod ellenkezőt mutat. Mi bajod ismét a sorssal?

Kétesy hallgat s Rényi tekintetét kerűli.

Rényi. „Szabad-e nekem is egy pár emléksort jegyzéseidhez írnom?

Kétesy int; remény s félelem változnak szívében.

Rényi ír:

„Nincs sors, nincs hatalom, ha erőd van küzdni magaddal,
Légy szabad, állhatatos s mennyei pálma tiéd.

Kétesy ezt szerelmére magyarázván „értelek", sóhajt fel, „ez annyi, mint tanúlj lemondani; vajha ki lemondani kénytelen, felejtni is tudna!"

„Mit nem tud az ember, ha akar" viszonzá amaz, „ez épen legfőbb tulajdona s az észnek isteni sugárzata, mely őt maga s a világ urává teszi. „Szomorú tehetség!" felel Kétesy, „ha legszebb érzeteink elhúnynak általa." Markába veti fejét s mély gondolatba merűl.

Az alatt idegen inas lép be és Rényinek levelet hoz, ki is általfutván azt, mosolyogva nyújtja Kétesynek; de az visszaadja mondván: magával is elég pere van, nem kíván máséba avatkozni.

„Csak olvasd", mond Rényi, „mint házi barátomat téged is érdekel."

Kétesy olvas: „Barátom! előre ezen sorok, utóbb magam jövök. Halljad és csudálkozzál: *házasodni* akarok. Te ismersz, tudod, nem megvetendő birtok mellett jó kedvű s merem mondani nem rossz ember vagyok: azért ha húgod el tudná felejteni az 50 esztendőt, jőjön hozzám."

Keserűen mosolyogva mond Kétesy: „örvendek!" s akadozva tovább olvas:

„Peremet megnyerted, kívánnám hálámat húgodra is terjeszteni; különben hypochondriától is félek, mely féltékeny szeretőként szünetlen kísér s kerűlget. Bennem húgod mindenkor igaz barátra és tisztelőre talál; azonban kosárra is el vagyok készűlve, mindenesetre hív barátod *Szendery.*"

„Vígan! vígan!" rebeg Kétesy, „minő jó alkalom készűl!" s nem-akarva öszvetépi a levelet.

Rényi mintha észre se venné, mond: „Ez egy derék, jószívű ember, én őt nagyon szeretem."

„És Lina?" kérdé hirtelen Kétesy.

„Erre Lina maga feleljen!" lőn a válasz. „A szépnem más szemmel nézi a férfit; nekem ilyetén dologban csak tanácsom lehet."

Kétesy újra lehell; már szerelme vallása reszket ajkain, s íme az ajtón koczognak, és egy ifjú ember díszes ruhában lép előkbe. Rényi szívesen köszönti az érkezőt s mint nem régi segédjét, most megyebéli tisztet, előmutatja Kétesynek; ki ezen úrban is kérőt gyanítván, egyik szögletből másikba bújdosik; még inkább nő szorongása, midőn néhány mindennapi kérdés s újság után az ifjú Rényit titkos beszédre kéri. „Tessék tartózkodás nélkűl szólni!" mond Rényi „ezen barátom előtt nincs titkom."

Halkandy (így hívták az ifjút) félig vonakodva, hideg nyájassággal így szól: „Azon három esztendők, melyeket szerencsém vala tekintetes úr mellett töltenem; a kegyeség, a bizodalom, melyel tekintetes úr irántam viseltetni méltóztatott, engemet azon hízelkedő reménységgel kecsegtetnek, hogy tekintetes úr ajánlásomat, respective alázatos kérésemet, melyre érdemtelennek érzem ugyan magamat, legalább ha nem is kedvesen, mégis haraggal fogadni nem méltóztatik. Házi környűállásaimat tetszik tudni tekintetes úrnak, így tehát egyedűl személyemet illető vizsgálat jöhet fontolóra, azon esedezésem mellett, a melynek valóságos sikere engem boldoggá tehetne."

Kétesy vigyáz; egy szó, egy hang se lebben el hallatlan előtte.

„Én Lina kisasszonyt különösen szeretem!" mond tovább Halkandy, és képe nyílt instantiaként fejlett ki előttök.

Kétesy újjait töri, színe változik, elfordúl keble harczait titkolni.

Halkandy. „Azért tehát, ha tekintetes úr ellenzeni nem méltóztatnék, a feljebb említett kisasszonyt teljes alázatossággal s orczapirulással megkérem."

Rényi. „Mily szerencse lepi meg ma házamat! Mi engem illet, kevély vagyok ezen megkülönböztetésre; de húgom e dologban a főszemély, hozzá tessék folyamodni."

Halkandy. „Ama drágalátos kisasszonynyal volt már szerencsém szólani és ha veszem azon szinte öszveborzadást titkos szerelemnek jeléűl, hozzá tévén azon kegyességet, melyet az általam többször érintett kisasszony ittlétemben irántam mutatott, tehát boldog véget bátorkodom jövendőlni."

Rényi. „Tessék akármennyit jövendőlni, én gát nem leszek, ha Linának kedve van."

Kétesy erre kifakad; minden csöpp vére fellázad, soha nem érzett kín szorítá keblét: szűk lőn néki a szoba, kalapját ragadja s kirohan az ajtón. „Illyés, lovakért!" kiálta, hogy a folyosó megrendűl s Lina ijedten kiszalad nézni mi történt. Ott áll Kétesy az imádott szűz előtt! „*Ott! ott!*" rebeg s az ajtóra mutat, honnan kiomla — „*Ott! ott!*" sóhajt, könnyet törűl szeméből s Lina kezét hullámzó melléhez szorítván, el s kisiet a házból. Lina bíbor arczczal szalad Vilmához s annak keblén ömlik ki érzete.

Halkandy odabenn bámúlva kérdi Rényit: „Tekintetes úr! mi volt ez?"

IX.

Időnkben többnyire minden alkú szerint történik — érdem és szív kűlszín, már csak üdvezlő s búcsúzó tiszti beszédekben kellő, itt is jobbára csak képleg: azért gazdag nősülendő bátran lép a leány elébe és pénzcsörgetve keres útat érzékeny szívéhez.

Kérőink is így jövének Linához, tudván, hogy szegénynek válogatni nehéz.

Szendery, különben nyílt elméjű, lelkes hazafi, már őszűlő korában vevé észre, hogy hív asszonyi kebel nélkűl az élet mégis

hiányos s így barátné után vágyott inkább mint szerelemre. Linát megismervén, jónak vélte örökségét gyámkezére bízni, látván miként különbözik a köz leányseregtől, mely ékei hódoltatásában s fényűzésben leli boldogságát; az ifjúkort gondolván értékkel kipótolhatni.

Halkandy meg vala győződve fonák eltökéléssel: hogy a magyar nemes életczélját eléri, ha törvényt tanúl, megházasodik s növevénylétét általszenderegve végre meghal. Más tudományra nálunk nincs szükség, gondolá s így minden egyéb cultura nélkűl is nagy polczra léphetőnek képzelgé magát; azért a törvényen szerencsésen általesvén, a másik ponthoz fogott. Linát megismervén ismét gondolá, hogy jó gazdasszony válhat belőle; azért jött, látott és győzedelműl kosarat nyert.

X.

Kétesy azonban Illyést nem találván, maga indúl postára lovak után. Siet, mintha a sárga halál sarkalta volna; jobbra balra ütközik, de ő azzal nem gondol, csak előre törtet — nem lát, nem hall senkit és semmit, csak a kérők szava zúg lélekharangként fülébe. Sötét homályban feküdt előtte az egész roppant teremtménység, mert Linát más karjai közt vélte.

Utjában egy ember szorong hozzá: „Boldog isten!“ mond alig lihegve, kezét karjába öltve, „tüdőm majd megszakad úgy sietek tekintetes úr után!“ Megfordúl, Kétesy s íme Sírházy Doctor áll előtte. „Örvendek!“ szól ismét: „örvendek orvosságimnak ily hathatós foganatjokon: de még talán tovább is szükség — —“

„Mérget nekem!“ dörög Kétesy villámló tekintettel; kirántja kezét s tovább iramlik. Meghökkenve néz utána a halál agense s lassúdan hem-getve elballag.

Azon határnál, hol minden földi szerencse távozni látszik, a lélek magába tér s önérzés nyújt erőt a sínlődő szívnek. Kétesy is, első tiszta szerelmét édesb bérre méltónak ítélte s a gondolat, hogy Linát, habár előbbi puszta élete vádja lőn, mostani érzete megérdemelhetné, őt felemelte s csak azon tűnődik, mit tegyen? Tanúja lenni más szerencséjének: öldöklő kín a vesztőnek. De tőle megválni, kitől megválni lehetetlen, elszökni barátjától, kit szeret s tisztel, illetlennek tartá — azért semmit sem végez. A postához ér, elmegy mellette és száz meg száz ellenkező feltételek után ismét Rényi lakása előtt áll. Egy szőke főt lát az ablaknál, megdöbbenve int feléje, de az visszavonúl, egy kérő tekintetet hagyva maga után. Mit vala tenni? csak feballag. Rényi elébe jön s kezét megrázva s rejtélyesen intve szobába vezeti, hol már anyja, hitvese s húga együtt valának. Lina lángzó arczczal állott, elborítva a szent szemérem s fejledő érzelem színétől, és az üdvezlő szó elhal ajkain, Vilma karjai közt keresvén menedéket. Kétesy alélva küzdő érzelmeitől tétováz, egész léte ezen pillantatban elolvadni látszik és álmadóként, kit egy tündérkép bájerővel vonz, Rényi karjai közé akar dőlni és — Lina lábaihoz omol. Egy tekintet, melynek sugárain a szerelem

angyala renge, fogadá őt s végre dagadt kebellel, elragadtatván a gyönyör árjaitól csókolá le imádottja szemeiről a viszonszerelem édes gyöngyeit.

Az élet csak egyszer ád ily pillantatot.

Fellengve néz Rényi forrón-ölelte hölgyével a boldogokra, kik istenűlten egymás kebléhez szorúlva, üdveség-fénytől elöntve az élet legszebb, legédesb örömeit élték. A szerencsés anya hálakönynyel áll közöttök. „Jótevőnk nemes lelke! szállj alá s hintsd erkölcsid sugárait boldog gyermekeidre!“ így szól s áldást rebegve rájok, dicsőíti a barátság és szerelem ünnepét.

Azután Rényi kezét nyújtván Kétesynek: „barátom?“ mond, „még egy titokkal tartozom neked: halld azt: Lina nem oly szegény, mint a világ tartja: most a tiéd, és semmi titok ne rontsa ezen frigyet, melylyel egyike teljesűl legszebb reményimnek“.

„Semmit! semmit! csak őt!“ kiált a boldog; de Rényi nem engedé szólani. „Üdvezűlt atyám“, úgymond, „a tudományokat és szép művészeteket űztében (a mi nálunk inkább ürít mint hoz) elszegényűlt, egy boldogtalan per, melyben a közlét aggodalmin túlemelkedő meg is csalatott, minden jószágitól megfosztá: halálát érezvén, legjobb barátjának ajánlá gyermekeit, ki is nagylelkűen pártjokat fogta; ez atyád vala — ő taníttata s anyámnak bizonyos tőkepénzt rendelt: azt egy részben még te fizetéd ki, a nemesnek elhúnyta után. Te elhagyád házadat, én a törvényre adám magam és szorgalom, szerencse által birtokra, becsűletre vergődtem. Titkon, csak szülőmtől tudva, kiváltogatám atyám elzálogosított jószágait, a pert megújítván s a felekkel megegyezvén, azokat jó rendbe hoztam s magamnak független sorsot szereztem. De mind ezt atyádnak köszönöm, azért is Lina mint hölgyed minden vagyonunkban hasonfelű birtokos velem, azonkívűl az egész tőkepénz, melyet atyád tartásunkra rendelt, az ő saját örökje. Lina neked vala szánva, hogy vérség erősítse meg a szép lánczot, melyet hála s ifjú barátság fűzött, s ím szívetek összvehangzása e szép czélhoz vezérle.“

Néma elfogódás közt Kétesy most már övéi karjokba hanyatlik: alig foghatván meg szerencséjét, csak Lina pillantatiból lesi, való-e, mi történik vele, s midőn a kedves szemekben csalhatatlan jeleit olvassa a viszonérzetnek, örömsóhajtva rebeg: „Mennyit kell élnem még, hogy ily jutalomra érdemesűlhessek!“

Mindenki örűlt a háznál e frigynek, kivált az öreg Illyés; ifjúltan ragadja meg Lina kezét s ezer csókot hint reája, ősz pillái alól nagy csöppekben görgedeznek könnyei, csendes tanúi igaz hűségének.

XI.

Szendery jő: egy tekintet elég volt megtudni elkéstét. „Itt látom nászra, nem vőlegényre van szükség!“ mondá, azután Linához fordúl: „Ej édes kisasszony! de sietett, más becsűletes embernek ideje se marad felmondani jól megtanúlt kérelmét: azonban jó barátok maradunk, s legyen az megvettetésem boszúja, hogy

sokszori vendége leszek, talán más is — így jár a világ, az őszűlő ember inkább illik komának mint vőlegénynek.“ Lina lángolva kiillan. „Édes öcsém!“ mond tovább Kétesyhez: „Atyádat ismértem; légy hozzá hasonló. Örvendek, hogy annyit tévelygvén a külföldön mégis hazádban találtad fel a kincset, melyet bár minden magyar itt óhajtana megnyerni, de sok vagy el nem érhet, vagy ha elérhetné is, a külföldre szágúld párosodni, nemzeti becsünk feledtében vagy nem ismertében; mint ha opálunknál, aranyunknál, tokaji nektárunknál s így szűzeinknél is a földnek legmíveltebb szeglete teremthetne becsesbet, dicsőbbet, fejedelmibbet?“

Dél felé Halkandy is megjelen, kis irígységgel kacsint Kétesyre, ki miatt néki hátra kelle állni. Szerette volna tüstént perbe idézni.

Asztal felett vígság uralkodott. Kétesy kivetkezve minden komolyságból, lelke a mulatságnak, Szendery szórja jó kedve nyilait, végre Tokaj lángnedvéből köszönt a boldog párra, azután a kosarasak egészségére iszik, enyelgve súgván Halkandy fülébe: „Öcsém! ez az egy, melyet nem lehet elreplicázni.“

Délután Halkandy búcsút vesz azon szép reménynyel, hogy elég leány él a földön. Szendery eltökélé magát Kétesyel menni és közakarat szerint bevárni az esküvés ünnepét jószágán.

XII.

Néhány nap múlva Kétesy útnak indúlt. Mily más színben álla most előtte a világ! minden mezei virág csak neki nyílni, minden madárzengzet örömét hírdetni, minden tárgy tőle lelkesedni látszott. Más érzéssel köszönti házát, melyben ezentúl egy hív angyal mellett, boldogítva és boldogúltan töltendi nappjait. Ott mindent régi komoly rendben talált; ott látja napkönyvét tele komor eszméletekkel s midőn azt tűzre vetvén füstbe menni látja, így szól andalgva: „Igy múla életem lelketlen mint a füst, míg tisztán nem szerettem!“

Rényi is elérkezék önnönivel. Kétesy örömsugárzó szemekkel vezeté hölgyét házába, honnan egyetemben atyja sírjához költöznek, a nemes szívnek, a dicsőűltnek hamvait tisztelni s innen az oltárhoz.

Illyés nyugtalan szaladgál szerte a falúban örömét közleni s midőn a jobbágyság közűl vele találkozók kérdeznék: mi történik az uraságháznál? elrikkantja magát: „Menyekző, más semmi!“

A VÉRPOHÁR.

(NOVELLA.)

(1822.)

A rozgonyi véres harcz Róbert Károlynak engedé a diadalt s megerősíté fején a magyar koronát, mely tőle a meg nem rendíthető Trencsényi Máté vitézsége által háromszor elragadtatott. Övé lőn a királyi méltóság: de sem uralkodói szelídsége, sem udvara hizelkedései ki nem olthaták a titkos tüzet, mely a felgyuladott ellenpártban mélyen tenyész vala. S bár kűlszínt hódolgat a győztes hatalomnak belől mégis égett a boszús gerjedelem, és sok derék bajnok leve szomorú áldozatja e vad pártoskodásnak.

Azon hegyágazat is, mely Abaújt és Zemplényt hasítja egymástól el, bátor fészket adott erős fokain a kor szellemében háborgó váruraknak. Itt élt Peteunch zemplényi ispány, Máténak hű bajtársa, erőt módot forralva Purustyán falai között. Keserű szidalmakkal a sors keménységéhez, hogy hazája szent szabadságát Róma tetszéseinek martalékúl hagyja, nehéz borúlatként dagadoza haragos lángjaiban s lecsattogva bérczein fegyverével, bezúdítá a szomszéd megyék területeit. S talála is nyugtalan lelke részvevőkre, kivált Omodénak fiai Miklós és Dávid gyülevészt hordva zászlói alá: de minekutána a mindvégig rettentő Trencsényi kimúltával az ellenkezés legerősb sugára letűne, a régtől vert sebeket békenyugalmakon enyhíteni hajlottabb urak lassanként magára hagyják az erőlködőt. Peteunch változatlan marada, miként a tölgy, midőn fergetegek dühe tépi ágait; de a király s az ország nagyjai véghadat küldvén Purustyánra, a megátalkodott zendítő Ztropkou várának vadonjaiba szoríttatott. —

„Elnehezülél, mostoha sors! éltem felett: de én csapásaidra nem dőlök el“, ekként gyötrődék a magába vonúlt, őseinek fegyvereihez függesztve kardját, mely oly gyakran csilloga a csatákon karjának erejével. „Hadd nyugodjék a bajnok eszköze, midőn a férfiúi vitézség kajánsággá törpíttetik!“ s egészen elfordúlva a világtól, szűntelen komor magányban sötétkedék, mint hegyei.

Csak egyetlen magzatja, az anyátlan Hedvig volt még a tárgy, mely felvidíthatná bús napjait. Hedvig a szépség s virító kor bájaiban fejledezve, ki őt vissza ifjúságának édes álmaira vezetgeté. Gyakran mérgelődött Peteunch a végzet ellen, hogy fia nem születik, kit égő boszújának felneveljen: de a keserűség majd forró szeretetre olvadozott, a mint leányában férfiúi tulajdonokat vőn észre. Hedvig érzéseinek mindenikéből feszengő tűzlélek sugárzott fel, mely magas tettekben vágy kiömleni szabadsága zárai közűl. Hő szorgalommal nevelé azt benne az örvendő atya, asszonyi természetét kívánván edzeni a kűlvilág bajai ellen;

sőt szilajabb kitöréseiben is csak azon erőt látta, mely nem egy könnyen fogna hódolni az elfajúlt kor pulyaságinak. Szikráztak szemei ha elnézte, mint szökik fel tomboló ménjére a bátor leány, vadak nyomozásiban hegyet völgyet futni be, zivatar közepette is, mindannyiszor elbizakodva öntetszetében, hogy a férj, kit ő választand majd egykor leányának, nem puhulhatand el a bajnok nő oldala mellett. Hazáját mint legfőbb jót szeretni — ez volt a nagy irány, melyhez a lángszívet szünetlen hajtongatá; de a hazafiúságnak búzgó érzeteivel abba egyszersmind saját keblének szörnyű indúlatjait is általönté. Így hatalmazott el Hedvigen a szertelen hév, mely a természettől szelídre alkotott asszonyisággal oly annyira ellenkezik. — A visszás intézés által belsőjében felforgatva, bizonytalanúl szállongott a férfi-leány csapongó képzelgéseinek szövevényein, hol sem érzeményei, sem akarása világos nyugpontot nem találhatván, neménak titkos vonzódása mélyen, de zavartan borítgatá lelkét a sejtések homályaival.

Egykor megfáradván Hedvig a vadászatban, magányosan pihent a ritkásabb erdő enyhelyében. Az út közel vala. Dalolva sietének el azon a munkások hazafelé: csak egy fiatal pár szomorúan maradozott hátra a többiektől. Hedvig észrevevén őket, magához szólítja, s okát kérdé szomorúságoknak. Előbeszélé ekkor a férfiú, hogy ő a leányzót szereti s attól szerettetik, de ő maga szegény lévén, a leány atyja öszveházasulásokat nem engedi. — „Ti szeretitek egymást!“ szól Hedvig s egy nem ismert érzés hajnalong kebelén; és lekötve karjáról a gyöngyszorítót, a panaszlónak ajándékozza. Háladatosan borúl a két szerelmes jótevője lábaihoz s örüme nagyságában eltávozik. Hedvig mély andalodásba merűle: az épen hanyatló nap aranypirúlattal játszadozott gyönyörű arczulatján a fák nyildoklásai közűl.

Lódobogás zavará meg az uralkodó csendet, s minekelőtte feleszmélt volna a tündér álmadozó, egy idegen ifjú alak tűn szemébe. Édes borzongás futja végig, midőn szeme a hüledező jövevény tekintetével öszveakad, magasabb kéjbe csapongtak pillantataik s egy még soha nem érzett rendület villant kebelén keresztűl: kedveltető nyájassággal üdvözli a szép lovag, szónak ered, ajkainak édelgő hangján felejté Hedvig a mondottakat s mégis elérté — az ifjú leszáll, hozzá szövetkezik, lelket mutat minden igéje, e találkozást szerencséjének, magát pedig, midőn a szűz atyjának nevét kiejti, boldog szomszédjának nevezvén. E közben a kűrtök rivadoznak, Hedvig vadászai közelgenek, s az ifjú esdeklően kérdi: részesűlend-e még a viszonlátás örömeiben? Egy lángtekintet lőn a válasz, mely szívéig lövelle. Hedvig felpattana lovára s eltűnt.

Álmélkodva néz utána Ákos. — Róbert Károly udvarában nevekedvén ő tele dicsvágygyal, nagy reményű tehetségeinél fogva fényes polczokra késztteték! deli kűlsője s vidor lelke miatt az asszonyi világ bálványa. Most jöve a vidékre széles jószágaiba, melyeket édes atyja, Michk, az uralkodó ház iránt bizonyított hű szolgálatai díjában királyi adomány mellett nyert.

E véletlen összejövetel, Hedvig szépsége s különössége, mely valóján elöntve volt, elragadák őt, és a forró vágy, ama daczos Peteunchnek leányát — ki az udvarnál félelmetes vala inkább mint gyűlöletes, meghódítani, lángola keblében. Az alkony inté útjára a késedezőt.

Mély gondolkozásban találá atyját a hazatért Hedvig s e néma komolyság kívánatos volt előtte, mivel boldog érzeménye a szép ifjúval kéjledezhetett, míg a ragyogó esthajnal oly bájlón tündöklött le álmai közé. Hosszasb hallgatás után Peteunch világot parancsol s maga mellé szólítá az édesen ábrándozót. „Hedvig!“ úgymond bizodalmas hangon: „ma múlt tizennyolczadik születésnapod, érett koroddal ideje tudatnom jövendődről gondos szándékomat. Napjaim hanyatlanak, azért férjet választék számodra.“ Hedvig elhalaványúl. — „Toldy Botond kedvelt barátom fiának szántam jobbodat; ismerkedjél meg a gondolattal, hogy tőlem s eddigleni szabadságodtól meg fogsz válni. Néhány hónap múlva megjelenend: úgy hiszem, választásommal megelégszel. Maradj híve — anyád nem volt nekem az!“ Itt homloka elkomorúlt, szemei vadon tüzelgének s mintegy meglepetve a múltaktól, egy szekrényt nyita meg s egy aranyozott poharat vőn elé. „Vedd ezen poharat emlékűl ez órára. E pohárból anyád halált ivott.“

Reszketve nyúlt Hedvig a pohár után. „Tudd a történetet“, szól tovább Peteunch. — „Még alig voltál másodévű, midőn fegyvereimmel a honi fondorlók ellen küzdeni menék, kik hazánkat Károlynak árúlgaták. E vidéken lakott ekkor egy férfi, ügyünknek színlelt párthíve, de mint fényre jött álnoksága később mutatá, a nápolyi felekezet barátja. Ez vad lángokra gyúlada fel nőm iránt. Házamba csusszan távollétem alatt — s győz ördöngős incselgéseivel itt — győz az asszonyi tisztaságon; meghajlott ez. Kártörvendve símúl vissza a gonosz. Töredelem szállja meg ama boldogtalant, s a mint jövetelem hírét hallotta, a szégyen s igaz bosszú elől mérget vett e pohárból. Én már csak sírját lelém. — Rettentő példája óvjon meg ily tántorodástól!“

Égő arczczal s eltökélve: „Meg — igen atyám! megőriz az engem!“ mondá Hedvig; „de szeretnem kell a férfiút, kit jobbomra méltatok: fogom-e pedig szerethetni azt, kit te választál nekem?“ s mintegy álomban látván az ifjút, érzelmeitől elkapatva, a mai történetet kibuzogtatja ajkain. Midőn az ifjút nevezé, méregre lobbant az öreg. „Pokolra e névvel!“ ordít — „az istentelen csábító fia ő? — Hah! birtokára vágysz . . .“ s a feldühűlt szívből rohanó átok ölé el nyelvén a szavakat.

Mélyen megrázatva vonúlt Hedvig szobájába. Késő éjjel ablakához álla zajdúlt érzeményeiben, a táj felé forgatva szemeit, hol Ákost megpillantá, s hajnal hasadtakor már nem tudva azon helyre vonták érzelmei. Oda jött Ákos is óhajtozása szárnyain, s az új indúlat mélyebben gyökereze a leány szívében. Ott látá őt többször is atyja előtt rejtegetvén boldogságát, melyet a titkolódzás még inkább szépíte. Egy szép vidám napon gyors léptekkel siete ki Hedvig a vár kapúján. Atyja megpillantván őt, utána

kiált; de az álmodozónak nem vala most érzéke azt hallhatni. Peteunch gyanítván a rettentő titkot, leányát nyomon követi.

Az erdőben sűrű lomboktól ernyezett pázsíton találta Hedvig kedvesét. Édesen csattogott a fülmile körűltök. Szerelmet látszott lehelleni a természet, az lángolt Hedvig kebelében is. A fennten lobogó indúlat elenyészti minden eszméletét, ég föld egygyé olvadoz szemei előtt, és szíve, lelke kimondhatatlan kéjgyönyörben lankadozván el, kedvese ringató karjai közt ébred fel — „Tiéd vagyok!“ rebegé, lángzó tekintettel s e perczenetben egy dárda zuhan el melletök. Elszörnyedés hangján sikolt fel Hedvig, ótalmazólag dőlve Ákos mellére. Atyja megettök állott. „Hah gyalázatos!“ riad: s erőszakos vonaglatokban kapkodva fegyveréhez öszveroskad elősietett szolgáinak karjaikon. Leányát a gyűlölt karjai közt látván, felbőszűlt érzése szertezúzá porhanyú hajlékát. Szörnyűt hala. Dermedve néz Hedvig atyjára s a lelketlen tetemre omlik. Lassan emelkedve azután az ifjúhoz őgyelg, ki mélyen illetődve álla ott. „Most, most, tehát!“ mond bús elszánással, „egészen tiéd vagyok, vagy atyámat követem.“ A várba viteték a halott. Hedvig írtóztató némaságban követé lelketlen atyját.

Gyász borúla el Ztropkaunak vidéke felett. Rengő zúgással kongtak le a várharangok, szerteszélylyel a hatalmas úrnak nem vélt halálát hírdetgetvén. A történet szörnyű alakban s viszongó képzetekben szállonga szájról szájra a nép között s nagyszámú sokaságot csődíte össze minden tájról a torra. Néma tépelődéssel látja Hedvig a halotti készűleteket: de rettenet zajlong keblében. A természet szava előrendűl nagy érzeményei zavarából s atyagyilkosságot kiált fejére. Mentegeté ugyan indúlatja, vad lánggal égvén a jövendő felé; de magzati szíve marczangló fájdalmit csalfényével nem olthatá el. Minden látogatást eltiltva szobájától, szótlan, könnyűtlen sínlődve merengett.

A temetést megelőző nap végső alkonyán bús hangzatok serkenték fel az egyedűl — kesergőt mély sülyedezéseiből. Szerzetesek karéneke volt az, kik ájtatoskodni jövének a halotthoz, szomorgó kintorna közt. Hedvig keblét kín dühe tépdelé s összveszédűlt a látvány felett. Az örök elválás gondolatja s egy szózat, mely belsője mélyéből lágyula fel, titkos erővel integeték bocsánatért esdni atyja hidegűlt lábaihoz; oda támolyg.

Mély hallgatás uralkodott mindenütt. A fegyverpalotának ajtaja enged a lassú nyitásnak; keskenyen nyúlongó góth ablakai borzasztó rémzetek gyanánt mozdúlatlan remegtek az éjjeli lámpa csillogásiban, félelmesen az ősi mellvasak s pánczélok a feketén szőnyegezett falakon halotti pompára idomítva. Hidegen suhogott be az éjfél szele. Eldődeinek lelkei látszottak körűle lebegni s felette ítéletet tartani. Középen a gyászalkotvány vértesen fekvő halottjával: arczvonásiba harag tapadott; mellette cserág-koszorúzta kardja tömérdek paizsa felett. Hedvig érzése iszonyúságában térdre omlott: „Elölheti-e az átok magát a tiszta szerelmet?“ így zokog „és te, ki engem forró szívemnek indúlatival ápolgatál atyám, oh áldj, áldj meg békehonodból! — Ákos! Ákos! — —

Közel állott ő vígasztalni a kesergőt. Hosszas tusakodásin, előjön-e a temetési gyülekezetbe? győzött a nehéz gondolat: szerző oka vagy a szánandó árva veszteséginek. „Nálad vagyok bús szenvedő megosztani, enyhítni fájdalmidat!"

„Ákos!" mond a felrezzent leány, „te itt?" s felhevűlt indúlattal kezénél ragadván az ifjút, „itt" úgy mond „e szent helyen s ezen órában kötöm le hűségemet: szerelmem, e lélek s mindenem tiéd!" s elővevén anyjának szomorú hagyományát, a poharat, elbeszélé a történetet, e szókkal fejezvén be: „Ily véget érjen a hitszegő!" Fagylaló rettegés fogta el az ifjút, minden szelídebb érzemény elfásúlva szorúlt vissza mellébe.

Peteunch letétetett elhúnyt őseihez. Hedvig mély fátyolban elvonúlva az emberek szemei elől, melyek tőr gyanánt sebzék szívét, hév bánattal gyászolá édes atyja elvesztét; de fájdalma idővel enyhűle leginkább az indúlattól, mely Ákosért ége. Erős ragaszkodással hitte magát jegyesének, noha büszkébb vala ennek érzetében, hogysem hiedelméről vallást tegyen. Tekintet és tartózkodás nélkűl vett részt társaságában, vele mulatozott, vele járdalt karöltve erdein; csak benne s általa élve, mindene kívánt lenni, hogy szerelme lánczait öröklétbe általfűzze. Ákos nem lehetett az elbájolásig szép Hedvig s határtalan hajlandósága iránt érzéketlen — sőt még a hölgy szabadabb délczegsége is gyönyörre ragadozá. — Boldog míg a csapongó lángokat voszonzá! de hűltebb eszméletének sugallása e szövetségnek állandóságot nem ígérhete. Nőttön nőtt Hedvigben az indúlat, de a komolyságot nem űzheté el, mely sötéten boronga természetén; titkos félelemmel tölté az be Ákos kebelét, rettegve a lángszerelemtől, mely őt oldhatatlan szorítá ugyan, de fellengző vágyait ki nem elégítheté; mindazáltal sorsát a leányéhoz látván kötve, lekötve maradt.

Míg ezek így folynak, háború üt ki Dalmátországban. A király hadi erőt külde Velenczére, hogy az ennek oltalma alá pártolt Jádra városát a magyar koronához visszahódítsa. Fegyverre szólíttatott országunk nemessége. Az öszvesereglés híre Ákos dicsszomját felbuzdítá, ki azonnal kész vala követni a tábor harsogásait. Hedvig fellengzőbben érezett, hogysem kedvesét a hőspályától visszatartaná: sőt újabb érdemdíszben óhajtván a vitézt ragyoglandani, maga ösztönzé a haza szolgálatjára; s csak nehezen állott el a szándéktól, őt követve tapasztalni a harcz veszedelmeit.

De az elválás órája Hedvig előérzéseitől megnehezűlt. Forrón szakadott ki egy könycsepp szép szeméből — néma fájdalomban törlé azt le a leány hév kebelén. Ákos búcsúza: szótlan kíséré őt Hedvig az erdőségen, szerelme örömeinek s atyja halálának titkos tanúhelyéhez. A lángérzemény leghatalmasb kirohantával omla itten az ifjúnak karjai közé. „Ákos!" szóla reszkető hangon: „e hely árnyain enyészet lappang: — ádáz kezekkel fogja be a lét körét, de nem bírhat a szerelemmel. Itt, itt szövődék alakja végzetemnek. — „Élj boldogúl!" — Hedvig bánatosan vissza vára felé, Ákos tágúltabb kebellel a dicsőség lenge távolába.

Indúlásra várt a nemesség Rákos mezején, midőn Ákos Pest alá érkeze lovagjaival. Gyorsan tevé meg innen útját a bátor

sereg, rövid idő alatt benyomúlva Dalmácziába. A zendűlés néhány ütközetek által megzaboláztatott, s Velencze egyezésre lőn hajlandó. Ákos valamint a csatákon úgy a frigykötésben is fenten kimutatá jelességét atyjának oldala mellett, kit a király a visszaszerzett béke után illyriai helytartóvá neveze ki, fiának érdemeit ékes arany lánczczal jutalmazván.

De más jutalom készűlt Ákosnak Visegrádon, mert a királyné, ki őt, kedves tárnoka fiát nagy kegyeiben tartá, Drugeth Fülöp akkori nádor unokájával, a ritka szépségű Olíviával kívánja vala öszvepárosítani. Megjelen az ifjú a fény helyén s csudálásra olvadoz. Olívia, miként a kertek feselő rózsája virágtársai között, díszremekje a királyné udvarának: eleven vídámság vetélkedve asszonyi szelídséggel tündökle szemeiből és lelkéből — mint midőn a harmat gyöngyei ápolva enyhítik a rózsa keblét kecsegtetőbb lángokra szerteömlő illatozással. Ákos tisztelet érzeményivel közelíte feléje, óhajta, s a két szív öszvehangzott szerelmében. Mosolygva tűnt fel s tettekben gazdagon a jövendő az érdemre törekvő ifjúnak, s az özön remények szárnyain száz egekbe röpítgeték a boldogot. Sírva lebegett néha Hedvig alakja csendesb órái felett: de az angyali kellemű Olíviának szelíd lelke mindig a jelenlét örömeihez bájolá a sötétlő visszaemlékezést. Ha tett olykor öszvehasonlítást, egész valója csak Olívián nyughatik meg; s az udvari élet ragyogásitól a messze leány — feledékbe sűlyedt. — A fiatal tűz leginkább vonatik a különösség ingereitől: a férfiú valót akar, valót keres társasági életbe szövetkezve nyugodtabb kívánatival; így Ákos a Hedvig ölében egykor töltött arany napokat most ifjúsága merészebb álmainak tekinté.

Az öszvekelés napja elhatároztatott. A szép pár híre egész országon átfutamodván, beszállott rövid időn Ztropkoura is.

Földhez sújtá ez Hedviget. — Minden csepp vére elakada: de egy gondolat villantja keresztűl homályos lelkét, gondolat, mely nagy és erős, mint szerelme. Közel tanúja kíván lenni a hallott történendőnek s titkon rendbe hozván dolgait bús várában, egyik hű szolgájával útnak indúl Visegrád felé.

Üvöltve röpűltek a szelek téren tetőn, a mint a két vándor a Duna partjához vergődék. A folyam szörnyű zajlongásban dühödött: tajtékzó hullámaira rettegett bocsátkozni mindenik révész. Kínosan néz fel Hedvig a magasra, hol a királyi vár oly büszkén vesztegel az időnek — s levonván bal karjáról a sorgyöngyöt, párját a szerelme hajnalán elajándékozottnak, egyik hajósnak nyújtja, kérve kéri s kényszeríti az általvitelre. Végre elindíttatott a csolnak, vészből vészbe hányatva a dúlongó habtorlatokon, de az elszánt leány égő vágyaiban csak fel! csak fel! — Zsibonga már a nép a vártemplomban, mely oda számosan tódúla öszve a menyekző pompájára, s a rend kevés vártatva megindúl: aranyban és ezüstben tündöklött elé a nemesség, míg a fehéren öltözött koszorús lyánkák virágútat hintegettek a boldog párnak. Halál sóhajtása ütődék fel Hedvig melléből, midőn Ákost megpillantá, s miként lépdel érzése nagyságával az oltárhoz gyémántokkal s

örömmel sugárzó mennyasszonya mellett. A király s királyné megjelenése dicsőségre emelék az ünnepet; s midőn e fő méltóságok drágán hímzett üléseiken helyt fogtanak, előjön a papság s az öszveadás rendtartása elkezdődik. Szédítő zavar éjjeleze Hedvig körűl. A világ ingadoza lelke előtt, s a mint Ákos ajkain a rettenetes „Igen!“ kilebben, szívét hasadozni érzé. Fogyaték erejének maradványain alig tántoroghata ki: atyjának lelke nyita neki ösvényt által a sokaságon.

Meg vala immár kötve a szent frigy, s az örvendő gyülekezet menyekzői lakomához űlt öszve. Örvendő magas „Éljen!“ kiáltások hangozának fel a királyi háznak s az új párnak trombita-harsogás között. Egy öreg szolga lép ekkor elő s poharat hoz a vőlegény felé: ez ijedten kap utána s vér locscsan ki belőle az asztalra, melegen fecscsentve bé a kéjelgő menyasszonyt — Ákos öszveomlik. A vendégek kíméletlenűl ragadják meg a vakmerőt. Chombord, az öreg szolga asszonyához vezeti a felzúdultakat — Hedvig vala ez; mellébe tőr döfve, kezébe írás szorítva e foglalattal Ákoshoz: „Vedd e poharat! mérget ivott abból a hűségtelen — a hűség szíve vérével tölté meg azt.“

Peteunch birtokai a koronához estek vissza. — Hedvig sírhantja magányosan emelkedék a Dunaparton.

Feleszmélt Ákos veszteségi érzetében — megismérni nyereségét.

* * *

Sokáig tartatott e vérpohár a ritkaságok tárában: szomorú története szájról-szájra hozatva le hagyományúl szelídebb jelenkorunknak.

Tollagi Jónás viszontagságai.

(Tulajdon leveleiből.)

ELSŐ RÉSZ.

TOLLAGI JÓNÁS PESTEN.

(1882.)

I.

1. Maji.

Barátom! én nagy világba megyek! Azt megírtam már, hogy mióta egy gazdag bátyánktól tetemes successiót nyerénk, atyámnak velem szörnyű nagy plánumai vannak.

Minap megáll előttem s a bodor füstöt igen sürűn eregetve pípájából, így szólt: Fiam Jónás! huszonkét esztendős múltál, pénzed lesz, deákúl tanúltál, maholnap szép hivatalomba léphetsz; de még világi tapasztalásod nincsen: azért útazni kűldelek; először is járd el a fővárost, szerezz tapasztalást s több e félét. Eszed van, künn még talán gyarapodik is, ennél fogva mentorra nincs szükséged.

Örömmel hallám mind ezeket; mert az ember nem azért született, hogy azon helységből, hol nagy nehezen általfutá iskoláit, soha ki ne szökjék. Magam sürgetém elindúlásomat. Bár ne szakadtál volna oly messze tőlem! most velem jöhetnél; mindazáltal leveleimmel felkereslek, s híven napról napra mindent leírok, mi történik velem. Fogadd szívesen sorsom közlését és rakd el tiszta érzéseim documentumi gyanánt.

Innen hazúl többé nem írok; mert ha az ember nagy útra készűl, hamar kifogy az időből. Itt is, akárhol is szíves barátod

Tollagi.

II.

Pest, 7. Maji.

Ha az ember új világba lép, valami különöst érez, a mit otthon nem érzett, így vagyok én; mind e mellett fogadásom szerint az íráshoz fogok.

4-ta hujus megáztatva anyai könnyektől, tetézve atyai áldással, szívdobogva kocsira űlék s két feldűlésen s azokkal járó kék foltokon kívűl szerencsésen ide is érkezvén, a Remény fogadóban megszálltam. Ily nagy városban gondolám az embert fel sem veszik, azonban jöttemkor mindjárt nagyságoltak; de mi az embernek nem competál, ne vegye magára, én is eltiltám a magas titulust.

Hol az ember idegen, senkit nem ismer; de így az ember csupa nézésből nem sokat tapasztal, azért én is lementem az alattam levő kávéházba, hol több városi ifjakkal mindjárt is megismerkedtem. A rokon lelkek egymást feltalálják; hozzám is bizonyos Lépfalvi különösen vonzódik, ittlétem czélját elbeszélvén, barátságát s pártfogását ajánlotta.

Meglátom miket tapasztalok; nálunk úgy hírlelik; hogy a nagy városban, a ki nem akar is, tanúl. Ezer feltételek sarjadoznak keblemben, de azért alunni készűlök: mert ha az ember elfárad, szeret pihenni.

III.

8. Maji.

Barátom! kulcslyukon ne nézz keresztűl; én tettem azt, de! meg is adtam árát.

Hogy az ember okos maradjon, olvasni szükséges: e végre nehány deák írókat raktam el ládámba. Ma épen előszedém őket midőn a mellékszobában éneklést hallok, de a világért se tudtam, férfi- vagy asszonytorok zeng-e? curiositástól únszoltatván a kulcslyukon nézek keresztűl s ím tükör előtt áll egy drágán öltözött személy s írásból énekel, mellette egy hosszú ember hadonáz kezével s az az egész scálát kiejti képével. Ajtóhoz lapúlva várom, mi lesz a dologból? s hajam a bilincsre tekeredik, de fájdalmasan csak akkor vevém észre, midőn a fogadóbeli inas belép, hirtelen hátra nézek s egy fürtöt kiszakasztok, melyre a kilincs zörren s az ének megszűnik. Az inas elmondá: hogy szomszédném egy híres altista énekesné s ma fogja épen magát produkálni. Gondolhatod: mint vágytam őt nyilván is hallani; mert nálunk néhány csepüevő s egyébb bukfenczes embereken kívűl ilyetén mesterek nem fordúlnak meg. Az inas zártszékkel kínál: mit használ a szék, ha be van zárva? mondám, inkább innen vigyünk széket. Erre viszonzá: csak bízzam reá, ő szerzend úri helyet. Ment s nem sokára hozott czédulát: drága volt az igaz, de ingyen csak a halál gondolám s kifizettem.

Rendelt órára theatrumba megyek; előnyújtván a kártyát, első emeletre, egy rekesztékbe vezetnek. Ott bámúltam a tolongó sokaságot, midőn egy ifjú, kit már tegnap a kávéházban láték, hozzám szövetkezik. Uraságod maga vagyon? — mond — talán nem lesz terhére társaságom? Absolute nem, felelék, őt mellém űlni kényszerítvén. Sok beszéd után mondá: Cornelia derék énekesné; de nagy ellensége s ócsárlója nemzetünknek, hogy minden hangért ezrekkel nem adózunk. Hadd legyen ellenség! viszonzám, nincsenek huszárjai sem ágyúi. — Az nincs, felel, de vannak szép szemei s azok néha huszároknái is több kárt okoznak. Mi ifjak ma őt kifütyölni akarjuk s mint jó hazafit az urat is ezen frigybe meghívom. Ha így van, mondám, szívesen! miként szokták? Tessék engem utánozni, felel.

Azalatt muzsika kezdődik, mély csendesség lőn, a kárpit felhúzatik és az énekesné kilép; társam lassan fütyöl, én hirtelne

kidugom fejemet s két ujjommal olyant füttyentek, hogy a theatrum is visszahangzott belé, gondolván, ha az ember valamit tett, tegye igazán. Erre alól tapsolnak, lármáznak, s minden szem felém lövel: ennek okát tudni óhajtván társamhoz fordúlok, az elillant; a kis folyosóra megyek utána, egy úr haragosan eláll ja útamat, kérdvén; én fütyöltem-é? Igen is! felelék biztosan. Arra ő felzúdúl, fenyítni kezd, miként merem a köztársaságot zavarni s hogy tettemért adóznom kell. Hasztalan kértem, hogy compescálja nyelvét, folyvást dörgött s nevemet kérdé: de én okos voltam s nem mondtam meg — több ember szorong öszve s mind ellenem voltak: már már szepegni kezdék, akkor Lépfalvi törtet elő, megpanaszlom a dolgot, ő azon haragos urat hátra vonja s minekelőtte magamhoz térek, a nagy zúgás nevetségben oszlik fel.

Tele confusióval, megmentőmtől kísérve térek szállásomra, hol megértém a dolog mivoltát: hogy azon ifjú, ki megcsalt, az énekesnét szereti s most valamin öszvezendűlvén, engem választa boszúja eszközének.

Az ember könnyen hisz, ennél fogva könnyen csalatik — aztán boszankodik.

IV.

9. Maji.

Ha az embert egy baj éri, a többi sincs messze.

Búfelejtésre, ma korán reggel a szabadba menék, soká tünődvén: miként lehetne a tegnapi dolgot helyre hozni? Nagy észmarczonglás után az ártatlan énekesnét megkövetni legjobbnak ítéltem: ennél fogva vissza s hozzá sietek. Ajtót nyitok: egy szép szőke leány űlt az asztalnál s kötött, látásomon nem kevéssé íjedvén meg. Szótlan sokáig nézek égszínű szemébe s mindig ugy rémlett: hogy az, kit a kulcslyukon láttam, egészen más vala: ezen gondolaton elfelejtém mondandómat.

Talán bátyámat tetszik keresni? kérdé szelíd hangon, mindjárt visszavárom! Ezen hang nem volt olyan trillás, mint a tegnapi, engem mégis mélyebben meghatott. Felbátorodva felelék: Semmiféle férfit, csak ékes hangú személyét jövök tisztelni s az esti füttyért töredelmes szívvel bocsánatot kérni.

Erre szemei jobban rám nyíltak: ha én volnék a megbántatott, mondá igen kegyesen, szívemből megbocsátanék; de az nem vagyok! úgy vélem, a szobát tetszett ismét elhibázni: azonban örvendek, hogy ezen tévedés által tanúja levék jószívűségének.

Mit feleltem, mint jöttem ki, már nem tudom, oly zavarba jöttem; és csak új bajom hozott magamhoz, midőn tudniillik szobámba akarék menni és kúlcsomat elvesztém.

Lépfalvi jön ismét, panaszlom sorsomat: ő rész szerint gondolá, nem szerencsétlenség, ha az ember véletlen egy széphez jut, rész szerint az énekesnét is valami ajándékkal megkérlelhetőnek állítá. Mindent magára vállalt.

A tapasztalás, látom magamról, vagy pénzbe vagy érzésbe kerűl, s így az ember nyerve veszt, vagy ha akarod vesztve nyer — mi haszna marad?

V.

10. Maji.

Ma Lépfalvi javallására elhordozkodtam, még pedig ugyanazon házba, hol ő lakik. Szolgálatomra, mig itt leszek, egy inast is fogadtam: jó ember, de keveset hall; az semmi, csak azt megértené a mit hall.

A fogadóban jól meghúztak! nálunk az egész helység kulcsa nem constal annyit, mint ezen városi kulcs.

Rendre vergődvén, eljártam a város ritkaságait. Mi sok szép van e világban, a mi nem áll könyvekben! ellenben mi sok festetik nagynak a mi csekély magában! jele: hogy nem mind arany a mi fénylik, nem mind igaz a mit írnak, nem mind helyes a mit tesznek, nem mind jó a mit dícsérnek; de az való marad: míg az ember szűk határ között él, magát okosnak tartja; ha kiljebb lép, látja, mennyit kell még tanúlnia!

Tele van a fejem; de abból nem következik, hogy mind azt le is tudom írni.

VI.

11. Maji.

Ma Lépfalvi egy kertbe vitt sétálni, respective szaladni, mert alig léptünk be, két fehérszemély ötlik szemébe, kik után iramlik, s én ő utána. Hozzájok érvén, köszöntjük őket. Lépfalvi titkos beszélgetésbe ered velök s aligha nem felőlem szóltak: mert az ifjabbik szemei többször lopva mosolyogtak felém — pedig azok szép szemek voltak ám! barna fürtök közűl úgy ragyogtak ki, mintha Ámor két csillagot dugott volna oda a szíveket elolvasztani.

Lépfalvi rossz deák lehetett! egy becsületes sententia sem jött ki ajkain, mégis úgy figyeltek reá, mintha Horáczot explicálta volna. Utóbb kifogyni látszatott, mert engem únszola szólásra. Én sok szépet akartam mondani, de hirtelen semmi se jutott eszembe: ebből tapasztalám: hogy az ember nem tud mindent, a mit akar; s ha tud is: nem úgy s nem akkor, mikor kell.

A másik személy, korosabb és vastag személy volt: nyájas lebocsátkozással egy deszkapadra invitált, de nagy extensiója miatt csak a pad szélére fértem. Míg Lépfalvi a másikkal elmerűlten beszélt, ő nekem a tavasz kellemeit magasztalá: én erre tudósan megmutatám: hogy tél után tavasz, tavasz után nyár következik, érzékenyen hozzá tévén, mily nehéz lesz neki majd a rekkenő nyári melegben ily húsmasszát hordozni! Arra ő hirtelen felkel, a deszkapad felbillen s én a földre bukom; de csakhamar talpon valék ismét, a kis leánynak időt se engedvén a sikoltásra.

Nem sokára búcsút vevén, a reájok váró kocsihoz mentek. Lépfalvi az ifjabbat, csókot nyomván kezére, felsegíté; én kalapomat a bakra tevém, hogy annál könnyebben emelhessem fel a vastagot; de elkéstem, mert akkorra már a kocsiba be is telepedett. Meghajtom magam, a barna szemek felém kacsintanak,

és én oly valamit érzék, a mit definiálni nem tudok; szerettem volna én is egy csókot applicálni gömbölyű karjára; de elindúltak. s nekem semmi se jutott. Elandalodva, későn vevém észre, hogy kalapom is velök ment: utánok futok és szerencsémre az útfélen lelem kalapomat, de horrende öszvezúzva. Mérgelődve térek Lépfalvihoz, elébe tartván a destruált jószágot: mi egy kalap, mondá, ily gyönyörű mulatságért? Szemei égtek, az enyimek pedig tele voltak porral.

Hazamentünkben kifejté a titkot: hogy az ifjabbik, Kamati Lolli. egy gazdag kereskedő leánya. a vastag pedig Madám Laurent, annak gubernantja. Mily nehéz itt egy leányt megőrzeni! Gubernator egy országnak is elég.

VII.

12. Maji.

Alvásért fekszik le az ember; de én az éjjel ébrebben alvék, mint máskor nappal; képzeletem hol a kék, hol a barna szemekkel vésződött. Miért van ez? nálunk is teremnek szép szűzek; de talán nincs annyi mesterségök az embert virrasztgatni.

Lépfalvi nagy emberismerő, mindjárt előtalálta mi nyugtalanított; ő úgy véli: Cupidóval lesz dolgom, ki főkép Morpheusnak esküdt ellensége. Így hát nekem kellett utána járni, különben ő látogatja meg váratlan is a szíveket.

Olvasni nincs kedvem, hasztalan forgatom a classicusokat, minden betűn szép szemek lebegnek. Hol fel, hol alá járok, az idő hosszú. még sem únom el magamat. Óránként eszmélkedem s mind e mellett semmit se gondolok. Rendes állapot!

VIII.

13. Maji.

Mit az ember örömest hall, arról örömest beszél, ha van kivel; én is általmentem Lépfalvihoz s kitanúltam tőle a többi között: mint kell a szépnemet captiválni. Ő a boldog szerelmet négy §§-ra osztja fel; *látás, szólás, vallás*, és ha van miből a kedves tárgyat kitartani: *örök frigy*. Ezekkel jár: andalgás, remény, sejtés, boszúság, lángoló öröm és gyilkoló féltés. Ez mind nálunk is úgy vagyon. csak hogy a munkás ember nem igen ér rá fohászkodni és ablakok alá járni. Itt gondolom a szerelem mesterséges időtöltés, ott valódi érzés.

De mit okoskodom? bévett szokás fél törvény. azért: minthogy Lépfalvitól hallám első látástól fogva Lollinak irántam serkenő hajlandóságát és azt viszonzani kötelességemnek tartom; tehát bele kapok az első czikkelybe, az az a nézéshez.

Utóírás:

Ha poéta volnék azt vélném: hogy az ég könnyezé szerelmes szándékomat s úgy tele sírta ruhámat, hogy egy hajszálnyi sem maradt benne száraz. Hallgasd miként jártam.

Kamati háza numerusát s utczáját megértvén. pontban négy órakor délután felkeresém; mivel pedig Kamati háza szöglettház s

nem tudtam, mely felől lakik Lolli, az utcza közepén oly situsban álltam meg, hogy szemeim minden ablakra eljuthatának, s ezt okosan is cselekedtem; mert azonnal a ház bal oldalán egy szőke fő tűnt előmbe s ha tüstént vissza nem vonja magát, megírhatnám, az a szőke fő volt-e, melyet 9na hujus a fogadóban láttam.

Ott állék merően kémlelve az ablakokat; s ime több emberek szövetkeznek hozzám, s majd reám, majd a házra tekintve, egymás kérdéseikre vállvonítva felelnek. Én elválok azon kíváncsi csoporttól s külön szempontot veszek; de egyszerre forgószél támad, zápor szakad az égből s mindnyájunkat szétmosott. Keresztűlázva tértem szállásomra.

Ilyen az élet! teli szép reménynyel kimegy az ember a meleggel s mire körűlnéz, a sors megfüreszti, és az ember fázik.

IX.

18. Maji.

A betegnek orvosság való; de hallottad-e, hogy valakinek gyógyításúl versírást praescribáltak? Velem ez történt. A minapi megázás szörnyű rheumát vont fejemre. Lekötve szobámban különfélét olvasgaték s egy helyen következendő velős mondást találtam: „lelki emelkedés enyhíti a testi gyötrelmet! azért a költő, midőn képzeti szárnyain felleng, minden földi bajt felejtve az ifjúság aranykorát éli.“

Ha így van, gondolám, én is elűzhetem rheumámat; neki űlök s ezen sonettet vagy hangzatkát zengzém:

Kiballagék andalgva, gyöngyalak!
De ah irígy felhők zúgtak felettem!
S örömczélom bús áldozatja lettem,
Megáztam jól, de nem láthattalak.

Most, vad sors! elzárnak hideg falak;
Repűljön hát ez édes dal helyettem
Hozzád, kit első perczbe' már szerettem:
Lásd innen, mily búzgón óhajtalak!

Beteg vagyok — de szívem indúlatja
Vígasztalásomúl azt mondogatja:
Hogy tán azon hódító játszi szem,

Mely nem rég oly sok szép reményt ígére,
Egy két könnyet gördít sírom kövére
Ha meghalok; de azt alig hiszem.

Lépfalvi doctort kűlde hozzám; ez nagy cseppeket látván homlokomon, kérdé, mi izzaszthat ennyire? én nyílt szívvel megvallám, hogy a versírás verítéke ütött ki. Így tehát a szelíd Múzsa a jótévő Hygiaeával egyesűlt s útat jelel az orvoslásra; ennélfogva én is izzasztó szer gyanánt versírást ordinálok; mentől többet,

mentől magasbat írand, annál előbb tér vissza az egészség. Mondá s mosolyogva elhagyott. Igy lettem recipe szerint poeta ex officio.

Minden kénytelenség fáraszt; de költeni szükségből rettenetes baj, minden kínok kínja! Mennyit vesződtem, mennyit gondolkodtam, tudósan összerakván a szavakat; de hasztalan! semmi egész nem született, mindenütt kitüntek a hiányok, s nekem csak azon tapasztalás maradt: hogy nádparipán nem lehet Pindusra nyargalni. Azonban egészségem ismét helyre állott.

Mi az embernek nehezen megy, azzal hagyjon fel; én is ezentúl, ha a dicsőség szomja bolygat, ezen emlékverset tartom előmbe:

Ki észszel bír, szép s nagyot ír,
Fejére koszorút fűz;
Az ügyetlen és készületlen
Levegőben halat űz;
S tettit bármiként hírdesse
De azt még sem gátolhatja,
Hogy a késő kor magzatja
Hiú álmát ne nevesse. —

X.

19. Maji.

Barátom! soha bérlett lóra ne űlj! s ha igen: biographiáját vagy gazdáját előbb ismérd meg. Alig múlt el rheumám, más viszontagság találť.

Ma gondolat közt a holdvilág utczán (ott lakik Lolli) megyek keresztűl, midőn Lépvalvi mellettem elugrat; oly büszkén lebegett haragos pej lován, hogy nekem is szinte kedvem lobbant paripázni: eszembe jutván, mily kényesen nyargaltam otthon a mezőkön s a szomszéd vásárokon. Hazamenvén csudálkozásomat jelentém: miért titkolá előttem, hogy lovakat is tart. Ő megvallá: hogy a ló nem övé, hanem bérlett ló s hogy itt kész pénzen akár mennyit kaphatni; hozzá rekesztvén azt is: mily szépen s tetszetősen tűnik ki a férfi lóháton, s mint röpűlnek szép szemek utána, mikor bátran neki eresztve szökdel szét az utczákon s tomboló lova szikrát vág a köveken. Lehetetlen volt a lovaglás vágyát eloltanom; azért is Lépfalvit kértem, utasítsa el inasomat s jönne ki velem délután nyargalni; de ő ezt dolgai végett megtagadá, hanem inasomnak instructiót adott: hol és mily áron szoktak paripát bérleni.

Az ember sokszor örűl, mikor tán épen semmi oka sincs; én is alig vártam a délutánt, képzelve, mily nagy impressziót tesz látásom szép Lollin, s mint ugratok majd ablakai alatt.

Inasom hoz egy nagy feketét; már messziről láttam, hogy ez nem nyalka ifjú alá való (azt mondá: hogy a többi lovak már mind ki vannak bérlelve). Ez erős, hasas, széleshátú ló volt, tűzzel nem bírt, de félszemén se látott, a nyereg s kantár többet ért magánál. Rá vetem magamat, lábaim kimerednek vastagsága miatt. Le akarék szállni (s bár tettem volna!) de Lépfalvi bíztatva

mondá: jobb rosszúl lovagolni, mint kevélyen gyalogolni, és én elindúltam. Szörnyen rázott, azért csak léptetve mentem el Kamatiék előtt, szinte örűlve, hogy senki se látott e rhinoceroson.

Sokat látni jó az embernek; de mindent látni mégis bajos, Ezt tapasztalám, mert alig fordúlok más utczába, nagy embercsoport tűnik szemembe és lovam velem együtt kíváncsi volt megtudni mi történik, neki tüzesedik, fülét hegyezi, nyerítni és akaratom ellen vágtatni kezd. Odaérvén, látom, hogy temetési pompa készűl. El akarok onnan fordúlni; de lovam a trombitásokon keresztűltörve a halálkocsi mellé (melybe fekete posztókkal beterített két ló volt fogva) szorong; sarkantyúzom, de minden döfésre kirúg s annál közelebb bújik a kocsirúdhoz. Hasztalan ostorozta a fekete kocsis Rárót kiáltván, mert Ráró megátalkodva nem mozdúlt helyéből. Már a koporsót kihozták, az emberek morogtak s nekem volt igazán circumdederunt me — mit vala tenni? leszállnom s egy embert szép kérés mellett jól meg kellett fizetnem, hogy Rárót félre vezesse. Attól értém meg: hogy ezen ló a holtakat szokta másszor hordozni, mikor négyesbe fognak, azért akart most is pajtásival sétálni. A temetési rend elindúlt, én pedig Rárót magam után vezettetve haza ballagék azon feltétellel: hogy ezentúl soha más lovára nem űlök.

Az embernek használ az is többször, ha senki sem ismeri; legalább ha viszontagság éri, ki nem nevethetik.

A halálparipát hazaküldvén, Lépfalvihoz megyek, ki nem rövid kaczagás után ezen hírrel lepett meg: hogy ő nekem módott talála béjuthatni Kamati házába e következendő conditiók alatt, tudniillik:

Lolli atyjának van egy fia, kit romlástól féltvén, köziskolákba nem járat; azért is oly csintalan, hogy egy tanító sem jöhet ki vele, sőt mindenik ifjú óvja magát tőle — most is épen tanítót keresnek. Ha pro forma ezen hivatalt, melyre kis deákság, számvetés s több e féle csekélységeken kívűl nem sok tudomány kívántatik, magamra vállalnám, tehát inpersona kiadhatok szívemen. Már ő eziránt Lollival szólt, azonkívűl levél által is fog mindennap recommendálni. Mindazáltal óvjam magam nevét említeni, minthogy Kamatiék atyjával némely per miatt öszvezendűltek s ennélfogva barátsága ártalmas lehetne.

Ha az ember szerelmes, minden habban partot képzel: de énnekem Lépfalvi gerendám, melyen minden zivatar közt általúszom; ő csakugyan igaz barátom.

Ma atyámnak is kell írnom. 1) Tudtára adom miket láttam: a mi velem mindeddig történt, talán jobb lesz elhallgatnom. 2) Pénzt kérek. 3) Ejtek valamit: hogy koromban már az ember szerelmes is lehet, ennélfogva házasságról álmodoz. 4) Megírom: hogy míndenütt jó: de mégis jobb otthon. A második pontért orrot kapok, de ki tehet róla, hogy az aranylánez a megbántott énekesnének s mindenféle költségek meglapíták erszényemet. — Mint látom a városi ifjaknál nem szokás a pénztartás — így én is már közikbe illem.

XI.

20. Maji.

Csínosan öltözve, mint azon ünnep kívánja, melyben szíven akarunk triumphálni — Lépfalvi levele zsebemben, különféle érzésekkel Kamatihoz menék. Hozzá vezetnek; még ő, a madám, és egy más asszony a kávé mellett űltek. Mintegy tíz esztendős gyermek, szilaj, daczos szemmel néz ki borzas haja közűl egyik szögletből. Kamati se szívesen se kelletlen monda: tessék várakozni! és a másik asszonyra néz, mintha további szólásra engedelmét lesné ki képéből. — A madám úgy tett, mintha soha se látott volna.

Felkelvén az asztaltól, a másik asszony gyémánttól megrakott kezét ajkaimhoz tolja s szemmel végig mérve kérdi: Mi tetszik? Nekem semmi! felelék: hanem a mint hallom' az úrfinak tetszik egy tanító —

Miket tanúltunk? kérdé Kamati, — Mit nagyuram tanúlt, nem tudhatom, viszonzám; de én meglehetős deák voltam s azonfelűl atyám, ki három esztendeig vármegye pennája volt, azaz cancellista, most érdemes nótárius maga vezetgete a szép s jónak tág mezején. Ezután tudományim lajstromát elmondám és a classikus irókét, kikkel conversáltam. A másik asszony bele szól:

Félre a sok hideg tudománynyal: ha csak aranyt nem tudunk csinálni, a többi mint hiú füst, magasra száll s mégis semmi. Az én Rudim! (tehát ezen most említett asszony az előbb írt borzas úrfinak édes anyja.) Ah! az én Rudim gyöngéd complexiójú, szelíd természetű gyermek; erőltetni nem lehet, nehogy drága élete szenvedjen általa. Minek is hijában kínozni a szép fiút? Ő tudomány nélkűl is hintón jár, míg a tudós alig lehelve, mellette gyalogol. (Instálni kezdém, de szóhoz nem jöhettem.) Annyit tanúljon mennyi a háznál, legfölebb a társaságban szükséges és ezt játszva is elérheti. Így akarom, így kell lenni! azzal kezét még egyszer ajkaimhoz tolja és ellebegett, a vastag madám utána, de nem lebegett. Ezekből látod, hogy Kamati csak házán kívűl úr — ben neki parancsolnak.

Kamati. „Hát csak eltökélé magát az úr?“

Én. „Igenis! mindennap néhány órákat szívesen töltendek itten.“ (Képzelheted, Lolli volt eszemben.)

Kamati. „De nekem ezen tanító urakkal már sok bajom volt: minden csekélységért elmaradnak, azért szeretnék contractusra lépni.“

Ezen megijedtem s hirtelen így tanakodtam: a contractus tanításra kötelez; mivel pedig én nem tanítani, hanem szeretni vagyok itt, ergo a contractusnak (ha csak nem matrimoniális) közöttünk nincs helye. Ez értődhetik, magamban gondolám, ennélfogva a háziúrnak nem feleltem, de az feleletre várt, én pedig hamarjában nem tudtam mit szólni: tehát zavarba jöttem, melyből ugyancsak a mellékszobából kihangzó: Szívem Kamati! segített ki; mert Kamati elhagyott.

Magam lévén, abban állapodtam meg: hogy míg Lollival szívemről értekezhetem, próbahetet kérek.

Ha az ember valakit jó indúlattal ölel, az egész házat vele öleli: én is Rudi iránt, ámbár mérgesen tekinte reám, bizonyos affectiót érzék. Hozzá járúlok: Rudi! mondám érzékeny hangon, gyöngéden nyúlok keze után; de Rudi kirántja kezét és morogva hátat fordít (szelíd természet!). Hízelkedve czirógatom: de Rudi űlőszékét a szoba közepére vetvén elrobog s úgy becsapja az ajtót, hogy az ablakok zörögtek (gyöngéd complexio!). Erre Kamati kijő, kérdvén: mi történt? elbeszélém Rudi vadságát. Örűlve mondá ő: ez a gyermek csupa tűz! utána megy, elfogadván előbb a próbahetet.

Jó hogy qua szerető s nem qua inspector vagyok itt, gondolám; midőn az ajtó nyílik, s Lolli könnyű lépésekkel elömbe lejt. Hozott levelet kedves Tollagi úr? kérdé. Hoztam igenis Grátiák egyike! felelék, hoztam; méltóztassék foglalatját szívére venni, és ha talán a barátság némely tulajdonokat angyali színnel ruházott is fel, mégsem egészen költemény az, hanem néhol kis igazság is van benne. Lolli szinte kifakadó tűzzel a levelet keblébe rejti el (boldog levél!), azután kezemet gyöngéden szorítván mondá: míg írásban felelhetek, ez légyen válaszom: érzek s reménylek! azzal kilejt ismét. Gondold! Ő érez és reményl —

XII.

21. Maji.

Ma tehát mint valóságos tanító léptem fel, mert Kamati és hitvese Rudijokat formaliter általadák.

Tudod, atyám pennáját füle mellé dugja; én is ezen szokást vettem fel s ma feledtemből még Kamatiékhoz is így mentem. Az asszony elmésen kérdi mindjárt: minő sugara nőtt fülemnek? ez semmi, csak az orrom is ne lett volna tintás! mely fekete folt nem legszebb formát adott képemnek — azonban Lolli nem látta, a tudós czímert hamar letöröltem képemről. Ebből következik: hogy egy kis hiúság nem árt az embernek, és minden férfiúság mellett is ha kimegy az ember, nézzen a tükörbe.

De a dologhoz: Kamatiék általadák Rudit. Soká nem tudtam mit tegyek vele, mihez kapjak, mert minden hivatalnak van bizonyos normája, de én mind ebben járatlan vagyok: végre egy Orbis pictus tűnik szemembe. Rudinak nyújtom, megpróbálni mint olvas. Ő egy lapot felüt s rám mutatva anyja elébe tartja. Ez őt ölébe ragadván, ezer csókot hintve reá, felkiált: Ah! te elmés angyal! Nézek, mi van a lapon? s egy majomképet látok. Ezt méltán apprehendálnom kellett volna, de rész szerint Lolli testvére; rész szerint igazság-szeretetem, hogy csakugyan más esze hozott ide, gondolám, s magam is nevettem.

Vendégek jöttek, Rudival magam maradtam. Ő papirost nyirbált s én neki segíték. Lolli lábhegyen közelít, levelet nyom markomba s újját ajkára téve ismét elillan.

Útamban igen kíváncsi valék megtudni, mit ír Lolli felőlem; de a levél Lépfalvinak szólt, nem illett volna feltörnöm. Ily kis pecsét mennyi boldogságot zár el, gondolám, és szinte számlálván a benn rekesztett sóhajtásokat Lépfalvihoz érek, ki vídáman olvassa, szívesen megköszöni és elzárja. Nem úgy van az alkú! mondám: közölje velem is tartalmát, hiszen engem illet leginkább; de ő rövid szóváltás után azzal nyugtatott meg: hogy Lolli ugyan sok szépet íra felőlem: de tapasztalt modestiámmal ellenkezném a szemembe való dícséret, eljövend az óra, mely mindent napvilágra segít.

Bízvást hihetném, hogy ő szereti Lollit: de ha az ember kétkedik, mindenkor higyje a jobbat.

XIII.

22. Maji.

Mindig a régiben vagyok: azaz tanító és levélhordó; ez utolsóra talentumom van, mert lábaim jók: de egy elkényeztetett anyafiúcskát oktatni s leányszívet kitanúlni egy professzornak is nehéz. Nem hiában nálunk a *szív és hív* anceps — az élet poezisa mutatja, hogy metrumjok igen változó.

Mikor az ember okoskodik, jele: hogy elégedetlen — én is hozok viszek levelet, anélkűl hogy foglalatját tudnám; de mit tegyek? ha az ember kezd, végezzen is. Türedelmem már ingadozni kezd.

Pénzem sincs. Lépfalvi ugyan osztakozott velem, de én úgy tartom: az ember mindaddig felebarát, miglen adni vagy venni nem kénytelen.

Talán csak az is igaz: hogy a szerelem elveszi az embernek eszét: nekem úgy rémlik, elébb okosabb voltam. Mások azt állítják, hogy a szerelem észt ád: de akkor talán nem úgy szeretek mint kellene. Ez a Lolli — de nem ítélek előre: az embert úgy is elég korán meglepi a hideg valóság. Úgy fordúlhat, melancholicus leszek. Bocsáss meg, hogy mindenfélét öszveírok: de jól esik az embernek, ha egy kebelt tud, mely távolban is híve.

Ily nagy városban jó élni, ha az embernek sok pénze és semmi szíve nincs — nekem van még egy: de az is bús. Ölellek.

XIV.

23. Maji.

Van egy kincse az életnek
Feljebb már nem repűlhetnek
Legmerészebb vágyai!
Ez a földi jó határa,
Boldog kit ölébe zára,
Kit ápolnak karjai!
A szerelem ez a kincs,
Ennél bizony drágább nincs.

Megint vers! gondolod; de ne gondolj semmit is, hanem örűlj, s láss te is a szerelem után.

Ma Kamatihoz megyek. Mihelyt belépek, mindjárt hallám az asszony szavát, úgy rémlett, mintha valakit szidott volna. Szívem Kamati, gondolám, kapja leczkéjét; azonban képzelheted, mily meglepetve valék, midőn ama szőke leányt, kit az énekesné helyett megkövettem, azon szobából kijönni látom, honnan kizúgtak azon viszályos hangok. Csendes szomorúság űlt halavány képén, s egy könny, egy ártatlan, szerencsétlen élet hirdetője, reszkete szemében. Homályos érzelem szálla belsőmre, melyet Lollival szemközt eddig nem érzék. Gyönge pirúlat futá végig orczáit, mikor megpillanta s némán köszönve üdvezlésemre, ment a szobán keresztűl.

Mily varázsvessző illetett, nem tudom. Tetszett ugyan már első látásnál, de mostani vonzódásomat iránta ki nem fejthetem; egész valómat hozzá röpűlni s tőle lelkesűlni érzém. Lolli szebb ugyan: de minden bája elenyészett a csendes könny előtt, mely szószólója vala egy szelíd, egy nemes léleknek.

Lolli jön, a levelet általadván, kérdést teszek a szőke leány felől. — Lolli színetlen részvétellel mondá: Szegény Róza! Anyám űldözi őt, pedig oly jó, oly kegyes teremtés! Elbeszélé azután: hogy Róza szegény árva, atyja testvérének leánya, kit néhány esztendők előtt házához vett: de mivel más bátyjához akar menni, hol jobb napokat remél, Kamatiné inkább neheztel reá s minden apróságért haragját érezteti vele.

Jó egészséget Lolli kisasszony! mondám (ezzel azt akarám jelenteni, hogy többé nem tetszik) s felejtve hogy órám ki se telt, félig álmodva haza indúlék.

Mit írjak tovább? fejem üres, minden gondolatim Rózánál maradtak.

XV.

24. Maji.

Ma jött kezemhez leveled, a melyben óvsz csalfa barátoktól — már késő! nekem megadták — megszégyenítve, összezúzva vagyok.

Mi az ember élte? még tegnap ezer vídám alakban lebegett a remény körűlem, most felém se jön; jele: hogy az ember tartós szerencsére számot ne tartson.

Kamatiékat mind együtt lelém, Róza is jelen volt. Alig lépek be, az asszony megtámad, miért nem teszek eleget tisztemnek? a kiszabott órát miért nem állom ki? Erre felelhettem volna, de az ember tűrni tanúl, ha szerelmes. Azonban a csendesség alapítása végett így okoskodtam magamban: (ah! miért okoskodik az ember, mikor nem ért hozzá!) Lépfalvi minden nap valami jót ír felőlem, ellensége ugyan a háznak, de Lolli barátja, azért is hihető, hogy igazat mond: talán nem ártana most az egyetem előtt publicáltatni dícséretemet, ebből látnák, mit nyertek velem, és Róza is hamarább szívemhez hajlana; ennélfogva jónak tartám a levelet úgy általadni Lollinak, hogy a ki nem vak megláthassa. Így történt. Kamatinénak jó szeme van, meglátta, a levélnek rohan és

elragadja. Lolli képe vérlángba borúl. a madám elfordúl s befogja szemét. Kamati velem együtt mozdúlatlan áll s bámúl. Róza nagy tekintetet vet reám s elsötétűl. Kamatiné villámló szemekkel, vonagló képpel általfutja a levelet. de nem szól: végre elpattan szája. s csak úgy torlott ki a szemrehányás özöne ezer titulust szórva rám, de egyik sem volt hízelkedő. Már megbántam tettemet. nem szántam volna a föld alá rejtezni Róza szemei elől, hogy ne látná. ne hallaná megaláztatásomat. De még ez mind nem volt elég. Gondold el desparátiómat. midőn Kamati a szegény remegő és pirúló Lolli előtt olvassa a levelet: (közlöm belőle a mit tudok). „Nyugtasd magadat. és bízzunk szerelmünkben — atyám igen kegyes. ő igazságát is kész feláldozni szerencsénknek — érzem: boldogok leszünk. — Írj mikor csak lehet, hiszem postánk derék — nem kis mosolygó szárnyas isten ugyan; de egy nehéz. pedáns, mezei truncus, kiből embert kell faragnunk — (volt-e valaha egy halandó ily gonosz állapotban?) különben jó, becsűletes ifjú — légy kegyes hozzá — öcséd nem nyer vele, de társaságod kelleme neki használhat — halálig szerelmes beléd — szabj határt, meddig viheted a tréfát — írd meg mikor mehetsz ki. legalább addig is messziről láthassalak, míg egészen enyémnek mondhatlak. —“

Megdermedve állék; Róza komoran, egy szánó tekintetet vetve reám eltávozik — éltemet vélém elszakadni tőlem. — Minden szem, minden szó engem ostorozott.

Minekutána Kamati s drága hitvese nyelvöket rajtam eleget edzék, eltiltották házokat, hozzá függesztvén azt: ha még egyszer itt látnak. a szoba lyukán ugratnak ki.

Az ember bemegy a házba és nem tudja. mint jő ki.

Fájdalmas érzéssel, földre sütött szemmel ballagok haza felé, midőn valaki nevetve megüti vállamat; — ez azon ifjú ember vala. ki a theátrumban megcsalt, hazaszeretetemet boszújára fordítván — karján vezeti a tollakkal piperézett énekesnét. kinek most is aranylánczom ékesíté nyakát. Épen jókor! felkiálték haragom teljében — és tettiért kegyetlenűl lehordom. Ezért szólunk egymással! „mondá. Nem! felelék: mi többet nem szólunk. hanem perelünk! Ő nem hallgatva reám. elindúlt.

Mily romlékony itt az emberiség! ma öszvezúdúlnak. holnap karon fogva járnak.

Ha az ember kiadhatja mérgét. szinte könnyebbűl.

Lépfalvihoz megyek. Inasa jelenti: hogy atyja elérkezvén jószágáról, most annál mulat.

Itt úlök — kívűl éjfél, bennem éjfél — fekete a világ. csak Róza fehér. s őt elvesztém. Otthon ilyenkor édes álom ringatott, most azon eszmélkedem. a sors mint játszik az emberrel — a mit más emberek gonoszsága épen hagy. mi magunk rontjuk el képtelen okoskodással. Szerelmes vagyok — de a truncus! — ezt megbocsátanám. mert csakugyan hibáztam. csak azt ne írta volna, hogy Lollit halálig szeretem — pedig nem igaz. — Mit ítél Róza felőlem? Légy boldogabb! keseredett szívű barátod.

XVI.

25. Maji.

Reggel mindjárt számolni mentem Lépfalvihoz: ő kérdé: miért vagyok oly zuzmara képű mint az elfagyott Ámor? Vége a tréfának! mondám s szemére lobbantván álnokságát, elbeszélém a tegnapi balesetet. Először elhűlt, aztán még ő kezdett pattogni, mért nem volt több eszem; de én nem engedém magamat: végre bocsánatot esdekelve dől karomba, megvallván: hogy Lollit régtől szereti s hölgyének eljegyzé, hogy Kamatiné, mivel atyja bizonyos perben velök egyezni nem akar, leányát tőle megtagadá és további öszvejöveteleiket eltiltá, mindazáltal a madám segedelme által többször látá kedvesét. Velem megismerkedvén (éppen akkor volt Kamatinak szüksége tanitóra) s a kedvező környűlállást használni akarván, engem tapasztalatlant választa szerelme Merkúrjának. Mi a levelet illeti, mond továbbá, nem tagadom, egy kicsinyt tulléptem az illő határon; de ez egyik gyöngéje, s úgy szólván, eredeti bűne az embernek, hogy mások felett szeret ragyogni és mind azt, mit a szerencsétől nyert, kitűntetni azok előtt, kik őt érdeklik, vagy ő megnyerni akar — gőg nélkűl ember nem születik és a ki ezt tagadja, többnyire nagyobb mértékben bókol magának. Azonban a levélben sok igaz is volt. —

Mit? kiálték, hát én truncus maradok? Ez csak játszi hasonlítás vala, felel; de hidd el barátom! neked még sokat kell forganod a világban, míg azon hajlékonyságot, mely most oly szükséges, sajátoddá teheted. Sok fordúl elő az életben, miről egy classicus se gondolkodott, és az idő szelleme után élni, a mellett igaz maradni tán legnehezebb stúdiuma az életnek, melyben bölcseitek leginkább megakadnak. A társaság láncza erős — győz minden indúlaton, minden véleményen, s a ki azt elszakasztani akarja, embernél nagyobbnak, vagy kisebbnek kell lennie. Te jó s minden szögletességeid mellett szeretetre méltó ember vagy, de meg kell még törődnöd, az emberekhez símúlnod, leginkább pedig leráznod a nehéz iskolai köntöst, mely szabadabb röptedett hátráltatja.

Több effélét beszélt; én haragudni akartam, de nem tudtam, sőt nyiltszivűsége még inkább hozzá csatlott: végre mellére dőlvén megvallám: hogy nem Lollit, hanem Rózát szeretem s őt megnyerni legfőbb kívánságom. Ekkor belép atyja, egy tisztes úr. Én meghajtom magam és szobámba megyek.

Most látom, mit nem tehet az orátori tehetség. Lépfalvi kibeszélt minden haragot belőlem; de az embernek harag nélkűl is fájhat a szíve.

Estve.

Barátom! a fekete ló nem hiában kapott el a koporsóhoz — ez bús ómen vala, mely most valósúlni készűl — ezek talán utolsó soraim hozzád.

Búba merűlve űlék Rózáról gondolkodva, midőn egy idegen inas jön és e levelet hozza:

„Az úr engem megsértett; ha becsületét szereti, elégtételt

ád — holnap, délután öt órakor a város erdejében látjuk egymást; ha nem — örök szégyen száll fejére. Feleletet várok. Pisztolyok felől én gondoskodom. *Cséli.*“

Ezért jöttem ide tehát, hogy duellum által múljak ki a világból! de becsülete legfőbb java az embernek, ettől buzdíttatván, azt válaszoltam: meg fogok jelenni; de minthogy pisztolyhoz nem értek, tehát vagy ököllel vagy puskával adok satisfactiót.

Egy ének mennyire viszi az embert! de el vagyok tökélve. Ne mondják: Tollagi Jónás félénk, nyúlszívű ember volt s becsületéért sem mert a síkra kiszállni! Atyámnak mindent megírok, bocsánatot kérek, hogy ily mély szomorúságot kell hoznom szívére és arra kérem, fogadjon téged helyettem fiának. Te pedig egyetlen barátom! légy boldog! vígasztald szüleimet. Rózának is írok, megvallom: mily igazán szerettem, hogy ő leszen végső gondolatom. Ha már nem leszek, keresd fel Rózát, iparkodjál őt szeretni, vedd el, tedd boldoggá és emlékezzetek rólam! — Szívem lágyúl — többet nem írhatok.

XVII.

27. Maji.

Jelentem hogy élek.

Ha az ember boldogtalanúl szeret, a halált könnyűnek tartja; de ha rá kél a dolog, az ember mégis fél. Én is eleinten mindenre kész valék; de midőn azon fatális órához közelíték, bátorságom hanyatlott. Lépfalvit akartam intermediátornak meghívni, de sehol nem találhattam: azért inasának adtam a levelet, melyben érintém a dolgot s egyszersmind kértem: hogy a bezárt levelkét juttassa Róza kezébe. Három fertály ötre, erőt vevén szívemen, ezer küzdő érzéssel az erdő felé indúlok. Cséli más két ifjakkal már az erdő szélén állva vártak reám — látásokra szinte erőt érzék. Cséli kérdi: hol maradt secundánsom? Én „magam is tudok lőni, felelék, már rókát, sőt farkast is lőttem. Ő gúnyolva nevetett, mondván: meglátjuk a nagy vitézt! és azzal beljebb vonúltunk, hol egy kocsiról puskát és pisztolyokat vettek le. Megdöbbenve néztem azon öldöklő szerszámokra, de mint lehetett, elfojtám a félelmet.

Az úré a választás! mond Cséli: puskát kívánt, ím itt vagyon, megtöltve a mint illik! én pisztolyokból fogok lőni, ahhoz jobban értek, például tessék ide nézni: arra egyik társa felveti kalapját, Cséli lő, s a golyóbis keresztűl sivított a kalapon. Ez egy szívzúzó példázat vala; de mind e mellett magam is csudálom, hogy férfi maradtam.

Ez mind nem elég! mondám: ha az ember lő, maga töltse a puskát, nekem körömvasat adjanak, hadd nézzem meg a töltést. Erre Cséli fellobban, kérdvén: miért nem hiszek szavának? Mert azon estétől fogva, hol megfütyöltetett, méltó okom van kételkedni, felelék. Ő villongani kezde, én tűzbe jöttem és a nagy disputátió mellett szinte elfelejtém, hogy az embernek itt szinte meghalnia is lehet — kíméletlen kikelék ellene. Cséli hírtelen elömbe szökik, felém tartja pisztolyát s ezen szavakkal: halj meg

tehát! reám süti. Erre szívem úgy megszorúlt, mintha belé talált volna, szemem világa elveszett, tántorogni kezdék; de csakhamar éktelen kaczagás ébreszt fel; felnézek s látom, hogy tele vagyok pöhölylyel, s a levegőben is pöhölyfelleg szállong. Pöhölyt tett a puskapor felébe s azt sütötte rám. — Ily méltatlan bánásra szörnyen felzúdúltam — megfordítom puskámat és boldog végével egyenest a nevetőkre rohanok. Ezek megijedve szaladni kezdenek, s én tüskén bokron keresztűl nyomban utánok.

Jónás! Jónás! harsog hátúl egy ismeretes szózat — visszanézek s Lépfalvit látom felém sietni; alig lihegve kérdi: az istenért! mi történt? Én elfojtva méregtől alig tudtam szólni. Ő kérlel — a puskát elveszi tőlem; melyre a három szaladók is közelebb sunnyognak — s a dolog vége az lett: hogy Cséli társaival megkövetett, és én diadalmasan, de pöhölytől fehéren Lépfalvival kocsira űltem s a fiákernek kocsija bepöhölyözése miatt való morgolódásai közt haza mentem.

Szobámban elbeszélé Lépfalvi: hogy épen akkor édes atyjával egyezés végett Kamatinál vala, midőn az inas levelemet neki általadá. Róza a levél értelmét hallván elájúlt, ő pedig hevenyében utánam siete. Mondta: s mindjárt visszatért Kamatihoz.

Barátom! Róza elalélt! Ezt az ember azért nem teszi, a kit nem szenvedhet — ismét remény fakadoz szívemben — még boldog leszek és örömmel neki űlök a pöhölyt kiszedni ruhámból.

XVIII.

29. Maji.

Ma Lépfalvi örömszikrázva jön hozzám hírdetni: hogy tegnaptól fogva vőlegény; egyszersmind Kamatiékhoz invitált, mondván: hogy szívesen várnak reám és már mindent tudnak, a mi közöttünk történt.

Hová az ember örömest megy, oda nem vár únszoltatást, én is mindjárt indúlék.

A már boldog Lolli lesett a folyosón, elömbe lejtett és szívesen köszöntve a szobába vezetett. Mily máskép fogadtak most Kamatinál! — az asszony szinte terhelt kegyességgel, az úr szorítgatá kezemet, még Rudi is mosolygott, megtudván hogy nem leszek instructora.

Ha az ember leányt kér és nem pénzt, mindenhol szívesen látják.

Rózához megyek: mint a levegő, mikor szeles idő uralkodik, úgy piroslott orczája, midőn beléptem hozzá, és Lolli keblén rejté el azt. Mit rebegtem én s mit felelt ő, már azt nem tudom. Ilyetén dolgot az ember hasztalan iparkodik leírni — ezen titkot a természet magának tartá fen, hogy az ember annál mélyebben érezze gyönyörűségeit. Elég az, ő szeret — jószívűségem, mondá, nyeré meg szívét.

Róza bátyja is (ugyanaz, kinél a fogadóban volt, hol őt először láttam) itt van — nem ellenzi szerelmünket — s ennél fogva nem viszi el magával.

Ha az ember valaminek igen örűl, szinte olyan mint mikor igen búsúl, nincs helyén az esze.

Hogy többet lakom Rózánál mint lakásomon, az tudni való. Atyámnak ismét írtam.

XIX.

3. Junii.

Ma atyám elérkezett — halotti levelemet kapván, tüstént kocsira űlt s éjjel nappal ide sietett. Öröm s harag közt zárt kebelére — mind addig csüggtem nyakán, míg rá nem vettem, hogy ő is eljön Rózához.

Megtörtént. Szokott gravitással lépett be Kamatihoz, kiben is mindjárt hajdani tanúlótársát ismérte meg. — Róza igen tetszik neki. —

XX.

5. Junii.

Siess! siess barátom! jer mentől előbb ide, hogy semmi híja ne legyen szerencsémnek.

Egy hónap múlva Rózát haza viszem — Lépfalvi szintúgy Lolliját. Én velek örök barátságot köték.

Így, barátom! annyi viszontagság mellett is szerencsés lettem és a ki bal sorsomban kinevetett, most én nevetem azt ki.

A mint tapasztaltam, mindig elég ily rövid időre; de az a szép s kecsegtető valóság leginkább ébreszti lelkemet, hogy a jó ember mindig feltalálja keblét s ha néha szenved is, utóbb feltűnik csillaga.

Légy boldog! siess nyílt karjaim közé. Ezentúl ritkábban kapsz levelet tőlem, mert ha az ember ily állapotban néha kibukkan is érzési özönéből, mindenkor szerelme lebeg előtte s keble lángol azt édes hangokban kiönteni s így nem akarva is költő lesz. Oh mily boldogító a szerelem!

A mit a földiek jót s édest vevének.
Belőle sarjadoz, e lét forrásából,
Magok az égeik szerelmet értének
A nagy teremtőnek legelső szavából,
S az ember akármit tesz,
Előbb utóbb rabja lesz.

MÁSODIK RÉSZ.

TOLLAGI JÓNÁS MINT HÁZAS.

(1826.)

I.

*15a. Novembris.

Amice! feleségemnek annyira feldícsértelek, hogy általam csókoltat: én pedig haragszom reád, hogy nem jöttél magad gratulátiód helyet menyekzőmre. Későn vetem ugyan szemedre; de mikor az ember megházasodik, eleinte olyan mint az ittas: ki annyifélét összegondol s mindig a kehely után nyúl; de úgy rémlik előttem, már józanodni kezdek.

Nem igaz a mit sokan állítanak, hogy a házasság sírja a szerelemnek: már öt hónapja lesz, hogy Rózát haza hoztam s most is szeretem még; de van is ám rajta mit szeretni! Azonban az is igaz: hogy az ember bármi sokat tanúlt is, a szép nemet még sem ismerheti ki. — Róza is megváltozott: mint leány alig szólt, a szemtől is félt; most csupa élet s annyit enyeleg, hogy még. Ó szerencsésnek vallja magát: én arra csak mosolyogni szoktam; de ha az ember mosolyog, jele hogy tetszik valami. Atyám most sokszor van együtt a helység oszlopival, tán valamit szőnek? majd meghallod, mert ezentúl serényebb író leszek.

Úgy tetszik, menyekzőmről még nem is írtam? pedig nagy pompa volt ám! a helység vénei is alig értek hasonlót. De ha az embernek pénze van, nem mesterség pompát csapni; pedig hány csap olyan is kinek nincsen? Vannak is, hallom, kik orrolják megtiszteltetésemet: de ha az ember boldog irígyeket talál.

Esküvésem még a városban nagy sírással, de csendesen ment végbe. Lépfalvi ment először, aztán én, Kamatiék adtak vacsorát, s meglehetősen vígan valánk. Első éjjel majd virradtig leczkézett atyám, pedig mikor az ember csupa szív, vajmi nem szeret tanúlni! Másnap új sírás között elindúltunk. Az egész úton nem tudtam, házas vagyok-e? egyszer akartam a sötétben Róza kezét megfogni, de atyámét nyomtam meg, ki ezen szerelmes manipulátióért derakasan lehordott.

Haza érvén házunkat már tele találtuk vendéggel; édes anyám kitett magáért, s minden asztal hajladozott a sok sütemény és főzemény terhétől. Muzsika is volt, s midőn bíró uram egészségünkért ivott, kívűl a csőszök salvét adtak s a mozsarakat is elperzselték. Táncz kerekedvén, a korosbak méltóságos lassúsággal lejték a palotást; az ifjak pedig nagy tripudiátióval sorba is, váltva is, a gombostő-, gyertyás-, dobogó-, sövény-, cziczka-, farkas-, medve-, barát-, vánkos- és csörgő-, vagy lapoczkatánczot; végre mindnyájan derűre borúra járták a hajnalt. Majd három

napig tartott a dínom-dánom, de nekem az idő sohase volt hosszabb. Verset is írtak lakodalmamra, olvasd:

Tollagi Jónásnak kedves hitvesével
Szentelem én e dalt, Múzsám kegyelmével.
Szerelem! Szerelem! éltünk éltetője!
Általad varratik a szűz fejkötője!
Nélküled a világ puszta siralomház,
A ki téged megvet, csak árnyékot hajház;
S bár keblünket néha mély sebre fakasztod,
Hamar begyógyítja majd égi malasztod.
Te kötötted össze Rózájával Jónást,
És nekünk szereztél ily derék áldomást:
Tág torokkal légy hát dicsérve mindenkor.
Éljen az új pár! ezt óhajtja a kántor!

Ennek az embernek volna talentoma: de Múzsája a világért sem mozdúl, ha kancsó nem áll előtte. Az egész ünnepen leginkább kimutatta magát mézeskalácsos kománk: ő két fehéren öltözött leányka által egy szörnyű nagy lobogó szívet küldött marczipánból, mint symbolumát a hív szerelemnek. Légy boldog!

II.

22a. Novembris.

Az ember mindig feljebb törekszik: de ha az embert más tolja magasra, akkor ne kérkedjék: büszkeség nélkűl jelentem hát új dignitásomat. Tegnap — épen együtt űlénk Rózával — ő kötött, én pedig azon tanakodtam: mivel mulassam? mert az okos ember is kifogy a beszédből néha — midőn atyám olyan képpel, milyet nagy dolgoknál szoktunk mutatni, hozzánk lépett. Gyermekek! — így szólott — a szerelemnek van ideje, de a világ is megkívánja figyelmünket! ezután markába ütvén ki pipáját, kezét vállamra tevé s mély hangon így szólt: Fiam Jónás! én a közügyért eleget fáradoztam, már nyugalomba teszem magamat s dolgaimat ifjabb vállaidra hárítom: te lészsz a helység pennája! A tanács nótáriusának választott, én csak a fő inspectiót tartom fel. Vidd ügyes méltósággal, s a Tollagi név dicsősége felmarad. — Öltözz és jer a tanács színe elébe!

Tudod barátom! én nagyságra soha se vágyódtam; de ha az ember véletlenűl valami lesz, mégis örűl. — Felöltözvén elmentünk a helységházba. Bíró uram jeles beszéddel fogadott, atyám neki ékesen felelt: már én is készűltem valami fontosat mondani installátiómra s készségemet demonstrálni, midőn a kisbíró berohan: Uraimék! — monda — huszárok jőnek téli szállásra, már a kovártélycsinálók meg is érkeztek. Ezen hír félbe szakasztá az iktatási ünnepet: a bírák szétfutkostak a polgárokat tudósítani, engemet pedig atyám hivatalos szobájába vezetett, hol a felsőség rendeléseit olvastuk.

E hivatalt alig nyertem volna el, ha többen a tanácsbeliek

közűl atyámnak nem tartoznának; de az obligátiónak olyan influxusa van az emberre, hogy azt is megteszi, a mit nem akar. Róza mind ennek nem örűl, tán fél: hogy majd kevesebbet lát; a jó lélek!

Többet írnék, de a trombita engem is talpra kiált, s míg az ember új valami hivatalban, mindig búzgón viszi.

III.

30a. Novembris.

Hej barátom! minden testnek van árnyéka, minden tisztségnek haszna és terhe; én is olyas valamit érzek, a mi épen nem tetszik.

Helységünk most sokkal elevenebb, de magamról ítélvén, sok szív is új mozgásba jött. Szép hölgyem aligha szemet nem szúrt, mert katona uraimék seregesen sétálnak ablakom alatt; szerencsém! hogy derekasan kezd fagyni, különben tán még most is ott tanyáznának. Ez semmi ugyan, de nézés a szerelem követe, s a csillogó ruha, deli termet (bár a szabónak nagy része is van benne) nyájasság s kellemes udvariság hányszor szorítá már ki a hű szívet! Kötve higyj az asszonynak.

Az ember kiűl a polczra, hogy mások süvegöljék s azalatt nem tudja: mi történik otthon.

IV.

5a. Decembris.

Ma haragos voltam s nem mertem mutatni. Ez annyit tesz: mint köpönyeg alatt fügét mutatni.

Eszmélkedve űlék szobámban, midőn egy fiatal vitéz nagy robajjal rám nyitja az ajtót s mindjárt hetvenkedni kezd: hogy szállása rossz, füstös s több efféle. Én szokott modestiámmal kértem: hogy az iránt végezzen a bírákkal — hogy nekem ahhoz semmi közöm: de ő folyvást pattogott, az asztalt verte, kardjával csörtetett s még füleimet is levágással fenyegeté. Én házi jusomra provocálván, positúrába tettem magamat; de ő mindig közelebb hadaraszott felém. Az okos enged, gondolám s már hátrálni kezdék, midőn Róza ijedten beszaladt s a lárma okát kérdé; erre a mord képű harczos oly nyájas, oly szelíd lőn, mint a szerelmes galamb — oly édesen hunyorgott Róza szemébe, annyi szépségeket mondott, hogy én tüskén állva mindjárt sejtettem hadi stratagémáját, mely által színlett csatát kezdvén, Rózát becsalta.

A kalászt verik, hogy magot nyerjenek; ez is belém kötött, hogy Rózát dícsérhesse; de én szavába vágtam és szállását hoztam elő. Bocsánatot nótárius uram! ily kedves szomszédság minden kellemetlen dolgot kellemessé tészen (tehát szomszéd); most nem cserélném el legszebb palotáért! — így csevegett és csak a déli harang hívta el. Ebből láthatod: hogy a gyomor majd egy rangon áll a szívvel. Midőn kikísértem, ő csupa barátságból kezemet félig öszvezúzván, ismét bocsánatot kért és az udvaron keresztűl hatszor is visszanézett. Ez valamit akar, gondolám s

szobor gyanánt a pitvarban álltam meg. Mi bajod kedvesem? kérdé czirogatva Róza. Semmi fiam! felelék s nem akarva nagyot sóhajtottam.

Lásd barátom! házasságban a legokosabb ember is néha olyan pictus masculus — sokat érez s átall szólani — tele gonddal mosolyog, valót keres s hazudik.

V.

8a. Decembris.

Tegnap az itt kormányzó kapitány úrnak névnapja volt; atyám azt proponálta: hogy a helység küldene deputátiót hozzá, őt illendően megköszönteni. Atyám, ki ilyetén dolgokban mindig kolompos volt, most a papolást reám bízta. Tudod, nem vagyok kérkedő; de nehány tanácsbelit odavezetvén, hevenyében olyan orátiót penderítettem, hogy a kapitány örömében alig tudta elfojtani nevetését; azonban engem, mint a sors üldözöttjét itt is fátum ért, mert egyik közel megettem álló igen vastag deputátus nagyot tüsszentvén, hasával kilökött helyemből, úgy hogy előre buktomban a megüdvezlendő főtisztnek lábára hágtam s így tele confusióval beszédem fonalát elvesztém. Erre a kapitány köszönetét jelenté, s az én epilogusom elmaradt. Később az asszonyság is megjelenvén, többi között nekem ezt is mondá: Hallom nótárius úrnak szép, jól nevelt hitvese van, igen óhajtanám társaságát, tessék megismertetni vele. Én megigértem. Itt nincs veszély, a kapitány derék ember ugyan; de a kard idő nyomától képe olyan mint a kárpit: azonfelűl egyik asszony szemmel tartja a másikat.

Mióta házas vagyok, tegnap Róza először ellenkezett velem. En azt akarám: hogy a vecsernyére édes anyámnak régi nagy bundáját öltse fel, ő pedig csak könnyű ruhában s máskorinál szorgosabban öltözött, bizonyosan karcsú termetét nem akarta elpalástolni: ízetlenségem még inkább nevekedett, midőn a tiszt urakat útfélben megállni láttam: úgy néztek — úgy néztek, de egyik se reám. Ebből látom; hogy a szépség mellett a tudomány csak holt kincs, s hogy az ember néha fűnek fának szemet kívánna, néha meg közvakságot óhajt.

A szomszéd vitéz leginkább incselkedik, nappal néz, estve sípolgat: annyit tudok felőle, hogy kadét, különben nem igen derekab ember nálamnál: de az ifjúság fél szépség. Ma éjjel is többed magával muzsikált; én felkeltem s kinyitván az ablakot a vasrostélyon kidugtam fejemet — a mint nézegetek, egyik nekem ugrik s előbb hogysem bevonhattam volna fejemet, gyöngéden megczirogatta: bizonyosan más képet vélt, gondolám s jó ízűt nevettem csalódásán: de ma reggel vettem csak észre, hogy bekormozott.

VI.

15a. Decembris.

Nálunk szörnyű nagy hó esett, kívűl minden fehér, csak az én kedvem fekete. Legyen az ember bármi pontos, ha esze otthon jár, midőn másutt dolgozik, megtéved: én is a jegyzőkönyvben

nagy zűrzavart okoztam, s ha atyám mint régi practicus észre nem veszi, kár mellett szégyent is vallok; van is mit hallanom érte; de hagyján! csak qua férj boldog lehetnék, nem bánnám, ha qua nótárius némelykor orrot kapnék is.

Azt mondják: a jó asszonynak nem kell strázsa, önmagát megőrzi; de ha az erkölcs elalszik, vajmi jó akkor, ha a gazda szeme váltja fel! Míg az ember kötelessége után jár, háza nyitva marad az incselkedésnek. A kadétot ismét Rózánál kaptam, olyan közel űlt hozzá s beléptemkor valamit dugdozott előttem. Én elhűltem: de Róza vidáman felém ugorván mond: ez az úr Lépfalvi, Lolli férjének öcsese; bátyjának megírván téli szállását, annak üdvezletét s örömét jelenté, hogy ily közel esett kedves barátjához. Lolli is tisztel! Ez mind jó. de a barátságnak is van határa; azért hideg maradtam Lépfalvi iránt, ki úgy látom, hajszállal se jobb bátyjánál, s ha lehetne, jégre vezetne.

Lépfalvi nemsokára elment s az ajtónál ezt súgta fülembe: Nótárius uram féltékeny, sajnálom: de kinek szép hölgye van, tűrni tanúljon. Ez még habeálgatni akar, gondolám, s haragomban mindjárt is szemére lobbantám Rózának, hogy nekem hátam megett ily vendég igen displiceál, s nem hittem volna, hogy ily csapodár legyen. Róza reám veté szemét, elfordúlt s könnyezett; magamon is kitört a fájdalom és vele sírtam; édes anyám hozzánk jövén s minket oly búsan látván, szinte zokogni kezdett velünk, míg a valamit kérdezni jött szolgáló látván e pityergő scénát, jajveszékelve atyámért szaladt, ki szokott auctoritással megkorholt és szétperelt bennünket. Ah! szegény jó szüleim nem tudják mi epeszt — magam se tudom; de az okos ember előre néz.

Így él barátod Jónás! Ölelkezés lesz ugyan a siralomnak vége; de a házasság olyan mint a viadal, az ember csöröl-pöröl, azután megbékűl; de a seb még is fáj.

VII.

20a. Decembris.

Tegnap reggel szomszéd collegám hozzám toppant s magával leányt kérni meghítt; nem örömest mentem, de még boldog időmbe megigértem neki, azért engednem kellett. De hogy Rózának ne legyen ideje kinézegetni, számolást (s ehhez igen ért) bíztam reá. O mindjárt elérté mit akarok. Mindent megteszek — mond — csak ne kételkedjél hűségemről. Én nem kételkedném, csak a katonák ne kételkednének! felelék.

Hogyhogy? kérdé Róza.

Ha nem kételkednének hűségedről, nem járnának utánad, viszonzám búsan.

Az idő kifog minden balitéleten! mond Róza. Tudtam volna rá sokat mondani; de ha az ember szerelmessel készűl valahová, nincs nyugta: azért collegámmal szánra telepedvén, elröpűltünk nagy csörgettyűsen.

A leánykérő mindig kedves vendég, mi is szívesen fogadtatánk. Dictum factum! a leány „Igent“ sóhajtott, szülei utána, s a

nősző örömében alig lelte helyét, én pedig gondolám: várj csak collega! majd megérzed mi a feleség! Az enyém jó, mégis mennyi gondot ád! Az ebéd sokáig tartott, különben is collegámnak annyi mondókája volt, hogy már késő este lett, mire hazaértem. Hálásra eleget hívogattam s marasztottam útitársamat, de erővel ő még az éjjel haza szándékozott; így tehát nem is engedtem hozzánk hajtatni, hanem a helység végén leszállván, bundába búrkolva házunkhoz ballagtam, meglepni vélvén Rózát. A mint a kerítéshez jutok, mindjárt egy emberi alak ötlik szemembe, mely merően az ablak alatt áll. Ez a kadét! gondolám s közelebb sunnyogok hozzá és csodálkoztam, hogy semmikép se mozog. Kevés vártatva megszólítám: Uram! nem illik idegen ablak alatt kandikálni! Semmi felelet. Meleg vére lehet az úrnak, hogy ily hidegben is itt ácsorog! mondám ismét s félre akarám tolni — de meghökkenve léptem vissza, midőn a kadétnak vélt alak első tapintásra lábaimhoz omlott — nézek, nézek s látom: hogy hótetem volt s reá egy köpenyeg akasztva. A mivel az embernek képzete vesződik, azt látja szeme. Eleinte boszankodván a kadétot nem szántam volna móresre tanítani, mert ez a csíny egyedűl tőle származhatott: de látván, hogy a dolog tanú nélkűl ment végbe, csendesen belopództam az ajtón s az öregeket már fekve, Rózát pedig a mesélő fonóknál lelém.

A nehéz útiruhát le akarván vetni, a mi szobánkba menék s már visszakészűltem a fonótársaságba, midőn kívűl az utczán dörmögést hallok — az ablakhoz megyek, melynek egyik táblája nyitva volt, s mindjárt megismertem a kadétot egy pajtásával.

Nincs itthon — mond Lépfalvi — a csörgő szánt meg kellett volna hallanunk.

A hóember el van döntve —

A szél miatt —

Nemde gyönyörű asszony az a Tollaginé? nem tudom mint botlott bele az a pedánt, bárdolatlan nótárius?

Classicus dróton járó.

Kínjából lett tudós.

Tudósból lett öszvér.

Olyan mint a barázda-billegető.

Mint Faun a Gratia mellett.

Lásd barátom! ily titulusokat nyer az ember, ha szép felesége van, a romlott irígy világ rajta edzi nyelvét, hogy a szép előtt megdönthesse. Alig tudtam magamat moderálni, hogy vissza ne feleljek: de ha az ember hallgatózik, önszégyenét hallja sokszor; aztán az ilyest jobb ignorálni. — Később ugyan jó embernek is neveztek, de ez csak úgy illett a többihez, mint egy hajszál a kopasz főre. — Elhallgatván szóval, síppal kezdettek ostromolni oly keserves oly andalogtató nótát fúvtak, hogy szinte magam is megindúltam; de attól tartván: nehogy e kártékony hangok még Rózát is általcsalják a fonó kalákából, hozzá szándékoztam, csak az ablaktáblát kívántam bezárni — de gondold el! a mint a kárpitot félre hajtván kinyújtom kezemet, Lépfalvi, mint a villám odaszökik, megragadja azt: Róza! — sóhajt — ah! miért oly

kegyetlen? Én vissza akarám húzni kezemet, de ő keményen szorongatva ajkaihoz nyomta. Most vagy soha! rebegett, azután olyan meleg csókokat czuppantgatott reája, hogy szinte csiklandott, s bármint tartózkodtam, kaczagnom kellett. Erre ő visszapattant, én pedig aludni küldvén őket, bezártam a táblát.

Barátom! ez nekem mégis szeget ütött fejembe; ki lesz kezes, hogy utóbb az igazi kéz mégis ki nem hajlik-e? Az aszszony gyarló, ezt már a régi írók hírdették.

VIII.

24a. Decembris.

Könnyezd sorsomat barátom! én csakugyan hamis fogást tettem, csakugyan meg vagyok csalatva! Nincs hűség e földön, kezemben a rettentő bizonyság. Ily búsan még egy karácsony se talált — bocsáss meg, ha ezen sorokat syllabizálnod kell, mert fájdalomtól reszket kezem.

Mint nótárius én administrálom a szükséges széna- és abrakportiókat s azokat quietáltatom. Így történt ma, s az előbbeni portiókat Lépfalvi vette által. Ő mintha semmi se történt volna közöttünk, enyelegni kezdett: de minden dologhoz bizonyos seriositás illik, azért csakúgy fél füllel hallgattam reája s a munkát elvégezvén, a quietantiát kértem tőle. Ő erre zsebkönyvét előveszi s kívánságomat teljesítvén, magamra hagyott: én majd elkábúltam, midőn az officiosus írás közé egy kis arany karimás czédulát szorúlva lelék: olvasd és írtózzál rettentő tartalmától:

„Róza! egyetlen kedvesem! Igaznak találom, hogy a minapi bal történet óta az ablaknál való összejövetel csak gyanút és lármát okoz és feszes férjedet, kit az ég haragjában csatolt hozzád, még inkább vigyázatra serkenti; azért szíves hálával fogadom el javallatodat s bizonynyal a kert-alatti hársfánál megjelenek: csak te is jó móddal szökhessél ki, tán a karácsony alkalmat ád. Én reménylem, hogy a hideg levegőt elfelejted meleg karjaimban. Ha nem vélt akadály tartóztatna, tűzz valami jelt, p. o. egy pántlikát a sövényre, mindjárt a rés mellett, nehogy hasztalan várjon téged szerető L.“

Ha az embert véletlen csapás éri, mindenhez kapkodna s még se tud mozogni — én is sokáig meredten állék, a halálos czédulát tartva kezemben. A kihez így mernek írni, ki a kert alá hívja imádóját, az nem kegyetlen már, gondolám s első hevemben mindjárt Rózához akartam rohanni s az írást mint vétke documentumát elébe tartani: de tagadva szaporodik a világ, ő is majd tagadni fogja és mentegetni magát; így eszmélkedtem s végre csakugyan legjobbnak ítéltem őket in facie loci meglepni, azután szakadjon a szív. Szinte várom és rettegem az estét.

Az ember virág mellé telepedik, mohón szívja a édes illatot s alig fordúl egyet, érzi a tüskét. Ne házasodjál! én már benne vagyok, és szívem repedni készűl.

IV.

25a. Decembris.

Mért van az barátom? Más ember nem is tudja mi a tanúltság és csendesen él; én annyi classicust tudok könyv nélkűl, minden tárgyra kész vagyok egy sententiát mondani s mégis mindenütt megütközöm! Ugyan megjártam ismét, neked sub rosa megpanaszlom, de ne add tovább.

Tegnap már jelentém, hogy kétségben valék, sem enni, sem inni nem tudtam; Róza és szüleim eleget kérdeztek, de én minden nyílvánító vallást elkerűltem. A titkos arczú este beállt, én azt mondottam, hogy a kántorhoz megyek s ott töltöm az estét; köztünk szólván: azzal csak Rózának kívántam alkalmat adni biztosabb kimenetelre. Voltam ugyan a kántornál, hol több felekezetben kártyáztak, ki dióra, ki márjást, ki vojtát, ki filkót, ki oplitánt, s ezt megúnván, ki durnit, ki kopkát, ki putát, ki harminczegyet, ki czapárit. Ez engem mind nem vidíthatott fel. Egy huszár strázsamester ostáblával is kínált, de minthogy az koczkával esik, s én házasságom által úgy is minden nyugalmamat elkoczkázván mindenféle koczkajátéktól cordicitus iszonyodom, nem fogadtam el meghívását, hanem nyolcz és kilencz óra között a kert alá bújdostam s a sövény mellé lapúlván, szemeimet a kijelelt fára meresztém, melynek ágain varjúsereg űldögélt. Várok — várok, zúz- és jég-lepte bajúszom peczkesen állt, fogam vaczogott s didergő térdeim össze meg összeütődtek. Az óra tízet ütött, senki nem mozdúlt, egyéb a varjak röppentek fel néha károgva. Ma tán nem is lesz szerelmes congressus, gondolám s lappangva kémleltem a jelt, melynek az írás szerint a sövényen kell vala lógni; rést feltaláltam s a mint ott tipegek-tapogok a jelt is megláthatni, egyszerre a hársfa s a sövény között a föld megrendűl alattam s én sötét mélységbe sűlyedek, nyakam fejem megtelvén hóval. Szörnyű ijedtemben kiáltozni kezdék, de senki nem jött segédemre — hasztalan iparkodtam kivánszorogni, a hó dűlt hegyembe is, alám is; de én fel nem kapaszkodhattam: a gondolat: hogy a farkasok martalékja leendek, még inkább szepegtetett s lármázni ingerlett: s íme! alig támad bennem ama borzasztó képzelődés, zörgést hallok s előbb mintsem megfoghattam volna mi lehet? egy szőrös test zuhan mellém. Félig aléltan üreg oldalához vonúlva legyintgettem köpönyegemmel feléje s csak akkor eszméltem fel, midőn borzas társam ugatni kezdett, s én benne egyik komondorunkra ismertem. Szinte jól esett, hogy a hív állat hozzám szövetkezett, derék, fogas frigyesemet tekintvén benne. Mikor az ember szükségben van, az oktalan állat is vígasztalást nyújt: én is iszonyú riadalmak közt czirógattam a komondort, csak hogy ne hagyjon el.

Majd félórai ijedség és fázás után lépést hallék a havon ropogni. Jónás! Jónás! kiáltá Róza és atyám.

Vide infra; sóhajték fel a mélyből.

Mi a manó! hol bújkál nótárius uram? — dörmögött kocsisunk — mindjárt létrát hozok.

Nem sokára így csakugyan kivergődvén az üregből, Róza karján a szobába őgyelegtem. Atyám azt véli, hogy mint jó gazda csupa vigyázatból kerűltem meg a házat, megdícsért, egyszersmind sajnált is, hogy a farkasverem, melyet addig ásatott, míg én a városban járkáltam, ön fiát fogta be legelőször. Hogy te azt nem láttad Jónás! Hiszen nád volt torkolatjára téve, s az őszön szemed előtt állt! mondá vígasztalólag; de mikor az ember asszonynyal vesződik, akkor pihen a gazdaság. Róza tele gonddal forgolódott körűltem, én pedig erővel ki akartam nézni belőle valami csalárdságot, de lehetetlen volt. Az asszonyi szem vexáló tükör gyanánt mindig mást mutat, mint sem akarjuk.

Bajom nincs, egyéb hogy rekedt vagyok.

X.

27a. Decembris.

Ma szobámban űlék s azon tanakodtam: mit tegyek a kadéttal? Ha satisfactiót kérek, kinevetnek; ha nem szólok, nyugtom se lesz. Még a resultátumot fel sem lelém, midőn ő Rózával hozzám lépett. Mi kadét úrnak köszönettel tartozunk még — mond Róza — mivel hírűl adta, hogy tegnapelőtt bajod történt.

Ily csekélység szót sem érdemel — viszonzá Lépfalvi nem keveset habozva. Künn járván, nótárius uramat kiáltozni hallám, s ha szolgálat nem tartóztat, magam siettem volna segedelmére. Én válasz helyett csak homlokomat dörzsöltem, mert a tréfa és harag között középútat nem leltem, csak midőn Róza magunkra hagyott, vettem elő ama czédulát: ez tán — mondván — nem tartozott a quietantiához?

A szív dolga — viszonzá Lépfalvi — örűlök, hogy ily jó kézbe esett. Nótárius uram, tudom, el nem árúl. Máskor, fogadom, jobban vigyázok rá.

Én senkinek secretáriusa nem leszek; e dologhoz ugyan szólásom van, inquirálni is fogom! felelék tűzzel.

Mi jó barátok lennénk, ha nótárius uramnak szép felesége nem volna: igen sajnálnám, ha miattam nyugtalanságot szenvedne, de én arról nem tehetek; a szépnek hódolni kötelességünk! ez a természet örökös törvénye, melynek minden szív alája van vetve! mondá Lépfalvi.

De a szépnek nem szükség és nem szabad minden hódolást elfogadni, kivált ha már egyhez csatolta magát — szólék fájdalmasan, s ő megindúlván, kezét nyujtá, hogy többé nem alkalmatlankodik. Azzal odább ment és engem bizonytalanságban hagyott.

Én olyan vagyok, mint a beteg, kihez két orvos jár s mindenik más szert ajánl, s ez által egyik se nyerhet bizodalmat. Ha Rózát szemlélem, azt hiszem hogy ártatlan; de ha ártatlan, hogy mernének neki ily levelet írni? ha szólok s nincs igazam, sajnosan megbántom; ha nem szólok, majd utóbb a szólás késő lesz! Tán legjobb lesz mégis a környűlményekhez alkalmaztatnom magamat. Ha jobb gondolat ötlik eszedbe, írd meg.

Nemde barátom! az asszonynyal nyugodtan élni, legnagyobb

remeke az életnek? és minden ritkaságok ritkasága oly asszony, ki ha egygyel lakik is, soknak tetszeni ne vágynék!

Új esztendőre minden jót, áldást, békességet kívánok s tapasztalásimból ezen jegyzésimet küldöm:

Szeresd az asszonyt, de tartsd őt korláton.
Máskép myrtusért fejedre tövist fon.
Dícsérd ha olykor szelíden engednek,
De másnak ne higyj, csak önnön szemednek.
Tudd meg, az ember ragadozó állat,
Kész megterhelni az idegen vállat.
Saját birtokát csak könnyen megveti,
De annálinkább a másét szereti.
Semmit se próbálj, míg véred meg nem hűl,
Így menekszel majd a farkasveremtűl.

XI.

10a. Januarii.

Tegnap Rózával a kapitány úrnál valék s nála több tiszteket is lelénk. Ha az ember valami kis appendixe a közigazgatásnak, mindjárt nagyobb respectusa van: engem is, de kivált hitvesemet, nagy udvarisággal fogadtak: ezt (nempe a hitvest a kapitányné mindjárt más szobába vezette, és okosan: mert a hízelkedő suttogás annyira árt az asszonynak, hogy utóbb tükrét is hazugnak tartja. Lépfalvi kadét is ott volt, de hol az ember legkisebb úr, ott nem igen mer hánykolódni.

Azt mondják: az okos hallgat: de ha az ember soha se szól, hogyan tudhassák mások okos létét: ennélfogva én is beszédbe elegyedvén, többi között tudós reflexiókkal megmutattam, hogy Rómát legiói emelték fel s viszont rontották le: ha azok mindig hazafiak lettek volna, dicső birodalmok most is állana még.

Hagyjuk a múltat s éljük a jelent — mond a kapitány — következő vasárnap kis házi mulatságot adok, nótárius urat is szívesen látom hitvesével: és hogy társaságunk annál vígabb s tetszetősebb legyen, tehát maskarában jelenünk meg. A tiszt urak kaptak ezen s örömzajogva hírdeték helybenhagyásokat.

Azaz álorczát veszünk — mondám én, mivel már Rómában valék — mint hajdan a histriók? Ha meg kell lenni, én se vagyok ellene; de ha csak képemet nem mázolom be, nem tudom hogy lehessek maskarává?

Lesz arra gondom — viszonzá a kapitány — a ruhák megszerzését én magamra vállalom. Később a Rózával visszatért asszonyság is érinté e dolgot és igen kegyesen hivott meg bennünket. Hazamentünkben Róza egészen felvidúlva beszélé el: hogy ő, mint oláh asszony jelenend meg a kapitánynéval. Én e dolgot otthon mélyebb fontolóra vettem s így okoskodtam: az emberi kép centruma minden szépnek, onnan sugárzanak ki minden kellemek, az a mágnes, mely után fordúl a szem, onnan kap élelmet a képzelet; de a vászonkép, bárminő szép is, csak lelketlen jószág, s

Róza azzal lesz eltakarva, ennélfogva nem tetszhetik úgy, s ha nem tetszik, nincs mitől tartanom: ergo bízvást emelhetek. Vale!

XII.

16a. Januarii.

Semmi újság! egyéb hogy Róza gyakortábbad eljár a kapitánynéhoz ruhája végett — ott dolgoznak erősen; de hogy reá ismerjek mindjárt, kesztyűjét mutatta meg.

Tegnap hivatalos szobámba assignátiót hoztak: gondold el csak! az a Cséli nevű ifjú ember ment ezen keresztűl, ki a duellumban megpelyhezett és lovakat kért; én rendeltem neki, de régi bosszúságom miatt meghagytam a kisbírónak, hogy a legrosszabb gabancsokat állítsa ki neki. Az ember azért nem bosszúálló, ha rajta elkövetett régi csínyt új csínynyal ró le.

XIII.

18a. Januarii.

A mulatság végbe ment; az ember akármit tesz, ha ki van a sorstól választva, a viszontagság nem marad el.

Szinte feszűlt kebellel, (mert sem én, sem Róza nem valánk még maskarák) mentünk este a kapitányi szállásra: hol mindegyikünket másfelé vezettek. A kapitányt, képét kivévén, már egészen felöltözve lelém: szűk kivarrott selyemruhája volt, lábán pillangós czipő, vállán derékig érő köpönyeg fügött, fején bársonysapka lobogós tollakkal. Ő magát spanyolnak nevezé — én pedig mondám: ha az ember nálunk télen ily lepke köntösben járna, magával kellene vinni a kályhát, mert ugyan megjárná az ily vendég köpönyeggel. — Nekem egy májszínű selyem leppentyűbe kellett bújnom és hasonló csuklyát húznom fejemre, mely megfordított túrós-zacskó gyanánt nyúlt fel búbosan magasra; képemre egy éktelen orrú lárvát kötöttek, melynek selyem szakálla majd mellemig lógott le. Ezt a kapitány dominónak nevezé; én pedig a tükörnél szűntelen nevetgettem magamat, mert olyan bolod dominus formám volt.

A muzsikusok már ugyancsak dolgoztak, midőn a kapitány ékesen felgyertyázott ebédlőjébe vezetett, hol leginkább látszott, hogy nem üres erszénye. Ott már különféle maskarák jöttek mentek; itt egy pár dajna visított egy fiatal vitéz körűl, ott egy pápaszemes öreg úr tobákkal kínált mindent s udvariasan kacsingatott a fiatal szépre, ki kosárban virágokat hordott. Voltak régi s új magyarok, csikósok, törökök, zsidók és több nem ismert alakok is. Egy minden színű foltokból férczelt és összegányolt ruhájú, félig fekete képű legény leginkább szeleskedett és egy czifra recsegő bottal mindig maga körűl hadarázott; beléptemkor reám is mindjárt egyet csettentett és ezen szavakkal: servus Tollagi! ismét odább lejtett. Én reá bámúlván nem foghattam meg, hogyan ismert reám, holott a házi úron kívűl senki se látott.

Minthogy mindenik beszélt, én sem akartam utolsó lenni, azért is egy törökhöz menvén, ki mindig felém integetett, kértem,

hogy engedné meg, ha competens titulusát nem adom meg. mivel nem tudom; őszinte kérdésemre: mint tetszik a distractió? ő visszás hangon ezt harsogá fülembe: jobban mint neked a farkasveremben! Mintha leforráztak volna, oly sebten hagytam oda a törököt, nem keveset bosszankodván, hogy ezen fátumot mások is tudják. Én úgy hiszem, a kadét trombitáskodott.

Lásd te merően álló maskara! — mondá az ismét hozzám jött török — ez kicsinyben a nagy világ képe, hol szinte mindenik bizonyos álorczát hordoz, hogy azt a mi van, elrejtse: vagy azt, mi nincs, kipótolja. Mindenik játszik, s a rovást a tapasztalatlannak kell többnyire kifizetni. Csak nézd: a kérkedő mint cseveg magáról, a betyár külsejét fitogtatja és a tükörbe pislogat mint a fösvény ládájába, a gúnyoló más hibáin elmélkedik, a könnyelmű mulattat, az uzsorás fukar közel a pazarlóhoz nagy kamatit számlálja, a dúrva lármáz s mindenben megütközik, a szenvedő csendesen űl, a szerelmes rejteket keres. az eszmélő mosolyog és hallgat, a pulya mindent majmol, a féltékeny néz, habzik és izzad. Szólj! te melyik sorba tartozol?

Én különben az eszmélők sorába tartozom, felelék: a mostanról nem is mervén szólni, mert csakugyan habozva néztem, nem jő-e már Róza: és ha nem épen szükség, az ember maskarában se hazudjék. Még a török sokat beszélt volna, de az ajtó megnyilt és nyolcz oláh asszony lép elő, azért is én őt a faképnél hagyván, többekkel együtt az imént érkeztekhez szorongok — egyik közűlök mindjárt kezemet megrázván elsikoltá magát: üdvez légy Jónás! Én meghajtottam magamat, mert kisebb termetéről láttam, hogy nem Róza. A keztyűt mindjárt megismértem: de más kettőnek is szinte olyan volt és termetök is hasonló Rózáéhoz; azért nem tudtam mit tenni, hanem rendében eljártam őket, kérdvén: te vagy Róza? ketteje elnevette magát, az egyik fejével intett s kezemet gyöngén szorítá meg, aztán odább sétált.

Alig távoztam el onnan, az a tarka legény tüstént ott termett s melléje tolván magát, annyit suttogott fülébe, úgy szorongatta karjait, szóval oly ismerősen bánt vele, hogy engem a méreg egészen elfutott, annyival inkább, mivel külsejére nézve azon tarka alakban méltán a kadétot gyaníthatám. Többször akartam közeledni hozzájuk, de azzal a recsegő bottal mindig felém hadarázott, s nem bátorkodtam erőszakoskodni, nehogy lárma támadjon. Itt tapasztalám, hogy legjobb otthon haragudni; ott az ember bátran kimondja mit akar, másutt le van kötve nyelve. Egy ideig némán néztem, de utóbb a sok fecsegést csakugyan restellém és az oláh asszonyhoz fúrva magamat így szólék: én nem tiltom az illendő mulatságot, de az álorczában is kötelességünk az erkölcsöt tisztelni! sapienti sat. Erre az oláh asszony hahotázni kezdett s vállamat megveregetvén mondá: te csak a régi vagy még most is! Azzal elvonúlt, én pedig tele haraggal néztem utána, magamat vádolván: miért hoztam ily helyre, hol az ember azt is tréfának veszi, ha másnak szíve fáj. A török költe fel merengésemből, egy papíroskát nyomván kezembe, melyen ez a vers volt:

Messze irígy tőlünk! hívséget várni nem átallsz
A széptől? ki után annyi epedve tekint?
A napnál egyedűl vágyol melegedni? ne gondold!
Másnak is életet ád lángszeme, hidd nekem azt!

Rossz principium ez! — mondám, nem szeretném ha másra is ragadna! s a más alatt Rózát értettem.

Én félek! — viszonzá a török — e principium az asszony vérében fekszik, s ha nyilván nem teszi, annál inkább tör ki titkon: ne bánd azért, ha szép hölgyed szemed előtt mással enyeleg; de ha elvonúlva ábrándoz, akkor aczélozd homlokodat.

Bár otthon volnék — mormolám — mit használ a tanúlás, ha egyszer a kár megesett! A háziúr hozzánk jötte szakasztá félbe a beszédet, ki engem tánczra szólított fel; én vonakodtam eleintén, de meggondolván, hogy táncz közben leginkább magamnál tarthatom Rózát, csakugyan engedtem és az oláh asszonyt felkértem: ő karját nyújtá s több párral kerékbe állánk. — Most közel hozzá mindinkább úgy rémlett előttem, hogy még se Róza az én tánczosném; Róza karcsúbb, azt véltem; de a keztyű az övé volt — ismét kérdeztem: te vagy kedves? és ő fejével igent billentett.

A muzsika megzendűlt. Tudod barátom! én a magyart nem rosszúl járom; de az idegenhez nem értek, ez pedig olyan külföldi táncz volt. Össze-visszaforognak benne, nem tudtam mint szokták; azért is egyik erre, másik arra tolt, majd előre majd hátra únszolt, ránczigált, én szinte örűltem lárvámnak, mert saját képemmel agyon szégyenlettem volna magamat — ebből tapasztalám: a mit az ember nem tud, abban ne producálja magát.

Még a táncz el se végződött, midőn tánczosném kiállott a rendből, s a mint észrevettem azért, mivel elfáradt engem húzni vonni — ez hagyján! de akkor láttam, hogy ő nem Róza! mennél tovább néztem, annál inkább valósúlt csalódásom: azért is az ott álló háziúrat kértem„ meg, lenne oly kegyes s mondaná meg: melyik feleségem? Ő nem ismeri meg! felelé. Hát mondja meg, melyik az asszonyság? kértem ismét. A maskarát nem illik elárúlni! lőn a felelet. Képzelheted, hogy nekem mind ez nem tetszett és nyugtalanságom még inkább nőtt, midőn a muzsika elnémúlván, a társaság páronként szétoszlott.

Akár illik, akár nem! én tudni akarom hol feleségem? ezt dörmögvén magamban, újra keresni mentem Rózát és mindenik oláh asszonyt megtámadtam: néhányat közűlök lárvátlan lelék, de oly ismeretlenek voltak mint előbb. Mint a párját vesztett oroszlán rohantam egyik szobából a másikba; belső szorongás, confusió, a vászonkép és a féltés csak úgy öntötték rólam a nagy cseppeket — de oly visszás érzést soha se tapasztalék, mint midőn az utolsó szobába lépvén, a Rózához leginkább hasonló alakot a párnaszéken űlve, fejét a török mellére hajtva s egyik kezét a már saját képű tarka kadét kezébe nyugasztalva lelém: Róza! sóhajtá a kadét egészen elolvadva; én pedig iszonyodva kiálték: hát még is te vagy? hah! te hívtelen!

Hah te féltékeny! tüstént kövess meg! mondá az oláh asszony és lekapva hamis képét, Lolli mosolygott szemem közé. Hát engem nem ismersz Jónás? kérdé a török s félre tolván álorczáját, idősb Lépfalvi dűl karjai közé.

Én a véletlen viszontlátáson szívemből megörűltem: de ha az ember valamin aggódik. öröme se tart sokáig. azért rövid ölelkezés után ismét távozni akartam.

Hova Jónás? mi bajod ismét? kérdé Lépfalvi.

Rózát megyek keresni. jer segíts! felelék.

Az eddig nyugszik — mond Lolli — még fel se öltözvén rosszúl érezte magát. haza kívánkozott s minket kért: hogy ne rontanók el kedvét és ne mondanók meg. Keztyűjét én húztam fel, próbára, megismer-e Tollagi úr?

Így hát én is haza sietek! mondám. s bármint marasztottak, mentem s őket házunkhoz invitálván búcsút vettem. A szobát zárva lelvén hol mentémet hagyám, csak a maskarában lopództam ki a házból, szinte fájt szívem, hogy a jó hitvest oly méltatlan gyanúval bántám meg. —

Künn hó esett, sötét volt, s a kakasok körűlbelűl éjfélt kukorékoltak. midőn egyedűl ballagtam. a lárvát képemen hagyván, nehogy meg hűtsem maga mat. A mint megyek, egy öregasszony jő felém lámpással. Nem kísérne el engem? — szólítám meg — adok valamit! s az asszony felém tartván lámpását. rám néz. elszörnyed. keresztet vet s ezen szavakkal: minden jó lélek dícséri az istent! fut a mint csak tudott. Ez valami gonosznak vélt. gondolám kaczagva: de nem sokára az ijedés rám kerűlt. mert a mint a fogadó előtt ballagok. valaki szörnyű hangon nyársát szegezvén mellemre, így rivalt hozzám: állj meg gonosz! Én mindjárt megismertem ugyan a baktert: de ha az ember előljáró. restelli. ha a pórnép ilyenkor s ily bohón leli. azért nem szóltam. de látván, hogy a fogadóból több ember tódúl elő. s hogy a bakter is a dolgot vastagon veszi. csak megvallám ki vagyok. azaz: nótárius!

Az derék ember — mond a haragos bakter — és nem csatangol éjjel az utczán ijesztgetni az embert. Börtönlyukba veled — s holnap a kalodába.

De nem ismeri kend szavamat? kérdém szepegve. Mozdúlj — kiálta a kőszívű bakter — mert odább böklek. Szerencsémre a kisbíró is a fogadóban iddogált s a lármára kitántorgott; én a lárvát levettem és ő csakugyan megismervén, felszabadított. nem tudván eléggé csodálkozni. mi lett a nótáriusból; én pedig megfogadtam. hogy soha többé maskara nem leszek. Nem is tudom minek? mikor az embert inkább ismerik saját képével.

Haza érvén, Rózát édesden szunnyadva lelém. Nem akarván őt háborgatni. lassan a kályha mellé telepedtem, hogy ott az életről eszmélkedjem: de magam is elaludtam s csak a reggeli fűtéskor ébredtem fel a bűzre — tudniillik midőn ruhám rókát kapott. Nyájas részvéttel hallá Róza bajaimat s édes lelkes tekintetet vetve reám mondá: én igazán szeretlek, de sajnálom. hogy gyanúd által másoknak nevetségűl szolgálsz — Én megilletődve

dűltem karjaiba, s ami élet volt bennem, egy édes sóhajtásban oszlott el.

XIV.

20a. Januarii.

Tegnap mindjárt a kapitányhoz mentem s köszönetemmel együtt a ruhát visszavittem. — Lépfalvi házunkhoz jött. — Lolliból derék asszony lett, de Rózát nem adnám érte. Ők mondák, hogy ez alkalommal meg akarának lepni bennünket s egyszersmind az ifjú Lépfalvit is meglátogatni.

Idősb Lépfalvi sokat beszélt velem, többi között kérdé: igaz-e, hogy én féltékeny vagyok? öcscse súgá be neki. Én nem vagyok féltékeny, felelék, de az ember nem azért házasodik, hogy felesége mást is szeressen.

Lásd Jónás! — viszonzá Lépfalvi — féltékenységgel csak rontjuk az asszonyt, ön gyengeségünkkel csak mások érdemeire teszszük őtet figyelmetessé, s így sokszor a hasonlítás kárunkra válik.

Könnyű az okoskodás, de nehéz a házasság! — viszonzám én — már a feleség tartás is sok bajt ád, de a tartóztatás még többet és a tartozás legtöbbet.

Az ész mindenen segíthet — mondá Lépfalvi — ha feleséged jó, úgy is boldog ember vagy: ha rossz, légy philosophus. Sok derék embernek otthon nem úgy megyen dolga, mint kívánná; de azért nem áll ki a piaczra s nem panaszolja baját, hanem tűrve zárja be szemét s azt gondolja: emberek vagyunk. Több ilyesekkel meggyőzött, hogy a házasság jobb a komor agglegénységnél — és én annál inkább elhittem, minekutána a kadet megvallá, hogy Róza ártatlan s azt a levelet, mely engem verembe ejtett, bosszúságból koholta, mivel kezemet megcsókolá. Lépfalviék néhány nap itt mulatnak, aztán a városba mennek.

XV.

25a. Januarii.

Ma Pál fordúlása napján az én kedvem is megfordúlt. Örűlj, örvendezz barátom! házasodjál meg mentűl előbb, ha ily boldog akarsz lenni mint én.

Gondold el! én atya leszek; ez oly érzés, melyet az ember hasztalan igyekszik definiálni. Ma édes anyám sírva mondá meg. — Az egész ház örömben úszik. Jőj, ha lehet. Az ember messziről is szereti barátját, de azt is megkívánja, hogy néha mutassa meg magát személyesen. Isten veled.

HARMADIK RÉSZ.

TOLLAGI JÓNÁS MINT ATYA.

I.

Édes Barátom! Ezen sorok tán együtt érnek veled haza. Én örűlök, hogy nálam voltál olyan messziről, de azért haragszom, hogy nem akkor jöttél, mikor szerettem volna; de az ilyen harag mellett az ember csak a fátumra haragszik. Az az átkozott kalendáriom! én keresztelőre invitáltalak és az most sincs még.

A tavasz itt van, hozott virágokat és háborút. A huszárok elbúcsúztak tőlünk. Én a kapitányt igen sajnálom, Róza feleségét sajnálja; modice a kadétot is sajnálom, mert utóbb csakugyan modestiát gyakorlott s bár eleinten kínból lett tudósnak nevezett, sok bajt és hurutot okozott, mégis quasi barátok lettünk, mert az ember nem azért él a világon, hogy mindig boszankodjék, hanem az elmúltra fátyolt terít és megbocsájt. A féltékeny hírt neki köszönöm, pedig az ember ha feleségét őrzi, jól teszi; hanem azok a nőtelen urak mindjárt kidobolják az embert és a speculáló észt gyöngeségre magyarázzák. Most helységünk sokkal csendesebb, kivévén hogy néhány menyecske búsúl, de tán több férfi meg örűl. Ha jól meggondolom, magam is a több szám közé tartozom. Oh én neked a házasságról sokat tudnék írni, de az ember még sem akar mindent a papirosra bízni, mert sokszor mind reliquia, sokszor azt is profanálja, mihez másnak semmi köze. De az bizonyos, míg az ember nőtelen, sok ágát bogát nem ismeri az életnek; de ha már házas az ember, nem akarva is tapasztalja, hogy a szerelemnek két oldala van: az egyik olyan mint a czifra kert, tele virágokkal, szökő kutakkal, rózsalugasokkal s több effélével; a másik olyan mint a veteményes kert, hová az ember, ha jó föld, ki-kiballag gyümölcsért, kis csemegeért — de ezt sem kell kerítés nélkűl hagyni, mert a rókák kárt tesznek.

Egész házam köszöntet; én meg öllelek.

II.

Ma én a más szíve dolgával foglalatoskodtam, mert ha az ember elöljáró, tartoznék a nép erkölcsére ügyelni. Halld csak.

Reggel kisétáltam kaszásaimhoz; a mint az úton ballagok, az árok mellett űlt egy leány, előtte kosár. A leány csinos képű vala s magában danolt lesütött szemmel: én feléje lappangtam, a nóta tartalmát érteni. Meg is tartottam fejemben és leírom.

Komám asszony leányának
A pártája elveszett,
S ezen bíró uraméknak
Szíve nagyon megesett.

Mondd meg babám, ki okozta
Néked azt a szörnyű bajt!
Ha megkapom, kalodába
Záratom a gaz tolvajt.

Szőke Bandi az a tolvaj,
Ki a nagy kárt okozta.
Pártám hagyján, de nagyobb baj:
Szívemet is ellopta.

Ha kend okos, bíró uram,
Jobb kalodát tudok én,
Szőke Bandi legyen uram,
Majd fogságba' tartom én.

Ej ej húgom — mondék igen kegyesen — minő jó kedved van! Hol tanúltad ezt a dalt? Egy deák csinálta nótárius uram, viszonzá a leány, félig vonakodva és zavarodva.

Én is voltam deák, pedig jó — gondoltam magamban — de ilyet nem firkáltam s a mint így gondolkodom, látom hogy a leány öklével könnyet töröl ki szeméből. Kérdém okát, hogyan tud ily dal mellett siránkozni, hisz nem olyan fájós és jajos, és mint elöljáró a helységben kötelességemnek tartám őt megvigasztalni. Ennélfogva két újjammal megcsíptem az állát. A leányzó nagyot sóhajtott és öklével megint egy könnyet zúzott el. Én hmgettem, mert az ember hamar kíváncsi lesz, ha leányt sírni lát és újra kérdém baját. A lány nagy pirosan elbeszélte, hogy Szőke Marczi nem költött, hanem valósággal existál, hogy sok mindenféle ígéret mellett neki házasságot is ígért, de ott hagyta és más gazda ember leányához adta magát s most az ő szíve bús.

Hát a dal egészen rád illik — mondám — s nem haragudnál, ha a bíró kaloda helyett karjaidba zárná?

Nem bíz én — monda őszintén a leány — de ha minden leánynak karjába zárnák, a mennyit már megcsalt Marczi, nekem nem sok maradna. Ezzel fejére vette a kosarat és odább ment.

Én nem szóltam, de mikor az ember hallgat, akkor annál inkább dolgozik az ész. Én is rész szerint helységünk Adonisát megismerni kívánván, rész szerint az erkölcs miatt is, mihelyt a mezőről megérkeztem, a helység házához menék. Ott hallám, hogy a Szőke Marczi nagy mester; déltájban utána küldém a kisbírót. Míg a morális reflexiókon tanakodtam, melyekkel őt ostromoljam, belépett Szőke Marczi: derék betyár legény. Én nagy seriositással néztem rá, de Marczi oly hegykén, oly negédesen nézett vissza, hogy méltóságomat szinte megbántottnak érzém és nem tudtam, mint kezdjem a leczkét.

Mit parancsol nótárius uram? kérdi Marczi.

Te feslett erkölcsű vagy, Marczi, a leányokat elcsábítod, aztán ott hagyod, ez a becsűlettel ellenkezik, azonfelűl vétek.

Kit csábítottam el? kérdé vissza Marczi.

Több leányt, de egyet pláne. — Most zavarba jöttem, mert elfelejtém a leány nevét kérdezni. Marczinak észre kellett venni, hogy a vádolás név nélkűl olyan, mint a harang szív nélkűl. Szembe mosolygott s azt mondá, ne hinnék a leány-mesének, azok (nemde a leányok) mindig fejkötőről álmodnak, de a férfinak az, úgy segéljen, nehéz szó — aztán ha én tréfálok, nótárius uram, ne higyjék mindjárt a bászlik: én szabadon rúgom a port és egy csókért nem vagyok mindjárt az igában.

Én sok jó principiumot hordtam elő, de minthogy bizonyos személyre nem tudtam applicálni, az egész leczke hiányos és hímezés hámozás volt és utóbbi vizsgálatra halasztám. Ha az ember félszegűl indúl, úgy is végez.

Alig ment ki Marczi, midőn egy vén asszony bejött és a bírót nem lelvén, hozzám fordúl. „Nemzetes uram is elvégezheti ezt a dolgot, nekem panaszom van.“ Notabene, ezt ő szörnyű sok szóval adta elő.

KISFALUDY KÁROLY

ÖSSZES MŰVEI

NÉGY KÖTETBEN

*

ÉLETRAJZZAL BEVEZETTE

DR. HORVÁTH CYRILL

EGYETEMI M.-TANÁR

NEGYEDIK KÖTET

BUDAPEST

MAGYAR KÖNYVKIADÓ INTÉZET

GŐNCZI JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJA. SZEGEDEN.

VISZONLÁTÁS.

(1823.)

I.

Tivadar büszke lelkének szomjú vágyait nem teljesíthetvén, visszavonúla sziklavárába. Hitvese meghalván, egyetlen fia nevelésére szánta napjait; ő gondolá azon dicsőségpontra emelhetni, hová önmaga nem juthata. A vár káplánja, egy tisztes barát, osztá meg vele hív szorgalmát, s az ifjúnak fejlődő nemes tulajdonai szebb reményre költék atyai szívét. Dezső, így hívták az ifjút, gyorsan haladott, a mennyire csak engedé az akkori idő s nyílt elméje minden életsugárt részvéttel fogott fel. Gyermeke a természetnek, örömit is csak abban lelé, bátran nézve ki a világba, mely homályos álomként játszott képzetivel. De leginkább kedvelte ő a harczi gyakorlást s lánesavetésben, kardforgatásban nem volt párja az egész környéken. A legszilajabb mén urának ismérte, s mint egy hadisten szökellett téren, tetőn, porfelleget hagyva maga után. Vadászat tölté üres óráit, s atyja örűlt, ha vértől pirosan jelent meg előtte, visszatérvén a farkas- és medvelakta erdők éjjeléből. Mind ezekben képét látta a véres hadadnak, mely egykor fiát is a síkra szólítja.

Egykor Dezső a szomszéd völgyben egy lányt pillanta meg, s benne minden életerő egy édes érzelemmé vála. A felébredt szív tűzvágygyal röpűle a kedves alak felé, annak bájkörében óhajtva élni és halni. A szelíd Ida volt ez. Nemes atyja még kisded korában vérmezőn esett el a hazáért s most szeretett anyjával csekély örökségében élt virágai között, ártatlanúl mint azok. Ezért ége Dezső az első szerelem legforróbb hevével, de hogy a különbség, ez örök ellensége az érzésnek, ne gátolja szerelmét, azonfelűl tartván atyja kincsszomjától, csak titkon s idegen név alatt köszönt be Idához, ki szívének ösztönét követvén, elfogadá a szép ifjúnak hódolásait s tisztán, mint csak az égiek szerethetnek, szereté az esdeklőt. Már egy tavasz, egy nyár látta e szent frigyet, s mindig nőtt, mindig erősűlt keblökben a tisztelet s a szerelem malasztja és édes remények közt hajnali álomként tűntek le napjaik.

Kevélyen nézett le Tivadar vára fokáról a kies völgyre, mely virágos kert gyanánt nyúlt el alatta s számlálva falúit, elméje nemzetsége díszén s a jövendőn merengett. Épen akkor vágtat fel Dezső, életöröm s Ida képe dagadó keblében. Vígan kísérték atyjának szemei a tüzes ifjút, kiben egy új hősi ágat látott virágzani, messzehintve nevének hírét, dicsőségét. Gundát, a gazdag Rátold egyetlen leányát, ki az udvarnál nagy kegyelemben álla, jegyzé el magában neki élettársúl, hogy a két birtok összeolvadva

fényöket inkább nevelje. — „Már itt az idő“ mond Tivadar a szorgos káplánhoz — „már elég érett, tudatnom véle jövendőjét s javára czélzó szándékomat. Ideje már, hogy világba lépjen s tettek által hírdesse nemes létét“ mond s szobájába intvén a boldog ábrándozót, kinyilatkoztatá neki utóbbi sorsát.

Mint mikor az édesen álmadót erőszakosan rezzentik fel, oly kábúltan álla Dezső atyja előtt; minden szavára egy szép reménye tűnt el, míglen kilátása, melynek távolában szerelme rózsavára lengett, váltig elsötétűlt. Az új frigy említésénél indúlatosan veti magát atyjának mellére és szerelme titka kilebben ajkain. Tivadar meglepetve soká szót nem talála, csak komoran hallgatá fiának őszinte vallását; végre megértvén Ida lakhelyét, a szorúlt ifjút hideg bizonytalanságban hagyá el.

II.

Egy terepély hárs árnyékában űlve néz Ida az út felé. Ekkor szokott jönni a kedves vadász itt nyugodni a hűsben. Halkan énekelve s csak néha szakasztva meg szerelmi sóhajtástól, virágokat kötözget, hogy azok imádottja szíve felett hervadjanak el. Minden lombzörrenés örömre rezzenti, s felszökve helyéből, ágaskodva leskelődik. S ím! lovagok jönnek — „Ő az!“ kiált Ida s lángoló képpel elejökbe szalad; de halvány szín futja el arczait, midőn az ifjú helyett egy őszülő komoly tekintetű férfit lát feléje közelegni. Tivadar volt ez. Szótlan merőn néz a hűledezőre. A szépség hatalma, mely a tiszta szem egéből felé sugárzott, elfojta benne minden boszús gerjedelmet, de csak múlólag, mert büszkesége szégyenlé a gyönge leánynak régi szándékán vett diadalmát és kemény hangon kezdé vádolni a szűzet, hogy ő az ifjút elcsábítani törekszik. Halálos borzanat rázza meg az ártatlant s tördelt mentséget rebegve az épen odasiető anyjának karjaiba omlik. Ez megértvén a sajnos esetet, igazsága érzetében felelt meg a háborgónak: hogy fia itt a csalárd, a csábító; melyre felingerűlve Tivadar, gyilkos boszúval fenyíti őket, ha puszta reményöket fiára nézve bármily tettet valósítni akarnák. „Elhiszem — mond gúnymosolyogva — a koldús örömmel néz fel a magasra s kész eladni erkölcsét, magát rút nyereségért. Ha éhség bánt, kérjetek! s adok; de fiamra számot ne tartsatok.“ Ezzel felpattan lovára s vissza vára felé.

Nincs gyötrőbb érzés a szegénynek, mint ha méltatlan szenved szegénysége miatt s a vak szerencse fiától magát gúnyolva látja. Egész súlyában érzé ezt Ida, de leginkább fájt az neki: hogy Dezső, kit ő oly tisztán szeretett, így csalhatá meg. Sűrűen folytak könnyei a vígasztaló anyára, mélyen érezvén, hogy mind e mellett a csalárd neki felejthetlenné vált.

Tivadar mellében azonban a harag szűnve szűnt. Még váráig sem jutott, már dölyfös tettét bánni kezdé; de ön vádja nem volt elég erős czelját megmásolni, egyedűl csak fia iránt nagyobb kíméletre bírhatá, gyöngén dorgálván őt a névtagadásért s Ida méltó haragját hírdetvén. Hosszú tűnődés után leg-

jobbnak ítélte Dezsőt elvinni magával s nem erőszakos tilalmak által az elhagyott tüzet még inkább nevelni. Künn a zavarban, a sok új tárgyak közt, gondolá, a szerelem álomképe majd magától eltűnend; azért is gyors készűleteket teve az útra, teljes pompával akarván megjelenni Budán s ott fiát az udvarnál bemutatni. Több szegény nemes ifjakat választa melléje, kik örömmel csatolák magokat a hatalmas úrhoz. Ezek által vélte ő Dezsőt ébresztgetni, lángszínekkel festvén a világi életet s a nyerhetendő dicsőséget. De mi a földi fény a szerető szívnek? egyben leli fel az világát, s a fentebb uraság jelei üres füstté válnak a kedves szem előtt, melynek égi villanása üdvességre inti. Így Dezső — hidegen nézte a fényes készűletet, hajdani vígsága elhala, és sem atyjának édesgető szavai, sem ősz tanítója intései nem voltak foghatók őt felvidítani. Ha látta a többi ifjakat örömrepesve várni a költözés óráját és hiú csillám közt magokat szép reményektől ringattatni, fohászkodva mondá: „ők nem szeretnek!"

III,

Az útazás napja meg volt határozva. Az elválás fájdalmát Dezsőnek még azon gondolat is öregbíté, hogy Ida neheztel reája. Őt még egyszer látni s bocsánatot esdekleni, búsongva nyargal szerelme völgyébe. Ida nem várja, nem röpűl elébe. A házba akar lépni, de a megbántott anya útját állja, kérvén: kímélje meg ezentúl őt s leányát minden üldözéstől, minden lealacsonyítástól. Ne gyötörje tovább is a szívet, mely benne bízván védetlen magát odaadta. Hasztalan esdeklik az ifjú, álnevét szerelmével mentegetvén, a bús anya kérlelhetlen maradt. Hasztalan kiáltá Idát a szerelem kifakadó hangjával, nem jött Ő! csak tompa sóhajtás hangzott ki a szoba üregéből. „Légy boldog hát anyám! rebeg az ifjú, én búcsúzni jövék; holnap messze, tán örökre elmegyek!" E pillanatban az ajtó nyílik, s Ida szerelme teljes kirohantával az ifjú mellére dűl. — „Enyém vagy! enyém lészesz!" mond Dezső feléledve; „tiéd!" sóhajt Ida, szemei hosszan reá nyílnak, egy élet érzetét tükrözve és lassúdan éjhomályba merűlnek. A szerelem angyala égi mosolygással lebeg el felettök s örömkönyűin a teljesűlés szent malasztja fénylik. A lágyúlt anya remegő kézzel az ifjút megáldja, ki gyűrűt nyomván az ájúlt szűz újjára, boldogúlt szülője hagyományát, ezen szavakkal: „Isten látja szívemet! Ida, én híved maradok!" elszakad közűlök. A hegytetőn még egyszer visszanéz: „Isten hozzád, mond, boldogságom völgye! emléked egyedűl e szívvel múlhat el." E pillanattól fogva Dezső bizonyos eltökélést nyere; mely utóbb is minden életfordúlattal kitűnt belőle. A gondolat, hogy Ida sajátja, lelkesíté, s tettek után kezde vágyni, hogy meg is érdemelhesse őt. Nyugodtabb lőn s atyja örömmel hidegűlésnek vélte, mi elszánt érzés vala.

IV.

Eljött az indúlás napja. Tivadar Budára siete lovagjaival. Akkor időben Kálmán uralkodott, híres tudományairól. Kegyesen fogadá az érkezőket, kiváltkép tetszett neki az ifjú vitéz alakja s benne nem közlelket sejtvén, apródjának nevezé ki. Örömtelve látá fiát Tivadar a dicsőségpályán s egy ideig boldog tanúja volt a dícséretnek. mely azt mindenütt követte, csak az elválás óráján lepé meg homályos fájdalom s elkomorodva csügg a kedvelt tekintetén. Dezsőt is szorítá atyja távozása s hálás szívvel mondá keblén: „Tettek után, atyám, ismét e drága helyen nyugszom; bocsáss meg. hogy e szív megelőzte értem gondos szándékodat.“

Azon perczben hol az érzés fellágyúl, elnémúlnak minden világi feltételek. Tivadar sem vala képes kűlső vágyait tudatni fiával s azon frigyet, ámbár jöttekor mindjárt értekezett iránta, s Rátold azt szívesen el is fogadá. csak az időre bízta s gazdagon hagyva fiát, jószágaiba visszatért.

Dezső a bölcs király szeme előtt napról napra előbb hat s csakhamar tárgya lőn a köztiszteletnek, s titkos bálványa az udvari szűzeknek. A szép gazdag ifjút mindenik óhajtá beavatni szívlángjaiba, csendesen vágyva neki a pártát feláldozni; kivált Gunda, a büszke Rátold egyetlen leánya, hölgyek virága, kellemeinek ezer bájaival kívánt a szíven diadalmaskodni, mely nyugodtan s elzártan állott a hódolók seregei között; de hasztalan veté hálóit: Ida szelíd képét semmi mesterség nem sűlyesztheté homályba — az lebdelt magányos órái felett — emléke nyújta éleményt a kűzdőnek, visszasugározva a múltnak örömétől.

V.

Ekkor történt Boullion Gottfried a frankok legdicsőbb vitéze kereszthaddal a magyarföld határáig érkezett. A hősnek híre megelőzte jöttét, s mindenki vágyott ama világ-csudálta bajnokot ismerni. Boullion követeket kűlde Kálmán királyhoz, őt szabad keresztűl menetelért kérvén. Kálmán a hőssel értekezni akarván, őt a Fertő partjaihoz hívá meg öszvejövetelre. Eljött Boullion vitézei választottjaival, s a király őt egy hadi jelekkel ékesített sátorban fogadá. Néma csudálat fogá el a nézőket, midőn a két felséges személyek, erejök s méltóságok érzetében egymásnak férfiúi jobbokat nyújták.

De senki sem volt inkább elragadtatva Dezsőnél, láttára a nagy vitéznek. ki egy királyi hölgyként szívható tekintettel tűne ki a többiek közűl. Alkotva egy világot kormányozni. álla ő hódító felségében. Keblét egy tűzkívánat villantja keresztűl: ily bajnokkal vágy fellépni a hősi pályára, gondolá, s mihelyt az alkalom engedé, Gotfried elé járúl s magát szolgálatjába ajánlja. Gottfried komolyan futja végig az ifjút s előterjeszti a legyőzendő veszélyeket; de látván eltökélett lelkét. derengő képpel nyújtván kezét neki, mond: „Légy tehát bajtársam! zászlóim röptével örökűljön neved, Légy győzelmim, vagy halálom sorsosa.“

Új élet zajlott most Dezsőben. A szerelem s dicsőség egy fényalakba szőve úgy tűnt előtte fel, mint a hajnali csillag az éji vándornak. Nehezen bocsátá ugyan el őt a király, mindazáltal Gottfried iránt viseltető tiszteletből s máskép sem akarván az ifjú hőstűzét gátolni, még is reá állott, pánczélt s kardot ajándékozván neki. Több ifjak is kísérői közűl Dezső példáját követve Gottfried zászlóihoz álltak.

Dezső igaz fiúi szívvel írá meg ezt atyjának, e gyors léptét hevűlt lelkének sugárzó képeivel szépítvén. „A név pusztán hangzik el, így íra, ha magas tettek nem vívják ki a múlandóságból. Légy hát boldog atyám! vígasztaljon szent fogadásom. Palaestina síkjáról vagy tetteimet vagy dicső elestemet hallod.“ Egy hív szolgától, ki öregsége miatt őt nem követheté. Idának is írt és a szerelem legédesb, legtüzesb szavaival reményre, hűségre bíztatá.

VI.

Halálos hír volt ez Tivadar szívének. Élete örömét, öregsége gyámolát örökre elveszettnek képzelvén, hol magát vádolá hogy szikrát vetve a fogékony kebelbe egyetlen fiát gőgjének áldozá fel: hol öszvehalmozott kincsét átkozá, mitől kísértve a legnagyobbtól megfosztatott. Mosolygott is néha kis reménysugár feléje, de csakhamar eltűnt ismét a veszélyek képzetében. Komoran, örömtelen élé világát, s büszke vára, előbb a fény s uraság lakhelye, most némán, dísztelen álla visszhangozván borúlt urának szomorú magányos fájdalmát.

De gyermek-bizodalommal néz Ida fel az égre, mely védi a hívet. Ártatlan szerelme csak szív és nem birtok után vágya s azt fellelé, bár messze ver is az tőle idegen földeken. Erős hittel tartott az ifjúhoz és megnyugodva sorsa végzetében, mely bármily viszályos úton elvégre még is a czélhoz vezérel. Mint a virág kelyhét megnyitja a harmat gyöngyének, úgy álla Ida, ölelve a malasztos hitet, mely a rokon szívek érzelmit látatlan éleszti s minden veréseit egy édes sóhajtásba vegyíti. A keleti szellő, mely a kedves tagjait hűsíté, néki is reményt sugalla.

VII.

Évek folytak el. Gottfried győzödelmei eltölték a világot. Ájtatos zarándokok jöttek mentek, hírdetvén a keresztbad tetteit s a magyar hős vitézségét. Elmés lantosok szívemelő dalokban magasztalák a kereszt diadalmit. E közben több vitézek tértek vissza honjokba; jöttek magyarok is; csak az, ki után annyi szív sóhajtott, csak az maradt távol!

Végre azon ifjak közűl érkezett egy, ki szűntelen mellette volt. Ez mondá el tetteit és hiteles halálát: „hogy ő egy véres ütközetben nehéz sebet kapván több vitézekkel elfogattatott s mint később hallá, többi társaival együtt a pogányoktól felkonczoltatott.“

E szomorú hír hamar elterjedt, végre Tivadar várába is eljutott. Elszörnyedve néz Tivadar az életbe s vígasztalhatlan néma

búnak ered. Futva az emberek részvételét boronga várában. Az erdőszélen. lent a völgy közepén álla egy kápolna, melyben hitvesének hamva rejtezik, ahhoz közel egy emlékoszlopot emeltetett azon felírással: Fiamnak. Ez vala gőgjének utolsó kilobbanása. Itt virasztgata éjelenként s gyűlölve életét a hideg kőre hullatá könnyeit. Nem sokára betegágynak esett. melyből felgyógyúlt ugyan, de szeme világa örökre elveszett. Így a gazdag Tivadar. ki csapongó gőgjében a szegényt megveté, most boldogtalanabb lett az utolsó koldúsnál.

VIII.

Azonban az igaz ég megtartá Dezsőt. Megsebesítve feküdt ő egy pogány testhalom — vitézsége jele — közt; s a pogányok őt is holtnak vélvén, elhagyák. Egy jámbor dervis megjárván a harczmezőt. életben találta őt s magával elvitte. A teljes ifjúi erő sietteté jobbúlását, bár nem örvendeze neki, mert halálnál kínosb sors várta: szolgaság; de a jámbor dervis a jótét malasztját inkább szeretvén a vérdíjnál. őt titkos útakon a keresztHadi táborig vezetvén ezen szavakkal: „keresztény! tanúlj ember lenni s ne felejtsd el soha. hogy egy isten, egy lélek uralkodik bennünk!“ elhagyá, jutalmat sem vévén tettéért.

A nagy munka meg vala téve. Megváltónk városán szent jel ragyogot. s többen a vitézek közűl hazájok felé indúltak. Dezsőben is felébredt a honvágy édes hatalma, búcsút vévén Gottfriedtől s vitéz bajtársaitól kedves hazája felé útazott, minekutána hat évek óta hőspályán verítékezett. Az egész szent hadnak tisztelete követé a nemest.

Könny ömle szeméből Dezsőnek, midőn annyi veszély után édes hazaföldén álla. Idát látta a szerelemkoszorút nyújtva feléje. Hálát sóhajtva a sorsintézőnek, örömvölgyének veszi útját, hogy a viszonlátás első örömét szerettével élhesse s atyja áldását legott nyerhesse meg. Szerelem-sürgette léptekkel a tetőre jut, honnan leláthatni a völgybe. A hársfa még áll, virít a kert, fehérlik a ház! s elragadva érzete bájözönétől alásiet. Ida! Ida! hangzik ajkain, de csak a bérczek felelnek. A hárs alatt egy magányos sír ötlik szemébe, moh s elszáradt virágok fedik azt. Dezső keble szorúl, remény s félelem között a házajtón zörög; egy idegen férfi lép elébe. „Hol Ida?“ kiált Dezső reszkető hangon. „Tudja isten!“ felel amaz. „ott a hársfa alatt nyugszik anyja s ő csekély jószágát nekem rokonjának eladván, elköltözött; hová? nem tudhatni, senkivel sem közlé.“ Búsan fordúl vissza Dezső s szív-szakadva űl le a sír mellé. „Itt! sóhajt. itt sok szép órát tölték, s a kéjhely most néma sírrá vált: de csak itt a béke! a csalfa remény itt nem hitegeti már a hajlékony szívét. Mi az élet, ha rövid örömének ily hosszú kín ára?“ —

Komoran megy innen ősi vára felé. Alkonyi homály borítá a vidéket, csak a bérczek csúcsai fénylettek még a nap aranyában, mint az erős szív lángja a sötét életben. Az emlékoszlop lépcsőin űl egy pásztor, búsan fúván el esti nótáját; előtte a gyöpön víg báránykák szökeltek szállás felé terelt anyjok után.

Az emlékoszlop láttára eszmél csak fel a búsongó s olvasván a felírást, homályos gondolat ötlik fejébe. Kérdezősködik s a pásztor elbészélé: hogy szegény ura ezt fia emlékére tétété, ki a szent földön esett el. Borzadva s váltig aláverve borúl Dezső az oszlophoz, hallván szomorú sorsát atyjának. „Itt a kápolnában, mond a pásztor, végzi szegény uram mindennap esti imádságát; nyugodtan s megbékűlve magával, mint egy szenvedő de igaz lélek, jön ide mindenkor, kísértetve egy angyali szűztől.“

Azalatt megszólal a harang, tompán tévedez hangja szerte a völgyen: a pásztor lekapván süvegét nyája után ballag. Dezső mozdúlatlan karolja által az oszlopot, néma, de mégis panaszló helyhezetben könnyes szemeit a várra meresztvén. S ím! a szélső várkapú megnyílik: Tivadar kilép szorgosan vezetve egy sugár, gyászfátyolú alaktól s egyenest a kápolnába megyen. Öröm s bánatos érzés majd kifakasztá Dezső keblét; térdei roskadoznak s mégis elő akar törni a bús világtalanhoz — de ismét erőt vesz magán s az oszlophoz visszavonúl. „Hadd erősítse őt az égi sugallás“, mond s nehezen lihegve várja a fiúi szívnek kiömlését.

Nem sokára kijönnek a kápolnából. „Vezess az oszlophoz, édes leányom! mond Tivadar. Oh kedves fiam! te elköltözél és én — —“ Ekkor Dezső, nem bírhatván tovább érzései súlyát, az öregnek lábaihoz omol. „Atyám! atyám! oh élek — bocsáss meg“ — öröm s fájdalom fojtá el szavait s nem is ügyelve a leány alakra, ki szívéhez kapva hírtelen a földre hanyatlik, képét atyjának keblén rejti el. „Te élsz fiam! élsz? sóhajt Tivadar, oh vagy csak rémlete a régi boldog időnek!“ és hosszú ölelésben tartja megtért, de nem látott fiát.

Feleszmélvén az örömből, mond Tivadar: „Hol vagy leányom? neked köszönöm ez órát, a te tiszta kebled fényitől oszla el kétségem — jer, jer hadd öleljelek téged ezen szent órában!“ Dezső felemeli a szűzet s felfátyolozván az ájúltat: „Nagy isten! Ida!“ s örömreszketve zárja melléhez. A kedves karja közt visszatért a szűznek élete, hogy színváltozva újra nem földi gyönyörbe merűljön.

A nemes szűz anyja halála után idegen név alatt Tivadarhoz szegődött, hogy kegyes ápolása által kedvese atyját vígasztalja s ez által Dezső szerelmét hálálhassa meg. Nem tudva ki legyen védangyala, Tivadar őt leányának fogadá s enyhűlést lelt részvevő fájdalmán.

Mennyivel drágábbnak tetszett ez által Dezső előtt a szűz, ki nagy lélekkel így tudta szerelmét nemesítni! mily sokat kelle nyerni a szűznél Dezsőnek, ki annyi veszélyek után is hív maradt első érzetéhez. Szótlan, egymáshoz forrva állának a hívek, az ég lehajolni látszatott s magához emelni a boldogokat. Felfelé terjesztett karokkal álla mellettök Tivadar s a bús világtalan most érzé legfényesebb napját létének.

Nem sokára szent frigy köté öszve a nemes párt, kit nagy lélek s öszvehangzó érzelem már rég egyesíte.

IX.

Néhány év múltával egy ügyes szemorvos visszaadá Tivadarnak, ki gyermekei boldogságán szinte ifjúlt, elvesztett világát. Első tekintete egy deli unokára esett, ki atyja tűzében, anyja szelídségében mosolyga feléje s a látónak derűlő sugára s örömkönnyei a kisdedet áldák. Soká élt még azután is Tivadar a szerencse körében s görbedt térdein ringatva igaz magyaroknak nevelte unokáit.

SULYOSDI SIMON.

(1823.)

Sok ember ragyog érczben és írásokban, és ha félre teszszük azon helyheztetést, hová őket a vak történet emelte, nem marad más egy köz halandónál, ki hab gyanánt vettetik a földi zavartól. Vitézünk legalább nagy helyet foglalt a világban, mert háromszor vastagabb volt másnál s habár semmit sem tett is, nem is ártott, és biographiája ezer olyan képet fest, ki bár több lármával, szinte annyit cselekszik.

Simon születése napja végsője lett szülőjének. Atyja örült és sírt felette s komáival mindenféle nagyságot jövendőlt a kisdedről; de a sors minden adományait csak egy szerencsés phlegmába gyűjté, mely élte reggelén már nehéz felhőként lebegett. Atyja ezt hideg vérnek nézvén, híres vitézt vára belőle, de a falúsi mester, egyszersmind titoknok a háznál, őt tudósnak szentelé, mondván: „a hideg vér nem árt a vitéznek; de úgy látszik, hogy néha kis tüzecske is szükséges. Mivel pedig az úrfi nehezen mozdúl, tegyünk belőle tudóst: ennek úgy is sokat kell űlni, eszmélkedni, s ha valami recensens lerakja, hidegen venni a dolgot, szintúgy minden földi hiúságot. Azután a dicsőség nem kisebb; lám azt a pogány Homerost majd többet említik ama faldöntő Józsuénél.“

„Bölcsen beszél mester uram!“ felel az öreg s mentűl hamarébb kocsira űltetvén a vonakodó úrfit, melléje a mestert, ki feladván hivatalát csak titulusát tartá fenn, a városba kűldé: hogy ott keresztűlfusson valamennyi iskolákat.

Simon sok szépet tanúlt és sok szépet el is felejtett. Se magával se mással nem gondolt. Mely ruha kezébe akadt, azt ölté fel, leginkább járt télen nyáron köpönyegben, oly halkan: hogy esztendeig egy pár csizmával beérte. Míg a többi ifjak álmadoztak, ő valóságosan aludt. Ha pénze volt, kiadta; ha nem volt, azt se bánta. Mulatságot nem keresett, de legkisebb tréfán három nap is elnevetett. Se nem kedvelt, se nem gyűlölt senkit is; egy szóval, oly természettel bírt, melyet sem boldognak, sem boldogtalannak nevezni nem lehet. A mester eleget nógatta tudományokra, melyekhez maga sem sokat értett: kivált a költés mesterségét óhajtá megkedveltetni vele, azért is fűrész hangú szavával elég rhytmusokat declamált; de Simon közbe oly nagyokat ásított, hogy a mesternek szava elállott: bosszankodva írá ez haza: az úrfi tudós nem lesz ugyan, de annál inkább hízik.“

Mivel csaknem minden iskolát repetált, már férfikorba lépett, midőn azt elvégezte. A szép nemről nem aggóda, tudván hogy míg atyja él, nem juthat a jószághoz. Minden tapasztalás,

melyet haza vitt, abból álla, hogy az ember ebéd előtt más szemmel nézi a világot s életet, mint ebéd után, s hogy az ember csak akkor nyugszik meg, ha tovább nem néz mint a meddig lát. Atyja nem sokára meghalván, s meglehetős örökjét általvevén, ezen élettörvényt híven is követte; gazdaságát a mesterre bízván, a folyosón egy zsellyeszékben tanyázva pipázott és csak nevette a szegényt, ha minden észtörése mellett valami dolog visszára ütött ki. Estve egyet ostáblázott vagy a fonók meséit hallgatá. Hazafinak tartván magát, néha elment a gyűlésbe s egy-két Halljukot kiálta; híres hangos melle lévén, a megyebéli tiszti választáskor is jelen volt s kik pártfogásáért esedeztek, azok nevét harsogtatá.

A mester azonban a Múzsáknak is néha kis mécset gyújtott; az uraságot minden név- és születésnapkor híven megénekelte, vagy hosszan folyó nak-nek verssel időnek előtt elaltatá. Különben ő volt a háznál mindenes s első fóruma a cselédeknek. Sokat is tartott magára, midőn lóggós kocsin bejárván a mezőt, a jobbágyok süvegelték.

Így tolták egymást a napok; de Simon minden sűrű vére mellett sem kerűlheté el a szerelem incselkedéseit: nem zavarta fel ugyan nyugalmát, hanem midőn a szomszéd falúból minden vasárnap egy kis barna leányt a templomba látott jönni, kérdé a mestert: „mit gondol? tán feleség is kellene!“ A mester azt felelte: hogy erre felelni nem lehet; mindazáltal ő helyben hagyja s maga is azon leszen. Neki is űlt mindjárt és egy fellengző Hymenaeust csinált; azután megsúgá Simon szándékát a kis leánynak. Ez ily természetet alkalmasnak vélvén a házasságra, félig igent monda. Erre Simon módja szerint vele megismerkedett: azaz reá nevetett, utóbb meg is látogatá. Nem sokára mondá néki a kis leány, hogy őt véghetetlen szereti és a holdvilágba nézett; Simon is szívéről beszélt és a holdvilágnál dohányzott. Soha ily szerelemvallás nem lebbent el egy ajakról is, de foganatja szinte hasonló lett; mert, míg a vastag házasúlandó ismét kivergődött a karszékből, egy karcsú tüzes ifjú elébe ugratott, s ő csak a kézfogásra érkezett; de ő ezt fel se vette, hanem mint tanú békén alá írta az egyezést, jól evett, ivott, haza ment s délutáni álmát elvégezvén mond a mesterhez: „egy nappal előbb s van asszony a háznál.“

Sajnosabban vevé a mester az első kosarat és nevendékét szűntelen házasságra únszolta, vélvén, nem ártana bejárni a környéket háztűzet nézni. Simon mindig készűlt s mindig otthon maradt, míg egy történet nagy változást nem okozott. Egykor tudniillik Simon gyűlésbe ment, hol míg a rendek közügyről tanakodtak, ő neki feszített háttal bóbiskolt. Már a nótárius a protocollumot olvasá fel, midőn egy víg kedvű szomszédja hírtelen felrázza s fülébe súgja: „Simon! oda minden nemesi szabadság! mondj ellene!“ Simon egyet voníт szemén s felkiált harsogva: „Én protestálok!“ s mind addig kurjongatott, míg a körűlállók tévedését eszébe nem hozák. Ekkor gyúladt életében legelőször haragra s talán még öregatyjáról reá maradt gyíklesőjével az

illetlen enyelgést meg is boszúlja, ha ki tudta volna rántani; de a vas, mely félszázad óta nem látott napvilágot, most is a rozsda éjjelében maradt. Nagy nehezen tudták lecsillapítani, elébe terjesztvén a hely méltóságát.

„Többé nem vesződöm a közügygyel, se nem gazdálkodom; hanem városba megyek lakni és nyugodtan élek!" monda Simon a bámúló mesternek, kinek úgy is sok baja lévén a fehér cselédekkel, könnyen reá állott; s ezen feltétel hamar is teljesűlt: egy árendás általvette a jószágot illő kezesség mellett s ők útnak indúltak. Soha két ellenkezőbb tetem egy kocsiba nem szorúlt. Simon piros, pozsgás: a mester sárga, sovány: úgy tűnt szembe, miként a nagy O mellett a gondolatjel, s a ki csak látá őket, Pharao rejtelmes álmát képezheté bennök.

A városi lakás csak azzal különbözött a falúsitól, hogy Simon nem a folyosón, hanem az ablaknál űlt s hűvelykét forgatta. Néha elballagott a kávéházba is s ott egy padra telepedve békén hallgatá, miként panaszkodtak az emberek a rossz időkről, vagy a politika titkait fejtegetve, ez háborút, amaz csendet jövendőlt — némely pedig, a beavatottat játszva, csak tördelt szókat ejtve fontosan elnémúlt; míg a harang nem emlékezteté, hogy a konyhából jön a valódi élet. Egy öreg gazdaasszony, három macska és a mester éltek körűlötte.

A mester hajdan muzsikálni tanúlt, most unalmából ismét elővette hegedűjét s oly keserves nótákat húzott el rajta, hogy a ki csak hallá, bedugta fülét. Általellenben lakott egy öreg úr, kit a podagra mellett ezen csikorgó hangok nagyon sertőleg illettek. Ez általkűldé inasát s kéreté, hogy méltóztatná mesterségét, melyet ő csudál ugyan, de közelről nem tűrhet, más szobában gyakorolni — s egyszersmind Simont ebédre hívá meg, ki meg is ígérte s szótlan nézett a mesterre, ki hadonázva fel s alá járt és panaszkodott, hogy nálunk nem tudják a művészt becsűlni. A gazdasszony ezt hallván, félre inti a mestert, mondván: „Bizony kár boszankodni; ezen kűldöttségnek nem a hegedű az oka, hanem odaáltal kisasszonyok vannak, és urunk nőtelen — én tudok a mit tudok, már a piarczon kikérdeztek." Hát úgy vagyunk! mond a mester, kinek egyszerre megnyílik az esze, egyet csattant ujjával s Simonhoz siet közölni a hallottat: s úgy is volt, miként a gazdaasszony hírdeté; mert amaz öreg úrnak volt egy nem fiatal húga Krisztina, kit a traditió szépnek vallott ugyan, de az idő gonoszúl gazdálkodott kellemivel. Míg bírta magát, mindig kastélyról álmodott s magához hasonlóra csak félvállról nézett, utóbb, midőn a czifra hódolók fecskék gyanánt odább odább röpűltek az ősz elől, ő is megelégedett volna középsorssal; de a hervadó rózsa mellett, hacsak nincs arany szála, mindenki hidegen megy el; kénytelen volt ő is sok szépek bánatos esetét tapasztalni. Most Simonra veté szemét, gondolván: inkább vastag férj, mint semmi. Egy Lidi nevű csinos leánya is volt az öreg úrnak, de ez élte tavaszát beteg atyja és virágit irígylő nénje vizsga szeme alatt örömtelen négy fal között élte. Azonban minden zár s vigyázat mellett is egy derék ifjú szívébe szökött és a szerelem, bár távol

reménynyel, ölelte napjait. Így álla a ház belsője, hol Simon ebédre megjelent.

Képzelhetni mily szívesen fogadá Krisztina új vendégét. Százszor is tükörbe nézett, hogy a romladékból valami szépséget elöidézzen, mely lekötve tartaná szemét. Hízelkedőleg bánt vele; az asztalnál is melléje űlt s annyit kínálgatá, hogy Simon, ki lassan de sokat evett, alig győzte köszöngetni. Tetszett Simon az öregnek is; mert békén kihallgatá nyavalyája eredetét, mivoltát és fájdalmait: de leginkább tetszett ő Lidinek, mert míg a nénike mellette forgolódott, addig az ablaknál kedvesét leste s a forró pillantat bátran megvallá a szívnek titkos érzelmeit. Így lesz többször kedves az ember a nélkűl hogy tudná miért.

Simon többszöri látogatásra kérettetett, sőt Krisztina tulajdon kezével emlékeztetőleg egy nefelejtset is tűzött mellére. Lidi is pirúló képpel általjövetelre kérte; de meg is adta árát: mert a nénike egész este perelt, hogy Simon búcsúztakor megcsípte ajakát.

Ez időtől fogva Krisztina szűntelen az ablaknál dolgozott, s ha Simon szunnyadás közt egyet biczczentett fejével, ő azt üdvezlésnek vélvén erősen hajtogatta magát. A mesternek ez gondolatúl szolgált az emberi csalatásról; utóbb ő is általment s kiömölve nevendéke dícséretében, félig meddig értésére adá, hogy Simon nem ellensége a házasságnak. Krisztina örűlt, pedig a mester nem őt értette.

Ez így folyt: Simon mindennapos lett a szomszéd házban; inkább szokás mint valami érzés, mely úgy is tőle ki nem telt, vezérlé által. Azonban nem tudva eszköze lőn egy szerencsés frigynek, mely nélkűle vagy soha, vagy tán későn szövődött volna. Krisztina tudniillik félvén, nehogy Simon Lidit válaszsza, maga nyitott útat a szerelmeseknek, sőt bátyját is arra bírta, hogy az ifjút, ki tisztes hivatalt nyere, vejének fogadja el. Az öreg, kinek úgy is kevés akaratja vala, hamar elmondá áldását s így a boldog pár eljegyeztetett. Krisztina nagy készűleteket teve a menyekzőre, kitűntetni akarván Simon előtt tehetségét.

Ekkor a gazdaasszony Simon kedves pipáját eltöré: soká nézte ez a drága töredéket, végre ily szókra fakadt: „csak úgy van, ha nincs asszony a háznál, nincs rend!" A mester ezt felkapta és Lidit ajánlá neki életpárúl: s ezen tanács annálinkább fogott rajta, minthogy Lidi őt jótevőjének tartván, különös szívességgel bánt vele. Rövid vizsgálás után a dolog meghatároztatott, s a mester, érdemjeléűl a nagy czélnak, az úgynevezett familiamentét kiszellőzteté, hogy Simon abban tehesse meg illő kérelmét. Ez a haragoszöld mente hímezve volt széles arany paszományttal, és ámbár a nyuszt prémet a moly megritkítá, még is ékesen csillogott. Ezt még Simon öregapja, ki híres beszédes vala, viselte egyik országgyűlésen. Édes atyja is különös napokon benne büszkélkedett, elmondván mindenkinek, mily dicső ember szólt ki belőle. Jó ember! bizonyosan nem gondolád, hogy az atyák nagysága s érdeme csak az unokák törpeségén tűnik fel.

Egyik nap tehát Simon is magára ölté azon ősi hagyo-

mányt; de ámbár elei is szinte jó terjedékenységgel bírtak, a ruha neki még is mindenütt szűk vala, s a mester elfáradtában alig lihegett, míg az uraságot belényomta. Hogy pedig ő is illőképen jelenhessen meg, Simon vérszínű ünnepi köntösét vevé magára. Mennyire szűk volt amannak a ruha, annyival bővebb vala ennek, s messziről kitűnt már, hogy ezen köntös szerencsésebb hasra szabatott. Így indúltak meg: Simon duzzadt képpel a szorúlás miatt, a mester ránczos homlokkal s mélyen gondolkodva. Krisztina jöttöket megpillantván s különöst sejtvén, elzárta s a mint hevenyében lehetett, felpiperézte magát csipkékkel és bodros hamis fürtökkel.

A kérők nagy nehezen felértek a grádicson: de a mester alig nyit ajtót hírtelen visszapattan s ezen szavakkal: „Tekintetes úr! oda vagyunk, csak nézze a kisasszonyt!" meredt újjal a szobába mutat, hol Lidi, édes andalgásból felíjesztve épen akkor fejlik ki az ifjú karjából s lángzó arczczal, Simonhoz lejtve, jövendő férjét bemutatja.

„Jól van, jól!" mond Simon, kit semmi nem lepett meg: „örvendek, én is ilyes dologban járok: de ily formán nem is szólok, úgy is a grádics és ez az ármányos mente majd agyon fojtnak. Hadd űljek le!" Ezzel a mint leereszkedik, a mente válla közt ropogva szétszakad. A mester eljajdúl s öszvecsapja kezét; de Simon könnyebben érezvén magát, harsogva felkaczag. Azalatt Krisztina is elérkezik s látván a pompának bal kimenetelét, melyet érte történtnek képzelt, részvevőleg sopánkodik. Simon őt vígasztalva mond: „már megtörtént: különben is minden régiség zsibvásárra kerűl".

„Sem feleség sem mente!" dörmögött a mester s addig rángatta urát, míg az felemelkedett és búcsúzott, a nélkűl, hogy czéljáról többé egy szót ejtett volna.

Kevés idő múlva az ifjú pár megesküdött és Simon mint násznagy díszeskedve csak nézte az asszonyok zokogó seregét, a nélkűl hogy a sírás érdeklette volna, melylyel a szépnem hadakozik. Krisztina is illendőkép húllatá könnyeit; de ha az ember minden könnynek titkába juthatna, mit nem látna ezen kisded cseppben, mely ezer bájjal ragyog a szív felé, ámbár többnyire játszi ingerek habja csak.

Lidi távozása legkisebb változást sem okozott Simon életmódjában; ő bizonyos órában szintúgy általjárt mint előbb, kihallgatá az öreg úr jajait s a pártaúnt szűz válogatott mondásait, melyeket hajdan szerelmes könyvekből öszveszedett; és utóbb talán elúntából is elvette volna Krisztinát, ellenére a mesternek, ki az agg leányt, mivel költéseit gúnyolta, nem szenvedheté, ha egy levél nem érkezik, melyben háza elégtét jószágáról hírdeték. Vonakodva bár, eltökélé magát az útra. A búcsú Krisztinától nem volt igen szívreható, ámbár ez eleget nyomkodá kezét s pogácsát sütvén az útra, őt hamar visszajövetelre kérte. Simon oly üres kebellel indúlt meg, miként jött vala.

Fogadott lovakon menvén, útközben semmi különös nem történt, csak a szegény mester csontja érzé meg: mert minden

kocsizökkenéskor az uraság egész terhével reá dőlt. A táját elérvén, messziről mutatá a mester a kormos házat. „Csak nézze Tekintetességéd, mire jövünk!"

„Ki tehet róla", viszonzá Simon: „talán csak kapunk mit enni." Ezzel neki feszűl a kocsinak s fel sem pillantott, míg a kapúnál nem álltak; ott elébe szalad az árendás, elpanaszolja a nagy kárt s magát mentegeti. Simon nem szólt, de nem is gondolt semmit, és midőn amaz elvégzé, mondá hidegen: „elégett bíz ez derekasan: de a fal és a kémény megmaradt, majd berakjuk ismét, ha nem sindelylyel, szalmával." Ezután az ispányházhoz járat s édesden mosolygott, midőn a karszéket megmentve látta: mindjárt bele is ereszkedett, a rendeléseket a mesterre bízván. Ez pedig úgy végezte a dolgot: egy része a háznak omladék maradt, a másik mely nem égett be, zsupptetőt kapott. Mind ez nyolcz nap alatt elkészűlt és Simon úgy nézte házát, mintha soha sem lett volna más formája: csak midőn az árendás mondá: „hej Tek. uram; ha feleségem élne, máskép állanánk. Ő éjjel nappal a ház körét futkosta s a gyújtogatót ellármázta volna"; ekkor Simon meglökte a mestert: „mit mondok én? Asszony nélkűl semmit sem ér az ember!"

„Igazság!" mond a mester, utána az árendás, ámbár ezt egy hírtelen feltámadás vajmi elkedvetlenítette volna.

Hogy Simonnak nem volt érdemes utazni, kiki általlátja; de az ember élete olyan, mint a szélhajtotta levél: meg-megakad, meg odább röpűl, míg egy árok végkép elnyeli. Simon is így járt, mert visszautaztakor már csak két státióig lévén a várostól, az országúton, közel egy falúhoz, a kocsitengely egy kőbe ütközvén ketté pattan s ő a földre zuhan — szerencséje volt a mesternek, hogy a kocsi jobbra dőlt s az uraság lett a talpkő, különben ez őt öszvezúzta volna terhével. Nagy lett most a zavar; a mester mint költő mindjárt a fátumot hozta elő; a kocsis a bognárt s kovácsot szidta, ámbár ügyetlensége volt az oka. Simon lassan felvánczorog s egy gyephalomra űlve körűlnézi pipáját, nem lett-e semmi baja. Mit tegyünk? az idő alkonyodik: a szabad ég alatt meghálni lehetetlen: a kocsit se lehet elhagyni: ezen észrevételek forogtak a mester s a kocsis között: s végre azt a következést hozták, hogy egymáson nem tudnak segíteni, hanem a falú végén fehérlik egy kőház, ottan kell segítséget kérni: s így lett, a kocsis egyik lovon odanyargalt s nemsokára segítséget hozott azon jó hírrel, hogy ama ház birtokosnéja szívesen látja őket, míg a kár helyre állíttatik. Ezen újság tetszett ugyan Simonnak, csak a volt a bökkenő, hogy odáig gyalogolni kellett, pedig az ő testi alkotása ellenkezett azzal: de mit nem győz meg a kénytelenség! Ő is tehát a ház fellé ballag és tömött képe versenyt piroslott az esti veres felhővel. — A háziasszony, egy legjobb évű özvegy, szívesen fogadá a kárvallottakat, s mivel Simon vacsora felett már álmosan pislogott s az özvegy kíváncsi vala vendégének, ki testesűlt nyugalomként űlt asztalánál, életét megtudni, a mester volt a szószóló s mit igazsággal nem győzött, költéssel pótolt ki. A jó szív azt vélte,

mivel ő szereti az uraságot, minden embernek kell szeretni és szinte látta az epesztő indúlatot bészökni az asszony mellébe. A házassági gondolat ismét felébredt benne; kivált hogy minden körűle nem üres erszényt sejtett. Más nap reggel mindjárt is bíztatá Simont valami szépet mondani az özvegynek, előbeszéd gyanánt a következő frigynek. Simon mondá: hogy ő jó ember s még sincsen hölgye; az asszony boldogúlt urának erkölcseit emlegeté.

E közben a kocsi elkészűlt: Simon egy hatalmas csókot durrantván az özvegy kezére elindúlt. Útfélben kérdé a mester: „tett ő Tekintetessége valami lépést az özvegynél?“ Simon viszonzá: „csak egy óráig mulattunk volna tovább; alig ha nem történik valami egyezés.“ A mester gondolá: „ne halaszsza soká ő Tekintetessége a házasságot, különben kifogy az időből, már haja ritkúl, s a kopasz vőlegény olyan mint a kalpag szőr nélkűl; nem kellő ha nincs aranynyal megrakva; továbbad vélé: már illenék örökösről is gondoskodni.“ Ily beszédek és szunnyadás közt a városba értek. Krisztina, ki minden kocsizörgésre az ablakhoz szaladt, már várta őket és vékony karjával legyintgetett feléjök.

Simon nem sokat aggódván a múltról, az özvegyet elfelejtette volna, ha nem únszolja a mester, ki feltételéről a világért sem mondott le; s ámbár Simon örök gyermekkort élvén, hozzá szokott mindent hajdani mentora után cselekedni, még is két hónapi munkába kerűlt a mesternek, míg reá tudta venni újabb útra. Krisztina ezt hallván szörnyű haragra lobbant: „hah!“ sohajtott mérgében: „ez a háládatlan zsírtetem, ez az élő kappantemető is megcsala!“ s ez időtől fogva valamennyi férfinak gyűlölséget esküdött. Nem is nézett Simonra, midőn búcsúzni jött s úgy csattogtatta az ajtókat, hogy az ablakok recsegtek.

„Postalovakon sípolva megyünk a szép özvegyhez“ mond a mester, midőn tele szép reménynyel a kocsiba űltek. Simon vászon köpönyegbe burkolta magát, hogy a por ne lepje meg: de szorgalma szükségtelen vala, mert alig haladtak félórát, zápores ő szakadt le s a státióig verte őket, hol a fogadóba megszálltak jobb időt remélve. Kevéssel utánok más kocsi is érkezik s egy úr kiszállván Simonhoz szövetkezik s merően szemébe nézvén kezét megragadja: „Te vagy Simon!“ mond: „ej! ej de meghíztál!“ azután a mesterhez fordúl: „jó napot mester bátyám! talán nem is ismer?“ Sok szóváltás után megismerték azon úrban Darándyt, Simon vígkedvű oskolatársát, kivel egy szálláson lakott. Simon örűlt a mint tudott, a mester ezer kérdésekkel ostromolta. Darándy csakhamar kitanúlta czéljokat és levétetvén a pinczetokot tele ó-somlyaival, velök, a mint mondá, egy víg napot akarván tölteni, őket maradásra kérte, melyre az eső miatt könnyen reá is állottak.

Darándy ugyanazon tárgy után jára, mely Simont az útra vezérlé; a szép özvegy bájolta el őt is, és amint többszöri együttlétökben tapasztalá, nem sikeretlen vevé hódolásait: most otthoni dolgait rendbe szedvén, kész vala szabadságát feláldozni s a reménylett frigyet eszközölni. Ámbár Simon nem lehetett neki félelmes, mégis terhére volt ennek jelenése ily állapotban, hol

minden tanú vajmi szükségtelen; azért is jó móddal le akará rázni nyakáról s talált is szert azt végbe hajtani.

Ebéd felett tudniillik játszi eszével úgy fel tudta vidítani mindakettőt, hogy egyik sem olvasta a poharak számát s mire a pinczetok kiürűlt, kis homály borúlt szemökre, kivált a mester a fogadóst is Apollónak nézte. Délután az idő felderűlt, a posta elérkezett, és Darándy hamar néhány sorokat írván, neki adá azon parancscsal, hogy ezeket az urakat vigyázva vigye a városba, s ott ezen levélkét adja nekik által; s így történt. Simon alig űlt a kocsiba, már beestek szemei, a mester szédelgő ideáival tovább tartotta magát, de a somlyai lélek őt is meggyőzte, s pittyedt ajakkal az álmok országába röpűlt. Csak benn e városban, a postának ezen kérdésére: „hová szállunk urak?“ jöttek magukhoz. A mester majd kinyomta szemét, úgy dörgölte, midőn felpillantván ott lelé magát, honnan reggel elindúlt. Simon szanaszét tekintvén mond: „bizony visszajöttünk mi, engem ha megölnek, se tudom, mi történt.“

A szálláshoz érvén, a postalegény általadja a levelet; a mester hirtelen elkapja s olvassa: „Hogy a kosártól megmentselek, visszaútasítálak oda, a honnan jöttél. Most az egyszer későn jártál: mert az özvegy enyém lesz. A menyekzőre meghív barátod Darándy.“ „Pereat az ily barát!“ dörmög a mester s öszvegyűré a levelet. Simon azt vélte, hogy egy ebédért kár volt egy státiót útazni: ezzel szobájába megy s félrevetvén az ünnepi köntöst mondá: „hála isten! ezen is általestem: egy asszony kedvéért én többé nem fáradok soha.“

Így maradt nőtlen Sulyosdi. A mester sem merte ezentúl háborgatni, minthogy minden plánuma oly rosszúl ütött ki. Most is úgy él mint hajdan, eljárdogál a szomszédba s Krisztina újra remél, de aligha nem hasztalan. A külzavar nem érdekli, se nem olvas, se nem ír, hanem régi phlegmájával űldögél s öregszik.

* * *

Légy boldog Sulyosdi Simon! téged sem fog nyomni az oszlop sírod felett.

Mit csinál a gólya?

ANEKDOTA.

(1823.)

Minap utazván. ** falúban lovakat válték. Szép tavaszi nap lévén. míg befogtak. az öregbíróval s nótáriussal a falúház tornáczában állva ide s tova nézegettem. Az öregbíró bölcsen semmit sem szólt; — a nótárius az újságból sokat beszélt. a mit rég elfelejtettem. és annyit jövendőlt a mi rég megtörtént, hogy már mentől előbb kívántam menekedni. Azonban egy tárgy mégis figyelmetessé tőn: a torony csúcsáról tudniillik egy gólya csüggött le. Kérdezőleg nézek az öregbíróra; de ez szememet kerűli és beszítt ajakkal a nótáriust könyököző. ki engem vérbe borúlt képpel más tárgyra vezetni akarván, a kalendáriumban előfordúló időjárást emlegeté: de én kíváncsi lévén. nyílt szívvel kérdém: „Mondják meg uraim, mit csinál ott a gólya?" Erre a nótárius mély reverentia után ellappang, a bíró pedig. kihez fordúlék. megszorúlva puruszliját húzogatva ezen szavakkal: komám uram, már hová megy? a nótárius után vonúl. Senki sem maradt körűlem csak a kisbíró. ki is a lovak előtt állván reám bámúltában észre se vette, hogy a ló hátúl csipdezi; de utóbb aligha elevenére nem jutott, mert egyet rikkantva elugrott helyéből s kérdésemre: mit csinál ott a gólya? szerencsés útat kívánva eltávozott. Mindebből annyit tudtam mint előbb; de mit vala tenni? egy pillantást vetve a toronyra kocsira űlök s ki a falúból.

A gondolat, hogy a legelső státióban egy régi barátot ölelhetek. azon mysteriosus gólyát már már elfelejteté: midőn ismét eszembe hozatott. Alig haladok fél órát, az út mellett lévő első, határhalmon űl egy pásztorlegény, ki is látván kocsimat. gúnyoló hangon elkiáltja magát: „Hej bátya! mit csinál a gólya!" Erre kocsisom oly haragra lobbant. hogy alig tudtam a bakon megtartani, erővel megakarta támadni a kiáltót. s aligha ökölharcz nem lett volna. ha amaz el nem illant. Ezen történet még inkább ingerle megértenem a dolog mi voltát. Lecsilapodván kocsisom, szelíd hangon kérdém: „Szeretném tudni, mit csinál ott a gólya?" de ő öszveszidván valahány gólya van a világban, mérgesen egyet pattant s úgy kezd vágtatni. hogy szót se válthaték vele és annyit tudtam mint előbb.

A státióban érvén. barátom szívesen fogadott s elömbe vezetvén egy csínos, mindúntalan elpirúló menyecskét. azt nekem mint három nap-óti kedves élte párját bémutatja. A közmondást: hogy az első házassági hétben az embernek két szíve de egy szeme sincs, itt is valósúlva láttam: mert barátom nem igen nézett ugyan rám, de annál többet ölelt. s akármit kérdék tőle. mindig azt felelé: hogy ő mily szerencsés. Letelepedvén a házban, a gólyát is elő-

hoztam: erre ő felkaczagott és feleségét megcsókolta; s én ismét annyit tudtam mint előbb. Ez a gólya meg van babonázva, gondolám. hogy semmikép nem tudom kinyomozni, miért csügg a torony felett.

Szerencsére más vendég is érkezett éjjeli hálásra. mint értém. egy a nászok közűl. — Ez a vacsora felett a lakodalomból megmaradt sütemények mellett vígan lévén. a gólya iránt tett kérdésemre a következendő historiát beszélé:

„**helység lakosi nagy nehezen egy fehér bádoggal fedett és arany csillagkereszttel ékesített tornyot építettek, s minthogy sok bajjal ment végbe. büszkék is voltak tornyukra. Eleintén félnapig is elálltak előtte s nem győzék csudálni: mily szépen ragyog az, midőn a nap süt rá! — A tanúltabbak, fontos tusakodás után azon következést hozták: hogy a magasról messze láthatni. Ennél fogva szinte kimérték. hány mérföldnyiről ötlik szembe csillogása? De minthogy semmi sem állandó e földön, örömök sem tartott soká, mert egy szerencsétlen gólya a csillagra szokott szállni s az által nagy zűrzavart okozott. — A dolog így történt:

Komámasszony. öregbíróné asszonyom! mond egykor a törvénybíróné. egy szemes, tűzről pattant menyecske: ez a mi tornyunk minden nap homályosabb lesz: erről tegyünk. Ah. sóhajt az öregbíróné. mikor az az ármányos gólya az egész tájból reá hordja a kígyókat, aztán kelepel.

Adjuk fel a tanácsnak. mond a törvénybíróné: komámasszony szóljon öregbíró uramnak. hogy tegyen rendelést: s így lett. A bíróné szólt. a bíró a tanács előtt sok szembetűnő okokkal megmutatta. hogy az illetlen, a mit a gólya cselekszik.

A tanács azt helyben hagyá, hanem sok Ej és No között sajnálta hogy az embernek nincsen szárnya s ennél fogva minden hatalma mellett a gólyának nem parancsolhat. De elíjeszteni még is lehet. felszólal az egyik. s erre a tanács úgy összekiáltott, hogy a kisbíró, ki kívűl az ajtót támogatá vállával. szinte megrezzent. Ezen kiáltás jele volt a megelégedésnek. De mivel a tanács méltósága ellen volna az utczán kurjongatni. tehát ezt a nótáriusra (ki egyszersmind praeceptor is volt) bízták. Ez először apprehendálta. hogy az ő képét annyira rútnak nézik. hogy a madarak is elíjednek tőle: de csak hamar megengesztelődött, értvén. hogy az ő kormánya alatt a tanúló gyermekekre bízatik az elíjesztés kötelessége.

A gólya szokás szerint eljött; a sok gyermek éktelen lármával ki az oskolából, hessegetnek, siczczegetnek. kurjongatnak mind addig. míg a gólya tovább nem szállt. Ez így folyt néhány napig. de a kár nagyobb lett a haszonnál, mert a gyermekek a mellett hogy semmit sem tanúltak, ruhájokat szaggatták. kivált süvegjeik. melyekkel legyingettek. mind oda lettek — azonfelűl kövekkel hajigálták: de nem az ellenséget. hanem többször a templomablakot találták — hozzá járúlván a rekedség, csintalanság, s a mi legtöbb, a gólya örökös visszatérte.

Látván ezt a bíró, a tanács rendelését megsemmisítette. — A nótáriusnak legtöbb baja volt, gyermekeit a régi fenyíték alá szorítani: mert tiltva lévén a lárma, annál inkább kiszöktek és kiáltoztak.

Lőni tehát, agyon durrantani a gólyát, ez volt a nagy gondolat, mely csakugyan az öregbíró eszében támadott: s mindjárt is elment a nótáriushoz, tudván hogy ő vadász, minthogy nem régiben az uraság cselédjei meg is ugratták a tilosban, és véle közlötte ideáját. Ez kész vala és csak azon csudálkozott hogy ő, mint puskás ember és tudós, nem jött azon gondolatra. Jövő vasárnapra halasztá ezen munkát, hogy mindenki lássa mesterségét. Tell Vilmos idejétől fogva egy lövés sem gerjeszte annyi figyelmet.

A vasárnap eljött, egész falú talpon volt. Minden ablaknál nehány fej bukott ki. Az asszonyok suttogtak és gyermekeik szájokat betartották, hogy ne lármázhassanak — az öregbíró az egész tanácscsal a falúház előtt állott, aggódás és reménység változott képökön. A nótárius már korán reggel egy sövény mellé lapúlt.

S ím! jön a gólya, egy nagy kígyó vonaglik szájában, egyet kereng és a toronyra száll. A nótárius czéloz — rántja sárkánybillentyűjét: de a puska el nem sűl — mert nem volt felhúzva. A nagy tűzben elfelejté felhúzni s mire újra czélozni készűl, a gólya ellebeg feje felett; az elejtett kigyó elébe esik és ő ijedtében a levegőbe süti puskáját. — Arra öszveszalad a nép, a nótárius fegyverét vádolja, de az öregbíró bíztatja, tűrelemre inti és tulajdon nem kicsiny körmével a kovát megdörgöli.

Nem sokára szétvonúlván a nép, a gólya ismét megjelen, leszáll s pípesen nyújtózva kelepel. A puska pattan — s a szegény pára megszűnt élni: de nyaka a keresztsugárban megakadván holtan csüggve maradt.

Képzelhetni, miként töprenkedtek e baleseten a falúbéliek, mind azt kiálták, hogy a torony most csúnyább, pedig igazsággal; mert csakugyan a gólyaczímer nem legszebb formát adott a sugár toronynak. Némelyek a nótáriust vádolák: ez magát a bíró parancsolatjával mentegeté; némelyek a költséget bánták, melyet a torony építésére adtak, s így a zenebona közönséges volt.

Neheztelve gyűlést rendelt az öregbíró. Itt hosszú okoskodás után abban egyeztek meg: hogy a gólyát le kelljen onnan szurkálni — de miként? az volt a bökkenő: a torony magas, az ember kicsiny. Nem találtak más lehetséget, egyéb ha valaki létrán felmenne a templom tetejére és onnan doronggal bökdözné le. Ezen okból behívtak egy a falúvégen tanyázó szittya művészt, az az czigányt, ki nehány kövér sódar s három véka gabonáért ama veszélyes munkát magára vállalta.

A kisbírák öszveszedték mindenütt a legnagyobb létrákat. Zsiga hosszú póznával felmegy a tetőre: de Zsiga inkább a hegedűhez szokván mint a sindelyen sétálgatni, alig kezd böködni, elszédűlve lezuhan s egyik lábával fizette meg bátorságát. Jajgatás, sopánkodás hangzott felette, de ő minden fájdalma közt sódart emlegetett.

Az első próba ily gonoszúl ütvén ki, más szúrkáló ember nem találkozott, s a dolog annyira ment, hogy némely jámborok azon gólyában isteni bűntetést sejdítettek. De a falú elsői semmit sem gondolván, befogattak s a közel városból egy ácsmestert hozattak ki. Ez fejét csóválta s azt mondá, hogy a gólya levétele pénzbe kerűl: mert nagy állást kell csináltatni, vagy belől a bádog fedélt kivágni — azon kívűl a fáradság bére. „Mit? kiált a bíró, pénzt? Nem! inkább az egész torony váljon gólyává, de pénzt nem adunk. Én tudom mibe kerűl nálunk pénzt öszveszedni és mily nehéz adni mikor nincs!“ A pernek hamar vége lőn, az ácsot visszavitték s a gólya fenn maradt; s már egy ősz és tél óta ott lóg a csillagkereszt sugárán.

Azonban a szomszéd falúk felkapák ezen történetet s ** lakosit gúnyolták gólyájokkal s azon kérdés: „Mit csinál a gólya?“ már sok kék foltba, sőt vérbe is kerűlt.“

Vége lévén a gólyahistóriának, akkor vettem csak észre, hogy a boldog pár, tudniillik a házi úr szép hitvesével elillantott — különféle gondolatok között én is fekünni mentem s a szép hölgyről és gólyáról álmodtam.

Néhány hét múlva visszautazván, ismét ** falúban lovakat válték, de már a gólyát nem találtam. A nótárius szinte könnyűlt kebellel dicsekedett, hogy egy forgószél tornyuknak ezen fatális attributumát levetette s nekem azon mondás: „az idő az embernek legjobb orvosa“ jutott eszembe. Mint nem fárad, mint nem tünődik az ember valami dolog megnyerhetése vagy terhétől menekedhetése miatt! s a mit ezer kűzdés, gond és szorgalom mellett a jelen megtagad, utóbb az idő ingyen adja meg.

CZIHAMÉR.

(1824.)

I. SZAKASZ.

A hajdankor hős vonásin fellengve mulat a búzgó maradék; s a lefolyt idők homályiból világos árnyék gyanánt tűnnek fel a bátrak, kik nemzetök méltóságát érezvén, csillagbetűkkel írák nevöket a századok könyvébe. Kit nem lelkesít első Lajosunk kora? midőn polgári hűség, erő, egyesség, szabadság, szövetkezve törvényes királyi hatalommal addig nem ért fényre emelék Magyarországot.

Alig múlt két év Lajos koronáztatása után, midőn András öcsese nápolyi király szomorú halála minden szívet méltó boszszúra gerjeszte. Hasztalan sürgeté Lajos, ifjú még, de belső erejében férfi, a gyilkosok bűntetését: Joanna, András hitetlen hitvese, a szép bűnös, csak gúnyolá a vádat, mely őt részesnek kiáltá erőszakos vesztén nagyreményű férjének. Rákos síkjain tehát lóra szólítja nemeseit a felingerűlt király, néhány száz lovaggal előre küldvén Kont Miklóst pártja erősítésére; s ugyanazon esztendő végén maga is útnak indúlt, kisded, de bátor seregével. Őt követé Apor István erdélyi vajda, lelkes, harczban forgott vitéz; s több nemes férfiak, mezőn mint tanácsban jelesek. Így a király példája sok ifjat hevített e távol versenypályára s tomboló paripákon feszűle keblök az ott nyerendő dicsőségért. Ezek közt leginkább tündöklött Tihamér. Korán árva, Apor udvarában nevelkedett s ezzel már előbb megjárván az olasz földet, gyúladozó lelke ott a Scipiók és Fábiusok honában lengé körűl először a hősök sírjait, kikre nem kevély uraság s hiú ősi czímer, hanem valódi személyes érdem űltete borostyánt. Komolyan tüzelgett szeme átfutván a tábort s lobogó zászlókat, a napot várván, mely hírdesse majd első hadi tettét. Megrezzent buzogánya, midőn a honi partokra pillanta utólszor, s az előbb késztő nyers tárogató rivallott.

Az olasz fejedelmek mély tisztelettel fogadák Lajos királyt, s azonnal több hatalmas frigyesűlt vele: csak Imola- s Faenzánál akará, Romagna grófja gátolni útját a pápa parancsára, de látván Lajost, igazságát fegyverrel védendő eltökéltében, hamar kapút nyitott. Így haladott gyorsan a magyar sereg s csak Rimini környékén gróf Malatesta birtokában, állapodék rövid nyugalomra.

Lajos tiszteletére már ezelőtt ideérkezett a német Werner is néhány lovaggal. Ez gyülevész csoportjával hol egy, hol más háborgó olasz fejedelmet szolgált, magát herczegnek hívatá s főkép rablásból, sarczolásból élt. Kont Miklós Olaszországba érkeztekor Lajos zsoldjába fogadta őt. Werner déli korán álla ekkor,

s kűlseje első tekintetre elárúlá a kemény bajvívót s vérengző mesterségét. Elbizottság, kegyetlenség, dacz égett konyúló szőröktől takart szemében. Naptól barna képe, torzon bajúsza öszvenőve fekete bodor szakállával s izmos alkotása rémítővé tevék. Minden indúlat látszott dühösködni azon kebelben, komor elszánást hagyván csak életvezérűl.

„Egy még győztelen kar emeli vasát éretted, nagy király! s jaj annak, kire suhintni parancsolod!“ így köszönté ő Lajost, ki csak egyszerűen viszonzá délczeg szavait, megvetvén a bolygó szerencsevadászt, ámbár a környűlállások súlyától nyomatva befogadni kényteleníttetett vad seregével.

Gróf Malatesta Pandolfo fényes ünnepekkel tisztelé nagy vendégét. A belső várudvaron gyászalkat emeltetett, körösleg fekete, tetejére veres zászló tűzve, példázatúl: hogy végső csepp vérig űldözendik András gyilkosait. Itt gróf Malatesta a halotti mise után feleivel hűséget esküvék Lajosnak, hitzálogúl általadván fiát, kit Lajos akkori szokás szerint vitéznek ütött s drága kardot nyújtván neki mond: „Magyarnak hívlak ezentúl: ím ezen kard! méltatlan ne vond ki soha s becstelen ne zárd hüvelyébe. Igazságért harczolj, védjed az ártatlant: így hálálod meg adója kegyelmét.“ Ezután Lajos a nagy piaczra kísértetvén, hadi gyakorlásra jel adatott. Tolongva tódúlt ide a nép az ifjú király szemléletére, kinek tiszteletparancsoló tekintete s hős alakja mindent hódolatra vonza. A sorompó nyugoti részén ékes mennyezet alatt űlt Lajos, körűle a háznak szépei, Apor s több alvezérek; jobbra magyar, balfelűl olasz lovagok állának.

A viadal először gyalog kezdődött. Könnyű öltözetű ifjak párosan keltek szálkardra, most ügyes fordúlatokkal egymás vágásait kerűlve, most szaladó-, majd győzőképen vívtanak: végre fegyvertelen ölbe kapván, hajlékony mozdúlatikkal mutogatták testi erejöket. Eddig egy magyar sem vőn részt e harczi játékban; lóra szokván, senki sem hajla elfogadni a nyertes kűzdők versenyajánlatit. Közéjök tekint a király, s Tihamér kilép a rendből s párduczát s ezüst hímzetű mellvasát leöltvén, sugár termete minden szemet magára vont; barna haja, mentve a nehéz sisaktól, gyűrűzve omladozott szerte vállain, nyíltan hagyván nemes vonásait. Igy lép ő a pályasíkra szerényen, de bátran. A győztesek közűl mindegyik kiszáll vele: de mintha szunnyadó ereje egyszerre törne ki feszűlt tagjaiból, mindegyik homokba teríttetik általa. Trombita harsog, a nép örömzaja hirdeti diadalmát, a szépektől forró tekintetek röpűlnek feléje: de ő csak királya derengő szemein csügg.

A gyalog kűzdőket lovasok válták fel. Már itt több magyar állt ki a viadaltérre, s most egyenként, majd egész csapatokban viaskodván, karcsú paripákon tétova szökelve mutaták meg szittya származásokat.

Kiürűlt a kűzdőhely, végzettnek vélé mindenki már a harczi játékot, midőn Werner izmos ménjén, egészen vasba pánczélozva elévágtat s engedelmet nyervén a csatapróbára, fenhéjázó gúnynyal Tihamért imígy szólítja: „Te győztes valál gyalog, kűzdj

velem lovon, vagy pirúlj; e mén legyen sajátod, ha földre buktatsz.“ Szótlan csatoltatja fel Tihamér mellvértjét; s szikrázó szemébe nyomva sisakját, erdélyi lovára pattan, s míg Werner gőgösen szétnyargal csodáltatni magát, általszöktet a sorompófán s pajzsára ütve várja támadóját. Werner egy csapással el akarván szédíteni ellentársát, keményen neki törtet; de csak üres levegőt hasít, mert Tihamér fürge lován könnyeden félre ugrott, meg-meg szembe száll s szinte játszva csalogatá a hiú erőlködőt. Tajtékzik már a mén, széles hab lóg szűgyén, gőzölg s nehezen fúj; Werner titkos mérgében nyúlszívűnek kiáltja őt, ki csak szaladni tud, ekkor neki rohan amaz, sűrű vágástól csattognak pajzsaik, míg Tihamér magáét repedten elveti s forgószélként karikáz körűle. Werner vérig sarkantyúzott nehézkes lován oly hirtelen nem kanyaroghatván, minden ereje s ügyessége mellett egy véletlen lökéstől nagy robajjal a homokba zuhant. Míg a nézők az önhitt lebuktán zajlódva örűltek, Tihamér ismét átalszöktet a sorompó korláton s régi helyén áll meg; szégyen s harag lángolt Werner arczain s felkelvén a győzőhöz vezetteti lovát, mondván: „itt a nyert mén, vak szerencséd díja; ez nem utolsó küzdésünk.“ — „Készen lelsz mindenkor!“ viszonzá Tihamér, semmi érdemet sem látván a játékdiadalban s a nyert lovat Werner szolgájának ajándékozza. Titkon bosszút esküdve alázójára, legott elbúcsúzott Werner s Capua felé táborozó seregéhez tért vissza. Lajos pedig a gróffal s néhány biztosival hosszan tanácskozék nápolyi ügyéről.

II. SZAKASZ.

Egyik jó erkölcse volt azon kornak a fentartott asszonyi méltóság; nem vak imádás, azért múlékony inger: hanem igaz tisztelet bélyegzé azt. Szépnem osztogatá az érdemdíjt, példázatáúl a dúrvább erőn győző szépségnek; így nem ritkán tevé egy pár szem sugárzata a hevűlt ifjút jeles bajnokká.

Ez ünnep más nap estve ment végbe. A számtalan gyertyáktól fénylő palotában, drága szőnyegekkel ékesűlt falak közt állt a trónus, környezve hadi jelekkel. Felette hármas halmon szétömlő arany sugárokban látszott a kettős kereszt, ott űlt a király, ruhája nemzeti színekből választva; körűle vegyest a vezérek és urak. Jobbra oldalast egy kisebb, Malatesta ház czímjeivel ékesűlt szőnyeges karszékben űlt a grófné gazdag öltözetben, mellette asszonyok és szűzek félkörben.

A herold előlép s gazdája nevében a királyt háromszor üdvözli s felolvasván a küzdők neveit, azoknak is köszönetét jelenti. Tihamért hírdeti első jutalmaztatandónak. Erre nyílik az ajtó, s fehér öltözetű gyermekek sorában hozzák bársony vánkosokon az osztandó díjakat. — A grófné int s Tihamér elébe járúl s minekutána főhajtva a szék lépcsőjére letérdelt, a grófné egy aranyláncot nyakára függesztvén, így ejti szavait: „Szelíd érzés hódolva símúl a bátor erőhöz, s míg a hős fellengve a jövendőnek él, gyöngéden nyújtja neki a jelen rózsáit. Vedd ezt emlékűl! s miként e harczi játékban győztes valál, úgy leng-

jen körűl az asszonyi kegy édes malasztja!" Szelíd méltósággal fogadá el Tihamér a díjt, lelkes szavakkal hírdetvén a szépség hatalmát. Szorongva néztek a szűzek a „szép ifjúra, ki önérzete lángjaival így dicsőíté nemök érdemét. Őt követék a többi jutalmasok is, választott igékkel mindegyik a szépnem iránt viseltető hódolatját kijelenteni buzogván.

Ott az ének honában, hol az akkor élő Petrarca minden szívet elbájolt, minden hatalmas versenge udvarában lantosokat marasztani, kik nem szolgai bér, de baráti tisztelettől lekötve zengének szép és magas érzelmeket. Hallgatók lángjától hevűlt az énekes, és szabad röptével nemesűlt az élet. Művészetnek kelle itt is befejezni az ünnepet; azért, mihelyest a díjosztás elvégződött, csendes harmóniától zendűlt meg a palota, s egy kar szívhatólag zengé a király dícséretét, mely utóbb harsány diadalénekkel némúlt el. Azután egyes lantosok és szűzek váltva vetélkedtek önszerzett dalokban; a tárgy bajnoki tett vagy hű szerelem vala; de egyszerre minden lecsendesűlt: „a szép Róza!" suttogák a várbeliek, szinte feszűlten a következőre; s ím egy ősz lantos, nyolczvan évtől görnyítve lép halkan elé; hószakálla mellét verdesi, de ősz pillái alatt nemes tűz lángol, nyugodtan nézve a meglepett urakra: bal karján csügg hárfája, jobbjára öltve egy sugár szűz, szép mint a hajnal. A tél s bimbózó tavasz együtt látszott andalogni e párban. Titkos félelem s a szemérem égi pírja önté el arczait, szemében csodálat s örömláng reszkete. Szőke haja fürtökben lengé körűl belső gerjedelemtől hullámzó kebelét. Egész kűlseje mutatá e bájalaknak távol éghajlati születéset. Könyragyogva néz a királyra s magyarjaira, kik néma várakozással meredtek reája.

„Soká élj, király! — mond a lantos — e szív gyönge lobbanása derítse lelkedet; a mit adok, vedd úgy, mint a téli napsugárt, mely röviden melegít s elborúl." Visszaifjadni látszik erre az ősz, tüzesen nyúl húrjai közé s a képzettől vezetve most andalgva, most harsány accordokban özönli hangját; lassúdan lankad ez a haldokló szív gyanánt, még egyszer ébred és tágúl és — megáll. Esti homályban így zengé dalait Ossian, hőslelkei vékony felhőkön odalebegve hallgaták szavait, s kopár ormokon tompán viszonzák azokat a harcznak fiai.

Mélyen hata bár az öreg játéka az egész gyülekezetre, mégis mindenki csak a szép szűzre figyelmezett, habozva nyúl ez hárfájához s melléhez szorítván ez első biztosát, gyöngéd hangokban ömledezteti érzetét s mintegy édes álomból serkenve kél szózatja reszkető ajkain. Búsan éneklé az elválás gyötrelmeit s veszteségét a szerető szívnek, mely számkivetve édes hazájából idegen földön könnyezetlen hervadoz. Ön sorsát látszott panaszlani, oly valóan lebbent el fájdalmai titka. De csakhamar szinte fentebb erőtől lelkesítve vígabbra fordúl éneke s mintha üdvözlené a jövevényeket, bájosan zengé el a hazafiúság felséges érzetét s a viszontlátás égi boldogságát. Öröm kapá el a hallgatók szívét, zajongva hírdeték magasztalási-

kat: csak őt nem érdeklé a köztapsolás, magába vonúlva hajló fővel karolta által hárfáját.

A grófné elhagyván székét, Lajosnak nyújtá a jutalomkoszorút, melynek virágai közt keleti gyöngyök ragyogtanak, s ezt Róza nyeré el. Lángolva tér Róza a királyi trónustól helyére és kiragadtatva szinte magából fogván hárfáját, remegve átfutja húrjait s fellengző néztekkel, magyar nyelven ezen dalt éneklé:

„Itt a langyos ég virányin
Édes illat tévedez,
S a múlt nagy kor omladékin
Hős kívánat ébredez.

A természet bájos képe
Andalító kéjivel,
Felmosolyg a déli naphoz
Mindig ifjú zöldjivel.

Ah de bármi szép az élet,
A hazátlan árva szív
Kelyhiből a nyílt örömnek
Bút csak és keservet szív.

A napkölti ég alatt, hol
Fellegig nyúl a havas,
Hol sötét erdők helyette
Száll s mereng a büszke sas.

Ott, hol harczfi a nemes mind,
Ég a szent szabadságért,
S létét kötve birtokához
Megvet minden szolgabért:

Ott hazám, hol egykor Árpád
Érczkarral csatára kelt,
S élve halva nemzetének
Messze fénylő trónt emelt.

Ott hazám, hol a Tiszának
Lejtnek könnyű habjai:
Arra szállnak, arra kelnek
Lelkem' néma vágyai!"

Ki szülőföldjétől távol, váratlan hazai nyelvét hallá, képzelheti azon örömérzést, mely csapongva tört ki a jelen volt magyarokból. Felindúlva mindenki, közelebb akará látni a rokon ajkút: de ez hirtelen visszavonúl az őszszel, az ajtóból lövel csak vissza még egy tekintetet s ez minden egével Tihamérra szállott.

Az eltűnt lőn most a beszédek fő tárgya. Lajos maga kérdést tőn iránta, de a gróf csak keveset értesítheté felőle, tudni-

illik: az öreg lantos néhány év előtt jött birtokába s nem messze lakik a vártól egy magános házban. Az ősz magát olasznak vallja ugyan; de a szűz eredetét mély titokban tartja. „Ki kérdi a zengő fülmiléről, melyik bokorban marada fészke? művésznek az egész világ hazája“ ez mindeddig a tőle nyert válasz.

„Hazája enyém is — mond büszkén a király — sajnosan látom országom ily gyöngyét idegen földön ragyogni; holnap magától akarom sorsát érteni.“ Ezzel hódolatját jelentvén a várasszonynak, szobáiba vonúlt s minekutána tölt billikomok vígan körűlforgának, szétoszlott az egész társaság, s a kerengő zajt mély nyugalom váltá fel.

III. SZAKASZ.

Éj vala, halotti csend a várban. Sűrű köd lepé a földet. Tihamér korán elszökvén a vígadóktól, magán tünődék áradozó érzetén. Róza lebegett körűle, annak édes hangjait lihegte vissza szorúlt kebele. Az itt történtet álomnak vélte, csak Róza tekintete fénylett új élet gyanánt a gyönyörű valóra. A szűrkülő hajnal ébren lelé s mindjárt is kardot övezve, ment le az udvarba s az első fellelt grófi szolgát kéré: vezetné őt az öreg lantoshoz. Ő kívánta Rózát Lajoshoz vezetni s ezzel forró vágyait teljesítni. A fáradt szolga vonakodott, míg néhány körmöczi nem erősíté tagjait. Elindúltak.

Míg Tihamér szép reményeket röpíte a jövendőbe, kísérője őt mulatni akarván, elbeszélte: hányszor hívta már grófja Rózát udvarába s nem jött; mily büszke imádójaihoz s korántsem oly vídám, mint az olasz leányok. — A küzdésnél is jelen volt — mond továbbad a szolga.

„Jelen?“ kérdé hirtelen Tihamér s nem akarva örűlt szerencsés viadalának.

„Igen is, jelen — felelt a szolga — de úgy befátyolozva, hogy magam is csak magas termetéről ismerhetém meg. Mind e mellett a szépet mindjárt kifürkészik a férfiak: őt is több lovag kerűlgeté.“ Fellobbant Tihamér: de kelletlen ingere lecsillapúlt hamar, midőn valami ezer lépést haladván, az olajerdő-nyíláson Róza lakása fehérlett elébe. Kisded ház vala ez, körűlnőve szőlőtőkkel: jobb oldalán kert, ennek közepén olajágból fűzött remeteség látszott, az egészet illatos olajerdő környezé. A mint Tihamér a bokor kerítéshez jut, egy nagy fris sebtől vérző házi szelindek neki ugrik, de rövid szaglálás után nyöszörögve ismét a kertbe vonúl. Az ajtók tárva, senki sem mozdúlt. Szívdobogva megy a házba Tihamér: az első szoba padlaton vér s egy rozsdás kard, a mellék szobában a még bontatlan nyoszolyán eltépett fátyol, a földön törött hárfa fekszik. „Uram, itt raboltak!“ kiált a szolga a dermedő ifjúhoz, ki vadon forgó szemekkel kardmarkolatját szorongatá.

„Nézzünk a kertbe!“ mond ismét a szolga, s Tihamér félig kábúltan követi. Ott a fahajléknál vonaglik a hív kutya s már már szakadozó párával az ajtót kaparja; gyors taszintástól felzör-

ren az, s világos lőn a rettentő éji cselekedet: vértől elöntve, mellébe tőr mártva fekszik ott az ősz lantos, marka öszvegörcsűlve, szelíd vonásai kín- és haragtól széthúzva alig ismerhetők. „Irgalom istene!" kiált az ilyeshez szokatlan Tihamér, s míg a szolga haza siet a szomorú hírrel, ő kardrántva bőszűlten futkos az erdőben a rablókat nyomozni, éltét elszánva Róza váltságára; de sikertelen, s végre az életerő sem bírván ösztönit forró indúlatjának, lankadtan öszveroskadt.

E gyilkoló rablás szörnyen behatott az udvarra; magyar és olasz nyomozó csapatok különös irányokon szágúldoztak el. A király s Malatesta nagy díjt vetének a rablók fejére; mind hasztalan: tikkadozva tértek vissza a lovagok. Róza elmaradt, s méltó gyanú senkire sem eshetvén, minden töprengés csak puszta sajnálkodásba oszlott el.

A fáradt Tihamért egy kémcsapat fellelvén, a várba kísérte. Hajnali csillagként, mely szebb létbe világít, tűnt fel Róza Tihamérnak, mélyen érzé sebes borúltát, bár hiú panaszszal nem hirdeté. Különös állapot inkább rokonít, mint a közpályán való ismerkedés: így serken többször az indúlat, veszélyek s tartós áldozatok még inkább nevelik azt. Ha Róza külső ékei valami ürességet hagyának is a közléten túl vágyó ifjú keblében, fölösleg betölté bal esete a hiányt s az óhajtott dicsőség Rózába vegyűlt, s úgy nézett utána, mint a vándor a leszálló napra, tudván: útja még vad sivatagon viszi keresztűl, de a czélnál szent béke jutalmazza.

Az öreg lantos hideg teteme más nap földbe takaríttatott, s temetési pompa végzé a fellengző ünnepet, miként halál a legfénylőbb életet. Most Rózához.

IV. SZAKASZ.

Károly király, Lajos atyja udvarában élt Zács Feliczián, büszke, nemes, kemény erkölcsű férfiú: előbb a híres zendítő Trencsényi Máté párthíve, később Károly meghitt tanácsosa. Ennek ritka szépségű leánya Klára, udvarnokszűz gyanánt szolgált Erzsébet királyné mellett. Kázmér a királyné öcsese, utóbb lengyel király, Visegrádon mulatván szerelemre gyúladt Klára iránt, s minthogy vétkes indúlatja meg lőn vetve, erőszakkal töré le a virágot, mely sorsára nézve alatta, érdemére nézve sokkal felette tündöklött. — Tudva lévén, hogy a királyné öcsesét határtalan szereté, s hogy Klára mindig társaságában élt, a felingerűlt atya a királynét tartá az alacson tett eszközének s vizsgálatlanúl, boszújától őrűlésig ragadtatva dühösen rohan a palotába, hol a király önnönivel ebédnél űlt: a királyné jobb kezének négy újját elvágja, a hitvesét védő király karját megvérzi, azután Lajos és András nevendék herczegekre sújtá halálos vasát: de mindenekelőtte vak szándéka teljesűlhetne, az oda siető udvarnokoktól megöletik. Zács egyetlen fia hív szolgájával el akarván szökni, megfogatik s lófarkon hurczoltatva írtatik ki az életből.

Az eddig történtet Feliczián írtózatos tettével s a királyi

házhoz kötelező jobbágyi hűség megszegtével mentegethetni; de az akkori bírák szégyenét, kik hízelkedéstől vezéreltetve az utóbbi ítéletet hozák, semmi idő nem moshatja le. A szerencsétlen, ártatlan, oly rútúl megbántott Klára megfogatik, orrán, ajkain, kezein megcsonkítva, félholtra lóra köttetik s az útczákon szerte vonczoltatva kínok közt ezen kiáltásra kényszeríttetik: „így járjon a király támadója!“ Zebának, Zács idősb leányának, bár nem is sejté atyja vétkét, Léván feje vétetik, s Kopai, ennek férje, legott éhen múlik ki a tömlöczben. De hogy fejedelmi bűnös ellen egy tanú, egy vád se maradjon fenn, Zácsnak minden ivadéka harmad ízig-len hóhérpallosra, többi rokon vérsége pedig örökös szolgaság- s birtokvesztésre ítéltetik.

Demeter, Zács elhúnyt húgának férje, még jókor hallván a veszélyt, elkerűlé az érte küldött poroszlókat s hat évű leányával, vérző szívvel hagyá el azon hazát, melynek elsői mellékes hasznokért áldozának fel egy ártatlan nemzetséget, álnév alatt olasz földre költözött, hol egykor tudományait gyakorolta. Itt tengődött, szűntelen rettegvén Károly kémjeitől: s noha életét pénzzé tett drágaságai szükségtől felmenték, fogyasztó bú rágódott mégis belsején, szenvedő lelke egyedűl hazájáért epedezvén.

Így nőtt fel Róza sínlődő atyja mellett, mint a magános virág a mohosúlt síron. Fő gondja atyjának, híven osztozott annak bújában s tudván, élte hajnalán mily veszély környezé, mily két színű többször az igazság, komorrá lőn előtte minden földi ragyogvány; de annál inkább épűlt belső világa, népesűlve tündér alakival képzetének. Még inkább erősűlt lelke ez irányban, midőn atyja Páduában egy híres lantossal szoros barátságot kötött.

Földi zavar közepett tisztán folydogál a művész élete, s habár az indúlat lánghullámi dagadnak is, hattyúként lebeg a zajló habokon; mert a vadság dölyfejin játszva győz fensége a szépnek. Carlo, még ősz korában is csodált, tisztelt lantos, békén járt a háborgó nagyok közt s megismervén a rejtező, de előtte megnyílt honvesztett hazafit, frigyesűlt vele s Rózát oktatva művész ösvényre vezérlé: a szűz lágy érzete s hajlékony lelke könnyíté buzgalmát. Kis idő múlva ezer ajak ömledeze Róza dícséretében, s az elbájolt nagyok udvarjok díszére őt magas ígéretekkel csalogatták; de semmi szédítő kilátás nem tántoríthatá el, egyedűl atyja s tanítója körében lelé boldogságát. Mind e mellett hazai nyelvét sem felejté el; csak ebben lehellé ki titkos vágyait legbiztosabban a néma magánynak.

Az alatt Magyarországban Károly sírja felett a rég ellenkező felek kezet fogtak s szent István székébe űltetvén Lajost, a nemzet ismét szabad egész testté vált. Örömkönynyel hallá ezt Demeter, visszakészűlt honába; de a rég lankadót halál lepé meg.

Rózát árva léte még inkább Carlohoz csatlá s ennek gyámoltában lele vígasztalást; ki is erejét fogyni érezvén, Riminibe költözött, ismervén birtokosának korát túl haladó lelkét. Hasztalan únszolta Rózát vígabb sors-választásra: büszke lévén ez meghálálhatni jótéteit, nyugodtan követé őt magányos lakásába. A grófi ház kegyes gonddal ápolá őket, kedvet lelvén lelkes társaságok-

ban, a kisded házi gazdaságot Róza intézgeté, az öreg Paolo, kinek főtisztje vala naponkint a szükséges táplálékot átszolgáltatni a várból.

Díszei teljes nyíltában álla Róza, midőn Lajos hadával megindúlt. Mily szorongva hallá jöttét! Paolo alig győzte hírekkel. Lajos érkeztekor forró kívánatit eléggé nem tudván oltani, elment a harczi játékhoz, csak Paolotól kísértetve: ott látta Tihamért és — ebben valósúlt azon édes kép, melyet szűz keble titkosan alkotott, s magát feledve, ébredő szíve hevűltében nem is sejté más szemek kémlelő nyílait. A díjosztás miként hata rája, nyílván mutatá elragadtatása, önkénytt lefátyolozván mindaddig gondoson eltakart születése titkát. Ábrándozva tért azon estve még haza, szívlángjaiba avatva a kegyes őszt, ki csendes aggódással, de tiszta részvétellel hallgatá kedveltjét. Első szerelme nyíltán a sors megbékűlni s új tartalmat látszott adni életének: s míg Carlo azon eszmélkedett, mi módon intézze ügyét a magát elárúlt szűznek, ő az ideálok körébe szállva, érzete csapongásait ez énekkel kísérte:

Hajnali kellemű fény
Hinti mosolyogva sugárát,
Melyre az ifjú remény
Rakja le fellegi várát:

S édes irányra feszűlten
Nézi magas remekét,
Érzete istenesűlten
Fölleli biztos egét.

Így öröm-áldozaton
Myrtuszi lenge hűsében
Kél az erő szabadon
Tettre hevűlt kebelében.
Képzete lángözönéből
Egy alak ömlik elé,
S elrepes élte szűkéből
Álma világa felé.

De miként a hang, úgy reppen el az ifjonti álom is. Sajnosan érzé ezt Róza: mert egyszerre lódobogás s a házi szelindek éktelen ugatása felrezzenté andalgásiból, s minekelőtte megfoghatná e szokatlan zajt, négy álképű férfi, sötét köpönyegbe búrkolva Carlohoz lép, a többi künn maradt az udvaron. Carlo mindjárt rablókat gyanítván, feltárja szekrényét s tölt erszényt feléjök tartva mond: „művészi éltem kis szerzeményét általadom, csak távozzatok!“

„Minek ott arany, hol fris kebel piheg — szól egy magas férfi, kitől a többi függni látszék — veled semmi dolgom, ősz ember, csak társadat bízd velősebb karokra. Hol Róza?“

„Uram elégedjél! — mond ijedten Carlo — vidd mindenem, csak túl ne hágj az emberiség határin!“

„Nem jöttem én erkölcsi leczkét hallgatni — kiált háborodtan a férfi — : nélküled is fellelem én, a kit keresek“ : s félre taszítván Carlot. a másik szoba felé megyen, hol Róza, hárfáját pajzsként magához szorítván, remegve egy szögletbe lapúlt.

„Ne tovább! — mond Carlo — — ; ősz hajamra esküszöm, csak testemen törhetsz keresztűl a szűzhöz!“ s lekapván régi kardját a falról, útját eléllja: Paolo pedig felrettenvén álmából egészen elrémülve ölelgeti a támadó lábait; int ez s két czinkosa Paolot hirtelen kiragadja.

„Félre az útból rekedt síp, különben nem pengetsz többé lantot“, kiált mérgesen a férfi. Carlo eltökélve kardját csapásra emeli; de a vívni szokatlan, erősb vágástól véresen földre hanyatlik.

„Ah öregségem !“sóhajt Carlo s vánczorgó testével a küszöbre roskad. Róza ezt hallván, borzadva veti el hárfáját, rezegve pattantak szerte a húrok: elszánva Carlo sorsában osztakozni. kirohan az ajtón s tőrt ragadván ki a rablónak övéből, lángzó szemekkel s védelmére feszűlt karral az ősz megett áll.

„Kiméld erődet. szelíd galamb — mond a férfi — ; még az éjjel messze kell röpűlnöd: minek e játék, vas mellemben megtompúl aczélod.“

„De nem saját keblemen — kiált Róza s a tőrt szívének irányozza. — Így halok mint szabad leány, de békódat nem tűröm!“ Meglepetve lép hátra a férfi s elmerűl a felséges szűz néztében, önsűlyedtét érezvén annak lelki nagyságában.

„Nyugodtan. édes leányom! — rebeg a vérző lantos — engedj a sorsnak, bármi tövispályára vet, míg híve lész magadnak. dölyfei nem ártanak. Nyújtsd kezed utóljára: válnunk kell: én örök nyugalomra — te“ — itt szava megakad. s halálszín borítja el képét.

Ezen búcsúszavak megrendíték Rózát: feszűlt erei lankadnak, homály vonúl szemére s tőrét elejtve oda omlik az öreg mellé.

„Ő is csak asszony, szűlni tud, de nem magasban érzeni“, mond a férfi. komoran szemeit a halovány vonásokban legeltetvén.

„Ilyen az asszony — mond kaczagva a másik — : előbb ez öldöklő angyalként álla s mint a sárkány őrizve kincseit: most érzéktelen fekszik itt s ha feleszmél. ismét nevet. A csirkét megsiratja. de jó kedvvel megeszi.“ Erre Róza fátyolát eltépi s ágyára veti mondván: nyúgodjál szűzjel! ha birtokosod vissza térend. más szemmel tekint reád.

„Most fel! siessünk!“ mondá a rablók elseje s izmos karjaival felölelvén Rózát. lóra kap s ápoló gonddal az ájúltat maga elébe veszi: a többi hamarjában összvehordott mindent, a mit zsákmányra méltónak lelt: lóra kerekednek. Paolot is velök menni kényszerítvén. A felüdűlt Carlo mécset fogván roskadozó léptekkel a kertbe támolyg, hogy ott a remeteséget meggyújtván a várbelieket fellázítsa: de egy elkésett rabló megsejtvén szándékát. a végső erővel küzdőt átgyilkolja s testét a hajlékba veti. ekkor az urát védő hív kutya is mardosván a latort. mély sebet kapott.

Elszáguldtak: borzasztóan hangzott el robogások az erdőn; s ott. hol nem rég a megindúlt szív dala zengett. most az egyedűl

élő kutya dermedezve vonított, s az éjjeli szél nyögve suhogott az üres szobákon keresztűl.

V. SZAKASZ.

Négy napi nyugvás után Lajos királyi ajándékokat osztván a grófi háznak, megindúlt hadával s Volturno kies partjain telepedett meg. Itt Tarenti Lajos, Joanna második férje, szép kűlsejű, de gyáva férfiú, s Acciajoli vezér Capuánál táborozva fegyverrel akarták gátolni átmentét a vízen.

A legyőzendő veszélyek Tihamért tettre ébreszték; Róza képe szívmélyébe vonúlt; s míg egy osztály Urticellónál az ellenséget megkerűli, Lajos a capuai hídat ostromolja, ő más osztálylyal átúsztat a vízen, bevág s megzavarja az ellen-lovasságot. Néhány óráiglani harcz után gyérűlten fut az ellenség: vezérjei magok lettek hírmondói veszteségöknek.

Tihamér a szaladókat űztében félre az úttól, egyes házaknál Werner csoportját rablásban leli. Épen akkor hurczoltak ki egy férfiút s gyilkot szögezve mellének, pénzért únszolták. Közéjök robban Tihamér s markában villogatva vasát, békét parancsol; meghökkenve eresztték el azok foglyokat.

„Ott benn szabadíts!" esdeklik a férfiú s reszketve a házra mutat, honnan asszonyi sikoltás hangzott ki. Tihamér leugrik lováról, villámként ötlék szívébe Róza története s néhány magyart leszállíttatván, a segédért jajgatónak váltságára siet: a megmentett férfi is hozzá szövetkezik.

Benn a házban nagy volt a zavar; a rablók mindent törtek, szaggattak egymás kezéből ragadozván a prédát. Halált dörögve a hadi törvényszegőre keresztűl nyomúl ezeken Tihamér, míg a végső szobába jut; hol egy fiatal asszony, bortól hevűlt herczegi tiszt ölében vergődik.

„Rendet a király nevében!" kiált Tihamér alig bírhatván fellázadt vérével.

„Werner a mi urunk! — felel büszkén az asszonyt karoló s csókot czuppantván az elbágyadt hölgy halovány képére, kaczagva mond: itt nem osztozunk, magyar!" Kardlappal válaszolt erre Tihamér, s oly hathatósan, hogy az elzsibbadt kar nem tarthatá prédáját, s a kimentett asszony férje keblére símúl. „Ne hadd magad Stefano!" kiált több rabló s kardot ránt; de Tihamér a tisztet s néhány pártfogóit jól megjelelve, hátra vonúl, sértetlen vezetvén ki a ház lakóit. Azonban az éktelen lármára Werner ott terem.

„Zabolázd népedet, vezér! — mond Tihamér igazsága érzetében — elől az ellenség, ne vívjanak a csendes polgárral."

„Pelyhezd ki magadat, ifjú: aztán oktass férfit: nagyra vittek álmaid, hogy velem kötelességről mersz szólni", mond Werner feszesen.

„Ha elmulasztád azt, ügyelj az ifjabbra, midőn királya parancsolatit hírdeti", viszonzá Tihamér.

„Tán a szerencsés kardjáték téve oly elbízottá, hogy ott is

bírálsz, hová kisded hatásköröd nem terjed? Vigyázz! itt az eszköz megkurtítni szárnyaidat, ha idétlen röpűlésre izgatnak", mond Werner s villámzó szemeit Tihamérra szegezve kardjára csattant.

Tihamér fellobban, gyorsan lovára kap s Wernerhez szökvén „kard, ki kard! — kiált fendörgő haraggal — vagy pergő nyelvedre sütöm vasamat!" Werner oly bátor mint kevély, boszúlehelve kardot ránt; mindegyik felekezete harczra készűl s a felbőszűlt gyűlölség vérszomját aligha károsan nem oltja, ha István vajda jókor oda nem érkezvén, szelíd méltósággal szerte nem választja a háborgókat. Tihamér okát adja szertelen lángoltának szerényen engedve a tisztelt vezérnek eltávozik, ótalmába ajánlván mentettjeit, kiknek búzgó hálája követte.

„Az ifjú tüzes, szeret vagdalkozni", mond Werner színlett nyugalommal Istvánhoz.

„Midőn a közös ügy sérelmét látja. Néped zsoldja kijár pontosan, gátold sarczaikat. Kíméltetni óhajtja királyom a fegyvertelent", viszonzá nyomósan a vajda.

„Ura seregemnek, én számolok tetteikért; de minden pórázon nem szoktam tánczolni!" mormolá Werner s elfojtott méreggel kűrtöt fúvat, s a mint lehetett, öszveszedé zsákmány után kószáló csoportját.

Nem lévén czélunk Lajos királynak tetteit s Durazzo Károly herczegen vett véres boszúját leírni, csak azt adjuk elő, mi szorosan függ öszve történetünkkel: azért is Nápolyba követjük, hova egyszerű pompával tartá bemenetét. Tihamér vivé előtte a gyászzászlót, a megöletett András képével; bús emlékjel minden jobb kebelnek. A fővárosnak minden újságon kapó lakosi örömzajjal fogadák az érkezőket s látván a szoros rendet, mely a magyarokat leginkább különzé, szűnve szűnt a rettegés, mely nem rég minden szívet nyugtalaníta. Lajos átvevén a nápolyi kormányt, öcsesének kinyomozta gyilkosait keményen megbűnteté s mindenkép iparkodott a közbátorságot helyre állítani s a szédelgő elpuhúlt népet hathatós törvény alá szorítani. Tihamér napról napra kedvesebb lőn előtte. Apornál szerzett ismereti s munkás, de önérzetétől függő lelke, fentebb czélokra jegyzék őt az érdembecsűlő királynál. Minden bájai az olasz szépeknek, minden hevítő s szabad éleményre buzdító mulatságok, újak bár az egyszerű magyarnak, nem törűlheték el benne Róza emlékezetét: azon lelkek közűl volt ő, kik ha egy tárgyat felfognak, többé el nem eresztik azt. Eleget serénykedettt az elrablottnak nyomára juthatni, de nem vala képes a gonoszság fondor szövevényibe hathatni; melyeket itt közelebb szemlélünk.

VI. SZAKASZ.

Werner, miként feljebb említők, előbb jött Riminibe Lajosnál, hol a gróf őt, mint a magyar király zsoldosát, ismerve bár véren épűlt hírét, minden becsülettel fogadá. Ott látá Rózát s czéljává jegyzé vad ösztönének s bár kívánatát tiszta hódolattal leplezgetve közelíte 'is hozzája, egyebet hideg tiszteletnél nem

nyerhete s megbántott gőgje még inkább gyúlasztá őtet. Nemtelen czélját az öreg Paolo segíté elő: ez tudniillik nem keveset tartván magáról, ha Rózát a grófhoz kísérheté, mindenütt rajzolgatá e szűz tulajdonit. Wernernek egyik biztosa csakhamar kivett belőle mindent, mi használhata urának, sőt a házhoz is elvezetteté magát.

A büszke Werner örömest köszönte volna magának a Rózán vett diadalt, azért vizsga szeme föllelvén őt a harczjáték nézői közt s elértvén, miként hata reája Tihamér, ezt önhitten viadalra hívá ki, megaláztával akarván fényleni. A küzdés bal kimenetele vak gyűlölségre forralá őt, a kétszeri győzedelmű ifjú ellen s Róza kellemeit féltékenyűl irígyelvén, őt elorzani eltökélé: de hogy minden gyanút elhárítson magától, meghitt kémjét hagyván a várban, búcsút vőn s néhány mértföldnyiről másnap visszatérvén, az erdőben rejtezett s a díjosztás éjjelén kémjétől, ki Rózát nyomban követé, mindenről tudósíttatván, nemes vért ontva teljesíté pokol-súgta szándékát.

A sebes nyargalástól életre tért Róza elszörnyedt Werner karjai közt; de ijedelmét csakhamar bátor elszánás váltá fel, hideg megvetéssel mondván a kérlelő Wernernek: „Merítsd ki erődet éjjeli gyilkos, urává tehet ugyan durva hatalmad éltemnek: nem soha e szívnek!“ Néma komolysággal hallgatá rablója szerelmi esküvéseit s kedvező ajánlatit, eltökélve végső perczig védeni erkölcsét. Paolót kérte egyedűl társaságúl, s Werner, ki a szükségtelen tanút inkább megölte volna, még sem tagadá meg ez első kérelmét, az időtől reménylvén önkényes hajlását. A balgatag nem tudta, hogy a szerelemben csak a pillanat jutalmaz, az idő soha sem.

Külön táborozván a magyar seregtől, könnyű volt rejtegetni Wernernek foglyát, hív őröket tartván körűle: útközben nem is sokat háborgatá jelenlétével, nehogy valami szembetűnő tettről elárúltassék.

Nápolyban, egy tengerparton álló házban élt Brigitta, azon elvetettek egyike, kik rút nyereségért minden bűnt oltalmazva, kapút tárnak a feslett életnek. Werner a háború előtt Nápolyban mulatván, megismerte az asszonyt s mind a hely állapotja, mind ön bátorsága végett oda szánta Rózát, képzelvén az elveszettet ott senki nem sejtheti. Nápoly elfoglaltatását követő éjjel mellékes útakon ide kísérte foglyát. Az előre tudósíttatott Brigitta várta már s a felső emeletre egy ékes szobába, melynek ablakjai a tengerre szolgáltak, vezeté őket. Róza örűlt elvégre asszonyi társaságba juthatására: de írtózva fordúlt el, midőn Brigitta ördögi mosolygással a selyem kárpitozatú ágyra mutatván, mond: „itt nyugszol, szép fülmile! — s átszúró tekintettel mérvén Rózát, Wernerhez fordúl — sok szerencsét, herczeg, jól választál. Mily szőke, nyúlánk, fiatal! Hm!“ Róza megrendűlt a kígyófullánkként vonagló szemektől, komoran Wernerre néz, mintha mondaná: ez méltó hozzád.

Werner nem akarva becsűlni kénytetvén Rózát, hirtelen az asszony szavába vág: „semmi illetlenséget — mond keményen —

szorgalmadra bízom ugyan e szűzet, de tisztelve akarom látni őt." Ezzel, mintha ön vádja riasztaná onnan, eltávozik, maga után intvén Brigittát, kinek sivatag élettől korán elindúlt képén az elrögzött gonoszság új fertelmet hagya sejteni. Nyugtalan tünődött Róza kétes jövendőjén, de csak némán lebbentek el sóhajtási az alatta tomboló hajósok vad lármái között.

A veszély nagysága igaz mértéke belső erőnek. Róza, ámbár szűnetlen kitéve szerelmi ostromnak s mindig önvédelemre feszűlve; még sem csüggede s nem hiú könnyekkel, hanem elhatározott érzéssel távolítgatá magától Wernert, ki többször megjelent s vad indúlatban most fenyítő dühre mordúlt, majd lábához omolva esengett: de állhatatosságát nem rendítheté meg sem Werner, sem az incselkedő Brigitta, ki a bűnt s minden földi éleményt bájszínekkel rajzolgatván, minden módon búja kéjekre buzgott hevítgetni az ártatlant.

Igy élt Róza ön erejétől támogatva; de elzárt madárként énekre nem nyíltak ajkai. Paolo enyhíté egyedűl fogságát: élelemszolgáltatáskor szabad volt ennek Rózát meglátogatni: a múlt lőn ekkor beszédök tárgya s jótét a viszonyos kiömlés. E balesetért magát vádoló öreg váltig törte fejét, miként tudatná Róza sorsát a magyarokkal: de sikertelen: sűrű rostély a tenger felől, s az elzárt folyosón járkáló őrök gátlának minden közösűlést.

VII. SZAKASZ.

Az első szerelem bármi czéltalan mindenütt életet s reményt talál: így andalgott Róza egykor elmerűlten nézve a tengerre, melynek csendes tükrén a búcsúzó napsugárok tűzfolyamként nyúltak el. Képzelete Tihamért festé elébe mint szabadítót: őt látá érte harczolni s győzni. A gondolat: véle s neki élni! édes kívánattá olvadt ellágyúlt keblében. Egyszerre a szomszéd ablakból ezen — érzetével épen ellenkező — dal zengedez:

A tavasz bájkellemében
A szép rózsa mint virúl!
Harmat reszket nyílt ölében
S attól édesb lángra gyúl:
  S bármi szíven ringadoz,
  Kéjlehelve illatoz.

Róza felserken. Eleintén úgy vélé, még egy áldozat tartatik foglyúl mellette, de tévedéséből hamar feleszmélt; mert nem bú hangja volt az, ami tovább hallatott:

Boldog a jelent kedvellő!
Én malasztit érezem;
S rám melegre a hűs szellő
Honnan jő, nem kérdezem:
  Kétszer él a csapodár,
  Míg a hív tövesen jár.

Nem irígylem szerencsédet! mond Róza s el akar fordúlni, midőn egy más igen kellemes ifjonti szózat figyelmét ismét arra vonzá:

Büszkén száll a magyar vitéz,
Sötét zászló kezében!
Minden szem csak reá néz
S andalg szemléletében,
Mért láttalak!
Szép hősalak!
Nincs nyugtom nincs, az óta már!

A többi szavakat érthetetlenné tevé a kaczaj, mely ezen dalt követé; csak Minetta név hangzott ki néha az enyelgő zaj közűl. E daltöredék különösen hata Rózára; önnön érzetét hallá fakadozni s csendes bizodalommal hajlott az ismeretlenhez. Már azon tünődék, megszóllitsa-e szomszédját; midőn Brigitta kémlelve hozzá lappang. „Melletted vígadnak — mond erőltetett részvétellel — neked is szebb lét derűlne, ha intéseimre ügyelnél. Lásd! ők az én tanítványaim."

„Sajnálom őket!" felel Róza s megvetve löki vissza elébe nyújtott kezét a csábítónak.

„Nem illik harag ily szelíd képhez — mond hunyorgatva Brigitta, mint a ki más kárán örűl — ím jó hírt hozok: a herczeg tüstént itt lesz. Te hallgatsz? úgy véled, annyi szép ruha az égből hull számodra? azonfelől egy bajnok. — Lásd! én is fiatal valék, a hét szépség közűl bírtam legalább hattal s mégis oly férjem jutott, ki pénzét kivévén, nem ért egy szerelmes álmat. De látom, te sem vagy újoncz, a makacsság vonzóbb, dícsérem mesteredet. De mégis, Róza, ennek is van határa: adj mindent; csak úgy intézd dolgodat, hogy az egésznek minden tagocskája hasznot és gyönyörűséget szerezzen."

„Nem értelek — mond Róza komolyan — ha annyiszor ajánlád barátságod — add jelét s távozzál!"

„Nem jövök üres kézzel — folytatja Brigitta, gyűrűt vesz elő, s azt forgatja. — E gyűrűt a herczeg küldi; nézd mint ragyog! Más ember csak puszta szívvel áldoz s annyit kíván érte: hogy agyon ásítnók magunkat csupa szerelemtől; a herczeg küldi e gyémántot, saját képét."

Róza egy könnyet töröl le s szótlan az égre tekint.

„Ah! szelídűlsz kegyalak? Miért pihegsz oly nehezen, mintha már is ölelne? Nos? mit izensz a herczegnek?" kérdé az asszony gúnyredős arczczal.

„Nekem szánta herczeged e gyűrűt?" kérdé viszont Róza.

„Neked, neked! szép angyal!" felel Brigitta.

„Legyen sajátod — mond Róza büszkén — csak távozzál s mondd a herczegnek: én inkább tőrét mint szerelmét választom."

„Köszönöm — mond Brigitta — te oly nagylelkű vagy, mint szép, kívánom, soká maradj itt." Ezzel a gyűrűt fonnyadt újjára vonja s örömmel nézegeti. Ekkor belép Werner, Brigitta hozzá-

fordúl: a gyémánt nem használ, folyamodjál karjaidhoz." Ezt súgván, mosolyogva megy ki.

„Ily méltatlanra bitangolod szerelmem adományait — mond komoran Werner — magadra vess, ha türelmem szakadtával sorsod nehezűl."

„Ha ily méltatlanra bízál, ne csodáld ajándékidat is azon kézben látni; különben tapasztalhatád, mily keveset indítnak fenyítő szavaid; nincs ugyan erőm lerázni lánczodat, de lelkem szabad röptét le nem bilíncselheted", viszonzá Róza.

„Egy kedvező tekintet szabaddá tesz — mond Werner szelídebb hangon — símúlj e szívhez, s minden örömért kétszeresen adózik."

„Gyilkos! — mond Róza felhevűlten — tőlem vársz szerelmet? tőlem? ki undok tettedet látta és érzi —"

„Feledd a múltat, csak előre nézz" — esdeklik Werner.

„Van is okod fátyolt vetni a múltra — mond fontosan Róza —; én örömmel nézek vissza s emlékezetem egy szikráját nem adnám egész jövendődért."

Werner szemöldöki öszvehúzódnak, s mérges kaczajjal dörgé: „ismerem bálványodat! tán az a karcsú ifjú —"

„Ki porba sújtott", esik hirtelen szavába Róza, büszkén tekintve Wernerre.

„Hah! — kiált ez, indúlatja teljes kirohantával, féltés- s boszútól égve. — Legyen tehát, imádd az idétlent; de kímélést tőlem többé ne várj: még ma eltépem pártádat s czégérűl teszem ki e bűnháznak. — Kifakadó dühhel. — Érezd tehát körmét a vadnak, ha szelíd bánás nem lágyíthata el!" s vad mozgással közelít hozzája: Róza félre szökik s borzasztó elszánással a rostélyt ragadja meg.

„Erőd elalél a hideg tetem felett — mond lángzó szemmel — ha csak egy újjal hozzám érsz, e rostélyon szakad szét fejem; nézd véremet folyni, de tanúld tisztelni az asszonyi erkölcsöt!" A nap végsugárát veti reá, megtörve omlik el a szobában s Róza mintegy színváltozott lélek álla reszkető fényben. Werner hátra lép, ajkai remegnek, kezei alá meredeznek, mint azé, ki mohón valami után kap, de szörnyű rémlettől visszaijesztetik.

„Róza, te rettentő vagy: mennyire vonzasz, annyira taszítasz vissza — mond nagy hallgatás után a magával kűzdő Werner — szólj, miért gyűlölsz?"

„Szánlak — felel a szűz — szánlak, hogy annyira rabja lehetsz indúlatidnak; van erőd s mélységben veszteglesz, s a gyöngeség játszik akaratoddal."

„Igaz — viszonzá sötéten Werner — a szabad vitéz, most asszonyimádó! de legyen úgy — kifakadó érzéssel. — Halld Róza! te vagy az első, kinél ezen kívánatom éledt! légy hölgyem, s oly fénytetőre emellek, honnan büszkén nézhetsz alá bármely királynéra; van érzetem dicsőségre; van hatalmam érte vívni: légy hölgyem, s aranysugárait fűzöm homlokodra."

„Ha vérpályád nem rettentne is — mond Róza — lehetetlen veled egyesűlnöm; bár oly sértőleg vágtál is életembe, megcsalni

nem tudlak — halkan pirúlva — én szeretek. Elégedjél e szíves vallással; de ha szándékod tiszta: én magyar leány vagyok, s készűljön bár pallos árva fejemre, nemzetemhez vágyom."

„Én áldozzak ily fagylaló hidegért? — kiált Werner mérges hahotával. — Te itt maradsz, s szenvedésed enyhítse bosszúmat. Túlesvén a lágy koron, mely veszteségét csendes könnyek közt felejti; tőlem ne várj nagylelkűséget. Tudd meg, te oly házban vagy, melyet pirúlva kerűl a jobb érzés, hol a szerelem alkú szerint megy, s az adó-vevő, egyiránt csalódik. Én a pulya községnek martalékúl vetlek; váltságot ne remélj, mert itt hitvest csak bolond kereshet." Öszve borzad Róza, habzó keble kifakadni látszik, fehér homlokán gyöngéd erei kékre dagadoznak; de csakhamar felerősűl s nemes méltósággal mond Wernerhez: „Romlottság közt épen maradni oly érdem, a mily alacsonyság ide hozatásom; ez nem változtat, csak téged inkább megvetni ösztönöz. Oh miért nem vagyok férfi, hogy pór melledbe mártva kardomat, megboszúlhatnám a megbántott szemérmet. Bátran lépek sorsom elé s ha minden elhágy is, egy tű, egy üvegdarab elég a halálra."

Szégyen, bosszú szaggatá Werner belsejét; most gyilkos, most szerelmi kívánat zavará elméjét, hasztalan kerese szót háborgó érzetinek; tűzkerék gyanánt forgó szemével ott áll mozdúlatlan, míg az ajtón kívűl harsány szózat nem ébreszté fel kábúltából; hirtelen felnyítja Róza ajtaját, s egyik őre Paolot hurczolja elébe: „többször mondtam, minek hízlaljuk hijába ezt a vén dudvát; ím, késsel támadott meg, s ha jókor nyakon nem kapom, talpra kiáltja az egész házat s elárúl" dörmögé a meghitt őr.

„Örök átkom reátok!" kiált Paolo s száraz öklét Werner felé szegzi. Róza reszketett. Werner lecsillapodva mond: „zárd el őt, adj neki bort, hadd oltsa tűzzel tüzét." Paolo elvezettetik. Werner Rózához fordúl: „te most vér felől gondolkodál? légy nyúgodt: az oroszlánnak is vannak szelíd pillantatjai!" — Ezzel szorongva kiment s távozása szintoly jól esett neki mint Rózának; elgyöngűlten hanyatlott ez székére; a szomszéd ablakban pedig így zeng ismét az ének:

A földre kék homály terűl,
A bús álomba szenderűl:
S hová nyílt szem nem juthat,
Oda elzártan elhat.

VIII. SZAKASZ.

„A nyelv kész halni, de nem a szív", mond Brigitta Wernerhez, ki nála komoran fel s alá jár: érezvén hogy ott szeret, hol megvettetik; csodál, hol örömest gyűlölne. „Te szomjús vagy, s a forrás csevegését bámúlod — mond ismét Brigitta. — Sokat változál, herczeg, mióta rabod rabja lettél: előbb a könny még vonzott, s nagy hőse valál hazámnak: most elijeszt az erkölcs, mely gőgnél nem egyéb. Látom álomporra lesz szükségünk."

„Vipera — mordúl ellene Werner — szíjat vágatok hátadból, ha valami szerrel élsz parancsolatom ellen."

„De csakugyan szerelmes vagy — mond gúnyolva Brigitta — s úgy rémlik más boldog áll édened előtt. Miért lángolsz? eltaláltam? Az semmi, vannak neked derék embereid, kik döféshez jobban értenek, mint imádsághoz; egy taszintás — s vége: a leány sír és sírtában az élő után nyúl.“

„Nem! — mormolá Werner magában — orozva nem gyilkolom meg az ifjút: ő nyíltan aláza meg, boszúm is nyílvánságos legyen; így kívánja hírem; — Brigittához fordúl: — te pokol szülöttje! más módot keress, aranyat adok, de mást gondolj.“

„Bízd reám — felel Brigitta — majd bővebben értekezzünk. Most mennem kell, mert oly vendéget várok, kik nappal sokat papolnak tiszta életről“ s elmegy.

Kétkedve tért haza Werner; mi előbb csak vérjáték vala, naponként erősb szerelemmé vála benne s váltig kiforgatta magából. vízbe sűlyedőként minden hab után kapkodott. A csábító Brigittától most kajánkodva tartott, majd segédet reménylett s így nyughatatlankodva bűnteté önmagát szerelem-, féltés s boszútól egyiránt dúlt kebele.

IX. SZAKASZ.

Azon palotának, hol István vajda megszállott, földszinti szobáiban lakott Tihamér is. A teli hold magasan állott már a csillagos égen, midőn ő megvizsgálván az éji őröket, haza tért lovászával s míg ez honi dalait fütyürészve fegyvereit tisztogatá, ő a langyos levegőben hűtőzött. A toronyőr éjfélt kiálta s Tihamér is feküнni készűlt, midőn egy lassú ének ablakjánál egyszerre minden csepp vérét gyors szökésre forralá: tartalma ez vala:

Sírva nyögdel a fogoly szűz
Bú emészti napjait;
S az kiért ég, bár közel van,
Még sem oldja lánczait.
  Bajnok ébred! híved vár!
  Nincs szerelmed, szíved már?

Bajnok fel! ragadd aczélod
Szép ártatlant védeni:
Díja édes; jer ne késsél
A bízót kimenteni.
  Róza, Róza, Róza kér.
  Ébredj, ébredj Tihamér!

„Róza?“ kiált Tihamér s hirtelen kardot ragad s pánczélinget öltve, kirohan az ajtón, majd eldöntvén a vajdai strázsát, ki bámúlva néz utána, egyenest az énekes felé siet, ki árnyékba vonúlt. „Csendesen — mond egy sötét leplezetű alak — most ne kérdezz semmit, az idő rövid, csak kövess bátran!“ Ezzel gyöngéd szorúlattal fogja kezét s az álmélkodót elvonja magával. Szűk utczákon keresztűl a tengeröből felé, majd félóráig

mentek így; Tihamér türetlenkedve többször megszólítá vezetőjét, de az ajkára tett újjával hallgatásra inti. Végre egy barna ház előtt megáll az asszonyalak s kendőt vesz elő: „most engedd bekötnöm szemedet — mond — mindjárt czélodnál lészsz.“

„Vakon nem megyek — mond Tihamér — ha tiszta szándékod, vezess nyílt szemmel; én védlek.“

„Esküvésem kötelez — mond az alak — sem a házat, sem rablóját a magyar szűznek fel nem fedezhetem. Köszönd, hogy szabadúlását eszközlöm. A mit tudni kívánsz, később Rózától meghallod, nekem szólni tilos.“

„Akárki légy, rejtélyes alak — mond Tihamér — Róza nevével hatalmamba esél s vezetned kell.“

„Mint mondám“, felel amaz.

„Így hát kényszerítlek!“ mond türetlen Tihamér s vezetőjét erővel tartóztatja; de ez ügyesen kifordúl hóna alól s a nyílt mellékkapún besurran. Tihamér utána iramt, de sötétség fogta körűl.

„Még rajtad áll, magyar! — hangzott feléje a sötétből — Most vagy soha!“

„Jer! vezess!“ kiált Tihamér szorongva.

„Bekötött szemmel? — lőn a válasz. — Igérd ezt nemesi szavadra!“

„Legyen úgy — kiált amaz — csak jer!“ A sötét alak ismét hozzá suhog és szótlan beköti Tihamér szemeit. Néhány száz lépést haladván, Tihamér ajtózörrenést hall s forró vágyástól égve, szorosan tartja vezetőjét. „Mind a ketten elveszünk — súgá ez — ha csak egy szó lebben ki ajkidon; akármit látsz és hallsz, fel ne zendűlj, különben Rózát örökre elveszted: mert, légy bármi erős, engedned kell a nagyobb hatalomnak.“ Ezzel feloldja szemkötőjét. Keskeny csigagrádicsnál álltak. A képét szorgosan rejtő kalauz levesz a falról egy lámpást s világít. Örömborzadozva s kardját megmarkolva megy Tihamér fel a lépcsőkön. Szűk folyosóra jutnak s a mint egy ablak előtt elmennek „Tihamér! Tihamér! szabadíts!“ hangzik egy szózat a sötétből. Szívdobogva áll meg ez, de kísérője tovább vonja: „mindjárt meglátod — súgván — a szerencsétlen még felkölti az őröket.“ Ezzel egy ajtót tár fel, s a gyöngén világított szobából, hol egy pánczélos férfi, képét sisakjába nyomva mélyen alunni látszott, egy fehér öltözetű sugár alak, sűrű fátyolban Tihamér karjába röpűl. — „Te vagy Róza? te vagy!“ rebegé Tihamér s örömtől, fájdalomtól elfogódva, nem hallja nevét szint azon sötét ablakból ismét bágyadtan kihangzani.

„El most, el!“ sürgeté Tihamért előbbi vezetője; a karjába ragaszkodott fátyolos alak is esdeklő jelekkel sietségre inti. Ellappangnak, s a boldog Tihamér a testesűlt szerencsét vélte karjain csüggeni: több kérdést rebege, de csak hosszú sóhajtás lőn a válasz. Leérvén a grádicson, Tihamérnak ismét be kellett volna köttetni szemeit. „Nem — kiált Tihamér — én addig nem távozom, míg szeme közé nem nézek a rablónak!“ s ezzel a magas alaknak hirtelen felhajtja fátyolát s megkökkenve kardjához kap, midőn egészen más képet látott a lámpás fényénél; e percz-

ben elalszik a lámpás, s egy jelre hat ember rohan Tihamérnak, s míg három kardját facsarja markából, a többiek köpönyeget vetvén fejére elfojtják szavait és megkötözve azon házba hurczolják, hol először elillant vezetője; itt a fúlasztó lepeltől megmentik s kaczagva hagyják a sötétben. Szégyen s haragtól égve hijában erőlködött Tihamér eltépni a kezét lábát nyügző kötelet, midőn az őt ide csaló szózat nevét újra hangoztatja.

„Hah kígyó!" kiált Tihamér.

„De nem mérges, sőt szelídebb mint sem illik irántad — felel a szózat — ím elhoztam kardodat, jeléűl hogy nem vagyok ellenséged és lábaidhoz teszem."

„Ha még egy szikra érzéssel bírsz, csalárd ismeretlen, szólj! hol Róza?" kérdé Tihamér.

„Feledd el és légy boldog — lőn a válasz — ím feloldom kezeidet." A még fekvő Tihamér alig érzi szabadon azokat, mindjárt meg akará ragadni az alakot: de csak sötét leplét kaphatá meg, maga eltűnt. Tihamér meglelt kardjával levágván lábairól a köteléket, maga előtt tapogatózva beljebb megy az épűletbe, mely egy földrengéstől lerongált klastrom vala; kőhalmok s oszlopdarabok közt tétováz, de feje körűl egyebet sivító denevéreknél se nem lát, se nem hall. Hosszú tévelygés után, egy más utczára szolgáló kapúhoz jut, melyen a járást ismerő személy s férfiak rég elosontak. Zavartan nézi a barna falakat, nem lévén képes összefüggő gondolatokra; szerelme titkát elzárván nem foghatá meg, miért választatott épen ő czélúl e kétes játékra s csak magára boszankodott: hogy vak hevében, minden elővigyázás nélkűl indúlt a fondorlók cselébe s nem ragadá meg a beavatott énekest azonnal. Hosszú tusakodás után a képzelet, hogy Róza, kinek ittléte felől e történet által bizonyossá lőn, tán említé őt, édesen hata szívére, s eltökélve mindent elkövetni, szállása felé ballag, midőn egy oldalutczából tompa moraj s kardcsattogás arra vonzá lépteit. Egy férfi, falhoz támaszkodva, már csüggedő erővel vív két más ellen. „Kettő egy ellen!" felriad Tihamér s oda siet. A két gyilkos váratlan érkeztén megréműlve, elszaladt.

„A czudarok! — mond szorúlt lélekzettel a megtámadott férfi. — Jó csillagom hozott ide, magyar, különben a gaz lelkek még elrútítnak, pedig magunk emberei." — Tihamér mindjárt megismeré Werner hadi jelét s távozni akar; de a férfi karjánál tartóztatván kérdé: kinek köszönöm éltemet?

„Csak hogy élsz, minek a név?" felel Tihamér.

„Szent Antal, segíts! kiált a férfi, Tihamért közelébb szemlélvén — az ördög játszik-e vélem? Ismerlek s ha jó móddal hozzád férhettem volna, többé nem lehelnél. Stefanot még senki sem bántotta meg boszúlatlan."

„Bűntelennek érzem ugyan magamat — felel Tihamér — de ha valami titkos ösztön ellenem izgat, emberedre találtál."

„Nézd arczámom e sebhelyet, holdfényénél is megláthatod s emlékezzél a capuai ütközetre, hol szép prédámtól megfosztál s boszúm okát tudod."

Tihamér mindjárt visszaemlékezett az egyes házaknál tör-

tént rablásokra, mond „az emberség törvényét írám képedre: mérséklet nélkűl a legszebb diadal is csak hiú véráldozat.“

„Ha el nem nehezít kicsinyt a bor, legottan megadtad volna kardlapod árát — mond Stefano. — Azonban élet életért, ezentúl ment vagy tőrömtől s ha lehet, megszolgálom tettedet.“

„Jó éjszakát!“ mond Tihamér, kedve nem lévén hosszas beszédre s elhagyá a mindig dörmögő Stefanót. Már már megkondúlt a reggeli harang, midőn borongva haza ért.

X. SZAKASZ.

Eltikkadva az éji viszontagság után s Rózát érdeklő tünődésein, űlt Tihamér szobájában, midőn egy csínos leány narancs- és fügével beköszönt nála. Szép ízlésű ruhája, bár kaczér inkább mint serény, mind e mellett kellemes magaviselete különzé őt a többi frissítő szerárosoktól.

Nem volt ugyan ő azon tündér alakok közűl, melyek egyszeri látásra hódolatra késztnek; de kisded termete bájait ügyesen tűnteté elő s fűrge mozgásival magát tetszetni tudta. Hollóhaja tekercsbe szorítva, nyíltan hagyá hónyakát: csak homlokán lengének sötét fürtök, két tüzes szemet árnyékozva, melyekből lélek, negéd s életöröm szikrázott; kisded piros ajkai könnyelmű jóságot mosolyogtak. Forró néztei mohón legeltek Tihamér alakján; de elkomorodtak, midőn ez alig tekintve reá, távozásra inti.

„Mért vagy oly kedvetlen, szép magyar? — mond a leány, enyelgve fogván meg Tihamér kezét — az élet nyílt öle vár, s magadban epedsz; virágkertben állsz s kietlen pusztádat sínled.“ Tihamér reá meredt; úgy rémlett előtte, mintha ez alakot már többször látta volna. „Hálátlan férfiú — folytat a leány — annyit járok körűled s te mindig magadba zárkózva nem találsz méltónak figyelmedre. Ne légy oly hideg mint otthoni levegőd: — te örömre vagy alkotva s nem komor eszméletre, mely árnyékot ölel a szép valóság helyett.“ Elhallgat és csíntalanúl kacsingat Tihamérra, ki néhány darab pénzt nyújt neki mondván: „vedd ezt tanításodért!“

„A szív csak szívtől vár jutalmat; csak ebben nincs különbség az emberek között — mond a leány s szemei kémlelve villognak — mikor először láttalak, mindjárt érzém, hogy kincsednél inkább szeretnélek.“

„Korán tanúltál hízelkedni — felel Tihamér — mi neved?“

„Róza! — viszonz a leány — de, mi lepett meg annyira? szinte felelevenűlsz.“

„Szép név — mond Tihamér — egyike azon neveknek, melyeket leginkább szeretek.“

„Mégis csak üres hang, ha viselője nem érdemesíti azt“, felel a leány kedvetlenűl. — „Igaz!“ viszonzá Tihamér, s a gyanútalan tán megvallotta volna, mily sajnos emlékezet csatolja e névhez, ha egy vitéz sietve nem jön hozzá s őt a vajdához nem hívja. „Légy boldog Róza! — mond Tihamér — s bocsásd meg hidegségemet.“

„Mily részvételt nem okoz többször a puszta név is!“ mond habozva a leány s szemei vad lángra gyúlnak. Tihamér észre sem vevén a leány szorongásait, néhány aranyat ád neki „ha szegény vagy használd — mond — ha nincs szükséged, tartsd meg emlékezetűl.“

„Jégtetem! — mond a leány kitörő haraggal — te érzést tudsz csak gerjeszteni, de oltani nem tudod; lelketlen szobor, nem kell adományod“ s elveti az aranyt. „Kár nevedért! — mond Tihamér komolyan — hová tűnt belőled az asszonyi méltóság, hogy feledve magad, ily úton akarsz szívet lánczolni? Légy boldog!“ — Megrendűlve s boszútól lángolva távozott a leány; Tihamér pedig a vajdához sietett.

„Készűlj útra — így fogadá István vajda Tihamért — Dezső, a gravinai várnagy elbetegesűlt, felséges urunk téged neveze helyére; reménylem, megfelelsz a királyi bizodalomnak. Részemről, bár sínlem távozásodat, mégis örűlök a király választásának.“ Új pálya nyílt ezzel Tihamérnak s csak Rózán aggódó lelke hagya hijányt örömében; őszinteséggel gondola eleget tenni szerelmének s híven mindent megvallott, mi eddig vele történt, a vajdát kérvén: venné szívére Róza ügyét.

„Ifjú szívnek édes a szerelmi titok, azért nem vádolom tartózkodásodat; gyorsan repűl érzetünk, lépve jár bizodalmunk — mond kegyesen a vajda — hazám leánya engem is érdekel s rajtam nem múlik kinyomoztatása.“ Köszönetet rebegvén Tihamér, elfogódva tartja nemes nevelője kezét, mint a beteg a bíztató orvosét.

„De öcsém! — mond ismét a vajda — az éjjel szíved mégis kijátszá eszedet; az ember sokszor megy vakon hálóba, de legalább nyílt szemmel tér vissza; azonban vígasztalódjál, ki volt még szerelmes és okos?“ Szép reménynyel jótevője gondjában tudván Rózát, készűlt Tihamér az útra s még az nap megértvén a király parancsolatit, a következő hajnal őt, kísérve ötven magyar lovagtól, már a gravinai úton lelé.

István vajda a város előjárói által mindenkép nyomoztatá Rózát, kivált a Tihamértól megjegyzett városrészen minden házat kikerestetett; de a csalárd Brigitta mesterkedései, kinek a keresők közűl többen lekötelezettjei voltak, sikeretlenné tevé szándékát.

XI. SZAKASZ.

Nincs kínosabb érzés, mint a szív kedveltjét erkölcstelennek ismerni; mily fájdalmas tekintet vala Rózának, midőn Tihamért ily helyen és oly méltatlan karokon látta. Borzadva retten fel álmából s édes reményeit sanyarú lemondás váltá fel. Fájdalmiba zárkózva annál nehezebben tűré Werner színlett diadalmát, ki most biztosabban újítá kérelmeit, de nem segített ügyén s mikor átkozva türelmét keménykedni akart, kifakadó érzetén ellágyúlt vadsága. A csalfa, minden emberi szentséget gúnyoló Brigitta kaczagott magában; különben is az egész dolog csak annyira érdeklé, menynyire Werner rablott kincsei gazdagíták; ennek fejében támadt a

gondolat gyanússá tenni Tihamért s így szerelmét elölni; teljesítését Minetta nevű leányára bízta; ez csínos kűlseje miatt szüleitől elkényeztetvén korán eltéveszté az irányt, mely nemét redős arczczal is tisztelet tárgyává teszi. Fényt áhító gőgje világi zavarba döntvén, elvégre oly mélységbe sújtá, honnan lankadó ereje nem volt képes menekedni. Megcsalatva hiú vágyásitól utóbb Brigittához kerűlt, de mind e mellett volt érzete jóra s forró vére hűltével többször könnyezve nézett vissza az ártatlanság békenapjaira, midőn magát a legjobbra is érdemesnek tarthatá.

Míg Róza fogyasztó búban sínlődött, húsvét hete közelíte. Nagy pompával ülék Nápolyban a feltámadás ünnepét; ezer szövétnek- s gyertyavilágtól fénylett a város, s a pezsgő nép énekzaja harsogott a levegőben: de éjféltájban éktelen rémülést okozott egy rettenetes orkán: földalatti zúgás közt a feldagadt tenger, mintha ki akart volna forrni ágyából, recsegteté a kevergő hajókat; a föld megrendűlt, itt ott házak dűltek öszve sűrű, meleg port szórva a tágosabb helyeken szorongó népre: a mély sötétségben csak a Vezuv ropogó üszkei villogtak szemsértő fénynyel az éj kormán keresztűl.

A nehéz álmakból felrettent Róza első ijedtében az ajtóhoz támolyog, de zárva lelé; hasztalan zörget, kiált, az őrök s a többi házlakosi mind kiszaladtak; de tiszta, semmi bűntől sem terhelt lelke, csak hamar erőt nyere s megnyugodván az isteni végzésen, térdére omolva, várta a szabadító halált. Egyszerre felcsattan az ajtó, s Werner lélekszakadva rohan be: „Jer, jer a szabadba! minden pillantat szörnyű halállal fenyeget!“

„Megyek — felel Róza — de hogysem ide visszatérjek, inkább hagyj itt vesznem.“

„Te enyém vagy, ellenére minden földi rettenetnek“, kiált Werner s erővel ki akarja ragadni; ekkor egy sebes rendűletre az ablak márványsarka elvál a faltól, s a rostélylyal együtt leroskad. „Esküdjél az égi haragra — mond Róza — hogy szabadon bocsátasz!“

„Nem, tőled nem állok el! — zúg Werner kitörő indúlattal — s ha nincs egyéb mentség, egyesítsen a halál“ s a hijában vergődő szűzet magához szorítván, az ingadozó falak ropogása közt lihegte szerelmét. Róza nagy nehezen szakasztja ki magát rablója karjából s az ablaküreghez iramt „a sors maga nyit útat!“ mond elszántan s a mélységbe mutat. Werner helyére gyökerezve, tördelt hangokkal kérlelé a szűzet. Az orkán azonban lecsendesűlt, az örök s a ház lakosi visszatértek, az ellankadt Rózát más szobába vezették; első gondja Paolo vala, de az öreg békén aludt.

A földrengés nagy károkat tett, de csak előkövetje volt még a nagyobb ínségnek, mely e boldogtalan országot pusztítá; mert a tikkasztó melegben rothasztó, lomha ködök boríták a földet, a tespedt levegő elnehezűlt a veszteglő szélcsendben, mintha a természet megszűnt volna munkálkodni egészen, s nemsokára a mirígyhalál rettentő alakokban jelengeté magát. Naponként több több ember húllott el s a temetők telisége miatt meszes gödrökbe hányattak, hogy a mirígyűltek által a ragadékony métely ne terjedhessen. A harangok bús kongásaikkal nem győzték kísérni a

holtakat s papi szolgálat is csak általjában nyújtatott a népnek, még a templom sem adott menedéket az ostorozó csapás ellen. Minden arczon halálfélelem boronga. Gyámoltalan szülék elhagyatva jajgató gyermekeiktől sorvasztó magányban fetrengtek, s nem rég virágzó ifjak emberi segéd nélkűl hervadtak el. Ott fekszik egy anya, előbb házának malasztja, hiában esedezve egy csepp vízért fogyasztó szomja olthatása végett: nincs ki hallaná, csak mosolygó kisdede csúsz hozzája s a kétséggel küzdőnek fonnyadt ajkairól szívja a halált. Borzongó hajjal látja a hitves szeretett férjét, férj hitvesét végső vonaglásaiban s nem mer közelítni, megtörött szemeinek bezárhatására. Itt egy pár hív szerető, szoros ölelésben, mérges lehelletet lihegve egymásba alszik el. Nincs nemzetség, mely kedves tagját ne siratná s az emberek bús árnyékként lézengnek elzárt házaikban. Irgalmatlanúl vág az enyészet a büszke élet közé, és sötét nyomdokán éjjeli madarak visítnak.

Lajos király hívei únszoltára s elgyöngűlt serege helyreállítása végett István vajdát nevezvén kormányzónak, elhagyá Nápolyt s Magyarországba tért vissza, egyszersmind Wernert rabló népével zsoldjából elbocsátván, kitiltá az országból. Boszútól égve a magyarok ellen fenni vasát, indítá el Werner felekezetét. Elköltözése napján egy ősz ember jelenté magát Istvánnál, térdén esedezve, venné oltalmába s ha még lehet, szabadítana meg egy fogoly szűzet. Paolo volt ez, kit Werner, szükségtelennek tartván, ezentúl tettét titkolgatni, önkényt elbocsátott. A vajda tüstént oda siete Róza fogházához: de a minden gonoszság alacsony eszközét a mirígy lesujtá már. Ott fekszik Brigitta, kénkő színű teste vad görcsöktől vonaglik; kezei csontszálak, szünetlen a levegőben hadaráztak, mintha valami szörnyű rémletet akarnának elűzni. Irtózva fordúlt István el a bűnöstől, kinek szétvonczolt képe, sivító hangjai nyílván mutaták a sivatag élet végső szorongásait. Egy a partnál ácsorgó hajóstól érté meg: hogy Werner nem szárazon mint serege, hanem bérlett bárkán, egy fátyolos asszonyt tartván karjain, Calabria felé evezett. A nehéz gondoktól elfoglalt vajda semmit nem tehetett Rózáért, visszás környűlállásoktól nyomatva kénytelen volt a szűzet sorsának martalékúl hagyni; mert alig távozott el Lajos, a békétlen nagyok visszahívák Joannát, a változást kedvelő s rendet gyűlölő köznép pártot ütött, s István elgyöngűlt seregével a zendűlést nem gátolhatván, magyarjaival Nápolyt odahagyta.

XII. SZAKASZ.

Werner azonban nem messze a nápolyi öböltől partra szállt s gyors paripákon seregéhez tért. Joannához szegődvén tábort ütött, maga pedig gróf Sanseverino szép kastélyában vevé lakását. E kastélyban Werneren kívűl csak az udvari mester, egy hideg fösvény ember lakott; ennek Lucia leánya, a komoly magas alakot, mely néha az erkélyen megjelent, herczegnének tartván, kíváncsi vala megtudni: miért nincs asszonyi szolgálata s kéré atyját,

ajánlaná őt a herczegnéhez. A fösvény atya hasznot gyanítván szólt Wernerrel, s ez annál inkább hajlandó volt Luciát befogadni: minthogy a titkos bútól epesztett szűz arczain az élet fris színe lassanként elhala. Mély alázatossággal jött Lucia Rózához: de miként elhűlt, midőn magukra maradván Róza így szólítá meg: „én nem vagyok herczegné; csak egy szerencsétlen rableány, szegényebb náladnál!“ A lágy érzetű Lucia egy titkos szerelemtől még inkább a különöshöz vonzatva, hamar részvétre buzdúlt a fogoly iránt, kinek csendes tűrését és nyugalmát, a tiszta lélek gyümölcsét, nem győzte eléggé csodálni; mindent elkövete sorsa enyhítéséért; hárfát hozott, víg dalokkal mulatván boldog volt, ha egy két mosolygást nyerhete. Rózának is jótét lőn új társa, s az emberekhez való bizodalom, melyet Tihamérral elveszettnek érze, ismét feléledt elzárt kebelében.

Egyik nap Werner rövid időre Acciajoli vezérhez (ki Joanna részére e tájban sereget gyűjtött) nyargalván, meghitt tisztére bízta foglyát: ez ura ízlését közelebb akarván látni, minthogy a szűz többnyire sűrű fátyolba rejtezett, Rózához megyen, kérdvén nem parancsol-e valamit? Komoran lép hátra a szűz megpillantván a czinkost. „Tán csak nem vagyok oly ijesztő — mond Stefano félig megbántva — hiszem nem újság előtted a katona; vagy csak a síma kép méltó kegyes tekintetre?

„Elég hogy tűrnöm kell jelenléted — felel Róza — ne terheld azt még puszta csevegéssel!“

„Nagyon fejünkre nőttél — mond Stefano. — Azonban csak ne haragudjál! vigyázok ugyan reád, mint a féltékeny öreg fiatal hölgyére, de nem ártok; ezer villám! mióta Tihamér megbélyegzett, nincs szerencsém a szépeknél.“

„Tihamér!“ rebeg Róza félig kérdő, félig sóhajtó hangon.

„Ő, ő! száradjon el keze — mond Stefano — azonban ismét megbékűltem vele azon este, midőn galamb helyett varjút fogott: valóban, ha az ember így reád néz, nem hinné, hogy imádóidat ekként nyomorgassad.“

„Nem értelek“, mond nyugtalanúl Róza.

„Még is lángolsz? — viszonzá Stefano — ne tettesd magadat, mintha nem tudnám, hogy odacsalattad őt, tán csak mulatság végett, pedig érted él hal: azon személy, kit helyetted elvezetett, mondá: mint reszkete örömében s mily szorongva rebegé: te vagy Róza, te vagy? Most is bánom, hogy e tréfát elmulasztám.“ Ekként beszélé el Stefano mind azt, a mit az őröktől hallott, s Róza ámbár a történet mélyebb czélzását nem foghatá meg, Tihamért mégis ártatlannak vallá, kétsége eloszlott s csak magát vádolá, miként táplálhatott ily fonák gyanút: gyermeki hittel üdvezlé ismét a drága képet, mely tisztább fényben mosolygott életére. Te vagy Róza! ezt rebegé többször, midőn Stefano elhagyá: a szerelem édes hangját vélte ezen szavakban s örömérzéssel fogván a hárfát, szorúlt keblén ez énekkel tágíta:

„Bár a sors tőled messzezára,
Míg e szív ver, csak érted ég.
Édes szerelmed bájsugára
Általhat éltem alkonyára,
S bár a sors tőled messzezára
Szent kéjre int emléke még;
S ha ébredsz lantom hangzatára,
Egy könny legyen hűségem ára,
Hogy bár a sors oly messzezára,
E szív mégis csak érted ég!“

„Minő hangok! — mond álmélkodva a belépő Lucia — vagy csak erőszakos kiömlésnek tartsam, mely a bút akkor gúnyolja, midőn az leginkább sebesít?“

„A dúrvaság, mely örömest levonna mindent magához, engem most túl emelt a közember balga vágyain, s a mérget keblemből kiszívta fulánkja — felel Róza — Oh Lucia, soha sem szerettél?“

„Ah! most is az a bajom“ mond Lucia s elfohászkodja magát.

„Így hát tudod, mily boldog érzés a kedvest egyszersmind tisztelhetni is“, mond Róza.

„Érzem — felel Lucia — csak más ember is úgy érezné! mit tagadnám, az uraság kertésze, egy szép ügyes ifjú kéri kezemet: én örömest odadnám, de atyám nem engedi, mert mátkámnak mily teli a szíve, oly üres erszénye. Atyám azt mondja: klastrom, mint pénzetlen férj; én ezt nem hiszem ugyan, de még sem lehetek úgy vele, mint szívem óhajtja.“ Így közlé Lucia szíve állapotját s szíves vallása Rózát is őszinteségre gerjeszté. A gondolat: hogy őt Tihamér szereti, új czélokra edzé erejét s az édes tárgyon szárnyaló elméje fel-felderítgeté.

A tettetést nem ismerő szűzön Werner mindjárt észrevette a gyors változást; de ő ezt a kénytelenségre hárítá, mely úgy vélé, kifog minden érzeten, s hogy ezentúl Róza hazafiaiban se bízhassék, maga tudósítá állapotjok iránt.

XIII. SZAKASZ.

Tarenti Lajos, már nápolyi király, Werner hűségét megnyerni óhajtván, meghívá ezt népével, hogy az öszvegyűlt sereg előtt övedzené fel őt vitézi karddal. E megkülönböztetés Werner gőgjének nagy élemény vala s ezer ígéret s fenyegetés mellett megszaporítván őrjeit, Stefanora bízá Rózát s reggel korán megindúlt seregével.

Még Werner nem is tűnt el a látkörből, még messziről látszott fényleni tollas sisakja, midőn Róza már szabadúlása lehetőségén tűnődött. „Most az idő — mond Lucia karjában — egy bátor lépés s ment lehetnék: ki nem mer, nem is nyer — ah segíts! tanácsolj!“ Lucia megdöbbent s eleintén lehetetlennek vélé. „Ha mindjárt innen menekednél is — mond — hová illannál? úgy hallom, mindenfelől rabló csapatoktól forr az ország.“

„Nehezebb sors ennél már nem érhet — viszonzá Róza — szívesen kötném éltemet a leggyöngébb reményre; nincs egyéb választásom: vagy hosszú inség, vagy legfőbb szerencse. Oh csak a szabadban egy lóra kaphatnék, mi kicsinynek látszanék a legnagyobb veszély; ha atyád —

„Nem, nem — szól közbe Lucia — ő soha javallani nem fogja.“ Róza elővesz egy arany karkötőt, melyben elraboltatott s Luciának nyújtja „ez saját értékem — mond — boldogúlt anyám hagyománya; nemes szíved, tudom, nem kér jutalmat, de tán atyádat részemre vonhatja.“ Lucia lesütött szemmel hirtelen kimegy.

„Reménytelen hágy itt!“ sóhajt Róza s mély búnak ered; de égő vágyai ismét felserkenték, nyugtalan jár kel, majd az ablaknál állva a távolba néz, míg az alatta dörmögő strázsáktól vissza nem rezzen, majd gondolatokba merűl, míg ebből is a mellékszobában tanyázó Stefano nehéz léptei nem költik fel, s habozva így tétováz, míg eljött a dél. Lucia néma komolysággal étket hoz, de Róza se nem evett, se kérdést tenni nem mert, félvén tagadó választól. Délután sétálni kívánkozott, de Stefano bocsánatot kérve jelenté: hogy parancsolatja van, míg ura visszatérend, szobájában tartóztatni. Könnyes szemmel magában tépelődve borúl Róza kezére, nem is ügyelve a szép alkonyi égre, mely arany szőnyeget teríte a kies mezőre: midőn Lucia egy kosár gyümölcscsel hozzá lappang. „Róza! — mond a leány — ha nem csal meg a remény, még az éjjel szabad lészsz“ s a felszökött Róza előtt kiöntvén a gyümölcsöt, a kosár fenekéről egy könnyű férfiruhát húz elő; örömreszketve áll Róza s nem képes szólani. „Már nincs egyéb mód — folytatja a leány — férfiúvá kell lenned; ím kertészem ünnepi ruháját küldi, ne írtózz felölteni, mert nemes szívet takart.“ Róza elpirúl s tekintete hirtelen elröpűl a ruha felett. „Ez úton úgy vélem legtanácsosabb“. mond ismét Lucia. „Elkövetek mindent — mond a meggyőzetett Róza — mindent a szabadságért!“

„Rejtsd el a ruhát, azután feküdjél le s ha majd az éjjel akár mikor a mellékszobában énekelni hallasz, hamar öltözz fel s várd be jöttömet: légy addig nyugodtan“ így Lucia s a gyümölcsöt ismét a kosárba szedvén, az ajtót Rózára csattantja.

„Mi boszant úgy kis leány? — kérdé Stefano Luciát — miért nézsz oly sötéten, mint az elhagyott menyasszony?“

„Mikor annak ott benn — Róza ajtajára mutat — semmit sem tehetek kedvére: akaratos, mivel szép, megátalkodott, mivel imádtatik. Most haragjában lefeküdt.“

„Nem bánom — felel Stefano — ha fel sem kél, míg a herczeg megjő; úgy is vajmi gonosz munka más rovására leányt őrizni. Hagyjuk őt! jer, álj mellém s mulass, úgy is a sok ásítástól alig maradt párám s a sok nyújtózástól majd minden csontom kiment helyéből.“

Köszönöm szépen — mond Lucia csintalanúl — hát csak az unalom —

„Legyen hát szerelem“, szól közbe Stefano s maga mellé akarja vonni.

„Majd későbben!“ sugá Lucia s elillan. Róza minden perczet számlált, mint a hívét váró tüzes szerelmes. A harang tompán köszönté az estét, a csillagok lassanként feltűntek, lágy szendergésre intvén a zajos világot. Lucia, ki többször éjfélig is Rózánál mulatott, most ennek betegségét adván örvűl, könnyen menekedett atyjától s egy korsó erős borral Stefanohoz ment: ez nem tudta, a leánynak örűljön-e inkább, vagy a bornak, míg úgy okoskodott, hogy a kettő együtt legjobb lenne: azért vígan neki űlt s minden ital után Lucia is szebbnek tettszett előtte s már háláját csókra hegyesített ajakkal készűlt jelengetni, midőn Lucia tőle elszökvén mond: „látom, távoznom kell, ha le nem csendesűlsz, pedig egy víg dallal mulattalak volna.“

„Maradj! — esdeklik a lángoló őrtiszt — hol az ének, ott közel a szerelem, s így az agyag lelket szűl. Énekelj, habár szavad nincs, annál szebb vagy magad!“ Lucia lassú hangon így énekel:

„Ha kis hajód a sors szirthez veti,
Bízz s tűrj! bú a halál testvéri párja,
S ha szíved egyszer jégölébe zárja,
Ellankadnak legszentebb érzeti!“

„Ez nálad a víg dal? — kérdé Stefano — hiszen úgy zeng mint a nagyböjti vecsernye. De hallgass! odabenn valami mozog!“

„Tán Róza nem tud aludni miattunk s mérgében felkelt“, viszonzá nyugtalanúl Lucia.

„Hadd hallja, mint kelljen élni e földön, tán észre jön — vagy a mi van is elveszti. — Legyünk vígan!“ kiált Stefano, egyet iszik s így harsog:

„Üssünk össze, habzik a bor,
Szép leány, most rajtad a sor,
  Telve csillog a pohár!
Kéjre, dalra lelkesedve,
Buzdítson az élet kedve,
  A hívnek tűzcsókja vár.“

„Te az egész házat fellármázod — mond Lucia szorongva — ha atyám itt lel, boldogtalan leszek!“ s ezzel kiszökik a szobából. Stefano dörmögve kiüríti a korsót s egy zavart monologot tart minden üresség ellen s tántorgó léptekkel egy ideig ingadoz, azután székre hanyatlik s nehéz fejét kezére hajtva elalszik. Lucia kinn leskelődvén, az ajtón többször betekinte s Stefanot látván álmában, a már talpig felöltözött Rózához ment s a remegőt szívdobogva az udvaron keresztűl, hol néhány őrök még a vélt kertésznek enyelgve szerencsés jó éjszakát kívántak, a kertbe vezette. Kimondhatatlan érzés fogá el Rózát, midőn a kert végén, egy kis ajtónál, a valóságos kertész elébe jön s egy nyerges lovat eloldván egy fától, így szóll: „az ég vezéreljen! ez üdvözlésem s búcsúzásom! Ülj fel, az árok hosszában egyenesen az országútra jutsz, mely a Bari földre vezet; ott még magyarok vannak, két

napig odaérhetsz. Én pontosan mindenről tudakozódtam s azt találom: hogy így leghamarább menekszel." Róza hálát akart rebegni, de sűrű könnyei elfojták szavait s némán dőlt Lucia mellére. „Siess — mond a kertész — minden pillantat most drága!" s Rózát a lóra segíti; még egyszer terjeszti ez kezeit a nemes pár felé s eltűnt az éji homályban. „Francesco! — mond ömledezve Lucia — ez a boldogtalan minden értékedet magával elvitte!"

„A legszebb megmaradt — felel az ifjú — a te szíved; a többit fáradság s iparkodás könynyen kipótolja." Lucia az ifjúra hajol, s szerelmének ezen tettéből még az éjjel édesebb titok szövődött.

XIV. SZAKASZ.

Mindúntalan visszanézve, nem sarkalják-e űldözői, nyargal Róza a sötétben; hevűlt vére s a természetes asszonyi félelem iszonyú rémletekkel ijesztgetik; minden bokrot egy rablónak, minden szélsuhintást hideg karnak vélt, mely őt megragadja s jégcseppektől ázott arcza, bár keble zajlódva forrott. Így lelé őt a hajnal: az üres káprázatok megszűntek ugyan, de új aggódás terhelé: mert a kifáradt ló már alig léphete; itt ott útasok is mutogatták magukat, s külön külön kérdésekkel ostromlák. Végre kénytelen vollt leszállni, s a mindig nevekedő melegben gyalog vezetni lovát; így haladt egy darabig; de gyöngéd teste, ilyeshez nem szokván ellankadt, hozzá járúlván az éhség, minthogy felingerűlt érzéki közt a múlt nap semmi táplálékot se vett magához; fogyaték erővel tehát kifordúl az útból s közel egy falúhoz, egy pázsiton megáll s magát egy platán hűsébe vetve pihent, míg lova mohón ropogva faldosá a fris fűvet.

„Hogy mersz itt legeltetni?" dörög megette egy izmos férfi s káromolva ragadja meg a reszketőt.

„Engedj csak rövid nyugalmat — esdeklik Róza — tüstént távozom."

„Nem távozol — harsog a férfi — hanem velem jősz s ha nem tudsz fizetni, lovad nálam marad."

„Ne légy kegyetlen a szegény idegenhez: életem s ez a ló mindenem."

„Idegen! — kiált mérgesen a férfi — annál inkább velem jősz, különben megérzed kezem súlyát!" e végső szükségben eszébe jut Rózának karkötője, melyet egy asszonyi ruhával kendőbe takarva magával vitt s azzal kínálja. „Ez asszonyi portéka — mond a férfi, majd Rózára, majd az aranyra pillantván — te ezt loptad? valld meg tüstént!" a megszorúlt Róza egy szót sem felelhete. „Találok helyet számodra!" mond ismét a férfi s megkapván a ló kantárát s Rózát a szélső házhoz vezeti, hol az elfáradt egy kőpadra dűl, képét kezével eltakarván.

„Mi baj atyám?" kérdi egy fiatal leány a férfit.

„Nem elég — mond a férfi — hogy minden hatalmas kénye szerint sarczol, még ily kóborló is pusztítja az embert: ez a tolvaj, országfutó, kertemben gázolt." Róza egy esengő tekintetet lövel a leányra s ez mindjárt tüzesen pártját fogta, vélvén, hogy

ily szép ifjú országfutó nem lehet, úgy az ide siető házi asszony is oltalma alá vette, s a férfinak bármint dörmögött, elvégre engedni kellett. Míg Rózát a kíváncsi asszony ezer kérdéssel kínozta, sebes vágtatva jön egy lovas s a ház előtt megáll. Róza majd öszveroskada, midőn ezen lovasban Stefanot ismerte meg.

„Hej gazda! — kiált ez — pénzért, szép szóért enni innya s lovamnak szénát; de szaporán, az idő sürget", ezzel leugrik s a mint lovát beljebb vezeti az udvarba, meglátja az előtte rejtező Rózát. „Hát ez a legény miért bukdozik, mint kánya előtt a csirke? — mond — hadd lássalak!" s fején fordítni akar, s a mint Róza kirántja magát, könnyű kalapja és hálósűvege, mely haját öszvetartá, a földre esik, s hosszú szőke haja szétomlott tetemén.

„Ezer villám! — kiált Stefano — ha Róza nem vagy, én lettem bolonddá!" Az elárúlt Róza e kétes állapotban is hamar visszanyeré lelki erejét s csendes méltósággal a bámúló háznépet félre intvén, kérdi Stefanot: „értem jöttél?"

„Szöktem Róza, szöktem — felel Stefano — de minthogy vaktában rád lelék, együtt térünk vissza."

„Stefano! — mond a szűz — magadtól hallám: hogy Tihamérnak köszönöd éltedet, ezen tettéhez adom örök hálámat, ne gátold útamat: oh ne légy eszköz a gyilkos markában, hogy kényén pörgesse létedet, míg becstelen oda vet, csúfjára az emberiségnek." Stefano, ki ha reá kelt a dolog, bátor vitéz a harczban, de ezen kívűl többnyire mégis csak az uralkodó pillantattól függött, Róza kérésétől most is könnyen meggyőzetett. „Maradjon hát Werner — úgymond — ha addig nem tudott meghódítani, nem érdemes vesződnünk: merre szándékozol?"

„Bari földre", felel Róza.

„Én kísérlek — mond Stefano — a jó kar mindenütt lel munkát, most kivált, mikor a világ új borként forr s több szüksége van katonára, mint egyházfira s békés gazdára. De ne késsünk; tedd félre az asszonyt, mert Werner ma este megtér s ha utól ér, én legalább tudom hogy járok."

„Ő tanított lovagolni — mond Róza — erőm pedig újúl oltalmad alatt."

„Csak jól takard el képedet, mert a merre megyünk, valamennyi asszony fellázad" mond Stefano, s hamarjában a lovak után lát és míg néhány drágán fizetett étekkel lakoztak, Stefano egy történetet koholt, melyben Rózát, egy nápolyi nagy úr leányának vallá, kit most véletlen meglelvén, egy titkos helyre kísér. A háziasszony, szintúgy leánya, megtudván Róza nemét, mindjárt öszvesuttogtak s nem oly részvétellel néztek reája; ellenben az előbb dagályos férfi szelídebb lőn s a csekély kárért vett zálogot is visszaadta. Körűllengve édes reménységtől folytatá Róza ismét útját.

Az indúlat szárnyain siete Werner a kastélyba s Róza helyett ezen írást lelé: „Szabadság az élet fő java, ne csodáld tehát, hogy elszakasztám a bilincset, melyre indúlatod fűzött; megbékűlve válok tőled el; végső kérésem ez: ne állj boszút

ártatlanon miattam. A mit nálam nem lelhetél, adja meg egy nemes szív s lelki erődet fordítsa nemesebb czélokra. — Légy boldog! Dermedve álla Werner, mint a kincsásó, s minden értékbe kerűlt s izzadva felemelt üres ládánál, mérges kaczajjal veti el az írást s dűhre gyúlva előszólítja őrjeit, kik egy szóval Stefanót vádolták. Hasztalan szágúldozott szerte a környékben, az elszököttek nyomára semmikép sem juthatott és nem sokára sóvár tűzzel hallá a harczjelt, mely a véres munkára ébreszté.

XV. SZAKASZ.

Az elgyengűlt magyarok egymás után több várost vesztettek el. Tihamér mindenkép törekedett Gravinát fentartani: de a többnyire németekből álló őrizet zsold elmaradása miatt pártot ütött. Férfias intézeteivel lecsillapítá ugyan Tihamér rövid időre a háborgókat, mig Acciajoli a várt bekerítvén azt felkérte; melyre a lázadók öszvegyűltek s vagy a vár feladatását, vagy zsoldjokat kérték. Tihamér ezt nem teljesíthetvén, amazt nem akarván tenni, bátran közéjök lép s míg bennök a becsűletérzést s vitézi dicsőséget újra felébreszteni búzgott, kívűl elrivad az ércz, s az ellenvezér ostromot parancsol. A megréműlt zsoldosok elvetvén fegyveröket, vonakodnak a viadaltól. Tihamér ezt látván, bús haraggal magyarjai elé áll: „Csekély számunk — így szól — a várt nem menthetjük: de ezen rablelkek tanúljanak pirúlva hűséget: ki hazáját szereti, kövessen engem!" Ezzel kitör a kapún és szerencsésen keresztűl vág az ellentáboron. Manfredóniába akart vonúlni, hol a vitéz Csúzi János álla; de útjában gróf de Baux, a magyarok legdühösebb ellenségével találkozott. Nem volt menedéke, ismét harczolni kellett; elszánva életét drágán eladni, rohan az ellenség közé, utána bátor, de kis számú serege: de az elfáradtakon a sokaság győzött. Tihamér bajnoki maga védelmezésében, minekutána lova is agyon szúratott, megfogaták s vérző szívvel kelle néznie társai felkonczoltatását; békén részesűlt volna e sorsban velök, de a gróf maga elébe vezettetvén, kevélyen kérdi: Te valál ezen csoport vezetője?"

„Én — felel Tihamér — mit kívánsz tőlem? De Baux kardjára támaszkodva, sötét szemmel méregetvén őt kérdi ismét: „mily áron válthatod meg éltedet?"

„Sokat nem adhatok, kevéssel te nem elégszel, azért semmit sem ígérhetek", viszonzá Tihamér.

„Mit adhatsz, kérdém? a győző előtt állsz!" mond de Baux felingeredve Tihamér egyenes bátor válaszitól.

„Hol ötven esett egyre, ott a győzedelem nem méltó kérdésre", felel Tihamér.

„Könnyen felelsz, én pedig szinte oly könnyen felfüggesztetlek, például a vadaknak, kik ide zúdúlva erdeikből, pusztítják szép földünket", mond a gróf kitörő haraggal.

„Ti búja élet közt sorvadó lelkek, ti hívtok minket vadaknak — mond Tihamér büszkén — ha vadság az: hogy nem tudunk orozva gyilkolni, nem hízelkedni mérges kebellel, nem porban

heverni a megvetett előtt, nem minden percznek színébe öltözni; ha ez vadság: akkor nem irígyeljük mívelődésteket mely hiú gőzével az élet velőjét szárítja el s a természetet elaszalt vázzá törpíti!"

„Lánczot neki! — harsog de Baux — hadd harapja csorbára agyarát: boszúmra kicsiny, nem mocskolom be kardomat véreddel, de a kizsarolt föld népe lássa vesztedet!"

„Poroszló!" mond megvetve Tihamér, békén nyújtván kezét a békolóknak. Gróf de Baux Bitonto városnak vevé útját, hogy ott több vezérekhez csatolja magát. Tihamérnak a rekkenő melegben mindig gyalogolnia kellett, s a földnépe felháborodván a a magyarok ellen, kik a zsoldosok kielégíthetése miatt nagy sarczczal terhelék, a merre ment, vad szidalmakkal illeté. Fogsága első napján egy paraszt-házba záratott, száraz földön fekve, elmerűlve az élet változásain lepé meg az éj; bágyadtan pislogott a mécs egyik szögletben, halavány fényt vetve a barna falakra; kívűl szózat hallatik, s egy fegyveres nemestartású férfival belép egy asszonyalak s a fogolyhoz közelítvén, mond: „Tihamér! a jövő nap léted utolsója: csak egy úton kerűlheted a bizonyos halált el, ha lemondasz hazádról s magadat németnek vallod, vagy olasznak."

„Ki vagy te szomorú hírmondó, ki a jótét szavaival sérteni jöttél?" kérdi komoran Tihamér.

„Nézz meg jól; tán megismered bennem azt, kitől inkább boszút, mint segédet várhatál" mond a leány s tüzes szemeit Tihamérra szegzi.

„Róza!" kiált Tihamér, mindjárt megismervén ama nápolyi frisítőszer-árus leányt, ámbár most egészen más formában jelent meg nála.

„Én vagyok — mond a leány — s megvetésedet így hálálom meg."

„Köszönöm jóvoltodat, bár sajnálom, hogy oly tettre tarthatál képesnek, mely örök homályt vetne nevemre." felel Tihamér.

„Engedj a szükségnek, legalább fortély gyanánt — mond a leány — több magyar menté meg így már életét."

„Nemzetem átka reájok — mond Tihamér nemes tűzzel — kik becstelen életért tagadták meg hazájokat. Ki eredetét szégyenli, állatnál rosszabb, szemtelen gaz: mely minden földön elgyökerezni kész. A kötél-kerűlte tolvaj mentse így életét, nem szabad vitéz, kinek nagyobb hatalom ereit megnyithatja ugyan, de elfajúltságra nem szédítheti: mint magyar nemes szálltam síkra s mire büszke voltam és vagyok, azt a sírnál sem irtózom megvallani."

„Így hát minden jó akaratom mellett is elnémúlok — mond a leány s ellágyúlva mély gerjedelemmel Tihamér kezét fogja — mennyivel vagy boldogabb mint én, te lánczokkal is dicső, én szabad vagyok, de belsőmbe roncsolt s most éltem szebb kezdetén örök küzdés sorsom; egyet kell szeretnem és — magamat siratnom." Ezt rebegvén hirtelen elvonúl; a férfi, ki mindeddig szelíd komolysággal hallgatá Tihamért, jobbját nyújtván neki, mond: „én tisztellek magyar, elégedjél e szóval, míg tettel megmutatom." Erre a leánynyal együtt eltávozik.

Ámbár Tihamér Rózát képzeltében édesen vonzatott az élethez; a gondolat mégis, nemzettagadóként élni, elkeseríté minden ábrándozatit a földi szerencsének. A vak sorstól függ napjaink száma, ön erőnktől a nemes, a tiszta halál; ez emberlétünk felséges tulajdona, mely akkor is él, ha sírhantunkat már rég az idő elszórta. Így vígasztalá magát Tihamér s a kakas éjféli kiáltására nyugodtan hajtá le fejét tán az utolsó álomra; de kevés vártatva künn nagy lárma közt, „kém! kém!“ hallatik, s egyszerre a felzörrent ajtón két férfi alakot taszítanak be az őrök: „Itt várjátok a hajnalt — mond az egyik — s holnap az első fára veletek!“ Ezzel az ajtó reájok záratik. „Tihamér!“ rebeg az ifjabb, reszketve megy feléje, meg-megáll, végre érzéktelen karja közé dűl. Tihamér felfogja a hanyatlót s ruháján tágítani akarván a legszebb asszony-kebel hullámzik elébe; lángolva hajtja fel szemére vont süvegét s Rózát sóhajtva, kimondhatatlan érzéssel szorítja magához.

„Az ördög kísértett, midőn szerelmesek közé avatkoztam — mond Stefano, a földre vetvén magát — szép mulatság ezeket fohászkodni hallani, aztán holnap Ábrahám atyánkhoz ballagni.“

A viszonlátás első öröme édes könnyeket csala ki a feleszmélt Róza szeméből, de a szerelem lágy hangja közé csörgő lánez kínosan érezteté vele a kedves állapotját; a viszonkiömlést mindúntalan félbeszakasztá a jelen s jövendőnek félelme, s minden kérdésnek bizonytalan válasza új rettegést, új kétséget szűlt. Csak tördelten adhatá Róza elő szövevényes életét, a hosszú beszédnek nem lelvén szavakat. Tihamérnak minden ere megrándúlt, midőn rablója nevét megérté. A kérdésre, miként kerűltek ide? mond Stefano: „a szerelem útján, azért vakon.“ S elbészélé, mily szerencsésen érték el a Bari földet, de a sebes úttól elgyöngűlt Rózának egészsége koczkáltatása miatt néhány napig nyugodnia kellett; hogy az alatt Acciajoli seregével oda érkezvén, ők egy pásztorhajlékban rejték el magokat, s midőn Róza egy német zsoldostól hallá; hogy Gravinát Tihamér védelmezi, minő megátalkodva vágyódott arra, de csak az ostrom alatt juthattak azon tájra s hogy messziről látván az elszáguldó magyarokat, ők is utánok siettek, de csak holttetemekre találtak s végre egy a holtakat zsebelő paraszttól hallván a magyar vezér fogságát, Róza feledve, hogy a háborúban igen olcsó az élet, makacsúl meg akarta tudni mi történik vele. „Fordúltunk volna a tenger felé — így végzi szavait — most jobban állna fejünk, de lappangva mindaddig nyomoztunk, míg kém gyanánt becsíptek.

„S te mindenütt követted!“ mond érzékenyen Tihamér.

„Ha egyszer benne van az ember, mit tegyen? — felel Stafano — Halld Tihamér! derék fiak voltatok! a csatahelyen járván, szinte fellobbantam; többnyire minden magyar körűl néhány olasz feküdt; lelkemre! már így tudja az ember miért hal.“

Kín s üdvösség fogá el Tihamért, elgondolván mily szívet nyere s mily szívtől kell neki megválni, egész teljében érzé ezt Róza is, csak a változó szín arczain mutatá keble harczait;

így hányattak külső, belső ostromtól a szerencsétlen boldogok a szebb élet s az enyészet határán.

Alig szűrkült az éj, egy őrtiszt megjelen, hogy a vélt kémeket vallatni kísérje a vezér elébe; megrendűlve símúl Róza Tihamér mellére, ki őt szoros ölelésben tartja, mintha el akarná rejteni a világ elől. „Micsoda játék ez?“ kérdi a meglepett őrtiszt.

„Varázs-játék — szólt közben Stefano — mert ha akarom, ez az ifjú oly szép leánynyá változik, hogy csak hűlt helye lesz szívednek; inkább igézni mint kémlelni jött.“

„Mit tagadjam — mond Tihamér — igazság az igaznak legbiztosabb paizsa; ez egy nemes szűz, mely az ellenségtől is méltán tiszteletet várhat, irántam való tette a legtisztább indúlatból fakadt; legyen azért a szív bírája, gyöngéd neme szószólója, s az emberiség pártfogója!“

„A fővezérhez vezetem — felel az őrtiszt — ha ártatlan, nem leszen bántása; kövessetek.“ Róza mind ezt csak félig hallá, ellankadva az elválás gyötrelmitől, némán hagyá magát Stefanotól elvezettetni, kinek Tihamér kezét tüzesen megszorítván, mond: „ha áldozat lennék, vezesd hazámfiaihoz!“ Nem sokára ő is kivezettetett s feloldatván lánczaitól, ló adatott néki. Útfélben gróf de Baux egy bosszús tekintetet lövellve reája, nyargalt el mellette s ekkor hallá, hogy múlt este Acciajoli fővezér hozzájok érkezvén, ennek köszönheté szelídebb bánását.

XVI. SZAKASZ.

Gróf de Baux osztályserege a mezőn tábort ütött, Tihamér pedig erős őrizet alatt Bitonto városba vezettetett, hol a nép megtudván, hogy a gravinai várnagyot hozzák, tompa zúgással mindenfelől elébe tódúlt s bámúlva nézte deli termetét s bátor magaviseletét: s a mint többnyire történni szokott, hogy az áldozat láttára a legdühösebb nép is megengesztelődik (mert a háborúban majdnem minden magyar fogoly elvesztetett) itt is a nagyobb szám részére hajla; kivált egy fiatal asszony „ő az, ő az!“ kiáltván, minden erővel hozzá szoronkodott, de az őröktől keményen visszahajtatván, kíváncsi csoportot gyűjtött maga körűl s hálás szívvel hírdeté e fogoly emberségét, ki az alatt egy magas épűletbe kísértetvén, egy takarékos szobába szállíttatott.

A veszteség villámtűz, mely egyszerre lesújt, vagy az erőt gyors elszánásra készti; de a bizonytalanság oly lassan rágódó féreg, melynek minden perczben új fúlánkja nő s ez epeszté leginkább Tihamért: hiában kérdé a tömlöcztartót Róza iránt, ez csak vállvonítva felelt, s azért szinte könnyebben lehellett, midőn a vezér másnap magához hívatá.

Tágas palotában űlt a fővezér, körűle de Baux s több alvezérek: komolyan, de minden félelem nélkűl lépett közéjök Tihamér.

„Te emberűl vívtál — mond a fővezér — ezt megvallom az igazság ösztönöz: de a zivatar az erős tölgyet is a gyöngével ledönti: fogoly levél.“

„Katonasors!“ felel Tihamér.

„A kizsarolt nép áldozatot kér s véres boszút kiált pusztítói ellen!“

„Nem a nép, hanem a törvénytelen uralkodó.“

„Nem bízták reád a királyok ügyét“ — szól közbe Acciajoli —

„Királyom jussait védeni szent kötelességem.“

„Ha már zsoldért szolgálsz, mindegy, akár kiért harczolsz — mond Acciajoli — mi többet ígérünk, ámbár a szerencse kedvez. Vedd a szabadságot és állj soraink közé.“

„Követlek uram! mi magyarok nem szolgálunk zsoldért; a rab bérli el kardját, mi hazánk s a király javáért s a becsületért vívunk; kíméld azért szavaidat és ítélj halálra ha tetszik és ha bakóid pallosai nemzettagadásra bírhatnak, akkor vess meg, mint a legnyomorúltabb lelket“, mond Tihamér nyugodtan. Nagy hallgatás lőn, minden szem csak ő rajta csüggött.

„Mit késel vezér? — megszólal de Baux — hadd függjön, mint többi társai, minekelőtt új veszélyt forralna.“

„Mi nem vagyunk szegődött hóhérok — mond Acciajoli, kemény tekintetet vetve a grófra — élj Tihamér; de fogadd vitézi szavadra: hogy e városból addig nem távozol, míg a háborúnak vége nem szakad s nem fogsz ellenünk kardot, míg ki nem váltatol.“

„Ezt ígérem“, felel Tihamér.

„Bízom lelkedben, ura lészsz szavadnak!“ mond ismét a fővezér.

„Bízhatol! — viszonzá Tihamér — Halld fővezér! ámbár mint idegen, mint ellenség állok köztetek, egyben úgy hiszem mégis hasonlók érzéseink: egyiránt tiszteljük az asszony-érdemet: ez oly égi sugár, mely minden földre elhat; bátran kérem azért vissza ama kém gyanánt elfogott szűzet.“

„Már ő szabad“, felel a fővezér.

„Ezzel alacsony rablóját, Wernert szálkardra hívom ki — mond Tihamér — idézd ide, fővezér, az éjjeli gyilkost!“

„Nincs idő most személyes megbántásokért küzdeni — felel Acciajoli — a közügyé most minden tehetségünk.“

„Tudasd vele tehát, hogy őt színed előtt haramjának neveztem, ki méltatlan a vitézövre, s hogy ezt kész vagyok minden perczben megbizonyítani, esküszöm istenemre, kardomra.“

„Szabadságod első napja legyen boszúdnak elseje. Légy boldog!“ felel Acciajoli.

„Ha így bánol az ellenséggel, minő kegyelem marad a hívnek?“ mond de Baux elfojtott haraggal, midőn Tihamér eltávozott.

„A vak gyűlölség többet árt, mint használ, vérszomja többnyire saját vérét iszsza — felel Acciajoli — fegyvert a fegyveres ellen, mérséket a meggyőzötthöz; ez a hős jelszava.“ Ezután az elkezdett hadi munkáról értekezett.

A mint Tihamér az udvarra ért, ugyan azon fiatal asszony, ki behozatásakor oly tüzesen pártját fogta, férjével együtt karjába esvén e szavakkal: „jótévőnk, megmentőnk!“ szállással kínálja. Azok voltak, kiket Tihamér a cápuai ütközet után Werner embe-

reitől kimentett, s honnan ők, a férjnek atyja itt előkelő polgár lévén, ide költözködtek. Tihamér, kinek Róza égett fejében, vonakodott, fogságával mentegetvén magát; de végre is annál is inkább engedett, minthogy a fővezér biztosa, ama férfi, ki a nápolyi leánynyal nála volt, azon polgári házat jelelte neki lakásúl. Szinte diadalmasan kísértetett a házhoz, hol őt egy tisztes ősz fogadta; de mily boldog érzés fogá el: midőn belépvén, Róza, már asszonyi ruhában, lángzó arczczal elébe jő; minden eltűnt körűle, csak a kedves égő pillantatiban lelé életét, világát. „Még fogoly vagyok, nem mondhatlak enyémnek — rebegé Tihamér — ha egyszer a kard oldalomon csörög s rablód vére patakzik, akkor fűzöm a mátkagyűrűt kezedre.“

Még egy lélek óhajt osztakozni szívedben — mond Róza — ő volt eszköze szabadúlásomnak; sorsomba avatván a fővezért, az ő könnyei vitatták ártatlanságomat; neki köszönjük e boldog órát.“ Ekkor belép Sabina (úgy hívták a fiatal asszonyt) s karján csügg a nápolyi leány; de már ama negédes tűz, mely egykor szemében égett, szelíd komolysággá vála s halavány képe titkos bút hírdete. „Itt hozom — mond Sabina — boldogtalan, eltévedt, de megtért öcsémet!“

„Róza! te itt?“ kérdi lágyan a meglepett Tihamér.

„Minetta nevem — mond a leány — Róza névvel egykor csak ingerelni véltelek.“

„Előérzés volt, midőn ama rút házban úgy szívedhez vonzattam, midőn a hívságos dalok közt te a magyar vitézt zengéd“, mond Róza.

„S én gyűlöltelek — felel Minetta — mivel szerettél; szenvedni hagytalak, pedig csak egy szóba kerűlt volna váltságod. — Tihamérhoz fordúl: — Tudd meg Tihamér, én valék az, ki tettetett hangon ablakodnál énekelt s oly csalárd játékot űzött veled; mély sűlyedtemben, a midőn a gyászzászlóval először láttalak, mindjárt bűnhálót szőttem erkölcsödnek, méltó megvetés lőn bérem s az indúlat bosszúra gyúladt; így hagyám el Nápolyt, de Baux karján véltem meghűtni véremet; midőn elfogattatál a táborban valék s érzetem ismét fellángolt; hasztalan esdeklék a kegyetlen gróf előtt, ő vesztedet eltökélé; ekkor felébredt bennem az asszonyi büszkeség, mélyen érezvén, mily kevés hatalma vann a bűnnek, bár habozva nyújtsa öröm-kelyhét, s azért alig érkezett el a nemesb lelkű Acciajoli, hozzá szöktem, oltalmáért és neked kegyelemért esedezvén: ő biztosával hozzád kűldött; minthogy több magyarok hazatagadással válták meg éltöket, neked is ezen ajánlást tettem; a nemes, makacsságodról értesített vezér, ez által inkább részedre hajla s sikertelenné tevé a daczos gróf mérges szándékát. Miólta szüleim házát oda hagytam, nem érzék tisztább örömöt, mint mikor Rózát szebb sorsban és nénémet, ki annyit pirúlt, bánkódott érettem, itt lelém. Bocsássatok meg ha lehet, minekelőtt egy klastrom magánya elrejt a világtól.“

„Ki megbocsátani nem tud, sem az égbe, sem a földre nem való — mond Tihamér — tesvéri szívvel fogadd el kezemet.“ Ekkor berobban Stefano. „Tihamér — kiált — én búcsúzni jövök —

körűlnézvén magát: — ezer villám! mennyi ismerős egyszerre! — Sabinához? — Haha! te vagy? miért fordúlsz el? tán csak nem haragszol most is? jer, béküljünk össze! hiszen tudod, hogy a háborúban nem ér rá az ember órákig egy csókért fohászkodni, hanem a mit hamarjában kap, ahhoz nyúl. aztán nézz arczámra, lám engem is megcsókoltak érted."

„Stefano — mond Tihamér — mi annyi köszönettel tartozunk!"

„Sohase köszöngess — felelt Stefano — én leginkább örűlök; legalább egy jó tettel dicsekedhetem. Most tudd meg; én Acciajoli zsoldjában állok s innen egyenest a táborba megyek magyar fejeket aprítani; azaz, ha lehet. Isten veletek!"

XVII. SZAKASZ.

Cornetto városában sötétkedett Werner, mióta Rózát elveszté, kegyesség és irgalmasság ellenségének hivattatá magát s hol csak lehetett, e nevezetnek meg is felelt. A katonai pompa, előbb élelme, most ízetlenné lett, elfásúlt szívének komor magányba vonva magát, szilaj vadként csak akkor rohant elé, ha vérben gázolhatott, zordon kedvvel nézvén a tátongó sebeket, melyeknek sötét veres üregéből hörgött ki az élet. De annál vígabban élt serege, zabolátlan örömök közt pazarolván az öszverablott prédát, s az erős falakban bízva, nem ritkán mulaszta el minden hadi vigyázatot. Ily zajos mulatságban tombolt épen az őrizet, midőn István vajda egy felleges éjjel Wernerre üt s álttörvén a kapúkon, seregét megtámadja; elréműlve ragad fegyvert az őrizet, de az álom- és bortól részegek, a zavarba elegyedett lakosokkal együtt levagdaltatnak, vagy elfogattatnak. Werner az éktelen lármára egy ingben kiugrik ágyából, hirtelenében egy lándzsát markol meg s népéhez akar iramlani, de már háza körűlvétetett s mindenfelől magyar szablyák villognak elébe: dühösen védelmezi magát, míg lándzsája egy vágástólketté nem pattan s így fegyvertelen lévén, a ház fedelére szökik. Hajnal hasadtával látszott csak egész szörnyűségében a vérengző munka, minden utcza telve zsákmánynyal s holttestekkel, s Werner a ház felett. Dacz, szégyen s harag köté le nyelvét, midőn ily nyomorúlt állapotban Istvánhoz vezetteték, dermesztő hidegségével egy életúnt embernek hallgatá annak szavait s kifeszítvén széles, szőrös mellét, várta a halálos döfést; csak midőn a vajda Rózát említé, lobbant fel egyszerre elfojtott tüze s mérges kaczajjal csapott ki elzárt ajkain: „Ha még hatalmamban lett volna — mormol — e nap többé nem sütne szemeinkbe!" István vajda a kemény harczostól még hasznot remélvén, népeivel zsoldjába fogadta.

Előbbre lobognak ismét a magyar zászlók s több városok önként megadják magokat. A gyáva tarenti Lajos a harczban megőszűlt vajdát egy ütközetre, mint valamely kettős viadalra kihívja; az öreg vezér ezt elfogadja. Nap és hely meghatároztatik; de a csatát megelőző éjjel tarenti Lajos haladékot kér, s a vajda észrevévén a vesztére czélzó fortélyt, néhány száz dzsidást

rejt el az út mellé s midőn a nápolyiak véletlen meg akarnák támadni, magok esnek a készített lesbe; véres harcz után az ellentábor megfutamlik, s több alvezérek, kik közűl gróf Sanseverino s de Beaux a legnevezetesebbek, elfogattatnak. E fényes győzedelem után egész Bari föld meghódolt, s a gróf Sanseverinóért kiváltott Tihamér örömtelve röpűl Rózával kedves övéihez; hol az öreg Paolo, ki mind eddig Istvánnál maradt, ázott szemmel üdvezli Rózát. Gróf de Baux borzadozva várta a halált, hallván Tihamér váltságát, de ez a boszú helyett pártfogója lőn s azon feltétel alatt, hogy a háború végeig ne harczolna a magyarok ellen, még szabadúlását is eszközlé.

Mint mikor az oroszlán s tigris véletlen öszvetalálkozik, meghökkenve egymás szemébe villant s torzongva, füstölgő torokkal a vívásra bőszűl: úgy álltak szemközt Werner és Tihamér, midőn egymást megpillantották. Mindenik kardjához kap, a helyet nézve, hol leggyöngébb az élet. „Régen vár kardom!“ mond Tihamér s egy ketté tört nyílat vet lábához. „Életre halálra!“ felel Werner s öklét a föld felé szegzi, mintha lesújtna valakit s némán de zajló kebellel a vajdához mennek engedelmet kérni, s hogy időt rendelne. Kemény tekintettel fogadá ez őket s békére inté: de látván az elrögzött gyűlölséget, különben is az akkori idő lelkét követvén, mely karddal vívott ki minden vitézi pert, a harczi bíróságot elvállalta.

„Jer te is a harczhoz — mond Tihamér a rettegő Rózához — erőmet nevelni fogja jelenléted, s ha vesznem kell, hadd essék reád végső tekintetem!“ Szótlan nyújtá kezét feléje Róza s azon magában tett szent fogadással, hogy a kedves vesztével ő is örök gyászba temetkezik, letörlé könnyeit.

Tisztán tűnt fel a nap, a földi pára szétvonúlt, csak vékony füstként lebegett még a sárga lapályokon. István vajda, reggel korán lovagjait a síkon négyszögletbe állítja, maga pedig Rózával s több alvezérekkel közepett helyet foglal. A tárogató harsog, s a két bajvívó leugorván a lóról, sisak s pánczél nélkűl a négyszögletbe lép s fenszóval küzdő vágyódását jelenti a vajda előtt. Werner homlokán a megvetett szerelem s boszú sötétlik; szeme villámai Rózáról hirtelen Tihamérra szállnak, ki elszántan, a boldog szerelem szelíd tüzével csügg kedvesén. A második jelre mindenik kardot húz: Werner kétélű, széles egyenes vasát: Tihamér görbe, sugár szablyáját, s hüvelyöket a földre vetik. Komor csendességben állnak a vitézek, csak Róza kebléből tör ki néha mély sóhajtás. A küzdők szertemennek, Tihamér haját visszasimítgatja s a távolról nézteit Rózára függeszti, míg Werner vasát próbálgatja. Harsog a harmadik jel, s a háborgók öszveütköznek. Fütyülve hánynak szikrákat a vasak, a mint öszvecsattognak. Az erős Werner, rettentő vágásokat sújtogat Tihamérra; ügyesen védelmezi ez magát, s villogó kardjának csak villáma látszik a gyors forgatásban; sokáig felfogja Werner csapásait, de a súlyos csapásoktól erei zsibbadoznak; már két sebből fecskendezik vére s gyöngébben harczol. Tompa zúgás hangzik mindenfelől, a derék ifjat mindenki már elveszettnek tartja. Róza homályos szemmel

szédelegni kezd. A köz részvéttől még inkább felingerűlt Werner, habozva emeli kardját a végső, halálos csapásra, midőn bőszült nekiestében bal lába megsikamlik s hanyatt esik. Tihamér büszkébb, hogy sem e vak szerencsét használná, hátralép s leeresztvén kardját, mond nehéz lélekzettel: „Kezemben volt életed, de ily módon nem akarok győztes lenni." Werner felugrik, merőn maga elébe néz, elveresűl, keble feldagad, erei vonaglanak s ajakát vérig harapja; türetlen várakozás ég a jelenvalók képén. „Átkozott szerencse — kiált Werner — többé nem leszek bolondod!" egyszerre kardját ketté töri s a földhöz sújtván, Tihamérhoz fordúl: „Halld Tihamér! én meggyőzöttnek vallom magamat, reménylem megelégszel." Azután Rózához fordúl, szólni akar, de csak tördelt hangokat rebeghet. Lovára kap és elszágúld. A sok vértől megfosztott Tihamér elgyöngülvén, öszveroskadt; de csakhamar felüdűlt s Róza ápoló karjain szebb életre tenyészett. Werner még azon éjjel eltűnt, merre, hová, azt senki sem tudta meg.

Könnyű lett volna Istvánnak a fővárost ismét elfoglalni, de a németek elmaradt zsoldjokért pártot ütnek és a pénzben szűkölködő vajda ki nem elégíthetvén őket s még nagyobb veszélytől tartván, hív magyarjaival Manfredóniánál hajóra szállt s elhagyá ezen országot, hol ledöntött várfalak, kirablott templomok, leégetett falúk s temetetlen holttestek közt lézengő koldúsok, előbb birtokos polgárok, halavány képpel hírdeték a pusztító háborút.

XVIII. SZAKASZ.

Mint a hajós, ki annyi zivatar után kedves hazája partjait kékelleni látja; úgy álla Róza a dárga határnál, mindőn Tihamér mondá: „Ez a magyar föld!" Hosszan szívta be a honi levegőt, s egy édes könnyből kifejlett lelkes tekintet Tihamérról a környékre szállott, mely bájosan nyílt meg előtte.

Látható örömmel fogadá Rózát a nagylelkű király s megértvén történetét s nemzetségét, megilletődve emeli fel a lábához borúltat; „a vér-ítélettől felment királyi szavam — mond — az űldözés napja megszűnt. Élj szabadon, nemes szűz, atyád birtokában; a törvény ótalma s egy nemes férj szeretete boldogítsa létedet!"

„Uram királyom! — mond elragadtatva Tihamér — ezen kegyességedért véremmel adózom s csak a legutolsó cseppel szűnjék meg hálám." Lajos elértvén kiömlését a teli kebelnek, felel: „Vitéz karodat még most elfoglalom; ha egyszer Nápoly meghódol, akkor élj bízvást szíved ösztönének, és a repkény mellett virúljon a myrtus."

Az új hadviselésre gyors készűletek tétettek; a királyát szerető magyar nemesség, országgyűlésen kívűl is, számosan megjelenik. Róza fentebben érzett, hogy sem Tihamért csak egy szóval is tartóztatta volna, ámbár valami nevezhetetlen szorongást érze; mint Tihamér jegyese Apor vajdánénál maradt s édes dalokat röpítvén a távol mátka után, a hárfa lőn ismét egyetlen biztosa.

Lajos király Manfredóniában partra száll s elérkezett seregét megindítja. Útközbez a nyughatatlan, csak rablást forraló német

zsoldosoknak a gazdag Baroli városa éleszti kapzsiságokat, s minthogy a király zsákmányozásokat gátlani akarta, az engedelmességet felmondják. A felhevűlt király fenyítésöket Apor Andrásra s Tihamérra bízza; két ezer lovaggal elszélesztik ezek s a városból kiűzik őket; de a zsoldosok egy más kapún ísmét visszarohannak; erre szörnyű vérontás támad, mely a zsoldosok s közéjök elegyedett olasz rablók eltörlésével végződött! de haj! a győzedelem ára Tihamér. — Midőn a pártütők visszafordúltak, ő volt az első, ki közéjök robbant, s míg a másfelől űldöző magyarok segédjére érkeztek, hátúl egy rabló nyakcsigolyába döfé lándzsáját. Vérében lelék s néhány óra múlva, Rózát rebegvén, kedves nevelője karjában adá ki lelkét. Komoran állák körűl bajvívó társai és sok szem, mely soha nem sírt, könnyezett felette. Fegyverestűl, paizsa vánkosúl, tétetett a sírba, s a szomorú király maga veté reá az első marok földet, mely kedveltjét örökre elrejté.

„Teljesedett tehát az átok és én, egyetlen élő csak nemzetségemből, szerencsétlenebb vagyok, mint a kit a pallos elaltatott!" mond Róza, hallván Tihamér halálát. Anyjáról maradt birtokát szegényeknek osztá el s ama kertésznek, ki egykor szabadúlását eszközlé, tetemes jutalmat küldött, mely által az Lucia férje lőn. Paolot a vajdáné ápolására bízván, búcsút mondott a világnak és szent Klára klastromában, fájdalmára mindazoknak, a kik csak ismerték a fátyolt vette fel. Belseje képét egy szép elmének ezen soraival festjük:

— — Keblét szomorún bezárja,
Nem szeret semmit, de nem is gyűlölhet;
Szíve óhajt még, de üres vadonban
Hal ki nyögése!

Sok évek lefolytak, s Róza mint fejedelem-asszony, az isten mellett Tihamér szívében, egyedűl csak sanyarú kötelességeinek élt. Egy zarándok jelenté egykor magát nála: Róza magához bocsátja és Werner omol lábaihoz. Mély sebhelyek fedék arczait, izmos teteme elgörnyítve a sok viszontagságtól, előbbi erejének csak vázait mutatá: csak a komoly tűz égett még előszűlt pillái alatt. Vad indúlatjait az idő elölte, de Rózát szelídűlt lánggal keblében hordozá. Tíz esztendeig járt s harczolt a szentföldön, de a vágyódás Rózát még egyszer láthatni, Magyarországba készteté. „Oh ifjúságom emlékezete! — sóhajt Róza — mily komoran tűnsz fel; Werner, így látjuk meg egymást?" s a rég elapadt könnyforrás újonnan kifakadt.

Werner remete lett s élelmét a klastromból nyeré. Többször látá Rózát, s midőn a templomban az ájtatos kar megzendűlt, fellengző lelkét közelebb vélte az élő szentéhez, mely csendes békére tanítá. Nem sokára a harang, mely Rózát kora sírjába kísérte, Werner felett is szomorúan megkondúlt.

Elhamvad a szív
Forró vágyásival,
És a sötét falak,
Hideg tanúi
Csendes fájdalminak.

Reá szakadnak.
De a mit érzett
Rokon kebelbe tér;
Örök, miként az ég,
A melytől származott.

Sok baj semmiért.

K* LAJOS M* BARÁTJÁHOZ.

(1824.)

1.

Kedves barátom! két esztendei tévelygés után a külföldön ismét ifjú korom csendes helyéből írok: atyámnak és a nagyvilágnak tartoztam ezen úti adóval s teljesítém, a nélkűl hogy belsőm hajdani örömin s barátim iránt elhidegűlt volna. Egyik szerzett főtapasztalásom az: az ember itthon sok tárgyat fel se veszen, a mit máshol csodál, s a képzelet, mely örömest távolt keres, végre csak ott nyugszik meg, hol ébredő lelkünk először fejlett ki a sejtések homályaiból.

Vídám kedvvel járom be a tájt, hol minden oly rokon s szívhez szóló. Künn ugyan szebbet s felségesbet láttam; csodálva kelle hódolnom az emberi észnek, mely művészlélekkel varázskört von maga körűl; de szeretetre még is csak hazám földe bírhat, s pásztori létünk egyszerűsége vonzóbb zajló piacznál a fényűzésnek, hol kiki mindenét vásárra viszi, s nyereség intézi lelki testi tehetségeit. A büszke sír, mely márványhalmokkal az időt gúnyolja, nem gerjeszt oly érzésre, mint a kisded mohos kő, mely boldogúlt szülőm hideg hamvát födi.

Leginkább mulatok azon omladék közt, mely a lakásunk mellett lévő dombon, százados tölgyek között áll: hol őseim hajdan laktak, csatáztak. Emlékezel, mily gyönyörű onnan a kilátás? mily bájló S* városka fekvése nyugoti részén, s az országút csavargása, mely élet gyanánt most bokrok, lapályok közt el-eltűnik, majd virágos halmokon ismét szembe ötlik, míg a messzeség homálya végkép nem rejti el. Itt a múltnak képei vonúlnak el szemem előtt s hazám történeteit erős és gyönge vonásival fontolgatom. Hej barátom! mért szálltunk le a magasról! Az erős de szabad levegőt a puhább maradék nem bírván, leszállt a völgybe, hol a földi gőz sötéten borong felette. De elég! lásd ebből, mint élek és érzek.

2.

Ha az ember éjfélkor ír, mikor nappal is rá érne: jele, nem tud aludni, s ez, ha különben tesi baj nem virraszt, feszes állapot s inkább tapasztalni, mint festeni lehet. Én tudom okát s épen azért ébren álmodozom. Egy nem ritka eset emelt ki nyugalmamból. Nevess ki ha tetszik; de ne vádolj! gondold meg azon bölcs mondást: mit vak esetnek hívunk, az jön épen legmélyebb forrásból.

Tegnap ismét a várhegyen valék; már nem tudom, a szelíd alkony-e, kísérve madarak zengzetitől, vagy más valami titkos elő-

érzés lágyított-e meg: de minden tárgy életet nyere hevűlt képzetimtől. Szinte kiömölve magamból néztem a távolban ég- s földet testvéri csókban olvadozni; ez a szerelem képe! gondolám, mely világokat rokonít, és az éltető nap csak egy piczinyke szikrája ezen mennyei lángnak. Így eszmélkedve ballagék le a völgynek, tudja isten. mi nem kerengett fejemben; midőn egyszerre, nem is ügyelve a léptemet gátló vízmosásra, valami másfél ölnyi mélységbe zuhantam. A szédelgő ideák megszűntek, de éktelen szorongás lepett meg, midőn azon pillanatban asszonyi sikoltást hallék felettem. Első tekintetem egy leányba ütközött, ki ijedtében szinte halaványan, a parton álla s gyöngéd karjait segédűl felém terjengeté. Gondolhatod, mily hamar talpon s néhány szökéssel megette állék. Mit szóltam, mit míveltem, azt magam sem tudom; halotti dermedésben néztem a szép alakra, ámbár vérem soha tüzesebben nem szökelt. Ő kellemes hűledezéssel fátyolát pirúló képére vonván, örömét rebegve szerencsés estemen elfordúlt s eleinte halkan utóbb szaladva távozott s a fák közt tűnt el. Ügyetlenségem érzete s a csodálat engem lekötve tartott, zavartan néztem utána, míg az esti levegő haza nem utasított.

Atyámat nyugtalankodva lelém s elmaradásom okát adván, mondá nevetve: „így jár, ki szűntelen a felleget méri. Mint föld gyermekének szükség, hogy néha le is nézzünk, mert a ki megbotlik, homokot árúl.“ Ekkor vevém észre portól fakó ruhámat s a mi több, hogy kalap nélkűl tértem vissza.

Mit szólsz ezekre? én legalább, ha rajtam ez néhány év előtt történik, azon tüneményt berki tündérnek tartottam volna: bájaira nézve annak is illenék. Most azt vélem, hogy ő is halandó, s épen azért óhajtanám életembe szőni. Nemde mosolyogsz, hogy érettebb koromban is egyszeri látásra oly szívért hevűlök, mely vagy másé, s ha nem, árokban keresi hívét? Azonban nagy idő kell-e frigyesűlni valakivel? lassan tesz-e vizsgáló lelkünk egy szép tulajdont a máshoz, míg a szerelem mértéke megtelik? vagy pedig egy lelkes tekintet, egy lelki villanás már elég lángítani a szunyadozó érzést? Ezen kérdésimre felelj, de hagyd szívedet is közbe szólani.

3.

Szerte jártam a környéket, meglátogatván a szomszéd urakat. Ki leányát, ki húgát s egyéb rokonát mutatá be: némely virágot leltem távollétem alatt kifeselve, de a kedves tűnemény nem volt közöttök. A városban is kérdezősködtem. A fogadós feldícsérte magát, mennyi útazó megfordúl nála, de én mind ebből semmi nyomát nem lelém s békétlen tértem haza.

Szinte várom kérdésedet, t. i. ha egy pillanat annyira elbájolt, mért nem mentél utána? minden illendőséggel kinyomozhattad volna. Helyesen barátom! de gondold el gonosz helyheztetésemet; azonfelűl tán magad is tapasztalád: ha szívünk mozdúl, eszünk kereki hamar öszvezavarodnak, s ha ezen mentséget is gyöngének találod — szeress!

4.

Épen válaszodat olvasám, melyben a szerelmet unalom gyermekének tartod s ezzel nem kis bosszúságba hozál, midőn atyám, levelet tartván kezében, szobámba lépett s ezen szavakkal: „Fiam, jó újságot hozok!“ melléhez szoríta. Az újság ez: ő ismeretségei által a fővárosban számomra hivatalt szerzett. „Az út — mond — nyitva legfőbb méltóságra, ha ezen nemes czélt csüggetlen folytatod. Ideje már a polgári életbe is avatkoznod; az emberi szövetség mindenkit szolgálatra kötelez, s ez kútfeje az igaz szabadságnak, mely hogy az egészre terjedjen, az egyes terhet békén viselni ösztönöz. Csak ott állandó a törvény, hol szegény, boldog annak sikerén fáradoz, s nem ott, hol félrevonúltan a közügytől jobb időket siratva, egymás sérelmeit panaszolják. Nem sokára együtt indúlunk el, s örömmel nézem, ha atyai szorgalmam gyümölcsét használod.“

Ámbár ilyesekre elkészűltem s megyénkben valami tisztséget keresni szándékoztam, mégis ezen váratlan hír kedvetlen lepett meg; de jó atyám örömét tekintvén, időt se vettem a megfontolásra s tetszésére bíztam sorsomat. Ő bennem él és azt véli, hogy neve új díszt nyerend általam, s én hálátlan volnék, ha függetlenségemmel nem adóznám. Nem várok ugyan sokat; de nem is rettegem a jövendőt. Az emberekkel nem oly nehéz élni, miként négy fal között véljük: ha nem vágyunk felettök ragyogni, vagy nem kénytetünk tőlök kegyelmeket fogadni. Hála sorsomnak! mind ezektől ment vagyok.

5.

Atyámmal szerencsésen elértem rendeltetésem helyére. Első napokban mindjárt a nagy s kisebb urakat (kiknek egyenes, vagy mellékes befolyások van tisztemre) eljártuk, s ha mindannyi szép igéretek közűl csak néhány teljesedik is, sok hajlongásom nem esett hjában.

Új tisztem csak délig tart, a délutáni órák egészen magamék. Most szállásom igazgatásával foglalatoskodom. Atyám néhány hetet itt tölt, igen meg van elégedve, csak néha valami titok akar kitörni belőle, melyet makacsúl takargat mindig. A kedves ismeretlen többször mint akarom bészökik álmaimba s nagy oka, hogy az idevaló szépekből még egy sem hata rám.

Az idő miként játszik velünk, miként másítja és forgatja az embert — ezt leginkább látom most egyik iskolatársunkban. Emlékezel Perjes nevű fiúra, kit lomhaság s örökös álmossága miatt új Morpheusnak tartván, úntalan csipdezénk? Ez most itt független sorsban él, hacsak a játszóasztal lekötve nem tartja. Ő mindent tud s ismer, ezer gondolatok forrása, kész eszköz mindenütt mindenre, hol jó asztalt s tele erszényt gyanít: egy szóval eleven krónikája a város. Öszvetalálkozásomkor véle, ittlétem czélját megértvén, tüstént minden elöljáróim biográphiáit elbeszélte s oly valóan, mintha mindegyik meghittje volna. „Te nyargalva mégy elő — mond — neked homlokodra van írva, hogy tiszttartód ott-

hon nagyságol. Én tettel s tanácscsal akár mikor szolgálok, mert ha más nem csal meg, magad csalod meg magadat.“ Ki tudja, mit nem hordott volna öszve, ha egy zömökös úr nem közelít, kit is megpillantván, súgá fülembe: „ez a jó úr princzéje lelkét az orrán hordja; mindjárt hozzá megyek ozsonnára — de tiszteld őt, mert szörnyű hazafi, haragszik a napra, hogy nincs bajúsza s az angyalkákat is kalpagban képzeli.“ Ezzel a vastag úrnak karjába öltekezve, elballag. Ez egyik régi ismerősöm újított kiadásban. Annyiból szeretem, mivel könnyelműsége mellett is éles észt s emberismeretet bír: határt pedig én szabok, mennyire közelítsen.

A másik ismerősöm bizonyos Rengházi, ama híres diák, kit tanítóink például állítának fel, s mi fentebb elme gyanánt bámúltunk; s tán azért is gőgje eszén felűl nőtt.

Perjessel tétova sétálván, két ember jön előnkbe, kik megmegállva valami nagy dologról versengeni látszottak. „Nem ismered azt a halavány s komoly képű embert? — kérdé Perjes — az Rengházi!“ Én meg akartam szólítani. „Ne háborgasd — mond tartóztatva Perjes — ők most a halhatatlansággal játszanak. Csak nézd miként nyomkodják egymás kezét, pedig tudom, gyűlölik egymást. Rengházi szép birtok mellett tudóst játszik s felséges homályba leplezi a reminiscentiákat, melyek zavart olvasástól még fejében kerengnek. „Tudod, a mi árva nyelvünkben sok a vezér, kevés a közvitéz. Ő is ítélget, a nélkűl hogy jobbat mutatna s a készet ócsárolja: hallom ugyan, vannak munkái, melyekkel a publicumot ijeszti, jelesnek tartják tőle a tízparancsolatot, melyet ugyanannyi sonettbe foglalt. Ha elméjét vizsgálom, Babylon tornya jut eszembe. A másik is szinte tudós s esküdt ellensége minden újnak. „A legszebb Múzsát is megveti, ha szalonnától nem csillog haja. Ő sokat dolgozik s czérnával mért versekkel harsog a pusztai népnek.“

Hideg méltósággal viszonzá köszöntésemet Rengházi, midőn mellette elmentem, alig hiszem hogy reám ismert én pedig gondolám: csak villongjatok, ám e nagy harcz csak szóba s tintába kerűl.

6,

A titok kinyilatkozott s nekem ezer gondot okoz. „Fiam — mond tegnap atyám — még egy férfit kell meglátogatnunk, ki téged s engemet leginkább érdekel; ő régi barátom, vigyázni fog szükségeidre s maga is előbb fő hivatalokat viselvén, útasítást adand új pályádon. Eddig a szokatlan munka s házi gondjaid elfoglalván, nem akartalak háborgatni; most ittlétem végire járván, illő nála személyesen udvarolnod, s örömmel óhajtom, hogy azon nemes házat ezentúl is többször megkeressed.“ Én egész készséggel vevém kalapomat; atyám mozdúlatlan álla, valami feltétel látszott fejében forogni.

„ Ha tetszik, édes atyám! — mondék — tehát mehetünk. Ő kezemet fogván, égő szemmel sokáig rám nézett s szinte ellágyúlva mondá: „Lajos! én boldog férj voltam; te maradtál egyetlenem. Még halálom előtt szeretnélek egy jó lélekkel

frigyesűlve látni. Azon barátomnak van egy leánya — vedd el!“ Lesújtva állék s zavarodásomban nem tudtam felelni.

Atyám szorongásomat látván, mondá szelíden: „nem kényszerítlek! azonban megvallom, ez egyik édes kívánatja éltemnek. Jer.“

Némán ballagtam atyám mellett. Százszor is ajkimon lebegett az ismeretlenhez való szeretetem! de mindig visszavonúlt mellembe, elgondolván azon bizonytalan s gyöngeséggel határos indúlatot.

A komor inquisitió épűlete nem lehet rettentőbb szabad léleknek, mint nekem B* úr háza. Lábaim szinte ólommá váltak, alig tudtam felvergődni a lépcsőkön. Az ajtó nyílik, egy tisztes öreg úr lép előnkbe.

„Későn hozom — mond atyám, az öreg kezét megrázván — de annál biztosabban.“

„Reménylem, hogy bennem második atyját szemléli és ezentúl minden hiú világi szokást félre tévén, fiúi szívvel közelít hozzám,“ viszonzá az öreg. Hogy magamat furcsán viseltem s nem igen okosan szóltam, nyilván jelenték B* úrnak ezen szavai: „ej édes öcsém! annyit forogtál a világban s mégis oly félénk vagy? azonban megismerjük egymást s a tartózkodás múlik.“

Feszűltségem lassanként eloszlott s neki bátorodva, én is beszéd közé elegyedtem, mindenkép el akarván simítani azon szögletességet, melyet első jelenésem reám bélyegzett, s nem sikeretlen, mert utóbb az öreg B* szemei kedvezőleg mulatának rajtam.

Nem sokára a házi kisasszony is megjelent. „Nelli leányom!“ mond az öreg, azután engem is mint új házi barátot bemutat leányának. Alig hiszem, hogy ez tudta, mily szándékkal vezettetém elébe, mert legkisebb habozást sem árúlt el: nyugodt vídámsággal üdvözle s oly nyíltan nézett szemem közé, mint valami tárgyra, mely se nem vonz, se vissza nem taszít: kétes állapotom ez által igen könnyebbűlt. Nelli egy azon alakok közűl kiben nem tudunk megegyezni, szép-e vagy nem? Arczvonásai nem szépek, de bájosan öszvehangzók, termete kicsiny, de mozdúlati könnyűk: nem-akarva tartják fogva a szemet. Én mindjárt intéztem hozzá szavaimat, s kedves lőn társasága; csak mikor a két öreg magunkra hagyott, hézagos lett a dialogus, s én már az idővel akartam előállni, midőn Nelli ezen újsággal lep meg: „most nálunk minden öröm hiányos, mert kedves Máli öcsém nincs közöttünk.“ Én hátra lépve öszvecsaptam kezemet s „még egy testvér!“ kiálték. „Igen, igen! — viszonzá Nelli merőn szemembe nézve — Máli öcsém egy nénénkkel fürdőbe útazott s néhány hét múlva tér ismét vissza.“ Erre lelkesedve kezdé dícsérni, mily szép s jó, tán egész életét is leírta volna, ha az öregek félbe nem szakasztják. Nagy örömömre atyám búcsúzott, én utána. B* úr oly kegyesen bocsáta el, miként fogadott. Nelli szíves idegenséggel.

Estve atyám ismétlé kívánságát, elómbe terjesztvén ezen szövetségből reám sarjadó hasznokat: t. i. nemzetség, birtok,

„Tudom — mondá a többi közt — alacsony birtokvágyást lelked nem ismér; de ha jóság mellett pénz is van, kettős nyereség. Atyáink azt tartották: a férj adjon ebédet, az asszony vacsorát.“ Én hallgattam, s ő látván, hogy bizonyos válaszra eltökélve nem vagyok, mondá igen kegyesen: „nem kényszerítlek; de azt méltán várom tőled, hogy férfikorba lépvén ten szerencsédet fontolóra vesd.“

Barátom! nemde igaz atyám mondása? de az ember miért oly gyarló? hidegen megy el az igazság mellett s meghal álmaiért. — Légy boldog!

7.

Atyám jószágaira tért. Azóta többször valék B* úrnál s tiszteletem mindig nevekedik iránta. Mily türelmesen ítél ő a világi dolgokról, habár visszás indúlatok ütköznek is öszve; mily kímélve oktat s rejtekezve segít. Bár csak leányát ne kellene elvennem. Ez iránt hallgat ugyan, de még sem kétlem, egyet ért atyámmal.

Nelli jó leányka; víg kedvű, szemes, tüzes gazdasszony s mívelt elméjű. Öcsését indúlatosan szereti s hol csak lehet, maga felett ragyogtatja. Ritka tulajdon a szépeknél. Ő barátí érzést mutat: de hála isten! nem tetszem neki; úgy hiszem, a másik is különb emberre talál.

Ne gondold barátom, hogy nem vádolom magam is gyermeki tévedésemet: de vétek-e az? ha keblünk egy képet imádva éltet, melyet a képző erő örök ifjúságban felénk ragyogtat; mely távol, de annál szebben mosolyog életünkre s az elmét édes lehetséggel kecsegteti. Igaz — atyám minden áldozatot érdemel; de a halasztás nem engedetlenség.

8.

Perjes, ki úgy szólván más emberek gyöngeségiből él, B* urat becsűli, kit én csak mint távol ismerőst említék neki. „Ő igen derék ember — mond Perjes — ha feje enyém volna, megmutatnám mint kell játszani a világgal; ha erszényével bírnék, én is az ablakról néznék le a szegény párákra, kik annyit szaladnak, lármáznak, árúlkodnak, hogy utóbb a koporsón kis czifraság láttassék.“

„Hallom, derék leányai vannak?“ kérdém Perjest.

„Van kettő, Máli édes, Nelli mostoha“ — felel ő. „A mi a leányokat illeti: Nelli elvenni való, vigyázni fog az életes házra, s ha ura meg nem hízik, jele, hogy vízzel él. Máli csillagnéző, szép *noli me tangere*, száz lépésre elpirúl, he férfitekintet fúrja magát szemébe; vitéz legyen, a ki bele kap, mert a sírban is hűséget vár. Én örömest állítanám őt szobor gyanánt szobámba.“ Egyszerre elhallgat s kémlelve reám néz — „talán csak nősző vagy? — ha levélhordozó kell, itt kezem. De jó vigyázz, kiepigrammáznak. Egy költő, ki szégyenére a kilencz Múzsáknak gazdag is —“.

„Rengházi?“ kérdém hirtelen.

„Az — felel Perjes — már régóta kibérlette az utczát s képeket metsz reá mint tükrébe a fiatal leány.“ Képzelheted miként örűltem ezen hírnek, legalább lesz okom magamat távoldad tartani.

Életem különben egyszerű. Szorgosan dolgozom, a gyakorlás elősegít, s nem sokára egészen betöltöm azon helyet, hová űltettek.

Néhány társaságokba is hivattam. Barátom! ezekben a nemzetiségnek semmi nyomát sem láthatni, az utános jégarczczal tétováz mindenütt. A vígság, mely másutt minden sorsot egyesít, itten minden rendnek fenyítő határt szab. Kinek a szerencse néhány hold földdel többet adott, már félvállról néz nemes társára. Hideg barátság, suttogó leányseregek szánakodva néznek a szegény hazafira. Meredt férfiak hivatalos köntösben már messziről éreztetve tehetségök súlyát — ez képe itt a nagy világnak.

9.

Őszitességem nagy gondtól szabadított fel, legalább nem leszek kénytelen szív nélkűl lekötni magamat.

B* urat otthon nem lelvén, Nellihez mentem. Beléptemkor egy levélkét tett félre, melynek édes tartalmát mindjárt képében olvasám: „Máli nem sokára itt leszen“ — mond — és — és — itt megakadt.

„Ez az és — mondám — kapcsoló ige s más nevet is ígér.“

„Ezek a teremtés urai mindjárt titkot sejtenek“ viszonzá Nelli csintalan — „és nénénk.“ Ezzel vádolni kezd, miért nem örűlök Máli érkezésén; ezért a hidegségért, úgy vélé, adózni fogok ha meglátom s én is egyike lehetek imádói közűl.

„Ily ajaktól a jövendőlés nem veszedelmes. A jelent inkább retteghetném!“ felelék magamat igen alázatosan meghajtva.

„Úgy tartom, a jelenlét mindig örvendetes, ha a múlttal békében élhetünk“, felelt Nelli. Az ismeretlen képe lövelt eszembe s elnémúlék. Nellinek sem igen volt kedve az elszakadt beszédet új folyamatba hozni, hanem levelén csüggő szemekkel gondolkodva egyet sóhajtott, s én utána. Úgy űlénk, mint egy öszvezendűlt szerelmes pár békűlő félben. Nem sokára csengettek. Atyám! mond Nelli s elébe szalad, én őt követém.

„Jer öcsém, beszélgessük el az estvét, ha jobb mulatság nem tartóztat!“ mond B* úr, szobájába intve s derűlten maga mellé von a párnaszékre. Sok kérdéseire visszásan feleltem, azért elhallgatott, de szemei úntalan rajtam mulattak. „Lajos! — mond végre kezemet fogván — te ifjúságomat bájolod vissza; atyádat vélem benned, oly hasonlók vonásaid az övéihez. Ezen korban volt ő is, midőn ifjúságunktól fogva álló barátságunkat nagy veszély fenyíté.“

„Veszély? — kérdém álmélkodva — ily erős két szívet mi háboríthatott meg?“

„A szerelem — viszonzá B* úr. — Egy tárgyért hevűltem atyáddal, s övé lőn az elsőség. Nem tagadom, nagy kűzdés által győzheték csak az eláradt indúlaton, de győztem. Utóbb egy özvegygyel én is frigybe keltem. E házasság gyümölcse Máli. Nelli mostoha leányom, de saját vérem szerint szeretem őt is.“

A tisztelt ősznek bizodalma nyíltságra buzdított, s eléje terjesztém atyám kívánságát. „Gyermekeink öszvekelése egyike régi álmainknak — mond B* úr — én nem ellenzem, ha szíveitek önkényt hajlandók arra: de minden áldozat nélkűl; szülőké a választás, a megismeret túl esik hatalmokon. Az ily szövetség kétesen vág életünkbe, csak eltökélett érzés bírálhatja meg érdemét.“

Most ideje, gondolám, a kegyes öreget titkomba nézetnem s hím nélkűl megvallám neki az ismeretlenhez való vonzódásomat; de hogy mégis gyors lángomnak félig-meddig mentő okot is adjak, minden kitelhető elevenséggel igyekeztem lefesteni alakját s örömmel láttam az öregnek nőttön nőni figyelmét. „Nem hiszem — így végzém szavaimat — hogy ezen gyermeki hevűlés oly soká tartson, de most még máshoz tiszta érzettel nem közelíthetnék.“

„Helyesen édes öcsém — mond B* úr vídáman — én szívemből minden jót kívánok s atyádnál is szószólód leszek.“ Vacsorán ott maradtam, valamennyien vígan voltunk. Vígan tértem haza s a történtekről visszaemlékezvén azt találtam: minden emberben él költői tehetség, midőn hibáit vagy eltévedéseit szépíteni szükség.

10.

Láttam őt s a nélkűl hogy tudnám kicsoda, már félteni is kezdem. A szerelem olyan vendég, mint a nagy úr szegény háznál; magát csak kielégítené az ember, de kísérői ezer bajt okoznak.

Néhány esős nap után szép langyos idő lévén, kocsin, lovon sok ember a szabadba tódúlt; magam is egy kertbe sétáltam. Ott tévelyegtem, míg egy nagy úr, tán unalmából, magához intve, beszédet kezdett velem. Gondold el örömijedésemet, midőn egyszerre a szép ismeretlent egy huszártiszttel karöltve előttem elsétálni láttam. A szó elhalt ajkimon, egész létem szemembe zárkózott. Ő is megismerni látszott: ezt vallá azon tekintet, melylyel köszöntésemet viszonzá. Örömest utána mentem volna, eleget mozogtam, kezemet tördeltem, ő excellentiája mindig beszélt, s az illendőség nem engedé őt elhagynom; majd félórát tölték ily kínos nyugtalanságban. Nagy-sokára jöttek több urak, s ő excellentiája elbocsátott; de bármennyit néztem, szaladtam, többé reá nem akadtam.

Öröm s boszúság közt mentem B*-hez: s épen, a mint szobájába lépek, valami suhogó ruhás surran ki a mellékajtón. Én a nélkűl, hogy az öreg kérdezett volna, mindent elbeszéltem neki, s ő nagy részvéttel minden környűállást pontosan kihallgatott. Belső nyugtalanságom nem hagya nála soká mulatnom, különben is terhemre volt az öreg vídámsága s Nelli csintalan mosolygása, ki minduntalan keresztűlment a szobán. Búcsút vevék, előre mentvén magamat, ha néhány napig udvarlásomat elmulasztanám. Az öreg minden jót kívánva, igen nyájasan bocsátott el. A ház előtt Rengházit lelém, keserves ábrándozással nézve az üres ablakra. Elsötétűlt midőn megpillanta, mintha az utczát is féltené tőlem.

Csak énekelj beteg társ, gondolám s elsiettem felkeresni Perjest. Négy kávéházat eljárván, csakugyan reá is akadtam.

„Adok munkát, te eleven currens: fejed s lábad szánd nekem néhány napra" szólék Perjeshez s leírván a kedves alakot a mint bennem él, arra kértem: nyomozná ki valami módon s adná tudtomra.

„Kölcsönözd Jakab létráját — viszonzá Perjes — mert ilyen szépséget más planetából lehetne csak leragadni, én sok leányt ismerek —"

„Nem ismered — kiálték hirtelen — különben ily fagyos képpel nem boszantanál", s elbeszéltem neki, hol s kinek karján láttam.

„Ha itt van, fellelem: de hát ha megugrat a huszár? akkor te állj ki vele, majd én csak messziről csodálom vitézségedet", mond Perjes s minden készséget ígérve hagyott el.

Levelem oly zavart, mint elmém: de baráti kézbe jut, egyedűl ez nyugtat meg. Ámbár minden bizonytalanság epesztő, mégis rettegek találkozni véle. Hátha fentebb sorsú? vagy, mi több, ha más sajátja már! akkor csak magam vesztek s miként lépjek jó atyám elé? Kétkedve így kérdezem magamat — s méltán; mert a szerencse, látom, nem igen kedvező. Először árokba estem, s most a huszár — oh az a huszár!

11.

Barátom! mily nehéz valami gyöngeségtől megválnunk, ezt magamon tapasztalom: de úgy hiszem, nem sokára teljes jobbúlásomról többet írhatok.

Tegnap B* úrnál valék. Máli a fürdőből megérkezett, de főfájás miatt nem láthattam. E házban is valami szövetik, mit előttem igen titkolnak. Innen haza térvén, Rengházi toppan szobámba s röviden átszökvén az iskolapályán, kérdi daczosan: mit csinálok annyit B* úrnál.

„Hát téged mi lappangtat a házon kívűl?" kérdém viszont a hevűlőt.

„Azon kéjszellem — viszonzá Rengházi — mely a lelket istenítí: a szerelem!" s ezzel száz meg száz phrásisokkal elbeszélé szíve történetét; azután elővesz egy csomó papirost s Málira írt verseit felolvassa. Olvasás közben szörnyű tűzbe jött s midőn már igen közel járt a naphoz, akkor nézett le rám, nem olvadtam-e még el. Részemről ezen költeményekben hol a fülmilét, hol a baglyot hallám.

„Sajnálom, hogy te lettél vetélkedő társam: hihető, veszteni fogok, de azért czélomtól nem állok el. Te pennával harczolsz, én karddal mindent halomra ölök!" ezt mondám mérges hangon.

„Érte halni üdvösség!" felel Rengházi s az ajtó felé vonúl. Ekkor berohan Perjes. „Megvan a huszár, meg az ismeretlen asszony, vagy leány! — kiálta — jer! az aranykakas-fogadóba, ott a te Édened."

„Bocsáss meg, Rengházi! — mondám — én nem gátlom

szerencsédet; sőt ha akarod, kérőd is leszek: de csak úgy, ha nem gondolsz a kosárral.“ Rengházi nem szól s míg kezemet szorítá, megvetőleg pillantott Perjesre, ki irántam felébreszté gyanúját s fellengve távozott el. Én a fogadóba sietek, a kapúnál akarván meglesni a kedves megjelenését. Feszűlt kebellel ott állék egy ideig, midőn ezen szózat: „Ej villogó villám! Lajos! mit csinálsz itt?“ harsogott mellettem, s Szálnoki major, kivel a külföldön ismerkedtem meg, áltkarolt. „Jer feleségemhez! — mond tovább — ne álmélkodjál mint a megvert tábor“ s szobájába vezet, hol egy szép szőke asszonyság nyájasan fogadott. Szabadabban lehellék, látván tévedésemet. Szálnoki most elbeszélte: hogy néhány vásárlásai végett ide szállt s holnap költözködik csak B* úrhoz, kinek leányával öcscse kézfogást tart.

Innen haza menvén, B* úrtól ezen levelet kaptam: „Holnapután egy kis házi ünnepet űlünk, melyre szívesen meghívlak; több szeretett személyt fogsz nálam találni, azért jöttödre számolok.“ — Ez a hír Rengházinak elég tárgyat ad elégiára. Meg nem foghatom, miért titkolódzott annyira B* úr, s minő érzéssel fogja ezt atyám hallani.

Bús irányt vesz. látom, szerelmem is. Fogyton fogy reményem az ismeretlent megláthatni. Boldog vagy barátom, hogy hűltebb vérrel áldva a természettől, nem kell vesződnöd üres álomképpel.

12.

Miként írjam le hideg betűkkel forró érzetek közt zajgó éltemet. Enyém ő! ezen rövid szókban leled végtelen szerencsémet. Mily sokat adott egy pillantat; legmerészebb vágyaim ellankadtak fényénél.

A rendelt napra B* úrhoz mentem. Elfogódva örömtői jön elém a tisztelt ősz s ezen szavakkal: „jer fiam! oszd velem azon boldogságot, melyben létünk oly ritkán részesűl“ szobába menénk, hol — őt láttam, ama tisztnek karján. ki őt a kertben kísérte. Mint az első napvilág a vaknak fényre nyílt szemére, melyet ismét bús homály éjjelez: úgy hatott rám e nem sejtett látás. Vérem majd lángolt, majd hidegen rohant szívemre. Szédelgeni kezdék, de csakhamar édes gyönyörűségbe merűltem, midőn B* a lángzó képű kedves alakot elém vezetve „ez leányom“, mondván, annak kezét kezembe tevé. Egész létem egy hosszú sóhajtásban feszűlt eloszlani, midőn — atyámat is könnyes szemmel felém jönni s áldó kezét felém terjeszteni látám. „Itt állnak gyermekeink — rebegé az öreg B* — Nemde barátom! nem minden álom hívság?“ s a két ősz egymás karjába dőlt.

Feleszmélvén a sok szívreható örömingerekből, vevém csak észre a körűlállókat — Szálnoki majort hitvesével s Nellit azon nekem annyi félelmet okozott tisztnek keblére simúlva. „Kapitány Szálnoki — mond B* úr — Nelli mátkája, nem sokára kedves vőm.“ „És a kapcsoló íge, a mely a levélben maradt!“ így szól közbe csintalan Nelli. Néma ölelkezés lőn tolmácsa a különféle érzéstől lekötött nyelvnek.

Azután B* kifejté e történet mivoltát: t. i. Máli nénje, anyja testvére, kiben egy lelkes asszonyt tanúltam ismerni, fürdőbe utazván, S* városka felé vevé útját, hogy onnan atyámat is meglátogassa; de balúl értesíttetvén atyám otthon nem léte felől, legott meghált. A szép langyos estve sétálni csalá: ekkor Máli a kilátás végett eltávozván nénjétől feljebb ment a várhegynek s engem az árokban lelt: de mindemellett oly szerencsés valék neki tetszeni. Az öreg B* festéseimből mindjárt leányát gyanítá, de teljesen csak akkor győződött meg, midőn a kertből oly nyugtalan hozzája menék s mind Málit, mind Szálnoki kapitányt oly híven leírám. Ekkor atyámat mindenről tudósítá, s az is titkon eljött, hogy boldogságomban semmi hiány ne légyen.

Későn jutott eszembe, hogy Rengházinak kérője vagyok, azért is Perjessel felkeresvén őt, megvallám neki, hogy nem is sejtve magam lettem vőlegény s csodálnom kelle, mily könnyen győzött magán, midőn rövid hetvenkedés után elégtétellel kínáltam. „Mely ember képzetének él, annak a valóság bizonyos halál", így szépíté lemondását. Nagy szerencse, hogy az ember minden kénytelenségnek nyugtató okot talál.

Perjes szívéből őrűlt. „Hallod-e? — monda — szíved dolgában sokat fáradtam. Ha netalán télben úgy járnék, mint a tücsök a hangyával, hozzád jövök beszélgetni a földi hiúságról."

„Tárt kapút lelsz nálam, akármikor jösz", felelék.

13.

Nelli Szálnoki kapitányné; nem sokára én is czélomnál leszek. Barátom! mily nemes szívre lelék! De siess hozzám s ezután ítélj magad. Sokat bajlódtam semmiért, de szeretetem díja édesen kipótolja a nyugtalan órákat. Isten hozzád!

A Fehér Köpenyeg.

(1825.)

Sok ember azt véli, hogy a falúsi lakásban lelhetni nyugalmat; igen, ha ki már nyugalmát oda viszi magával; azonban a természet ezernyi bájai sem idézik fel mindjárt a lelket sűlyedtéből, és a csörgő patak, a fák kies zöldje, illatos rét s a fülmilecsattogás sem tölti meg tüstént a várostól meglapított erszényt. Csöngedi Bencze is azon véleménynyel, hogy majd a természet kebelén minden öröm újúlva tűnend fel neki, tavasz kezdetén oda hagyá a nagyvilági zajt, mely közt legszebb korát változó szerelmekben, s tomboló mulatságokban élte által. Megúnván a fényűzés hiú játékait, a mázos arczokat s az olcsó szívek erőltetett ömledezéseit, szinte más világban képzelé magát, midőn kellemes fekvésű jószágába érvén, azon rég nem látott szobákban szálla meg, hol gyermekkora szép álomként lengé körűl s minden tárgy, minden szöglet édes emlékezettel köszönté. — Bencze heves, könnyelmű, de jó szívű ember volt; oly hamar érzékeny, mint feledékeny: miként az alkalom s az újság hatott reája. Még férfikorában sem átallá az ifjúság csínyait s kész volt önkárával is áldozni, hol más félénken vonúlt el. Ingadozó lelke most a magánytól várt új örömeket s orvosoltatását hibás számolásból eredett sebének.

Elfogódva nézte háza belső intézetét, hol kívülötte minden régi ízlésre mutatott. Komoran néztek alá üstökös elei s több magyar hősök a barna falakról mintha neheztelnének elfajúlt vérökre; a fogasokon még régi rendben vegyest lógtak kardok, fegyverek s egyéb vadászeszközök: közbe gazdaságbeli rovások, s pajtakulcsok aggatva; a tetemes karszékek s aszalok az idővel látszottak viaskodni — szóval mindent azon állapotban talált, a mint boldogúlt atyjáról maradt s úgy tekinté, mint ereklyéjét boldogabb időknek. Könyvekre is akadt s bár ezeken a moly edzé hatalmát, mégis körűlforgatta s nem kevéssé volt meglepetve, midőn ezen, mostani érzetével oly egyező versre talált:

„Képzete lángösztönére
Honjától sok ember vál,
S a józan ész ellenére
A világ zajtengerére
Kétes habok közé száll.

De ah mennél előbbre lép,
Látja, érzi, hogy álomkép
Az, m'ért hajdan úgy ége;
S ezer kiállt veszélyinek,
Létfogyasztó küzdésinek
Csak lemondás a vége."

Bíz úgy van! mond Bencze, érezvén: mennyi szép reménynyel lépett ő is egykor a világba s túlhaladván az emberkor szebb felét, mily kevés hasznot s mennyi adósságot mutathat. Még inkább hatottak reája a következő sorok, melyekben a költő szédelgő vágyaitól búcsúzni látszik:

„Szép Csalódás! tőled is már
Boldog én, megválhatom;
Szertepattant a fellegvár!
A mit lelkem ezentúl vár,
Könnyen feltalálhatom.

Kis hajlékom hűs körében,
A természet lágy ölében
Szebben virít a jelen;
A mit veszték, elfeledve,
S a szív, bár leesendesedve,
Nem lészen örömtelen.

S míg létemnek víg adóját
Földi sorsom kívánja;
A jövendő akármit ád,
Itt éltemnek kis hajóját
A fergeteg nem hányja.

Alant bár, de szabadságban
S csendes házi boldogságban
Folynak vídám napjaim,
S ha mégis bú-bánat ére,
Annak sebes elűztére
Jó bort adnak halmaim.“

Jövendő éltemet rajzolád, jó ember — mond Bencze — s erősen hitte, hogy semmi csalárd fény nem zavarja többé fel nyugalmát. De mit nem hisz a gyarló ember! ha nem tudja, mit tegyen idejével. Benczének azonban tetszett új élete, bármi egyszerű volt is: el-elsétált s gazdasághoz nem sokat értvén, könyvekből akarta megtanúlni azt: innen következett, hogy többször a jószág természetével ellenkező intézeteket tévén, gyakran fel-felakadt cselédjei együgyű szavain, kik mélyebben láttak a dologba: ezt restellé s mindent reájok bízván, vendég gyanánt élt saját házában s elúntában a párnaszékre dőlve, sok feltétele alvással végződött. Így nyújtózott egykor, midőn juhásza hivatlan hozzá belép s elpanaszolja hosszan: hogy a bárányok vesznek, eső nem jár, a legelő sovány s a só is elfogyott.

„Majd az ispán tesz rendelést!“ mond Bencze.

„Melyik ispán?“ kérdé a juhász.

„Igaz, igaz, magam küldöttem el — mond Bencze — sóra lesz pénz, a bárányok iránt valamit gondoljunk.“

Ezzel neki űlt a gazdaságkönyvnek s orvosszereket írt ki, azután maga is a birkásházhoz ment.

A mint az udvarba lép, első tekintete mindjárt egy fiatal leányba ütközött, ki a sövény mellett danolgatva, guggon étette libáit s ezek elnyújtott nyakkal, víg sípogással kísérték énekét. Bencze, ellenére a pisszegő gúnárnak, hozzá lappang és vállát megveregeti; a leány ijedtében elejtvén tálát, felugrik s lesütött szemmel biberkél kis kendőjén.

„Ki leánya vagy húgocskám?“

„A juhászé.“

„Hogy lehet az, már egyszer voltam itt s még se láttalak?

De én láttam ám az uraságot, vánkoshéj nadrágja volt s lyukacsos kalapja!“ mond a leány s félig reá hunyorog.

„Oh mennyei ártatlanság! mily szép a te képed!“ sóhajt Bencze s a leány nevét kérdi.

„Boris!“ felel a leány, s Bencze feledve bárányait, vele beszédbe ered és mentől tovább nézi, annál több több kelleme tűnik szemébe. Boris nem volt ugyan görög szépség: de erő és egészség látszott elömleni tetemén; gömbölyű arcza s izmos karja majd felcsattant a vértől; s bár a nap elbarnítá, mégis szépen illett tüzes fekete szeméhez. Barna haja, négy ágra fonva, majd bokáig ért s nyúlánk termetét tetszetősbbé tevé. Bencze nem tagadhatá meg tőle figyelmét, sőt először is nyájas szavakkal azt kijelenteni buzgott. Kevés vártatva Boris atyja is oda jött s nagy rovással kezében előszámolgatá a kárt, melyre ura nem sokat ügyelt, hanem szemeit mindig a ház pitvarára szegezte, hol Boris megint előbbi munkáját folytatá, csak lopva tekintvén néha az igen kegyes uraságra.

Benczének ezentúl fő gondja lett a birkatenyésztés és nemesítés; azért napjában kétszer is a majorba ballagott s ha Borist feltűrődzve tagjai javára házi dolgaiban sürögni látá, nem sokat gondolt juhaival, hanem csak neki vágyott tetszeni. Mindent elkövetett, hogy a leány szívét megnyerhesse: de ez hízelkedéseire s legszebb mondásaira vagy bámúlt, vagy nevetett; azért ajándékkal akarta meghódítani s nehány gyűrűvel kedveskedett neki; a leány szívesen megköszönte, de többet nézett a ragyogó érczre, mint adójára. Bencze mind ebben csupa ártatlanságot látván, édes jövendőt ígért magának. Reménye még inkább nőtt: midőn néhány napi ismeretsége után reggel oda menvén, a leányt könnyezve találta.

„Mi bajod kis húgom? — kérdé nagy részvéttel a kíváncsi úr — miért sírsz?“

„Anyám megszidott, agyon tömtem a ludat; szememre hányta, hogy tudja isten hol jár eszem“ felel Boris, szemeit öklével dörgölvén.

„Oh ne nézzen rá, tekintetes uram — dörmögé a haragos anya — ez a leány meg van babonázva, már egy időtől fogva mindent visszásan tesz.“ Bencze magát vélvén babonaszernek, mely Boris fejét zavargatja, nagy készséggel mentegeté; örömest súgta volna a leánynak: hogy ő is mindent visszásan tesz, mert

szűnetlen csak róla gondolkodik, de a háborgó anya nem távozott, azért hirtelen kézszórítással kísérvén ezen szavait: „este felé ismét eljövök!“ haza tért.

Mégis igaz — gondolá Csöngedi úr — csak a falún rejtezik az igaz ártatlanság, nyugtalan várván az alkonyt, melynél egy tiszta lélek majd megvallja szerelmét.

Az este beállott, ámbár hűsebben, mint Bencze kívánta, mert rövid zápor után éktelen szél támadt; azonban ő elment mégis s akolba terelt juhait megnézvén, haszontalanúl kémlelte Borist. Már sötétleni kezdett, s ő kérdést tőn iránta: — „tán a kertben gyomlál még“, lőn a felelet. Aha! ott vár reám, gondolja Csöngedi úr; jó éjszakát mond, eltávozik s a helyett, hogy haza menne, megest visszafordúl s egy résen keresztűl a kertbe sompolyog, vizsga szemmel nézeget; de a nyájjal kijáró s az uraságot annyira nem ismerő komondorok szörnyű ugatással neki rohantak. Bencze ijedtében karót ránt ki a sövényből, s a mint lehetett, segítségért kiáltozva, védelmezi magát. A bojtárok rókát vagy farkast vélvén kullogni a kertben, éktelen dorongokkal oda szaladnak s bámúlva pillantottak egymásra, midőn a vélt farkasban urokra ismértek.

E veszélytől épen menekedett meg, de nagyobb zavarba jött, midőn a ház felé térvén, a kert másik oldalán egy fehér-köpenyeges embert a sövényen általszökni lát; utána akart rikkantani, de szava elállott, midőn azon perczben Boris is szemébe ötlik, a mint vigyázva a szilvafák között a kertajtóhoz sunnyog. Bencze attól tartván, nehogy képtelen hajlandósága elárúltassék, átallá kérdőre venni a leányt s boszúját juhászán tölté, megtámadván őt, miért enged rést csinálni a sövényen. Komoran tért haza s hosszú tünődés után, ki lehetett az a fehér-köpenyeges? jutott eszébe, hogy e tájon vasas németek feküsznek, s ilyformán nem ő okozta a lúd halálát.

Másnap reggel Lázár inasa, ki régóta nála szolgált, bár elvégezte minden dolgát, nem tágúlt mégis a szobából, hanem hasztalan kotonozás közt urára hunyorgott.

„Mi baj? akarsz valamit? szólj vagy takarodjál!“ mond a rossz kedvű Bencze.

„Kérésem van, pedig nagy.“

„Mondd el hamar!“

„Házasodni akarok, pedig mentől előbb.“

„Sok szerencsét! de Lázár, vigyázz! megbánod; öreg legény vagy te már.“

„Negyven; két esztendővel öregebb tekintetes úrnál.“

„Ki kérdezett? Mátkád hány esztendős?“

„Tizennyolcz, pedig szép.“

Vigyázz, számvetésedben hiba lesz: negyven a tizennyolczba nem megyen, kölcsönözni kell.“

„Ej tekintetes uram, nem városi leány az.“

„Mindegy — mindegy! szól közbe Bencze, visszagondolván a múlt estére.

„Követem tekintetes urat! az én mátkám igen jó, pedig szeret is.“

„Lásd ha épen akarsz — mond Bencze — én nem ellenzem; de mivel mátkád oly igen jó és szép, szeretném látni, vezesd hozzám.“ Lázár szerette ugyan urát, de ilyen dologban még sem hitt neki — szólni akart, de Bencze nem engedé, azért nehéz szívvel mátkájáért ballagott.

Míg Lázár oda járt, Bencze mély gondolatokba merűlt és sajnálta a szegény Lázárt, hogy ily bajba esett. Nem sokára lépteket hall, a magas sarkú czipő hangosan kopog a folyosón. Az ajtó nyílik s inasa, mátkáját inkább bévonja mint vezeti. „Ez az tekintetes uram!“ mond és hiában iparkodik a leánynak veres képére szegzett kezeit letolni.

„Boris, te?“ — kiált Bencze, nem tudván hamarjában mit szóljón. Boris leüti fejét.

„Hát te ezt a legényt szereted?“ kérdé a meglepett Bencze.

„Oh csak ne beszéljen ilyest!“ mond a leány s félig elfordúlva pillogat Lázárra, ki most három kéréssel jött elé: hogy ura szóljon Boris szüléivel; másodszor: mivel házasságát megengedé, jőne el a menyekzőre; harmadszor: ha, a mint reményli, nem sokára innen elköltözik, őt hagyná falún.

„Jól van — mond Bencze — te itt maradsz s Boris velem jön gazdasszonynak.“

„Ugy ám, ha mennék!“ mond Boris.

„Tekintetes úr csak tréfál“, mond Lázár, alig várván szabadúlását s mátkáját titkon könyökével elmenésre únszolja. Bencze egy ideig habozott, de utóbb pártfogását ígérvén, a menyekző költségeit is magára vállalta. Boris örűlt, Lázár pedig elsóhajtá magát: lesz itt mire vigyázni!

Midőn elmentek, Bencze inasát vissza inté: „hallod-e Lázár! tegnap este én valamit láttam.“

„Én is, tekintetes uram.“

„Egy fehér köpenyes embertől őrizd mátkádat.“

„Attól nem, mert magam voltam.“

„Hol vetted a fehér köpenyeget?“

„A szomszéd uraság huszárjától vettem a napokban; a ház körűl jó lesz.“

„Menj dologra!“ mond Bencze s az ablakra dőlve fütyörészett ki a levegőbe, gondolván: ma neked, holnap nekem.

Bencze, ígérete szerint, a menyekzőt kitartá s az öszvegyűlt jobbágyság között majd éjfélig mulatott, ámbár a borgőz, pipafüst s a duda fülmetsző reczegése kelletlenűl illeték. Örömest kötekedett volna a menyasszonynyal; de a vőlegény, mintha hozzá lett volna varrva, úntalan mellette állott. Midőn hazament s a vőfény búcsúpoharát rá köszönté, mond az öregbíró: „Tekintetes uram, lássunk hozzá; van ám itt elég kisasszony! már kegyelmedre is rá férne a feleség.“ Bencze megköszönte az őszinte javallást, elvonúlt s egyedűl lévén, alig tudott megválni a gondolattól: hogy együgyű inasa, kit tán az arany sujtás ruháján teve kelendővé, boldogabb nálánál.

Bencze csapongó lelke nem volt képes sokáig valamin bánkódni s néhány nap múlva magán nevetett: mint lehete képes oly neveletlen falúsi hajadonért hevűlni: s ha még a menyecskét felkereste is, csak azért történt, hogy a szegény Lázárnak féltéstől elvonczolt képét láthassa.

Eddig Bencze minden főbb rendű társaságtól elvonta magát; most már, nem tudjuk, unalomból-e, vagy az öregbíró szavától indíttatva, ismét emberek közé vágyott. Házának által-ellenében néhány puskalövésnyire magas nyárfák közűl fehérlett ki nemes szomszédja lakása; egy patak azonban, mely néha zápортól folyóvá szokott nőni, gátolta egyenes útját, s ezért majd félórát kellett kerűlnie a hídhoz. E szomszéd látogatására rándúlt először is Bencze. Váry úr szívesen fogadá s elbeszélé, mily jó barátságban élt egykori atyjával. Bencze, ki Váryban jó embert, de nem sok mulattató tulajdont lele, már búcsúzni készűlt, midőn a házi kisasszony belép: karcsú mint a szarvas, mind e mellett teljes; vídám, eleven s az érettség első hajnalában. Nyájasan üdvezli ez elbájolt vendégét, ki akadozva mentegeté késő jelenését és kellemes udvarisággal a jövendőre bízta annak kipótlását. Bencze sokat forogván a szépeknél, mindjárt sejdíté: hogy több élet van Lidiben, mint ábrándozás, több természeti ész, mint nevelés s titkon örűlt az új ismeretségnek. Tudván, hogy majd rejtekező csodálás, majd könnyű enyelgés, most csendes andalgás, most kitörő kedv s bájleplű semmiség inkább hat a szép nemre mint bármi nagy elme s magába zárt érdem; azért ily módon bánt Lidivel s elsőben is nehezen távozván, nem rossz emlékezetet hagyott maga után, annál is inkább: minthogy deli kűlseje s könnyű társalkodása mellett tetemes birtoka volt.

Váry szerette a vendéget, kivált ifjúságában maga is katona lévén, örömest volt katona társaságban; azért többször magához hívta a tiszteket s tele pohár mellett csatázott velök. Bencze másodszori látogatásakor ily gyülekezetre talált. Lidi megkülönbözteté ugyan, de azért nyájas tekintetét mástól se vonta el; s bájai megismértetését, ha nem óhajtá is, de nem is ellenzé; mélyebb szövetséget nem árúlt ugyan el magaviselete, de nem is tiltá a hódolást, mely nyílván s titkon tömjénezé körűl. Ez Benczét diadalra ébreszté s ezen mesterséggel szőtte hálóját megfoghatni a szabad szívet, mely fűrge madárként repese a lép körűl, de nem akadt belé. Nem merjük ugyan vitatni, hogy Lidinek némely fiatalabb hódoló ne tetszett volna inkább Benczénél, de a gazdag imádó mellett mindig hatalmas tündér áll, mely azt varázsfénynyel hímzi, s ez a házasság reménye. Lidi is tán ettől lelkesítve az ügyes, indúlatos Benczének nem kárhoztatá szembetűnő hódolásait, sőt édes vonzattal viszonzá a fakadó érzés jeleit, mely változó alakban símúl a szív felé s minden apróságban nagy érdemet lát. Bencze tüzesen közelíte, felfogván minden alkalmat; Lidi nem nehezíté útját, de a végső reményt bájködbe takarva egyedűl sejtenie hagyá s így az érte lángzó szívet még inkább gerjeszté. Bencze gyakran általment s Lidi mindig kevesellé jöttét.

Nem hiában nevezik tűznek a szerelmet, mert a ki vele ját-

szik, hamar megégeti magát. Bencze is másnak szőtt hálót s maga esett belé. Szerelmes már többször volt ugyan s ha megcsalatott, könnyen vígasztalá magát, de most tán magányos élete és azon érzemény, hogy ma-holnap„ vagy elkésik, vagy az időből épen kifogy, más irányra készté. Ő szeretett s a mit előbb máson könnyelműen gúnyolt, magán tapasztalá. A kísértet szebb volt, hogy sem hidegen elkerűlhette volna s a múló örömekre szánt tárgynak nyugalmával adózott. Hasztalan hívta segédűl hajdani víg kedvét, a jelennek sajnos érzete legyőzte erejét. Örömtelve látta bár napról napra nevekedni iránta Lidi szerelmét, de szép kilátásait elborítá a vesztés gondolatja, mely komor rémzettel szűntelen űldözé.

Mily szörnyű betegség a szerelemféltés? azt reméljük, olvasóink velünk együtt eléggé ismerik; azért minden felvilágító értekezés helyett jobb örvendenünk, hogy még nem haltunk benne meg, mint egykor Lepidus. Bizonyos dologban minden ember irígy, s kinek magához nincs bizodalma, hamar féltővé lesz; mert hevűlt érzékei másban sejtik az elpazarlott erőt s felébredt gőgje más szerencséjén tépelődik. Bencze is e súlyos nyavalyában kínlódott. A ki- s bejáró fiatal tisztek mindannyi tőrök fúrdalták szívét, minden tekintetben, minden mozdúlatban valami biztos jelt látott, melyet véleménye szerint egész voltában csak a boldog érthet el. A mit maga annyiszor próbált, és más szépek ezer fortélylyal rajta gyakoroltak, mind azt most Lidiben is gyanítá; örömest szólt volna, de a bizonyos frigykötésre eddig elhatározó lépést nem tevén, csak messziről közelíté a dolgot, s ha Lidi jól kinevette, boszankodott; ha pedig azt megbántottnak érzé, könyörgött és magára neheztelt. Még tűrhető volt sorsa Lidi körében, de annál inkább érzé otthon egész teljében a féltés nyomorgatásait: azért is többnyire az ablaknál űlt, vagy óránként a patak mellett sétált, honnan egészen ellátott Lidi házára s ott leskelődvén, ha hintót vagy lovast vőn észre, ő is ott termett: de ha az idő vagy környűlállás nem engedé, nehéz szívvel epedezett magában.

Csak a hív Lázár osztakozott e sorsban is vele: a jámbor látván ura változását, azt vélte, hogy feleségébe szerelmes. — Egy estve, midőn Bencze a patakhoz ment, Lázár bátran útját állja: „Tekintetes uram, nekem szólásom van — mond — még pedig nagy.“

„Majd holnap reggel.“

„Tovább nem tűrhetem; tekintetes urat eddig híven szolgáltam, de most más urat kell keresnem, pedig az fáj.“

„Elment az eszed? mi háborgat?“

„Tán nem tudom miért jár erre tekintetes úr — mond Lázár s ablakjára mutat, honnan Boris épen fél szemel kandikál ki. — Nini! most is ott áll. De majd megtanítom másra kacsingatni!“ Bencze mindjárt megérté baját a hív szolgának és őszintén megvallá, hogy nem Boris miatt jár annyit a patakhoz: de Lázár feltette magában, mihelyt kitelik esztendeje, más korosabb úrhoz szegődik.

E történet Benczét az előtt bár mulathatá is s Lázárnak

adott is volna okot mitől félni, de most épen ellenkezőleg hata reája és magában neheztelt, hogy ártatlansága ily méltatlanúl gyanússá lőn, azért más úton ment leshelyére.

Még Lidivel nem szólt jövendője iránt; de egykor elmerűlten űlvén mellette, nemakarva tűnt fel előtte édes képe a házi boldogságnak — mélyen sóhajtott; Lidi valami titkos bút sejtvén, gyöngéden vígasztalá, végre a leány dagadó keblén lebbent ki kétkedő szerelme. A ki Benczét gyöngeségről vádolja, vessen számot magával s mindjárt elnémúl; hány ember él, kit nem andalítna el a szép ajak édes ígérete, ha kivált az érzés hangjai kísérík? örök hűségről álmadozván, akkor a fagylaló időt megvetve gúnyoljuk. Bencze is ily bájos percztől elragadtatván azt cselekvé, a mitől eddig félt s Lidit eljegyzé hitvesének. Váry áldásával toldván e frigyet, a boldog párnak örömét nevelé.

Édesen hangzottak bár e szavak: tiéd vagyok és leszek mindhalálig! Bencze fülében, de nyugalmat még sem adhattak, sőt leköttetésével még nőtt félelme. Lidi őrízkedett ugyan minden gyanús tettől, de ki magának nem hisz, hogy hihetne másnak? Azért a patak melletti sétálás nem szűnt meg, sőt kellemetesb lőn, mert Lidi is eljárt, vagy legalább kendővel legyintgete feléje — azonban sok per is támadott a jegyesek között. Benczének örökös dolga lett bocsánatért esdekleni. Szerencséje volt, hogy féltése Lidi kellemeinek hízelkedett s e pontban egy asszony sem engesztelhetetlen.

Bú és öröm közt így telt el a nyár, az ősz — a mező elsárgúlt, a fák levelei hullottak, a tél beállott s a boldogok öszvekelése új esztendőre határoztatott meg — az egész táj beszélt már e házasságról s Lázár is könnyebben lehellett. Váry leányát úriasan kiházasítani akarván, semmi költséget nem kímélt; szint így Bencze is új rendbe szedé házát. A régi üstökös vezérek a padlásra vándoroltak: a vastag lábú székek helyett finom, minden test alatt ropogók tétettek — szóval, minden más színbe öltözött és mozgásba jött.

Bencze, jövendő hitvese szobáját minden kitelhető fénynyel felékesítni akarván, néhány napra a városba készűlt s Liditől, más dolgot adván ürügyűl, elbúcsúzott, karácsony ünnepre határozván visszajövetelét. A féltő és szerelmes, ha nem sokat végez is, legalább gyorsan jár: Bencze is sietett haza s a rendelt időt két nappal megelőzte. Már estellett, midőn leszállt kocsijáról, de nemsokára a sötétséget szelíd fény váltá fel, s gyönyörűen tűnt elő a hold Lidi háza felett. Onnan száll felém éltem szép sugára! gondolá Bencze, s bár künn derekasan fagyott, a szabadba indúlt. A mint kapúján kilép, cselédháza ablakánál egy fehér köpenyeges férfi ötlik szemébe; ő ezt Lázárnak vélvén, reá kiált, miért ácsorog hijában az ablak alatt, mikor ott benn dolga van.

„Elismert, uracskám — mond hetykén egy huszárkáplár, én nem vagyok Lázár, hanem szabadságos katona, Boris ismerőse és atyafia.“

„Úgy — mormolá Bencze meghökkenve — mikor jött katona uram?“

„Főhadnagy urammal jöttem: de ő odaát maradt abban a kőházban.“

„A kőházban? — kérdé akadozva Bencze — és oly ismerős ott?“

„Hej uram, csak én kapnék annyi csókot, mint az ott a szép kisasszonytól“ — felel a huszár s egyet vonít bajszán. Akart többet is beszélni: de Bencze nem hallá, vér futja el szívét, erei vonaglanak; bőszűlten szobájába siet s kardot ragadva — hah csalárd hitszegő! legalább ingyen senki ne bírjon — dörögvén a patak felé megyen. Szokott leshelyére érvén homlokához csap — oh én gyáva balgatag, mily bután estem a kelepczébe — mérgesen nevet, én oda járok neki kedvezni, addig ő — — tovább nem szólhata, csak mély sóhajtás torlott ki habzó kebléből. Féltése rettentő dühre gyúladt, midőn két személyt, fehér s fekete köpenyegben lát Váry házába menni. „Ő az, ő! Lidi! lelke oly fekete mint ruhája!“ — rivad Bencze, s eltökélve vérrel enyhíteni boszszúját, a befagyott patakra száll, meg-megsikamlik, de ő semmire sem ügyelve keresztűl tántorog. Váryhoz száguld és egyenest Lidi szobájába rohan. „Hah csábító!“ kiált borzadva, midőn a szoba hátúljából félig a holdtól világítva, a fehér köpenyeges férfit felé jőni látja; majd megáll — majd visszalép — most kard villog kezében, most közelít — már karját csapásra emeli: „jer hát, e vas intézze sorsunkat“, kiált Bencze s magán kívűl elébe vág, melyre valami csüggve a földre zuban, s a szoba mindjárt üres lőn. Bencze tétováz, körűlnéz s midőn magához tért, akkor vette csak észre vitézsége jelét. Egy álló tükörben, mely távolléte alatt Lidinek hozatott, saját képe tűnt fel és nem ismerte meg magát, mert szörnyű háborodásában, levetvén nehéz bekesét, Lázár fehér köpenyegét ölté magára, melyet az, míg a holmit felvinné s új inastársával csevegne, uráéhoz akasztott. Csalatásának fő oka volt a fehér köpenyeggel vesződő képzete annál inkább, minthogy fejét a homályban nem láthatá. Szégyenét és szorúltságát csak az enyhíté, hogy e furcsa tévedésnek senki tanúja nem vala. A gondolat, hogy majd jól kinevettetik s utóbb gyöngesége példabeszéddé válhatik, győzött féltésén s legjobbnak ítélte, mentűl előbb elillani; mindjárt is lábhegyen kifelé sunnyogott, de későn: mert egy cseléd, ki őt berohanni látta, hírűl adá jelenlétét. Erre Lidi egy ismeretlen férfival elébe bukkan s minekelőtte kiszökhetnék, karja közé röpűl. „Nem csalt meg tehát sejtésem, te korábban megjöttél?“ mond a leány és szoros öleléssel jelenti örömét. Csöngedi dermedve állott s üdvezlés helyett csak félig tördelt hangok rebegtek ajkain s míg kivont kardját egyik kezével dugdozni akará, a másik elejti hüvelyét.

„Kit akarsz levágni? — kérdé Lidi — minek e kard?“

„Tél van, farkasok miatt“, rebegé Bencze, nagyokat pillantván az ifjúra, ki mosolyogva Lidi kezét tartá. „Testvér bátyám, főhadnagy — mond Lidi — ő tagadó levelét személyesen megczáfolá s velünk tartja szerencsénk ünnepét: mi is csak imént jöttünk haza, jöttödet lestük.“ Némán zárta Csöngedi sógorát melléhez.

„Gyermekek! meghűl az étel“, kiált Váry beintvén kedveseit s míg a vídám öreg huszár fiával az ellenséget verte s diadalmát jó somlyaival ünneplé, Bencze hölgyének híven megvallván a történtet, ismét kéréshez látott s jobbúlást ígérve ismét bocsánatot nyere; de mit nem bocsát meg a menyasszony, s mit nem ígér a vőlegény! — Csöngedi haza vitte fiatal hitvesét s a vélemény; hogy a házasság féltékenyre nézve vagy emésztő méreg, vagy orvosság, rajta is megvalósodott; ő meggyógyúlt — csendesen él. Azonban nem jutott-e már, vagy nem jut-e még Cato sorsára, nem tudjuk; de remélhetni, hogy minden esetre annak követendi példáját.

Bajjal ment, vígan jött.

(1825.)

Egyszerűen forog időnk kereke, s a világ újsága is alig lel bámúlandó történetet; szűk határ közé szorúlt az élet, mely önterhétől sorvadna el, ha néha furcsa szerelmes, semmiben kevélykedő s tehetetlen nagyravágyó ereit mozgásba nem hozná. Az ember lát, hall s másnak bajain magát is kineveti, midőn visszatekint: hosszú czélzása után sokszor minő bakot lőtt. A szerelem kimeríthetetlen forrása különféle eseteknek; mi esküdt ellenségi a hiú szomorgásnak, örömest mulatunk annak vígabb részein és ha lehet, fel is fedezzük a szívből eredt galibákat, szebb jutalmat lelvén a mosolygásban, mint a szánakodó könyben, melyet az élet úgy is elég bőven szokott nyújtani. Itt közlünk egy farsangi tréfát, víg arczczal festvén a komor érzetet.

Hazánkban él Pöröndy Tamás nevű derék ember, ki a mennyire jártas némely tudományban, annyira szűkölködik ama világi hajlékonyság nélkűl, mely az embert, kivált a szépeknél tetszetőssé teszi. Már a természet is némely pontban mostohán bánt vele, mert egy ölet felmúló vékony termete, himlőszaggatta képe, kiállva meredező szemei éktelen kampós orra, mely minden szóra ajkait csókolja, bíbor haja, égő bajúsza, előre görbedő járása, melyre az alacsony falúsi ajtók szoktatták, alakját nem tevék valami szép ideálissá, mely után a szív édesen ábrándozgatna. Ki jól ismérte, elfelejté ugyan nemes lelkén külsejét, bár különös módján mosolyogni kénytetett. Ő előbb egy nagy úr özvegyének pereire ügyelt, de midőn egykor az asszonyság szobájába botlott, s ez többed magával sovány elmésségeit rajta gyakorolta, neheztelve lemondott hivataláról s meglehetős jószágába vonúlt, hol gazdálkodik, a vendéget szereti és szelíd érzetében a hol lehet, felebarátján is segít: hibája lehet az talán, hogy önmagának igen tetszik tulajdon személye.

Tamás rég megérett a házasságra s nem is volt idegen tőle; de saját esze után indúlván így okoskodott: vegyek pazarlót? inkább magam költök, vegyek csapodárt? akkor enyém a különcz, másé az öröm: vegyek rútat? — erre nem felelt magának, hanem csak fejét rázta; végre abban egyezett meg: neki szép kell, jó, takarékos s a ki őt híven szeretni is bírja. Sok egyszerre! de a remény olcsó, a valóság drága. Már a komor agglegénység küszöbén álla, midőn hosszú eszmélet után egy leánynál csakugyan megállapodék, ki, úgy vélé, többször mélyen nézett szemébe: noha tükre segítségével elgondolhatta volna, hogy ha bár a szem rajta mulat is, a szív azért igen békén verhet: de ily dologban ő magának kedvezni szokott, annálinkább mert a tőle kijegyzett leány vajmi jól tudta: mily hódító fegyver a szem, azért kényén villogtatván, Tamást is örömest szívelte

imádói között, s ez a szemjátékban érzést sejtvén, bizton neki űlt s két árkusra levelet írt, közbe közbe deák velősmondásokat hintvén, melyekre ő sokat tartott; ezen levelet pedig két szakaszra osztá; 1-ször azt fejté meg: mily szent köteléke polgári életünknek a házasság; 2-szor mily nagy jusokkal bírnak asszonyaink, s az egészet szíve ajánlása zárta be; tudván mily nagy bökkenő a feleségtartás, s hogy az érzésnek kis rúgót is adjon, egyszersmind consignátiót zárt leveléhez, melyben a pontos gazda magától fogva a csirkéig mindent feljegyzett.

A leány válasza tele volt forrósággal, de az igen és nem vigyázva elkerűlve; ez Tamást látogatásra ösztönzé. A kisasszony több új románt említett, melynek Tamás soha hírét se hallá, ellenben hajdani pereiről s a göbölyök hasznáról értekezett. A leány ásított, Tamás utána. Tamás elment, a leány hallgatott, de szülei örűltek.

Ez így folyt és Tamás napról-napra szerelmesebb lőn, közeledett, és a leány tartván a kérők ritkaságától, nem vonta el magát, ez okból Tamás őt bizonyos hölgyének tartá, kivált midőn a szűz kis csontra festett képével, melynek üvegét Tamás mindjárt el is törte, ajándékozá meg. Tamás haza menvén, tüstént képíróért kűldött, de Jakab inasa, egy öreg obsitos katona, szobafestőt hozott, ki szörnyen össze-vissza hányta arczvonásait; azonban elkűldé s mátkája ifjabb testvéreit ijesztgette vele.

A vőlegény mindjárt kitűnik, mert ha mást nem tehet is, házát kimeszelteti. Tamás is új intézeteket tevén, várta a szerencsés órát, melyben kedvesét szívéhez zárhatja; de csakhamar tapasztalá: hogy a szépnem bármennyit szól az észről s jóságról, mégis inkább kacsint a szebbre, s hogy a leányszív olyan, mint az álomban lelt kincs, az ember úgy örűl, oly szorosan tartja s ha felébred, üres a marka. Vélt kedvese is más ifjúnak nyújtá kezét, ki bár nem sententiázott is annyit, de jobban értette meghódítani a szíveket.

Tamás jó ember volt, szeretett és csalatása felette érdeklé. Elbúsúlva magán épen iróasztalánál űlt s a hitetlen képmását szemlélgetvén azon tünődött: csináltasson-e reá üveget vagy nem? midőn nagy csepp szeméből a képre esett s az arczáról a festéket fölette. Sajnálta a képet, de eszébe jutván az originál álnoksága, boszúra gerjed s tintába mártván újját, egészen elmázolja. „Hosti manu nocere, non lingua licet!“ dörmögé s elmerűlvén e különös munkában, érkező vendégét észre se vette megette állani, míg abból az elfojtott nevetség annál hangosabbban nem tört ki. Kapkod Tamás, a képet dugdozza, homlokát dörgöli, de hijában, a vendég mindent látott s bármint vonakodék, el kellett beszélnie szíve történetét.

Meglepője bizonyos Endrefy, régi barátja vala, ki arra utazván hálásra tért hozzá. Kihallgatván Tamás panaszát, mond a víg kedvű barát: „Látom a fekete bút homlokodon, törűld le s örűlj együttlétünkön!“ Boszankodva mosta le Tamás tintafoltjait homlokáról, aztán üdvözlé még barátját, ki viszont elbeszélte: hogy az idő közben, mióta egymást nem látták, megházasodott és szeren-

csés; egy környűlállás, mondá, zavarja néha örömeit, mert atyja, halála előtt, magához képest fiatal leányt vőn ismét feleségűl és most azzal egy házban kell nékie lakni. Mostohája jó asszony ugyan, de a török közmondás szerint: valamint egy turbán két főre nem illik, úgy két asszony sem fér meg egy házban; azután feldícsérte hitvesét s a házasság örömeit, mondván: „Tamás! most rajtad a sor! kövesd példámat.“ Szomorúan felel Tamás; „Ah nincs hűség már a világban!“

„Csak ne nézz mindent nagyító üveggel, mert minden öröm ürömmé válik. A szív napraforgó virágként mindig hajladozik s ki tartós hűséget kér, alkudjék ki a sorstól örök ifjúságot; a szerelemben legjobb fatalistának lenni. Tudod mit? a farsang közelít, a vidék urai nálam öszvegyűlnek, tánczold el búdat! Jer hozzám!“

„Inkább bőjtre!“ viszonzá Tamás. „Difficile est tristi fingere mente iocum!“

„A levegői változás hány megdőlt erkölcsöt emelt már újra fel s egy kosár terhén nem tudna segíteni?“ Több ily okokkal támasztván kérését Endrefy, reá vette barátját a farsangi útra s más nap korán haza indúlt.

Tamás a hitetlent híven kerűlte s nagyon restellé, hogy a környék mende-mondáz kosaráról. A farsang beállott, mindenütt mennyekzői gondolatok forogtak. A parasztleányok estének ént danolva mentek ki a mezőre, szalmát gyújtottak s körűltánczolván általugrosták s a pernyét levegőbe szórván, nézték: honnan jövend az óhajtott vőlegény. Minden házban fejtettek, varrtak, toldottak, adtak, vettek, csak némely pártában megőszűlt szűzek morogtak a világi hiúság ellen. Tamás, barátjának írván, útra készűlt. Zsuzsi gazdasszonya csak arra kérte: ne indúlna pénteken, mert ez a nap a gonoszoké. Jakab megczáfolta mondván: „Előbbi uram, a hadnagy, mennyit járt pénteken, s mégis hétfőn lőtték agyon.“ Nagy versengés támadt, mert Zsuzsi, kinek a hallgatás nem volt fő erkölcse, tüzesen vitatta mondását s a vetélkedés tán mostanig is tartana, ha Tamás közbe nem vág „tempora mutantur! hajdan sok volt úgy, sok van most így!“ ezzel mindeniket dolgára küldé.

Majd két arasznyi hó esett. Tamás kocsiját szánra gúzsoltatta s minthogy egyik lovát az ügyetlen kovács patkoláskor megnyílazta, előbb a szomszéd városba ment s ép lovának társat vevén, azt mindjárt bé is fogatta és jól bebundázva, Jakabbal elindúlt kényén ríngadozva a ropogó havon.

Mikor az első falún keresztűl menne, épen akkor vezettek egy menyasszonyt esküvőre. Tamás nem akarván rendet zavarni, megállott. Hegykén s minden lépten öszveütve bokáját, hujongatva, veres kendővel ékesített dolmánya panyókán vetve, széles kivarrott lobogó újjú ingben, felpántlikázott kalapjára rozmarin, puszpáng és pávatoll tűzve, ment pajkosan elől az egyik vőfény, utána a kérők és nászok párosan, mind ünnepi köntösben. A felbokrétázott koszorús menyasszonyt lóbálva vezeté a másik vőfény, nászkendőjét lebegtetvén kezében s rekedten a sok dombérozástól, az előtte menő nyoszolyó-leányoknak néha verseket rikkantott fülökbe. Ezt követé a vőlegény komor arczczal, mély gondo-

latokban. utána mentek az örömanya, nász s komaasszonyok; de már itt, mint a temetésnél a rend megszakadt, sűrű csoportba bújva ki sírt. ki kaczagott. Utoljára jöttek a czigányok s valamit reczegtek. mert az egy hegedű nótáját a két brúgó felűlzúgta. — Tamás itt majd pórúl járt, mert lovai a körűlugrándozó gyermekek nagy lármájára s nehány pisztolypattanásra. már úgy is nyugtalanúl hortyogván. most a két brúgó láttára még inkább elréműltek s neki rugdalózva egy mellék útczán keresztűl villámként ragadták ki a falúból s bár mindnyájan a gyeplőnek estek, csak nagy sokára tartóztathatták meg, s mi rosszabb, nem a feltett úton. Megállván a kocsis. s nem legjobb áldást kűldvén a lakodalmasok után, leszállt; de egyszerre felriad: „Ejnye tekintetes uram! lánczos kő — Isten bocsáj."

„O tempora! o mores! kiált Tamás. látván, hogy újólag vett lova farkát elvesztette.

„Ha helyre vergődünk, kurtítsuk meg a másikat is — mond Jakab — előbbi uram a hadnagy" —

„Mi közöm előbbi uradhoz?" mond haragosan Tamás s megfordúlni parancsol. ránczos homlokkal nézve párolgó lovaira. E történet minden kedvétől megfosztá. tüstént hazatért volna. de Endrefynek írt már jöveteléről, azért visszahajtatván ama szerencsétlen falúba. megkapatott s tovább indúlt, hasztalanúl keresvén az elveszett lófarkot.

De sors őt üldözőbe vette; mert alig haladott néhány óránvit. oly zivatar lepé meg, hogy neki magányos csárdában kellett megszállnia. hol előtte már két mesterlegény s egy öreg invalídus káplár keresett menedéket; ezeken kívűl a füstös szobában még két gyermek. macskák s egyéb baromfiak voltak; későbben a didergő Jakab is.

„Non multum cures venturi tempore fati" gondolá Tamás és a katlannál főző csárdásnét kérdé: lesz-e mit ennie? „Lesz uram, jó tarhonya. bográcshús vagy túró," lőn a felelet.

„Ha! jó borotok van-e?"

„Van biz uram, pedig három emberes bor!" szól közbe a káplár.

„Micsoda termés lehet az?" kérdé Tamás.

„Termését nem tudom — mond a káplár — de megivására három ember szükséges, kettő tartja az embert, harmadik bele tölti, különben nem ihatja meg. oly savanyú."

Szomorú vígasztalás, gondolá Tamás s a piczinv ablakhoz vonúlva leste az időt és sajnosan látván a hófuvatagot mind inkább nevekedni. előre rettegett az éjjeltől. mely barna képét már fel is tolta.

A csárdásné nem legjobb szagú mécset tőn elébe az asztalra és étkekkel kínálta; de Tamás bármint éhezett is, egy falatot sem tudott lenyomni s részét Jakabnak s a káplárnak engedvén. csak ágyat kért. hol lenyughatnék.

„Mi ily úri vendégekkez nem szoktunk!" mond a csárdás s vállvonítva mutat a földre. hol a mesterlegények, bugyrok fejök alatt. már jóízűen hortyogtak. Hosszú tusakodás után megegyeztek:

hogy a tekintetes uraság feküinnék egyik asztalra, mely elég erős terhe alá; használja bundáját s kocsivánkosait. Tamás főcsóválva dörgölé homlokát, örömest fel s alá járt volna, de hosszú lábainak kicsiny volt a teli szoba. Mit vala tenni? fanyar képpel csak letelepedett a deszkatrónusra s béburkolva, csak orrát hagyván ki a bundából, nyújtózott el nemsokára, bár nem kis zaj volt a szobában, el is szunnyadott. A szelíd macska is mindjárt hozzá szövetkezett s hízelkedve dörzsölgeté fejét kiálló orrához: tüszszögve ébredt fel Tamás s lesodorván a macskát bundája újjával, morogva más oldalra fordúlt.

Azalatt a két öreg katona öszveűlve poharazott; képzelhetni: hogy a háború lőn beszédök tárgya: eleintén lassan vitézkedtek, de utóbb oly tüzesen hozzá láttak, kivált a káplár, megmutatván: hogy a savanyú bort három ember nélkűl is meggyőzhetni, el-elrikkantá magát s úgy oda verte öklét az asztalhoz, hogy a poharak szinte tánczoltak: e zajra a felriadt gyermekek sírtak, Tamás felrettent és feledvén magas fekvését, midőn hirtelen a lárma után fordúlna, lehanyatlik, megtapossa az egyik mesterlegény lábát, ki rablót vélvén felette dühödni, óbégatva kegyelemért kiáltozott. Jakab azt gondolá, hogy ura is ütközőben van a mesterlegénynyel, nagy robajjal segedelmére ugrik s eldöntvén a padot a már elázott kaplárral együtt, ki ezen kiáltással: „Ne engedd, szúrd, lődd pajtás!“ a földön is hadonázott, örömest felkelt volna, de feje nehezebb volt egész testénél. Az egész csárda valóságos csatahelynek látszott: mindenki talpon volt és sok kérdés sopánykodás után lőn ismét békesség.

„Vincere quum possis, interdum cede sodali!“ mormolá Tamás s inasát keményen lenyugodni parancsolván, ismét az asztalra nyomúlt, nevetve haragjában; de álom nem jött többé szemére s míg a többiek különféle hangon sípoltak körűle, ő az élet változásain tünődött, mint koczkázik a sors szívünkkel, ma lágy keblet ígér, holnap kemény deszkára fektet. Örömmel látá szűrkülni a napot, mindjárt is befogatott s jól megfizetvén a nyugtalan hálást, odább ment. Ez éjjel azonban nem volt következés nélkűl, mert Tamás magát meghűté és szörnyű náthát kapott s Jakab sok tüsszentéseit alig győzte isteneltessel. Estélig semmi baj nem történt s Tamás örűlvén a jövő éjszakának, derék fogadóban szállt meg. A fogadós csínos szobába vezette: de Tamás még jól ki sem pihente magát, midőn egy idegen inas hozzá toppan s a földes urasághoz meghívja. Tamás mentegeté magát s udvarlását máskorra halasztá. Az inas eltávozott s kevés vártatva belép egy vastag, piros úr, kinek a jó bor s konyha kilátszott képéből.

„Bocsánatot uram! — mond a vastag úr — úri szánt láttam ide térni s tüstént küldém inasomat, meghívni vendégemet: nálam bévett szokás minden valamire való embert magamhoz kérni, mert házamat jobbnak tartom fogadómnál. Tessék azért magát megalázni kis vacsorára: szívesség lesz, enni inni is találunk.“

„Köszönettel megismerem ritka házibarátságát, de most nem részesűlhetek benne, egy az fáradt vagyok, más az beteg forma, továbbad kedvetlen, pedig: oderunt hilarem tristes, tristemque

iocosi!" De a vastag úr oly könnyen nem nyugodott meg, oly nyájasan esdeklett, oly kis időre alkúdozott, hogy Tamás jó móddal nem menekedhetett; azért megígérte eljövetelét, csak fél órát kért, míg magát illendőképpen praesentálhassa, kivált értvén, hogy ott szépnem is mulatozik.

„Ej minek! hiszen tudjuk, az útas nem jár menyegzős ruhában!" mond a vastag úr; de már ebben Tamás nem engedett és megköté fejét. Mihelyt a földes úr eltávozott, elszórta úti ruháját s újra kezdett öltözködni; de nagy bosszúságára Jakab a rózsaolajat otthon felejté, melylyel a múlt éjjeli füstöt elölni akarta.

„Lesz itt olyas bolt!" mond Jakab és elsietett; nem sokára hozott is olajat.

„Jó-e? — kérdé Tamás — nekem nincs most szaglásom; színe nem sokat ér!"

„Finom! szinte felüti az ember orrát — felel Jakab — előbbi uram a hadnagy sokszor élt vele." Azután neki türődzött és derekasan felkente urát. Tamás felkészűlt s Jakabot vigyázatra intvén, a lámpással váró inassal az urasághoz ment által. A víg házi úr leste már s hangos istenhozattal tárja ki előtte ajtaját; de meghökkenve állapodott meg Tamás, midőn első tekintete, több szépek közűl egyenest ama hitetlen leányba, vagy is már menyecskébe ütközött, ki neki előbb képét, azután kosarát nyújtá. Különben sem igen ügyes mozdulati, most a szorúltságtól még inkább feszűltek, mereven állva szólni akart, de nem tudott, csak midőn a házi úr a szoba közepére tolta, akkor hajtogatta magát vég nélkűl; zavartában még illendő deák sententia sem jutott eszébe. A menyecske is elpirúlt; de az asszonyok különös ügyességgel bírnak elrejteni szorúltságokat; míg a meglepett férfi szót keres s ha talál is, többnyire önkárára hímez hámoz; az asszony mindjárt segít magán, talál rést s könnyű szökéssel, mint a csík, sikamlik el szorongásai közűl. A menyecske is, Tamáshoz lejtve, őt mint atyja házi barátját mutatja be a társaságnak, azután a játszóasztaltól oda intvén férjét, ezt mint a házi úr rokonját megismérteti vele. Hasztalan iparkodott Tamás e kelletlen összetalálkozás benyomását elsímítani, feszes maradt és komor, különös magaviseletével minden szemet magára vonván.

De mind ezt még nagyobb baj követte: mert alig olvadozott fel meglepetéséből, nyílván látta hogy az egész társaság kerűli. Az asszonyok suttogtak, kendővel tartván be orrokat; merre hajlott, mint valami kísértet elől, mindenik elvonúlt. A házi úr kezeit tördelve nyugtalanúl járkált s több ízben szagos füstöt parancsolt. Tamás tüskén állott, az ily viszás bánáson fellázadt gőgje titkos haragra ingerlé; már a háziúr képtelen barátságát megköszönni akará, midőn ez karjába öltekezve félre vezeti s s őszinte bocsánatot kérvén, kérdezi „hol vette ezt a rettentő parfűmöt, mely minden egészséges orrot elnyomorít? ha nem hibázom, köménymag olajjal tetszett felkenni haját oly keresztűlható."

„Oh Jakab! oh nátha!" kiált Tamás szégyenében, ezerszer bocsánatot kérve kalapját ragadja s nem hallgatván a házi úr marasztaló szavaira, szörnyű léptekkel a fogadóba sietett. Meg-

támadván és elűzéssel fenyegetvén Jakabot, ez azzal mentó magát: mit tud ő az urak szokásaihoz; előbbi ura a hadnagy —

„Hallgas! kiált Tamás, vizet parancsolt és zúgolódva hol a sors, hol Jakab ellen, mosta le fejét: azonban Jakab ártatlan volt, mert a boltos megcsalta, áporodott köménymag olajat adván neki rózsaolaj helyett.

„Heu, patior telis vulnera facta meis!“ sóhajt Tamás magát vádolván, miért keresett enyhűlést bújdosásban, midőn szorgos munka által otthon hamarább meggyógyúlt volna. Nem tudván aludni, szörnyen kikelt magában a szépnem ellen, mely, úgy vélé, görbe csontból lévén alkotva, soha egyenes úton nem mehet; s ő mégis felakadt. Ha Tamás mélyebben vizsgálja az életet, könnyen általláthatá: mily kétes az indúlat azon korban, hol az ifjúság ömledezéseit komoly férfiúság váltja fel és nem várta volna, hogy a tizenhét esztendő a negyvent túlhaladotthoz vonzattassék. Ő jó szívű volt ugyan, de lassú, feszes, pedig a fiatalság enyelegni szeret és bármi érdemet átugor minden kellemes játékért.

Ha Tamás útja soká így tartana, holtan kellene szegényt barátjához kísérnünk; de szánakodói vígasztalására legyen mondva, Tamás harmad napra, noha bágyadtan, Endrefyhez ért s maga is szinte felvidúlt, midőn az udvarba járata.

„Itthon az uraság?“ kérdi az elébe jövő cselédet.

„Egyedűl az asszonyság van itthon; de az uraság is mindjárt megjövend“, lőn a válasz. Tamás a házba megy, hol őt egy csínos, bár a huszonnégyet túlhaladta asszony igen nyájasan fogadja s mindjárt is a neki rendelt szobába vezetvén, szíves gonddal forgolódik körűlötte. „Már néhány nap óta várjuk uraságodat — mond — s Endrefy már e szerencséjén aggódott.“ Tamás elbeszélte némely viszontagságait s hogy a szíves asszonynak is valami kellemest mondana, sajnálva érinté a dolgot, hogy minden halandónak megvan keresztje, mely a teljes boldogságot szétdúlja. — „Tudom — úgymond — mint terheli szívét a gonosz mostoha.“

„Mit ért ezzel uraságod?“ kérdi meglepetve az asszony s egyszerre megszűnik nyájas mosolygása.

„Hallom e háznál is a mostoha patvarkodik — mond Tamás — mint kedves barátom hitvese, vegye szíves részvétemet!“ tovább akará még a tágyat feszegetni, de az asszony kemény szemekkel végig mérvén őt, kifordúl s az ajtót rá csattantja. — Bámúlva néz utána Tamás, s minekutána holmijét Jakab a szobába rakta, ismét fel akará keresni, de épen akkor jött meg Endrefy hitvesével s Tamás csak elhűlt, midőn látta, mily szörnyű bakott lőtt, hogy első beléptekor mindjárt a mostohát bántotta meg, mert ugyan az volt, ki előtt oly kérdetlen nyilatkozott ki. „Elkábúlt fejem a sok viszontagságtól — mond Tamás — valami átok fekszik rajtam, mely minden tettemet vesztemre intézi.“

Tamásnak helytelen kiömlése Endrefynek kettős bajt szerzett; mert mint házi úr és barát vendégét örömest kényén mulatta volna, ellenben mostohája méltó haragja szabad együttlétöket ha-

nem gátolta is, de balra magyarázhatta; annál is inkább, minthogy az özvegy Tamásban csak Endrefy echóját vélvén, azóta magába vonúlt s ha a kénytelenség közéjök vezette is, komor, tartózkodó volt, semmi beszédbe nem elegyedett s így a házi társaság feszes, hijányos lőn. Az ifjú asszony is ez által zavarba jött s két tűz között állván, nem tudta, merre hajoljon. Tamás ugyan minden kitelhető szépséget előhordott az özvegy megengesztelhetésére s minden módon iparkodott megczáfolni a bal ítéletet, mely minden mostohát szívtelennek vádol, de sikeretlenűl, bár mint példázgatott, hideg udvariságnál egyebet nem nyerhetett. „Flectitur iratus voce rogante deus — mond — de a megbántott asszonyt nehéz megkérlelni; jobb lesz nekem haza mennem."

„Nem — mond Endrefy — te békületlen nem hagyod el házamat; tudod mit? a napokban szép társaság gyűl össze nálam, kis táncz is lesz, pörgesd meg jól a menyecskét s vigyázz rá, kiugrálja haragját!"

„Ha pere volna — felel Tamás — szívesen szolgálnék neki, de quod non didici, sane nescire fateri, a tánczhoz nem értek, kivált a mint most szokták. Igaz, a fris magyart valaha én is eljártam, de tudod, gyakorlás nélkűl kitanúl az ember!"

„A köz öröm — mond Endrefy — hamar elragadja az embert; én reménylem, ti is baráti kezet fogtok!"

„Ámen! teljesedjék!" mond Tamás.

Eljött a vígadás napja s az egész ház mozgásban vala; míg az asszonyok sütöttek, főztek, Endrefy Tamással az ebédlőt kiüríttetvén felgyertyáztatá. Jakabnak is elég dolga akadt s volt mit beszélni előbbi uráról. Délután mindenik a tükörnél maga személyével bajlódott, Tamás is pompába vetette magát, egészen feketébe öltözött, csak tarajos sarkantyús csizmája volt ezüsttel kivarrva. Azalatt hintók zörögtek az udvaron, itt egy karcsú lányka ugrott ki a kocsiból, amott pipesen szállt ki egy agg kisasszony, az özvegy, mint idősb háziasszony fogadta az érkezőket, Tamáshoz is nyájasabb vala mostan, ki mentől tovább nézegette, annál helyesebbnek találta őt, forrón óhajtván a megbékűlést. Már pezsgett a szoba, a muzsikusok helyet foglaltak, midőn az ajtó nyílik s amaz ismert vastag úr s a hitetlen szép, férjével belép. Tamás szeme ködbe borúlt.

„Többed magammal jövök kedves szomszéd" — mond a vastag úr az őt üdvezlő háziasszonyhoz. „Ránky úr és hitvese, atyámfiai!" Tamást megpillantván, kiterjesztett karokkal mindjárt feléje doczög. „Örvendek kedves úr! íme minő véletlen találkozunk össze megint! legalább az az átkozott olaj most nem szakaszt el bennünket." Tamás örömest befogta volna száját, félvén, nehogy akkori baja elárúltassék. Ránkyné is köszönté s megelégedve mosolygott habozásán, mert mindeddiglen őt búzgó imádójának hitte: azonban Tamás hasonlítani kezdé Ránkynét kedves ellenségével: amaz szép, fiatal, de hamis, tetszeni vágyó és másé; ez szinte nem öreg, több méltóságot mutató és szabad — amaz már

megcsalta, emez haragszik ugyan rá, de bocsánat félben van — Ránkyné kidőlt szívéből.

A tisztes lengyel megzendűlt. Endrefy, Tamást mostohájához vezetvén, kérte: tenné ő a házi úr kötelességét s tánczolna elől. Tamás zavartan vonakodott, de az asszony intő tekintetére piros arczczal odanyújtja kezét s komolyan és nagy méltósággal csoszogva vezeté a sort; egész vállal tűnt ki a többi közűl, de volt is mit szenvedni a következő párnak, mert Tamás minden reverencziánál hosszú lábaival oly nagyokat kanyarinta, hogy szerte ütközve majd mindent lekaszált körűle: ellenben magas növése magának is terhére vált, midőn más tánczosok keze alatt bújkálnia kellett és szinte fájlalta derekát gyakor görnyedezései miatt. Elvégződvén a lengyel, Tamás meleg csókot nyomott az asszony kezére s már teljes békét gyanita, midőn gyöngéd szorítást érze ama puha kéztől.

Ezután más tánczok következtek: de már ezekben Tamás, bár mint únszoltatott, nem veve részt. Éjfélkor vacsora nyújtatott; Endrefy barátját mostohája megé űlteté, ki is édes gonddal töltögeté poharát s a hálaadó Tamás sok szép sententiákkal jelentgeté iránta tiszteletét; tűnve tűnt Ránkyné emléke s vídám kedvre lobbanva mulatozott a hozzá közel űlt vastag úrral, ki harsány szóval egészségeket ivott.

A vacsorát ismét tánez követé, hevesebben forogtak a párok s lángzó tekintetet váltva, némely szív hamarább dobogott a bóbiskoló hegedűsök ujjainál. „Még egy magyart! annál leljen bennünket a hajnal!“ kiált a társaság s meglett. Endrefyné felkérte Tamást, ez neki állván úgy szórta hosszú lábait, mintha el akarná dobálni magától; de rosszúl esett neki, mert midőn hirtelen fordúlna, sarkantyúja megakad, s ő egész terhével térdre omol; felugrott ugyan, de nagy fájdalmat érze.

A társaság eloszlott. Tamás titkolva sérelmét szobájába sántikált, hol Jakab meleg vízzel borítgatá; de az nem hogy használt volna, térde megdagadt s majd egy hétig nem hagyhatá el ágyát.

Az asszonyi szelíd természet leginkább a beteg ágyánál tűnik ki, akkor minden boszút feledve ápolja a szenvedőt s megváltó angyalként türelmet s enyhűlést varázsol; az özvegy se tagadá meg itt e szép erkölcsöt s feledvén, hogy Tamás keresztnek hívta, gyámolítására siete és utóbb, mi okból? nem tudjuk, alig tudott megválni tőle — szóval: belé szeretett és a farsang végén, Endrefy s hitvese nagy örömére, az oltár előtt nyílván megvallá szerelmét. „Post nubila Phoebus!“ mond Tamás, midőn kedves hölgyét kebléhez zárta.

Szobor gyanánt álla Zsuzsi a ház pitvarában, midőn kocsikat bejárni s az urát szép asszonynyal karöltve látja. „Mit csinál az uraság?“ kérdi Jakabot; az öreg katona megvonítva bajúszát felel: „Bajjal ment, vígan jött.“

ZSENGÉK ÉS TÖREDÉKEK.

Vallomások.

(1811.)

K . . . hadnagyhoz barátja.

. . . . veszed a minapi viadalt. Károly, Károly! félek, hogy magad újra azon örvénybe döntöd, melyből csak alig menekedtél. Szólj, mit az a hasztalan fellobbanás a zabolátlan indúlat és rendetlen élet? Te azt gondolod: az ember eleget tesz az erkölcsnek, ha nem gonosztevő. Oh barátom, azt a szép érzést, azt a rózsás útat: másnak és magának örömére élni, látom, te nem ismered. Szíved boldogságot érdemel, melytől — nagyon félek — az a nyugtalanság, mely szűntelen űldöz, őt megfosztja. Bocsásd meg barátodnak ezeket, de vele szívemnek tartoztam; a barátság bátor és inkább haragod találjon, mint az a drága hiedelem hagyjon el, hogy kötelességemnek eleget nem tettem. Írj, barátom, írj meg mindent mi veled történik. Írd meg lelkednek legnagyobb titkait, az én mellem azokat híven bezárja. Most magad vagy, egynéhány hízelkedők közt egészen elhagyva, ne gondold, hogy azok barátid, ők csak az erszényed állapotja szerint szeretnek és gyűlölnek, mosolygva az örvénybe vezetnek és annak szélén megvetve elhagynak. Ami engem illet, én mindig a régi éltemet folytatom és tartandó munka, kötelességem teljesítése, nyugodt elmét adnak. Kilépvén az ifjúság korából, szívem nem neheztel, csak az az egy reményem, téged, kedves barátom, szerencsésnek látni. Ne zúgolódj az atyád ellen, ő bizonyosan javadat kívánja. Légy boldog.

K . . . hadnagy barátjához.

Vettem utolsó leveledet és szívemben tartom. Drága barátom, pirúlva nézek fel rád, kegyes szorgalmadat meg nem érdemlem, de nyugtasson meg az ígéret, hogy utánad élek. Az atyám írt — az egész levél feddés egynehány adósságok miatt: a miért kértem nem is felelt. Tovább kell még hordoznom ezt az igát, rajta tehát erővel és akarattal! Egy, közűlünk Erdélybe küldetik. Én nekem szándékom azt az útat magamra venni; ha elérem, még holnap elindúlok.

K . . . hadnagy barátjának.

Soká nem írtam, mert eddig Erdélyből megfordúltam. Haza jővén sietek írni. De mit — Egy katona útazása, kivált éjjel-nappal, nem sok érdemest tart magában. Írásimat szerencsésen átadtam és visszatértem. Mégis — az úton esmeretséget csináltam, melynek legalább egy szép órát köszönök. Visszajövet G . . . n a vendégfogadóba szálltam; és míg az új posta befogott, magamnak ételt adattam. Alig hogy ott űltem, egy asszony belép egy leánynyal — egy leánynyal — — gondolj magadnak ártatlanságot Gratia kellemével, és itt az ő képe. A szokott tisztelet után mellém űltek és a leány épen átellenben jutott. Barátom, tudod mit tartok az asszonyi nem felől. De az a szem, melynek tiszta tükrében a legszebb lélek rajzolja magát, engem tiszteletre gerjesztett. Az anya, melynek rózsáit az idő elhervasztá, de néhai szépségét meghagyá, egy érdemes asszony. Egy idei hallgatás után, mert nékem szemembe ment egész valóságom, beszédhez kezdtünk; de mit szóltunk, azt már nem tudom, hiszem, hogy én legalább nem sok okosat szóltam. Ebéd után béfogatni mentem; és mikor visszatér k. a leányt magát a folyosón találtam: félve közelítek hozzá és egynéhány üres szavak után kérdém útja czélját. — P . . . re felelé ő, gyönyörű elvesztéssel és anyjához siete. Együtt indúltunk el és én egynehányszor elő s hátra maradtam, hogy csak a kocsiban láthassam. E volt legnevezetesebb az egész útamon, a mint látod, egy ártatlan mulatás.

K . . . hadnagy barátjának.

Láttam őt — Oh nyisd meg melledet méltó örömimnek; láttam őt és még lakhelyét is tudom. Olvasd és örűlj barátoddal. A mai nap kelleme kicsala szobámból és egy közel levő erdőbe vezetett. Soká ott tévelyegtem a sűrűben, végre elfáradván, magamat egy tölgy alá vetém. Az esthajnal, a madarak vídám zengzete, a szép kilátás lelkemet elragadák és édes özönbe merűlt szemeim a képzelet tündér országában mulattak. Sokáig így fekvém gyönyörű felejtésben, hogy egy közellevő mozdúlat magamhoz hozott — gondold csodálkozásom, midőn azt a leányt, kit csak nem rég említék, közel mellettem sétálni láttam. Egy tekintet elég vala őt megismérni és szívemet dobogásba hozni. Ki is a nap alatt látta őt egyszer, és ne — — és el tudná felejteni! Különös háborgásban kelletett előtte jelennem, mert maga rajtam megijedni látszatott, melyet rózsaszíne képének hírdetett; egy pillantat volt minden, melyet tőle nyertem. Egy pillantat, oh barátom, de elegendő felőle örökre álmodni! Mely sokat, mely kimondhatatlan sokat adott ő énnékem! Lassú lépésekkel követém őtet, míg egy alacsony ház elrejté előttem. Itt űlök most és idegen érzések ölelik szívemet. Lelkem nála lakik — többet nem mondhatok — Jó éjszakát, barátod nem fog aludni.

Éjfélkor.

Kerűlj csak álom! ébredni nékem most boldogság. Mely gyönyörű az élet, merre nézek új öröm tenyészik. Mely üdvösség,

oh egek, mely üdvösség lehet bírása, ha egy tekintet már ennyire boldogít. Csodálkozol barátom, neveted tüzemet? nem, nem! te még nem láttad. Nézz szemébe, és megvagyok boszúlva. Eltökélt szándékom véle megismérkedni és ha még szabad, barátom! ha még szabad — Oh hová ragad beteg elmém — az atyám, hah! rettentő gondolat! Ebben a veszélyben látom szomorú végemet.

Emelka Miliheʒ.

Te azt írod, kedves Milim, hogy a nagy városban szívemre vigyázzak, hogy a hízelkedés s a gonoszság ott el ne szédítse. Gondold, de ne kárhoztasd el gyöngeségem, én megvallom, hogy a városig sem tudtam azt épen vinni, már az úton elvesztém. De merem fogadni, hogy erőt rajtam soha nem vesz. Az anyám mindent tud, eleintén megháborodni látszatott, de csakhamar visszatére régi békessége; csak arra kért, hogy semmi lépést ne tegyek az ő tudta nélkűl — mely örömmel fogadám ezt, elgondolhatod. Tegnap először kinn valék sétálni. És jó anyám e vidék szépségeit mutatta, de ezeknél mind többet láték: gondold el ijedésem — őt — egy fa alatt gondolatba merűlve találtam őt, és — nevess ki jól, titkon azt kívántam, bár én lennék azoknak a tárgya. Egy hideg köszöntés vala minden, a mi köztünk történt; de ezt a hideget oly forróság követte, mert tűz tekintetében szívét szinte felém röpűlni láttam, hogy én is az enyemet eleibe küldém. Egy szó nélkűl sieték haza, ott magam jó szülőm karjába vetém és könyes szemekkel szívemet megnyitám: csendes sóhajtással ez a fölséges lélek melléhez zára és szép tanításait így végzé: „Te oly időt értél, melyben a szív magát az indúlatnak oly könnyen megadja és minden érzést, minden hiú reményt örömmel befogad. Előbb, megvallom, mint óhajtám, ébredt föl szíved. De erkölcsödben bízván, minden jót reménylek: míg az el nem hagy, mindenkor szabad vagy." Ki tudná — kiálték én — ki tudná melletted azt elfelejteni? „Te mindig jó gyermekem valál", felelé ő — és így egy szent frígy kötődött, mely engem egészen boldoggá tészen. Oh egek itt közelget maga — szemei valakit keresnek. — — Légy boldog.

K . . . hadnagy barátjának.

Mely gyarló az ember, merem mondani, mert előbbi vakságomban magamat erősnek tartám. Batgatag én és egy tekintet egészen megváltoztat. Te esmérted örömimet, noha nem voltak kedvedre: de talán megelégszel vélem, ha azt mondom, hogy most váltig ellenkező éltem. Előbb lárma, dobzódás, játék kecsegtetett, most a magányosság legszebb kívánságom: alig vagyok magam, s mindjárt megjelenik amaz imádott esméretlen képe. Ha mesterségem meg nem csal, őt lerajzolom, de ne gondold, hogy el is találom, mert itt Rafael maga tanúlóvá lenne, csak egy gyönge árnyéknak nézd — erőltesd azután képzeletedet és aztán — félig előtted áll. Legszebb foglalatosságom a háza előtt sétálni; de oly

szerencsés nem voltam őt látni. Mit jelent az barátom, hogy leveleid oly félelmesek s tele szorgalommal? Te a jövendőtől rettegsz? szerelmemet vad tűznek nevezed. elfelejtvén, hogy az szívemnek legszebb forrásából támadt. Mit árt az nékem, hogy nem tudom szeretőmnek az ő sorsát. nevét? kérdezd a rózsát mért nyitja meg keblét a harmat gyöngyének, kérdezd a napot, mért melegít — érzem malasztját, de okát nem tudom. Láttam őt, betekinték szemébe. azt tudom, hogy szeretem; de miért? kérdezd a szív veréseit és megfogod hallani.

Az atyámat említed? ez a szó megrázza lelkemet. de tehetek róla? mért tiprá „le még bimbójában egy szolgai nevelés a fiúi szeretett virágát? Őt tisztelem és mostani állapotom hozzá talán közelebb viszen. Nagy az ő hatalma! — De ki tarthatja fel a gondolatot sebes futtában? Ők hozzá sietnek, és szívem „őket örömmel követi. Újra írtam neki. oly fiúi kinyíltsággal — Ő teljesíti kérésem. És csak szabadúljak meg egyszer ez élettől, azután további czélomat keresni könnyű munka leszen.

K . . . hadnagy barátjának.

Barátom. szerelmem igaz. az egek szeretnek: és minden nap új boldogságot szűl. Oh hogy itt nem vagy, hogy e forró mellhez nem szoríthatlak, hogy nem olvashatom szemedben szép örömimet. Soká tünekedtem. hogy léphessek vele szorosb esméretségbe és végre arra fakadtam, hogy egy levél által megvalljam néki tüzes szerelmemet. Hasztalan tölték órákat a ház előtt — levél a kezemben; senki nem mutatta magát és komor elmével visszatértem. Másnap — épen vasárnap volt — korábban mint előbb. vigyázatra álltam — és mely öröm! egyszerre az ajtó nyílik és ő egyedűl kilép. Én közelíték hozzá és minekelőtt észrevehetett, levelemet kezébe nyomtam. Megdermedve állott, de én elillanték. Már kezdém bánni bátorságom és bizonytalan mit tegyek. magamat vádoltam. hogy sietségem őt nékem elvesztheti. Ily gondolatok között a ház előtt termettem. de mely nagy csudálkozásom, hogy őt az ajtónál állani láttam: különféle érzetek dobzódtak mellemben. nem tudtam. mint kezdjem: de egy tekintet tőle erőt adott és én félve hozzá járúltam. Bocsánatot kezdék rebegni; de ő lesütött szemekkel egy levelet adott ált. és mire föltekintni mertem. eltűnt szemem elől. Soká itt álltam — talán most is ott állnék, ha egy esmerős magával el nem rántott volna. Itt a levél.

„Hogy kétszeri látásból szerelem gerjedjen, azt csak az ifjúság képzeli. és csak egyedűl magának lehet megbocsájtani. Máskép házam minden becsűletes embernek nyitva áll, és mi örvendeni fogunk uraságodban egy baráttal többet számlálni.

H . . . Johanna."

Megvallom barátom, én más levelet vártam, azonban, hogy meg szabad látogatnom, minden gondot elszéleszt. Még ma elmegyek — én oly megelégedett vagyok — oh hatalmas szerelem!

Estve.

Ott valék, szóltam véle. lelke szép testével megegyez. A nagy tisztelet elfojtá szavamat, szerelmemet elhallgatám. Alig álltam előtte, a kívűl tanúlt beszédemet elfelejtém. A szoba, melyben valék, nem gazdag, de tiszta, minden legszebb rendre mutat. Megbocsáss barátom, szívem oly tele van, többet nem írhatok.

Emelka Milihez.

Nem, Mili, te csalatkozol; ő nem mindennapi ember: már harmadszor van itt — és mindig többet nyer. Nemes magaviselete jó nevelésre és tökéletes lélekre mutat. Az anyám őt tiszteli, és én félek, hogy már szeretem. Ő többnyire magát az anyámmal mulatja, engem kímél — mely nagy köszönettel vagyok érte. Még a szerelemről nem esett szó köztünk, de ha szemei rajtam mulatnak — Mili! én gondolom, hogy értem őtet. Ma először kérdezett nevemről, én megmondám és ő mosolyogva azt a levelet kihúzá, melyet helyettem az anyám írt és kérdően az aláírásra mutatott. Ez a drága szülőm neve és írása, mondám én égő képpel. És ő tündöklő szemekkel az írást melléhez szorítja, az anyámhoz fordúlván így szóla: Ez legyen szép bizonyossága ama bizodalomnak, melylyel a jó gyermek szülőihez viseltetik. Én megtartom e gyönyörű nap jelének. Emelka, felelé az anyám, én bennem jó barátnéját szokta találni és jól tudja, hogy az anyai mellben az ő érzései legszebb helyen bezáródnak. A mint észrevettem, nem nagy kedve vagyon a katona élethez és azt mentül előbb elhagyni igyekszik.

K . . . hadnagy barátjához.

Ma legelőször nyíltam meg az öregasszony előtt — értelmét szívembe írom, melyből meglátod, hogy nem egy tűnemény érzés ragadá el szívemet. De légy figyelemmel. Mihelyst a szobába léptem, mindjárt észrevettem, hogy Emelka hibázik. Kérdezni utána nem mertem. De az asszony maga előhozta, hogy ő egy beteg barátnéját látogatni ment. Azután így szóla hozzám: Kedves úr, én tisztelem, és épen azért kényszerít szívem igaz vallást tennem: mi az oka ily gyakor látogatásnak?

Én. — Az okát levelem, hiszem, eleget megmutatta, és mit tagadjam, én szeretem Emelkát, szerettem első pillanattól, és az ő bírása szerencséssé tenne.

Ő. — A szív sokszor egy tárgyat imád, melyet az ész átkoz, azonkívűl leányom szegény, néki egy kis nevelést adni volt minden tehetségem.

Én tűzzel. — Oh elegendő a boldogságra, nekem szép kilátásaim vagynak. — Értsd, barátom, csak kilátásim. —

Ő. Ez egy lépés, mely sokszor az emberek sorsát intézi. Még most van idő, még a méreg el nem áradt az egész szívben, még ki lehet irtani. De ha az indúlat egyszer gyökeret fog, oh barátom, az első szerelem sebje be nem gyógyúl — leányom érzékeny és tapasztalatlan. —

Én. — Azért szeretem őt. De mire ezeket? Én nem jöttem őt elcsábítani, hiú reményekkel táplálni — nem, az egeknél! ily gondolat messze volt lelkemtől. De ha ő még nem választott, ha — rettegve mondom ki — szabad volna még és ha szeretni tudna, szívemet és kezemet néki nyújtom. — Ezek után szülőimet kérdé, én mondám, hogy az atyám legszebb szerencsémet soha nem hátráltatja. Egész éltemet elbeszéltem neki, legrosszabb részét se hallgatám el, csak egyedűl — megbocsáss barátom — az atyámnak feltételeit nem említém. Minek is a szívet gondokkal tölteni, mely úgy is a szívet örökké kerűli és útat nyit nehéz fájdalmaknak. És én minden jót remélek, — egy kemény szándéknak fel nem áldozza fia boldogságát. Ő nincs emberség nélkűl, és búzgó esdeklésim, könnyeim őt bizonyára meghódítják. Sokáig folytattam beszédemet e jó anyával és végre őt megnyugtattam. És jó szíve annyira elragadá, hogy többször fiának nevezett. Jó teremtés, így szóla végtére, jó teremtés Emelka, szerencsét érdemel, még szívét a hívság el nem rontá — és vérzik szívem, ha elgondolom, hogy ő egy büszke nemzetségnek áldozatja lenne. Erkölcse minden értéke. De inkább szenvedni fog, egész éltét lassan elnyögni, mint magát a megvetésnek prédáúl adni.

Én. — Félre, drága atyám, ily fekete képzéssel, míg én lehellek, Emelkát semmi nem éri — az ő szerencséje az enyém lészen, és legszebb gondom legyen éltét édesítni. Ezeknél a szavaknál Emelka belépett, mi elhallgattunk, és én nem sokára megelégedve magamat ajánltam.

K . . . hadnagy testvéréhez.

Ez a szép nap, kedves néném, ez a szép nap neked és szerelmemnek légyen szentelve. Ez a szív, mely eddig a szépnem között egyedűl téged szeretett, most új élelmet kapott. Oh kedvesem, érezd szerencsémet — egy szóval melledbe öntöm. Én szeretek és szerettetem. Ez a két szó átfogja üdvösségem, a múlt idő elenyészett és rózsaszínben előttem a jövendő és a jelenlét ölelődik. Az egész teremtés keskeny örömimnek, és szívem, előbb oly üres, most szűntelen édes kények tengerében úszik. Részesűlj te is, jó lélek, annak özönében és örűlj boldog, boldog öcsédnek. Rövid leszek; de vizsgáld meg és találni fogod, hogy minden szó fontos és nekem mérték felett drága. A minapi útamon megesmérkedtem egy leánynyal, ki első látásnál mindjárt elbájolt. Emelka egy özvegy kalmárnénak egyetlen leánya, — szegény de felette gazdag, mert szép lelke angyali ruhát hordoz, arra alkotva örök tüzet gyújtogatni az élők szívében. Láttam őt, és rokon lelkem hozzája siete. Ma az a dicső nap, hogy ő nékem szerelmét megvallá! Kedvesem, te segéd kezedet el ne vond tőlem és légy szerencsém ügyésze; beszélj az atyánkkal, hogy engedje elhagyni ezt az életet: haza jövök aztán, és a mit most e gyönge toll kimondani nem tud, személyesen megvallom. Siess, siess, mert minden pillantattal egy virág oda vész életem kertjéből. Emelka érdemes barátnéd lészen és általam csókol.

K . . . hadnagy barátjához.

Egész éltem egy szép álomnak tetszik és ha a hideg szolga élet olykor nem emlékeztetne, azt vélném, hogy a boldogok honába költöztem. Barátom, üdvösségem fő pontját elérte. A mit remélni alig mertem, az legszebb valósággá érett; Emelka szeret, és én — én vagyok az a szerencsés. Hallgasd mint jöttem titkához. Tegnap kisétálék és magát találtam, megijedett jövetelemen, de én maradtam. Egy kis idei hallgatás után, mely közt mindegyikünk a földet kereste, ő megszólamlott és elkezdé a mezei életet, a természetet magasztalni — Azt a helyet a hol előbb tartózkodott, nagyon dícsérte. Ott, úgy mond, messze a világ zajától — szabadon éltünk — és a természet szépségeit, mely a mesterség legszebb találmányait meghomályosítja, vídám kedvvel néztük. A szálló nap fölséges játéka felüt minden városi mulatságot és a természet csendes keblében a lélek oly könnyen elveszti magát a képzelet tündér országában.

Az éjjeli menyekző.

Egy ifjú, vad indúlatoktól szaggatott szívének éleményt keresve, kivál jámbor atyja karjából: nem ügyelvén intő szavára, az erkölcsöt gúnyolva, egyedűl búja vérének ösztönét követve, szerte jár a világban és egy tiltott ösvényről a másikra szédelg. Megrontván a legtisztább szíveket, az ártatlanokat mocskos ingereinek áldozá. Hány szerencsétlen könnyezé emlékét s édes öröm közt töltött óráit átkozá. Hány letiprott szív sóhajtva utána, az álnok hitszegőt zokogva vádolá. Az ifjú tetszett magának e puszta életben s a szépek könnyűi emelték vad diadalmát.

Egykor a mint egy elhagyott szépnek lakjához közelítne, kinek erkölcsét magas igeretekkel elaltatá, megjelen előtte jó atyjának képében és bús tekintettel, de szelíden őt a visszatérésre inti: az erkölcs égi jutalmát lefestvén, bocsánatot ígért a töredelmes szívnek.

De az ifjú mosolygá szavait s enyelgve kéri, hogy a mit az idő az öregnek megtilt, az ifjúkornak ne gátolna s ne rontsa kedvét ájtatos igékkel; hideg tanácsát hagyná későbbre, midőn a szerelem kelyhe úgyis magától bezáródik.

Az öreg sóhajt, elhallgat és szomorúan lépdel az ifjú után, ki azon tünődik, mint takarhassa el hűtelenségét és mint újíthassa a régi élveket, melyeket egykor az elhagyott kedves karjaiban töltött. A múltnak örömei tűntek fel, hév kívánat önté el szívét és vizsga szemmel néz a vidék felé, hol kedvese él, hol a szerelem tiltott kényeit szomjúzva üríté.

A nap nyugodni készűl, tűzképét bús fellegek rejtik el, gyönge sugári meg csak itt-ott a fák sudarain reszketnek. A hegyekről köd vonúl alá s az egész tájt homálylyal borítja. Körűlfekvő falúkban megszólal a harang s az esti szellő szerte hordja szaggatva hangjait. Haza indúlnak a fáradt munkások s a nagy alkotót üdvözlik búzgó imádsággal.

A napnak rekkenő aszálya fergetegben oszlik fel: fekete felhők koronganak a közel hegyek felett, vonagló villámzatok lövelik keresztűl az alkonyt, mely vérszinben áll a láthatáron s lassúdan elbarnúl.

Az út merengő szírtek közé szakad. A két vándor egy remetehajlék elé juta, hol egy kereszt a megváltó képével vérjelként nyúla fel. Az öreg borúlva üdvözlé e szent jelt, de az ifjú hidegen megy el előtte és a feléje setételő erdőnek intézi lépteit; atyja őt maradásra kérve, így szól fiához:

„Megállj, fiam, megállj! legyen elég
Mai útunk: úgy is barnúl az ég.
S minden felől felhő tornyosodik;
Itt a hajlék, ide szállhatunk,
S míg a fenyítő vihar dobozódik,
Mi addig békével nyughatunk:

Mert a sötétségben
E nagy sűrűségben
Könnyen elbódúlhatunk.“

„„Mit nekem itt? nem mulatok atyám!
Édes öröm vár az éjjel még rám,
Egy kegyes szépnek forró kebelén,
Kinek lángot gyújték szívében;
Hozzá a kedveshez sietek én
Vígan kéjelgni bájkörében,
S új lángra hevűlni
Váltig elmerűlni
Kényei özönében.““

„Hallod, fiam, a szél ordítását
A tolongó zivatar zúgását?
Mindjárt reánk szakad! még van idő;
Térj vissza! vad bátorságodat
Bú fogja érni. Óltsd el emésztő
Zabolátlan indúlatodat;
Végy erőt szíveden,
Búja szerelmeden,
Add fel bűnös czélodat.“

„„Nem atyám! míg bennem a lélek él,
Nem rezzent el semmiféle veszély!
Megyek, habár a vihar eltemet,
Habár önmagam károsítom:
Ez éjjel még gyönyörű hívemet
Dagadó szívemhez szorítom!
Zúgjanak a szelek,
Nem gondolok velek,
Szándékom nem másítom!““

„Hallod, fiam, a sziklák ropognak,
A zápor hullámi mint locsognak!
Elhunyt az égi fény; a villám nyújt
Csak világot sárga tüzével,
Csattogva húll s hegyekbe, fákba sújt
Földrázó rettentő dölyfével!
Oh mért nem mulattál,
Vesztednek indúltál!
Hígyj nekem, ez nem jó jel.“

„„S habár eged még inkább bűnhődne,
Villámival körűlem dühödne,
Nem adnám fel édesded czélomat:
Ezen szív nem ismer félelmet.
Vígan atyám! fogadd el karomat;

Jer s ne oltsd e tűzszenvedelmet.
Nem messze vagyon már
Azon óhajtott vár,
Hol adnak s vesznek szerelmet.""

Elhallgat az öreg s néma fájdalommal ballag az ifjú nyomában, ki elégedetlen atyjának jelenlétén titkolt haraggal folytatja útját.

Az alatt a zivatar megszűn, csak távol villámlik s a barna szirtek tompán viszonozzák az ég dörrenését. Egy élő lény se mozdúl, sötét fátyol alatt nyugszik a természet, csak a záportól megdagadott patakok esése s letört szikladarabok dördűlete hallatik az éjjeli csendben. A köd lassúdan eloszlik, vékony felhők közűl a hold aláfénylik és ezer csodatüneményeket lebegtet világa, midőn az erdők homályain s a mezők fehérlő gyöngyein végig szökdel — a dísztelen vadon számtalan alakokkal népesűl, midőn a távol remegő tárgyakon sötét árnyék játszi csillámokkal változik.

Az öreg elgyengűlve térdre roskad s pihenésre kéri a szágúldó ifjút: az komoran tekint reá s káromolva aggott létét, további útra készteti és a vonakodót a vad rengetegben elhagyni fenyíti.

Sóhajtva felkel az öreg, könnytől nedves szemét a csillagokra veté, mintha az eltévedt ifjúnak bocsánatot kérne a magas egektől és tovább ballag, nyögdelve nehéz léptében.

Nem sokára ritkúl az erdő s az út szirteken keresztűl egy fenyves hegynek csavarog fel, melynek sziklás ormán fekete romladék áll. Károgó varjúk, sivító denevérek kóvályognak az útazók körűl. Az öreg visszavonva fiát, így ejti szavait:

„Mi az fiam, mi ott oly magosan
A hegytetőn áll s oly magányosan
Fenyők közűl az ég felé mereng?
Mély borzanást tenyészt látása.
Végenyésztet hírdetve körűlzeng
A halálmadár kiáltása!
Fiam, igen félek,
Hogy nem jó lélek,
Hanem gonosz' lakása!"

„„Félénk öreg, légy egyszer nyugodtan:
Csak egy puszta kápolna áll ottan,
Hol szép hívem reám várni szokott,
Midőn őt látogatni jöttem;
Nekem ez drága s jeles hely, mert ott
Sok édes perczeket töltöttem,
Midőn elvonúlva
Ssív szívre hajúlva,
Kedvesem ölelgettem.""

„Az óra éjfélt üt! Fiam állj meg,
Nézd csak minő fehér árnyék lebeg
A bérczeken! Szememmel játszik,
El-eltűnik s megint közelget;
Hol inteni, hol fenyíteni látszik
S égő szövétneket emelget;
Az egész kápolna
Mintha tűzben volna,
Reánk halvány sugárt vet.“

„„Hah atyám! ő az, a rég szeretett;
Im mely híven elömbe sietett
És elhagyá puha nyoszolyáját.
Érettem a szabadban mulat,
Itt virasztja a lelkek óráját,
Felköté a belső szorúlat.
Atyám, maradj magad,
Engem hozzá ragad
Egy hatalmas indúlat!““

„„Ne menj fiam, ne menj! hallgasd atyádat.
Még lesz idő ölelni mátkádat!
Oh ne szaladj bizonyos vesztedben:
Mert ama csalóka kísértet
Örök kárt tesz háborgó szívedben
S letöri virágzó létedet!
Maradj fiam, maradj,
Kétségbe' itt ne hagyj,
Szabadítsd meg lelkedet!““

Nem hall az ifjú már! vére forr, keble feszűl, csak fel, a szép jelenet felé szágúld tele kívánattal.

Alig lihegve a temetőhöz ér, mely elszórt keresztekkel s dűledék szobrokkal fekszik a hegy oldalán. Ott űl sárga halmon, sötét üreg szélén egy fehér alak. Meredt szemmel néz az üregbe, de karjait a közelítő felé terjeszti, ki megismervén kedveltje vonásait, örömkiáltással szökik hozzá s a viszontlátás kényébe merűlve, melléhez szorongatja a szépet, ki hallgatva, magát oda adva viszonozza ugyan ölelgetéseit; de örömet nem mutat hideg képe s tekintetét föl nem emeli a mélyből, melynek fenekén nyílt koporsó fehérlik.

Az ifjú hevűlten térdére esik, hívtelenségét menti s az eget hívja bizonyságúl, hogy ezen órában hölgyének jegyzi el, hogy nélkűle elátkozza éltét, üdvösségét. Gyűrűt ragad elé s a szépnek újjára nyomja, ki annál inkább dereng, mentül többet esküszik az ifjú, jég szeme vad lángra lobbadoz, felkel s rejtélyes szavakkal az esdeklőt a kápolnába hívja, mely ünneplő pompában tündöklik s ének, zaj, tompa zúgás hallatik belsejében.

Az ifjú enged s a mint a kápolna pitvarába lép, egy elhaló sóhajtás, melyben kísérője hangját megismeri, hatja meg fülét.

Borzadva meghökken, de egy tekintet a szép hókeblére, mely feléje hullámzik, a kedves forró ölelése elszédíti s megvetve a jó lélek sugallását, bemegy a kápolnába.

Ott a romlott oltáron űl komoran egy óriási váz, fekete szárnyai kiterjesztve körűlfogják az épűlet magas boltozatját; a sárga koponyát vaskorona ékesíti, melyen vércseppek rengenek: széméből kék láng lövel a sötétben s számtalan sugárokba oszolva kígyófullánkként vonaglik. Kezében sok ezerélű tőrt forgat, melyre az emberek indúlati tüzes jelekkel vannak feljegyezve. Derekát rút kígyók övezik ált', melyek csomóba fonva forganak s a kék lángtól világítva mindenféle színeket játszanak. Lábai a földi uraság czímein nyugosznak s a századok művei cserepekre törve fekszenek előtte. Közel hozzá, imádó helyhezetben, dühre gyúladt szemmel áll egy vitézi alak — fegyver zörög kezében s vérözön fakad melléből. Ez a *nagyravágyás*, az enyészet hív barátja, mellette az *irígység* mérget lehelő tekintettel, a soknyelvű *rágalmazást* szorítva magához. Másfelől mosolygó tekintettel, kellemes kűlsővel a *bújaság* áll, rózsákkal koszorúzott kelyhet tart kezében s édesen a komor vázt öleli, de nyomán rothasztó méreg gőzölg fel: lábánál játszik első szülöttje, az álnok *szerelem* és nyílait anyja méhében mártván, testvérének, a *bánatnak* nyújtja, melylyel az önkeblét szaggatja és szüleit átkozva, ön vérében fetreng.

Ezen bálványt földszínű leplekbe takart ablakosok körűltánczolják és vékony árnyékként hol hosszúra nyúlva, hol összehúzva kerengenek. Vígságot jelent ínaik gyors fordúlata, örömet baráti ölelkezésök, de sötét szemök hideg s életsugár nélkűl dermedez.

Az ifjú borzad, de a mátka nem hágy időt az eszméletre s nyájasan a remegőt áltkarolván, édes kényeket ígérve, a zavarba ragadja. „Enyim vagy kedves! örökre enyim vagy! az átok teljesűl", azt susogja s vad örömre lobbanva a gyülekezethez fordúl:

„Rajta vendégeim, mulassatok,
Jelen nagymesterünk! vígadjatok!
Míg a végzés sírunkat bezárja,
S vissza hajt a kakas szólása;
Addig kiki holti tánczát járja,
S az ének rezgő harsogása
A földet rengesse,
Az eget keresse,
Úgy a lelkek szokása!"

Mint mikor a téli zivatar zúg a rengetegbe és az éjszaki szél száraz leveleken keresztűl üvölt és odvas fákat recsegtet: mint a haldokló utolsó hörgése és a kétségbe esettnek vad sóhajtása, oly hangok emelkednek és a mohos falak repedéseiből tompán viszonoztatnak:

Mély gödörbe eltemetve,
Por fedi csontjainkat,
Míg az éjfél új életre
Feloldja tánczainkat.

S míg az élő álomba dől,
Kizúdúlva üreginkből
A föld színén tévelygünk,
S homályos dalt zengve
A sötétben enyelgünk.

Temetőkbe forgószélként
Tartjuk víg tánczainkat,
Fél az útas, midőn hallja
Recsegő tagjainkat!
S beterítve lepedőkkel,
Völgyeken le, hegyeken fel
Szirtről szirtre lépdezünk,
S a tenger habjain,
Felhők hullámain
Zajogva örvendezünk.

Nevetve a föld fiait,
Kik ébren tépelődnek
S hiú gőggel, ezer bajjal
A világgal vesződnek.
Az eszmélet kis mécsétől,
A fösvényt rejtett kincsétől
Elrezzenti játékunk;
Az öröm képére,
Szerelem ölére
Halálszint von árnyékunk.

Így zeng az alakosok dala. Hideg remegés futja el az ifjú szívét; oltalmat keres a mátka karjában a körűlállók jégtekintete elől; de az őt az oltárhoz vezeti és a rózsás kelyhet, melyet a bálvány tart, kiragadván neki nyújtja! S így szól: „kedves, igyál ebből az élet kelyhéből. ezen nedv örökre velünk rokonít; ez vala czélja életednek, im most hév szomjadat kényedre olthatod.“

„Fiam, légy erős! a test ingerein győzzön erkölcsöd; tied a választás és ezen pillantat!“ Búsan így zeng védlelke szózatja és könnyeket érez arczán görgeni, melyek az ifjú szívét szelíden érintik. „Rövid áldozat tartós nyugalomért!“ azt susogá küzdő lelke a végső határnál — s az ifjú már fordúlni akar; már kész a lemondásra. hogy a társaság éktelen zajra fakad és mátka a lepletlen, bájos pirúlattal karjaiba rohan s hízelkedve a kelyhet űríteni kéri, őt eskűvésére s forró szerelmére emlékeztetvén.

Bágyadtan lenéz az ifjú az andalgó mátkára, kiben a föld minden szépe vegyűlni látszik, szédelg az ajánló kellemeken, melyek nyíltan éleményre intik és dagadt erei, vad indúlati annak bírására vonják; háborgó ösztönit gátolni nem tudván, a kelyhet ragadja és a jelenlevők zajgása alatt, az élet díszére kiüríti — tűzlángra lobban vére minden cseppje, lehellete szorúl, melyet a mátka hosszan lihegve magába szí és gyengűlve az oltár lépcsőire

esik. A csontváz fekete szárnyait csattogtatja, kígyók sivítanak, a láng nagyot lobbant s elalszik.

Sötétség, hallgatás, fehér árnyékok lebegnek az oltár körűl, csak a Bánat előtt ég sárga tűz, mely a rettentő változásra világít.

A mátka előbb oly szép, most úndok ijesztő váz; mosolygó szemei kiégett üregek, melyből rút viperák kandikálnak elő. Hajfürtjei, előbb a szerelem hálói, most rút pemetként rendetlen nyúlnak el. Bíbor ajka, mely eget bájola nyíltával, most fonnyadt kék hús, melyből tompa jajszavak ömlenek. Lágy karjai most száraz csontszálak, sebet vágni, nem ölelni hajlonganak, s egész teste dísztelen tetem, por származását fennen hírdeti: a nemesb lénynek minden jele elmúlt, alacsony állatot képez valója.

Dermedve áll az ifjú! Kínos szorúlat érdeli keblét, midőn ily szavak zúgnak feléje: „ilyen az élet és a földi élemény!"

Arra a kápolna megrezdűl, a társaság csörögve csonthalomba dűl, csak az óriási váz űl diadalmasan a romladékon és karjait a világ minden részei felé terjengeti — és villám . . . ként mérgesen felnevet, hogy az egész táj utána dördűl.

Akkor lágy hangzatok emelkednek, arany sugárok szállonganak alá a magasról és egy világos alak fehér lepelben leng az oltár felé, homloka felett fényes csillag ragyog, mely tiszta világát szerte önti a sötét tárgyakra és szelíden, de búsan így szól a súlyedt ifjúhoz: „A hit az élet malasztja, megisméret halál! az erkölcs a lélek égi birtoka, állandó, a por lehúll s magával párosúl." Arra int s a váz porba omlik előtte és száraz koponyája az ifjú lábához gördűl, ki borúltan néz az égi tűneményre, mely könnyhúllatva lebeg el felette és lassúdan eltűnik.

Most az ifjú maga lévén a nagy sötétségben, bú s bánat között szédelg s lappangva, felálló hajjal keresi a kápolna ajtaját, száraz csontok között gázol, kiált, de nem jön válasz; végre félelem és írtózat között leroskad és töredelmes szívvel várja a halált, melynek hideg szellemét már érzi körűle lengeni — s a mint így, kivéve erejéből, a sírokon forog, a mátka képe feltűnik. Hirtelen felszökik az ifjú, de fehér gőz válik el előtte s reménytelen ismét földre esik, s ily sóhajtó hang lengi körűl a dermedező ifjút:

„Ifjú! kit kerésél, hamúvá vált,
Szülei átkával a sírba szállt,
Megfosztva a lelkek nyugalmától
Erőszakos halált szenvedett,
Számkivetve a jóknak sorából,
Eldúlva tovább nem élhetett
És szilaj kétségébe'
Tőrt ütvén mellébe,
Önmaga gyilkosa lett.

S te, ki hívtelenűl feláldoztad
S indúlatoddal vesztét okoztad:
Itt mátkád menyekzős nyoszolyája,
Minden kívánatja szívednek!
Itt végződik létednek pályája,
Szép ifjú, vége életednek.
Az úr a hatalmas,
Legyen hát irgalmas
Szegény bűnös lelkednek!“

DOBOZI.

. . . . . emberekkel siete Erdélyből Lajos segedelmére. Nem ügyelt sok tapasztalt vitéz tanácsára: önnön erejében s a magyar vitézségben bízván, vad örömmel nézi Szoliman öt annyi népét rendbe állani. Az ifjú királyt tüzes szavakkal a csatához ingerlé. a sereg véle egyet értvén, czélját el is érte. és így magát, királyát és magyar hazáját nagy veszedelembe dönté.

Harsognak már a trombiták a viadal rettenete követi és mind a két rész öszve csap: dolgozik már a halál és Mohács kies mezejét holt tetemek födözik. Mennyi pogány elhúllott a magyar kartól, de Szoliman könnyen bétölthette ritkúlt rendjeit. midőn mindegyik magyar estével a hazának egy oszlopa oda dűl.

Sokáig kétséges volt a harcz kimenetele s a vitézség a sokaságnak bátran ellent álla, hogy egyszerre Szoliman magát hátra húzza. Ezt látván, Tomory szívdobogva győzedelmet gondolt és egy csapással akará végezni a csata kétes próbáját: egy akarattal vele a sereg elhagyja előbbi állóhelyét és Szolimant űldözteti. Mely égi öröm tölté az ifjú király szívét, látván magyarjait előre nyomúlni és mindenfelől a győzedelem jeleit lobogni. Olyik véres bajnok a földön utolsó szavával diadalmat kiáltott; és új lélek látszik az egész táborban. De egyszerre a török visszafordúl és kétfelől elrejtett osztályok a csatát újítják. Nagy vérontás támad, minden magyar ellen tíz török harczol s utóbb a kétséges védelem mellett a sokaság győzött.

Látván Tomory nemzete vesztét, zúzott szívvel magát a halálnak szentelte. Dobozi a merre ment, halált okozott, de őt a halál kerűlte. Lajos magát menteni akarván, kora sírját Csele patakjában találta. Így végződött ez a gyászos nap, mely egyszerre elnyelé Hunnia világát, a nemesség díszét, a haza legszebb reményét. Ez a veszteség lett azután annyi ínségek forrása, melyben a szabadság arany napja örökre leszálla.

Azok a kevesek közt, kik menekedtek, Dobozi vala, ki komor lélekkel Zápolyához siete, hogy ott hazájának újra szolgáljon. Éltét megúnva nyargal Buda felé: hogy őt váratlan egy ismeretes szó álmából felserkenté: Lina az, Dobozi szeretett hölgye. Kedvesem — így szóla szép karjait eleibe nyújtván — véled halni jöttem. Ez a tekintet megrázta Dobozit és az a bajnok, előbb csak a halál társa, tündöklő szemekkel szép hölgye előtt álla: Lina tekintete szívét meglágyítá: az élet öröme újra felgerjedt szívében és bús sóhajtások közt őt véres melléhez szorítja és égő könnyek húllnak az asszony hív mellére.

Szerencsétlen, mondá végre Dobozi, így látlak meg téged? Oda Hunnia, minden elveszett! mire élünk mi még?

További üdvösségre — felelé Lina — térj magadhoz; nékem még sugárzik reménység, csak siess váradba, engem e szerencsétlen hír elődbe vezetett.

Nem, nem — kiáltá Dobozi — ott mentek nem lehetünk és karomat tovább is a haza kívánja. De ezek után tőled el nem válok, mert váram elkerülhetetlen a török prédája lészen, és áldom a jó végzést, mely ide hozott vala. Dunántúl is Magyarország, oda viszlek szabadságba. Ülj fel azért lovamra, az idő drága, a pogányok utánam sietnek, teljesítsd kérésem.

És ezek után Linát lovára emeli és édes terhével útját folytatja. elbeszéli hölgyének a csata bal kimenetelét és Lina bús tekintetében önnön fájdalmát újra feltalálja.

Új remények, szebb jövendő káprázott a gyors útazók előtt s már több mérföldeket elhaladtak, hogy Lina vissza néz. De mely tekintet! Dobozvára, melyet elhagytak, magasan lángolt. Szemmeredve nézi Dobozi lakóhelyét, születése s boldogsága helyét füstbe menni s örökre elenyészni; a vár lskosi, kedves jobbágyi kétséges kiáltását látszott hallani és egy égő könny állott férfiúi szemében. Lina halavány képét elrejté férjének mellébe és fájdalmas könnyei a párduczbőrt mosták. Dobozi egy ideig lovát megállítá, mely addig bokor levelekkel éhségét enyhíti és látván hölgyét. bújában lelke új erőt kap, kezdi őt vígasztalni: Még nem vagyok szegény, úgymond, emészszen meg mindent az ellenség mérge. míg te élsz. míg téged szívemhez szoritlak, addig szerencsétlen nem lehetek: jer kedvesem, hagyjuk el e szomorú kilátást — és tovább indúltak.

Már kékellett a vértesi erdő, hogy Lina keveset nyugodni akart, mert az a szokatlan útazás és annyi szívreható érzemények erejétől megfosztották. Dobozi kész vala Linának engedni. és őtet a lóról lesegíti és minekután lovát kiponyvázta, magát egy tölgy árnyékába veti és megelégedve látta kedves hölgyét mellén elszunynyadni. Ő ébren marada és utóbbi sorsán tünődött.

A nap már hanyatlani kezdett, az egész tájék mély csendességben feküdt; Lina mindig édesen álmodott — hogy egyszerre messziről nagy por emelkedik. A törökök jönnek! kiáltá Dobozi, felijedett hölgyét a lóra emeli, gyorsabban, de nehezebb szívvel folytatá útját.

A fáradt ló már alig léphet; hasztalan vérzi Dobozi a jó állat oldalát, lerogyik alattok és Dobozi kényszeríttetett újonnan nyugodni; nem jött most álom Lina szemébe, sőt félve szűntelen hátra tekinte és legkisebb mozdúlat szívét megrázta. Dobozi az alatt lovát ápolgatta és alig hogy új erőt gondola benne, felült reája remegő hölgyével; csak a vértesi erdőt akarta elérni és ott mellékes úton gondola megszabadúlni a nehéz rabságtól.

De a végzet mást rendelt. Mert a kétszeri terhet a ló nem bírhatván, megszakadt és Dobozi lábánál kiadá páráját. — Oda hát minden remény! kiáltá Dobozi; most halni idő lesz; Lina, vesztünket a sors eltökéllé — és gyalog kezdettek útazni. — De

a törökök őket már megsajdították, már oly közel voltak, hogy a két vándor vad lármájokat hallotta.

Dobozi bizonyos vesztét látván, így szóla hölgyéhez: Lina! az óra üt, mely minket örökre elszakaszt; már tovább nincs mentség. Nézd, egynehány lépés még, és a pogányok kezébe esünk; Lina, én inkább meghalok, mint rabláncot viselek, eltökélve látsz: és te — — a fájdalom itt elfojtja szavait, csak nehéz sóhajtások és forró ölelése, mintha a világtól őt el akarná rejteni, vallották gyilkos érzését.

Némán, mint a testesűlt fájdalom, állott Lina minden könny, minden sóhajtás nélkűl; csak a lélek munkálkodott és nagy feltétellel vetekedni látszott: végre magát férje lábához veti — és erős szavakkal a halálért kérte.

Én is magyar vagyok és írtózom a rabságtól, adj te nékem halált, kezedből édes lesz — ölj meg, minekelőtt szégyen és kétségbeesés talál.

Nem, nem! — kiáltá Dobozi — azt nem tehetem; éltem a tied, csak ezt ne kívánjad!

Én valék — monda Lina — a ki szép időben szívedet megindítá, és most éltünk végső óráján tőlem elfordúlnál? Taszítsd kardodat a szívbe, mely oly híven szeretett; nékem nincs erőm magamat megölni; te mint férfi, oh légy irgalmas! véled éltem, engedj véled halni!

Kíméld szívemet! sóhajtá Dobozi és nagy indúlattal magát hölgye karjaiba veti. Azonban a törökök őket már körűlfogták és Lina szépségét csudálva, drága prédájoknak örűltek.

Add meg magadat! ez a szó egy török szájából felébreszti Dobozit; látván magát környűlvéve s a pogányok búja tekintetét, szíve új erőt kap és kardját kirántván, Lina mellébe döfé: Halj meg mint szabad jó lélek, nemsokára én is követlek!

Ott! ott! kedvesem meghálálom tettedet — susogá Lina és Dobozi karjából szép lelke elrepűlt. Arra Dobozi az ellenséghez fordúl, egynéhányat a halálnak áldoz, hogy egyik hátúlról lándzsával őt keresztűl szúrta. Dobozi elesett. — Lina jövök! — kiáltá és szakadozó szeme az eget kereste.

Sándor és Gunda.

Midőn Szoliman félvilágot megrázó hatalma Hunniának egy részét meghódítá, mely egyenetlen, kivéve minden belső erejéből, az ínség legmélyebb örvényébe merült; részrehajló vélemények a szíveket egymástól elfordíták, elszakadt a nemzeti társaság láncza és a meghasonlott országban igazságot csak fegyver és erő tett — midőn a hatalmas kény szerint a gyengébbet igába szorítá, minden rend s törvény elenyészett, és egész Magyarország, egy nagy csatapiacz, a végromlás határánál álla.

Ezen veszélyes időben két nemes urak éltenek: Ákos és Bálint, bátor lelkes férfiak, de rég ellenségek. Most, hogy nem volt, ki erős kezekkel a törvényt fel tudná tartani, ők is gyűlölség ösztönének engedvén, nyílván egymás ellen kikeltek és szomszédos jószágaikat tűzzel vassal pusztították; többször keményen harczoltak, de egy erő s egy tehetség mindakettőben, vért vesztegettek, de valódi nyertes egyik sem lehetett.

Ákos a hosszas báborgásnak véget akarván szakasztani, öszve szedvén embereit, kiindúlt várából, hogy fegyver által magának és az övéinek békét szerezhessen: véle vagyon Sándor egyetlen egy fia, deli ifjú és tüzes szemekkel nézi a sziklavár falait, melyben atyjának ellensége lakik; szívdobogva várja a tárogató hangját, mely azt a harczra lehívja. És ím nemsokára a vár megnyílik és Bálint rendben lejön seregével, szittya szokásként a síkon harczolni, hol szív szívnek, mell mellnek állhat a bajnok, hol csak az igaz vitézség arathat borostyánt.

Ezt látván Sándor, bajnoki bíbor festi arczáját és így szólt atyjához: Engedj atyám a csatát kezdenem, hadd mutassam meg, hogy érdemes vagyok nevedre és Árpád vére forr ereimben, engedd nékem az előharczot, hadd vágjak útat vitéz seregednek. Fejét csóválta a tapasztalt öreg és kedvesét szorgos szavakkal mérsékre inti. Nem fiam! úgymond, harczolj mellettem, mert a tüzes ifjút, ki csak elő néz, a lappangó fortély könnyen lesbe keríti — maradj nálam és ifjonti karod váltsa fel atyádnak hanyatló erejét. — Elhallgat az ifjú és ércz buzogányát kezébe szorítva atyja mellett megáll.

Az alatt Bálint is seregét felállítá. Mindegyik nemes vezető vitézit a véres munkára gerjeszti, jutalmat ígérvén, a diadalt égi színekkel lefőstik; azután jelt adnak és a két sereg rettentő robajjal öszvecsap. Rengett a föld a szágúldó lovasság alatt, kik villogó karddal egymásra rohannak és csorbát vágnak vasas pánczélokon. Dolgozik a halál, minden felől húllnak vitézek és az ég vissza hangzik a harczoló lármájoktól, kik dühösködve egymás

rendjeit dúlják. A két nemes urak mindenhol ott, hol a veszély legnagyobb és bajnoki példával bátorítják a küszködő népet. Bálint Ákosra találván, szél gyorsasággal hozzája vágtat és súlyos kardját sisakos fejének irányzá, de Sándor észrevette gyilkos szándékát, atyja eleibe ugratván, felfogta a vágást és hosszú lándzsáját Bálint mellének szegezte, aztán kardra kél és mint a zápor úgy húll a kölcsönös vágás, míg a tolongó nép őket elvá-elválasztá. Már több órákig harczoltak, minden felől holt tetemek fekszenek és a harczolók vérétől piroslik a mező, mégsem mozdúl egyik is helyéből és függőben van a hadi szerencse — hogy Sándor rést pillantván az ellenség rendében, könnyű lovagokkal azon keresztűl tör, Bálint népét zavarba hozza, mely elől hátúl nyomva, végre a szaladásban keres mentséget.

Nagy most a vérontás és az ifjú elragadva tüzétől, messze eltávoz atyjától, Bálintot nyomozza, ki seregével a várnak intézi futását. Nem hallja a jelt, mely őt vissza hívja, előbb előbb szágúld; már a vár kapúnál suhog éles kardja, nem gondolván a visszatérésre. Bálint ezt látván, sebesen visszafordúl, harsány szóval seregének kiáltoz, hogy ezt az ifjút élve vissza ne eresztnék. Arra a nép Sándor körűl tódúlt, ki most látta veszélyes állapotját, de elszánva a halálra, meg nem rettent, hanem oroszlányi módra védelmezte magát. Kit csak kardja elért, az többé nem lehellett. Halmozva feküdt körűle a népség, míg egy szúrás lovát elejté lábáról és a sokaságtól lenyomattatván, nagy küszködés után megfogatott. Mint a villám ott terem Ákos, ki hasztalan kereste fiát: de már későn, zárt kapúra talált; az elesett ló nyílván hírdette fiának szomorú sorsát, vérző szívvel arra ő ostromot rendelt, de fáradt népével az erős várat be nem vehette és veszteséggel kénytetett vissza vonúlni.

Itt vagy tehát váramban büszke ifjú! meglátom ki szabadít ki hatalmamból! Te fogsz atyádért adózni és véreddel oltani lángoló boszúmat. Így szóla Bálint és vad öröm sugárzik szeméből, elgondolván ellensége gyötrelmét egyetlen fiának sorsán, és nehéz lánczokkal terhelteti Sándort, ki szótlan ott álla és bátran viszonozza a környűlállók tekintetét, mintha dicsőség lenne ily békót viselni. Midőn halált említének, tiszta szemét az égre felveté, mintha ismert hazáját ott feltalálná. A vár lakosi titkon hozzá bolyongtak azon ifjút közelebb látni, kinek tetteit előbb a falaknál csudálták. Minden szem rajta legelt, minden szív hozzá repűlt, és a bátor fogoly minden kebelben diadalmat nyert. Csak Bálint maga gyűlölte: nem az ártatlan ifjút, hanem mérges ellenségét tekinté benne, s hogy azt érezze, méltatlan őt a legmélyebb tömlöczbe kárhoztatá. — Ott, úgymond, tanúld megismerni ki ellen ragadtál fegyvert, ott várd meg ítéletemet. Mondta és az ifjú a mélységbe vezettetett, de sok titkos sóhajtás követte őt szomorú helyébe.

Ősz fejét könyökére támasztva búsúlt Ákos fiának esetén, hidegen elmentek füle mellett hívei kérlelő szavai; ismervén Bálint vad szívét, reményt nem talált az ifjú szabadítására. Végre eltökélé magát kérésre fakadni; a bajnok, ki soha nem kért, szerette

fia miatt annyira leszállott. Tüstént követet küldött Bálinthoz, ki Sándor váltságáért végezzen bármely áldozattal. — De kérkedve fogadta Bálint követjét és azt izente a kesergő atyának, hogy nincs oly kincs, melyért foglyát kiadná, ki néki annyi károkat tett. Mulasson a vár alatt és nézze a jövendő napon fiának halálát. Marczangló fájdalom fogta el az öreg szívét és agg szeméből sűrű könnyek húllottak; végre térdre esvén, kezét az ég felé emelte és fia halálát szörnyen megboszúlni éltére esküdött. Az egész sereg, minthogy kedves volt nálok az ifjú, gyilkosa ellen urok kardjára szörnyű boszút esküdtek; azzal felszedte sátorit Ákos, haza indúlt, hogy új erővel megjelenhessen és az első alkalommal eltörűlhesse Bálint egész nemzetségét és gyűlölt életével véres boszúját oltsa.

Mohos falak között száraz szalmán fekszik az ifjú és halálos gondolatok változtak fejében. Nem félelem, de atyjának emléke szaggatta szívét, tudván, engedetlenségével mely kínos bút okozott néki. Keskeny ablakán keresztűl a hold besugárzott és atyjának ősz fejét káprázta előtte, mely gyámol nélkűl most a sírba hanyatlik. Ezer undok képek jelentek előtte, és az éj komor ijedelmi szívére rohantak — egy titkos szó őt bűnösnek kiáltá, hogy megvetvén atyja tanácsát, gondatlan két létet leszakaszta. Így bánat s fájdalom közt soká tűnődik az ifjú, könnyetlen szemét üres markába szorítva fekszik kemény ágyán, minden elcsendesűlt, csak néha a bagoly jött ablakára huhogni; vagy nehéz sóhajtási hangzottak setét boltjában, hol elhagyva mint a sírban, kínos érzések közt tölti óráit. De a remény, ez az élet főgyámola, a szerencsétlennek vígasztalója, gyengédeden megihleti szívét, csendes türelmet lehelle reája és zajló mellébe enyhűlést cseppentett: a komor jelenések eltűntek, atyja áldó kezét látta felette lebegni és lelke szelíd érzésekre fakadván, az örök élet vizsgálásába merűlt s a gondolat, oda költözni e por világból, keblében csendes kívánattá vála és a leendőre őtet elkészíté.

Így volt az ifjú, hogy az óra éjfélt üt; eltökéli békén a hajnalt megvárni, hogy egyszerre a tömlöcz ajtaja megnyílik és lassú lépéssel egy égi alak fehér lepelbe borítva, kezében egy pislogó lámpás, az ifjúhoz közelít.

Ki vagy te mennyei? te jösz a lelket kiszabadítni romlékony házából? így szólt az ifjú és a szép jelenetnek lábához borúlt.

Nem vagyok kísértet, egy halandó mint te; sorsodon megindúlván szabadításodra jöttem. Térj magadhoz ifjú! én is élő teremtés vagyok: Gunda, ellenségednek leánya — — így a leány és a csudálkozó ifjút felemeli.

Nem, nem! — kiáltá Sándor — ily szépség nem a földről való; és elmerűlve Gunda nézésében, mozdúlatlan álla.

Ifjú, így szól a leány, kevés az időnk: tudod ki vagyok. Azzal kivesz kulcsot és Sándor békóját felzárja. — Most szabad vagy! jer, itt egy lantosruha, ezt öltsd magadra és én kivezetlek a várból, különben azt élve soha el nem hagyod. Mert tudd meg, az atyám holnap halálnak áldoz; jer és szabadságodban emlékezz meg Gundára.

Nem, így el nem válok! felel Sándor. Mi a halál ily boldog pillanatért? Áldott lélek, mi vitt ezen cselekedetre, engem ismeretlent, atyád ellenségét megmenteni? szólj, oh szólj égi követ! minek köszönöm váratlan jelenésed?

Lángoló képpel elfordúl Gunda és édes elvesztéssel nagy hallgatás után ezen szókat rebegé: Ifjú éltedet sajnáltam, mely legszebb virágában itt letöretnék — és — — akkor megakada és remegő kezét dagadó szívéhez szorítja.

Szólj, oh szólj! így esdekle Sándor és egy nem ismert érzemény eláradt keblében. Végre elragadva szívéhez ragadja a szép szűzet. Tudatlan a szerelem mérgét beszívták; egymásra borúlva, csak Sándor és Gunda szók hallattak; míg a szűz kifejtődzvén az ifjú karjából, őt sietségre inti.

Legyen tehát — így szóla Sándor, minekután Gunda neki mindent elbeszélett, hogy az első pillantásra mit érzett keblében — legyen tehát! én megyek, de te velem jősz, mert nálad nélkűl éltem úgy is mi lenne! Jer kövess és fejezd be egészen szerencsémet.

Nem, nem! felele megijedve Gunda, azt nem tehetem, atyámat annyira, ki engem úgy szeret, meg nem szomorítom. Ezen kívánat nem jöhet fiúi szívedből; én maradok és ez a gondolat mindenkor vígasztal, hogy Gunda él emlékezetedben. Menj kedves, siess, fegyvert is hoztam, siess! És ha atyámat is ily sors találná, felejtsd el miattam mostani bánását! Jer, jer, az idő halad! Megindúlva Sándor a szűz lábához esik, aztán egy gyűrűt nyom újjára.

Evvel, úgymond, eljegyezlek hölgyemnek és szavamat megtartom, teljék bár életembe! Ez után felveszi a ruhát, felköti kardját és kimegy a tömlöczből. Midőn a kapúhoz értek, az őrök fentartották, de Gunda kérésére őt lantosnak tartván, kieresztették. Egy forró kézszorítással búcsút vett Gundától ki utána nézett, míg a setétség őt el nem takará, azután szobájába ment és térdre esvén s a mindenhatónak hálát adván, a szeretett ifjút oltalmába ajánlá.

Más nap az öszvegyűlt emberei előtt megjelent Bálint és a fogolyt elejbe hozatni parancsolá. Hogy remegve a szolgák az ifjú elszökése hírét hozták, szörnyű haragra lobban és a tömlöcztartót dühösen megragadja, ki az Istent bizonyságúl hívta, hogy ő a foglyot el nem szöktette és híven rá vigyázott. Vigyétek őt halálba! így kiálta Bálint, látom, egyetért ellenségeimmel. Már a szolgák megragadták szegényt, midőn csendes méltósággal Gunda előlép és megvallja tettét: Én a kulcsokat úgy szólván tőled elloptam és megnyitám az ifjú tömlöczét; — én csak magam vagyok a bűnös! E váratlan valláson megindúl Bálint, soká szót nem talált küzdő érzésének, csak komor tekintettel néz le leányára, ki nyugodtan várja büntető ítéletét. Minden szem rajta függött és borzadozva szörnyű tettet vártak haragjától. De Bálint keményen így szólt leányához:

Menj elfajúlt vér! távozz szemem elől! ezen cselekedeteddel elvesztéd szívemet. Menj szobádba és ezt hírem nélkűl elhagyni ne merészeld! Azután a szolgákhoz fordúl és gyorsan paripákat

nyargalni parancsolt azon reménynyel, hogy utóléri a gyűlölt szökevényt; az meg lévén, lóra kap, mindenfelé elküldi szolgáit, maga a sűrű erdő felé vágtat.

Száguld Bálint az erdőben és vizsga szemmel mindenfelé tekinget, csak két szolga kísérte őt: azokat különb nyíláson küldötte, nehogy az ifjú elillantson, ha ezen tájba jött volna. Minden rengeteget kémlelve kikeres és a mint egy tisztára jut, hat török latrok állnak előtte, kik mindjárt káromolva reája rohantak és őt megfojtani akarták. Bálint, ki félni nem tanúlt, kardot ránt és őket először szép szóval békére inté: de hogy egyik lovának zablyáját megragadja, ő is kardot emelt és ugyan azt tüstént a földre teríté. Erre mindnyájan őt megtámadták. Rettentő volt a viadal, de egyenetlen, mert a törökök gyors lovaikon könnyen kikerülték a súlyos vágást, midőn Bálintot fáradt lova már alig hordotta. Már több sebekből vérezett, egy pillantat még és a büszke Bálint ily méltatlan múl ki a világból: már csak gyengén harczol, alig piheg, lova eldűl, már tehetetlen a földön fekszik, már a halál fia — akkor egy ifjú kirohan a sűrűből és két vágásra két törököt levág, a többi megrettenve ily váratlan segítségtől, szaladásnak ered. Bálint felvetvén bágyadt szemét, megmentőjének nemes tettét köszöni — de borzadva a földre visszaesik, megismervén Sándort, azt a gyűlöltet, kit ő üldözött.

Bálint, ne félj! — így szóla szelíden az ifjú és ápolva őt felemeli — én nem vagyok gyilkos: — kezembe van ingyen életed, de inkább én vérzek, mint néked ily állapotban ártsak. Jer, én vezetlek, az úton talán szolgáidra találunk. — Ennyi erkölcs Bálint kemény szívét meglágyítá. Mentől többet nézi az ifjút, gyűlölsége annál inkább múlik: végre megragadván kezét, ily szókra fakad: Ifjú, ifjú! légy barátom! e pillantat veled örökre megbékéltet. — Sándor egy szép reményt teljesedni látott, igaz szívbéli érzettel elfogadta kezét és híven mindent megvallott, mi Gunda és közötte történt. Megvallá szerelmét, legfőbb kívánságát. Bálint mindezt titkos örömmel hallgatá és az ifjút magával várába felvitte. Ott Sándort Gunda karjába vezetvén így szóla: Fiam! ez legyen nemes tetted, szép erkölcsöd jutalma!

Ez meglévén Ákoshoz mentenek, ki épen fegyvert válogatott a következendő ostromra. A történtet néki elbeszélvén, Bálint béke-kezet nyújta neki és Ákos elfogadta. Utóbb a két öreg mint legjobb barátok Sándor és Gunda szép szerencséjeknek még soká bizonysági voltak és végső napjaikat boldogúl élték. Unokáikat görbett térdeken rengetve, igaz magyaroknak nevelték.

A HAZATÉRT.

B. Móricz K. Albertheз.

Gondold a hajós ömledező szívét, midőn hosszú tévelygés után a zajló tengereken hazája felé evez s először látja meg szülőföldjének kékellő partjait. Így valék én, midőn a sorompón általmenvén, úti társam mondá: Ez magyar föld immár! Lágy szorongás után gyúladó érzéssel kívántam csókolni a drága földet, melyet tizenöt évek előtt mint serdűlő gyermek atyámmal elhagytam. — Hosszan lihegve szívtam a levegőt s minden csep vérem könnyűlten s szabadon szökdelt ereimben. Oh barátom! ily pillantatban érzi az ember, mi a haza, s hogy a nap, mely bölcsőjére sütött, boldogítóbb, mint a déli hévnek gazdagítóbb fényei. Felejtve bizonytalan sorsomat, édes reménynyel ölelve a jövendőt, vígan folytatám útamat ezen városkába, hová haldokló atyám útasított.

Későn érvén ide, rész-szerint nem akartam alkalmatlankodni, rész-szerint hogy annál készűltebben léphessek Vendel úr elé, a fogadóban szálltam meg. Mit hallok, mi történik velem, nem tudom, nem is sejtem — vajjon javamra fejlend-e ki a titok, mely mind eddig rajtam éjjelez? Én mindenre kész vagyok s a gondolat, hogy atyámnak végső óráján tett fogadásomat híven megtartám, vígasztal mindenkor. Művészetem itt is fog kenyeret adni, a többit belső világomra bízom. Téged jó Albert, ki nyájas lélekkel ébresztél a szépnek ismeretére és a művészség tág országába nézetél, téged sajnállak; de bármily távol esik pályám, szerető szívem közel marad hozzád. Holnap többet.

Móricz Albertheз.

Miként kezdjem levelemet? Mint a vak, kinek egy jótevő orvos visszaadja világát s először nézvén a napba ismét elsetétűl, úgy én is zavartan nézek éltem szövevényére s elmém szédelg a nem várt fordúlaton.

Híven közlöm, miket hallék. Ma reggel, mihelyt az illendőség engedné, azzal a bepecsételt csomó írással s atyám későbbi levelével Vendel úrnál bejelentetem magam. — Egy tisztes öreg lép elömbe, egy azon szívvonzó képek közűl, kiket mindjárt első látásnál szeretni és tisztelni kell. Alig törvén fel a levelet, a kegyes ősznek szemei könnybe telnek és elolvasván azt, mélyen illetődve karjaimba omol és ezen szavak között: „Én leszek atyád, szerencsétlen ifjú!" forrón melléhez zár. — Fellágyúlék én is az öreg fájdalmán, ki áldásként kezét reám tévén, mond: „Ezen sorok

fiammá avatnak és éltednek új irányt jelelnek. Olvasd!“ Azzal atyám levelét nyújtá nekem; ím híven közlöm veled:

„Neked Vendel Istentől minden jót kívánok s oly megbékélt halált, mint én remény lek.

Mire ezen sorok kezedhez jutnak, már én nem leszek; idegen föld takarja poromat, de lelkem hazámon keresztűl veszi utolsó reptét őseihez.

Móricz egyetlen fiam, kit még zsenge korában magammal a számkivetésbe vittem és atyai szeretetem húnytomig el nem bocsájthatott, hozza végső ölelésem. Ő tudja nemzeti származását, de a külföldön új nevet vállalván magamra, igaz nevét, sem atyja sorsát nem tudja. Ezt azért tevém, nehogy az ifjú szívbe oly vágyakat ébreszszek, melyek utóbb károsan érdeklenék és élte csendes folytát zavarják. Ő mindeddig álmainak élt, ezentúl éljen a hazának. Ő vétketlen s bátran léphet fel az országban, hol nemes elei dicsőűl ragyogtak. A te baráti kebledre fordítom atyai szorgalmamat, légy vezetője az ismeretlen pályán s őrízd meg alacsony boszútól. A pártosság dühét a halál eloltja. — Az által kűldött hiteles írásokkal védheted ügyét a törvényszék előtt és bátor maradást eszközölhetsz neki.

Légy boldog Vendel! régi barátságodat árnyékom köszöni.“

Mit érzek ezen pillantatban, engedd elhallgatnom. Atyám szemét láttam még egyszer szakadni s én, az újra született, szegényebbé lettem.

Kiforgatva magamból, soká mozdúlatlan állék; régi boldog világom sötét ködbe borúlt s az új zavarképekkel ijesztett. Régi szép álmaim zokogva szétreppentek s a kinyílt valóság jegén csak a komor élet maradt.

Vendel szegé meg a hosszú csendet és házát ajánlá és arra kért, hogy ezentúl őt atyámnak híjam. „Én magam vagyok — mond — egyetlen fiam a török ellen küszködik, most beléptél annak helyére.“ Én könnyezve elfogadtam az édes nevet. S míg ő a többi írásokat áltfutotta, én házába hurczolkodtam. Mily szerencse, ha az elhagyottnak ily szelíd kebel nyílik, a vad kénytelenség megszelídűl jámbor körében.

ORDAI HÁZ.

ELSŐ TÖREDÉK.

I.

Az Ordai ház már régen történetünk előtt virágzott, némely tagja költött, némely szerzett, de a középszerűségen túl hatni nem tudott, és ifjai, szűzei nádas fedél alatt születtek és meghaltak. Pál vetett új alapkövet, a mint következik.

Pálnak még gyermek korában egy útazó orvos megtapogatta fejét és koponyáján oly púpot talált, mely alatt úgy mondá, a fösvénység fülel; ezt csak azért mondjuk, hogy az olvasó ne haragudjék rá, ha ugyanazon Pált valóban fösvénynek leli s oly vérszívó nadálynak, mely a vele megütközőt leüti lábáról, mert a világban a pénz olyan mint a vér: ha megakad, eldől az ember, s ha áll is, el kell bérlenie lábát. Ha velőnk szövése alkotja az indúlatot, akkor a morális tévedés csak a szegény természetre hárúl, és nincs vétek e földön. Mi azonban ezt nem hisszük, mert tapasztalánk, hogy példa s külső behatások inkább hatnak mint a természeti kifejtés, mely többnyire egyszerű. Pálunkba egyszer nagy benyomást tett atyjának ökle, midőn mint gyerkőcze valamit elvesztvén, nagyon megbűnteté; azóta, a mit bírt, azon a világért sem adott volna tovább, kivévén ha két annyit hozott.

Pál elvégezvén iskoláit, a törvényes diplomával haza ment, neki esett a szántásnak, vetésnek; de csakhamar észrevette, hogy a pásztori élet compos-sessorátus harmóniája közt, mely többnyire úgy zeng mint a búcsúsok éneke és a vámok igája alatt, hozzá vevén az idő szeszélyeit, mely nyáron is jeget küld — hogy az ilyen pásztori élet a pipázó élet mellett az erszényt laposan hagyja, ő pedig nagy zsákkal indúlt a jövendőnek. Elhagyá tehát a falút s a városba ment, hová a falúsiak vígan jőnek s búsan haza térnek. Ott a törvénynek szentelé magát, és minthogy mindennek két oldala van, ő a balt választá, hogy t. i. a törvényt kijátszhassa. Mentűl mélyebben nézett az életbe, annál inkább gyanítá, hogy minden tettünk alkú, és a világ játékszín, hol annak is, a ki a rossz embert játszsza, csak ügyesen adja elő, szinte úgy tapsolnak, mint az erkölcsöt űző vitéznek; és ha a kárpit lefordúl, a különböző ítéletek mindjárt megszűnnek, ha újság lép föl ezen színre.

Alkú tehát az élet, gondolá Pál, és míg szemével egy szűzzel alkúdozni kezdett, esze annak értékén szárnyala. Ez a szűz korosabb volt nála és épen azért indítá meg Ordai szívét, mert

tudta, hogy az élő szülék leányt örömest adnak és áldást, de a szerencse rúgótollát, mely a szerelmet virágzásban tartja, örömest elvonják. A polgári leány hamar kész vala házát s tőkepénzét oly férfira bízni, ki egy az, nemes, különben is nagy reményt mutatott, s nem mint számtalan imádói, kik rózsái körűl sóhajtva lebegtek ugyan, de a házassági tövistől rettegve futottak.

Meglőn az esküvés, s a boldogság olyan lőn, mint midőn két idegen útas egy kocsiba szorúl, s egyik azzal bír, mi a másikat kedvelteti s így viszont. Ez út azonban mégis rázósabb lehetett volna, mert Ordainé kezdé már gyanítani, hogy személye az egész alkúban legkevesebbet nyomott és a gőg, az a varázstükre az asszonyi szívnek, mely mindig kellemet mosolyg, már szemrehányással, kezde ömledezni, midőn Egyed nevű fiacskát szűlvén meghalt.

Pál, mint okos ember, túl vala minden közfájdalmon, s ezentúl csak fia lőn szemcsillaga, nehogy annak halála után a boldogúlt feleség rokoni oszszák el házassága gyümölcsét. Most mind inkább-inkább gyarapodott, a pazarlókat vevé szárnya alá, minden tettében a szent formalitást híven megtartá, s mire a világ megismeré fogásait, ő is megfogta annak bálványát. Titkos útakon birtoka szemlátomást nőtt, s nem sokára ősi háza kastélylyá változott, s a közönség, mely teli ládákban keresi a dicsőséget, őt nagy úrnak hívá. Már most bátrabban emelé föl fejét; tudván a nehéz válaszatú kérdés: „honnan és hogyan?“ csak a szegényt űldözi, nem sokat ügyelt a barátság panaszira s az árvák könnyeire. Csak a tüzes lármázóknak vetett néha arany lépet és hamis játszóként vesztett nagyobb nyereségért. Ily mesterséges vesztés után jött az alázatos panaszolás, mely Themis kardját eltompítván, a feszes hivatalost komoly képpel tánczolni tanítja.

Képzelhetni, hogy ily férfi sokféle szövetségben állott; sok eladá neki jövendőjét, hogy a jelent megcsalhassa. Sok nagy úr különös szetettel csüggött rajta: ez ugyan megbomlott néha, mikor az adósság ideje lefolyt; de Ordai csak könnyen talált új paizst, mely őt a koppasztott ellenség nyílaitól védőleg elrejté.

Ilyen paizsra szorúlt egykor oly ügyben, melyhez az igazságnak nagy szólása lett volna. A párfogó kimenti ugyan a nyilvános uzsorától és annak következésitől, s mint a tündérmesékben, köddel fogta körűl hősünket: de mégis hálót kerített neki és egyik leányát elvételé a gazdag özvegygyel. Pál latra vetvén a szűzet s a szövevényes alkúból eredhető veszteséget, elvette a leányt, jobbat, tisztább lelkűt, mint környűletéből gyanítható.

A komor uzsorással a szelíd asszony boldog nem lehete; bús magányban élt a férfi mellett, kinek esze s szíve pénzén kívűl semmit szeretni nem tudott. S ha még vídámabb órát lele, azt egyetlen fia Gyula árasztá reája, annak nevelése fogta el gondjait; ellenben Ordai Egyed fiát édesgeté magához, csak azért is, hogyha férfi kort érend, anyjáról rá néző örökjét el ne kérje. Így még korán hintetett el a gyűlölség magva, mely a két különböző elem közt nevekedő testvért egymástól elszakasztá. Egyed atyjának természetét szívta magába, komoly, hideg, önszerető, irígy és fortélyos lőn, s még több büszkeség látszott ki belőle mint atyjából,

ki még szegényebb sorsából bizonyos alázatosságot színlett, melyre első tekintetre elfogá a szíveket. Gyula többnyire szenvedő atyja körűl élvén, ellágyúl, örömest érzelgett, egy holdat nem adott volna száz napért s inkább álmodozott mint élt. A kegyes anya fia gyöngeségét jóságnak, puhaságát szelídségnek hívá. A nevelő, egy nehéz mozdúlatú férfi, mindent igazolt, a mit a szülék akartak és ítéltek, és ha tett is valamit, könyvekből szedte elő intézetit s leginkább visszásan alkalmaztatá. Csak egy pontban egyezett meg a két testvér, t. i. tiszta szívből egyik sem szerette atyját: Egyed természeti ridegsége miatt, Gyula pedig szerelmet nem lelvén, nem is adhatott.

Ordai jószágszerzésben sürögvén, többször odahagyta a várost, s Egyedet hordozta leginkább magával, jó korán beiktatva őt azon módokba, mint lehessen kevésből sokat teremteni s a szegény szomszéd birtokost nyílván s alattomos úton kiszorítni; mikor perelni, mikor haszonnal megbékűlni. Utóbb második felesége is meghalván, Gyulát mérsékelt költséggel a városban hagyá, maga pedig a már széles, kiterjedt gazdaságot megízlelvén, különben is világi dolgait már csak nagyban űzvén, Ordán, jószágán maradt. Itt leljük őt, már a hatvant túlhaladva; itt jár a sárga színű magas sovány alak, éjjel is tűnődve háza körében. Nem annyira az idő, mint a belső nyugtalanság, félelem, elégtelenség gyöngíték vállait, csak sötét szeme mély üregéből lobbant ki még a tűz, ha egy kerekszám betölt, vagy valami kamat elmaradt, mely új kerekszám alapjára szolgált. Ilyen volt Ordai Pál, talpköve az új Ordai háznak.

II.

De mikor a vezérnek oszlop emeltetik, illő azt is említeni, ki a vezért vezette. Hány ember hamvadt el névtelen, kinek esze sokszor a hír s fényben tündöklőnek hiányait foltozá. E hibától mentek akarunk lenni, mert ily súgó a világ játékszínén nem kis ember: sok felsűlne a méltósággal, ha ily lelki titoknok nem kölcsönözné szelletét. Ezzel nem akarjuk Ordai Pálnak érdemét kétségbe hozni: nem volt ő himpellér, ki körömollóval nyírta juhait; de minthogy a kardot markolat teszi haszonvehetővé, neki is segéd kellett és ez a segéd, per-, jószág-, pénz- és kamatlajstromfelügyelő, Orbán vala, egy jól meghízott potrohos ügyvéd, testi alkotásban nagy ellenkezője urának.

Ennek a jó embernek élettörténete nem megy föl születéseig, bár első fellépte a világban igen furcsa vala. Husvét tájban egy szegény gyermekes paraszt bement a közel városba heti vásárra gabnát eladni, hogy annak árából a hátra levő portiót kifizesse, s az ünnepekre feleségének s gyermekeinek valamieskét vehessen; a gabonát hamar eladta, s míg lovai a tarisznyából jó ízűen ették az abrakot, ő bement a korcsmába kevéssé borozni; azalatt jő egy személy eltakart képpel, ingadozó léptekkel, mintha valami titkos erő majd előre, majd visszarántaná, az üres kocsi előtt megáll, égfelé néz, a kezében tartott bútort melléhez szorítja,

leteszi, ismét felveszi, végre reszkető kezekkel a bútort a kocsiba teszi, megcsókolja, zokogva elfordúl — meg-megáll, visszanéz s hosszú belső harcz után eltűnik a mellék utczán. A paraszt kijön, kocsiján leli az idegen bútort, megnézi, összecsapja kezét s visszamegy a borházba. Egy katona arra ballag, a kocsikon üres zsákokon látja a kendőben eltakart jószágot. körűlnézi magát, gondolván: itt jó móddal szerezni lehetne, husvéti bárányt képzelvén a pongyolában, fogja magát egy zsákba ereszti és elsunynyog. A paraszt kijön többed magával. — Elvitték bíz azt, mondá, szinte megijedtem, hogy nyakamra marad. Ezzel felkantároz és elhajt.

A katona azonban szorgosan viszi zsákmányát s a mint a vélt bárány mozgott, boszankodva fenyegette, hogy a szegletkőhöz üti; többeket megkínált vele, de nem talált vevőt. Egyszerre elébe bukkant egy vászonköpenyeges tisztelendő úr, épen akkor szállt le a lógósról kedves nem fiatal húgával.

Vegyen az úr husvéti bárányt! fris, eleven, egy öcsém hozta, de ilyen amolyan, nekem nincs konyhám, inkább készet eszem az árán.

Nem kell, katona uram, mond a tiszteletes, magamnak is van.

No hát ne adjon az Isten — mormolá fogai közt a katona, a zsákot már vállára akarja csapni, midőn a szűz megszólal.

Vegye meg bátyám uram, mond, s vigyük ajándékba kántorné asszonyomnak, úgy is elfelejtettünk neki husvéti ajándékot hozni.

Jól van kedves húgom, mond a szelíd lelkipásztor, mennyit kér katona uram?

Zsákkal együtt egy tallér. A szűz ezt sokallá s végre egy forintban megalkudtak, de nézzük meg. A katona kiveszi a zsákból. a bakon kibontja. de az olvasó képzetére bízzuk eltalálni, ki hűlt el inkább. az adó vagy a vevő. midőn kibontván a pongyolát, husvéti bárány helyett valami két hetes gyermek, oly állapotban, mint Ádám boldog korában. félig elfojtva tűn szemökbe. Míg a vevők könyörűletesen sopánkodtak, a katona káromkodva elsuhant. A jószívű szűz az ég újját megismervén, ápolá a kisdedet a mint lehetett s pártúl fogá. ölén haza ringatta, s a kisded. Orbán névre kereszteltetvén, mint husvéti ajándék a háznál maradott. Később szolgálatra és tanúlásra egy úrfi mellé adatott, honnan, gyámatyja meghalván. ki benne nem sok örömét látta. saját szárnyain a világba ment. A sok erkölcsi leczkéből, melyet ifjúságában rávertek. nem sok ragadt reá. Fortélyban gyakorlott éles esze annál inkább kitanúlta az emberek gyöngeségeit. Mint szegény. világba orzott ember. csak magától várhata segédet. azért minden alkalmat használt javára. egyedűl a czélt. nem az eszközt vizsgálván. Minekután sok mindenfélére felesküdött. a törvényre is letette hitét és bajt keresett a perben gazdag országban. lelt és szőtt.

Ordai már híres gazdag volt, midőn Orbánnal megismerkedett s a két rokon szív mindjárt is öszvehangzott. Ordainak ember

kellett, ki fedél gyanánt szolgálna némely titkos főzelékre; ki, dolgai gyarapodván, őt felváltsa s a holt betűket eleven haszonra fordítván, azt megtartani is tudja; Orbán pedig, mint írástudó és farizeus, siketnéma volt és minden körűlményekhez szegődő. Ennek is kellett támasz, kihez sorsát kösse s türelmes készséggel s eltakart önszeretettel nem sokára minden titkába be is fúrta magát, mindenes lőn a háznál.

MÁSODIK TÖREDÉK.

Tompa zúgást hallatott Ordán a kastélyban, minden ember szokatlan ránczba húzta homlokát s valami indúlatot kívánt ábrázolni; a cselédek össze-vissza szaladtak, a nélkűl hogy valamit tettek volna; egymást únszolták, a nélkűl hogy tudták volna mit akarnak. A kapú s kerítés hézagai előtt a kíváncsi jobbágyság seregletett össze, némelyik sóhajtott, nem azért mivel Tamás hajdú híresztelé, hogy az uraság haldoklani méltóztatik, hanem azon aggódott, jobb lesz-e az új úr? némelyik ájtatosan azon gondolkodott, hova száll majd az uraság lelke? némelyik sopánkodott, de csak úgy mint a fiatal menyecske, midőn öreg urát eltemetik; szóval Tamás hajdú újsága minden nyelvet és szívet új mozgásba hozott.

Két ember volt csak, kit a köz zavar el nem ragadott, sőt mindenik érzékeit élesítve, nem a küldolgon, vagy másnak sorsán, hanem kedves magáén tünődött: egyik Egyed, az öreg Ordai idősb fia, másik Orbán, ügyvéd és mindenes az ordai háznál. E két férfinak szíve hideg maradt, mint esze, mely most jó szélben kiereszté vitorláit. Zárt szobában űltek ők együtt vizsga szemmel lesvén a megnyíló rést, melyen egyik a másikat lopva lephetné meg és alattomos számolásban csorbát ejthetne; szavaik élesen hangzottak, kezeik minduntalan baráti szorúlatban összefonódtak, de egymástól tartván, a lélek vigyázott: mint az uzsorás, midőn kamatról esik a kérdés. Orbán alázatosan hunyorgatva tevé észrevételét, mindenről csak vélekedett. Egyed nyájas engedéssel vitatta állítását s ha valamit megtagadott is, mindjárt új ígérettel állt elő. Orbán az ígéretet hamar megköszönte, de annál inkább késett hite; azért hol pennát, hol papirost szedett elő, hogy az elhangzó alkúnak tartósb nyomát lássa. Ily nagy érték, mond Orbán, megérdemli az áldozatot, én csak keveset kérek, midőn sokat eszközlök. Légy igazságos, kedves barátom, az idő sűrget, írd által nekem a cserháti pusztát, s elvégzem azt, a mi téged hatalmassá, engem csak függetlenné tesz.

Legyen tehát, rebeg Egyed, baráti szeretetem nem hágy időt az eszméletre, én engedek! Ezzel Orbán kövér karjai közé dőlt, hogy boszúsága lángjait a titkon gyűlölt keblén elrejthesse.

Már én fel is tettem az adománylevelet — mond ismét Orbán — ha tetszik, másold le, mindjárt megeshetik: s kifejtvén magát Egyedtől, előveszi az írást. Egyed már rendbeszedett képpel azt átfutván, leűlt s írt, amaz pedig rövid nyakát a mennyire lehetett elnyújtva, csak félszemmel pislogott a betűkre, hogy a földi ügyeinket zavaró formalitásban hiba ne legyen, vagy a fondor ellenfél

készakarva valamit ki ne feledjen; s ha Egyed némelykor megakadt, Orbánnak tűstént a papiroson termett újja, vezérjelűl szolgálván a hüledezőnek, ki mindent sokallott, ha engednie kellett.

Ím! úrrá teszlek! mond a felugrott Egyed, most fáradj te is czélom után. Atyámnak meghitt embere valál, mutasd meg, hogy eszed tovább is hat, mint egy asszonyból az erkölcsöt kipapolni, és egy könnyelmű ifjú zsebét kicsikart nyugtatvány által megnyugtatni; bírd reá az öreget, hogy élte gyümölcsét reám bízza, s így nem hasztalan firkáltunk, mint a jámbor tudós, a ki szegénységében a hiú világot térítgeti. Menj Orbán! egybeszőtt sorsunk együtt lelje bérét.

Te a czélt láttad, de én a hozzávesztő útat; azért tudom, mint intézzem léptemet, felel Orbán. Ezzel elsőségét akará e dologban kijelenteni és az adományt kénytelen tartozásnak s nem kegyelemnek nézetni. Síma képpel feléje nyújtott kéz lőn válasza s néma jele a megismerésnek. A frigyesek szétmentek.

Hogy az öreg Ordait ily férfiak környezék, épen nem csoda; ő volt a mester, mert egész élete kártékony fogadásokból álla, melyek őt gazdaggá tevék, a törvény szemeit elvakíták s a községet, mely a tölt ládában látja a dicsőséget, bámúlásra gerjeszték.

Egy Pipának Históriája.

Tudom nem illik, vagy legalább nem sok szerénységet mutat önbiografiával ásítoztatni az olvasókat; de ha sok tudós le meri írni, miként alszik, miként eszik, miként mosolyog, mért ne mutathatnám én is tapasztalásimat publicum előtt? Kinek nem tetszik, azon segít a penna-dictator s repkény helyett fűzfaágra ítéli, azaz: osztozik velem.

Egy országban születtem, hol a szívre sokat tartnak az emberek, mivel nincs érdemök. Már bölcsőmben gazdag voltam: atyám s komái már akkor mindenféle nagyságot néztek ki belőlem; ez természetes, mert a ruha a legnemesebb szívet is elrejti és a szegényt, ki gyalog, de híven eljárt a polgári ösvényen, nem bámúlják úgy, mint az ingyenélő nyargalót, kivált ha még egy-két embert eltiprat. Én is felnőttem eszemet csudáló szüleim mellett. Tanúltam sok szépet, sok szépet el is felejtettem, míg atyám halála szabad úrrá tőn és én is pipás nemes ember lettem. Férfi korba lépvén, illendőkép leányt kerestem; találnom könnyű volt, mert a teli erszény mindenütt világot gyújtott s oly tulajdonokat ruháza reám, melyekről nem is álmodtam s így nem sokára egy széppel gyűrűt váltsák. O mondá, hogy véghetetlen szeret és a holdba nézett, én szinte szívemről beszéltem és a holdvilágnál dohányoztam.

Mennyekzőt tartván, hölgyemet haza vittem s mondhatom, két hétig igazán jó dolgom volt, de harmadikban már a pipafüstért megszidtak, a negyedikben legkedvesebb pipáimat eltörvén, csatára jutottunk, melyet én elvesztettem, mert hitvesem nyelve megszalasztott. Az ötödik hétben épen a kapúnál pipáltam, mert a szobából kipereltek, midőn egy ember hátamba sunnyog egy kis levélkével. Kérdem, kinek szól s kitől jön? Az ember megijedni látszatott, azt rebegte, hogy hitvesemnek egy jó barátnéja küldi, azzal elillant. Részszerint kíváncsiság, részszerint más szorongató érzés felnyittattá velem a levelet. Ez volt tartalma: „Egyetlenem! Már két napja nem láttalak, tudasd velem, mikor és hol lehet szerencséje téged imádhatni a te Lászlódnak.“ Barátné és László! ez nem fért fejembe.

VEGYES IRATOK.

Élet és Halál.

(1821.)

ÉLET.

Hah rettenetes váz! te bűnnek rút fia, kerülj! ne zárd el útamat; még a természet késni bátorít, czélom tovább terjed.

HALÁL.

Alélt szellem, szédelgő tűnemény! eddig s nem tovább megyen futásod. Mint urad, mint jótevőd jövök feléd, ne rettegj.

ÉLET.

Az égi harag kivont mély üregedből s érez kormányod alá veté a múlandót; de belsőmbe is erőt fuvallt, mely bátran gúnyolja komor hatalmadat. Az ifjúság kivív sírjaid éjjéből.

HALÁL.

Tüzét eloltja fonnyasztó lehelletem. Lehúll a virág legékesb nyíltában és a láng, mely kebledet hevíti, az enyészetnek legbiztosb eszköze. Merre lépek hasonló szívek porlanak fel s a kikelet zöldjét dísztelenítik. Én őrje az örökkévalóságnak, kemény kézzel tartom a földi pályákat, lerontva a különbség zárait, a szegényt megváltva, a kevélyt lealázva határtalan szállok a világ térein, s a mi él, lesűlyed alattam, ha fekete szárnyam árnyéka érinti. Imádd a végzést, mely általam bűntet és jutalmaz.

ÉLET.

Te pornak ura, csak azon győzhetsz. Mit érzek, az nem halandó. Felsőbb származás fénylik lelkemen, éggel vegyűlve lényem emésztő mérgednek martalékja nem lehet.

HALÁL.

Eltűnsz s álmaid, érzetid veled merűlnek el. Mi a síron túl vár, azon nagy titkot csak színváltozott érti; én vagyok azon ismeretlen világnak első hírdetője.

ÉLET.

A lelki tehetség, halhatatlanságom igaz záloga, fentartja emlékemet, s habár földi részeit örök éjbe taszítod is, általsugárzik s voltomat vallja.

HALÁL.

Ez csak beteg elméd áhítatos reménye; fénylepelre szorúl hiányaid serge. Mi állandót mutathatsz, melyen a percz nem fordít, nem győzhet?

ÉLET.

Enyim a gondolat; ez a mennyei szikra kihat a sötétből és alkotó lángjánál egy világ melegszik. Bátor röptének ég s föld megnyílik s évek, századok neki szolgálnak.

HALÁL.

Csekély nyereség oly nagy szándékért, sok a semmiért; félig alak, félig árnyék, a mit nyomoz, s mentűl tovább szárnyal, annál nagyobb zavarba ötlik, míg fáradtan szűk határ közé szorúl. Mi a kóválygó ködön átvillan, az csak a képzelet múló játéka, a lekötött észnek tévelygő habja; áldozz az eszméletnek s ön léted károsúl. Az idő forog, állj magasan vagy alant, vele elragad és a gondolat fejlését, melyre annyit építesz, a vélemény, ez a sötétség szülöttje, intézi vagy tiltja.

ÉLET.

Nézd a dicsőket, kik napként a magasról alásugárzanak! Főhajtva áll előttök az idő, nemzetek változnak alattok s koszorújok virági most is illatoznak; egy póltól másikig terjed érdemök, s a föld fiait nevök lelkesíti. Ez a lélek legfőbb diadalma, ez az élet istenűlése!

HALÁL.

Azok kiket csudálsz, kik körűl álmaid lengenek, azok leginkább bizonyítják a ködbe vont elmét, melynek a sejtés végső határa: mert örökös harczban egymást semmisítve, homályos s ellenes ösvényen bolyongnak és véleményt halmozva véleményre, valóért epedve, füstöt ölelnek. Hol az igazság, melyet kérkedve említesz? Hány ezer évek folytak le búzgó vizsgálóikkal és szent képét eddig senki nem látta.

ÉLET.

Tettekre ébresztve tűnnek fel mindenütt az ész hagyományi, s isteni ereje a mindenható akaratnak, mely hegyeket mozdít s világokat mér, vallja becsét a nemes életnek.

HALÁL.

A hideg ész, mely magasra vágy, megfoghatja-e azt, a mit büszkén állítani mer? Minden rémzet után esengve, szeret ragyogni a sokaság előtt. A távolban minden szép és a rejtelmes szó csiklandja a gyarló szívet. Ha nyílt szemmel behatsz léted titkába, dermedve fordúlsz felém s keskeny boltom leszen világod. Bölcseséged minden foglalatja az, ha békén tanúlsz halni.

ÉLET.

Nézd a dicsőség templomában a hősöket, kik nagy tettek által azon tetőre felvívtak, hová nem ér a múlandóság karja! Borostyánok hűséből néznek le a jövendőségbe és az évkönyvek kérkednek nevökkel.

HALÁL.

Csalóka vágy! A történet megvesztegetett bíró, a környűlmény lánczait hordja; olcsó tömjénnek csak gyermek örvend. Ledől az oszlop ércz szobrával, mert a földi zavar állandót nem szenved és ki ma koronákkal játszik, holnap helyet alig lel hideg hamvának. Nézd a világ bálványát: egy pillantat, s dísztelen hever a porban és neve csak példáúl szolgál a bátor küzdőnek, midőn fendörgő tetteit a múlandóság szánakodva mosolyogja.

ÉLET.

Minek tehát ezen ösztön a forró kebelben? minek a hév kívánat, mely kizúdúlva mereng?

HALÁL.

Engem keres! s az legyen főjava, ha tisztán feltalálhat.

ÉLET.

Mély borzanat leng sírjaid körűl, szemed sötétje enyészettel frigyes — én még lenni óhajtok. Ah az a világ oly szép és kedvezve nekem annyi édest ígért! Engedd szépét kiélnem, bájait ölelnem. Ily örömtelen nem válhatok el.

HALÁL.

Az öröm tarka színén legel boldog szemed, tavaszod zöldjében rejtezik tövise: de rekkenő nyarad méreggé forralja s csak lassú teledndek hidegén fagy meg. Háborgó e világ, kűlseje tetszetős, de benn édes méreg lakik, és a legnemesb szív felett, letiprott reményiden kevélykedik a méltatlan szerencse.

ÉLET.

Mégis van boldogság a szerelem nyugtató ölében: ott lebeg hívem, serdűlő élet virít körűle: szelíd szózatja édesen hangzik vissza mellemben, midőn nem ismert éleményre int. Oda — oda engedj röpűlnöm!

HALÁL.

Ne higyj a szerelem ámító szavának! Ön hevétől lesűlyed éktelen mélységbe. A birtok közt kegytelen eltaszít, kiválva tőled csak fájdalmad marad fenn: hideg lánczokra fűz, habár hívtelen elillan és alacsonyba merít. Elszórt romok között bánat lappang nyomában s váratlan virraszt fel andalgásaidból s a tündérképnek ijesztő vázait mutatja.

ÉLET.

Te komor ellenség! mit adhatsz létemért, ha minden szépét oly hidegen téped el?

HALÁL.

Nyugalmat — a béke szent malasztját. Nem örűlsz ugyan, de nem is csalódol, és a földi inség kígyós fejét káratlan rázza feletted. Ki tőlem fél, azt én öldözöm, ki megvet, azt ápolom és az érte hullongó könnyeket a megbékélt istenség trónusához viszem, hol az erkölcs fénykoszorúja készűl.

ÉLET.

Ez tehát szomorú sorsom, hogy a végső határnál megvetni tanúljam azt, a mi egykor gerjeszte? Egy láncznak rabja, ki a forrásnál szomjúzni kénytelen; kire égi fény világít ugyan, de csak békóját mutatja? Nem több egy néma növevénynél, mely azért virágzik, hogy az egésznek ékét tudatlan emelje?

HALÁL.

Térj magadba; ne keress kívűl maradást létednek. Benned ég a mennyei jóság örök tüze, s testvéri karoktól átölelve, a hit, remény és szeretet szebb létbe kísérnek. A fergeteg önkényt hányja a port csattogó szárnyain; köszönd, hogy hajnalod velem kezet foghat, minekelőtt megragadt a világ ordító zajszele és búcsúzó lelked örömmel csókolja omladó házát, midőn szemed az égre tekint fel utólszor.

ÉLET.

Az írtózat múlik! végy magadhoz Halál! Érzem, e lét nem legfőbb adomány, ezentúl van a jobb lelkek hazája. Még egy tekintetet a világra — zárd be szemeimet!

HALÁL.

Nyugodj!

Pálma és Cyprus.

(1822.)

PÁLMA.

Bús őrje a sírnak, magas Cyprus! te a halálnak néma biztosa, minő titkot fedez nemes példázatod? Felhőt oszlatva törsz fél a magasra, az ég csillagos térein örök fényben merengve nézteid, tisztább levegőnek szívod árjait: s komoran még is büszke létedet keskeny hantok díszére szenteled!

CYPRUS.

Ön választás, nem földi hatalom szabá létem fentebb irányait; belsőmben él a nagyság érzete, mely vagy dicsőt, vagy halált ölel. Mint szabadság képe állok itt a holtak mély csendű hamvain. Meggyőzve a por ingereit, balsorsban is merész emelkedést vagy önkényes lemondást hírdetek. Nem hajlok földre, mely ha egyszer megfog, alacsony lánczra fűz: szabadon élve, mint földi pálya vég határjele, nem vágyok múlandó fény után.

PÁLMA.

Részvétlen állsz csont-lepte földeden, hidegen nézve az életbe, mely gyász-színben hervadoz körűlted; s merre sötét árnyékodat veted, elnémúl a vígság örömzaja s halvány ínség, komoly bú tévedez.

CYPRUS.

Elvonúltan nagy képzetimmel vizsgálom belső világomat, nem nézve a kűlsőnek változó alakját. Az eszmélő távozik a hiú zavartól, hol a jelennek áldoz a sokaság. Nem zaj közt érik a nagy elme, mely azon fényes távolba röpűlni mer, hová titkos sejtésein vonzódik, midőn a végzet jeleit minden tárgyban csudálja. S bár kéjtelennek látszik tekintetem, mégis tisztán ég bennem a szeretet szent tüze, mely ott is világít, hol írtózva mulat az élet, mely léte czélját számos napjaiban leli — az erős hithez símúlva, mely az enyészet körűl is rettenhetlen áll, felsugárzom a sírok éjéből s az örökké valóhoz szárnyal gondolatom.

PÁLMA.

Borúlva hódolok a magas eszméletnek, mely túl fellengve a múlandón, vígasztalólag kísér s védpaizsúl szolgál a kétség ellen,

midőn odavetve zajló habok közé küzdni kell s tettek által tágítni körünket. De van érzés adva a szívnek, mely forrón öleli a jelen kincseit: van czélja az életnek, mely után méltán törekszik a nemes: dicsőség ez, az érdem jutalma s földi öröklét! Emlékűl zöldelek jeles tetteknek, mint az erkölcs csendes homlokán, s körűllengve a mindig ifjú hírtől, tavaszt legyintek a sötét vadonra. Kardok villognak, a harcz fergetege zúg, vér párolog a mezők síkjain: a haza bajnoka tőlem lelkesítve kiszáll oltárának védelmére s éltét elszánva rohan az ellenség soraira; győz s tőlem nyeri diadalmi bérét. A nemzet hálakönnye húll leveleimre s égi harmatként fakasztja virágra; azzal koszorúzom a szépet, mely édes bájjal ébreszti az erőt s a győzőt meggyőzi. Az élet szövedékein mint bölcseség jele virúlok, s általfutva a lehetség határait, a föld minden javait nyújtom szerény eleményűl. Sikert adok a józan szándéknak és békepartomon a szerencsét megvetni tanítva, az elmét tartós tehetségre edzem. Igazság fényében állok a tetőn, s kik a szép s jón fáradtanak, azokat öleli árnyékom, hol űltetvényök tenyészetén örűlve néznek le a gördűlő világra; s kit az irígy kor letiprott, szebb díszben ragyogland védő szárnyaim alatt.

CYPRUS.

Nagy vagy oh Pálma! gazdag kebleden nevelve a világot — de bár az igazság körűl lengsz: egész valódat nem öntheted által a hiányos életbe, melyhez csatolva fiaid sorsát könnyezni kénytetel. Én a szelíd remény képe tartós ifjúságban kísérem az embert s még sírjánál is, mint szebb lét reménye nyúlok az ég felé! Homályaim között nem zordon a halál, s mitől a köz elme retteg, itt csendes kívánattá válik s édes álomként röppen el az élet. Értem a kebel sóhajtását, mely kivágy bilincsei alól s nyugalmat, türelmet lehelve reája, gyöngéden zárom be szemeit s mohszőnyeget terítek hamvára.

PÁLMA.

Minden nagy s dicső jótét által szépűl, s hová erős kar nem érhet, oda az adakozó kéz jut el: ezt példázva állok a kietlen pusztákon. Nehezen lihegve megy a vándor a déli nap hevében: égő homok s száraz keble a távolban csillogó habtorlatok felé sűrgetik lépteit, hogy a folyamnál szomját enyhítse: de csak üres gőz, játszi homokfény, mely őt csalogatva, messzebb meszszebb távoz. Hanyatlik már ereje, midőn reám talál: én nyújtok a fáradtnak gyámkezet, védő fedélt, gyümölcsöt és erőt s kényére telvén ápoló nedvemből, lenyugszik árnyékom hűsébe, hol lágy szellők álomba szenderítik. A boldog álma tündér szárnyain megfutja élte szebb virányait: előtte leng a nagy czél, mely megvívni bíztatá annyi veszélyeket. Szép hölgyét látja, látja kisdedit s övéit karjai közt tartván, újúltan valósúl a szent érzemény, melytől a földi gond oly messze szakasztá. Könnyétől ázik gyökerem ágya most s tördelt sóhajtások közt engem zár dagadó melléhez. S ím! ezen bájihletés hévárjával valómat rengeti; a léterő gyönyörben olvad el, a virágpor megválva szállong el s rokonvirággal párosúl, hol a természet alkotó lehelete az atómok nemző

vegyületét édes hasznos gyümölcsre érleli, nembéli vonzódást képezvén általam.

CYPRUS.

A jótét malasztja legszentebb java a nemes életnek. Az én gyümölcsöm nem e földön érik; de a hűség, az ég csendes leánya, nem múlandó jelére érdemít. Kit a világ csudál hatalmas tettiért s a szerencse gazdag ölén ringat: kinek felléptén egy világ megrendűl s minden virág elébe illatoz, utóbb mégis leszáll s szűk hant közé szorúl: — s minden drága külföldi növevények, minden nyájas hízelkedők közűl csak a cyprus marad híve, és a bátor főnél, mely messze földekre hinté elmesugárait, búsan ingadozva magányosan áll. A kedves sírja felett némán zokog az árva szerelem; haszontalan omlik a hideg kőre, nem jön ismét hang a sötét mélységből. Hideg a kebel, mely érzelmit egykor viszonzá! Éktelen űr az egész nagy teremtménység előtte; csak én, a viszontlátás édes reményét sugallva, sugár termetemmel a kedves alakját képezve lengek körűle s a vesztés gyötrelmit a jövendő- s múltnak enyhe álmával könnyítem. Reám borúlva vár és vár — míg szeme megszakad, s a hív a hívvel egyesűl.

PÁLMA.

A szenvedőt ápolod kegyes képzetiddel, túlemelvén őt a valóság térein. Én az örök rendnek titkába avatva, a kénytelenség nyílait megtompítom, hogy minden viszontagságon győzzön az emberi nagyság. Mint látható valóság, mív- s tettbe ásom be képemet minden időkre.

CYPRUS.

Mint élet bálványa állsz az idő fokán: én fénytelen a magányban zöldelek, egy világot alkotva körűlem, melyet a vélemény homálya el nem boríthat, hol a lelketlen újra létesűlve a jövendőség titkain hajnallik. Ragyogj dicső! emeld az érdemest, kit magas példázatod lángít. Tiéd az élet, enyém a képzemény: *egy* hon szülötti külön hatalmakra szakadtunk, míg létünk, *egy* fénynek árja, a végtelennek keblébe özönlik.

Gnómák.

(1822.)

1.

Mit nem tudunk az szép, mit nem látunk az nagy, mit sejtünk az felséges, mit bírunk az kicsiny, ha bár elérése egy életkorba telt is.

2.

Távolban szép az igazság, velős az ítélet; a közel történetet minden ember maga után méri.

3.

A reményt vágyaink úti költségűl adják; de a sors hamis pénznek nézi s el nem fogadja. Így kénytelenek vagyunk a sírig hordozni.

4.

Vannak emberek, kik fanyarságig édesek s édességig csalfák.

5.

Erkölcs? köz szó: minden ajkon megfordúl; minden idő s kor szeret kérkedni vele; vizsgálva többnyire világos árnyék, melyet az elme bizonyos alakká létesít. Hasonlít a képhez, mely alatt már csak jele áll a nagy mesternek, de a festék leperkedt.

6.

A jelent könnyű megcsalni, a jövendőt soha. Tág torok, jó tüdő tiszteletre kiáltozza az élőket, de ha elnémúl ez, csak tettek maradnak bírói latra.

7.

Ki csak mindenben a szépet vadászsza, jele hogy ereje haldoklik. Az erős gátlan előre tör s tövist virággal együtt érintve magasra száll; kelletlen néha bár a déli nap heve, de midőn tikkaszt, egyszersmind érlel is.

8.

Az ifjúság s a boldog minden villámban egy reménysugárt sejt.

9.

A sokaság czélját neveti a halál, s a halált a józan eszmélő• Múltakon épűl minden új s az újnak virágit múlandóság szedi.

10.

A ki nem él, hanem mindig eszmélkedik, annak a világ annyi mint a soha nem gondolkodónak — üres.

11.

Vannak emberek, kik mindenben részt vesznek a nélkűl, hogy legkisebb befolyások lenne a történt dolgokba.

12.

Minden szerencse képzelettől függ s többször gondatlan elmétől is. Mily tudomány, mily birtok éri fel az ifjúság szép korát! midőn egy pár szem keskeny körébe egy világ zárkózik; midőn a tölt kebel habzása is boldogabbá tesz azon erőszakos nyugalomnál, melyről bölcseink szólnak, s világos neve; kénytelen lemondás.

13.

A szépség lélek nélkűl az aranyporhoz hasonló, mely a lepke szárnyain csillog s lesodorva kelletlen hamúvá lesz.

14.

Békó nélkűl az ember nem élhet: ha idegen erő nem fűzi lánczra, maga késztít magának.

15.

Czéltalan tehetség inkább fáraszt mint legmagasb feltétel, mely a dolog rende szerint sikert találhat.

16.

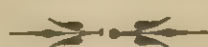
Leányszemérem hasonló a nyílt virághoz, ha egy levele letöretik, a többi önkényt utána húll.

17.

Az asszony mindig szívet említ a nélkűl, hogy azt méltatná a férfiban; a férfi észről szól s nem hogy azt keresné a szépnemnél, de szemközt vele még a magáét is elveszti.

18.

Mi a természet minden szépsége azon képhez, ha egy asszony szemében látod az érzés könnyét csillogni? A béke istene hínti onnan világölelő malasztit.

Vándor és Sphinx.

(1823.)

VÁNDOR.

Óriási rémzet a völgyben, sziklából faragva, magas Sphinx, te is holtat takarsz? Merre tekintek Egyiptom virányin, sírboltok emelkednek.

SPHINX.

Hamvakat rejtek-e belsőmben, vagy üres fejemben holt ideákat, azt neked, vándor, illik fejtegetni; higyj nekem, nem hasztalan Sphinx nevem.

VÁNDOR.

Úgy nevez a görög, úgy utána a római, ámbár mindegyik előtt homályos mese vagy; de az arabs tégedet, pyramislakos, ijedség atyjának nevez.

SPHINX.

Ha a név nem csalékony látvány, mely a gyermeket ijeszti, és ha a sírboltok az előidő kincseit rejtik, és mint talizmán, mint őrző állok előttök.

VÁNDOR.

Engem nem rettent széles alakod, mely egy póltól a másikig nyúlong; nem is jövök ide aranyt és kincseket emelni, de mért nézesz oly meredve reám?

SPHINX.

Vándor, ha nem jövél aranyt és kincseket emelni, rosszabb, ha a kíváncsiság sírokat bontogat: de én nem nézem a férget mely testemre száll, a rokon napot keresi szemem.

VÁNDOR.

Tehát fejed a levegőbe, tested homokba temetve, szemed a nap felé, hátad sírokhoz támasztva, elűl szelíd asszony, hátúl oroszlán, mint őrző erő állasz a pyramysok előtt.

SPHINX.

Bátor méltósággal, mélyen a földbe gyökerezve, jóságot erővel, erőt kegyekkel párolva, halált megvetve nézek a jövendőbe,

VÁNDOR.

Értelek rejtékeny alak, te vagy képe a felsőbb eszméletnek, szelídséget s erőt tanítasz e pusztán, és a keménységet elzárod magadba.

SPHINX.

Jóságot küldesz előre, erőt annak nyomára! Bölcselkedő balgatag! ne válaszd el a mi öszveolvadt. Minden csak egy, és a bölcsesség erőt s jóságot foglal magában. Ím, bennem ezeket egyesűlve látod.

VÁNDOR.

Választás illik ott, hol a vegyűlet gondatlan történik, hol a szelíd asszonyi alak oroszlánba szakad, két munkálkodó erő egy harmadikat szűlhet: de a három mindig kettőből származik.

SPHINX.

Minden csak egy: a szentek szentét három szám nevezi, és az égi főhatalom egy istenbe vegyűl, kit borúlva imádsz.

VÁNDOR.

Kevesen értik rejtékeny szavadat, e ketté oszlott természet tűnik fel benned: embert és állatot, világot, sötétséget, jót és rosszat foglalsz magadban.

SPHINX.

Nemde úgy is van: a jó vegyűl a rosszal ámbár hatalmokat soha váltig ki nem merítik e földön: az élet kezdetén már elődbe jőnek és el nem hagynak a halál torkáig.

VÁNDOR.

Azért állasz hidegen, mint idővizsgáló a halál kapúja előtt: nálad kezdődik a múlandóság sötét határa.

SPHINX.

Rejtékeny az út, mely a távolba vezet és az égi szellem általam terjed a földre: rejtékeny az út a mély sírokon túl, és azon ismeretlen világnak én vagyok hírdetője.

VÁNDOR.

Borzasztó szellem leng a sírok éjjele körűl, hol a földi pálya enyészetbe dől: de kívűl élet tenyészik, és a sírok mellett virít a a természet, midőn a Níl árjai harmatozzák a sárga mezőket.

SPHINX.

Eddig és nem tovább megy a serdűlő élet; én vagyok a világ örök határköve és mértékre veszem a lélek legmagasb futását és a porszem repűltét a szél gyors szárnyain.

VÁNDOR.

Te ember műve, csak emberit jelelsz: az özön magasságát mutatod, midőn a nap az oroszlántól a szűz ölébe száll: mint a

múltnak emléke leped meg az eszmélkedő vándort. Ezen titkot a a köz elme is érti, náladnál tovább hat a bátor vizsgáló.

SPHINX.

Nyomorúlt ész, mely magasra szédelg, távolba néz és magát sem érti — homályban fekszik az, mit a büszke elme a világnak gondol. Mi vagyok én, oh vándor, akkor tudod meg, ha ezen mesékből csak egyet megfejtesz. Mondjad: mi a lélek s mit dolgozik e romlékony testben? Mi az isteni ereje a mindenható akaratnak, mely hegyeket mozdít és holtakat lelkesít? Mint válik gyöngygyé egy cseppje a tengernek, és mint formálódik az ember az anya méhében? Mi az a titkos erő, mely a rokon szíveket szerelemre gerjeszti és egy tekintetben érzetét kifejti, mely minden alkotmányt szeretni és gyűlölni késztet? Miként értik meg egymást messziről a lelkek az együtérzés s a sejtés szelleme által? Fejtsd ki titkát az élő erőnek s a változások örökös törvényét. Mi határozza a földet, éktelennek azt ki gondolhatja — mint függnek a számtalan világok, vagy semmiségbe dőlnek? Csak egyet fejts meg ezen közönséges mesékből, vagy tovább ne kérdezz.

VÁNDOR.

Hah, porban fekszem előttedd, magas Sphinx, érzem, hogy nálatok nagyobb titok az ember.

Különféle.

(1823.)

Hogyha nevetni akarsz, sok tárgyban lelsz okot arra:
A legerősebb is négy fal közt többnyire gyönge.

Levél.

Fa- és viráglevél, vagy irott levél: ez néma társalkodás, lelki üzenet s minden kifakadó érzések tárháza, a tágúló észnek találmánya, mérge és virága; az indúlat rakhelye és országútja a szívnek minden fellegi és földi követőivel. Amaz a természet titkos műhelyében készűl, élet gyanánt tenyészik, zöldel, fonnyad és lehúll; mint az ember minden szél után hajlong, ezer színekkel kérkedik s utóbb barnúltan a földdel párosúl.

De miként a fa- és a viráglevél most kifeselve gyönge bimbókból tavaszt hírdet, most védő fedél gyanánt szolgál a gyűmölcsnek, most hűs árnyékot ád a nyári melegben, most az ősz lehelletétől sárgúltan csüggedvén, a természet minden fordúlatit mutatja: így az írott levél is minden életkornak bélyegét hordozza. Először tehát:

A *gyermeki levél:* ez ártatlan, többször kénytelen felszólalása az érzésnek; félig hála, félig kérelem. Ebbe keveri a tanító jó és rossz gondolatait és a mi hibázik, hozzáteszik a szülék; búzgon jövendőlgetvén belőle, szeretik mutogatni az ismerősöknek, csodáltatni a leendő nagy elmét. Ennek sorába tartozik a névnapi és ünneplevél is: ez szokás szüleménye, egyszínű s többnyire ásítva íratik; puszta kívánat tartalma, szóval halmozott üresség. Unokája az alkalomversnek, mely minden fel- és letünetkor harsog, a méltósággal koldúlónak s a hízelkedőnek néha kis jövedelműl szolgál.

Az ember élte nagyobb részén a szerelemmel vesződik: míg fiatal maga szeret, azután más szerelmén töprenkedik. Nem csuda tehát, hogy az ifjú, mint hajdan Eliás, tüzes kocsival akar vágtatni a szerelem egébe. Szívének él, annak szemével nézi a világot s a mit tesz és tanúl, azon egy ösztönforrásból csörgedez. Egy szép tekintet elragadja, s mit a nyelv megtagad, a türelmes papiros felveszi. Így születik a *szerelmes levél;* de minthogy az

első szerelem ritkán isteni. az első szerelmes levélben is ritkán találunk észt. Az egész munkát álom kezdi, álom végzi; de miről az okos borúlva gondolkodik, és még sem foghatja meg. p. o. isten. örökkévalóság. jövendőség s több ily súlyos mondások, benne úgy el vannak hintve, miként mezőn a virágok. Üdvösség és gunyhó egymás mellett állnak és ez tetszik! mert a szem csak a jelennek rózsaszínén mulat, s valamennyi bölcsek arany szavaik nem jutnak fel azon fényes pontra. hol a szerelmes áll. Tömve sóhajtással, felkiáltó- s gondolat-jelekkel, egyszer a szülék tudtával. húszszor azok tudta nélkűl, röpűl az ily levél a kedves tárgyhoz. ott kebelhullámok ringatják, az elmaradt punctumokat könnyek pótolják ki — s még a borzas levélhordót is angyallá varázsolja,

Azonban idő, külön tárgyak hasonlításra késztik az elmét. Egyik szépség a másikat félre tolja; a vak hódolat múlik, s a kedvesnek szeme, mely először nap volt, utóbb hold, tovább csillag, végre egyenest csak szem marad. Mindazáltal a csillapítatlan kívánat. bár megosztva is lángol és levelekbe hínti szikráit: de már jobban meggondolva: mi előbb zavartan érzés körűl lebegett, most csínos phrasisokban jelen meg. Költés nyújt kezet az érzésnek és az író, ki előbb csak kedvesét csudálta. most örömest magát is csudáltatja. Ez így foly, míg féltékenység s egyéb világi tekintetek a levélnek más formát nem adnak: ekkor a stilus pattogó. eltökélett: kétség. halál minden harmadik szó; végre ha kénytelenség vág a szerelem közé: büszke lemondás. A sorsnak ezer átkot lobbantván szemébe. a levelek visszavándorolnak, vagy tűz által enyésznek el. Tiltott szerelemben a levél rövid. nem fest szívlángokat, hanem jelt és helyet mutat.

Vannak szerelmesek. kik a dolgot könnyen veszik, és sok könyvből egy szép levelet teli édes mondásokkal alkotnak s azt mindenkor használják; gondolván. hogy észtörés nélkűl is oda jutandnak, hová az erededtiség.

Erős kebelben a szerelem tettekben vágy kiömleni, lelkesít, de nem hízelkedik. Csak az erek játéka. istenít ma. holnap alátipor.

Ama nagy, szerelem alkotta könyvnek. hol annyi álom, annyi feltétel s oly kevés való rejtezik. házasság a vége. Ekkor sok hályog lefordúl a szemről. vagy még inkább reávonúl és a levelezés, hacsak nem bánatos vagy hálálkodó. kis időre megszűnik. De. minthogy kívánatban áll egy része a földi boldogságnak, az ember ismét kinéz a világba. mely fris lánczokkal kínálja. Atyafilátogatás. különféle útak levélírásra kényszerítik. A békevágy nyugtató és bíztató igékkel símúl a ház körébe. hosszan. de nem tüzesen; mi előbb fris magyar tánczként szökelt. most lassú lengyelben ballag a szív felé. Rendelések. mindennapi esetek töltik a levelet, és csak ezen kisded. de vajmi nehéz szó: *hív* mint köz ephitetonja a férjnek és hitvesnek. különzi a tiszti levéltől. Minden teljesedés kötelességet szűl. s ez hacsak hivatalként folyvást nem gyümölcsöz. addig kellemes. míg újsági bája tart: nem ritkaság azért ha ily frigybe kelt felek mást írnak és mást éreznek, vagy némely szép mondás alatt idegen kép lappang. Közös gond,

közös haszon és veszteség lassanként ugyan a kölcsönös gyámkézre szorúlókat nyíltságra késztik és egy fertályszázadik való öszvetörődés után a *házassági levél* is újonnan a szív hangján beszél. Kik nyáron többször idegen virágokhoz lopódtak, télen a meleg kályhánál ismét öszveeűlnek.

A házas emberre már valamit tart a világ: mert vagy asztalt tart, vagy a szép nő talentumra emeli; már ő ajánl, vagy ajánltatik. Az ily ajánló levél nem ritkán teher a vivőnek, pirúlást szerez írójának és szorúltságba hozza a vevőt. A nagyok kegyelme vagy gőgje sokszor él ezzel és az elöntött dícséret benne a szegényt eszköznek hírdeti. Ki hajladozva ily levelet hordoz, számot tarthat mosolygásra, szép ígéretekre! de a következést bízza tulajdon eszére.

Szerelem után ezen szó: barátság, legtöbbet fordúl elő; szegény a gazdagnak, gazdag a híresnek barátságát keresi, nem szívbéli vonszódásból, hanem azon celebritás végett, mely más kalapját örömest lepillantja. Számtalan levelek jönnek mennek baráti név alatt; de a hajlandóság leplében csak az önszeretet rejtezik. Szép testvér, szép hölgy sok barátokat szerez, szintúgy a környűlmény sokszor kézfogást tart s a jövő pillantat ismét szétszakasztja. Ezer közűl hány *baráti levél* van, mely tartós részvéttel keresi fel hívét a sötétben s nyíltan szól hozzá a fénytetőn? Ki tetszésére adomány és váltólevelet kap, hiában nem sóhajtoz különféle érzések után: és ha költésben a prózát nem leli fel, lesz mit ölelni, lesz mit örűlni másnak szóval nyert hasznán.

Tiszti levél —

Mely következéseket az ember most a szív mélyéből, most a tapasztalásból összverak, vagy fenekes okokkal némely előítéleteket megvívni törekszik, azokat, mint annyi kincseit az eszméletnek, levél által közli gondolkodó társával; ez felel s így többször nemes versenygés támad, mely sok szép s jót segít elő. Ezen írást a világ *tudós levélnek* nevezi. De ezen czím alatt sok levél forog, melyben gondolat nincs ugyan, de annál több önhittség, fendörgő ítéletek s ügyetlen dícséretek. Ez a kezdőnek oly kedves, mint a szedő, mert azok sorába véli magát, kik az időt szakálánál fogva vezetik. Az igazság mindig komor a minden csalfény után kapkodó embernek, ki mindent örömest maga után mérne: azért is a mélyebb s tulajdon művészpályán indúlt írónak nincs oly kelete, mint annak, ki a rég ismerteket czifra köntösben hozza elő s az olvasót kedves szokásinál fogva csiklándozni tudja; mert senkivel sem ellenkezik. Az ily koszorúban a tudós levél nem kis helyet foglal — az ifjúság, ki mindent csudál, őrzi dicsőségét.

A tenyésző indúlat hamar költésbe olvadoz. Az ifjú szeret s ha az imádott tárgy mindjárt nem hajol meg, bús versekben panaszolja el magát: mi boldog volt előbb, mi szépen sütött a nap, s most minő sötét az ég! Ez édes szülöttnek keresztatyát keres és *magasztaló levéllel* kűldi el ahoz, kit ezer trombita pennadictátornak hírdet. Ez felel s nagylelkűen halhatatlansággal aján-

dékozza meg és a boldog nem győzi eléggé ezen levelet szerte küldözgetni, mint nyugtatványát a késő maradéknak. Ekkor előlép a kritikus, fegyveres orral vizsgálódik s ezen szavakkal: ezt már untig halottuk! az olcsó dicsőséget szertelebbenti. Recenssel az író úgy van, mint a vándor éjféli órában a lelkekkel: nem látja, nem hiszi s mégis fél tőle. Kész ugyan irígységgel mentegetni magát, de a titkos méreg mégis epeszti. Így történnek szakadások, kemény harczok és ez által nem ritkán szenved azon ügy, melyet védelmezni keltek ki. A község kaczag, s a győzőnek szinte úgy tapsol, mint ki sűrű forgásban megbotlik. Ily állapotban írt levelek nem igen kedvezők, többnyire harmadikról szólnak, megismerik érdemét, de annyi hibákat tetéznek rája, hogy amazt senki sem látja. Megtér a béke, azzal ismét megnyílnak a fénytemplom ajtai és egyik a másikat belé vezetgeti; de ott az idő veszi által őket s a hátúlsó ajtón ki-kiútasítja; jele: hogy sokan vágynak a dicsőség után, de ez csak keveset fogad el.

Tavaszkor kellemes a napfény, nyárban kerűljük és hűs árnyékot keresünk, de csakhamar beköszön a tél és mesterkélt melegre szorúlunk. Kinek előbb keskeny volt a világ, most reménye omladékain övéit lemondásra tanítja, vagy *intő levéllel* keresi fel azokat; mitől az idő immár eltiltá, arról mást is szívesen lebeszél. Az ily oktató s fenyítő levél tele van példázatokkal, jósló képekkel, s minthogy az öregség ritkán bőkezű, gazdaságos intésekkel. Inkább panaszkodik mint vígasztal, inkább tagad, mint jutalmaz; ez így foly, míg a sír, ez a végső gondolatjele az életnek, felment az írástól.

Sok embernek a harangszó vagy a *halotti levél* utolsó emléke. Az elhúnyt gazdagot ily levelek mindig szeretettnek, példás életűnek hírdetik. Fekete karima között áll vígasztalhatatlan a fenmaradt fél és az egész biographiában, mely vele jár, sokszor csak a dátum igaz. Sok szépnek élte hossza csak akkor tűnik ki, mert az ember a halálon kívűl mindent meg tud csalni. Mily benyomást tesz a halotti levél? erre feleljen a zokogó árva, vagy az örökség után áhító atyafi.

Ennyit a levelekről. Csak azt jegyzem még fel, hogy mindenolvasónak szabad a magáét szebbnek és tisztábbnak tartani.

Hasonlat.

Az *Élet* hasonló egy szekérhez, melynek minden kereke más kátyúba szalad. Halál húzza, Remény tartóztatja. Indúlat a kocsis és pattogva sürgeti futását. Szerelem és Barátság benn ölelkezve űlnek s bájszínű szappanbuborékokat fúvnak a levegőbe. A Kívánat nagy helyet foglal el s önmagát terhelve mindent felvesz, a mit útközben talál. Egy örökké változó alak lebeg felettök, a benn űlők szünetlen kapkodnak utána, de csak árnyéka esik reájok; ez a Szerencse. Bölcseség kalauz gyanánt megy elő, lámpát akar gyújtani, de a Vélemény mindig mellette jár s elelfojtja világát. Téren, tetőn így fut a szekér; ha eltéved, sok a tanácsló, kevés a segítő; ha megsűlyed: ezer az útmutató, de

hasztalan; nem képes haladni már és a kocsis kétségbe esve törtet ugyan előre, de mindig mélyebb posványba jut. Erre a Szerelem és Barátság egymás után leszállnak s hitetlen elszöknek s a sok fellegkísérők semmiségbe oszlanak. Védőleg jönnek most a tudományok is, de magukkal egyenetlen, többször oda ütik a szeget, a hová nem kell, s a szekér szertedől. Felkaczag a Halál s óriássá nőve, szét űzi az egész társaságot. Csak egy szelíd fényes ifjú küzd meg vele, diadalmasan kiragadván kezéből az enyészet szövétnekét. Ez a Hit. Végre eljön egy tisztes ősz s öszveszedvén az elszórt töredékeket, azokkal más kocsikat igazgat s a mint lehet a kora sűlyedéstől megóvja. Ez a tapasztalás.

Mese.

Mi az? — Hogy vele szólhasson, éjjel-nappal utána jár s hozzá jutván, elnémúl. Ha perel is sír, ha megbékűl is sír. Messziről sok szép- s nagyot lát, közelről mégis vak. Szavait nem hallja s hallgatását megérti. Ha lefekszik nem lel álmat, felkelve meg álmadoz. A zárt ajtót felkeresi, a nyílt kapút kerűli. A mi nincs azt kedveli, a mi van azt elveti. Eget említ szünetlen s keze földi után nyúl. A küzdéstől nem retteg, de távozni mégis fél. Köz vígság nem érdekli s magányos könnynek örűl. Kis körbe szorúl világa s a földön alig fér meg. Türedelmes mint a bárány, csekélységért háborog. Az erős lánczot elszakasztja s a czérnaszál mellett megűl. Bár nem képes gondolkodni, találmányos mindenkor. Tettben mindig ellenkezik, belsőjében mégis egy. Éltét köti birtokára s ha elnyeri hideg lesz.

Ezen mesét fejtse meg a *szerelmes.*

A könyv és szerzője.

Menj szép könyvecském! szerte a világba, dicsőségemnek te lészsz záloga! Így szóla megelégedve a szerző. Vigyázz uram! felel szerényen a könyv: vizsgálj meg jól mindent, mert félek, hogy bennem csak a jó szándékot és nem a dicsőt ismerik el. — Menj csak! monda kevélyen a szerző: nem kérdik azt Mi, hanem Ki? s ezzel könyvét szárnyra bocsátá s mindjárt is ezer torokból harsog a dícséret.

Később a szerző egy könyvtárba jut s örömmel látja könyvét kiragyogni az üveg alól. Hah! felkiált: nem mondám, mily díszre jutandasz! mily szépen állasz a sok kopott könyvek között! — Ne örűlj, mond búsan a könyv: szép vagyok mert soha sem olvasnak!

A szarka és fülmile.

Kis madár! kiált a szarka a lombok hűsében elvonúlt fülmiléhez: énekelj szebben; nem tudom, mint kaphatnak az emberek rajtad; nekem nem tetszenek hangjaid.

Taníts szebb hangra! felel a fülmile: a jót szívesen elfogadom.

Erre a szarka csörögni kezd, hogy a liget visszhangzik.

A fülemile elnémúlt. —

A vadság gőgös zajára hallgat a szelídség, vagy rokon kebelt keres.

Andor és Juczi.

(1824.)

HAMIS PATHOS.

Öszvezavart hangok, nap, hold, láng, fergeteg, ég, föld,
Bú, panasz és új szók a költőt nem teszik ám még.
Benned azért ha nem él a nagy s szép érzete, hagyj fel!
Mert sasszárnyakon is, ha erőd nincs, szinte alant jársz.

Kapd meg, kezem, a hárfát; zengj magas éneket! Zúgásod legyen mint a porkalapáló bikáé; zengésed sziszeglő mint a berki szúnyog esti furuglyája. A húr reszket! halljuk!

„Pityergő szűz a komor éjben! mint a hold sötét felhők közűl, úgy fehérlik széles alakod által a sövényen. Hallgatsz deli szűz? igék helyett melegen csapnak felém sóhajtásid; de érző keblem felfogván azokat, forróbbakat lódít helyettök. Jer! lebegj keresztűl a kegyetlenség-rakta sövényen. Közel a csárda, hol a bárdok tündér hangjai mellett vígadnak barátim; légy fénye a zajos ünnepnek!“

Igy Andor; karja elterűl, s mint egy útmutató jel áll néma homályban.

„Szívek győzője Andor! tükröm a sötétben! lángoló szemem arra néz, hová te készűlsz, de a sors ércz keze itt tart.“ Így nyögdel harsogva a vastag karú szűz, leánya a mord tekintetű Simonnak. Szereté ő Andort, a szőke üstököst: de atyáik nem ittak egy kulacsból, mert tusára keltek egy kajla tinóért; mégis a bátor szerelem túlemelé őket minden veszélyen, többször látták egymást a lángszívűek, ott hol egy szűk árok, koronázva bozóttal, a ránczhomlokú Simon kertjét hasítá a marhalegelőtől. Csak éj vala tanúja e biztos frigynek, s egy borzas komondor, mely pörgő rokka mellől kísérgeté az ábrándozó szűzet. —

Éj vala. Csípős szél ingatá a bunkós Andor fűrteit. Juczi újjain nézett keresztűl hívére. Ment volna, de nem mert. „Leánya a bajszos Simonnak! — így zeng a szellemszózat — kövesd bátran talpas imádódat! ő pajzsod!“ Mint a duda szívemelő hangja, úgy hata Juczira e szellemi nógatás s elszánva magát, nehéz ugrással átszökik a sövényes árkon és pipacs-arczczal, de tele bojtorjánnal, símúl Andorhoz. Mentek: vágyott a komondor is utánok, de a sövény közé szorúlva, csak dúdolva siratta titkos távozások.

„Meddig hortyogsz még padlásod hűsében, söppedezve lágy sarjúpárnán, ura a kéménytelen háznak? Nem hallod az udvari őrt a kert alatt riadozni? Fel! fel! Juczi illan a tőled gyűlölttel!“ Így zúg az őslélek, szűrújjával érintve Simont.

„Mi zajong itt?“ Így az ébredő Simon; szemét öklével dörgöli, hosszan ásít a hold felé s nyújtózva az ajtóhoz tántorog, honnan egy létra alávezérel. Rendűletlen akará maga látni, mi történik háza körében s a létrára hág; de hamarább aláért, mint sem reménylette; mert egy biczczenés a mámorost homokba zuhintá.

Énekemtől elbájolt fül! hallottad-e Kárpát fityegő sikláit megváltan leomlani s hosszan dördűlni a viszhangos tájban? Oly zuhanás volt ez! Az eperfán űlő kakas helykén csodát kurrongata, s a kövér bundába leplezett béres ijedten kiszaladván, tátott szájjal néz fel: mi hull a magasról? Simon próbálva tagjait halkan feláll. „Hah! — mormol — óriási végzet, kemény hánykódásaid érzem; de én férfi vagyok!“ Ezzel megragadván kéthegyű fegyverét, hosszú vasvilláját, a kert alá szágúld. Pista béres nagy dolgot sejtvén, kaszát markol meg s rejtélyes léptekkel dörmögő urát követte.

Csillogó harmatgyöngyökön sötétlett széles nyomuk az elszökötteknek. „Uczczu, Pista! — rikkant a villámszemű Simon — látod a pántlinkát a sövényen akadva? itt leányrablás történt! El, el utánok!“ Dölyfösen indúltak, mint a háborgó tenger hullámi, hajtatva döbörgő szelektől.

A hívek az alatt nagy czéljokat, a csárdát, elérték, melynek papiros ablakja, világítva pislogó mécstől, hosszú fénysugárt vete; tüzes embernek vélné azt a vándor. Benn a hamvas teremben három bárd űl a kályhakuczkóban, recsegő hang lepdez szét az illendőkép nyomott húrokból. Falúvégen laktak ők s most megjelentek gyantás vonókkal. Kettejök vállán sujtásos mente lógott, foltozva külön-külön színekkel. Veres dolmány, hímezve kopott ezüsttel ékesíté az érdemes brúgóst. Kályhatetőn űlt a hangok mestere, a félszemű Gyurkó; fordított pipaszár ajkai közt, és a dudának külön zengésű sípján az ősi üdő nótáit billegeté: mellette font hempelygve a zsintalan fiatal macska s gyöngéden játszott ritka csinórival hajdan zöld köntösének.

Örömzaj üdvözlé a díszes párt, virágos kancsók tele új borral nyújtatnak feléjök. Iszik Andor egy jót s Juczira pillant, ki piczinyke szemét a földre sütötte.

„Három a táncz!“ riad Andor, félre lökve kalapját, kézcsattogtatva szórja lábait: Juczi szerényen aprózza. Kereng a társaság, öszveütött bokák csipkés sarkantyúi pöngnek; mindenütt forr a zavar. Juczi perdűl, hujjogat Andor s fel-felszökve a pávatoll kalapján meg-megcsókolja a pipafüsttől barna gerendát. Hallgasd el kobzom, a csípőre szegzett könyökök kéklő hagyományait.

Mi zúg oly tompán, mint a távol fergeteg? Simont látom jőni, a hirtelen haragút: nem szól ugyan, de bajúszpödrése mondja: itt lesz dolga karomnak. Zordon férfiú! Nem puhít el leányod bájos lejte? hová ragad gyűlölséged, fia az űldöző sorsnak? Nevet Simon, de mérgében, hallván rikkantani Andort: s Pistát az ablak-

hoz állítja illő parancscsal, maga pedig hősként az ajtón megy be dörögve.

Mint mikor az éhes farkas bécsap a gyapjas seregbe, oly tolongás lőn. Juczi asztal alá bújt. Andor a mécset fúvta el, hogy a sötétség kormában Simon ne lelje fel.

Éktelen most a zavar. Andor homlokán a borzadás cseppjei állnak s az ablakhoz fúrva magát, ügyesen kerűli Simon vas tenyerét, megismervén őt harsány szuszogtáról. Juczi is elhagyta menedék szögletét s az ajtó felé nyomúl. A kemény atya tudván leányát legizmosabbnak lenni a tájban, csak a széles vállakat kereste; rájok is akadt, de bostorjántól megszúrva, komolyan rázogatja kezét; s így, míg Andor kicsusszan az ablakon, Juczi is áltsurran az ajtón.

Érzékeny hallgatója dalomnak! ne higyj a rózsaszínű reménynek. Kívűl áll Pista s parancsa szerint megragadja Andor. Szörnyű küzdés támad, csontjaik ropognak ércz ölelésektől, de egyik sem hajlik; míg Pista, birkózni tanúltabb, egy lábvetéssel a földre nem gáncsolja s letartva kiabál urának. Juczi hallja ezt, hősláng villan kebelére s elszánva addig csiklandozza Pistát, míg ez fel nem ereszti foglyát.

Kicsődűlt a gyülekezet, maga a hold kibukkant fellegi közűl, lenézve a csatahelyre. Ott áll Andor, a meggyőzött, s oly fájdalmasan hadonáz kezével, hogy a jégkeblű Simon is érzésre olvadoz. Már áldásra húzza szét ajkait; de Andor így szól irtóztató hangon: „Rejtsd el foltos képed szelíd hold! potyogjatok le csillagok! sűlyedj el ó csárda! s te Juczi, menj dolgodra: én lemondok s nagylelkűen válok el onnan, a hol megugrattak!“ Így Andor s felséges léptekkel odább megy. Borongva néz utána a társaság. Simon nem szólt, csak gondos fejét rázta.

Sírt Juczi s szilaj kíntól szaggatva nyújtja kezét a kaszás Pistának.

Ki űl ott búsan a vadkörtélyfa alatt, duzzadt szemmel nézve Simon kertjébe? Andor az, a szőke fürtös ifjú, a szerencsétlen szerető. Így andalog ő estvénként s forró sóhajtásival le-lefúvja a savanyú körtéket.

Némúlj el, kobzom! nyugodjál a fűzfa csendes homályiban, míg egy lelkesűlt óra ismét fellengzőbb dalra nem ébreszt.

Prológus,

mely Pest város színházában, május 10. 1824. a székesfehérvári színjátszó társaság új felléptekor mondatott.

Bár még gyönge erővel, de teljes bizodalommal lépünk ismét ezen művészi helyre és azon nemes gyülekezet elé, mely a tiszta igyekezetet, bár ezt a sors fényes valóra érlelnünk nem engedé, méltánylani tudja, s nagylelkűségét már néhány évek előtt vélünk oly mélyen érezteté.

Virágos pálya ez a boldognak, ki nemzete szívéhez símúlva, annak hevétől lelkesítve bátran fellenghet a képzelet országában s mintegy előidézve a múlt kornak dicső hőseit, édes hazai nyelvén szólhat a búzgó maradékhoz. A sírok felett lengő sugárban tükrözi magát a nemes unoka és dagadó keble fentebb érzetekre gyúlva ég a kedves hazáért, a szeretett királyért.

Ily szerencse késząl ma nekünk; de miként a zsengo virág csak a nemes kertész szorgalma által tenyészhet s bájos illatot nyújtva hálálja meg szíves gondviselését: így állunk mi is a sűlyedező parton karjainkat felétek terjesztve, hogy szülőföldünkön mi is elgyökerezhessünk.

Szép erkölcs ápolni a kezdőt, érdemdíja önkeblében épűl. A jelen korban nyugszik a jövendőség gyümölcse, nemes védőjit fénykoszorú várja. Ti, a jelen kornak lelkes rajzati! így ragyogjon nevetek a haza oltárán, a mi fő jutalmunk legyen megelégedéstek.

Kritikai jegyzetek.

(1826.)

I.

Literaturánk állapota.

Literaturánk hasonló egy otthon űlő gyámoltalan emberhez, kinek jó a tüdeje. lába rossz, keze jó. feje szédeleg; mindig panaszkodik, de nem segít magán; szökni akar s a ponyvára esik. Jön a sok orvos, ki régi, ki új szerrel neki áll. czibálja, metéli, kínozza és éktelen lármával a józanok szavait felüti. A gazdag földi idegent majmol s lovakra vagy kegyes szépekre figyelve, nem aggódik róla; ha oda tekint is, vagy koldúsnak véli, vagy nyelvét nem értvén, hidegen odább megy s ott segít, hol — kinevetik.

II.

Márévára.

Firkáló időnkben. hol minden írni tudó. mindenféle úr örömest szép elme s beletristikusnak akar látszatni, nem csoda: ha könyveink szaporodnak és számtalan versek késszűlnek. Látjuk és igen könnyen megfoghatjuk is, ha literaturánk csigaháton halad ugyan. de a mi a munkát illeti. széles és tetemes lesz, mint *Márévára*. Azonban hogy balra ne értsünk, megvalljuk, hogy habár a fennhéjázó előfizetési jelentés szerint meglepő jeleneseket s az előszóban önmegelégedéssel hírdetett társasági nyelv helyett silány, pletykaságon épűlt átkozást. egész könnyözönt, ropogó, göröngyös stilust találtunk, a szerzőnek mégis köszönettel tartozunk. mert ő nyílván tanít, mint *nem* kell románt írni.

III.

Új szellem.[1]

Ha a közönség azon panaszkodik. hogy kevés mulattató darabok íratnak. szívesen ajánljuk e bohózatot. Kezdete ugyan bús, mert a szerző sárt említ, melylyel hajigáltatott s e kép,

[1] Nátly József szellemtelen „drámája“ a neologusok ellen. (Szeged, 1824.)

legyen bármi nagy értelmű, nem igen kellemetes; de ezentúl bizonyosan minden szívet megragad. Minő elmés gondolatok váltják egymást! Az semmi, ha nem illenek össze; a bohózatnak szökdösni kell. Az okos olvasó majd elmagyarázza. Mi ha nem is irígyeljük koszorúját a nem eléggé tisztelt szerzőnek, de a többi becses munkáihoz igen hasonlónak tartjuk s ha az ifjúság szellemében örökösűlhet, literaturánk kincs lesz, s a külföld bámúlva látja majd, mi a zűrzavar.

Egy tudós mondja: a vígjáték legfőbb lépcsője a mívelt nyelvnek. E jámbor szinte érzé, hogy a magyarnál is megvalósodik. Ki nem teszi mindjárt e magas példában az *Új szellemet?* a mégis elmésebb Mondolat mássát? De sok is volt ezt teremthetni *egy* elmének, azért két lélek fáradozott rajta. A két jeles hazafi a nép-árúlókat méltókép bűnteté s kérjük bűntesse ezentúl is. Mert ha okkal, tudománynyal nem bír is velök, gorombaságával mindenkor győzni fog. Vannak emberek, kik azt állítják, hogy nagyobb része a magyar íróknak se tudománynyal, se világ-, se ember-, se nyelvismerettel, sőt még neveléssel se bír; örökös viszszakérődzői a rég mondottaknak és a literaturát inkább nevetségessé teszik, mintsem emelnék. De ezt csak a szegény olvasó mondja, ki pénzét sajnálja, ha egyszer átolvasta a munkát. Az Új Szellem két hőse okos és gondos; már nevökkel megczáfolják e balítéletet; hogy a világot ismerik, azzal bizonyítják, hogy bátran ökölre kelnek s egyszerre kűlső és belső foghatóságra dolgoznak s azt ily gyorsan a legnagyobb bölcseség sem eszközölheti. Hogy pedig az ujítók személyét inkább sértik, mint azoknak munkáit, ismét emberismeretre mutat, jól tudván: mily könnyű végezni a személylyel s mily nehéz a munkával: ehhez fáradság, észtörés kell, amarra a béres legjobb professor. Igen szívreható a darabnak vége, midőn a poétai igazság munkálkodván, az újítók eldűlnek. Kár, hogy az árnyékok helyett nem tették oda Csokonai kulacsát: ez nagyobb benyomást, vagy jobban, vonzódást tett volna.

Mily dícséretes légyen ezen törekedés, az újság méltókép hírdette, mi csak azt teszszük hozzá: még nagyobb dicsőségére válik a hazának, hogy ily jeles két férfi külön is tud dolgozni. Lásd Hébe 208. „Cebesz tábláját."[1] Ez olyan munka, hogy kivévén azt, a mit a szerző úr messze földről összehordott, bizonyosan commentatort vár — felséges ködbe rejtezni szinte mesterség, de az értő mindjárt sejti, mit a szerző Ipolisz név alatt szól magáról: „Nagy vala arányba vett czélunk és csekély, igen csekély, a mit elérénk!" Ismét ezen szerzőtől lásd Hébében[2] 190. lap „Kremniczi érczek." Itt a szerző (minő csintalan szúrás) tudta, hogy Körmöczbánya városban kevés magyar lakik, azért magyar versben német nevet adott a városnak s így írja: Kremniczi érczek; de ha nem készakarva történt is, ki tudná mind az ismeretlen városok neveit magyarúl s időnkben az ottani érczek

[1]) Nátly József műve a Hébe 1825-iki kötetében. — K.
[2]) Az 1824. évi kötetben. — K.

sem igen sokat emlékeztetnek reája: ezért lehet magyarúl tanítani másokat.

A másik Új Szellem szerzőnek ismét saját szülöttje, szellemi myrtus-koszorúja. Ismét szellem? kérdi az olvasó. Ez úgy van, mert a mivel nem bírunk, azt nem akarva is említjük. — Ha élet, szeszély, gyors dialóg, szóval elevenség az elsűlt vígjáték tulajdona; nem győzzük örömest csodálni a szerzőt, mily könnyen meg tudott felelni e nehéz törvénynek. Bár elmésség, kitünő helyheztetés nincs is a darabban, annál több házi kifejezésekkel tündöklik, ezek alatt értsük azon mondásokat, melyeket a napszámosoknál s több efféle természet gyermekeinél hallhatunk. De legnagyobb talentuma van a szerzőnek, effectust és bizonyos mozgást adni darabjának, mert majd minden jelenés végén verekednek személyei. Ily művészi fogások a fentebb publikumot bizonyosan elragadják, kivált ha a színjátszó a szerzőnek dicsőségére kötelességét és a játékot valóvá teszi.

E fent érdeklett darabokra az orthologia méltán büszke lehet, kivévén Cebesz tábláját, melyben a szerző csínosabb és józan ujítást elfogadott nyelvében mutogatja, hogy ő minden testiséget gyűlölő s mysticismusba merűlt idegen írókat olvasott s erkölcsi czéljára nézve bár sötéten indúl, nincs érdem nélkűl.

IV.

Kenyérmezei diadal.[1]

Ha a *Kenyérmezei Diadal*-t, e vitézi érzékeny játékot szemléljük. lehetetlen nem lelkesedni. Ha régi hősnevek, haza-kiáltások s búzgó óhajtások a jelent hajdanná varázsolhatni, oly nyílván láthatók, ne kívánjuk, hogy az író e tiszta szándék mellett még a drámai regulákra is ügyeljen. a személyeknek charaktert, ebből sarjadó érzést, jelenéseinek összefüggést, lehetőséget, tartalmuk eltéréseinek okát s az egésznek belső és kűlső életet adjon, szóval, a művészet nem múlandó bélyegét munkájára süsse. Elég az: magyarúl ír s a magyar győz s míg a művészet pirúlva —

V.

A hét magyar fővezér.[2]

Ki nem örűl, ha a vándorló Thalia papjaitól ama nagy vitézi játékot: *A hét magyar fővezér* ország szerte láthatja! Mily képzelet uralkodik itt! s szinte oda sújt honszerzőink első korába. Ott állnak a kapitányok felvagalva, mindenféle bőrökkel teli aggatva, köztök a nagy hódító Árpád. Szólásokból nem vélné az ember, hogy annyi lélek lakozik bennök, csak reczegő fellépésök

[1] „Kemény Simon"-t a színészek 1825-ben Pesten ízetlen toldásokkal adták elő. Erre vonatkozik K. felhábordása.

[2] „A hét magyar kapitányok." Előadták az egyesűlt miskolczi és fehérvári színésztársaságok Pesten, 1825 őszén. — K.

s Lehel szörnyű kűrtje sejteti velünk a nagy következést. És mily szépen szövi öszve a szerző a hajdant a jelen korral, midőn látjuk mikép Árpád a tömlöczbe menvén foglyához, hasonló egy huszárkáplárhoz, egy nagy veresbőr pugyillárist veszen elő s felélet helyett nehány sorokat ír. Mely kár, hogy Zalán írója ezt s ehez hasonló vitézjátékait mostani Rosciusainknak nem vette példányúl s Árpádot s Leheljét ily előképek után nem festé: mert jobban tetszenének mint a komoly erő s a hajdannak egyszerű, de tettel gazdag időképe.

Valóban, literaturánk több ily csodákkal bővelkedik, melyek haladásunk mind annyi csalhatatlan jelei! Az ember olvas, történetet hall, átteszi honába, vagy készet lop s elbérmál: elég ha a magyar vitéz, s a szerelmesek sóhajtoznak, vagy meghalnak, vagy megházasodnak. Minek a vitézt mint embert erejében s gyöngéjében s belső harczaiban festeni? az előítélet hatalmát, az indúlat szökéseit, az embert szűk s terjedtebb körében mutatni? minek, végre az olvasót vagy nézőt tartalommal terhelni? Egyiránt bajos magasra fellengeni s mélybe szállani — jobb a felűleten úszkálni.

VI.

Az írók s a nyelvújítás.

Majd minden olvasóra jut nálunk egy író s versben prózában szórja elmevirágit. Irígyeink tagadják, hogy az mind virág — elég hogy van, s boldogok a birtokosok. Ki számlálni tanúlt, meg tudja olvasni a szótagokat. Simaiban összehangzó szókat lel, s kész a vers. Minek metrum! Minek a szó gyökerét áskálni, a nyelvet csinosítani, azt a tárgyhoz alkalmaztatni? Az szép, a mit könnyen értenek, ha viszont könnyen elfelejtik is. Minek a rövidség? Hisz a jámbor paraszt, kitől ha mindent, legalább a gyökeres magyarságot nem lehet eldisputálni, nem mond alkalmat alkalmatosság helyett, sem győzedelem helyett győzelmet. Maradjunk a szent régiben, ez alapja nemzeti életünknek! — Ily fonák vélemény vezet sok írót; s ők azok, kik dúrvaságban erőt, hiú sallangokban hazafiságot keresve, a literatura méltóságát lealacsonyítják, a míveltebb publicumot elidegenítik s a köztünk lakó jövevényeket méltó gúnyra fakasztják.

De nem kevesebbet árt a csupa édességtől elkeseredett fél is, sziszeg, pisszeg, vizsgálatlanúl körűlmetéli a szókat: most franczia, majd német finomsággal a nyelvet természetéből kiveszi, s mit az értelmes búvár alkot, azt vakon s a túlságig utánozva lerontja. Nem a felvett tárgy lelkes kidolgozása, csak új hang fő czélja. Ily példákat mutatnak — — — Itt látunk feszes stanzákat, csigázott sonetteket, melyek ha érzést gerjesztenek, az csak szánakodás a szembe szökő erőlködésen — —

De ily bátor gyermekek miatt minden újítást megvetni, képtelenség. Rég érzék azt Gyöngyösi s a derék Bessenyei, megmutatták a Berzsenyi második kiadásában álló lelkes értekezés s mind azon jeles férfiak, kik tettel, nem puszta szóval igyekszenek

a literatura előre vitelén. A költő keresi ki a nyelv virágait; szükségeihez képest, de a nyelv természetével egyezőleg teremt, s az ily merészség hathatósban vezet elő, mint a vétkes vagy ízetlen szokás védője, ki hogy a régit kedvelő sokaságnak tessék, enyésző dícséretért leszáll inkább mintsem az olvasót magához emelné.

VII.

Visszaélés a nyelvújítással.

A feszességet, erőlködést nem annyira az új nyelv teszi, mint a bitang ideák zavara, a tárgy és képzés hiánya. Ha a törpe egy óriás ruháját ölti fel s mentében botorkál, le-lebukik, oka nem a ruha. Az igazi talentum meggyőz minden nehézséget, félénken nem köttetve egyes gondolathoz, apró czifrához, lelke az egészen csügg; a legforróbb érzemény titkait, a magasb élet jelenéseit követvén, nyelve is tömöttebb, képesebb: de nem tömve semmit sem mondó szép s nem szép új szókkal; s képei világosítók s ha eltér a szokottól, arról számot adhat; ki szabadabb fordúlatit nem érti el magától, jele, nem röpűlhet az író lelkével. Ily munka mélyebb vizsgálatot kíván, de szebben is jutalmaz.

A mit a józan újítás befolyása az újabb korban szűlt, annak érdemét egyedűl a megátalkodott önhittség tagadhatja el egészen. Ha némely hivatlan visszaél vele s a reg koránya pirányától fogva késő estig minden rend és törvény nélkűl fúr-farag s így koholt szókból s Olymp isteneiből szövi üres beszédét: csak azt hírdeti, hogy mind az újítás, mind a költés szelleme tőle messze jár. De ily ferde kinövések mindenütt vannak, csak hogy nálunk ezek űzik a legnagyobb lármát s a publicumot a literatúrától elidegenítik.

VIII.

A kritika szükséges voltáról.

Hogy asszonyaink inkább magyarosodjanak, s a közönség hazai nyelvét inkább pártolja, élelmet kell nekik nyújtanunk; tettel vívnunk, nem hiú sopánkodással az előítélet ellen, mely a magyart most színjátékra, majd ismét nyelvét finomabb társalkodásra alkalmatlannak ítéli. Ha a közönség nem oly meleg is, mint lehetne, maguk az írók okai: a sokszori megcsalatás idegenséget szűl, midőn az előfizetésnek az olvasás lesz kára. A könyv olyan mint a szép leány: a szív édesen vonzatik hozzá mint honja virágához; ha rossz, kettősen sínli veszteségét. A míveltebb rész idegennél keres éleményt s a nemzetiségtől már úgy is gyengén vonzatva, hidegen nyúl a magyar könyvhez, vagy épen megveti. A nagyokat minden bokorban várja egy éneklő, s ők azt tartják, hogy hazai nyelvöket már eléggé becsűlik, ha hiszik, mit a hízelkedő reájok tapaszt. A dedicátiót nem nézik dicsőségnek, mert attól, a mi azután következik, dicsőt nem várnak. A többi olvasó, kit helyheztetése távol tart a külföld ízlésétől, habár kedveli anyanyelvét, minden készsége mellett ennyi zavar közt nem vergőd-

hetik fel tisztább ízlésre, helyes ítéletre; s a lelkesebb író műveiben sem lel gyönyörűséget.

Mind ennek fő oka, hogy nincs *kritika*, mely részrehajlás nélkűl, akár kakas, akár kereszt álljon a tornyon, a jót kimutassa, a kezdőt vezesse, a hivatlant a pályától elrettentse: de állandóan szem előtt tartván, hogy midőn más tehetségeit bírálja, maga is a józan ész s az igazság bírószéke előtt áll.

Hazafiságból valami munkát dícsérni annyi, mint a hazával elhitetni, hogy szebbre, jobbra számot nem tarthat. Vagy oly nyomorúlt állapotra juták, hogy minden magyar nyelven írt apróságért már hálával tartozunk, s ezt torok-tátva hírdetni kötelességünk? Ha literaturánk, nyelvünk minden szépségei mellett, azon fényes ponton nem áll is, melyen a nyugati nemzeteké: vannak mégis férfiaink, kik bárhol is érdemmel megállnának: nem szükség azért minden idétlen versfaragónak tömjént hintenünk. Mi marad az érdemnek, ha a gyöngét is istenítjük? Hány félszegű ítélet alatt nyög az igazság! s jaj annak, ki minden véres verítékkel kicsikart hangban fülmilét nem hall! Nincs ember, kinek néha jó gondolatja ne lenne, ezen elsőség teszi őt emberé: de azért nem minden gondolat ért meg a világnak. A művészet többet kíván, a mívelt ember többet vár. A meztelen gondolat faragatlan gyémánt, a művészet adja meg fényét.

Az ember bölcs lehet, de rossz poeta: régi igazság. Ész és képzelem külön dolgok, s ki az utóbbival nem bír, hagyjon fel a költéssel, mert csak hóból rakja alakját, mely a kelő nappal hirtelen enyészik. De legyen bármi nagy a költői tehetség is, ritkán terjed el mégis a művészség minden ágaira. Ki minden szívet elragad éneke bájával, édes andalgásival minden bút elaltat, viszont — például — unalmas drámával ásítani késztet. Itt a kritika visszainti az eltévedtet s elérhető koszorúra mutat. Nem retteg tőle a valódi talentum, csak a gyenge félti kérkedő tollait. Amannak minden észrevétel új útat tör saját vizsgálódásra, eláradt képzelmét egy pontra gyűjti, hogy onnan annál szebben sugározzék ki; ez megakad, s bizonytalan törekedése magától elalszik. Hányszor a kisebb, de a művészség titkaiba avatott, gondolkodó elme, gyenge szikrával is a lángésznek szövétneket gyújtott, melynek fényével az ég útját föllelé! Volnának több kimerítő, nem személyt, de nem is puszta szót, hanem dolgot érdeklő bírálatink: ha számra nem is, de érdemre több javakkal bírnánk.

IX.

Hibás drámák.

Némely írók buzgó sietséggel a literaturát gazdagítni akarván, munkájoktól belső, de leginkább külső szorgalmukat elvonják s bizonyos hiányt észlelnek, melyet könnyen elkerűlhettek volna. Így állnak előttünk némely jambusos drámák: *Ilka*, *Stibor* s a gondosabb ugyan, de mégis sok helyütt metrumtalan *Irene*. Ott, kivált *Ilká*-ban, *Stibor*-ban a legszebb kiömléseket a kificza-

modott versek elrontják a nyelvet sértik, mely szakadozva halad. Ilyen *Kemény Simon*, mely a szerző saját vallásaként Erdélyben egy névtelen, igen lelkes, de a játékszínt nem ismerő hazafinak ily czímű darabjából szakadt — tiszta nyelve s hazafiúi érzései mellett a lágynak egyoldalúsága miatt, drámai élettel nem bírt. Ily hibákat a kritika nem hallgathat el, mert a költő szorgalmát a nyelv méltósága kívánja. Így a darabok belső alkotása is csekély figyelemmel történt: ezt *Szécsi Mária* még inkább bizonyítja. Itt a sok szép mondást a scénák szerencsétlen összeszövése s nem eléggé nyilvánosított hirtelen cselekedetek hasztalanná teszik. Sándor a darabban búsúlgat és semmi dolga nincsen. Valami szerelmest láthatunk az ablakon ki s bejárni, de hogy szörnyű ugrással egy egész osztály, sereg, az ablakon becsúsznék: már ez oly licentia poetica, melyre maga Thalia, bár sok mindenfélét láta, mégis elsötétűl. Így *Az emberszívnek örvényei*-ben Kálmán characterét sem igazolhatjuk. Azonban e darabokat bővebb vizsgálatra fentartjuk.

X.

A józan kritika.

A literatura egyedűl a lélek szabad honja, oda semmi mellékes út nem vezet, csak a tehetség. Itt se arisztokratia, se diktátor fel nem állhat, s ha valaki magát ez utóbbinak képzeli, mennydörögthet ugyan rövid ideig ingó tetőjén, de utóbb kaczaj közt leperdűl. Kritika a művészet theoriájából sarjadó észrevétel, személyt nem ismer, csak a munkát: ezáltal tanúlja a közönség s lelkesebb író is tisztelni. Ezt azonban némely elkényeztetett író megbántásnak tartja és jaj a szegény recensesnek, ha a dícséret tengerébe egy csepp vád esik: még öregapjának életét is kifürkészi, hogy valami épen a fődologhoz nem tartozó gáncscsal önszülöttjének hibáit eltakarja: pedig hiában, mit a jelen elhallgat, azt az idő annál keményebben kimondja.

Az oktalan vagy szenvedelemtől vezetett kritikus, ki csekélységet vadász, de a jót elhallgatja s önfitogtatásán edzi elméjét: oly kritikus soká nem vakíthat, mert vagy tudatlansága, vagy keresett sophismák mindjárt elárúlják s csak olyan mint rossz töltés a fegyverben: a czél fenn áll s az elsütő sértődik.

A józan kritika az érdem védője; koszorút oly könnyen nem osztogat, de a tiszta törekedést szerényen megismeri; csak az elbizottra, ki mindent megvet, ki látkörét túlhagyja vagy külön pályát választ, ki büszke erőszakkal a jobbat fitymálva lép fel a mezőre, arra méltó, hogy ostorát emelje. Mely literaturában ily kritika mély gyökeret verhet, ott nem fog minden hívatlan, kevély hánykódással dicsőséget osztogatni s a csendes érdemen paczkázni.

Recensenseink igen készek a dícséretre s ez által nem ritkán szenved az igazság s a búzgónak, kinek a megismerés leg-

szebb bére . . . ez által megcsonkúl. Így látjuk a Tudományos Gyűjteményben habozni a derék jelentőt, midőn Auroráról és Hébéről véleményét adja — mindenik félnek eleget akar tenni s csak ezen kedvezésnek lehet tulajdonítani, hogy *Cserhalom*-ban, ott hol érzés, erő, lágyság, szép nyelv, keleti hévség, a kellem, művészi alkotás literaturánk egyik remekeként számlál; hogy ott, hol annyi szépség egyesűlve látszik: hogy ott csak egy diphtongust talált.

Elvégre csak azt jegyezzük még fel, habár literaturánk napja csak most kezd is haladni — mienk az idő és a gyönyörű nyelv díszleni fog, csak magunk akarjuk. Bár minden magyar a *Felső-Magyarországi Minerva* e szavait szívmélyébe ásná: Olvadjunk össze, hogy el ne olvadjunk. A művészettel frigyben hintsünk virágokat a hazának. Ezek nem lesznek múlandók, még a romladékból is édes illattal néznek a késő időkbe, hírdetve, hogy éltünk és küzdöttünk. Irjunk hazafiak! így szól Horvát István, történetünk s nyelvünk tisztelt búvárja. Irjunk, de úgy, hogy a kritikát kiálljuk!

Hős Fercsi.

(1811.)

Ébredj, lantom, édessége a termetes fülnek. Hőskor juta néked, lökd vissza sugárit!

Oh puffadt csillag, hajdús polgármestere az égnek, mért reszketsz a kárpit lyukain által? Fercsit nézed, a köpczöst? Ott nyújtózik ő, ajkai közt szortyolgó pipájával, már utolsót pislogva az éjben. Előtte a nem-fizetett kappan váza, s üressége miatt haragosan feldöntött kulacs. Már alszik. Bájosan zeng hortyalma őstermében.

„Van zivatar és pusztítás és ínség és nyomás. És te többet ásítasz mint szólsz, többet eszel mint gondolkodol, többet alszol mint élsz, protestálsz, de semmit sem tészesz, elfajúlt csöppje véremnek! Fel! nézz le! Íme a zsomporos telek szélén áll Imrus, a kecskeszemű szomszéd; s elárkolja határod. Űzd el sergét, a cséppel erőset: s ha megvernek, tűrd a honi szokásért."

Felpillant Fercsi, jobb fülét érezvén húzatni magosra; s előtte áll az őslélek: arcza fehér, pajzsa várkapú, dolmánygombja halálfő, s éktelen bajúsza hegyétől ömlik a kőpor. Ilyen volt ő, szava lassú, dörmögő, vastag.

Mi kerget ki a sírból, lelke nagyapámnak? A falon lóggtál, mázolva szörnyű ecsettől. Fülemet kínozni mért szállsz le a mélyre? Tán adós maradtál itt alant, s a bús maradék nem váltа ki téged? Így Fercsi három kereszttel.

„Korcs unoka! A vitéz karddal fizeti meg a pénzt." — Ezzel lekapja fejét s úgy csapja az asztalnak alája, hogy szinte megrendűlt a téglátlan őslak. — Én valék szerződ, vettem czímet és telket: és te nem érzed, általa mit bírsz!"

Mért szakasztád le fejed? kérdé rettegve az ifjú.

„Mert most tűzben vagyok. Akkor pedig fő nélkűl szoktam beszélni. De elég. Menj és ugrasd szét az ásó vitézeket immár. Majd bátrabban pipálhatsz, votumodat drágábban adandod; a bocskoros tábor bajt keresvéje elűztén. Hol fegyvereid, hajdan a tusában villámlók?

Ah, konyhakés kardom, dárdám seprűnyél, pánczélom használta kovács s pajzsom öblét teknőként lúgozza a szépnem, mosófa kezében.

„Végy bunkót és lármázz, ha nemesi kardod eladtad." Így

a lélek. Visszaszegzi ismétlen fejét; Fercsire fújong éktelen szuszval. Nesze bátorság, mond: s eltűn azonnal. Fercsi feláll. Nem szól, de a hősiség látszik már zuzmara képén. A mezőnek indúl lelkének bizodalmában. Őt követi Jancsi kocsis és agg Débora, a bő zengésű konyhakirályné.

Ott Irmus. Komolyan nógatja embereit, áskálni a szomszédos telket, mely Fercsinek jutott kínos osztályban. Mellette tündérkedik egyetlen leánya, a vékony tagú Jutka: szeme nagy, lába nagy, szája nagy, ő maga is nagy.

Előrobog Fercsi. Elrikkantja magát és Débora háta megett százszorozva visszalövi hangját. Folyong a zaj. Erőt merít Imrus, nem kímélve az ilyen amolyant. Szózatok után döbbennek a felek, s hajaik fel-felmerednek. Tettre kelnek. Hős Fercsi bunkója suhog a légben. Szélnek véli azt a mosolygó juhász paripája s esőt jövendndől. Fercsi suhog; de az ő hátán is az ütlegek özöne csattog. Megfordúl a nehezen mozgó, tudvája: jókor futni nem szégyen a hősnek.

Oh, édes emléke a múltnak, a csatának kék foltjai mellett!

Diadalmasan áll Irmus az árkon. Fercsi keblében új harag szivárog; lelke szőnyegén feltűnnek ősei; melyre visszakiált, és elszánva pört említ — mint az igaz honfihoz illik.

„Elég, atyám! és te nyugodjál meg, ura a zsomporos teleknek. Fáj lelkem, ha viharba látok kelni rokonvért.“ Így Jutka, a békét ölelő szűz. Ámúlva pillant rá Fercsi: s bár háta sajog, szíve érzi mi a szép. Hűlnek a lángok. Maga Irmus szűnteti dölyfét; és sok hmgetés után frigygyé válik a rettenetes baj.

Oh dicsőűlt kobzom, bájosan zengő mint az árvizű próza! Mondd el az üdvnapot, a gyors szerelemtől okozottat.

A két szív összecsapódott. Ezen épűlt a frigyes eskű. Imrus szelídűltében könnyei mellett, egy pár ökörrel toldotta meg az atyai áldást. Jőnek a vendégek. Több rázó kocsi rakva czigánynyal. Füstös alakkal beűltek azok, húzni a nótát, a fülnek keservest. Vezérli pedig hangot a fehér fogú rajkó; sötét arcza kinyomja, ha mit elmulasztna vonója. Mellette sípol purdéja, a barna tarisznyás. Belépnek a nászok is, rímet harsogva előttök a vőfél. Utánok a boldog pár. Hős Fercsi mentéjét lóggatja panyókán, és dohánytartalmú zacskója verdesi térdét. Volt pedig zsinórral elhintve nadrágja és a sárga czizmán piroslott kivarrva egy lobogó szív. Jobbján mint búcsúzászló leng a menyasszony. Hattornyos párta fején, kirakva vörös üveggel: mellette százlevelű rózsából koszorúja égett. Magas ő és lábán a piros stekli fenségét emeli inkább. A sort követi a nemzetes kántor. Nagy sok tudománya mély redőket vésett homloka bérczén: és a bibircsós orr nyilván mutatja, mi mélyen turkál az életben, színt a kancsóban. Ha ő köhent, nagy gondolat lebben el akkor.

Az agyaggal padlatozott terem közepén állt az abrosztalan asztal. Leűlnek. Am édesen vonzó a töpörtyűs kása, a sódar s a bájkellemű lúdczomb, s ezt nyájasan kenyérre engyengeti Jutka. Megkínálja az érdemes kántort. De magosban jár ennek elméje, szellemén a domború csikóbőrös kulacsnak. Csak ahoz hajol és

felölelve, háromszor köszönt Fercsire, hosszan és mélyen. Őt követi a lakzi. Vitéz Fercsi tudván, mily hős, mily győzhetetlen ő ebben, már ajkai tátongnak a nyílást befogadni íziben midőn az őslélek kidugja fejét az öblös edényből s imígy szól: Oh vérem csöppje. a hősiség mi ferde tusára vezérlett! Megvert Imrus ugyan, de te jobban tenmagad a deli szűzzel. Én most e csípős elemben eloszlom; nem látsz soha többé." — Döbben Fercsi. Hol Jutkára pislog, hol a vőfélre, a szemre tüzesbre, ki csirkesarkantyút tör, hölgyével enyelgve. Néz Fercsi. Gondjában a zúza megakad torkán. Azt letolni a kulacshoz kap; s nagy hirtelen a lelket beiszsza magába. Az alatt nőttön nő a zaj. Harsány éljent riadoznak a nászok; a köz öröm tántorgó lejtésre csapong már. Jutka nagy méltósággal tipeg a körben. Egyszer fel is szökik és szökésében az asztal alá kaszálja az érdemes kántort, ki épen az állhatatosságáról tudós mondásokat ejte.

Így folyt a menyekző, míg a hajnal piroslék az ablakon által. A vendégek eltelve gyönyörrel, szerte kerengnek. Csak Jutka sóhajt. A pacsirta felel, de nem a mámoros Fercsi. Neki a lakoma fejébe szállt és nem a szívbe. Hasztalan költi a hölgy. Alvása vas, bár teteme gyönge. Elvégre kifejlik az álom öléből; minekutána két sajtár víz permetez arczán. Ezt rendelte pedig a bölcs kántor, a természet titkát meglesve gyakorta. Fercsi nyújtózva szorítja kebléhez deli hölgyét; s lőcs tartotta oldalak közt elvitte ősi lakába.

Ott agg Débora duzzogva fogadta. Sínli a kormányt, melyet eddig forgata hangos ajakkal. Bandzsán nézi Jutkát állani a polczon, a meg nem meszelt tűzhelynek megette, mint szedi rendbe a fedők s a mázos fazekak számát.

Oh boldog idő! Mi szebb a házasság legelső évszakaszánál? Nyájaskodva sürög akkor a nő férje körül; s nem vág sebet patkója még az uradalmi papucsnak. Jutka is oly jó volt, oly meleg, mint télen a szőrben sűrű bunda.

Mért recsegsz, lantom? mintha zokognál?! Hát nincs állandó szerencse a nap alatt? Nincs. Ím küszöbön a bal sors. Koczog immár. Irtózzál. szív! megráz énekem mostan.

Vasárnap vala. A nő éktelen gombóczczal kívánta meglepni a kedvest, a ki tizenkettővel megbírkózott hősi erőben. Virágos tálban gőzölnek azok már. Fercsi mosolyg; Fercsi tűrődzik. Jutka is nagyszépen széttagol egyet. S egek! . . . a mint metszi, egy levelke ötlik szemébe. A nő pirúl; Fercsi meghökken; s az őslélek szava villan eszébe.

Honnan e levél, oh nő? Hitszegés gombóczba leplezve! Ijedelmed vádol. Tán küldi a lángszemű vőfél? Olvasná; de a betű felmúlja tudását. Jutka soká hallgat. Végre kitör a fergeteges nyelv; s a méltatlan gyanút visszaveri fontos okokkal. Irtózatos a dulongás. Mindenik szemében a harag tűze lángol. Ekkor belép az érdemes kántor. Látogatóba jött ő s tusára érkezék. Mindenik ostromlá fülét vádló ígékkel. Fercsi írást nyújt neki, Jutka gombóczot. S ím a bölcs rést nyit a titkon. Ez irás

nem levél, nem valami szerelmi sóhaj: de egy vándordeák poggyászlajstroma volt csak. Találta pedig azt Débora a boszúálló; s oda dugta, a hű szerelmet lerontani vágyván. Tercsi szepeg. Ám a nő szíve hideg már. A harag fájdalommal vegyest, elölte verését. Mire harmad nap lebukott, sírba éneklé rekedten a lágy érzetűt az érdemes kántor. Torja után Fercsi táborba iramlék. S ha el nem szaladt, mint hős végezte világát.

Hallgass, kobzom! Fenn ragyog a csillag; lenn a hír s a dicsőség. Ez béred, míg a sajt-áros akarja.

Oguz könyve.

Atyáink szavai.

(Keleti közmondások.)

Egy vagyok az éneklők közűl, ki mesze járván, atyáink szavait Oguztól örökségűl átvettem. Hallјátok a bölcseséget közmondásokban s éljetek vele!

Tégy jót s vesd a tengerbe, tovább ne gondolj, ha meg nem ismeri a hal, megismeri a teremtő.

Tégy jót annak idejében, gyújts gyertyát, míg sötét van.

Tudósok, kik nem tesznek, esőt megtagadó felhők.

5. Szemérmetlen asszonyok sótalan étkek.

Zabolátlan ifjak fedetlen házak.

Szegény, türelem nélkűl, olajtalan lámpa.

Kar nélkűl a lándzsás, nincs haszna fegyverednek, a czélt nem találhatod, ha felsőbb erő nem segít.

Erős ellen nem használ gyöngének haragja, óvd azért magad, megtámadni az ércz bálványokat.

10. Csókold a kezet, melyet levágni nem tudsz.

Lovasé a ló, a kard azé, ki forgatni tudja.

Trónus a győzőé, a leány azé, ki ágyába vezeti.

Ha tetőkön akarsz járni, tanúlj elébb mászni.

Nem parancsol az a népnek, ki maga nem engedelmeskedett.

15. Te úr vagy, én is úr vagyok, ki vakarja a lovat?

Uraság vagy halál, nincs más választás.

Sas leng fejed körűl, kánya ha meghalsz.

Mindaddig remélsz, míg a halál meglep.

Ki magának tanácsol, előllátja magát tükrében; ki barátival tanácskozik, két tűkör közt hátát is látja.

20. Ha oroszlánon nyargalsz, tarts a körmétől.

Ha uralkodó vagy, vigyázz a tanácsosokra.

Közel tartsd kutyádat, ha farkasnál vendég vagy.

A bárány porát szereti a farkas.

A porban nem látni, mi a szamár vagy ló.

25. Inkább halált mint szükséget.

Inkább tüzet mintsem szégyent.

Inkább boszút mintsem lánczot.

Inkább kardot mint megvetést.
Főre való a korona, lábra a békó.
30. A szabad trónusát rabok hordozzák.
Hegy hegyen megállhat, soha egy trónus a másikon.
Egy kézbe két tök be nem fér.
Két uralkodót egy ország nem szenved.
Egy sírban megfér kettő, ritkán egy házban.
35. Két oroszlánnak egy erdő nem elég.
Királyok az isten árnyéki, királyok árnyéki a vitézek.
A hal fejénél kezd rothadni.
Rothadástól megment a só; de ha romlott, hamúként az ajtón kivetik.
Az udvari szél némelynek Zephyr, másoknak Samum.
40. Királyok palotái szükségben a népek tárháza.
A királynak szava király a szók között.
A kilőtt nyíl s a szó soha vissza nem fordúl.
Egy nyíllal két madarat nem lőhetsz.
Állatot kantárnál, embert szavánál fogják.
45. Ha kiejted a szót, az leszen urad.
Légy ura nyelvednek, légy rabja szavadnak.
A láb inkább megjobbítja a botlást, de a nyelv sohasem.
Inkább lándzsától sebet, mint a rossz nyelvtől.
Nyílt szívben lakik a butának nyelve, de a bölcsnek nyelve bezárt szívben lakik.
50. Legjobb a rövid s meghatározott szó; férfias legyen hangja, de tiszta szűzi értelme.
Mindegy ki szól; arra ügyelj mit szól.
Takard mész közé portékádat, ha a sárba veted.
Ha butákkal társalkodsz, ne kíméld a hízelkedő szót.
Üresen ne menj vásárra.
55. Népnek s butának titkot ne beszélj, ne ott, hol a baglyok csevegnek.
Balgatag ki szóval haragszik.
Harcz próbája a vitéznek, harag a bölcsnek.
Hol vad nincs, tartsd kötélen kutyádat.
Ezüst a folyó beszéd, de hallgatás arany.
60. A férfi nagyságát szív és nyelv mutatja.
Az igaz férfi kőből teremt kenyeret magának.
Az épület-köveket az úton nem hagyják.
A férfiérdem változásoknál tűnik fel.
Ha a forrás elapad, akkor van érdeme a víznek.
65. Annyiféle az ember mint bányákban a kövek, arany, ezüst, de többnyire keverék.
Ki jót a rossztól választani nem tudja, olvasd a marhák közé.
Bolond, ki azt mondja: minden ember egyenlő.
Oszlop és oszlop között vagyon mindig különbség.
Szépen fénylik a hold, de szebben a nap.
70. Nem mind arany a mi fénylik; arany nem rozsdásúl.
Szegek tartják a patkót s a patkó a lovat, ló tartja az embert, ember az országot.

Ha magasra vágyol, szállj előbb a mélybe.
Mélyen fekszik az arany, tengerfenéken a gyöngy; szállj alá hozzájok, ha bírni akarod.
Ne kérkedj aranyoddal és születéseddel, de azzal, a mit tudsz.
75. Tudatlanság a szamár örökje.
Ha tudomány nem volna, barommá válnék az ember.
A tudatlant ismeri a tudós, mert maga is az volt; de tudatlan nem ismeri őt, mer tudós nem volt.
A bölcs véleménye több mint a tudatlan mondása.
Minden tudásnak tökélye a béke és szerénység.
80. Az író érdemét könyvei mutatják.
A jó könyv többször legjobb társaság.
Könyvek a butának annyit használnak, mint metszetteknek az asszony.
A bölcseség magának kíván házat mint a menyasszony.
Szépség lelke az asszonynak, lélek férfi szépsége.
85. Arany ékesíti az asszonyt, tudomány a férfit.
Szerelmes és szülő asszonyok legjobbak.
Menj hóban és tedd láthatatlanná nyomodat.
Szerelem, moschus és arany nem maradnak elrejtve.
Szerelem és gyűlölség elörökösűlnek.
90. Szívtől szívhez bizonyos az út.
Köd borong a hegyen, félelem a szerelmesek szíve körűl.
Elválás fele a halálnak, a levelek fél élemények.
Az úr átkozza a férfias asszonyt és az asszonyos férfit.
Ne végy özvegyet, inkább gyümölcstelen leányt.
95. Végy jó szüléktől, ha mindjárt meztelen fekszik az utczán.
Ha éhség szegénységgel párosúl, koldusokat nemz.
Minden teve megőrzi nejét.
Tevének nem teher a háta.
Ne pökj a pohárba, melyből ittál.
100. Zárd be szemeidet a kísértő szépek előtt.
Légy ura az asszonynak, különben ő uralkodik rajtad.
Atyák erkölcse legszebb örökje a gyermekeknek.
Ki hibátlan barátot keres, meg nem találja.
Ha barátod csupa méz, ne zárd öledbe.
105. Új portéka, régi barát legjobbak.
Jobb nyílván való ellenség alattomos barátnál.
Légy kemény mint vas ellenségedhez, mint viasz barátodhoz.
Jaj azon páholynak, hol az egér s macska barátok.
Macskák elmentek, kutyák jöttek helyökbe.
110. Ha a szamár meghal, menyekzősködnek a kutyák.
Vizet hordani híják menyekzőre a buta szamarat.
Egyél a mézből, ne gondolj a méhekkel.
Tűrd a magad baját, ne gondolj a máséval.
Ne piszkáld a tüzet, a heves elmét ne ingereld.
115. Ha ütni akarsz, végy kalapácsot előbb, aztán furkót.
A hegy nem találkozik, de ember emberrel.
Sokat adunk nincsből, keveset a szívből.
Jobb a felső kéz, mely ad, mint az alsó, mely vesz.

Ha üresen jősz az ajtóhoz, azt mondják: alszik az úr.
120. Ha ajándékot hozasz, azt mondják: tessék.
Ki az arany érdemét nem ismeri, adjon kamatra.
Ne nézz a fekete képre, mely fehér ezüstöt ajánl.
A víz nem oltja el a tüzet kohában.
Csak a kemény aczél csalja ki a szikrát.
125. Az alacsony téren a domb is hegynek tartja magát.
Alacsonyon repűlő madarak magasan fészkelnek.
Légy hasonló a csillaghoz: a legmagasb legalúl fénylik a folyón.
Ne légy mint a füst: magasra menő s mégis semmi.
Ha isten a hangyát megrontani akarja, szárnyat ad néki.
130. A pávát és galambot ne zárd el egy kalitkába.
A kevélységgel nem fér meg a szelíd barátság.
Felűl ég a gyertya, de alatta sötét van.
Ha gyémánt oly közönséges volna, mint a tűzkő, leszállna becse.
Önnön hazájában is idegen a szegény.
135. Idegen földön is otthon van a gazdag.
Ha a gazdag ruhát vesz, szerencsét kívánnak neki az emberek; vesz a szegény ruhát, azt kérdik: honnan?
Jobb ma egy tojás, mint holnap egy tyúk.
Jobb egy borjú magadnak, mint közösen egy tehén.
Ha fejedet védeni akarod, ne vond ki lábad a sorompóból.
140. Légy megelégedve és szabad, a sokat kívánó meg van büntetve.
Szabad a rab, ha megelégedett; rab a szabad, ha fösvény.
Sokat kívánj, kevéssel elégedj.
Czélját eléri, ki szándékát elrejti.
Mesd magad szőlődet és ne vádolj mást.
145. Legjobb, ha magad vakarod fejedet.
Ha az emberek mind okosak volnának, kihalna a világ.
Mit az ember kíván, ritkán teljesedik.
Máskép fúj a szél, mint a hajók kívánják.
Nagy hajók a tengert keresik, kicsinyek az öblét.
150. Gondatlan elnyugszol, a szerencsétlenség felkölt.
Terhes az éj sokféle bajokkal.
Mindig nagyobb a lárma messziről.
Lassan jön a szerencse, ugrál a szerencsétlenség.
Ne felejtsd el a halált: ő téged el nem felejt.
155. Ne szomorkodjál, ha a szerencse ellened dolgozik, mert mindig a jobbakon edzi fulánkját.
Nézd a tengert: a fa felűl úszik és elnyeli a gyöngyöt.
Sok csillag ragyog, csak a nap és hold sötétednek.
Az emberek tanácskoznak, az úr határozza meg.
Ha előre mégy, szembe szállsz sorsoddal, ha vissza, háttal ütközöl belé.
160. A hegyeket is átlépi a sors.
Ha nem történik mint akarod, a történtet akard.
A sors nyíla ellen csak türelem pánczéla használ.
Az irígynek vess türelmet elébe és meghal, mert a tűz magát leginkább emészti.

Ki fürdőbe megy, készűljön izzadni.
165. A birkák számától egy mészáros sem ijed meg.
A kutyaugatás nem tartja fel a bátor útazót.
Menj a tyúkokkal aludni s kelj fel a kakassal.
Neveld fel a varjút, kivágja szemedet.
Ha vak vakot vezet, mindketten az árokba dőlnek.
170. Nem minden lát, kinek szeme van.
A sűlyedt kocsinak sok útmutatója van.
Válaszsz okost segédnek, akkor nem kell tanítgatnod.
Előbb étket, aztán szót: úgy kívánja a házi barátság.
Halat a tengerben, madarat a levegőben eladni bolondság.
175. Mely víz lecsordúl a malomkerékről, megveti a molnár.
Ne légy közönséges mint a só s ne oly ritka mint aranypor.
Becsűlj mindent jobban meg mint érdemli.
A sántával sántíts, a vakkal zárd be szemedet.
A dolog mivoltja pillantatban vagyon kifőzve.
180. Legjobb a középúton dolgozni.
Szó szót követ: mindennek vagyon kezdete.
Ki varjút választ vezetőnek, dögre talál.
Kövesd a baglyot: omladékra találsz.
Édes a világ annak, ki nem ismeri, keserű a tapasztaltnak.
185. Kerűld a világot; először mézet ad, aztán mérget.
Az ember léte álom, a halál felkölti abból.
Az ember phantom, mely a bölcső és sír között szédeleg.
A mondások istentől jőnek, hogy az emberek reájok emlékezzenek.

Jegyzőkönyv.

1. Mily szerencsétlenség a gondolatvadászónak, ha ezer homlokdörgölés után egy gyöngyre talál s azt utóbb más kertjében szemléli, mely által az elsőség dicsősége füstbe oszlik.

2. Idegen parancstól függni nehéz, de parancsolatot lesni még nehezebb.

3. Kis szolgából nagy szolga lett.

4. Szomorú dolog, midőn fél lelkek és hízelkedők a Jupitert körűlállók.

5. Alszik az öreg, a természet örök álomra készíti.

6. Hosszú az élet a búsnak, rövid a boldognak, theatrum az okosnak, álom a szerelmesnek, részegség a könnyelműnek, pusztaság a szegénynek, örömház a gazdagnak.

7. A remény hamis pénz, melyet vágyaink úti költségűl adnak; de a sors a fogadós s a hívatlan vendég előtt bezárja ajtaját.

8. Keserves mosolygás.

9. Van ember, ki ha nagyobbhoz jő, képe szóló istantia.

10. Mely ember mást tisztel önbecsülete végett, az charactert mutat: a hízelkedő hajladozó vagy csalárd, vagy ostoba.

11. Ki éltében nem botlott meg, bátran lépni nem mert és örökre szűkkeblű marad.

12. A férfinak minden szép leányt el kellene zárni, hogy eszöknél maradjanak.

13. Férfiban több az erő, asszonyban több az érzés. A férfi hívtelen a nélkűl, hogy jobb érzése csonkúlna, az asszony míg szeret hív, ha nem szeret, keményebb bíró a leghidegebb férfinál.

14. Elmúlt szerelemből barátság nem leszen, hacsak a mindennapi szükség vasláncza nem tartja.

15. Erkölcs! — közszó, minden szájban megfordúl: a koldús mint a király kérkedik vele, s mindegyik csak hangjából érti. — Hasonló azon képhez, mely alatt már csak a nagy mester jele áll, de a festék leperkedt.

16. Egyik kor eszik, iszik, alszik; a másik szeret: így az ember csak hasból és szívből áll. A szegény esze foltozza a nagyok hiányait és esze által csak hasának szolgál.

17. Természetes, hogy időnkben a költőt nem tisztelik: mert minden tettek tölteménynyé válnak, azaz füstté, mely szemlátomást eloszlik.

18. Az igazság és történet hiú költemények, csak más czím alatt.

19. Az írónak, ha nincs tiszta gondolatja, gondolatjelt ad; az okos maga gondol hozzá; a buta csodálja az eltakart óriási képet.

20. A halál azért rettenetes: hogy mielőtt bezárja szemeinket, létünk minden irányait, szépeit s javait lepletlen mutatja és a csalódás jóltevő ködét eloszlatja.

21. Halni rettenetes, s így születni még rettenetesebb.

22. Ifjaink addig hazafiak, míg a nagy világba nem lépnek, vagy pénzhez nem jutnak. Azután többnyire oly gyöngék, mint az egyszeri ember: ki kulturát menvén keresni, az első örömházban felejté, mit akart.

23. Ki csak a szépet vadászsza, annak haldoklik ereje. Keletlen a déli nap heve, de érlel.

24. Nincs nevetségesebb tekintet, mint a fanyar képű tudós, midőn a szépség határait szabja ki.

25. Az idő rövid: így hangzik a panasz számtalan ajaktól; pedig tekintsük az emberek nagyobb részét, azon dolgoznak mint öljék az időt, s ha elméik gyöngék elölni azt, panaszkodnak a rövid időrűl.

26. Minden tapasztalással egy szép sugár húny el az érzésnek.

27. Ház nem ország, szokás nem törvény, alak nem test.

28. Ki az idő fokán áll, azt bámúlja a közönség, pedig hányszor csak a világ habja emeli a magasra.

29. Az ember egyez minden állattal, csak a szenvedély emeli ki azok sorából.

30. Hány ember ragyog érczben, ki itatós papirost sem érdemel.

31. A sokaság czélját neveti a halál, a halált neveti a józan eszmélő.

32. Az író, kit a dicsőség szomja hánytogat, holdként világít, de melegítni nem fog.

33. A szegény különködőt neveti, gúnyolja és bolonddá alázza a világ; a gazdagot majmolja és bolondságát characternek nevezi.

34. Csöndes magányban művelődik a szív s az elme. Künn a zavarban formálódik a character.

35. Tiszteld a költőt, kit igaz lelkesedés a szépért és jóért vezérel. Ő bájos alakban önti a komor életet s jótevő leplet terít a porra; az elmét isteníti és a holtakat dicső életre szólítja. Ő nemes tagja az emberiségnek, melynek nagy érdemét gazdag keblében hordja és kivívja az idő vas karjaitól. Ellenben vesd meg a buta hízelkedőt, ki minden alkalomra szavakat rakosgat és a vak szerencse gyermekét üres hangokkal üdvözli: hasonló a gondatlan gyermekhez, ki a könyvnek egyedűl bekötését nézi.

36. Minden kívánat gondot szűl, minden gond egy virágot lop az élet kertjéből.

37. Az ifjú, ki a síron túl örömest álmodozik, mégis retteg a haláltól; a jövendőség bizonytalansága gyötri és minden földi czélt tartós fáradságra érdemetlennek tart. A férfi élete más irányt

vesz, azért-e, hogy a hiú remények eltávozván, az élet magába vonúl s önerejében bízik, vagy az egy pontra gyűlt hév csak egy tárgyon csügg és a szép csalódást a hidegebb tapasztalás elöli?

38. A magyar nemzet igazi rejtmény a történet könyvében — e nemzet, melyben nemzetiségi egység, közjóért való törekedés soha nem volt, kit annyi kűlső s belső veszélyek fenyegettek, örökkön idegen szokás rabja, tíz századot kiállt és törvényi ezer ágú szövevénye napjainkra áthatott. Ha ezeket az elme megfontolja, a közvallástól-szentelte *magyarok istenét* meg kell ismernünk.

39. Az eszmélő hallgat, a gúnyoló ritka, de nyomós szókat ejt, a könnyelmű mulat, a szenvedő érez, a kérkedő csácsog, a buta mindent majmol.

40. A belső érzeményt igazán leírni egy nyelv sem képes. Ez a természet titka, melynek csöndes, de bizonyos léptét senki nem nyomozhatja. A szavak árjait többnyire az elme szűli; a szív szózatja többnyire együgyű.

41. A tapasztalás tanítja, hogy emberek, kik a közszokás határiból kiléptek, a társaság rendére különösen ügyelnek. Örökös harczban kűlsejökkel, leplezik a benső tévedést, habár annak nem lelki romlás a kútfeje: jele, hogy az emberi világi szövetség erősebb a legforróbb indúlatnál.

42. Az ifjú író számos kötetekről álmodik, s a szedő leszen kedvese. Utóbb, t. i. ha nem rontja meg az önhittség, félve közelít a sajtóhoz. Nem a recensiók miatt, hanem előbbi munkái elolvasása kétséget támaszt maga iránt.

43. Az érzés önként fakad, ha valami szépet s nagyot látunk; ha önérzetét hozza szövetkezésbe, kívánattá vál, melyet az önhittség gyúlaszt és bírásra ösztönöz.

44. A sok tanácsadás, kivált nem barátoknál, többnyire nevetséget szűl: mert a ki valakit tanácsért látogat meg, a dolog felől többnyire már előbb gondolkodott s azt eltökéllé.

45. Övd magad a lekötelezésektől, mert a legjobb ember is némely órákban, ha nem szavakkal, de cselekedettel szemedre hányja jótéteit. Akkor érzed a szegénység egész súlyát, és az ember magaddal együtt lealacsonyíttatik. Az ember mindaddig felebarát, míg adni és venni nem kénytelen.

46. A nagyok ebédhívása többnyire lépes vessző, melyen sokan megakadnak. Oly embert, kit a világ fentebb talentumáért becsűl, kérkedésből hívatik, a köz embert az által szolgálatra késztetik. Egymás között a trakta szemfényvesztés, vagy bujálkodás.

47. Az író, ki másokat követ, ritkán lepi meg az olvasót; ki önérzetéből ír, legyen bármi gyönge, föltalálja keblét.

48. Méltatlan bánás, érdemetlen nagyság, váratlan ajándék, fölöttébb való tisztelet, az embert magába térítik és tettekre únszolják.

49. Sok író közt sok csekély elméjű találtatik; és egy rosz könyv sok jónak olvasásától elijeszti az embert.

50. A phlegmaticus ember, ha különben jó esze van, tartós munkában a legnagyobb talentumot győzi; de hol valami nagy

dolgot a pillantat határoz meg, akkor a türelmen is az elragadtatás vesz diadalmat.

51. A részeg és a gyermek lépteire egy különös végezet ügyel.

52. A játék oly találmány, melynek annyi haszna, mint ártalma vagyon. Hány ember teszi becsűletét, birtokát és földi szerencséjét egy kártyára és általa magát az ínség mélyébe sűlyeszti. Ellenben a játék hány buta embernek a pajzsa, hány gondatlanság födele, mennyi unalmas ásítozás kímélője, hány kelletlen társaság kötele, védőszer a rágalmazás ellen, mert hány jó név elhalna, ha nem tudná a játék a hosszú időt megcsalni. A nagyoknál a játék leginkább szükséges, mert a sok hajladozástól ép tagot alig láthatnánk.

53. Hogy időnkben a házasság szüksége hanyatlik, igen természetes: hogy lehet az szent, a mi a legdúrvább ösztön és nyereségkívánás által köttetik.

54. Világ s örökkévalóság! Két nagy szó, ámbár legtöbbet előfordúlnak. A szerelmes, költő és bolond minduntalan odavetik nyomószónak; pedig épen azok borúltan gondolnak örökkévalóságot, kétkedve ez szerelmet — s nehezen élnek a világban.

55. Időnkben mennyi az író — hány volt az előtt is; s mégis kevés név maradt fel annyiból. Jele. hogy sokan vannak a dicsőségkívánók, de a dicsőség csak keveset kíván.

56. A szorgalom hasznot szerezhet, dicsőséget soha. Daedalust, csak fia élteti, ámbár a bölcs tanácsot megvetve vesztét találta — de a nap felé ment és a bátornak illő, hogy éljen.

57. A ki minden embert őszinte barátsággal fogad, annak nincs érzése az igazi barátságért, azért is az érdem többnyire elvonúl, mert az üres gőznél csak a hízelkedő melegszik.

58. Boldog az, a ki minden nyílt karba omolhat, kit a szép csalódás oly álomba ringat, mitől a gondolkodó rettegve írtózik.

59. Míg az ember másokon tehet észrevételeket, magára nem sokat ügyel: azt a természetes önhittség szűli, mely magát mindenkor fényben tűnteti fel, hasonló a gazdag különködőhez, ki foltos ruhában jár; de minden lyukon aranyokat buktat elé.

60. Boldog ember, a ki szabad és minden tartozás nélkűl élhet! így kiáltanak sokan, kik haszon nélkűl dolgoznak; pedig a szabadság csak az egyesűlt társaságot érdekelheti, a magányos szabad többször boldogtalanabb a rabnál. Mi az ember, ha nincs láncz, mely nyomja és erejét serkenti. A szabadság . . . . . mert az élet maga, s a természeti ösztön gúnyolja értelmét. Hány szabad ember sóhajtozott édes bilincs után és a rabsorsot irígyli, ha emberi törvény intézi azt. — Ama szabad Cato szinte rab volt, és véleménye lánczait csak gyilok törhette le.

61. A belső szabadság nagy érték, de azt a rab is bírhatja; a kűlső szabadság változó forma, melyet az idő lelke alkot. Hasonló az aranyporhoz, mely a lepke szárnyain csillog, mely lesodorva, kelletlen hamú lesz.

62. Minden szerencse a képzelettől függ és a gondatlan elmétől. Mily tudomány, mily birtok éri fel a meglett embernél az

ifjúság idejét, midőn egy pár szem keskeny gyűrűjében egy világ zárkózik, midőn egy pár édes költemény a kedveshez boldogabbá tőn, mint azon erőszakos béke, melyről a bölcsek szólnak, melynek világos neve csak kénytelen lemondás.

63. Mely országban sokat beszélnek a hazafiságról, ott többnyire nyoma sincs, és a mi nincs, azt az ember örömest emlegeti.

64. Nincs vakabb szövetség, mint az úgy mondott tudósbarátság. Az ember összejön, kívánván ismerni azt, ki ezt és amazt írta, vagy legalább azért, hogy formája megfelel-e a képzelt formának? Az ember beszél, mindenik tiszta felét és nemét, tulajdonait mutatja, a szépet és jót szerényen említi; de mihelyst az életben összeütköznek, önhittség és irígység vezeti a kormányt.

65. Hogy az embereket a változás ösztöne össze ne zavarja, a szokás adatott ellenméregnek.

66. Az ifjú, habár művelt elmével a világba lép, nem győzi eleget a föld nagyjait csudálni és azoknak kimért és rendes viseletöket mint lelkükbe öntött nemesb tökélyeket tiszteli és utóbb látja, hogy mindez játék és mesterség munkája, és azokat úgy méri, mint gyarló embereket.

67. Leányt szépségéről, a szerelmest kedveltjéről, költőt verseiről. Minden generatió dícséri a múltat, szenved a jelenben s nagyon reményl a jövendőről.

68. Virágnapok. — Melyik óra látszik késeinek az ébredő gondnak?

69. A színlett vígság másokat csalhat, de nem az önkeblet.

70. Kinek reményei vannak, az fél; kinek nincs mit szeretnie, nincs mitől félnie.

71. Az első szerelemben a jelen öröme oly teljes, hogy minden gondolatot a jövendőségben elmellőz: nincs félelem, nincs eszmélet; egy szemben van a világ.

72. A kegyes szívet, a csöndesen jótevőt dicsőség nem követi: az emberek azoknak szeretik adni, kiket csodálhatnak, kik őket károsan érdeklik és nem azoknak, kik őket vígasztalva ápolgatják.

73. Nem a szavakból látszik ki az igaz szerelem, hanem a hallgatásból.

74. Úgy látszik, mintha az ember fájdalomra inkább, mint örömre lenne alkotva: az elsőre talál szavakat, leírja a maga teljében; és egy csepp öröm elnémítja és mint egy idegen vendég, nem leli fel magát házában.

75. Ronda beszéd.

76. Hajnalt falak között, fülmilét kalitkában látnom, nem gyönyörűség.

77. Minden időszakasznak vannak hősei; kik előre néznek, azokat a jelen megveti.

78. A halál minden teremtményeket ismét összecsatol, és századok után legkisebb emlék se leng a sötét chaos felett, melynek elszaladott porszeme, egykor meghatározni, merre mi a jó és gonosz.

79. Mély tudomány arany pénz, melylyel az ember messze juthat de az élemény és életben a kis pénz többet megfordúl.

80. Tegnap volt, holnap lesz, de most nincs.

81. Szerencsésebb hasra metszetett.

82. Csupa akarattól nem tud.

83. Test a léleknek porfátyola.

84. Szomor léptekkel megy el az idő előttem.

85. Sokan mentek vándorlani; se bokor, se fű nem mutatja nyomukat: porba vegyűltek sírjaik. Tágas a pálya, hosszú a pusztaság, háborgó a tenger, meszsze a part, vedd azért erődet és lemondást útitársúl.

86. Észszel ölöd el a szerelmet.

87. Fülmile se a holdvilágnál . . . . . . nem öröklétért énekelsz. Elég, ha énekem egy pillantatra kéjre bír és magot a lélekükben vet, mely egykor gazdagon gyümölcsöz. Az unoka dícsérje az ültetvényt, ki gondol azzal, ki fáradott érte.

88. Te énekelsz, rózsák között egy szerelmes pár hallgatja hangodat: eljönnek őszkor is, de te már rég elnémúltál. Lehúll a rózsa, elfelejtve a lágy szellő zengzete, de az érzemény, melyet gerjesztél, örökké fenmarad.

89. Tavasz elején napfényt keresünk, nyáron árnyékot, télen erőszakos meleget.

90. Önhibáját az ember másban leginkább vádolja.

91. Mi tartandó e földön? az érzemény örök léte csak az újabb bú habjain látszik. A fris sírnak látásánál fájdalomra ingereltetünk; a jövő tavaszban annak virági édes andalgásra bírnak: később azon virágokat hidegen elhervadni látjuk.

92. Sehol sem oly kész az ember nemesist sejdítni, mint a szerelem kínaiban.

93. Komoran áll mint a sors a szúnnyadó kisded felett.

94. A régiség azért nagy, mert az ember mindig a jelennel hasonlítja: s bár a mostani szebb s nagyobb, a lehetséget mindig a régire ruházza, gondolván: ha akkor úgy volt, mi lehetne most; pedig mily nagy köz és hány lélek fáradsága fekszik közötte.

95. Minden új, a mi fáradságba kerűl, támadókra talál.

96. A középúton maradni mindig, ész kívántatik, vagy élettapasztalás, vagy lecsillapúlt indúlat. Csak az extremitásnál ütközik meg a butaság és a génie.

97. 40 a 16-ból nem megy, azért kölcsönözni kell — erre vigyázzatok későn házasúlandók.

98. Az asszonyok dícsértetni akarnak, a férfiak uralkodni; azok imádtatni egytől, ezek azt kívánják, hogy a világ beszéljen felőlük.

99. Szava úgy hangzik, mint a fűrész.

100. A szükséges mindig előttünk fekszik, de mindenkor bőségről álmadozva elmegyünk előtte.

101. A halál jön, vagy vége van, csak benne nincsen jelenlét. Nékünk nincs érzékünk létünk kezdetéről és végéről.

102. Tükör előtt ásítozik és maga szájába néz.

103. A rózsa és a leány közt az a különbség, hogy a rózsa nem tudja szépségét, de a leány mindig tesz még hozzá.

104. Első szakaszában az ember mindig szerelem útain útaz, a másodikban mindig a haláléin.

105. A szerelmes egyszer megy a szülők tudtával, húszszor azok tudta nélkűl.

106. Az ember kész minden dolgot mindjárt előítéletnek vagy véleménynek tulajdonítani, pedig többnyire öntetteink gyöngeségéből ered a következés.

107. Ereje nem lelkes magyar tánczban, hanem lengyel formán megy.

108. Vannak oly scénák az életben, melyek ha a kárpit lefordúl, azoknak is álomnak látszik, kik bennök játszottak.

109. A szerencse röpűl; csak az árnyékát öleli az ember.

110. Az alkotónak első tekintete szülé a szépséget; s a mennyei fény abban mutatja magát e földön.

1·1. A ki igazán szeret, az nem tud hízelkedni.

112. Vannak leányok, kiknél az ember nem tud megegyezni magával, szépek-e vagy rútak.

113. A legkeményebb moralista többször csak echója kedvesének, ki erkölcsöt prédikál, mivel senkinek sem jut eszébe azt ostromolni.

114. Minden cselekedetre a szükség vezet, ámbár az ember nem gondol arra, mivel az ész csak annak megnyerésére szolgáló eszközökkel vesződik.

11 . Nem a sokat tanúló, hanem a ki sokat gondol, választ és hasonlít, az a genie.

116. Az öt érzék eszközei az érzésnek; a megfogás ezen öt kapún keresztűl jár a lélekhez.

117. A kívánatban fekszik egy része a boldogságnak, ha más okból nem is, legalább az unalmat elűzi.

118. A mit kívánunk, azt hamar elhiszszük s a gondolat hamar valóvá lesz, melyet szeretünk.

119. Minden ember alkot lelkének jövendő lakást, melyet úgy intéz, a mi éltében kedves volt. Így lettek Elysium, a paradicsom, a Hesperidák kertei és több afféle.

120. Az okos ember sokat gondol, keveset hisz, ellenben az oktalan nem gondol, de annál többet hisz.

121. Ki tiszteletet érdemel, ritkán nyeri meg; ki borostyánt űltet, ritkán nyugszik árnyékában.

122. A kevély tudatlannak nagy vígasztalás megvetni a talentumot, a közép elme mindig gyűlöli, a ki felette van.

123. A középszerű író mindig a jelennek hízelkedik; nem tanít, hanem csak csiklandozza kedvelt szokásival.

124. A koszorú, melyet a tudatlan fon, nem illik a genie fejére.

125. Ki az igazságot megismeri, jele, hogy törvény alá szorúlt.

12'. A kit képben meg nem vetünk, attól félünk. Titkos megvetés mindig gyöngeségnek a jele.

127. Erős és igaz gondolatok mindig űldözést vonnak magok után. A legolvasottab írók azok, kik ismert gondolatokat új s elmés módon elő tudnak adni; ők dícsértetnek, mert senkinek sem mondanak ellen.

128. Szemesnek a játék, vaknak az alamizsna.

129. A fehér személy hasonló a jól megrakott asztalhoz, ebéd előtt az ember egészen máskép néz reá. mint utána.

130. Hadd lármázzon a hideg bölcs és a borúlt elme a szélnek; szerelem adhat csak örömdíjt hosszú keservekért.

131. Mit használ a nagy, de elesett országnak, ha omladékait bámúlja a jövevény, énekeit mormogja, és az antiquarius különösségeivel kereskedik?

132. Ilyen a földi alkotmány: századok kellenek hozzá, míg a mag nagyra nő és egy pillantat ledönti.

133. Pfui az ilyen világnak. a becsületes embernek kár bele születni.

134. Az életreguláк igen szépek, de többnyire akkor jőnek, mikor már késő.

135. Vannak írók. kik a publicumot mindig szép reménynyel biztatják, a nélkűl. hogy valami okot tudnának előhozni; ilyenek az újságok.

136. Vannak írók, kik felől a publicum mindig sokat reményl, a nélkűl hogy reménységök valóvá tehetnék.

137. Farsangi prédikáczió és bőjti muzsikus.

138. Mi boldog volna az ember. ha füle és szája nem volna.

139. Trillákkal kezdi és skálával végzi.

140. Ugy ragyog. mintha az ember gyémántokat vetne a nap felé.

141. Felséges setétség után vágy.

142. A világnak mindegy ház, vagy ország csak elsűlyedjen, beszél és örűl — a fogadó csatahely, ha tán nincs czégér — és a vitéznek az asszonyok fonnak koszorút.

143. A legokosabb ember is sokszor úgy űl, mint a kappany a tyúknál és az ifjú buta neveti.

144. Az ember többször ellenére az észnek valamit viszásan cselekszik: előre tudja ezt, mégsem haragszik magára.

145. Minden ember költő, ha a maga hibáit szépíteni kell.

146. Az embər mindig addig tapasztal, míg tapasztalásait nem használhatja.

147. Addig épített, míg tulajdon házában házmester lett.

148. Házasság előtt nadrágot visel.

149. Nincs oly remek munka. melyhez a közelme is ne tudna jobbat hozzá adni.

150. Elveszti a kengyelt. Lecsúszott a nyeregből.

151. Akik a holdat tisztának vagy szépnek hírdetik, egy keveset hirtelenkedtek, mert tíz napsütéskor sem történik annyi csúnya mint egy órányi holdvilágnál.

152. A férfi sajátsága nincs szerelmével párosítva; ő dicsőség, szerencse, nyereség és minden inger után szalad és minden-

hol kimenetelt talál, de az asszonynak nincs mása, mint egyet szeretni és magát siratni.

1 3. A hullám forog, ámbár a szél megszűnt.

154. Inkább egyet tenni jól, mint kettőt rosszúl.

155. A szegény sokszor erkölcsöt forgat, mivel némely tapasztalás pénzt kíván: s a gazdag neveti és a szegényt, ki a kűlsőn csüggve marad, tudjon bár százszor többet, kérkedve ostobának nevezi.

156. A ki csapongó gőgjében celebritást keres, ritkán kerűli el a nevetséget.

157. Czérnával méri a verseket, se rythmus, se metrum.

158. Mivel az emberek most igen sokat tudnak, azért egészen semmit sem tudnak.

159. Az ember sokat álmodik és beszél jövendőről, pedig tetteiben többnyire elfelejtkezik róla.

160. Minden ember árthat, kevés segíthet, még kevesebb akar segíteni.

161. A hiúság eszközeit az asszonyok leginkább tisztelik és szeretik, míg az idő kellemük vesztésére emlékezteti, akkor jön a pénz és egy messziről ragyogás jön sok egyes órák helyébe.

162. A kettő teszi a boldogot: szerencse és lélek, de egyesűlten; mert hány lélek elhamvad ismeretlen szerencse nélkűl, viszont a szerencse lélek nélkűl csak hiú füst.

163. Hallva nem ért, nézve nem lát, tapasztalva semmit nem foghat még és nem nyeret, nem használ és . . . . nem tanúl.

164. Egy asszony sincs a világban, legyen bármily csacska, ki titkot ne vinne magával a sírba.

165. Hátán hordozza születését.

166. Más a tanúlság, más a gyakorlás, más a lelkesedés. Az első mély fontolgatás után készít, a második semmiből valami tűrhetőt teremt, a harmadik elragad és csodálatra bír.

167. Bodzalevelet isznak, hogy jó mulatság lássék rajtok.

168. Ha egy pillanat nem jutalmazza az embert, az idő soha sem fogja.

169. A legokosabb ember is szív érzelmében balúl cselekszik.

170. A' szabad embernek nincs szolgaság.

171. Szabadságban fejlik ki az igaz szerelem.

172. Ármányos practica a szív.

173. A ki 50 esztendőn felűl napjában többször egyszernél néz tükörbe, nevesd ki.

174. Oly jó háziatya, hogy három napig nem tudja, mily névre keresztelték a gyermekét.

175. 12. febr. 1824 egy leánynak boszút esküdtem. Őt imádva gyűlölöm, mindent áldoznék érte és élte szerencséjét letiporním és az indúlat, mely megf . . . ront és rontva boldogít.

176. Az emberek inkább kérkednek fejökkel, mint kűlsejökkel és mégis kűlsejöket inkább mívelik, mint fejöket.

177. Senkinek a halandók közűl sincs elég bátorsága, — legyen az bölcs vagy erkölcsös — álkép nélkűl járni a világban.

178. Az ember ájtatos álmában azt véli, hogy a hosszú gon-

dolkodás igazsághoz vezet és az igazság nyugalomhoz; pedig többnyire csalatik és kétkedés jutalma a tüzes eszmélőnek. Legnyugodtabbak és boldogabbak a tudatlanok; vakon hisznek és a földön minden kénytelenséget, sőt önügyetlenségük kárait is az égnek tulajdonítják.

179. Vélemények a halandók isteni.

180. Szerelem poesisa az életnek.

181. A gondolatnak van adva a szó, az érzésnek egyedűl a hang.

182. A ki az előítéleteknek hódol, az minden szív embere.

183. A nagyok kűlső pompája inkább hat a népre, mint azok hatalma.

184. Barátság és szerelem szülötti az isteni és emberi természetnek.

185. Még vázai is az ifjú álomnak, bár lelketlen, még is boldogító.

186. Az őszinteség gyermek síp, csak két hangja van: igen és nem.

187. Kevélyen tesz, mint a kakas szemétjén.

188. Az asszonyban minden temperamentum megfordúl; míg fiatal, sanguineus, szemről szemre néz, ugrál, könnyen felejt, könnyen szeret, egy szóval a pillantat uralkodik rajta — ha a virágok hullanak s a gyümölcs jelengeti magát, akkor tele vannak feltételekkel, melyeket bár törik szakad, a világ . . . . nyomoznak; örök hűségről szólnak s teljes indúlattal ragaszkodnak egyhez. Ha már az ősz közelget, s nem jönnek kedves tolvajok a gyümölcsös kertbe, akkor a melancholia beáll, akkor mindent komor színben néznek, irígyelve a mások jó kedvét, a legnagyobb társaságban hiányt éreznek, szenvednek és nem tudják miért s ebből képzelt betegségek támadnak s örömest panaszkodnak a világ ellen, kivált a férfiak ellen. A legnagyobb télben jár a jóltevő phlegma, de minthogy ritka asszony hiszi, hogy telére jusson, tehát a plegma is igen ritkán jelenti magát.

189. A szerelem megfordított hideglelés, először forró, aztán hideg.

190. A ki hisz az boldog, a ki nem hisz az okos,

191. Az időnek változásait az emberben szinte feltaláljuk. Tavasz a gyermekség: játék, álom, minden pillantata virágot szűl és kedves, mert nem ismerjük. Nyár az élemény: forró és erős, gyümölcsöz. Ősz már az eszmélet: gonddal néz előre és hátra. A tél lemondás, mindent húllat és fogyaszt. A ki e pontban erőszakosan kivál, vagy idejének, vagy belső erejének gátot vet.

192. Akkor van jó appetitusa, ha ingyen eszik.

193. Tagadva tenyészik a világ.

194. Minden nyereség új ösztönt ad és az indúlatot neveli: csak a szerelemben ritkán és soha nem tartósan.

195. Köpönyeg alatt fügét mutatni.

196. Kenyérért imádkozik, hogy semmit se kelljen tennie.

197. Olyan harmonia, mint a búcsúsok éneke.

198. A szerelem olyan mint a tinta, akár ír az ember, akár nem, elszárad.

199. Négy fal közt százszor megházasodna az ember, de ha innen kitolja az orrát, irtózik tőle.

200. Hatvan esztendős kengyelfutó.

201. A vénasszony sírhat, ha a tükörbe néz.

202. A ki meggondolja: mit használ a legnagyobb ember élete s mely csekély a következés, mely sokára hatna, méltán kérdi: mi czélra élünk?

203. Akkor néz az égre, ha iszik.

204. Belűl kell neki fűteni, hogy kívűl melegedjék.

205- Híres feleségéről s a nem fizetésről.

206. Az uralkodó és az író úgy ír „mi", — azért van, mert az első katonáit, amaz pedig az előbbi írót említi, kit meglop.

207. A költő olyan, mint a champagnei bor. Ha nem jó, roszszabb a közönséges italnál, úgy a költő ha középszerű, hasztalan mobilia.

208. Minden az enyészet eszköze: a szellő, mely ezt enyhíti, a másikat megöli.

209. Mely nemzet gyászban van, ott a költés is szomorú.

210. A rossz darabban az „elmén" legjobb cselekedet.

211. A zsidó azért keresztelkedik, hogy egy napot csalásra nyerhessen a hétben.

212. Szolgabíró vezesse temetésedet.

213. Sok ember mondja a nem tudom helyett: nem akarom.

214. Az alkalomnak elől van üstöke.

215. Ha a nagy úr vétkezik, azt mondja a nagyvilág: ember; ha a szegény vétkezik, azt mondja: gazember.

216. Olyan ember, hogy a gyermekek megdobálják s a becsűletes emberek újjal mutatnak rá.

217. A világ theatrum, hol a rossz embernek szinte úgy tapsolnak, mint a jónak; sőt meg is koszorúzzák, csak jól játsza el a magáét.

218. Leány, ifjú, lég tűz — egy kis kedvező szellő kell hozzá, összeomolnak.

219. Olyan fösvény, hogy a gombóczot hamúból süti és a szalonna helyett cserebogarat dug belé.

220. Kákán csomót keres.

221. Nincs hidegebb lény, mint az orvos és pap, ezek téli természettel bírnak más ember iránt.

222. Gonosz rend van a világban, a kinek legelni kellene, az ember is gazdag.

223. Magyarország minden tekintetben vízkórságban szenved.

224. Hátával nézi birtokát.

225. Neki nem az adás, hanem az elvevés boldogság.

226. Rosszabb mint a csizmám talpa, mert a hazai föld legalább ráragad.

227. Este sokszor gondoltam, bárcsak feleségem volna, reggel azt mondtam, hála isten hogy nincs.

228. A szegény magyarnak csak üres fényűzésre és koldúlásra van nemzeti ruhája.

229. A magyarban van ugyan enthusiasmus, de nem igaz hazafiság. Az pillanatra hevűl, ez állandóan álló; az múló színt ad, ez alapos. Ritkán zajos az igaz tehetség.

Egy praenumerans fohásza.

Az bizonyos, tíz előfizetés között nyolczszor megbántam pénzemet, de a magyar conversatiói Lexicon oly bájosan vonzott magához s gondolván, belseje a rossz czímnél tán csak jobb lesz, neki bátorodtam s letettem a tíz f. pengőt: ennélfogva bocsássanak meg a tudós dolgozók, ha én is bele szólok, mert ha előfizető nem lesz, nem lesz két arany. A Wigand úrtól hírdetett tudós egyesület olyan szépen hangzott — mert két kakas inkább megfér, mint két tudós, kivált olyan kínból és gőgből összeférczelt elmék — s szinte örültem, midőn Recensens nevöket kérdé, egyszersmind magyarán ki is tálalá és Wigand úrnak eddig ismert zsoldositól a nagy tárban nyelvre nézve vajmi csekély kincset remél. Erre jött figyelmeztetés és mutatvány — és pénzemért már egyet fohászkodtam: milyen agyvelő! Mért nem vett a tudós doctor német velőt segédűl, ha a magáé tele lett olyan valamivel, mit zsebjében hordoz. Milyen constitutio! ugyan megverné az isten azt az országot, hol a törvény-magyarázást oly főre bíznák, mint a mely itt zavaroskodik. Milyen Mátyás király! Született és punctum. Hogy született, azt előfizetés nélkűl is tudtam. Azonban jobb, hogy az író félre vágott, legalább azon derék király képét el nem roncsolá s ezért neki hálával tartozunk.

Rec. kapott feleletet is; ebből láttam, minő furcsa emberek azok a tudós urak, hogyan felzúdúlnak, ha valaki álmodott fényökben kétkedik. De a helyett, hogy ezen feleletben valódi érdemüket kitüntették volna és okkal és jobb mutatványnyal, Döbrenteivel szólván, a dologra való rátermettségöket bebizonyították volna, a haza és — oh repedj meg szív — Wigand köntöse alá bújtak: két olyan összeillő név, mint a tiszta szeretet és mocskos haszonlesés.

Én azért praenumeráltam, hogy jó könyvet kapjak s igy nyerni akarok; Wigand pedig mint kereskedő szinte nyerni akar — ez igen természetes is: a munkának legyen meg bére. De mért köti az író a karót Wigand úr ügyéhez? Ez oly nevetséges, mint mikor a törpe az óriás buzogányát veszi, hetykén küzdeni akar és a ponyvára rogy. Valóban furcsa emberek az író urak, ha más nem dícséri őket, megteszik maguk. Van Campénk, a ki megmozgatja a serdűlő nyomát. Ki tagadja, hogy Döbrenteink poeta? A szomorú esést ereszkedésnek hívja s mivei a lelket nem tudja

megrázni, abéczés könyvet ír és azt, mivel nagy ember így leereszkedett, jó drágán adják. Éljen is alant Döbrentei, ő azon körben, melyre alkottatott, eltengődik. Hogy ő halhatatlanságot akar, igen bocsánandó; így szól Klopstock: Und die Unsterblichkeit ist ein grosser Gedanke, ist des Schweisses der Edeln werth. Hagyjátok uraim őt izzadni!

A Rec.-nek adott felelet engem szegény előfizetőt nem tudott megnyugtatni. A kijelelt nevek közűl legalább ismeretes írót véltem redactornak lenni — s ím!

FORDÍTÁSOK.

BRUTUS.

SZOMORÚJÁTÉK ÖT FELVONÁSBAN.

(1812.)

(Voltaire egy átdolgozásának fordítása.)

SZEMÉLYEK.

Junius Brutus } consulok.
Valerius Publicola }
Titus, Brutus fia.
Tullia, Tarquin leánya.
Arons, Porsenna követe.
Albinus, Arons titkosa.
Messala, Titus barátja.
Algine, Tullia szolgálatjában.

Római senátorok, polgárok, lictorok. Szolga.

A darab Rómában játszik.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

A játszóhely egy részét a tanácsháznak s a Tarpejus hegynek mutatja. A Capitolium temploma hátúl látszik. A senátorok öszvegyűlekezve Mars oltára előtt űlnek, legelűl *Brutus* és *Publicola.* Lictorok az egész gyűlekezetet környűlveszik.

BRUTUS.

Ti! kik erős kézzel Tarquin hatalmát
Lenyomtátok s csak az isteneket,
Törvényt és az erkölcsöt királynak
Valljátok; most itt az a drága idő,
Fáradtságunk czélja, hogy esmérni
Kezdi Rómát büszke ellenségünk;
Porsenna, ki tyrannust védelmez
És rettentő táborával Tiber
Partjait födözi, kinek merész
Lelkében már a római uraság
Gondolatja támadt; ő most a néptől
Tartván, maga békességet óhajt.
Ott a templomban vár Arons követe,
Veletek szólni akar: hallgassuk-e
Vagy nem? az a kérdés melyet teszek,
Közelget már: azért mit ítéltek
Polgárok?

PUBLICOLA.

Őt nem is hallgatni az én
Gondolatom, Róma akkor felel
Minekután győzött: tudom hogy kétszer
Megbosszúlta dicső fiad hazáját
Hetrúria királyán, tudom azt is,
Mely köszönet illik ama vezérnek,
A kitől, mint tetőled, Róma magát
Megmentve látta: de ez még mind nem ád
Teljes bizodalmat: a falak előtt
Látom még a két király népeit
Rendben állani.

BRUTUS.

Igaz jele, hogy új
Viadalra nincs elég bátorságok —
Esmérni látszik Tarquinnak gyenge
Fegyverét, hogy egy követ által Róma
Es előttünk magát úgy megalázza.

PUBLICOLA.

Nem tartok én Tarquinnak fegyverétől,
Mert a szabadság megaczélozza
A római melleket; de félek
Csalárdságától — mért kűld követet,
Midőn tudja a tanács végzését?
Harczolni tud Róma, nem titokba csalni,
És hatalmasan mindaddig űldözi
Ellenségét, míg térdet nem hajt néki:
Vagy mi, vagy a tyrannus veszszen el.

BRUTUS.

Róma szabadsága, a mint tudjátok,
Legszebb kívánságom; de ebben más
Hitelben vagyok: hogy egy király hozzánk
Követet kűld, az nékünk dicsőségre
Válik: mert benne egyedűl a király
Semmiségét látjuk. Lássa ezen szent
Szövetséget, mely trónusnál nagyobb
Lássa Arons jövendő nagyságunk
Gyökerét, lásson szabad férfiakat
Ó, egy király szolgája vizsgáljon
S tanúljon meg mindent; bennetek lássa
A haza erejét; tisztelje ő az
Istent, ki bennünket lelkesít: jőjön
A tanácsba s tanúljon rettegni.

(*A tanács fölkel és ítéletét adja.*)

PUBLICOLA.

Látom, hogy a tanács veled egyet
Érez, Róma és te így akarjátok,
Én ellent nem állok; vezessétek be.
(*Proculus kimegy.*)
Bár Róma őtet kárára ne lássa.
Oh Brutus, légy te a haza paizsa,
Te, ki az igát először eltörted,
Te vagy a szabadság fölszentelt atyja;
Róma teérted, te Rómáért jót állj.

MÁSODIK JELENÉS.

Előbbiek, Arons, előtte *két lictor* és *Albin* s *Proculus.* A tanács előtt magát meghajtja és egy székre leűl.

ARONS.

Örömmel veszem azon engedelmet
Mely nékem alkalmatosságot ád
Bennetek látni polgárok s tisztelettel
Rómával ma Brutus által szólni.
Itt, hol legalább a nép nem háborgat,
Melyet az indúlat mindenre késztet,
Mely vakon szeret s gyűlöl, fél, fenyeget,
Uralkodik s magát a szabadság
Rabjává teszi.

BRUTUS.

Ne tovább Arons!
Tiszteld azokat, kiknek mi polgári
Törvényt és szabadságot engedünk;
A nép egyedűl a mi dicsőségünk.
Itt látod a tanácsban azokat,
Kiket most szád balgatag gyalázott.
Hadd el; ne is kedvezz, nálunk nem szokás.
Szólj!

ARONS.

Ne hidd, hogy ez a kevélység úgy fel-
Gerjeszt, mint a ti szerencsétlenségtek,
Mely ordítva hazátokat környűl-
Vészi és irgalmatlan letiporja.
Látjátok azt a fergeteget ti jól,
Melyet ugyan Titus most elfordított,
Ámbár hiába; mert vitézsége csak
Nagyobbítja s hírdeti Rómának
Elestét — és diadalmi siettetik
Romlását. Ti, kiket nép atyjának hívnak,
Ti gyűlölhetitek a békességet?
Ti akartok az egész világnak
Törvényeket szabni és királyokat
Ítélni? Oh mely gondatlan feltétel!
Ez az oltár, itt a Capitol,
Hol mindegyik közűletek, midőn
Az isteneket bizonyságnak hítta,
Tarquinnak, mint uratoknak, hűséget
Esküdtetek; melyik isten bontotta
Fel e drága hit erejét, ki
Meri levenni koronát fejéről,
Vagy őtet kevesebbet tisztelni?
Ki engedte el esküvésteket?

BRUTUS.

Maga a király! nem tértünk volna ki
Őseink nyomdokából, de félre
Tevén az igazságot, megbántván
Az isteneket, vesztét készítette.
Alatta való polgárnak, nem rabnak
Lenni esküdtünk mi: emlékezel még
Erre a helyre és napra, midőn
Az egész tanács itt az oltár előtt
Őtet királynak nevezte? És ő
Ugyan azon istenek előtt fogadta
Népe boldogságát, igazságát,
Törvényét: és magát a néphez, népet
Magához kötötte; de első volt ő,
Ki elállt hitétől és nem gondola
Kötelességével, se Róma régi
Törvényével; és így lett Róma szabad.

ARONS.

Legyen úgy a mint mondád, hogy Tarquin
Magát elfelejtvén és hatalmába
Bízván, kilépett néha az igazság
Útjából; vajjon hol egy király, a ki
Nem hibázik? azért még sem illik
Neked felőle ítélni, vagy őt
Megbűntetni; ő volt a te urad,
És te az ő született szolgája.
Ha az atya hibáz, a fiú nem nyúl
Mindjárt éles fegyveréhez, sőt inkább
Elfordúlva tiszteli kínzóját.
Ily mértékben vagyon az uralkodók
Igazsága is; mi gyermekek vagyunk,
Őket az istenek ítélják. Többször
Az égi harag fordítja szívöket
Némely bal tettekre. Most Tarquin már
Megtért — s esete megjobbítá, már
Érdemes hogy visszafogadjátok.
Legyen békesség és hazátok szerencsés
Fog lenni, ha az uralkodás terhe
Tarquinra visszaszáll.

BRUTUS.

Ez az új törvény
A nemzetnek használ, és mi mellette
Maradunk. Ti szolgáknak születtetek,
Azért nem nyom láncza a rabságnak,
Melytől más írtózik. Szabad egész
Görögország, csak Jonia szolgál.
Jele, hogy nincs férfiúi szívetek.
Rómába még eddig egy úr se volt,

Mert a nagy Romulus maga nevét
Legelső polgárnak viselte, a
Nagyság osztva volt, sőt törvényhozó
Numa se volt ettől szabad; nem tudom,
Hogy jöhetett Róma arra a bal
Gondolatra magának egy királyt
Toscanából hozni, ki annyi
Gonoszat hozott Hetrúriából
És a mint ott, ugy itt is tyrannus lett. *(Feláll.)*
De most velünk az égi segedelem,
És kiontott vérrel nehéz kezéből
Kifejtőztünk s örökre elhagytuk.
Nehezen feküdt a nemzeten Tarquin
Vas kormánya mind addig, míg a szükség
A szabadság lelkét bennünk újra
Föl nem gerjeszté: és így maga Tarquin
Gonoszsága lett Róma szerencséje
Forrása. Bár a toscanaiak is
Minket követnének és elhagynák
Régi bölcstelen szolgaságokat.
(Az oltárhoz közelít, az egész tanács fölállt, magas hanggal.)
Oh Mars, bajnokok istene! Te Róma
Hatalmas védje, te ki velünk harczolsz
És e falakat őrzöd; itt esküszöm
Szent oltárod előtt, a tanácsért,
Értem és mindazokért, a kiknek
Mellökben még római szív ver: hogy
Ha találkoznék köztünk, ki hazáját
El tudná árúlni, vagy új királyt
Keres, hogy azt kitörűlöm az élők
Közűl; az ő hamva legyen a szelek
Prédája, nevét átkozván Róma úgy,
Mint egy királyt s rabságot útálja.

ARONS *(ő is az oltárhoz mégyen).*

Én is hát esküszöm Tarquin uratok
És hatalmas Porsenna nevében,
Hogy köztünk s köztetek e földön soha,
Míg Róma áll, békesség nem leszen.

BRUTUS.

Örömmel hallom Arons tetőled
Nemzeted estét. Menj vissza uradhoz,
Beszéld el néki, mit láttál s hallottál.
(A polgárokhoz.)
Ha tetszik, polgárok, az áldozathoz
Fogni.

ARONS.

Még egyet polgárok! Elhallgatom
A tanács pártütő végzését; de

Mit mívelt Tullia, egy gyenge leány,
Hogy őtet is a nép mérge űldözi?
Vagy csak azért leszen ő ártatlan
Áldozat, hogy a király mélyebben
Érezze sebjeit, melyeket Róma
Szívébe ütött? Hol a király kincse?
Ha még kérdeni lehet; préda már,
Vagy ki ragadványa? Ki gazdagítá
Magát a többi értékével? Oh
Nemes indúlat, valóban nagy érzés
Mely őtet trónusától megfosztá:
Valjon mit tud ehez a tanács, mit
Maga Brutus szólni?

BRUTUS.

Hogy nem esméred
A római szíveket, melyek ily
Múlandó vagyont megvetnek. Nem fél
A római a szegénység halovány
Képétől, mert a szabadság legdrágább
Értéke. Vidd el aranyát, mely minket
Soha meg nem tántoríthat, és Tarquin
Leányát, melyet ámbár gyűlöltem,
De mégis házamban neki szabad
Menedékhelyet adtam; nem érte itt
Ugyan az udvari tömjén, melylyel
A hízelkedés neki azelőtt
Áldozott, de tudom jól, mi illik
Nemének, sorsának és az emberség
Törvényét tanúltam; még ma elmehet
Atyja táborába, és így nem marad
Semmi nálunk a királyoktól hátra,
Mint Róma gyűlölsége és föleskűdt
Boszúja. Az aranyt, egy napon, melyet
A tanács földjegyez, a királyhoz
Bátran kiviheted. Te pedig menj
Arons, házamban örömmel fogadlak;
És az a mit a tanács és Róma én-
Általam Tarquin s Porsennának izen;
Vígy nekik háborút, mi készen állunk.
(*A tanácshoz.*)
Mi pedig a Capitóliumot
Laurussal ékesítjük, melyet fiam
A hetrúriaktól elragadott,
Áldozzuk s akaszszuk az oltárra
A diadalom szívemelő jeleit.
Így hát vérem érdemes Rómában
A dicsőségnek fő pontjára jutni
S örök nevet hagyni maradékink
Szívében. Őrizzétek hát istenek

Továbh is mindennémű ellenségtől
Az atya nehéz hivatalját
És a fiú győzedelmes karját.

(Elmegy a tanácscsal.)

HARMADIK JELENÉS.

Arons és Albin.

ARONS.

Láttad őket, mely teljes hiedelem
Lakózik lelkökben? Én igen félek,
Ha időt nyerhetnek, hogy tartandó
Marad, sőt nől makacsságok. Nem lehet
Oly könnyen a szabadság álmát
Kiírtani az ember melléből.
Én érzem mint ők; és épen azért
Keresem vesztöket. Midőn Tarquin
Uralkodott, elfelejté ő annyi
Indúlatok között a római népet;
Elmerűlve az öröm keblébe',
Nem látta a felébredt tanács titkos
Lépéseit, gondatlan béesett
Mostani sorsába. Ha a tanács
Ez úton marad, győzni fog, s Latium
Oda vész; az oroszlán, melyet mi
Neveltünk, erejét legelőször
Mirajtunk mutatja; nagy változás,
Azért minden erővel le kell őket
Nyomni, míg mi és a világ előttök
Nem retteg. De hol maradt Messala;
Nem hallottál semmit? hogy —

ALBIN.

Nékem meg-
Igérte eljövetelét, tudod Titus
Mennyit tart reája.

ARONS.

Valjon
Mit gondolsz Albin, mi részünkhez áll-e?

ALBIN.

Én úgy vélem, hogy Messala küszködik
A nagy név- 's a haza szeretetével.
Máskép ő maga magának ura
És minden titkot jól a mellébe
Zárja.

ARONS.

Én is annak esmértem
Mindjárt, midőn Tarquin szolgálatába
Léptem — hanem itt közelget maga.

NEGYEDIK JELENÉS.

Messala, az előbbeniek.

ARONS.

Köszöntlek, Messala, e veszélyes
Időben. A tanács már nem tiszteli
A Tarquin követjét; se aranya
Se fenyegetései keresztűl
Nem hatnak ércz szíveiken. A tanács
Úgy látszik mintha az istenekkel
Frigybe lépett volna, mert az emberi
Gyöngeség elhagyá őket és nincs
A mit egyesűlt erejök végbe
Ne vihetne.

MESSALA.

Ők ugyan úgy hírdetik,
De nem tudom azt, mely törvény tanítja,
Hogy a polgár a kormány után nyúljon.
Ők eltörik az igát, hogy másoknak
Adhassák s a szabadság neve alatt
A világot ronthassák; az a király
Ellen való támadásnak oka.

ARONS.

Nem érzi a népség ez új szolgaság
Terhét?

MESSALA.

Csak kevesen; többnyire mind
A változásnak örűl. Egy polgár sincs,
Bármely alacsony sorsú, ki buta
Véleményében a király esete után
Magát királynak ne tartaná. De a mint
Már tőlem hallottad, vannak még itt
Férfiak, kik éles elmével által-
Látják a tanács iparkodásit.

ARONS.

De
Mit remélhetsz azoktól — azt kérdem?

ALBIN.

Akarnak-e ők Tarquinnak szolgálni?

MESSALA.

Ők éltöket érette koczkára
Vetik: de ne hidd, hogy vakon magokat
A veszedelembe adják. Királyért,
Nem tyrannusért akarnak harczolni;
Nem balgatag a halálnak futni

Egy úrért, kit nem esmérnek, vagy új
Rabságért.

ARONS.

Háladó Tarquin és tud
Jutalmazni.

MESSALA.

Esmérem én e föld
Nagyjait. Barátok ők, ha őket
Bal esetek érik; jó napokban
Ellenségek lesznek, könnyen oda vész
A vitéz bajnok legnemesebb tette.
Ha ő hírt s nagy nevet hajhász, téged
Eszköznek választ, megvetve elhágy
Ha nem használhatsz néki, letipor
Ha megsértett szíved fölháborodik
Érte.

ALBIN.

A szerencsétlenség szelídebb
Érzéseket, hiszem, öntött Tarquinnak
Szívébe — tudja ő most, mit tehet
Egy megbántott lélek — egykönnyen ált
Nem ugorja az emberség határát.

MESSALA.

Azt vélem én; azért, hogy ezen kevés
Férfiaknak, kiknek Tarquin java
Még szívükön fekszik, egy vezért adjunk,
Kinek magas lelke és éles elméje
Magát Tarquint félelembe' tartsa;
Hogy ő, ha mindjárt a sors bennünk
Győzni nem engedne, megboszúlni
Maga esetünket tudná.

ARONS.

A mint
Nekem írtad, hogy Titus legelső —

MESSALA.

Róma vezére és Brutus fia.
De mégis —

ARONS.

Hogy tetszik néki a tanács
Igazságtalansága, kik oly rossz bért
Készítnek nagy szolgálatjáért? Romát
Ő maga megmenté, és hivatalból,
Melyet kért, őt mégis kizárták,
Ámbár megérdemlé.

MESSALA.

Tudom mit érzett,
S mely harag és boszú forrott mellében,
Melyet a diadalma s híre most ugyan
Eloltott, mert tünemény nagysága most
Minden jutalma. Zabolátlan tűzzel
Kezdi a dicsőség pályáját. Én
Remélem, hogy könnyen megváltozik,
Ámbár, mint Brutus, gyűlöli a királyt.

ALBIN.

Az ifjúság mindenre hajlandó.

MESSALA.

Nehéz munka ugyan Brutus szeme
Előtt más érzéseket önteni
Titus vad mellébe; csak egy van még
Hátra. — Neked, Arons, megvallom Titus
Állapotját, felfödözöm titkát,
Melyen csudálkozhatsz. Ő szereti
Tulliát.

ARONS.

Hah!

MESSALA.

Köszönd fáradozásimnak,
Hogy Titus szíve nincs rejtve előttünk.
Elpirúl ő ugyan még szerelmén,
Mert fellengző lelke örömest
Tagadni akarja azt, a mit a szív
Oly nyílván megvallott. A szabadság
S jövendő nagysága, félek, hogy el-
Oltják a szerelem lángját.

ARONS.

Azt én,
Én fogom hátrálni. Messala, vedd
Köszönetemet királyod nevében,
Érdemed szerint meg fog jutalmazni.
Te Albin, készűlj az útra, még ma
Elkűldlek Tarquinhoz fontos dologban.

(*Messalához.*)

Titus hát a próbakő — ő benne
Van teljes bizodalmam; erős a
Szerelem láncza — egy ember mint Titus
Azt el nem szakasztja. Most Tulliához
Megyek, kikémlelem szívét, mert
Eszköze lehet Róma romlásának.

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Szoba Brutus házában.

Tullia és Algine.

ALGINE.

Még szerencsés lészesz, megkérlelt sorsod
A Tarquin elvesztett trónusát neked
Visszaadja. Egy híres nép dicső
Fejedelme kíván látni, és rövid
Idő múlva Ligúria lábad előtt
Fekszik. De mi fájdalom gyötri
Szívedet? Mi oka, hogy vígságod
Szomorú búra vált? Szólj! mért vádolod
Az isteneket? kik csak most kezdenek
Szeretni. Oh Tullia, ha még érzesz
Irántam igaz barátságot, szólj
Mért folynak könnyeid?

TULLIA.

Oh Róma!
Te a halál s gyilkosság rettentő lakhelye,
Itt fekszik eltemetve életem legszebb
Reménye; itt, hol a szerelem rózsa-
Kötelével egy szívhez kapcsolt, kit hah!
Gyűlölnöm kellene. Oh Róma! egy
Titus mért született benned?

ALGINE.

Mit hallok?
Titus hát még szerelmednek tárgya?
Ó, a kit te nékem számtalanszor
Haraggal nevezted és fogadtad
Az érdemetlent kivetni szívedből;
Őt, az atyád mérges ellenségét
És Brutus nagyravágyó fiát! Oh
Tullia, hogy megcsaltál; én véltem,
Hogy őt elfelejtéd.

TULLIA.

Azt gondoltam
Én is — erővel takartam azt az
Indúlatot, melyre magam szégyennel
Tekintték; elvonva a világtól
Csendes magányosságban kívántam
A te karjaid közt enyhítést és

Jobbúlást találni, az atyám nehéz
Sorsán s testvérem halálán véled
Szomorkodni; de rettegve mutatta
Magát a szív fenekében Titus
Szeretett képe és könnyeim csak
Ő — ő érte folytanak. Bocsáss meg
Algine, hogy szerelmem nagyobb, jobb
Tehetségemnél: most érzem nagy dühét
Midőn az elválás közelget; — az
Álarcza leesik, nyitva áll most
Előtted szívem. Oh el ne kárhoztass!

ALGINE (*érzéssel*).

Ki tehetné azt jó lélek, erkölcsön
Épűlt tiszta szerelem az istenek
Legszebb adománya; de siess Tullia!
Siess elhagyni ezt a helyet, gondold
Hogy pártütő Tarquin leányának
Itt Rómában nincsen maradása.

TULLIA.

Nem, nem, Algine, mert nem az én vétkem
Hogy a berekesztett tűz hamvából
Kigyúladt; sőt te voltál az ártatlan
Oka, midőn szád szép erkölcseit,
Udvari keletét, nagy érdemeit,
Tökéletességét és nagy születését
Hírdette. Titkon beszíttam én
Akkor a szerelem édes mérgét,
Ámbár magam kifejezni nem tudtam.
Láttam őt, bétekinték szemébe,
És szívem egyedűl őtet választá.
Oh Algine! akkor én mely boldog
Valék: mert véltem, hogy ő is engem
Szeret. De mely szörnyű változást kellett
Megélnem. Brutus jön s a trónust
Lerontja, Tarquint kihajtja Rómából,
Ki elhagyá e népet, s az istenek
E helyet. Én itt maradtam elhagyva
A szégyen és gyűlölség markában;
És oly mélyen estem, hogy legmérgesebb
Ellenségem ügyemet megszánta.
Egy tábor közelget az elkövetett
Tettét Rómának megboszúlni; oh
Róma, mely közel volt romlásod! már
Falaid reszkettek — egy csapás még —
És — akkor jön ő hatalmas karjával —
Harczol, győz és Rómát fentartja. De
Nékem! nékem új sebet vág szerető
Szívembe. Hallgasd csak a nép öröm-

Zaját. nézd mint akasztják a vértől
Vörös zászlókat az oltárra, látod
Lábai előtt a koronát — s az ő
Dicsőségét? Ezek keserítnek
És akaratom ellen szívemet
Az övéhez közelebb forrasztják.
A vitézséget mindig tisztelet
Követi. Én örömöt találok
Titus nagyságában. ámbár feltett
Méltó szándékom őtet elfelejtni.

ALGINE.

Idő. ész. távollét megemésztik
Ha mindjárt nem is. a te szerelmedet.

TULLIA.

Én érzem, hogy gyűlölni is tudok,
Midőn látom a római nép vak
Dühösségét, kik csak egyedűl azért
Űldöznek, hogy egy király gyermeke
Vagyok, ámbár ártatlan, minden vétek
Nélkűl. Titust magát se veszem ki
Közűlök; emlékezel még arra a
Napra, midőn ő először győzött?
És Brutus magán kívűl itt örömmel
Fogadta? És ő vértől nedves szemem
Eleibe jött; én tele kétséggel
Eltiltám néki minden további
Látogatásait. nézd mely szívesen
Engedelmeskedett, sőt a naptól
Fogva engem még kerűlni is látszik;
Itt hágy. nem gondol nehéz fájdalmimmal.

ALGINE.

Ne adj helyt, Tullia ily emésztő
Gondolatoknak. virágzó léted
Még boldogságot ígér. Oh egek!
Titust felénk jönni látom! itt van már.

MÁSODIK JELENÉS.

Titus. az előbbeniek.

TITUS.

Repedjen bár e szív. én akarom őt
Látni.

TULLIA (*magában*).

Reszketek, hogy eljött, de nem
Lehet elhagynom.

TITUS.

Látom. Tullia.

Hogy nem várt jövetelem felháborít
Téged: de nincs annyi erőm neked
Engedelmeskedni. Te elhagyod Rómát,
Vedd hát egy bús rómainak
Végső búcsúzását; tőlem, ki hidd el, csak
Hazáját egyedűl Tulliánál
Búzgóbban imádja. Menj! nekem tovább
Élni gyötrelem, mert véled örökre
Oda hágy nyugalma éltemnek.

TULLIA.

Te, kit én gyűlölök, Brutus fia,
Te Tarquint űldözöd és Tulliát
Sajnálod? Nem, nem! ez csak képmutatás.
Mit kívánsz? Ma, midőn annyi tisztelet
Ért, nem elég dicsőséget nyertél?
Mit én neked, siralmim mit használnak?

TITUS.

Az egek úgy akarták hogy nékem
A dicsőség vak kínokat szűljön.
A szerencse, mely eddig felemelt,
Néked könnyeket csalt ki isteni
Szemedből — de mind szívembe húllottak,
És kemény sorsom azokat kínosan
Felszámlálta nékem. Ez a tűz, mely
Úgy éget mellemnek mélyébe', melyet
Haragod még jobban növeszt, úgy
Is elemészti ezt a boldogtalan
Szívet.

TULLIA.

Nézd, kemény Brutus! vad szíved
Művét.

TITUS.

Én fia vagyok, hagyj viseljem,
A mit reám mértél — Tarquint gyűlölöm,
Téged, jó lélek szeretlek.

TULLIA.

Ne többet
Titus, tudod ki vagyok, és ki nemzett,
Tiszteld állapotom; tőled, nagy Brutus
Fiától, semmi illetlent nem várok.
Még most mint fogoly kell Rómában élnem,
De vígasztal az, hogy Brutus kezébe
Estem, nem örűl ő könnyeimnek,
Mert magas lelke más dicsőséget
Keres.

TITUS.

Szívedben élni legnagyobb
Dicsőség.

TULLIA.

Zokogva elszakasztám
Azt a lánczot, mely eddig Rómához
Kötözött — békén elvándorlok.

TITUS (*ömledezve*).

És
Az a könny mely szemedbe' ragyog? Oh
Tullia! hallgass reám —

TULLIA.

Mit kívánsz tőlem?
Szerelmem megtompúlt, és tudd meg, hogy
Gyűlöllek, azért mindjárt hasznomra
Fordítom azt az engedelmességet,
Melyet fogadtál; s ezzel parancsolom,
Hogy magadat többé nálam ne mutasd.
Legutóljára —
(*Szerelemtöl elragadtatván, tele indúlattal hozzá fordúl, érzékeny szavakkal.*)
Oh ne űldözz tovább!
Légyen elég a mi itt (*mellére mutat*) itt sanyargat.
Erőm hanyatlik — Titus légy boldog,
Nékem nem lehet. (*Algine elvezeti.*)

HARMADIK JELENÉS.

TITUS (*maga*).

Mi volt ez? mit hallék?
Hah! mit dühöd e féreg mellemben!
Tullia elhágy és én még élek?
Oh egek! mint borítja ily fergeteg
Éltemnek legszebb, legfényesebb napját.

NEGYEDIK JELENÉS.

Messala, Titus.

TITUS (*elébe siet*).

Oh Messala, engedd, hogy fáradt szívem
Hív karjaid közt keveset nyughassék,
Nézd, mint vérzik, mint nyomorog
Az indúlat, kétség sebjei által;
Néked nyitva mellem, nézd mely nehezen
Fekszik rajtam a kemény végezet vas
Keze.

MESSALA.

Drága barátom!

TITUS.

Minden, minden

Az én mellemnek czéloz; szerelem,
Róma, nagyravágyás s maga a tanács
Midőn azt eltagadná, a mit saját
Véremmel kerestem. Minden elhágy,
Egyszerre kell mindentől megválnom;
Elmém tétováz. Tulliát szeretem,
Féltem másoktól, ámbár nincsen hozzá
Semmi igazságom. A tehetség
Elhagyott, mely azelőtt nagy tettekre
Gerjesztett. Titus már nem él, a kit
Előtted látsz, csak egy mindennapi
Ember tünemény árnyéka. Egészen
Kiforgatva régi sarkaimból
Önnön magamat vádolom, Róma
S Tullia megvet.

MESSALA.

Szabad barátodnak
Gondolatját véled közleni?

TITUS.

Szólj,
Tudod, hogy előttem tanácsod mindig
Becsben vala.

MESSALA.

Te szeretsz az ifjúság
Első tüzével s a büszke tanácsot
Gyűlölöd, hogy téged egy alacsony
Eszköznek választottak és véredet
Idegen nagyságért kívánják, vak
Engedelmességet várnak tőled
Ott, hol magad a mester lehetnél.
Két ellenkező indúlat; egyiket
El kell fojtanod, másképp oda veszesz,
A szelíd érzések nem gyalázzák úgy
A férfiút, hanem —

TITUS.

Egy tárgyért élni
Kötelessége minden hív polgárnak.

MESSALA.

Ha ezen tárgy köz jóra czéloz;
Ha a szabadságot rablánez nem követné.
Te lemondasz az élet javáról,
Balgatag, és magadat ékesíted
Az áldozatra. Csak hamar, hidd el,
Lefordúl a dicsőség fátyola,
Mely mint egy hajnali álom káprázik
Az ifjú előtt — mit akkor?

TITUS.

Inkább
Szerencsétlen, mint hazaárúló.

MESSALA.

Tullia elhágy és Porsenna neveti
Diadalmidat szép hölgye karjában.
Még nálad áll és könnyen elnyerheted,
Ha erős fegyveredet másfelé
Fordítnád.

TITUS.

Oh mivel kecsegteted
Habozó szívemet, midőn tudod,
Hogy a polgárt Róma és a tanács
Mire kötelezi. Tullia pedig.
Tudom, oly mértékben gyűlöl, mint én őt
Szeretem. Még ma elhágy bennünket?

MESSALA.

Kevés órák múlva kiköltözik
Rómából.

TITUS.

Idegen trónus sorsát
Megjobbítja, én nem morgok érette.

MESSALA.

Szebb országot szánt a szerencse néki.
Ha a büszke tanács és te — megbocsáss
Mert tudod — szép értékétől meg nem
Fosztottátok volna. Testvérének
Halála után Róma egyedűl
Magát illeté. Sokat szóltam Titus —
De a barátság bátor, és hidd el,
Szerencsédért véremet s éltemet
Könnyen feláldozom.

TITUS.

Nem barátom!
A kötelesség győzzön. Érzem, hogy nem
Üres hang az igaz szabadság. Igaz,
Megvallom, egy ártalmas méreg bé-
Hatott mellembe és némely kétséget
Támasztott szívemben; de egy bajnok
Szabad lelke nem érez gyöngeséget,
Sőt tőle vár erőt tüzes szerelmének.

MESSALA

Toscana követje hozzád siet,
A becsűlet, melyet ő —

TITUS.

Szomorú
Tisztelet, mit akar? Ő ragadá el
Nékem Tulliát s vele örökre
Jövendő éltem minden boldogságát.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Arons, az előbbiek.

ARONS.

Minekutána mindent elkövettem;
A római pártütő tanácsot más
Gondolatra hozni: hozzád sietek
Bátor ifjú, vitézségedért téged
És erkölcsödért tisztelni. Te
Tartád meg Rómát, midőn már közel volt
Romlása. Érdemesebb volnál ugyan
Szebb diadalomra; de örök kár,
E nem használ — s szebb jutalom illenék
Tettednek. Esmérek én királyokat,
Itt merem mondani, kik erkölcsödben
Bízván, örömmel általadnák az
Országok kormányát. Sajnállak, hogy itt
Te oly uraknak szolgálsz, kik félnek
Az erkölcstől és jutalmazni nem
Tudnak; kik, meddig a szabadságról
Szólnak, addig alacsony igát dicső
Nemzeted nyakára készítenek.

TITUS.

Nagy szorgalommal, látom, akarsz te
Engem Róma ellen felindítani;
Még ma nem akarom látni csalárd
Mesterségeidet, tartsd magadnál; mert
Hasztalan iparkodol hízelkedés
Által megfogni. Én képmutatást
Nem esmerek, szívembe bé
Nem hat. A tanács engem megbántott,
Azért gyűlölöm; de vígan harczolok,
Ha a köz jó együtt bennünk a vér
Mezejére vezet; a haragot el-
Fojtván, magunkat meggyőzzük, hogy aztán
Egymásnak jobban segíthessünk. Ti!
Ti vagytok a mi ellenségünk és
Voltam, vagyok és akarok maradni,
Akár balvélemény, akár az erkölcs
Vezet. Én római vagyok és úgy is
Akarok meghalni. A kevély de igaz
Tanácsot inkább kedvelhetem, mint egy
Csalárd udvar szemfényvesztő fényét.

Én Brutus fia vagyok és keblemben
Hordozom hazám szeretetét s a
Királyoknak szoros üldözését.

ARONS.

Egy tűnemény jóért, látom, magad
Feláldozod, pedig aztat soha el nem
Éred. Én is tudom mi a szabadság,
Hamindjárt egy országba' élek, hol
A király parancsol. Szólj! hol történnek
Több igazságtalanságok, mint egy
Országban, hol mindegyik polgár úr
Akar lenni? Oly törvény foly ottan,
Melynek nincs ereje; és alacsony rab
Maradsz, ha veszedelmes nem tudsz nékik
Lenni. Légyen bár kevélység avagy
Irígység, de Rómában minden
Köz ember magához hasonlónak tart;
Nem néz erkölcsödre, mert az forog
Eszében, hogy a ki segít, az, ha
Akar, rontani is tud; és így elvész
A virtus érdeme s a legszebb tetteket
Halál vagy számkivetés követi.
Veszedelmes tudom az udvari
Élet is; de én benne több nyugalmat
És kellemet találok. A szabadság
Királyok alatt is békén virágzik.
Öröm és dicsőség karon fogva
Járnak. Ha hazádnak szolgálsz a király
Jutalmaz, szeret és védelmez minden
Időben, a nép imád s minden tetted
Égig emeltetik. Bár a fegyverek
Helyett az udvart választanád, hiszem
Megelégednél sorsoddal; kivált
A mint hallám, Tarquin igen
Szeret és örömmel általadná ő
Urasága felét. Akkor a tanács
Figyelmez reád s térdet hajt előtted.

TITUS.

Félre az udvarral, esmérem én és
Láttam eleget; légy bár kedves,
Akkor első szolga ugyan leszesz, 'de
Más emberek megútált tyrannja.
Hála az egeknek, mely nem oly szívet
Adott, mely csak a hatalomért lángol;
Szolgának érzem, nem vagyok teremtve.
Te menj és csak szolgálj királyodnak.

ARONS.

Dícséretre méltó erős szíved

De gondold meg, te Tarquin adósa
Vagy, s hogy a hálaadatlanságot
Az irgalmatlan Nemesis követi.
Hogy ő volt nevelőd, azt most is többször
Emlegeti; hallgasd tegnap mint szóla,
Minekelőtt fiának halálát
Panaszlá: Titust, úgy mond, akartam
Választani, hogy áltvegye országom
Kormányát és ő legyen öregségem
Segéde; Tulliát is, kiben szívem
Él, oda adom neki és én leszek
E boldog párnak még boldogabb atyja.

TITUS.

Hallod Titus — Tulliát — mely gyötrelem!

ARONS.

Most elviszem atyjához, kit elhagytál,
És ő Tulliát Liguria dicső
Királyának adja. Messze Rómától
Fog ő, messze tőled, kit szeretett,
Élni; te pedig itt maradsz és szolgálsz
A tanácsnak, míg makacsságodat,
De későn, meg nem bánod. Nem sokára
Üt, remélem, e városnak végső
Órája, és Capitolt magas tűzben
Látom. Mit akkor a tanács? Mit a nép
Tenéked? midőn Capitol lángjában
Látod Tulliának hymenfáklyáját. (*Elmegy.*)

HATODIK JELENÉS.

Titus, Messala.

TITUS (*mély gondolat után*).

Oh Messala! Tarquin nékem adná
Tulliát! mely édes gondolat! Én még
Boldog lehetnék. (*Felháborodva.*)
Nem, nem! ez a csalárd
Követ átlátta csendes szerelmemet,
Látta gyengeségem s az udvarhoz
Viszi nevetve szilaj indulatom.
Hah! ennyire vitt ez a szerencsétlen
Szív, melyben szünet nélkűl változnak
A Tartarus kínjai.

MESSALA.

Magadtól függ
Sorsod. Válaszsz, míg Arons segíthet.

TITUS.

Nem, félre e csalárd reménynyel; egész

Róma kíván engem a Capitolban
Látni, a nép gyülekezik, csak reám
Várakoznak, a királyi hatalom
Ellen a nagy hitet letenni. Én
Megyek.

MESSALA.

Menj! Keresd a tanács kegyelmét.
És szolgálj azoknak a királyoknak. *(Elmegy.)*

TITUS *(maga)*.

Mindegy elhágy, csak a kétség s fájdalom
Öldöklő seregi húzódnak felém.
Önmagamnak ellenére élek, nem
Tudom hol vagyok, mit cselekszem s merre
Menjek; a tanácsot űldözöm, mégis
Feláldozom neki Tulliát, életem
Üdvösségét. *(Gondolkodva fel- s alá jár.)*
Titus, megállj — még érzek
Erőt keblemben. Eddig a gyöngeség
Határa, egy bajnok tovább nem megy.
Kivetem egyszerre szerelmemet és
A gyűlölséget erővel kiírtom
Forró keblemből, és a mi eddig
Voltam — ismét férfi leszek. — Dühödj,
Hah? szaggasd vad indúlat, szorítsd tűz-
Szívemet, önts új mérget belém, te
Vagy a tyrannus, de én Titus leszek.

HARMADIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Arons egy levéllel, *Albin*, *Messala*.

ARONS.

Új remény kecsegtet, te eleget
Tettél. minden beüt akaratom
Szerint. Ez a levél, Albin, e teszi
Rómát szolgává és visszaadja
Tarquinnak koronáját. Készen fog hát
Táborban a katonaság állni
És a sötétben mindjárt Quirinus-
Kapút ostromolni?

ALBIN.

Minden készen áll.

ARONS.

Hacsak az istenek nem dolgoznak
Ellenünk, még ma Tarquin magát Róma
Urának látja, ha mindjárt vérben
S hamvában találja, mert jobb, midőn
A király kezd uralkodni, a népet
Szükségnek látni, mint erőszak által
Őket hódítani. (*Albinhoz.*)
Menj csak Albin,
Én Tulliát várom, mert vélem titkon
Szólni akar. Te maradj, Messala. (*Albin elmegy.*)

MÁSODIK JELENÉS.

Arons. Messala.

ARONS.

Mit csinál Brutus fia? nem állott el
Régi szándékától?

MESSALA.

Nem lehet őt
Más útra vezetni. Ő szereti Tulliát,
Midőn a tanácsot átkozza; minden
Indúlatok, melyek egy ifjú szívébe
Szökdözni szoktanak, nagy mértékben
Őtet háborgatják és nekem jó
Kimenetelt ígértek. De hiába,
Róma szeretete meggyőz más minden
Indúlatot. Lassan el akartam
Szívétől fordítni a király ellen
Való gyűlölséget; de lehetetlen, mert
Csupán csak nevénél fellobbant
Haragja.

ARONS.

Nem reméled hát az ő
Másulását?

MESSALA.

Könnyebb erővel meg-
Nyertem Brutus második fiát.

ARONS (*látható örömmel*).

Hát
Tiberin a te hálódba esett?
Barátom, hogy jöttél czélodhoz?

MESSALA.

A becsületkívánás vitte aztat
Végbe, melyet benne felgerjeszteni
Tudtam. Ő régen volt már Titusnak
Irígye, hogy csak maga iríti ki

A dicsőség kelyhét : s hogy csak Titus az,
Kinek Brutus és Róma örűl. Titus
Hírében Tiberin önnön gyalázatját
Látta és csendesen bészítta az
Irígység mérgét. Midőn Titus nagy
Pompával diadalmasan béjött
A városba és arany kocsirúl
Kezét öcscsének nyújtá : az szégyenlé
Magát bátyja diadalmán. Ezt látván,
Kezdém néki az udvart dícsérni,
Hogy nálunk előbb lehet nagy nevet
Szerezni mint Rómában — és végre azt
Igértem néki, hogy Tarquin után
Ő légyen az első. Ilyenek őtet
Megtántorították ; most téged keres,
Hogy véled tanácskozhassék a király
Javáról.

ARONS.

Át tudná-e ő Quirinus
Kapúját adni?

MESSALA.

Az Titustól függ,
Az ő keze alatt van ; és nem merném
Az ostromot javasolni, mert félek,
Hogy elfordítja Titus erős karja —
Előbb meg kellene nyerni.

ARONS.

Hiszem, ő
A római polgármesterséget
Kérte, nem lenne-e érzéketlen,
Ha néki Tulliával koronát
Igérnénk ?

MESSALA.

Római szíve a koronát
Nagy gyalázatnak vallja.

ARONS.

De Tulliát
Szereti.

MESSALA.

Egyedűl benne él ; hasztalan
Küszködik vad indúlatjával, tüzét
Oltani nem tudja. Ő keresi és
Szalad tőle, titkolja könnyeit :
Egy szóval Titus szörnyeket szenved.
Esmérem én őt, mely tüzes és bátor,
Nagy név s a dicsőség betölti
Szívét, soká ellent nem állhat.

A szerelem akaratja ellen
Vezeti frigyünkbe. Mely öröm lesz
Néki, ha elgondolja a büszke
Tanácsot lábai előtt; fogadni
Nem merem, de azért részemről ugyan
El nem mulatok semmit.

ARONS.

Szerelmétől
Mindent reméllek. Egy tekintet
Tulliától, egy szép szó, elhajtja
Melléből ama vad erkölcsöt: többet
Tehet Tullia, szívének bálványa,
Mint ha mi eleibe ezer hálókat
Vetünk, csalárdság és a hízelkedés
Legyenek eszközök. Az irígység
Egyiket, másikat a szerelem
Kezeinkbe adja és Tarquinnak
Elvesztett trónusát. Tullia itt jön.
(*Messala elmegy.*)

HARMADIK JELENÉS.

Tullia, Algine, Arons.

ARONS.

Tullia, ezen írás most küldetik.
Kezedbe adom, mint volt parancsolva
Nékem Tarquin atyádtól.

TULLIA.

Az istenek
Védelmezzék jó atyám szerencséjét
S éltét. (*Olvas.*) „A római trónus újra
Fog tenyészni, ha Titus vitéz karját
Nékem kölcsönözi. Én elállok
Fele országomtól és téged néki
Adlak köszönet jeléűl. Gondold
Meg Tullia az atyád szükségét.
Terajtad áll éltem egész java.
Liguria fejedelme hátra
Állhat, ha Titus néked tetszik, légyen
A te férjed —“ Mit? Titus! — nem csal meg
Ábrázatod, melyből én csalárdságot
Olvasok? Az atyám, kinek szándékát
A legnehezebb sors se tudta meg-
Hajtani, ő akarna engem — De hogy
Tudja? Ki nyilatkoztatá meg néki
Titkomat? midőn könnyeimet csak
A magányosság látta?

ARONS.

Én Tarquinnak
Engedelmeskedem — s néked is szolgálni
Mindig készen állok. A mit titkodat
Illeti, nekem rejtve vagyon, nem is
Bátorkodom aztat felfödözni.
En szorosan kötelességem után
Járok, csak azt mondom, hogy a trónust
Felemelheted, ha a jutalom
Előtted meg nem vetendő.

TULLIA.

Az atyám
Akaratja az, hogy én Titussal
Magam öszvekössem? Valld meg Arons!

ARONS.

Igen is Tullia, ő lesz a trónus
Előmozdítója, nyerd meg őt, mert
Tiéd egészen a szíve, téged szeret,
És egy korona se mindennapi
Találmány, melyet kezeddel fog nyerni.
Egy szép szót csak, ellent nem állhat, s első
Ellenséged lészen a te foglyod.
Add őt vissza atyádnak és a tanácsnak,
Ragadd el őrző istenét, ki Rómát
Maga fentartá. Még egyszer gondold
Meg, Tullia, atyád veszedelmét. (*Elmegy.*)

NEGYEDIK JELENÉS.

Tullia, Algine.

TULLIA.

Örvendetes drága levél! az egek,
Érzem, megszánták ügyemet és vígan
Teljesedik legszebb reménységem.
Algine! örvendj velem, már most szabad
Minden visszatartás nélkűl őtet
Szeretnem! De mért nem jön, kűldd hozzám,
Hogy ő is részt vegyen örömemben.
Bár ez a szép remény engem meg ne
Csalna, s Titus a tanácsot megvetvén
Karjaimba sietne!

ALGINE.

A mit a tanács
Rajta elkövetett, egy Titus el nem
Felejti.

TULLIA.

Itt jön; most tudom, hogy szeret.

Menj, Algine, hagyj véle egyedűl.
(*Algine elmegy.*)
Oh szerelem! erkölcs! mutassátok
Most meg hatalmatok s fordítsátok meg
Titus áldott szívét. Szerelmem adja
Vissza Tarquinnak koronáját; az ész
S a kötelesség vitte rá szívemet.
Az ország szerencséje magát az
Enyémben feltalálja, és én mérték
Felett boldog lészek. Oh gyönyörű
Óra, mennyei gondolat; a nagy
Titusnak én teszek koronát fejébe.
Róma! harczolj most, keveset használ,
Mert bajnok vezéred engem szeret,
Rettegj és tiszteld Titust, a nagy királyt.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Tullia, Titus.

TITUS.

Mit kívánsz tőlem, kit szíved átkoz,
Ki ellenséged volt?

TULLIA.

Sorsom megjobbúla,
Már szabad néked —
(*Titushoz közelget, teljes szerelemmel.*)
Valld meg igazán
Nem csalatkozom-e? érez-e szíved úgy
Mint Tullia érez?

TITUS.

Hogy tudod kérdeni!
Nem vallotta meg fájdalmam eleget
Szívem állapotját — életem tőled függ,
Szólj, mit tegyek? kezedben tartod
Minden üdvösségem.

TULLIA.

S nálad az enyém.

TITUS.

Oh Tullia! alig merem hinni ezt
A sebes változást, látom, isteni
Szemeid rajtam mulatnak s nékem
Engedelmet s bocsánatot ígérnek.
Tullia! hagy ürítsem ki egyszerre
Az üdvösség kelyhét; szólj, mi vár reám?

TULLIA.

Olvasd. Így hát elértem azt, a mit

E szív oly búzgón óhajtott. A boldogság
Itt határzik; én szerencsés —
(*Titus a levelet olvasván, magával küszködik és vonása mély fájdalmára mutatnak.*)
De mely bús
Tekintet —

TITUS.

A sors csapási meg nem
Szűnhetnek, sőt új lest hány éltemnek.
Alig hogy érző szívét megesmértem,
Az üdvösség kapújánál állván,
Hah fene kín? őt el kell vesztenem.

TULLIA.

Mit Titus?

TITUS.

Szörnyű választás; akár
Merre tekintek, ezer halált látok.
Mert vagy hozzád, vagy Rómához hívtelennek
Kell lennem.

TULLIA.

Mit beszélsz — még most se vagy
Eltökélve? midőn ez a kéz néked
Egy koronát ád, s Tullia megvallja
Hogy igazán szeret. Nem titkolom
Tovább, hogy atyám akaratja
Engem boldoggá tesz, s hogy ez a legelső
Szép napja éltemnek. Szólj, mit várhatok.
Miért küszködik lelked? Vagy Tullia nem
Él még szívedben? mért futsz karjaimtól?
Oh Titus! fontold meg, most tégy szabad
Választást: rövid az idő, vedd el
A koronát, hadd el a tanácsot,
Jőj hív mellemhez, s légy vélem együtt
Boldog. (*Titus mindeddig mély gondolatban vagyon.*)
Többet nem tudok. Az istenek
Vezessék lelkedet. (*Titus a levelet visszaadja.*)

TITUS.

Eltökélettem
Már magamat.

TULLIA.

Rettegek és örvendek
Ezen pillantatnak! (*Titushoz.*)
Mire készteted
Szívemet? Mit végeztél? Én akarom
Tudni — legyen élet bár vagy halál.
Szólj Titus.

TITUS.

Én, mint Brutus fia, híve
Maradok Rómának és meg akarom
Mutatni, hogy érdemes voltam Tulliát
Szeretni. Az erkölcs, mely ékesít
Téged, engem is vezessen — és ha az
Elhágy, téged se kívánlak.

TULLIA (*nagy fájdalommal*).

Menj hát! Oh!

TITUS.

Bocsáss meg Tullia, légy szánakodással
Egy szívvel, mely csak magát kínozni él;
Tőled el kell válnom, ámbár szeretlek,
Meg ne vess azért, felejts el örökre,
Mert inkább szomorú éltemről
Lemondok, mintsem megvetésed
Lássam.

TULLIA.

Még nálad van szívem, még
Csak terajtad áll.

TITUS.

Ha szeretsz, tehát
Légy te is római, szeresd Rómát
Légy szabad, légy több mint egy királyné.
Róma örömmel béír gyermeki
Sorába, s én boldog férjed lészek,
Brutus az atyád. Ez a nagylelkűség
Koronázza ritka szerelmünket.

TULLIA (*illetődve*).

Hová ragad kábaságod? tudod ki
Vagyok — nékem ily —

TITUS.

Bocsásd meg szívemnek,
Mely mint a hajótörő a habokhoz
Kapdoz, elfelejtém magam — Nem! nem!
Tullia erkölcse ilyest nem szenved;
Több szerelmet kíván szerencsétlen
Atyád. (*Nagy háborgásban.*)
Azt tudom, hogy szeretlek, többet
Nem mondhatok.

TULLIA.

Hallgasd hát általam
Tarquin kérését —

TITUS.

Azt véled, hogy Róma
Nem fekszik szívemen?

TULLIA (*fájdalmas haraggal*).

Félre hát csalárd
Szerelem — vissza csak mellembe ti
Vérsóhajtások! mérges harag most
És bosszúállás legyen indúlatom.

HATODIK JELENÉS.

Arons, Brutus, Messala, Albin, Proculus, Tullia, Titus és több rómaiak.

BRUTUS (*Tulliához*).

Az idő eljött Tullia, s magadat
Az útra készítsd. Eddig nem lehetett
A nyughatatlanság és Tarquin sorsa
Miatt, ki felőled nem sokat látszott
Gondolni, mert nagyobb dolga vala —
Minket űldözni
(*Nyájasabb hanggal néki kezét fogván.*)
Én atyád voltam, Tullia, hallgasd hát
Utóljára atyai tanításom:
Még néked a hízelkedés mérges
Fulánkja nem ártott, még te atyádnál
Szebb sorsot érdemlesz. Légy azért most
Figyelemmel. Tullia, gondold meg —
Minthogy az egek ügyedet pártúl
Fogták és számodra egy trónust még
Feltartottak — hogy az igazság teszi
Egyedűl a királyt halhatatlanná
S országát boldoggá. Neked a nemzet
Te a törvénynek engedelmeskedjél;
Rettegj valaha kilépni az ő vont
Határiból. Ne adj helyet a hiú
Hízelkedésnek és hatalmadat
Tanúld meggátolni. Emlékezz vissza —
Végy példát Tarquinról. Menj s légy boldog.
(*Tullia elmegy s útjában egy haldokló tekintetet vet Titusra, ki az egész scénában megdermedve, mély gondolatban álla. — Brutus Aronshoz fordúl.*)
Így akarja a tanács, hogy még ma
Tullia az atyjának visszaadassék,
Proculus fog kísérni benneteket.
(*Brutus, Proculus s a többi rómaiak elmennek.*)

TITUS (*magában*).

Hah! mely szilaj gyötrelem! (*Aronshoz.*)
Nem szenvedem,
Hogy Tullia — Arons, szabad tudnom?
(*Magának*)
A szégyen és a bánat letipor —

Arons, szólj, hova s mikor viszed el,
Tulliát Porsenna karjába — kérlek —

ARONS.

Az idő nem engedi, mert Tullia
S az atyád reám várakoznak. Egy órát
Szabad csak Rómában mulatnom. Ha
Későn jősz, magadra vess. Én megyek!
(*Albinnal elmegy.*)

HETEDIK JELENÉS.

Titus, Messala.

TITUS.

Őt látni nincs annyi tehetségem,
Mert nagyon fáj az elválás sebe.

MESSALA.

Ennyi erkölcs mely nagyokat szenved,
Ámbár igaz és érdemes szerelmed.

TITUS.

Nem, én lemondok —

MESSALA.

Ki hátrál, valld meg,
A te szerelmedben?

TITUS.

Elátkozva
Vagyok magammal küszködni. Mit tegyek?
Vagy a hazámat el kell csalárdúl
Árúlnom és a meggyőzött ellenségnek
Lábához borúlnom, vagy oda hagyni
Éltem reménvét és boldogságát. Ily
Véget érdemlett fáragságos létem?
Az atyámat hozom nehéz rabságra,
Azt a vezért! Róma pártfogóját és
Szabadítóját, a jövendőség díszét!
Őtet, ki engem erős kezekkel
Feltett a dicsőség magas szárnyára,
Kinek én nevét hordoztam s erkölcsét
Követvén, Róma első vezérének
Hivattam!

MESSALA.

Hív polgár voltál eddig,
De mutasd meg, hogy király is tudsz lenni.
Az egek magok megengedék néked
Rómát országolni s a szép Tulliát
Szeretni. Az atyád, kit most tisztelet
S dicsőség ékesít, ki a lerontott

Trónus halmán magát mint egy istent
A néptől imádtatja, nem más mint
Pártütő. Oh Titus, mely kívánatos
Lehet, önnön hazájának, mely most
Tetőled függ: a régen várt békesség
Olajágát adni s szerzett laurusán
Nyugodni. Bár Titus ezt a szép s arany
Időt hozná! Róma a királyt úgy
Nem gyűlölheti, hogy nem fogadná
Vissza kebelébe. Te országolnál,
És Róma először érezné, mely
Édes az élet egy jó király alatt.

TITUS.

És a te hűséged? Messala! így
Szól egy római?

MESSALA.

Nem akarsz? jól!
Hát más segítségem is van aztat
Elérni, a mit a szerencse néked
Szánt, s te balgatag magadtól elveted.
Meg lesz nálad nélkűl is Tullia
Boszúlva.

TITUS.

Mit? mástól? Hah!

MESSALA.

A testvér
Öcséd megígérte.

TITUS.

Tiberin? légy te
Átkozott! ez az újság váljék mérges
Furiává és örökös károdra.

MESSALA.

Ő Tarquinnak szolgál. És a király nem vesz
Mást fiának, egyéb ki zabolában
Tudja tartani a római népet.

TITUS.

Hah gonoszság! mely az egeket hasítja,
Hogy ezer villámok csalárd szívedet
Porrá zúzhassák. Messala! Te ezt
Cselekedted! Én nékem, oh fájdalom!
Testvéremet kell vádolnom, ha nem,
Én is hazaárúlóvá leszek. (*Felháborodva.*)
Még ez most titok; s minekelőtte
A méreg kirágja tartalékját —
Elemésztem. (*Megragadja Messalát, kardot húz.*)
Vedd szolgaságod bérét.

MESSALA (*békén*).

Ölj meg! És ebbe a vérbe, mondom, mártsd
Előbb kardodat, minekelőtte
Tullia ellen húzod. Küldd el azután
Fejeinket a római tanácsnak,
Talán most a consuli hivatalt
Tőled meg nem tagadják. És hogy a
Tanács dühének áldozat ne hibázzék,
Én magam megyek és kivallom nékik.

TITUS.

Megállj szörnyeteg! egy szót se erről
Többet — itt vársz — remegj haragomtól.

NYOLCZADIK JELENÉS.

Albin, Titus, Messala.

ALBIN.

Ha tetszik most Aronssal végezni,
Tulliánál vagyon.

TITUS.

Mindjárt jövök. (*Magában.*)
Oh egek! siessetek Rómát s Titust
Védelmezni. Ha nem, hát rontsák el
Azt a szívet, melyben a szerelem
Hatalma az erkölcsöt letiprá. (*Messalához.*)
Te nézd hűségem jeleit ott a
Capitolban függni.

MESSALA.

De ott is a
Tanács parancsol. (*Elmegy Albinnal.*)

TITUS.

Még van idő,
Még visszatérhetek. Egy lépés csak,
És Róma oda vész. Még Brutus fia
Vagyok; eddig hírem nevem mindig
Gyarapodott, dicsőség sugárzá
Körűl koszorús fejemet. De hová
Leszek ha ezt elkövetem, a mit
Lelkem átkoz? Keserves végezet,
Mely engem bús áldozatnak választ!
Csalárdúl kell elárúlnom hazámat
És Brutust. Oh mennyei segítség!
Engedd Titust Titusnak lenni. És ha
Az örvényből ki nem menekedhetem,
Legalább vétkemért Róma és Brutus,
Hogy gonosz nem valék, meg légyen boszúlva.

NEGYEDIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Brutus házában.
Titus. Messala. Arons.

TITUS.
Eltökélettem, én nem hallgatlak,
Hadd szerencsétlenségemben épen
Erkölcsömet. Tullia tekintete
Többet tesz mint a te únszolásod;
Én nem akarom látni, útazzék —
Ámbár e szív megreped.

ARONS.
Titus! néked
Szolgálni maradtam csak itt — a kért
Idő halad.

TITUS.
Énértem?

ARONS.
Örömmel
Reméltem egyesűlésteket, de te
Nem akarod.

TITUS.
Hát oly közel volt már
Titusnak esése, hogy már benn bízhattál?
Te láttad gyöngeségem? Menj te
Vad tüzemnek csalfa bizonysága,
Beszéld el a királyoknak Titus
Gyengeségét. Mond nékik, kiket karom
Megvert: hogy ama Brutus fiát te
Könyvezni láttad. De azt se hallgasd el,
Hogy sem te, sem Tullia, sem a könnyek
Hatalma meg nem hódították; hogy
Én római vagyok és magamat meg
Győzöm, hogy még egyszer esküszöm annak
A nemzetség ellensége enni, kit
Eddig tiszteltem.

ARONS.
Bal vélemény szól
Hallom belőled, én nem vádollak;
Mert látom szilaj gyötrelmidet, melyek
Úgy is letörik Tullia létét —
Élj boldogúl! (*Elmegy.*)

MESSALA (*Titushoz*).
Oh egek, mit mívelsz?

MÁSODIK JELENÉS.

Titus, Messala.

TITUS (*nagy harcz után*).
Én nem szenvedem, hogy Tullia Rómát
Elhagyja, ha éltembe telik is.

MESSALA.
Te akarsz? —

TITUS.
Hazámnak híve maradni,
Rómának meghagyom szabadságát,
Karom az övé; de Tullia nélkűl
Tovább nem élhetek. Az ő élte
Éltemmel öszve van szövetkezve,
Melyet csak a halál bonthat el. Segíts
Most nékem — szaladj — végezd szükségem —
Siess, szedd öszve barátimat, kik
Vélem a tanácsot kényszeríteni
Fogják Tulliát zálogúl itt hagyni.

MESSALA.
És mi végre ezeket? akarod hogy
Róma lássa szerelmedet és
A tanács magát a veszedelemtől
Ója?

TITUS.
A merre fordúlok, mindenhol
A vétek torkát látom — oda erőm —

MESSALA.
Gondolkozz máskép, közöld Tulliával
Feltett szándékodat.

TITUS.
Bár őt soha ne
Láttam volna; de most akarom látni
És tőle elbúcsúzni.

MESSALA.
Azt én is
Javaslom.

TITUS.
Ott jön. Most légy erős, lelkem!
(*Messala elmegy.*)

HARMADIK JELENÉS.

Tullia, Algine, Titus.

ALGINE.
Itt Titus — s reád vár!

TULLIA.

Elmém tétováz.
Őt még most is szeretem, de mit nekem
Itt —

TITUS.

Maradj Tullia!

TULLIA.

Félre, félre,
Kegyetlen! mit akarsz még én velem?

TITUS.

Oh szerencsétlen nap! magamat se
Értem, te vetted el eszemet, éltem
Nyomorúság. Használd tehát, Tullia,
Kétséges szívemet, kívánj, én mindent
Mindent végbe viszek. Akarod hogy
Elveszszen Róma? akarod hogy füstbe
Menjen ama város, melyet csak nem rég
Véremmel védelmeztem? Akarod hogy
Titus legyen a nagy Brutus hóhérja?
Hah! hogy én őt mint rabot Tarquin király
Eleibe vezessem és lábaihoz
Hurczoljam azt az ősz s dicső bajnokot?

TULLIA.

Azt soha nem fogom kívánni, tudom
A természet mit s te mire tanítottál;
S mint tiszteli egy jó gyermek az atyát.
Nem, Titus! Éltem életéért jót áll.
Kételkedsz? Azt véled, hogy Brutus maga
Nem örömmel látja fiát Róma
Magas trónusán tündökleni? — Mit, te
Sírsz? keseregsz, midőn én szeretlek? Szólj
Elégtelen! mi hibázik még?

TITUS.

Még kérded!
A halál, hogy legalább ne lássam
Alacsonyságomat.

TULLIA.

Titus, te messze mégy!
Én mindentől elállok, vedd vissza
Szavadat. Csalatkozol, ha azt véled
Hogy egyedűl a korona díszében
Kerestem szerencsémet. Sőt itt néked
Fogadom — ámbár új trónus vár reám —
Hogy Róma falait életben el nem
Hagyom. Itt, hol először a napvilágot,
Hol téged, e kínok szerzőjét, láttalak,
Itt vérem önnön kezemmel kiontom

Néked örömödre, kegyetlen! Akkor!
Akkor, majd ha látni fogod Tullia
Mely híven szeretett, virágzó létem
Elhervadva, e szívet, mely egyedűl
Éretted vert, hideg hamvában látod:
Akkor vas szíved meglágyúl és
Tullián bánkódik, egy ártatlan
Teremtésen, mely boldogtalanúl,
De híven szeretett.

TITUS.

Oh Tullia!
Mely szépen rajzolod az én sorsomat,
Jobb akaratom elhagyott, erkölcsöm
Többé nem vígasztal. A szerelem
Ad most fegyvert kezembe, és halni
Megyek, midőn éltemet kedvelem;
Vétkekben úszom, midőn lelkem az
Erkölcsöt tiszteli.

TULLIA.

Légy férfiú,
Légy erős, végy példát hívedtől.
Tudod, hogy szívedben élni legszebb szerencsém.
De azért bátran nézek a világba,
Sorsomba. Bizonyos lépésekkel
Indúlok a jövendő felé, habár
Előttem a sírok megnyílnak, és a
Halál csontújjait értem kinyújtja;
Mindenhez van erőm, csak téged el-
Veszteni szívem nem engedi. Titus,
Az óra üt már, mely minket örökre
Elválaszt, vagy öszveköt. Arons vár
Reám. — Határozd meg magad. Vagy mint
Királyné vezess be Rómába; ha nem,
Nézd a falak előtt Tullia halálát.

TITUS.

Országolj te! — én néked szolgálok.

TULLIA (*magában*).

Mért rettegek, hogy őtet megnyertem?
Mi szorítja szívemet? (*Titus nézésébe elmerűl.*)
Oh Titus!

TITUS.

Mit kívánsz még Tullia, mindent, mindent
Végbe viszek.

TULLIA.

Kedvesem, férjem! kíméld

Drága életedet. Tullia meghal.
Ha néked bajodat látja (*karjába dűl*).

TITUS (*fejét Tullia mellére hajtja*).

Bár itt
Hagyná el lelkem szomorú fogházát!
Tullia. Tullia! mennyire vittél! (*Indúlattal.*)
De karjaim közt tartám őt — a sors akár
Mit végez, új erővel elvárom,
Mert szerencsés voltam. (*Tüzesen magához szorítja.*)
Drága lélek.
Így hálálom meg hív szerelmedet.

TULLIA.

Titus most elhagylak. Ha az istenek
Akarják, szebb állapotban egymást
Meglátjuk: addig légy boldog. Ne felejtsd
El, hogy értem harczolsz s hogy nálad van
Tulliának élete és holta. (*Karjába dűl.*)
Jövendő napjaim, Titus! egyedűl
Néked legyenek szentelve.

TITUS.

Légy boldog!

(*Tullia s Algine elmegy.*)

NEGYEDIK JELENÉS.

Titus (maga).

Te győzesz Tullia, és Róma néked
Szolgál. Jőj és uralkodjál. Felteszem
A koronát isteni fejedre,
Hamindjárt szívem vérével kell érte
Adóznom. Brutus, ne átkozz, mert nem
Esméred a szerelem hatalmát.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Titus Messala.

TITUS (*örömmel Messala eleibe megy*).

Várva jősz barátom, segítséged most
Használhat.

MESSALA.

Hív osztály őrzi Quirinus
Kapúját, mindnyájan csaknem tehozzád
Esküdtek és királyoknak neveztek.
Ne mulass, használd az éjszakát, mely
Sokat könnyebbít.

TITUS.

Közelget az idő

Tudom, hogy Tullia magát gyötri,
Azért sietek — (*A mint menni akar, jön Brutus.*)
Oh egek! az atyám.

HATODIK JELENÉS.

Brutus, Titus, Messala s egynéhány a tanácsból.

BRUTUS.

Róma új veszedelemben forog,
Titus, benned bizodalmam, siess
Váltságára. Még az éjjel fogja az
Ellenség Rómát ostromolni, mint egy
Kiküldött kém hírelte. Menj kedves
Fiam, nyúlj éles fegyveredhez; ne
Sajnáld éltedet. És hamindjárt vissza
Nem térsz, halhatatlan maradsz Róma
És Brutus szívében.

TITUS (*félre*).

Oh Tullia!

BRUTUS.

Mit kedves fiam?

TITUS.

Én megvallom, ezt
A becsűletet a tanácstól más kézben
Szeretném látni.

BRUTUS (*keményen*).

Mi volt ez! nem akarsz?

TITUS (*bizonytalan*).

Én drága atyám! — —

BRUTUS.

Még most se tudod,
Látom, a tanácsnak elfelejteni,
Hogy kérésedet kényszeríttetett!
Megtagadni. Nem vagy megelégedve
Magaddal, midőn Rómát megmentéd?
Kinek adott még valaha a jobb
Szerencse oly dicsőséget? Ki viseli
Azt a drága nevet; hogy kérhetsz
Oly hivatalt, mely aggott embert kíván,
És a törvény megtilt? Vesd ki fiam
Az elmúltat szívedből és gondolkozz
A jelenlétre és nagy nevedre.
Ne várj jutalmat tettedért, az a
Drága hiedelem, mely lelkedet
Felemeli, legyen legszebb értéked.

Én atyád vagyok és békén lerakom
Fáradt csontjaimat, ha győzedelmes
Kezed bécsukja szememet; mert érzem,
Hogy Brutus él szeretett fiában.
Készülj. Én kísérlek, ámbár ősz fejem
Gyenge és karom fegyvert nem forgathat,
De mégis követlek; nézlek mint győzől.
Ha pedig oda vész benned dicső
Rómának vezére, én is mint szabad
Melletted meghalok.

TITUS (*félre*).

Mit tegyek? Az
Örvény megnyílik előttem, vissza
Nem térhetek — akárhova fordúlok,
Vesztemet és szégyent s halált látok.

HETEDIK JELENÉS.

Valerius, Publicola sietve jön, *az előbbiek.*

PUBLICOLA.

Brutus, csak magaddal akarok szólni.
(*Brutus int, és Titus, Messalla a tanácscsal elmennek.*)

BRUTUS.

Siess fiam!

PUBLICOLA.

Rómát nagy veszedelem
Fenyegeti, el vagyon árúlva.

BRUTUS,

Hah!

PUBLICOLA.

Nem lehet benne semmi kétséget
Találni, ámbár a feltámadás
Fejeit nevezni nem tudom. Tarquin
Hivattatik, és már annyira fogott,
Hogy egy része a népnek magát megadta.

BRUTUS.

Hát a rómaiak magok óhajtják
A rút szolgaság jármát — most, most halni
Idő lesz.

PUBLICOLA.

A pártütők nékem ugyan
Elszaladtak, de űldöztetem őket.
Menos és Laelius azok, kik Rómát
Elárúlhatták. Messala is őket
Védelmezi — Titus pedig annak
Jó barátja.

BRUTUS.

Most a vigyázat itt
Legszükségesebb. A szabadság s törvény,
Melyeket tanácsunk védelmez, itt
A keménységet megengedi. Egy
Igaz római se hagyja oly könnyen
Magát elfogni. — A nép keljen fel,
Ő is érzi az arany szabadságot.
A tanács tüstént gyülekezzék öszve.

NYOLCZADIK JELENÉS.

Proculus, az előbbiek.

PROCULUS.

Egy szolga vár reád — véled szólni akar.

BRUTUS.

Ily éjjeli időben?

PROCULUS.

Nagy titkokat,
Mondá, fog ő néked felfödözni.

BRUTUS.

Ha Rómát illeti, meghallgatom
Őtet. (*Proculushoz fordúl.*)
Te menj s mond néki,
Hogy mindenek előtt a Quirinus-
Kapút legjobb állapotban tartsa.
Lássa így a világ, hogy Róma és
Brutus nem fél egy király hatalmától.

ÖTÖDIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

A Capitolban.

Brutus, a tanács, Proculus, egy szolga és lictorok.

BRUTUS.

A régi szolgaság majdhogy erőt nem
Vett, nagy volt a veszély, mely ma Rómát
Fenyegette. Ez éjjel Tarquin magát
Eltökélé fegyveres kézzel Rómát
Bévenni; Liguria követje
Alattomos mesterségei által
Tudta városunkat ily közel hozni

Estéhez; kivel önnön polgárink
Tartottak, és a végbevitelt neki
Lehetségessé tenni akarták.
Az egek magok elfordították
A sötét felleget, mert ez a szolga
Meghallotta, midőn végeztenek és
Nekem hírűl adá; arra tudtam
Mit tegyek, esmérvén hivatalomat.
Messalát mindjárt vasra verni és
A tanács eleibe hozni parancsoltam
S véle kivallatni pártütő társait.
A szolgák megfogták, kezökben volt
Kardja, mely reátok, ti atyák, volt
Élesítve: már vezették, midőn ő
Igy szóla: Az én titkomat ti soha
Meg nem tudjátok s ha nélkűle nem
Lehettek, kérdezzétek vérző szívemet;
Én meghalok. Arra magát keresztűl
Szúrta s meghalt mint egy római szokott
Halni. Aronst, ki már magát szabadnak
Tartá, vitéz seregünk csakhamar
Elérte, mindjárt ide hozzák őtet
Tulliával. A többi gonoszokat
Publicola fáradozik felkeresni;
És esmérjük csak őket, azon kemény
Ítéletet se kérés vagy sírás meg
Ne lágyítsa; legyen köztök testvér
Vagy fiú — meg kell nékik halni. Rómát
És a szabadságot csak tekintsük,
Polgárok. (*A szolgához fordúl, ki térden várja jutalmát.*)
És te, ki szolgaságban
Születtél, de nemes melled római
Szívet hordoz, vedd tőlem azt, a mit
Ma én és az egész tanács néked
Köszönhet, a szabadságot.
(*Őtet felemeli. Szolgák felső ruhát akasztanak nyakára.*)
Gerjedj fel
Ezzel érdemesb tettekre: hasonló
Légy Róma- s az én fiaimhoz, légy
A tyrannus félelme.
(*A szolga a többi tanács mellé áll, kívül lárma hallatik.*)
Mit hallok?
Mely lárma? (*Proculus béjön.*)

PROCULUS.

Aronst a tanács eleibe
Hozzák; itt jön.

BRUTUS.

Ő eleven képe
Porsenna s Tarquin csalárd szíveiknek.

MÁSODIK JELENES.

Arons (megkötve), *az elöbbiek.*

(Mihelyest belép, Brutus intésére a lictorok feloldozzák lánczait.)

ARONS.

Látom, rómaiak, hogy ti minden
Erköcsből kivetkőztetek; látom,
Még a nemzetek törvényét se
Tisztelitek immár. Vélem így bánni
Az én sérthetetlen hivatalom
Mellett!

BRUTUS.

Az nagyobbítja vétkedet.
Követséged néked most nehezen
Fog használni.

ARONS.

Az én királyom —

BRUTUS.

Elég!
A királyokat szent frigyben tartani,
Nem idegen országban támadást
Inditani volt a kötelességed.
Tudod mit míveltél? s hogy ezzel halált
Érdemlettél? Mi vitt arra? De tanúlj
Erkölcsöt a rómaiaktól, mi —
Megengedünk. Bűntetésed egyedűl
Az legyen, hogy lássad társaidnak
Böcstelen halálokat. Menj azután,
Vidd hírűl királyodnak és beszéld el,
Mely keveset árthattál; lássa utóbb
A világ alacsony tettedet s Róma
Nagylelkűségét s hatalmát csudálja.

ARONS (*félre*).

A boszúm még is lelkedet találja. (*Elvezettetik.*)

HARMADIK JELENÉS.

Publicola, Brutus, a tanács.

BRUTUS.

Mint folynak a dolgok? meg vannak-e
Mind fogva? (*Hallgat.*) De mely sötét tekintet,
Mely szomorúság látszik képeden?
Mely szerencsétlen hírt kell hallnom? Te
Remegsz?

PUBLICOLA.

Most is Brutus maradsz? (*Félre.*)
Mint kezdem?
Helyette reszketek.

BRUTUS.

Olvasd neveiket!

PUBLICOLA.

Bár elhallgathatnám! — *(egy táblát ad neki)*
Ebből meglátod
Az elárúlókat.

BRUTUS.

Mit látok? Hah!
A fájdalom és a szégyen megemészt.
Fiam Tiberin! az ő neve is itt
Áll.

(Nagy csendesség; minden szem rajta függ, magával küszködik, végre magahoz tér.)

Megbocsássatok polgárok, már
Meg vagyon fogva.

PUBLICOLA.

Védelmezte magát
És mellette még kettő; de vitéz
Seregünk mind a hármat megölte.
De még nem elég; légy erős Brutus,
Még nagyobb szerencsétlenség kell
Hallanod, mely téged és Rómát illet,
Mely nékem szívemet hasítja.

BRUTUS.

Nem,
Elég már, mi van még hátra — többet
Ennél már nem veszthetek. Szólj!

PUCLICOLA.

Nem látod?
Olvasd a táblát, melyet Messalánál
Találtak.

BRUTUS.

(Olvasván, Proculus karjába dűl, nagy fájdalommal felkiált és képét eltakarja.)

Oh egek! Titus! —

PUBLICOLA.

Csak nem rég
Láttam őt fegyvertelen állni,
Mély fájdalom képében — halálát
Békén látszott várni.

BRUTUS.

Polgárok! Én
Nem vagyok érdemes, hogy bennetek
Kövesselek. Lássátok bennem is

Róma ellenségét. Itéljetek ti
Minden kegyelem és irgalom nélkűl.
(*A tanács csendesen és szomorúan elmegy.*)
Hogy még ősz fejem ezeket megérte!
Tiberin! és te örömöm Titus! — Oh!
(*Proculus elvezeti.*)

NEGYEDIK JELENÉS.

Egy piacz.

A nép mindenfelé szalad; foglyokat látni a játszóhelyen keresztűl a Capitolba vezetni. Elűl egy kövön rendetlen, siralmas képpel *Tullia* űl, körűlötte *Algine* több *római, néppel.*

TULLIA.

E hát a vége, kegyetlen sors, rövid
Életemnek? Igy végzem szomorú
Pályámat? Óh ti hatalmas istenek
Mit vétettem? (*Rabokat vezetnek előtte.*)
Hah mint rázza lelkemet
Ez a tekintet. A mérges fúriák
Elhagyák Tartarus mélyeit és
Szívembe vérlángokat fújnak. Ott
Emeli egy kigyói fejét és nehéz
Átkokat kűld rám! Félre, félre gyilkos
Képek! ne kísérjetek. (*Magához tér.*)
Hol valék —
A kemény nemesis, érzem, közelget
Hozzám, hogy méltatlan egy ártatlan
Lelket a kárhozatba dönték. Bocsáss
Meg Titus, mert Tullia is meghal.
Oh Titus, kedvesem — énértem, oh
Értem vérzettél.
(*Siralomnak ered, több jelenvalók sírnak.*)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Titus, az előbbiek.

(*Titus* lictoroktól környűlvéve a játszóhelyen keresztűl vezettetik. *Tullia* őt meglátván, nagy indúlattal karjába szalad.)

TULLIA.

Hah! mit látok, Titus!

TITUS.

Valóság vagy égi tünemény? Tullia,
(*Fakadozó fájdalommal.*)
Szerencsétlen! így látjuk meg egymást!
(*Karjába dűl.*)
Oh istenek, nékem megvetettnek
Még ily boldogságot!

TULLIA.

Oh engedj sírni,
Meleg vérkönnyeket sírni, drága
Lélek, míg létem eloszlik. Én! én
Vagyok gyilkosod. Én rontám el szép
Dicsőségedet.

TITUS.

A sors nehéz keze
Rajtam feküdt — rossz ember nem voltam —
(*A körülállókhoz fordúl.*)
Nézzetek ide rómaiak, még
Egyszer szól Titus hozzátok; nézzétek
Ezt a szépséget és ítéljetek,
Hogy ki ne érezzen —

EGY KATONA.

A tanács reánk
Várakozik. Már ehhez nincs idő.

TITUS.

Igaz! oh igaz, a gonosztevőnek az
Öröm nem virágzik — Tullia! nékem
Az órám lefolyt — a halál integet.
Légy hát boldog, felets el ha lehet,
És egy könny szemedből légyen szerelmem
Végső áldozatja — (*menni akar*).

TULLIA.

Megállj Titus!
S hallgasd Tullia utolsó szavait:
Én is tudok halni, engem is Róma
Szűlt. Nem a trónus vesztesége vitt
Arra a bal gondolatra, téged
Elcsábítani, nem nagyravágyás,
De tüzes szerelmem; karjaid közt
Nem irígyleném bárkinek a világ
Csillagkoronáját. Vad indúlatom
Készíté kora sírodat.

TITUS.

Nálad
Nélkűl úgy is mi lett volna éltem?

TULLIA.

Titus! Te oda vészsz. És így én se
Akarok már élni, a mit fogadtam,
Nézd, híven megtartom. (*Magát keresztűl szúrja.*)

TITUS.

Oh örök irgalom!
(*Tulliát felfogja és lassan a földre ereszti.*)

TULLIA (*szakadozva*).

Ott az örökségben meglátjuk egymást,
Ott is híven találsz. Reményem bételt,
Mert karjaid közt halok — megbocsáss —
Én — Titus — (*meghal, Algine elfut*).

TITUS (*nagy csendesség után*).

Nyugodj békén drága lélek,
Itt ezen a földön egy ellenséges csillag
Hív szerelmünket vesztünkre fordítá.
(*Nézésében elmerül.*)
Mely szép még holtan is — és az a mély seb
Mellében nem oly rettenetes nékem
Mint az élet. (*A tört kihúzza Tullia melléből.*)
Ez a vas engem is
Megszabadíthatna és véremet
Vérével keverhetném — egy gyenge
Taszítás, és ez a csepp élet oda
Esik, és az a pára visszatér
Honába, mely örömre és fájdalomra
Ez ideig a testben lakozott —
Nem! vétkem példát kíván. vigyetek
A tanács eleibe. (*Elveti a tört.*)
S ezzel magamon
Rómát megboszúlom. (*Elvezettetik.*)

EGY POLGÁR.

Jobb sorsra méltó
Két szív, én sajnálom őket, ily ifjan
Elköltözni.

MÁSODIK POLGÁR.

Ily véget szokott hozni
A zabolátlan indúlat. Titust
Sajnálom.

ELSŐ POLGÁR.

Halált nem érdemel.

MÁSODIK POLGÁR.

Igen
Félek az atyja kemény szívétől.

HARMADIK POLGÁR.

Siessünk a Capitolba — ha lehetne,
Őtet oly rút haláltól megmentsük.

HATODIK JELENÉS.

BRUTUS (*maga*).

Megfoghatatlan az istenek végzése,
Kiktől mint bíráktól mi földiek
Félünk; igazságtokra építém

Róma szabadságát, és nagy munkám
Általatok veszszen el? Fiaimat
Kell eszközöknek látnom! Tiberin
Tarquinnak szolgál a haza vesztire:
Az is nagy csapás volt, mert én nemzém
Ötet — de Titus! ez a bajnok, kit
Egész Róma tisztelt, kinek én magam
Tettem fel a koszorút fejére —
Kiben Rómának védjét magam után
Hátra hagyni véltem, ki csak nem rég
Diadalmat nyert — oh istenek, Titus!

HETEDIK JELENÉS.

Publicola, Brutus.

PUBLICOLA.

A tanács téged választott Titus
Bírájának.

BRUTUS.

Engem?

PUBLICOLA.

Téged!

BRUTUS.

A tanács
Kiadta már végső ítéletét?

PUBLICOLA.

Mindnyájan a halálra ítéltettek.

BRUTUS.

És én önnön gyermekemet ítéljem?

PUBLICOLA.

Szoros erkölcsödben bízunk.

BRUTUS.

Oh Róma!

PUBLICOLA.

Mely feleletet vihetek vissza
A tanácsnak?

BRUTUS.

Hogy Brutus általlátja
Azon tiszteletet, melylyel a tanács
Hozzá viseltetik; — de Titus minden
Védelmezés nélkűl magát megadta,
Talán — Megbocsáss, ő menté meg Rómát —
Érzem hogy őtet még most is szeretem.

PUBLICOLA.

Brutus! alig hogy Tullia magát
Megfogva látta és mind azokat
Kik atyját védelmezték — midőn látta
Őket a halálra vezettetni, Titus
Karjai közt magát keresztűlszúrta.
Így hát Tarquin legutolsó vére
Magát nékünk áldozatúl adta —
Ő szerette fiadat és Titus volt
Legutolsó szava.

BRUTUS.

Isteni végzés!

PUBLICOLA.

Most űlj le bírószékedbe és mit
Brutus végez, Róma jónak ítéli.

BRUTUS.

Szolgák! vezessétek Titust előmbe.

PUBLICOLA.

Én addig visszatérek a tanácshoz,
Megvallom mint szenvedsz s nagy lelkednek
Hírdetem igaz állhatatosságát. (*Élmegy.*)

NYOLCZADIK JELENÉS.

Brutus, Proculus.

BRUTUS.

Bár merre fordítom eszemet, meg nem
Foghatom, hogy Titus, Brutus fia,
Eláruló lehetne. Ő szerette
Rómát és atyját — esmérem szívét,
Mely ei nem fordúl oly hamar a jótól —
Nem, nem! Fiam azt nem cselekedte.

PROCULUS.

Messala volt mind ennek szerzője,
Talán takarni gondolta magát
Titus nevével, vagy talán irígység
Volt az ő vádolója.

BRUTUS.

Az egek
Adják!

PROCULUS.

Ő most egyetlen egy fiad,
És hamindjárt hibázott, Rómától
Kezedben van élte; ne foszd meg a
Hazát ily bajnok vezértől — mint atyja —

BRUTUS.

Gondold el, mely hivatalt viselek.

KILENCZEDIK JELENÉS.

Titus, lictorok, az elöbbiek.

PROCULUS.

Itt jön!

TITUS.

Brutus! — mely félelem, mely szégyen!
Nyílj meg föld s temesd el tettemet — kedves
Atyám — szabad fiadnak —

BRUTUS.

Elég, két
Gyermeknek hagyott a sors atyjává
Lenni; egyik oda veszett, téged
Még nem tudom, annak hívhatlak-e?

TITUS.

Fiaidnak nem érdemlek lenni.

BRUTUS.

Állj hát
Te pártütő, kemény bíród előtt. (*Leül.*)
Te szent hitedet megszegvén, Rómát
Uj szolgaságba ejteni akartad:
Szólj, mért védelmezted, nagy esküvésed
Ellen, hazád kegyetlen tyrannját?
Mit vétett Róma, hogy így elárúltad?

TITUS.

Én semmit nem végeztem — egy gyilkos
Indúlat elragadá elmémet.
Nem tudom, hogy történt, s csudálkozom
Magam, hogy oly rútúl hibázhattam!
Azt tudom csak, hogy szívemen bánat
S szörnyű fájdalom rágódik, s hogy Róma
Magát rajtam meg tudja boszúlni —
A halál nékem elkerűlhetetlen.
Tégy ítéletet, egész Róma rád néz,
Rajtam vegyen példát minden római,
Mely gyalázat éri a gondosztévőt.
Igy véremet a hazámért ontom,
És halálom válik szabadság
Hasznára.

BRUTUS (*félre*).

Ennyi erkölcs oly gonoszság
Mellett — (*Titushoz*) Annyi tiszteletnél, melyet
Te nyertél — mi vihetett ily alacsony
Hívtelenségre?

TITUS.

Nagyravágyás, boszú
A tanács ellen és tiltott szerelem.

BRUTUS.

Tovább, tovább!

TITUS.

Tulliát szerettem — s ő-
Érte hordozom ez alacsony vétket.
De mit szólok tovább, Rómának nem
Használ, és te fájdalommal hallod
Fiadnak mély estét. Siess, hogy szabad
Legyek a kínoktól, melyek szívemet
Szaggatják. (*Labaihoz esik.*)
Nyisd meg, kérlek, hív atyai
Karodat és mondd, hogy szíved rajtam
Sajnálkodik; csak azt mondd, hogy nem gyűlölsz,
S ez az egy szó visszaadja régi
Erőmet. Egész Róma akkor látja,
Hogy Titus tettét megbánta és hogy
Titus fiad él — a te szerelmedben.

BRUTUS (*fellengezve*).

Oh haza, vedd bús áldozatomat — vissza
Atyai érzemény —
(*Küszködik magával, hiaban akarja nagy gyötrelmét titkolni, végre Tribunhoz.*)
Tribun! vezesd
Fiamat a kárhozat helyére.
(*Egészen meglágyúlva Titus karjaiba dűl, könnyes szemekkel.*)
Te, kinek öregségem örűlt, te hív
Szerelemnek tárgya, kelj fel
És jőj atyai mellemhez. Így kellett
Ítélnem. — De ha Brutus nem volnék,
Életben hagynálak. Nézd e könnyet,
Mely képedre gördűl; e mutatja
Nehéz fájdalmimat. Menj, halj meg, mert
Megérdemletted, de ne remegj tőle:
Halj úgy, mint egy római hal — és így
Bűntetésed által még dicsőséget
Nyerhetsz.

TITUS (*Brutus nyakán*).

Drága atyám! Érdemesnek
Hozzád akarom magamat mutatni.
Brutus megbocsátott. — Tullia, téged
Követlek!
(*Nagy érzeményekkel még egyszer az atyjához fordúl.*)
Jó éjszakát drága atyám! (*Kimegy.*)

TIZEDIK JELENÉS.

Proculus, Brutus.

PROCULUS.

A tanács veled érzi, s méltán, súlyos
Gyötrelmidet. Én részemről nagyon
Sajnálom vitéz fiad vesztét.

BRUTUS.

Nincs
Idő most Brutust vígasztalni, sőt
Arra figyelmezz, hogy Rómát veszély
Fenyegeti. Róma egyedűl lészen
Ezután minden gondom. Ő szívemhez
Nőve fiaim helyett, kik, oh fájdalom!
Oly méltatlan oda vesztenek. Ez az
Élet legyen Rómának szentelve,
Mely bár a haza javáért és a
Szabadságért a sír felé hajlana.
Itt állok gyökeretlen törzsök, melynek
Zöld ágait egy ordító fergeteg
Letöré s letiprá — de egy szép virág
Tenyészik alattam, a dicső Róma
Hosszas szabadsága. Ez Ékesítse
Brutus keskeny sírját; ez nyugtat, és
Új erőt ad hátralevő éltemnek.

TIZENEGYEDIK JELENÉS.

Egy a tanács közűl, Proculus, Brutus.

SENATOR.

Brutus!

BRUTUS.

Mit kívánsz? Fiam már meghalt?

SENATOR.

Hideg tetemét ha parancsolod
Hogy elődbe hozzák —?

BRUTUS.

Nem, a Capitolba,
Hol győzedelme jelei függenek,
Hol diadalmát tartá. Lássa a nép
S a tanács, hogy' bűnteti Brutus Róma
Ellenségét, s a hazánk váltságáért
Adjunk hálát a dicső isteneknek.

(Vége.)

Régi szokás megmarad.

PERZSA REGE.

(Gaal György német eredetijéből fordítva.)

„Ifjúságomban én felette eleven és indúlatos voltam. Az asszonyokat kábulásig szerettem, hittem szavaiknak, hízelkedéseiknek. Ők Perzsia legszebb férfiújának mondtak, s én valóban szépnek hivém magamat; ők ritka éles elmémet magasztalgatták, s én magam is néha elmésnek tartogattam magamat. Az ő csábító dicséreteik, hízelkedéseik döntötték el szerencsémet. Oh Meledin egykor bőségben éltem, most alig birok annyit, hogy pályámat nyugton futhassam végig. Az ifjúság, fájdalom! merő dőreség, őrjöngés; volt volna éltem tavaszában az a tapasztalásom, mely most vagyon, Ispahánnak egyik leggazdagabb kereskedőjét látnád bennem. Most majdnem koldús valék."

„Kétség kívűl, monda Meledin! ha húsz évű korunkban azt tudnók, mit nyolczvanadik évünkben, sok bohóságot nem követénk vala el. Mely különböző volna sorsunk e mostanitól. Valóban a tapasztalás rosszkor jő, midőn tanácsaival már nem élhetünk. Mit haszzál tudományunk, ha nincs többé időnk azt használni. A mi az én sorsomat illeti, kedves Amesztán, engem a hívság vesztett el. Balgatag épen nem voltam, ezt tudtam; de oly nagy vala vigyázásom a ragyogásra, hogy szerencsétlen nyelvemmel soha nem bírtam. Szerénytelenségem egyedűl való oka, hogy soha nagyságra nem jutottam. Vajha visszatérhetnék ifjú koromba! soha mostani tapasztalásom mellett hasonló bohóságokat el nem követnék. De most késő a bánat."

Így beszélgete két ősz agg egy pálmának árnyékában, a maáráni barlang nyílása előtt leheverészve. Mind a kettő maga kárán okult. „Oh hatalmas Mohamed! kiáltának egyszerre, fájdalom, mi soha többé meg nem ifjodunk! Mi hasznunk van immost ama számtalan balesetekből, melyek értek; mi hasznunk dőreségeinkből s azon arany bölcseségből, melyet hosszú idők sora nyújtott!"

Míg így szólának, a barlangból csendes zörej hallszott, hasonló Zephyr susogásaihoz; majd közeledett, s midőn szemeiket felveték, egy nemtőt (geniust) láttak feléjök lépdelni, ki leírhatatlan szelídséggel szóla hozzájok: „Amesztán! mondá, Meledin! ne remegjetek előttem. Egyedűl annak jövök, hogy minden kívánságaitokat betöltsem. Régóta lakom már e magányos barlangot és épen keresztűl akartam vándorolni a világot, midőn panaszaitokat hallanám. Nem tartám igazságtalanoknak s megosztám fájdalmatokat, mert megismerem, hogy az ég szeretet nélkűl bánt veletek; bölcseséget adott, midőn többé nem használhatjátok. Halni tanított, midőn alig maradt miből élnetek. Jóvá teszem ezen igazságtalan-

ságot, s ha kívánjátok, ifjúságtok arany napjait, erőtöket, szépségteket visszaadom. Mely kort kívánnátok? szóljatok!" — „Húsz esztendőt! húsz esztgndőt!" kiálta a két agg egyszerre. „Elhiszem, felele a nemtő; legyen! ti húsz esztendősek vagytok."

S valóban, mely hirtelen elváltozás! Alig mondá ki e szavait a nemtő, már fris, ifjúi vér szökdele ereikben. Reszkető térdeik véletlen megerősödének, görnyedt testök felegyenesedék férfiúi erőben, tar homlokok körűl szép haj kele, mely teljes fürtökben omlott le vállaikon, hosszú szakállok eltünt s gyönge pelyhek csíráztak áll- és ajkok körűl. A nemtő tükröt vona elő tág redőjű palástjából s örömcsodálat lepte mind kettejét, megpillantván benne magokat; önfelejtve szökeltek gyönyörűségökben, nem bámúlhatván eléggé testök s arczvonásaik szépségét, a teljes tagok fürgeségét, az izmok vas erejét. Oda borúlának a nemtő lábaihoz, de ez mosolygva emelte fel őket s monda: „Barátim, minekelőtte ezt megköszönnétek, tudnotok kell, élhettek-e ajándékimmal, hasznosak lesznek-e azok nektek, vagy kártékonyak. Meledin! vedd e varázsgyűrűt; ezt viselvén, minden embernek titkait felfedezed, ha szemébe nézesz. Hiúságod ki fog elégíttetni, de légy ura nyelvednek. Te Amesztán! itt maradsz távollétem alatt, légy őre palotámnak, melyhez e barlang vezet és végtelen kincseimnek. Minden javak telje vár s kívánatod elég, hogy kívánságaidat betöltve lásd. Ellenben én tőled csak egyet kívánok, mi épen nem kerűl sok erőbe: őrízd gyönyörű kertemet, mely előttem mindenek felett kedves. Vigyázz, hogy halandó soha küszöbére ne lépjen s tudd, hogy magad is elvesztél, ha azontúl mersz hágni. Év múltával, ha szolgálatoddal, mint reménylem, megelégedthetem, jótéteményekkel elöntlek s akkor Ispahánba térhetsz s ezen gyönyörű város mint leggazdagabb, leghatalmasb urát uralni fog."

Térdre borúla ismét a két új ifjú a nemtő előtt; örömmámorok sem mértéket, sem szót nem lele; képzeletök édes gyönyörámúlatban özönlék s paradicsomi képű jövendő látszék tekinteteik előtt fejledezni. Végre elváltak. Meledin a drága bájgyűrűvel Ispahán felé indúlt. Amesztánt a nemtő barlangjába vezette. Minekutána egy ideig sötétben halada, véletlen a nemtő palotáját pillantotta meg teljes pompájában. Soha szemei hasonló remekét az építésnek nem látták. Tömérdek gyémántoszlopokon nyugodt az épűlet, s aranylépcsők vezettek fel hozzája. Amesztán elvakúlva ily látványon, nem szólhata. A nemtő pedig monda: „Légy ura ezentúl e virágoknak: parancsaid oly pontosan lesznek véghez hajtva, mintha enyéim volnának: ezer szkláv kész, leghalkabb kívánságodat azonnal betölteni. Élj boldogúl, néhány napra elhagylak. Emlékezzél kertemre s arra, mit neked meghagytam iránta." Itt elméne a nemtő s Amasztán ura volt e bájoló laknak. Számtalan minden színű, minden nemzetbéli rabszolgák gyűltek össze körűle, hogy parancsait kihallgatnák s nem hagynának neki időt óhajtásait kibeszélni. Drága ételek tálaltattak, s míg ő a legválasztottabb falatokkal élne, egy közellévő teremből elragadó hangok zengének feléje, holott a legszebb szklávok ünnepi körökben forgának s alakjok és mozdúlataik kecsével mulatták; majd a leg-

tündérebb versenyénekek hallszának, melyekben Amesztán szépsége, kellemei, lelke adományai dicsőittetének: míg ő maga a legfinomabb borokkal élenge. A nemtő túdniillik nem volt a Korán törvényeinek alávetve, mint a halandó: mert a próféta csak Ádám fiainak tiltá meg a bort, kiket gyengeségök minden pillantatban el-elcsábít, hogy az égnek legnagyobb jólétével is visszaéljenek.

Vége lévén az ebédnek, más szolgák aranyos füstölő edényekkel jöttek s Amesztánt legott tündéri illatok fellegeibe boríták. Lassúdan azután a leglágyabb, legrengőbb ágyra tevék, hol ő a szelíd nyugalom karjaiban elszenderűlt, ringatva deli álmaktól, mosolygó gyermekeitől a megélt örömnapnak.

Hajnalban egy pompás, hatszáz tündér-képekkel díszített fürdőterembe vezették. Kiszállván a vízből, két szkláv pehelypárnákra bocsátá, tagjait dörgölgeté illatokkal s fejét fűszerrel bélepett vánkosba borítá. Ereiben gyönyör szökele s képzelete a mennyországban ledérgett.

Minden nap új örömekkel kínálta, s a jámbor Amesztán meg nem foghatá, mint tudák szolgái minden leghalkabb kívánságát mintegy előre látni s megelőzve bétölteni. De azoknak számos seregében még eddig egy asszonyi teremtményt sem pillanta meg s e hiányt ő napról-napra mindinkább érezte. Különös! így tűnődött magában, makacsságból vagy szeszélyből tette-e azt így a nemtő, vagy nem bízik bölcseségemben? Töltötte volna el palotáját Ázsia s Európa legszebb hölgyeivel, engem azok hidegségem sarkaiból ki nem forgatnának. Eleget csaltak már meg; ismerem őket: a tapasztalás okosabbá tett; és ha valaha mégis szerelembe esném — nem, soha; s a nemtő minden bizonynyal azért távoztatott el innen minden asszonyt, hogy az ezen hivtelen nem látásából eredő kelletlen emlékezések örömeimet ne zavarják. De ő balúl ítél felőlem; én az asszonyok iránt sem szerelmet, sem gyűlölséget nem érzek s a föld legszebbike sem tudná egykedvűségemet háborgatni.“ Azonban néha mégis azt mondogatta magának: „Ime közepén ezen éleménynek, ez örömeknek, szűntelen érzek valamely hiányt. Most hogy ifjúságomat, szépségemet visszanyertem, mégis szeretném tudni, mit gondolnának felőlem az asszonyok: oh minden bizonynyal ezer móddal azon volnának, hogy nekem tessenek; s ez a tréfa annál inkább mulatna, mert hála tapasztalásomnak! magam semmikép koczkára nem tenném. Valóban, ha mindent megfontolok, meg kell magamnak vallanom, hogy jobb szeretném, ha asszonyok is volnának itt. „Öt-hat napig tartott ez az érzése, midőn egyszerre az a kívánság szállá meg, a rá bízott tündérkertet nézelleni. Minekutána a világ legkiesb völgyén keresztűl ballaga, egy dombra jutott, melyet minden éghajlatok s évszakok legdúsabb gyümölcsfái árnyaltak be. Ezen domb alláig ért azon magos ezüst kerítőfal, mely a nemtő titkos kertét körűlvette: egy arany rostélykapú hagyá csak megpillantgatni szépségeit, de a bemenetelt gátolta. Amesztán közelített s csodálkodva legeltette szemeit a megbájoló virányon, mely neki mása, ha nem maga az előképe volt Mahomed paradicsomának.

„Mennyei vidék! kiálta, ah hogy a nemtő belépteinet meg-

tiltá.“ — Most rostélyon keresztűl egész sereg fiatal leányokat láta meg, szépségben a húrikkal vetélkedőket, kik legott a rostélykapuhoz közelítettek. Fátyol nélkűl voltak, s alakjok lágy idomjait a könnyűded vékony leplek csak félig rejtették el. Vídámság és tetszvágy pillanta ki szemeikből. Midőn Amesztánt megláták, bámúlni látszottak, egymást nézdelék, titkos szavakat és jeleket váltogattak, pajkosan feléje mosolyogtak s majd nyájasan integettek is, hogy osztaná meg velök a szép táj örömeit. Amesztán rendűletlen maradt; erre egy a lányok közűl megszólamlék s az egész deli társaság nevében ismételte a meghívást; sok szépet, kedvest mondogatott neki; erre mások ezüst szavaikat a legkellőbb hangszerek zengzetei közé vegyíték, melyeket kimondhatatlan kellemmel és könnyűséggel játszának; mások tánczanak álltak s mindannyi sylphidek gyanánt a legékesb tekervényekbe s bájkörökbe fonódtak.

Amesztán nem kevéssé gyönyörködött e tündér látványokon; önszeretere megtisztelve érzé magát annyi inger, annyi mesterség feltevése által, melyekkel e fiatal szépségek őt érdekelni iparkodtak; de az ő szíve erős volt, annyi tapasztalás bölcscsé tette s mosolyogva és egykedvűen nézte bájoló játékaikat.

De egyszerre némely távolságban egy magányos myrthlugasban egy ifjú leánykát vőn észre, mely elválva a többitől egy csermelyének virágos partján üldelt. Pillanati szomorún le voltak súlyesztve s a habok futtát látszának követni; majd sóhajtás kelt mélyéből, majd ismét fájdalmasan az ég felé tekintgettek szép szemei; könnyűk símultak le arczain s búba merűlve, az egész világot ellátszék felejtent.

Amesztán észre vevé, hogy a szűz őtet egy pillanatra sem méltatta: még is akaratlanúl felé érzette magát vonzatva s minden figyelmét mint egy varázslánczok által lebékózva. Semmit a lánykán kívül most sem látott, megleste minden mozdúlatát, s csak perczekre fordítgatta el szemeit a rostélytól, minekutána az érdeklő alak a myrth-lugas árnyékába visszavonúla s végre eltűnt. Jókora ideig ott nyugvának szemei még a helyen, hol az neki megjelent, s késő estve tért csak vissza a nemtő palotájába, eltöltve egészen e nap csodáitól. „Ah; így szóla magában, most tudom, miért nem ada a nemtő szolgáim közé asszonyt is: maga magának akarta ő ezt a gyönyört fentartani. A világ legszebb szerályja az övé — engem választott volna őrjévé? Valóban nagy megtiszteltetés húsz évű embernek, ki csak életét, ifjúi tüzet lehel. Pirúlok e példátlan bizodalmon. Mely dicsőség, ha majd kincsektől elborítva Ispahánba térek és a nép azt fogja kiáltani: ez az ifjú megérdemelte szerencséjét, hív őrje volt Ázsia legszebb szerályának. De nevetni is fognak rajtam, ki fognak gúnyolni s meg nem merek jelenni a város ifjai között.“

Közepette ezen bús elmélkedéseknek, álom lepte meg, de korántsem oly szelid álom, mint egyébkor. Megjelent képzelmeiben ama magányos merengő szépség. Kies szemei könnyűkben lábadoztak. Amesztánéi hasonlóan. Nyílt karokkal akart felé sietni,

de átkozott korlátok tilták el tőle; már ki vélte emelni az aranykapút sarkaiból, midőn egy rettenetes szózat azt hallatá: Megállj, boldogtalan! mit tész? elfelejtéd a neked osztott parancsokat? — Amesztán erre felébredt. Forró veríték omlott le arczain; lángok csapongtak ereiben; reszketve felszökött fekvéről, s heves léptekkel járván fel s alá. így várta a hajnalgó nap felkelését.

Alig reggeledék, a kert felé sietett. Az arany kapúhoz közelítvén. mind eleibe jöttek a tegnapi szép alakok, bájológva ékesítve; homlokaikon vídámság ült, de tekintetök cselt árúlgata. Meglátván Amesztánt, fennhangon nevettek s ekkép idvezlék: Jó napot, szép őre a szerálynak! mint harmat fürdejéből a rózsa! Valjon honnan vett téged, szép őrizô! a mi nemtőnk? Némelyek sajnálkozó tekintettel méregették, mondván: Kár a szép ifjúért! s elhagyák őtet, kit szégyen és harag öldökölt.

Azonban azt, ki minden gondolatját elfoglalta, szemei hiába keresték: sekol az meg nem jelent.

Mély csend terjedt el a körfalon belűl. Végre hat várakozással töltött óra múlva visszatért a palotába. „Talán meglelem estve, monda magában vigasztalólag. Hiszen a nemtő meg nem tiltá, hogy ne lássam, ne halljam, ne szeressem, ne szerettessem; csak azt tiltá meg, hogy a kertbe be ne lépjek. Oh ha valóban szerettetném e gyönyörű teremtmény által — de mit mondok, én boldogtalan? Még egyszer szeressek? ki lesz kezesem, hogy ez arcz, e jószívűség kigyói incselgést nem rejtenek? De nem! ily tiszta, nyílt ábrázat csak a legtisztább léleknek lehet tüköre. Ő épen nem kereste figyelmemet, nem dicsekedett ingereivel, ügyességével mint társnéi; ő szerény, szemérmes — az ő lelke épen úgy hajléka a legszentebb ártatlanságnak, mint kedves arczulatja annak képmása. Csak ez az átkozott zár ne volna! De ez nem fog szerelmemnek gátot vetni, nem annak, hogy az ő szíve hajlandóságát keressem — mely kétség kívűl legfőbbje minden javaknak. Majd ha vége lesz ezen évnek s a nemtő be akarja tölteni nekem tett fényes igéreteit, azt fogom neki mondani: Nagylelkű! tartsd meg minden kincseidet, csak azt add nekem, kit lelkem szeret!“

Még napnyugat előtt az aranykapúnál megjelent. Pillanati lesengve bolygották keresztűl a szép virúlmányt, mindenütt kívánsági, óhajtási vágyát kémlelve. Azonban a kert csendes volt, mint egy sivatag. Csak az égi madarak éneke hallszott. Amesztán várakozott; óra óra után repült, közel volt már a sötét éj s ő kétségeskedék szerencséjén, midőn véletlen közel magához fájdalmas sóhajtást halla. Mindenféle pillangata leselkedve, s oh gyönyör! ott látta szívének óhajtott asszonyát áloe- s czitromfák között egyik társnéja vállára nyugasztva szép karját, lágy gyepen űlni, mélyen gondolatokba merűlve. Egy időköz múlva felszólamlott társnéja: „Kedves Amelinám! mért e fájdalom, mely szívedet emészti az örömnek és kéjnek e ragyogó mezein? Minden a mit óhajthatsz, kész szolgálatodra. A nemtő indúlatosan szeret; tőled függ egyedűl, hogy itt uralkodjál s hatalmát, kincseit véle megoszszad: csak viszonzod szerelmét: te pedig sírsz, míg társaid irígylik sorsodat. Öntsd keblembe bánatod! Adna a nagy Maho-

med nekem oly vígasztaló, orvosló beszédet, mely minden bút elűz s minden sebét a szívnek meggyógyítja."

„Hiában iparkodol vigasztalni! sóhajta Amelina. Szerencsétlenségem határtalan, s csak a halál lehet orvosom. Egyetlen egy leánya vagyok nemes anyámnak, kit imádok; egyetlen vígasztalója, gyámola a szükségben. Ez a hatalmas nemtő meglátott, szeretett s anyám karjaiból kiragadott. Szinte látom a szerencsétlent, mint él siralom közt s megfosztva minden segédtől, meg gyermekétől, egyetlen boldogságától, kétségben mint kulcsolja kezeit az ég felé. Jaj! talán el is veszett már a drága annyi ínség között. Mit nekem most e kincsek? Szegénységemben szerencsés, nem óhajtok egyebet az égtől, mint drága szülőmet. Nála maradván egykor talán egy szegény, de magamtól választott férj a leggyöngédebb gondot felosztotta volna vélem. Békében folytak volna oda napjaink — a kegyetlen nemtő mindezt megsemmisíté."

Ezzel felkelt s a rostkapúhoz lépe, hol a szerelmes Amesztán márványkép gyanánt meredve s szavának minden leghalkabb hangját lesve álldogált. Közelítvén felé a szűz, elragadtatással felkiálta: „Amelina! égi, isteni teremtmény! szeretlek, égek, lángolok érted a szerelem legtisztább, leggyöngédebb tüzével." A fiatal szép édes zavarodással nézte az epedőt és szelíd pirúlás fogta el arczait. „Amelina! folytatá az ifjú, oh ne távozz, hogy éljek látásodban: távozásod halálom." Amelina még egyszer reája tekintett és lassú léptekkel látszék odább lengeni; de társnéja félre vonta, mondván: „Fussunk! nem látod, hogy ez a szerálynak új őrzője? Meglesni jött csak ide, talán hallotta beszédedet." Amelinát e szavak nagy félelembe ejték s vele hamar elhagyatták e helyt.

Amesztán nem volt elégedetlen ez estével. Látta, hallotta Amelinát, szólt vele. „Hah! kiálta, ismeri ő a szerelmet, melyet bennem fellobanta: elpirúlt. Mint díszesítette ezen elpirúlás. Mely szép ő! története mely érdeklő! annyi kéjnek ölében is csak azon kisded kunyhóba kívánkozik, hol magzati jámborságban lelé minden boldogságát! Oh Amelina bizonyosan felette van az egész asszonyi nemen. Nem is asszony ő, nem, angyala a mennynek; szíve tiszta mint maga az ég: ő nem tud csalni!"

Közepette ezen lelkesedésnek mégis egy bús gondolat lepte meg. Megemlékezett Amelina barátnéjának szavaire. „Mely boldogtalan volnék, monda magában, ha Amelina megvetne, ha közönséges szerályőrnek nézne." De majdnem kétségbe esett, eszébe jutván, hogy a nemtő is indulatososan szereti: legalább nem volt oka reményleni, hogy az e drága gyémántját, ezt a remekét a szépségnek valaha odaadná vágytársa szolgálata díjáúl.

Három nap múlt el már, hogy Amesztán a kedvest nem láthatta. Nyugtalansága leírhatatlan. „Hová lett ő? kiálta; tán elvitte a nemtő, vagy összeroskadt bánatja súlya alatt." A legszomorúbb, legfájdalmasabb gondolatok tölték el fejét, szívét. Negyednap esthajnalban végre ismét látta. Amelina közel volt hozzá, de őt észre nem vette. Ő pedig, a boldog ifjú, láthatá, hallhatá. Kevésbbé bús volt az égi alak mint egyébkor s szebb, mint valaha.

Amesztán öregbedő csodálkozással szemlélte; de mely elragadtatás, midőn ezen szavakat hallá barátnéjához intézni: „Kedves Szóphiám! hiába óvsz amaz ifjútól engem; hiába mondod, hogy csak megcsalni jött s bennünket veszedelembe ejteni: ezt ugyan nem hiszem soha, ily alacsony tettre ő nem született. Szemlélted-e deli termetét, nemes vonásait, gyöngéd részvételű pillantatját, melylyel rajtam csüggött? Ő engem szeret, ezt mondja nekem érzékeny ereje beszédének, melyet semmi tettetés nem tud utánozni. Nem bírom előtted eltitkolni indulatom: azon naptól fogva csak őt látom, hallom s igen is érzem, hogy szeretem őtet mindhalálig."

Fenn doboga Amesztán szíve e szavaknál. Hévvel omlott vére ereiben. Szerettetík s erről kétsége nem lehetett. Hiszen Amelina épen nem akarhatta őt ámítgatni, mert messze gondolta magától s egész őszinteséggel beszélte ki érzéseit, gondolatait: a bizodalom, a barátság kebelébe öntögette csak szenvedelme vallását. Azonban folytatá a leányka szavait: „Úgy van, azon perczenettől fogva egész valóságom elváltozott: remény szállt mellembe, s kies, vígasztaló gondolatok derítik fel lelkemet; mert ha valóban úgy szeret, mint mondá, mint szentűl esküvé, úgy jól tudod, csak tőle függ mindkettőnket boldogítni."

E szavaknál Amesztán figyelme a legfőbb polczra hágott; lelke Amelina ajkaiba tapadt, ki is ekkép folytatá beszédét: „Úgy van; csak bátorságán áll, bennünket boldogítni. Tudod, Szóphia! hogy egyetlenegy történet eldöntheti a nemtőnek felettünk való hatalmát. Tudod, hogy azon perczben szabadok volnánk, melyben férfiú e földre lépne, s hogy e kertek, e palota övék volnának azonnal kimentésünk díjáúl. Oh vajha e javak és kincsek egykor ama szép ifjúé lennének, kit láttam, kinek képe örökké él keblemben."

„Hah egek!" kiálta fel Amesztán hírtelen és a legnagyobb elragadtatásban: „csak ezt? S Ameline akkor enyém? s én — én ezen mennyei vidékek asszonyává tehetem?" Ekkor megmarkolta az arany rostélyokat s nagy hevesen és hatalmasan megrázkódtatta, mire a könnyenzárt kapúszárnyak megnyílának s ő kéjmámorban Amelina lábaihoz rohant: de nagy Isten! mily írtózat! — az eltűnt: a kertnek, palotának minden nyoma elenyészett; minden elszéledt légi illatokként, s a jámbor Amesztán ismét a maárání barlang torkolatja előtt látta magát, ugyanazon magányos pálma alatt, hol a jóltévő nemtő először tűnt fel előtte.

Ki írhatja le bámúlását, szégyenérzését, fájdalmát? Ereje ki volt merítve, feje földig legörnyedt, térdei remegének, kezei gyöngék a vén testet támogatni. Hosszú hószakál borítá be mellét; mély barázdák vonúltak el sápadt száraz arczain s tar homloka alig állhatá ki a leáldozó nap bágyódó sugárit. Oda volt egy percz alatt ifjúsága, ereje, szépsége. Borongó lélekkel, meredt szemmel, szinte kővé válva, merűlt gondolatjaiba a nyolczvanados agg. Pillanatjait fel nem meré emelni a földről, hogy netalán szégyene tanúiba akadjanak. De csakhamar félbetörte szomorú tűnődéseit

halk léptek hallása, felnézett és ráismert, kire? — Meledinre, régi barátjára, ki szintoly töredékenyen s meggörbedve ing vala feléje.

Jó ideig hallgatának, egymást bámúlva nézvén. Végre viszonlátások valamennyire megnyugasztá mind a kettőt. Meledin szólamlék meg előbb: „Ismét itt vagy, szépséges Amesztám?“ kérdezvén. „S téged így látlak megint, lelkes, elmés Meledin?“ mond a másik. „Fájdalom!“ kiálta mind a kettő. „Ifjúságunk rövid ideig tartott: de mi kerestük. Mit cselekvénk? — Bohó csinyeket. — Ugy van. Valljuk meg.“ Most elbeszélte Amesztán régi barátjának viszontagságait, s utána ez így kezdé történeteit beszélni.

„Tudom, emlékezel még, Amesztán! hogy a nemtő drága gyűrűvel ajándékozott meg, melynek ereje által minden embernek, ha szeme közé néztem, kitalálhatám titkait. Szép, fiatal, egészséges, tele erővel, visszatértem Ispahánba, a legragyogóbb remények seregétől körűllengetve. Képzeletemben már is gazdag voltam, hatalmas, dicsőséges. Hah! mely eszközeim vannak, gondolám, rövid idő alatt mérhetetlen javak urává lennem. Minden embernek kitanúlom gyöngéit s hizelkedem indúlatainak. Mind ezeknek s minden szerelmeiknek, cseleiknek, ármányaiknak hasznát fogom venni s tőlem fog függeni a föld legbölcsebb, legrendkívűlvalóbb emberének tartatnom. Előre fogom látni a jövendőt és soha meg nem csalatkozni. Ily képzelgések közt Zurfa kertjein által megérkeztem Ispahánba, büszkén jártam végig a pompás Shiarbach útczáját, midőn egy kisded vénasszonyt, palástba búrkolva látok velem szemközt jőni; karján kosár csüggött, mely valami titkot látszék rejteni. Minden hosszas meggondolás nélkűl karjánál megfogtam a dadát, fátyolát felvetettem s erősen szemei közé nézvén, mosolyogva szólék: „Ej, ej, anyuk! jól látom, hogy nem én vagyok az a boldog, kit keressz. Valóban, ha a pompaszerető Akelibe, a te urad, tudná mitévő vagy, bezzeg örűlne!“ Az öreg aszszony elnémúlt írtóztában s merevényen rajtam nyugasztá szemeit. „Ah! a Mindenhatóra kérlek s könyörgök, uram, el ne árúlj. Igaz, hogy Akelibe egyik felesége halálig szerelmes egy fiatal emberbe a városban s neki ezeket a gyümölcsöket és drága borokat kűldi; de a nagy prófétára kérlek, vissza ne élj e titokkal.“ Mivel az éhség és szomjúság majd hogy meg nem ölt, azt feleltem az öregnek: „Ne félj; de hadd itt ezt a kosarat, mert ma még egy falatot sem ettem.“ Amaz nem késedelmezett egy perczig sem, nekem hagyta a kosarat s elosont. Én félre vonúltam, ínyem kívánságainak eleget tettem s nevettem a viszontagságon, áldván nemtőmet, kinek varázsgyűrűje szerzett ily gyönyörű ebédet. Rád emlékeztem, Amesztán, egészségedért ittam s kértem a prófétát, hogy továbbá is kedvében és védletében tartson meg.

Erre házamba akartam menni, de eszembe jöve: mint fogom én magamat háznépemmel megismertetni, holott most fiatalabb vagyok ennen gyermekeimnél? Ha atyjoknak mondom magamat, kigúnyolnak, kiűznek. Fogtam tehát magamat s szolgáim gazdájának levelet írtam, melyben tudósitom, hogy egy véletlen útazás bizonyos időre elhagyatja vélem Ispahánt; s parancsolom, hogy

e levél átadóját egész tisztelettel fogadják s visszajövetelemig (melynek időpontját meg nem határoztam) úgy tekintsék akaratját, mint a magamét. Ezzel a levéllel mentem haza; foglalatja szerint fogadtatám s úgy uralkodtam mint az előtt, csakhogy más név alatt.

Másnap korán már Atmeidán gyönyörű piaczán termettem, hol a kereskedők kitárják a világ minden kincseit. Ott minden rendbeli emberek felett tehettem észrevételeimet. Vevő, kalmár, kiváncsi, szerény, becsűletes ember, kópé, nagy úr, udvarnok — minden ott tolongott. A varázsgyűrű ujjaimon volt, s nem kevéssé mulattam magamat, minden legtitkosabb gondolatját érzését a fel s alá hullámzó sokaságnak kifürkészvén. Itt egy török kereskedő Mohamedre, Abubégerre és Omára esküdt, hogy eladó portékáját harmincz tómányon vette, holott seméből olvastam, hogy csak harmincz rupiájába került. „Atkozz el Mahomed! kiálta, ha csak egy obolylyal mondok többet“; s mégis legalább huszonöt tómányt hazudott.

Egy másik különféle holmit tárt ki s a feléje közelgető fiatalságra kacsingatott. Ott olvastam szívében, mint vágyta azokat megcsalni, a mi el is sült neki. Igy minden portákának igaz becsét megismervén, azt tettem fel magamban, hogy a kereskedésre adom magamat: s így csalom meg az embereket, úgy nyerekedem rajtok, úgy gazdagodom meg, mint amazok. Míg így tűnődném, két udvarnokot láttam a királyi palota lépcsőjén oly szívesen ölelkezni, mint két barát hosszú távollét után; én szemeik közé nézek s úgy találom, hogy semmit forróbban nem áhítanak, mint hogy egymást felmészárolhassák.

Nem távol azoktól két más emberrel találkozom, kiknek egyike a másiktól kétszáz rúpiát kívánt, melyeket neki kölcsön ada. A szegény adós kétségben fetrengett; Ali sírjára esküdt, hogy egy kispénze sincsen, s képéből azt láttam ki, hogy ládájában ezer tómánynál több vagyon. Azt igérte, hogy egy hét mulva lerója tartozását s szívében azt tevé fel, hogy hét esztendő alatt sem fizeti ki.

Erre egy fiatal emberre akadtam, kit a legtetszetősb termet s ékes öltözet díszesített. Az halálig volt szerelmes egy fiatal rableányba s őtet jött látni, venni. Az örmény kereskedő Georgiából valónak állította, noha meg voltam győződve, hogy annak Tauris a hazája. Epen most engedte által egy vén szidó orvosnak harmincz tómányon s az ifjúnak szent György lándzsájára azt esküdte, hogy azt százötven tómányon nem adhatná.

Azonban nagy zajgás, tolongás támadt két kalmár körűl s én oda futék annak okát megtudni. Az egyik avval vádolta amazt, hogy őtet meglopta s tanúkat állított. Derogár ítélőszéke elébe vezettettek. Én elkísértem a bíróházba. A bíró mindegyikét magához hívta különösen s mindegyikkel titkon beszélgetett egynehány minutumig, azután egész méltósággal beűlt székébe. Én erősen ránéztem és láttam vonásaiból, hogy a tolvajt szabadon bocsátani, a meglopottat talpvágásokra fogja ítélni.

Alig voltam megint a szabadban, minden felől nagy hangon

zengett: Allah! Allah! kiáltás és az egész népség a mosé felé tódúlt s én vele. Jelt adtak az imádságra, s én homlokomat egész ájtatosságban a földhöz verdestem; de hírtelen felzavart épűlésemből a mollábok ordítása. Ezek mindnyájan egyszerre kiáltanak fel nagy zajjal s hatalmas jajsikoltással, szokott arczrándúlásaik közt: földre veték magokat, ott hengergődzének s fejöket hamúval boríták be. De én csodálkozva olvasám szívökben, hogy Mohamed kűldetését, a koránt, Álit, a nagy prófféta unokaöcscsét, a jámbor nép hiszékenységét magokban csak nevették.

Ezen színjáték különfélesége nagy mértékben gyönyörködtetett. Minden embernek gondolatjai és feltételei nyitva voltak előttem; a legnagyobb speculánsok képeiből kifürkésztem a legmesterségesebb szövevényeket s a legjobbat magamévá tettem, egykor ezek által boldogúlandó.

Most a nagyok társaságába szándékoztam belépni s magamat minden játékokban, ünnepekben kimutatni, mert a nélkűl, hogy a magam titkát elárúlnám, mindenkinek oly csodálatos dolgokat és igazságokat mondogattam, hogy közönségesen nagy és rendkívűl való embernek tartottak. Már mindenfelé elszállt hírem nevem, jövendőmről a legbüszkébb feltételeket koholtam, midőn nagy fájdalmamra észrevettem, hogy az egész világ, még azok is, kik örömmel látszanak szavaimat hallgatni, egyszerre elhagyának és mindenkép kerűltek. Mindenek, kikkel észrevételemet közölni elég vigyázatlan voltam, azokat oly valóknak találták, hogy félnének netalán felfedezzem az ő titkait is; engem hűtelen, gonosz embernek hírdettek s azt mondák, hogy az, ki engem Szanderon vizébe vetne, az emberi társaságnak nagy hasznot tenne.

Azonban mindaddig keveset tettem a magam szerencséjéért. Fényes alkalmat lestem, mely végre elő is adta magát. Egykor, midőn ismét az Átmeidán piaczán sétálnék szokásom szerint s minden elmenőnek vonásait vizsgálnám, véletlen nagy zajt hallottam. Azt mondák Shach Zéfi király fogna kijönni palotájából és Shiarbach nagy utczáján keresztűl minden hölgyeivel együtt zúrfai kerteibe vonúlni. A királyi lak kapúi megnyílának, a fehér márvány lépcsőkre a legdrágább perzsa szőnyegek teríttettek ki és Shach Zéfi minden nagyjaitól körűlvéve egész felségben lépdelt. Aztán egy gyönyörű arabs ménre űlt melyen számtalan gyöngyök, gyémántok, drágakövek tündököltek. A nagyok s az udvar urai is ritka szépségű paripákon nyargalának. Így indúlt az egész sereg a széles utczának. Az asszonyok ragyogó selyem és arany szövettel bevont hintó székekben vittetek utána. A fővezér a király mellett lovagolt, ki véle felette nyájasan látszék magát mulatni. Mellettem menvén el Shaeh Zéfi a szemébe nézvén, azt találtam nagyocska hangon mondani, hogy a körűlállók is megértenék: „Holnap a fővezérnek szerencséje lesz a selyem nyakzsinórhoz.“ Az egész nép kétes mosolygással pillantgata rám, újjakkal mutogata s kigúnyolta jövendölézemet.

Azonban eloszlik a sokaság, mindenki hazatért, de másnap reggel az a hír szállong szájról szájra, hogy a fővezér megöletett.

E mellett jövendölésem is elterjedt egész Ispahánban. „Ki lehet az? kérdezgeték egymást„ áz emberek, ki oly nagy mértékben birja a jósló tehetségét. Ő bizonyosan vagy a próféta lelkétől van eltöltve, vagy maga egy minden halandókon felül levő lélek.“ Minden társaságokban csak én voltam a beszéd tárgya. A hol megjelenék, összegyűlt korűlem a sokaság s elgondolhatod, hogy jól tudtam, kit keres a közkíváncsiság

Eddig még minden kedvem szerint történt s közel jártam czélomhoz. A Shach magához hívat, látni akar, velem szólni. „Mely szerencse!“ kiáltok fel magamban, „mely becsület! Mely okosan fogom e fényes alkalmat használni.“ Megjelenek az udvarnál, a király szent és dicső személye elébe vezettetem: szemtől-szembe láthattam fényében, nagyságában, hatalmában és fenségében. Lábaihoz borúlok, ő felhágy kelni, azt mondván: „Ki vagy te jövendölő? Ki mondta neked tegnap, hogy fővezérem ma meg fog halni?“ — „Legbölcsebb, leghatalmasb király!“ felelek, „Perzsiának fényes dicsősége, ki inkább tündöklöl, mint az égnek legragyogóbb csillaga! hadd valljam meg neked az igazságot. Én neked a legnagyobb szolgálatokat tehetem meg, mert egyetlen egy pillanattal keresztűl látom az emberi szívnek minden rejtélyeit, titkait. Meg tudom választani azokat, kik téged szeretnek, azoktól, kik gyűlölnek; felfedem mindazon titkos készületeket, melyeket ellenségeid ellen tesznek; egy szóval, nincs titok, a mi szemeim előtt rejtezhetnék.“ „Hogyan? esék szavamba a Shach, előtted nincs titok? erről meg akarom magamat győzni. Mondd meg, miért ölettem meg fővezéremet?“ — „Mert azt a vigyázatlanságot követte el, téged a próféta törvényeire emlékeztetni, melyek szerint a híveknek a bor itala meg van tiltva.“ — „Mit tettem tegnap, minekelőtte elalunnám?“ — „Uram! drága fűszereket szívtál arany pipádból és hat kehely shirászi bort ittál.“ — „Mit álmodtam az éjjel?“ — „Azt uram hogy te vagy a nap: a tenger bor, s te azt sugáraiddal felszívod.“ — „Kit hallgattam ki ma reggel?“ — „A khinai követet.“ — „Mit tevék az ő beszéde alatt?“ — „Nagy uram! aludtál.“ — „Elég!“ kiálta a király rettentő pillanattal, „félre szemeim elől. Én nem tűrök a földön embert, ki legrejtettebb gondolataimat tudja, ki szívem fenekéig lásson. El innen!“

Mely szomorú meglepés, barátom Amesztán! Mely írtózat fogta el minden idegeimet. Az alatt, hogy a legfényesb jutalmakról álmodoztam, Shach halálomat végzé el magában. Én kiléptem a palotából s alig voltam lenn az utczán, hirtelen nagy gyengeséget éreztem tagjaimban: térdeim inogtak, kezeim remegének, testem meggörbedt: melyemre hószakáll símúlt államról; gyűrűm oda van s én jaj! ismét nyolczvanad évemet sínlem.

A király őrei utánam siettek, hogy megöljenek. Azt kérdék tőlem, nem láttam-e épen egy magos, szép termetű és képű, valami húsz évű férfiút mellettem elmenni. Én reszketve mondám nekik, hogy nem. Eltávozásom oly tökéletes volt, hogy lehetetlen vala megismertetésem. Veszély nélkűl ballagtam át a nagy várost s

íme ide jöttem, téged itt találni reménylvén, s ah, nem reménylék hiába."

„Fájdalom, nem! viszonzá Amesztán! — Mindketten dőrék valánk, visszaélénk a nemtő adományaival. Vajha azokat visszaadná nekünk ismét!" „Esküszöm az égre! mondta Meledin bölcsebben használnók mi azokat ezentúl." — „Nem ti! viszonza véletlen egy gyöngéded szózat, melyet azonnal megismertek." A nemtőé volt. „Tévedtek barátim! ezen legújabb kívánságaitok mutatják, hogy a tapasztalás, sem ész nélkűl nem szűkölködik ifjúságában a halandó, s nem is tudatlanság oka annyi bohóságainak, tévedéseinek, hanem szenvedelmei, indulatai, melyek az észt s a tapasztalást elnémítják. Húsz hajótörés után a révész csak megint kivágy a nagy tengerre. A fiúk tudják atyjok gyöngéit s azokat még sem kerűlik. A kihalt népek hiába elődjei és tanítói a jövendőknek. A háború minden iszonyaival, a lázadás és öldöklés mint ekkorig, úgy mint e világ végeiglen vérrel és könnyűkkel fogja itatni a földet. Az éltes embernek ifjúságát és erejét visszaadni, annyi mint visszaadni balgaságait is. Te, Meledin! hiú voltál és szerénytelen s százszor levél áldozatja ezen gyengeségidnek. Ifjodjál meg újonnan s egy hajszállal sem lész okosb, mint valaha Te, Amesztán, szerelmes bohó voltál örökké, noha százszor meglakoltál szenvedelmedért. Csak megvalósodik nálatok is amaz arany közmonda: *Régi szokás megmarad.* Szűnjetek meg ostromolni az eget keménysége, igaztalansága felett való panaszaitokkal. A sokszorozott tapasztalás felébreszt hiú álmaitok ámítgatásaiból s ámbár kevésbbé édes az ébrenlétel az álomnál, nyugodjatok meg a természet közönséges törvényének dönthetetlen szükségén.

Függelék. Levelek.

I.

Levelek
Farkas Gáborné, Kisfaludy Terèzhez.

(1808–1821.)

1.

Szuszek, am. 17. July, [1808],[1]

Gute theure Theres!

Mit unbeschreiblicher Freude erhielt ich gestern Deinen Brief. Liebe Theres, nun ist wieder Alles gut, da ich Dein Herz noch nicht verloren habe. Auf die Räuber commandirt, sitze ich nun hier in Szuszek auf der Grenze Syrmiens, in einem Wald, wo selbst der Wanderer vor Entsetzen bei der fürchterlichen Wüstenei zurückshaudert.

Du beschuldigst mich, dass ich nicht schreibe. Du thust mir Unrecht. Wie viel Briefe schrieb ich ohne erhört zu werden, wie lang hab ich gebeten nur um eine Antwort — und dennoch hab ich nichts bekommen. Schon zwei vollkommene Jahre sind es, dass ich kein Schreiben vom Hause erhielt, und dass ich auf jede Hoffnung und jede Wohlthat Verzicht leisten musste.

Urtheile selbst, gute Theres, ob es billig war, meine Zulage zurückzuziehen, da ich sie nur 6 Monate genossen hatte — — Jetzt brauch ich nichts mehr, da mir deine Liebe kein Geld ersetzen kann — arm und kummervoll will ich leben, aber nie mehr Geld verlangen.

Grüsse den Gábor und alle Geschwister, und du Gute — lebewohl, ich küsse dich tausendmal in Gedanken, und bitte dich nicht gänzlich zu vergessen auf deinen dich ewig innigst liebenden Bruder

Carl.

Schreibe mir recht bald, denn nur deine Briefe, liebe Theres, können mir Linderung verschaffen. Auch ich will dir oft schreiben, aber nie mehr klagen.

[1] A leveleknél [ ] jelbe tett évszámok Bánóczitól valók, kinek szövege és jegyzetei a részben is alapúl szolgálnak.

2.

Zala-Apáthi, am 2. Oktober, (1808).

Theure Schwester!

Es giebt Augenblicke, und Tage, die den Menschen durch theure Erinnerungen vorbereiten und ihn höchst glücklich machen. So war es mir als ich dein Namensfest nähern sah; ich habe in meinem Herzen für dich, liebe Theres, die besten Wünsche aufbewahrt, aber meine aufrichtige brüderliche Liebe gebietet mir es, (sie) auch laut zu äussern, und dir das Gute, was ein Bruder und Freund seiner Freundin wünschen kann, zu sagen.

Schreibe mir bald, liebe Theres, und benachrichtige mich, wie es unserem guten Vater ergehe, wie dier, und Nanett.[1]

Neuigkeiten kann ich nicht schreiben, da in diesem Winkel nur die unwahrscheinlichen sich verbreiten; ich glaube, es wird ein Krieg, und (zwar) ein spartanischer Krieg werden.

Nun lebe vergnügt und zufrieden, dies wünscht dir Dein dich über alles liebender Bruder

Carl.

Wie gehet es deinem 2. Soldaten, Gábor?

Es gehen täglich Off(icier)e mit Avancement zur Irsurrection; auch ich könnte mit geringen Unkosten dahin kommen; aber Sándor[2] hat auf sein Versprechen vergessen — für einen Rittmeister währe ich eben recht.

3.

Ujfalu, am 28. July. 809.

Liebe Theres!

Zu stark ist noch die Erinnerung an die kürzlich bei dir so angenehm verbleten Tage: ich kann nun manches Schicksal so mir mein harter Stand aufbürdet, mit Gleichgültigkeit ertragen, da ich noch Eine weiss, die mit wahrer Liebe an mir hängt, und meine Leiden, die sich bloss nur auf ihre Abwesenheit beziehen, mit mir theilt. — Hier sitze ich nun in Ujfalu und die angenehmsten Stunden sind, die ich mit dir, theure Theres, in Gedanken zubringe, leider dass es durch stumme Buchstaben geschieht, und ich nur diese paar Zeilen, als Zeugen meiner aufrichtigen Liebe aufweisen kann, mögen sie doch so glücklich sein, die Hände meiner geliebten Schwester nie zu verfehlen.

Die üblen Nachrichten, die ohnehin fast schon unser militairisches Dasein vernichten, und unsere Würde entehren, will ich dir gar nicht bekanntmachen — uud übrigens wirst du mehr wissen, wie ich in einen Ort, wo man nur halb Menschen sieht. —

Wenn ich kein Soldat währe, so hätte ich der Nanett auf

[1] *Nanett Anna:* Kisf. K. testvérnénje.
[2] Kisfaludy Sándor, a költő, K. testvérbátyja.

ihren Namenstag damals gratuliert, wie es sich gebührt, aber gestern schlug ich einen slowakischen Kalender auf und fand, dass (er) schon vorüber ist: nun bleibt mir nichts übrig, als hietzo meine altagswünsche zu viederholen und mit ungeheuchelter Liebe das Beste zu wünschen. — Sie ist glücklich an Seite eines edlen Mannes, nun gebe der Himmel Zufriedenheit und Beharrlichkeit zu ihren Begleitern.

Auch dier könnte ich im voraus gratulieren, aber da höre ich auf zu schreiben, denn ich kann es nicht ausdrücken mein Fühlen — —

Lebe nun wohl, gute Schwester, und wenn du mich mit einem Schreiben beglücken willst, so adressiere deinen Brief über Egerszeg nach Lendva, wo ich (ihn) dann schon erhalten werde.

Lebewohl und vergnügt und nehme meine heiligste Versicherung, dass (ich) stets bin und bleibe Dein dich über alles liebender Bruder

Carl.

Meinen innigsten Gruss an den Gábor. Meinen Handkuss an den Papa, wenn Du ihn siehst.

Schreib mir doch, liebe Theres, den Taufnamen des Majors, dass ich ihm bei Gelegenheit Gutes wünschen und den Gebräuchen der Welt genug thun kann.

4.

Galambok, am 26. Dezember, [1809].

Liebe Theres!

Endlich ist dieser berühmte Krieg zu Ende, wir verlassen unsere diesmaligen Stationen, und beziehen unsere Friedens-Quartiere — Pesth. Mich freut dies geräuschvolle Leben nicht mehr — ich finde kein Vergnügen an den prunkvollen Sälen und Bällen in Pesth, in Vönötzk gefällt mir's besser und wenn ich auf eine Art auf ein paar Monat loskommen kann, so eile ich zu Dir und will bei Dir die Strapazen des Krieges ausruhen, denn in einer Stadt ist dies nicht möglich — —

Liebe Theres, glaube mir, ich bin nicht mehr gerne Soldat, wenn ich in Uniform herumgehe (was doch das Ehrwürdigste in unserm Stande ist) so zeigt man mit Fingern auf mich: *Dies ist ein österreichischer Soldat.* — Man hat Alles, Ehre, Ruhm und Zufriedeheit verloren und dermalen, wo die vielen Insurgenten-Officier e. die paar Tage dienen, die Propection, Geld oder was immer emporgeschwungen hat, eingetheilt werden und mich noch vielleicht bestehlen — das könnte mich wüthend machen und sie auf ewig zeichnen — oder sie und mich unglüklich machen.

Denke liebe Theres, und Du wirst einsehen, dass ich nicht unbillig bin. Aber was ist anzufangen? ich glaube das Verhängniss (ver)lachen, und in die Welt hineinleben, um nichts sich bekümmern und alles vergessend lustig sein — wohl dem, der es kann.

Neujahr ist angekommen. Du kennst mein Herz, weisst dass

(es) nicht im Stande ist, schlecht zu wünschen, und gar Dir, für welche ich bereit bin, alle Minuten zu bluten. Meinen guten Schwager grüsse. Sage ihm einen langen Neujahrswunsch in meinem Namen: ich habe ihm habe ihm 2-mal geschrieben, aber auf eine Antwort warte ich jetzt noch.

Hier in einem Winkel der Erde — mitten im Bakonyer Wald begraben, bin ich ein Poet geworden, ich habe schon vieles ersonnen. In diese Gegend wünshhe ich nicht merh zu kommen.

Was macht die Nanett?

Wen du mich glüklich sehen willst, so schreibe mir so einen Brief, dass ich 3 Tage daran zu lesen habe, denn ich kann von Dir — was mich schmerzt — sehr wenige Briefe noch aufweisen.

Lebe wohl und zufrieden, und denke an deinen, Dich über alles liebenden Bruder und Sohn

Carl OLt.

5.

Pesth, am 26. Februar, [1810].

Liebe Theres!

Sehr lange habe ich Dir nicht geschrieben, und auch nichts gehört. Diese Zeiten, wo sich die Menschheit alle Sorgen abschüttelt und blos ihren Vergnügungen nachgehet, haben mich nicht gehindert, denn es ist mir lieber, wenn auch nur in Gedanken mit Dir zu sein, als (in) einer rauschenden, hoch schwindelnden Gesellschaft: aber nur die Unwissenheit deines dermaligen Aufenthaltes. — Wir sind schon viele Tage in Pesth, und ich habe noch keinen fröhlichen Tag aufzuweissen. Ich wünsche dir, liebe Theres, bessere Faschings-Unterhaltungen.

Gute Theres! du weisst mein Unglück — und der Vater schickt mir doch kein Geld, um mich vollends zu equipiren. — Meine paar Gulden, die ich auf dem Land ersparte, sind ausgegeben, und nun habe ich nicht in dieser enormen Theuerung zu leben. — Um mich nur sehr einfach zu equipiren mit den Kleinigkeiten, die ich als Soldat haben muss, brauchte ich wenigstens 1000 Gulden, aber ich verlange nicht so viel, nur um als Bettler nicht zu erscheinen.

Ich habe hier müssen Schulden machen, um mir ein Kaput anschaffen zu können.

Der Obrist, der mir sehr geneigt ist, hat mir mit Gewalt 200 fl. aufgetragen, damit ich ihm mit Stand überall erscheinen könne. — Die Nagy Sándorn[1] hat mir 300 fl. gelehen, davon hab ich Hemden gekauft, die mich sehr hoch kommen, und bin nun so ziemlich ohne Vorrath equipirt — aber die Schulden (sind) nicht gezahlt.

Sei du wieder, gute Theres, Fürsprecherin für mich, meine

[1] Az Eszterházyak pesti ügykormányzójának felesége, ki rokona volt.

Liebe soll (es) Dir einst vergelten. Trachte, dass der Vater diese Summen erlegt, die ich bei Gott nicht unnöthig ausgab.

Grüsse mir den Farkas, Meyer,[1] Nanett und Alle. Liebe Schwester, ist denn keine Möglichkeit von diesem Stand loszukommen? gib du mir nur Rath, dem zu folgen werde ich mich stets bemühen — soll ich ewig mein Leben hier vertrauern? Ist es dein Wunsch, so thu ichs mit vergnügen; doch genug davon — ich könnte dir langweilig werden.

Lebe nun wohl, und mit Wiederholung meiner innigsten Bitte, die ich mit grösster Aufrichtigkeit an dich gerichtet, verbleibe ich ewig dein liebender Bruder

Carl.

Sorge nur, liebe Theres, dass ich den Óbristen befriedigen kann.

6.

Gute theure Schwester!

Obwohl meine Wünsche immer gleich sind, und sich an keine leeren Weltgebräuche binden, so kann ich doch nicht unterlassen, dir, du einzige Freundin, in voraus meine Glückwünsche abzustatten und auch in Hinkunft um deine Liebe (zu) flehen.

Nimm diese Zeilen als tumme Zeugen meiner echten brüderlichen Liebe, und lsse sie nicht aus deinem Gedächtniss, bis ich oder du lebest.

Liebe Theres, es ist die höchste Zeit, dass du dich um mich verwendest, denn ich kann einmal nicht mehr dienen. Warum, frage den Mayer, dem ich geschrieben, und unser erbärmliches Soldaten-Glück geschildert. Bestürme den Vater. Er kann dir nicht widerstehen, und wer könnte auch? — —

Mein alter Vámos will zu dir, absolute zu dir: er wird mit Abschied entlassen. — Schreibe, wenn du ihn willst. Er trink, aber (er) ist brav — doch rathen will ich es dir nibht. Der Sándor hat den Wunsch geäussert ihn zu bekommen; ich werde ihm sehreiben. Mir wäre (es) sehr lieb, wenn mein alter getreuer Diener gut versorgt wäre, der mit mir viele Stürme seit meiner frühesten Jugend ausgehalten, und stelle dir vor — um mich — um mich, der einzige, um mich geweint.

Ich kann die Thränen ihm nicht anders vergelten, als euch zu bitten, ihn so lang zu behalten, bis der Zufall, oder mein Schicksal mir bessere Tage zukommen lässt, und (ich) ihn selbst behalten kann.

Ich küsse und grüsse den Gábor innigst — und Du theure Theres, lebe wohl, und vergiss nicht und bleibe gut deinem dich liebenden Bruder

Pest, am 28. September 1810. *Carl.*

[1] Meyer, nyug. őrnagy, Anna férje.

7.

Pesth, am 5. May [1811].

Gute theure Theres!

Wohl dem Menschen, in dessen Ohren der Ketten-Klang der Gewognheit und Secatur wie eine sanfte Harmonie tönt; mir ist es nisht gegeben; ich will zu meinem eigenen Unglücke vielleicht abschütteln das Joch, in das ich nie freiwillig getreten. Liebe Theres, höre wass ich gethan — doch verkenne mich nicht. Durch eine redliche Offenherzigkeit und unglückliches Duell mit meinem Obristen in Collision, habe ich alla Freude zum Dienen verloren — da ohnehin gar keine Aussicht zum Avancement sich zeigt, und dieser unerbittliche Eigensinn meines Vaters mir zuhaus zu leben nicht erlaubt, noch dazu das schlechte Leben, da (ich) ganz verlassen, von Niemandem mehr Hülfe zu erwarten habe, was blieb mir übrig, als einen verzweifelten Streich auszuführen und zu quittiren?

Ich habe bereits meine Quittirung eingegeben, gehe nach Spanien, und kehre schwerlich, oder nie mehr zurück. Die väterliche und die Liebe meiner Geschwister sind ohnehin zu schwach, um mich hier aufzuhalten. Freilich, ein trauriger Vorsatz, doch gut genug für einen Menschen, der ohnehin wenig oder gar nichts zu hoffen hat. Ich überlasse mich meinen Schisksal, das mich entweder zum Glück oder ins Grab führen wird. Einige militärische Kenntnisse, die (ich) durch eigene Bemühungen erworben, werden mir gut zu statten kommen.

Dich zu verlassen liebe Theres, fällt mir schwer; dich — die (du) immer innig theilnahmest an meinem Schicksal — dich, meine zweite Mutter. Sobald meine Quittirung anlangt, komm ich zu dir, mich zu beurlauben — ich glaub, es wird bald geschehen. Der Vater sage ich nichts, bis ich für seine bisherige Gnade und Sorge mich bedanke und auf immer scheide.

Lebewohl, theure Schwester, und bleibe gut deinem dich über alles liebenden Bruder

Carl.

Grüsse und küsse Gábor, Nanett, Mayer und alle Bekannte.

8.

Liebe Theres!

Also auch von dir verkannt — ich glaube wenigstens, da du mir schon auf Birefe nich mehr antwortest. Dies könnte mich schmerzen — möge doch die ganze Welt von mir schlecht urtheilen, wie leicht könnte man das ertragen, doch wenn die geliebte Schwester, die mir einst Mutter war — wenn die auch auf mich vergisst, oder (mich) hasst, weil ich unglücklich bin — nun den — so gehe ich mit Freuden in die Welt, wohin mein Schicksal mich tragen wird — und werde die Augen derer auf immer meiden, die mich gerne für verloren halten.

Alle Supernumerairen werden entlassen, auch ich bin einer — ist es meine Schuld, dass ich 17 praetirt zum Oberlieut. avancierte, und nun gehen muss: nicht ich (allein), sondern noch 30 Andere — — Der Vater zürnt, hält mich für einen schlechten Menschen, auch gut — — ich gebe mir keine Mühe mehr das Contraire zu behaupten, und ohnehin kommt der schlchte Mench früher zum Glück, als der redlichste selbst — —

Liebe Theres, schreibe mir doch die Ursache deines Stillschweigens, schreibe mir, warum du zürnst — bei Gott, dieses könnte mich zur Verzweiflung bringen, wenn ich wüsste, dass du, die sonst immer mein guter Engel war, nun plötzlich in meine Feindin sich verwandeln möchte. Schreibe mir — und ob (es) deinem Bruder noch erlaubt ist, dir zu schreiben, oder noh einmal dich zu sehen und Lebewohl (zu) sagen. Wenn du (es) erlaubst, so komm' ich gegen Mitte dieses Monates zu dir — — doch unter der Condition, dass du mich gerne siehest. Wenn nicht, so wandere ich mit Schwermuth an der Seite in die weite Welt hin. Lebewohl, ich küsse der Gábor und verbleibe dein dich über alles liebender Bruder *Carl.*

Pesth, am. 1. August 1811.

Czím: A Madame Madame Therèse de Farkas née de Kisfaludy á Vönöczk. Ueber Raab, Papa, Czell.

9.

[Bécs, 1812.]

Kedves Tréзsim !

Ne hidd, akár mit mondanak felőlem — én sem theatrum pictor nem vagyok, nem is voltam, sem komédiásnét nem szeretek; tudod hogy olyik embernek legszebb tudományа mások tetteit rágalmazni. A Hanzival[1] beszéltem, ő is panaszkodik az öreg úr eránt, én nem — —

Májusban vagy hozzád jövök, vagy újra katona leszek, de de nem nálunk, ez új, megvehetetlen szándékom. Köszönöm hozzám való szivességedet; a jó Gábornak sajnálom hogy gyönge vagyok meghálálni barátságos tetteit; tudtam és biztam mindig abban a boldogságban, hogy ti engem még szerettek.

Bírja a Miska bátran az én részemet; hiszem elég fáradságába kerűl — nagyobba mint nékem annak a sinlése. Csókolom a Gábort ezerszer, mond néki hogy szívem tiszteli, és hogy az az egy kérésem még a sorstúl, hogy barátságát visszaszolgálhassam. És te kedvesem, légy békén irántam — én elkezdém pályámat és reménylem elvégzem, bármely tövises útra vezet — félénk soha nem voltam, és az atyám tűrni tanitott. Légy boldog! nemsokára többet és maradj a ki voltál mint én hív öcséd

Károly.

[1] K. K. testvérbátyja katona volt és mint tábornok halt meg.

Hanzi csókol Gáborral együtt.

Czim: Madame Madame Therése de Farkas née de Kisfaludy á Vönöczk.

10.

Bécs, 6-dik május, [1812].

Kedves Trézsim!

Sokáig nem írtam, mert nem tudtam mit írjak — dolgom nem igen jó volt, és azzal nem akartalak szomorítani, hazudni sem akartam és így inkább hallgattam.

Hogy nem hiába vagyok Bécsben, itt elküldöm a bizonyságot s hogy nem hiába töltöm az időt, mert e rövid üdő alatt nagy előmenetelt tettem. Vedd édes Trézsim a képemet, mint ha magam jönnék, és ne gondolj rosszat felőlem. Hibáztam eleget, sokat végbe vittem magam kárával, de alacsony soha se voltam, és inkább mintsem alacsonyságot elkövessek, inkább oda veszek. — Most haza nem mehetek, mert ezen mesterséget, melyet már annyira vittem, félbe nem akarom szakasztani. Ámbár szűk az erszény, de nem sokára meglátlak — és bizton szivemhez szorítlak. Irjál mentől előbb, és ha az öreg úr — értsd el — ha egy boldog gondolat jön a fejébe — példának okáért, hogy Károly fiának talán pénz hibázik — vagy — de nem is irok többet.

Írjál édes Trézsim — ha még szeretsz, és mostan szinte ostromollak a levelekkel, mert az idő rövidsége miatt sokat nem írok, pedig oh de sok fekszik szívemen. A jó Gábort csókolom, tisztelem ezerszer, és szíves barátságát ama szegény számkivetettel, ha az Egek egészen el nem hagynak, bizonyosan meghálálom; addig elégedjék meg teljes tiszteletemmel.

Légy boldog es írj mentűl, mentűl előbb és maradj a ki voltál; ez a kérése téged igazán szerető

Károlyodnak.

A Mayernét csókolom, mint él? írd meg, bár jót írhatnál, mert hidd el, nincs más örömöm, csak ha azt hallhatom, hogy szerencsésen vagytok.

Czím: A Madame Therese de Farkas.

11.

Pozsony. 10-ik június [1812].

Kedves Trézsim!

Te valál mindeddig balsorsomnak foganatos biztatója. A te emlékezete tarta meg talán olyik gondatlan lépéstűl, mely utóbb is szerencsétlenségemre vált volna. Most is drága leveled új erőt ád a változhatatlan környűlállással küszködni és napjaimat, ha mindjárt nem is rózsás úton, legalább csendesen folytatni. Vedd jólélek köszönetemet jótévő szerelmedért és azon bizonyítást,

hogy ha bár némely cselekedet ellenem mutat, belső érdemem mégis feltartám és szívem teljes bizodalommal hozzád közelíthet.

A világ hajlékony ítéletéről nem sokat gondolván, magamban új világot termeszték. — Néked egyedűl leírom éltemet; fontold meg; és ítélj azután tetteimről.

Bécsben lévén, hogy passzust Muszkaországba nem kaphattam — (és ha a nélkül elmenten volna, a néhai visszajövetelt elvesztettem volna) nem vala szándékom ott hiába élni és költeni; mert általláttam magam, hogy mennyire tarthat — de valamire magamat adni feltett czélom vala. A pictura régi kívánságom felébredt bennem, és magamat egészen reá szenteltem. A ki Bécsbe nálam volt és igazat szól, nem tagadhatja nagy előmenetelem és fáradhatatlan iparkodásom. De végre mégis adósságra szorúltam, mert egy oly mesterség minden ágának megtanúlása sok időt kíván.

Az Akadémiát elhagyván jól élhettem volna mindjárt, hacsak egy kis segítség lett volna a sokféle drága eszköznek megszerzéséhez — még most is azon szenvedek. Mert nagy munkába nem kaphatok, és a képírás, kivált ha az ember érdemét fent tartani akarja, csak alig alig táplál.

Ha akkor nekem az öreg úr csak kevéssel segített volna; hát most egynéhány ezer forintom a zsebembe volna és minden adósságomat kifizettem volna. De hogy, midőn így a keresetem ételemet csak szorosan adhatja? Az öreg úr azt írja, hogy szégyenli, hogy egy Kisfaludy piktorrá lett: egy más országban herczegek is azután élnek, és nékem mint piktornak mindig annyi böcsületem vagyon minden pallérozott nemzetnél mint egy szegény hadi tisztnek — elől tévén, ha a mesterség nemes ágát űzöm, melyhez nem mindennapi tudomány, meleg szív és egyedűl csak kevés embernek adatott talentum, tüzes phantasia, egy szóval nem közönséges elme kívántatik. Pirúlás nélkűl merem mondani, hogy némely adomány e szép mesterséghez bennem feltaláltatott, és ki még ezután esmért, lépésemet nem vádolta. — Segítség egyedűl hibázik, mert hogy mernék egy nagy képbe kapni, melylyel büszkén a halhatatlanságért küszködnék, hogy emelhetném fel magamat, midőn hitvány tanúltalan emberek módjára a kenyérért kell dolgoznom. Már több munkám akadt elől, melyért legalább 15 száz forintokat fizettek volna — fel nem vehettem, mert magamnak előre 6- vagy 700 frt ki köllött volna adni, és itt előre senki nem ád, mert előre nem tudja a mester érdemét, mely magát csak a munkában mutatja.

Engem a sors nagyon üldöz, mert a mit a természet adott, azt használnom oly nehezen engedi — egyfelől nevem — — vagy cselekedni mint más szegény ember fiaiból lett pictorok, nem engedi — másfelől szegényebb vagyok, mint a Lázás. Bécsben 49 tanúló vala Európa minden részeiből, és én, ámbár gazdagnak tartának, közöttük legszegényebb valék.

A Miska[1] itt volt és 150 frtot ugyan által adott, de amint

[1] K. K. testvérbátyja, győrmegyei főjegyző, utóbb alispán.

írtad, hogy ha szükségben lát, hogy többet adhat, arról elfelejtkezett — általában gondolom, hogy ő nem az én barátom, és titkosan az öreg urat ellenem bujtogatja. Igaz példája, hogy Óvárott az Andrássynál engem gyalázott, míg idegen, jobb szívű emberek hallgatásra hozták. —

Én soha nem jöttem volna Pozsonyba, ha a Hunkár[1] annyi levél által nem kényszerített volna és el nem hitette volna velem, hogy az öreg úr engem haza vár — szép várakozásokkal közelítek haza: de elfelejtettem kivel légyen dolgom és magamat héába soktól megfosztám.

Az öreg úr azt írja, hogy nem haragszik, ha elhagyom házámat és messze megyek: Isten néki tehát! még egyszer és hiszem legutoljára a vándor bothoz nyúlok — és avval a feltétellel elköltözöm, hogy Magyarországot soha ne lássam. Egy sírt mindenhol találok és remélyem oly szíveket is. —

Kedves Trézsim! értem nagy áldozatot tettél, hogy Győrre mentél lakni. Köszönöm szép akaratodat, ámbár talán karjaidtól örökre elválok. — Az a könny, mely szememben ég, minden háladásom. Menj oda, hol szebb békességben élhetsz. Gábor nemes szíve tudom, szerencsédet soha nem ellenzi. Én Olaszországba szándékszom és onnan, hova a történet és szerencse vezet. — Ha az öreg úrtól egynéhány száz forintot kaphatnál, vélem jót tehetnél — tőled el nem veszem. Avval az öreg úr tartozik, mert ő küld el. — Ha lehetne édes Trézsim — mentűl — de mentűl előbb küldd le Pozsonyba a delisancz által az előbbi adresz alatt. Az öreg úrnak szívem megbocsájt — mert általlátom, hogy ő csak egy nagyobb végezet gyönge eszköze.

Egy feltalálandó alkalmatosság által egy néhány theatrum darabokat és ifjúságunkat érdeklő rajzolatokat küldök — vedd azt, mint végső hagyományomat, mindenikben igaz érzésimet fel találod.

A Gábor mit csinál — elégedve van e? Talán az ő szíve is tőlem már elfordult. Nem! Nem! Még vagynak jó emberek.

Légy boldog és írjál kérlek mentűl előbb — ha kérésemet teljesíthetnéd, legalább egy órára Győrre mennék és ha láttalak, könnyebb szívvel válnék.

Igaz öcséd

Károly.

12.

Pozsony, 22-ik július [1812].

Drága Néném!

Vettem 13-án írt leveledet, melyből nyilván régi jó szíved kitetszik, és Gábornak hozzám való ssivessége — fájdalom hogy csak hideg betűk által tehetem erántatok való érzésimet nyilvánossággá.

[1] Hunkár Antal, jó barátja.

Vönötzkre elmenek bizonyára — 10-ik augusztusban már ott leszek. Ha mindjárt Győrre mennék is, ne gondold, hogy az öreg urat felkeresném. Én véle ezen a földön nem kívánok szólni, se őtet látni — mert az a fiúi szeretet, mely még eddig szívemben lakozott. most már, és valóban nem érdemetlen, egészen elmúlt: adja bár egészen nekem a világot, ezután igaz fia nem lehetnék.

Édes Trézsim. amint látom. te az írást nem igen kedveled, mert oly keveset írsz — írd meg, a Miska hová megy lakni Téthen és a Hánzi mit csinál? — Szeretnék néki írni. ha tudnám hol volna. A Sándorral mikor szóltál?

A Gábort csókolom ezerszer. mondd néki, hogy nékem egy ösmerősöm sincs. ki Pozsonyból Győrre menne a vásárba. Ha azt akarja teljesíteni mit mondott. de kéretem. csak úgy, ha nehezére nem esik — — tehát adja a delisáncz postára, ha lehet csötörtökön reggel és így szombaton megkapom.

Az öreg úrtól alacsonyság — ő nekem írja. hogy menjek el az országból és hogy az úthoz segíteni akar; most már megtettem rendeléseimet és szavát megszegi — — lássa.

Csókollak kedves Trézsim, légy boldog és légy jó hozzám, hát én is boldog lészek.

Testvéred *Károly.*

Adresszérozd — amint már tudod — a többi leveleidet is.

Czime: *Pressburg.* A Madame Madame Therèse noble de *Farkas* née de Kisfaludy á Raab. *Abzugeben gegenüber den Klosterfrauen.*

13.

Édes Trézsim!!!

Megbocsáss hogy oly soká nem irtam. de az volt az oka hogy bizonyos lakóhelyem nem volt, most már vagyon, és többet is fogok irni. — Most lakom a Károly templom mellett, szép szobám vagyon. és fizetek szolgálattal együtt holnapra 13 forintot — máskép itt minden drágább mint Magyarországban — üres óráimat pingálással töltöm, már egy egész portrét csináltam. most a Ferdinánd vagyon a munkában.

A környűlállás még nem engedi hogy elmenetelem felől bizonyosat mondhatnék. mert most nem kapni passust. mert egyedül a császáron függ ki, is az már többnek miolta ott vagyok megtiltotta — de most igen látszik a háborúhoz készűlni, és remélem hogy nemsokára feltett czélomhoz jutok.

Itt minden ember a muszkák részére hajlik — és annyi szabad írások Ferenczet gerjesztik a francziák ellen. máskép minden titokban mégyen; a cursus mindennap alászáll és a jó pénzt fel se veszik; pénzszükség nem látszik, sőt a luxus gyarapodni látszik — egy mulatság hibázik csak, mely addig itt gyönyörködtető vala, a balletok, mely 15-dik májustól fogva eltiltatott. A

császár Prágába ment és mindennap várjuk a nagy ujságokat — a francziák és a segédjei igen szöknek a muszkákhoz. Itt nagy a fogdosás, és minden szabadságosok visszatérnek a regementekhez. Bizonyos külső ujságot nem irok, mert ezerféle forog minden felé és egy sem igaz.

A Gábort tisztelem s csókolom számtalanszor, ha kocsit parancsol, itt mások és ismerősök segedelmével, kik a portékát esmérik, lehetne kéz alatt igen olcsón venni — a napokban is egy úri kocsit lámpásokkal 150 frtért adtak el; az ily alkalmatosság sokszor találkozik — és általában szeretném, ha valamit reám bízna, hogy szívességét igaz szolgálatommal gyengédeden meghálálhatnám. A Nánit csókolom és kérdem hogy szeret-e még? A Philipsbergné sokat emlegeti, és gondolom örömest lejönne az őszre, ha hinná — maga az úr a Mayer nem igen látszik kedvelni, és a Julit valamennyien gyalázzák. . . . .[1] köszöntetem.

Ha levelek vannak, kérlek födél kopertában küldd el és az adreszom: Monsieur Mr. Charles de Kisf. abzugeben bei Herrn Magistrats-Secräter v. Hanischeg, im Bürgerspital im 11. Hofe die 12-te Stiege im 2-ten Stock, és írjál sokat — sokat; mert mi volna kedvesebb olvasnom, mint szeretett néném drága levele.

Ha valami változás történnék, mindjárt megírom, addig is Gáborral együtt ezerszer csókolván maradok igaz s igazán szerető testvéred *Károly.*

Bécs, 27. Maji 1813.

14.

Bécs, 15. July 1813.

Kedves Trézsim!

Megilletődtem, megvallom leveleden, nem azért; hogy egy nyilvánságos személy gyermeke atyjának vall, vagy akar vádolni, de hogy te felőlem rosszúl kezdel gondolkozni és megcsalatottnak tartod magadat. Én részemről mindig a régi vagyok, a világ akármit gondol, nékem mindegy — jó vagy rossz ítélésre nem vigyázok, de ha te, kihez életemben mindig nyílt szívű voltam, ha te is haragudnál reám, ezt fájdalnám. Igaz, a leány bejött a télen a kis szobába, de én látván, hogy oly nagy K—, megvetettem, a mint láttad és valóban nem volt képmutatás hozzá való viseletem egyebet nem tudok felőle mondani, csakhogy nincs esze, hogy magának jobb patronust nem keresett.

Mentől tovább itt vagyok, annál idegenebb leszek az atyámhoz, már alig tudom, ha él-e? itt többszöri magányosságomba visszakérődzöm sorsomat; öszve tevén minden hibámat, azt talán lom hogy ily bánást meg nem érdemlettem. Minden fiú érzemény elhagyott, és egy titkos ösztön a világba kerget. — Nem gyengeség, sem más indúlat, hanem igazi gonosz szív oka mindennek. Én tudom, többé nem látom, keressen magának jobb fiat én lemondok atyai kezéről és meg is írom teljes becsülettel néki.

[1] Itt két szó olvashatatlan.

Megfogadtam ugyan, hogy Bécsben maradok, de a környűlállás nem engedi, azért meg ne illetődjél drága néném, ha hallod elmenetelemet, bár ne volnék ily síkos úton — és közel hozzád csendesen élhetnék. Még két holnapot itt töltök, nézem mint forog a világ, és aztán oda, hová a történet vezet — mindenhová, csak vissza nem.

A Bódi[1] nem tartotta meg szavát, kértem hogy Sauran levelét nékem küldje által, hogy magam oda vihessem — de két levél után nem felelt és csak a Nedetzky püspöktől tudtam meg, hogy Saurannak már írt, nékem még most se; nekem mindegy, úgy is Sauran semmit sem tehet s nem jó ember.

Ha az országban insurrectio találna lenni, oda elmennék, ha nem tovább indúlok.

A Gábort csókolom számtalanszor és kérem, hogy el ne vesse irántam való barátságát. A Nánit csókolom, hallom neve napja leszen, azért minden jót, tudom, hogy haragszik reám! —

Édes lelkem, ha levelem jön, légy oly jó és új adresz alatt küldd fel hozzám; az adreszomat hiszem tudod — és máskép légy boldog és békességes, maradj a ki voltál, ne higyj minden szóra és hidd el, hogy én szeretlek és tisztellek és akár mi lesz belőlem, de téged — — el nem felejt, a te igaz öcséd

Károly.

15.

[Bécs, 1813.]

Kedves Trézsim!

A környülállás még most nem enged néked valami bizonyosat írni, de reményem, hogy egynéhány napok mulva többet írhatok. Egy társra már akadtam, a ki egy gazdag és máskép is élemedett ember, semmi bizonyos ujságot írni nem tudok, mert minden dolog legnagyobb titokban folyik.

Tíz nap múlva az új szállásomra megyek, melyre igen szerencsésen akadtam, 10 frt egy holnapra, és tisztogatása a ruhámnak 1 frt 30 kr. — addig ne felelj a levelemre, míg a postán egyet nem küldök, mert akkor megírom az adreszt és a háznak a numerusát.

Itt lassankint elélek, (a) szükséges ruhákat már megszereztem Édes Trézsim, nem sokára írok többet, most még nem vagyok egészen rendben.

A Gábort ezerszer csókolom, ha netalántán kocsit vészen, hát én kéz alatt itt olcsón megkaphatnám. Kérem hogy emlékezzék meg rám —

A Meyernét is csókolom és Sándort s Bódit.

És neked édes Trézsim maradok igaz örökös szeretettel illető öcséd *Károly.*

Czim: Madame Madame Therèse de Farkas née de Kisfaludy s Vönöczk.

[1] Kisf. Boldizsár, K. testvérbátyja. — K.

16.

[Bécs, 1813.]

Kedves édes Trézsim!

Szavamat megtartom — mindet — mindent örömmel végbe viszek, ha legkisebb, kedvedet tölthetem — s hogy is ne követném, midőn kívánságod a legszentebb szeretetnek boldogító kútfeje — jöjjön akár mi, míg te élsz nevetem a sorsot.

Sehová nem menek, mert nem kell esméretség, a szív tájéka igen csendes, csak hozzád fordúl. Voltam a muszka követnél, de azt kívánta, hogy magamat örökre obligáljam a szolgálatra. — De talán még hazámban is boldogúlhatok, azért örökre el nem menek.

Írj mentűl hamarébb, hogy tudhassam az otthoni dolgokat, az öreg úr volt-e már náladʔ vagy örűl-e elmenetelemnek?

Más nincs hátra, csak az az egy kérésem, hogy emlékezz meg téged igazán szerető *Károly*.

17.

Bécs, 16-ik 9ber 1813.

Kedves Trézsim!

Nem tudom mi oka lehet, hogy most a Niederreuter által nekem csak haragot izentél —— holott én már teljes szívvel vártam tőled egy levelet. Írj mentűl előbb, hogy ha lehet, legalább magamat menthessem, ha nem: megvallhassam — mindenik könnyebben esik. Én két levelet írtam, az egyiket postán küldöttem Vönöczkre, de választ nem vehettem.

A mi engemet illet, édes Trézsim — mindig a régi állapoton vagyok, előmenetelt teszek a picturában és a télen egészen ki akarom tanúlni — azután a mint a környülálás hozza magával, vagy vándorlok, vagy — — a mit a sors ád.

Azt már tudod, hogy Hánzi kapitánynyá lett. Én nagyon örűltem a hirnek, és még jobban, midőn a Démscher agensnál az öreg úrtól egyszer 500 f., máskor 820 forintokat számára láttam. Hasznát veszi az equipirozásra, mert a lovak itt igen drágák. A híreket ugy is tudod: minden jól megyen, három Colon már a Rajnán túl vagyon és a kölcsönt visszafizetni sietnek. — —

A Gábort számtalanszor csókolom, már talán nem is tudja, hogy élek vagy halok. Ha a szerencse még egyszer Vönötzkre vezet, majd lepingálom. Szeretném látni s hallani, mit mond most a franczia veszedelemről, és egyet disputálni. Valóban most érzem szenvedő szívvel szeretteteket, most midőn elhagyva idegen gyanánt éldegélek, mely igaz barátsággal voltatok hozzám, és hogy oly szerencsétlen vagyok, hogy azon barátságot csak puszta szavakkal tudom meghálálni.

A Nánit, Májert köszöntöttem.

Édes Trézsim, mentűl előbb irj sokat a Sándor, Bódi, Miska felől. Uram atyám emlékezik-e még reá, hogy hét gyermeke volt? Ha nem, hát ne is haragítsd a hetedikkel. Nem ártana, ha valamit küldene, itt hasznát vehetném — és szügséges is lenne.

(Köztünk szólván) a Philipisbergné a mint észre vettem, öcsesével együtt alig várják a Mayer halálát: már osztoztak, hogy a hir jött, hogy rosszul vagyon, és Ferdinánd ki is mondta nékem, hogy mely processust indít, ha mink megcsalnánk és előszámlálnak mindent, a mie vagyon, és mint gondolom, többet. *Mely ritka az igaz szív.* Elég erről. A Náninak ne mond, hogy oka ne legyek valami ellenségeskedésnek.

A portrémat elküldöm, melyet magam csináltam, ha a másik kész lesz — most légy boldog és emlékezzél meg néha téged igaz szívből szerető s tisztelő öcsédre *Károly.*

A levélre írd:

Abzugeben in der Allee Gasse. No. 555., im 2. Stock — Hausstthür No. 11.

18.

Kedves Néném!

Igaz szívbéli örömmel most is csak azt a régi áldott szívet találom benned — balsorsomnak itt a határa, míg Te magadtól nem taszítasz, szerencsétlen nem lészek.

Teljes szívből tudom: kívánod hazajövetelemet. De édes Trézsim, még egynéhány hétig várnom kell, azután haza sietek! Esmérem Gábor barátságos szívét, és tapasztalt embersége újra bátorságot ad. Ne hidd édes Trézsim, hogy én itt jobb napokat éljek mint Vönöczkön, mer többnyire magányosságban folynak óráim és kedves foglalatosságom az időt rövidíti. Bizonyos lehetsz benne, hogy ittlételem mindenre nézve többet használt mint ártott.

A veszprémi püspököt éppen most pingálom. —

Csókolom a Gábort és téged ezerszer ölelve maradok téged igazán szerető öcséd *Károly.*

[Bécs], 23. Jul. 1814.

19.

Bécs, 21. Juli 1815.

Kedves Néném!

Niederreuter levél helyett azt az üzenetet hozta, hogy haragszol reám. Sajnálom, hogy oly könnyen kész vagy felőlem rosszúl gondolkodni és hitelt adsz minden rágalmazó hírnek: én részemről hidd el, mindig régi voltam és remélyem, ha igazán megfontolod sorsomat, hogy megszűn haradod.

Uram atyám írt egy csúnya levelet, melyre ha felelek, tudom örökre elválunk. Azért szid, hogy én itt úgy gavalléroskodom és traktálok, leányokat tartok és több efféléket, melyeket ha teljesítni akarnék, legalább 20.000 frt jövedelem kellene. Elhallgatom és csak azt vélem: Bár igaz volna!

A Gábornak mély hálaadással köszönöm hív gondoskodását, és ha van a földön igazság, hát visszaszolgálom néki. O az az Egy — — ki eddig magának mindig híve maradt.

Ha már te is édes Trézsim rávehetted szívedet engememet gyűlölni, ne tagadd meg azért tőlem utolsó kérésem. A nagy drágaság itt tovább élni nem enged, azért életemet másfelé fordítom. De itt egy néhány jó embereknek adósa vagyok, melyektől oly mindennapi módon elválni nem akarnék. Menj azért Sümeghre és beszéld rá a Bódit, hogy küldjön nékem 300 frtot, hiszem kezébe tartja a zálogot. A Gábort is kérem erre a tárgyra. Mely summa most engem újra felemelne, és véle vagy haza, vagy másfelé elindúlnék. De mentűl, mentűl előbb, minden óra drága. Ha a Gábor hozzám még oly barátsággal viseltetvén, a dolgot, melyen nem is kételkedem, végbe hajtaná, kérem hogy abból a summábúl még otthon a Niederreuternek, ki nékem itt 40 forintokat kölcsönzött, mindjárt lefizesse — a küldendő pénzt vagy levelet is ő általa legkönnyebb és szaporább úton megkaphatnám!

Én egynéhány napra a falura megyek egy familiát rajzolni, azért a levelet igy adreszérozd kérlek, mely módon minden bizonynyal megkapom. *A Mr. Mr. Charles de Kisf.* abzugeben auf der Wieden No. 1. im 1. Stock beym Hern Martin von Schärmer, an der Carlskirche, neben Zukerbäcker Haus.

Ezekkel csókollak ezerszer a Gáborral együtt és maradok szerető testvéred *Károly.*

Czim: A Madame Madame Therèse de Farkas née de Kisfaludy á Vönöczk.

20.

Pesten, 10-dik Marcz. [1817].

Kedves édes Trézsim!

Soká nem írtam — de az okát tudom elgondoltad, hogy esmérvén jó szivedet, balesetekkel terhelni nem akartam. De hogy igaz szerelmem emlékezetén ne kételkedjél, mindent megírok.

Pestre jövén a Heplernéhöz szállottam és ott régi szeretettel fogadtattam. Nedves szemmel szorított az asszony melléhöz, mert az elveszett jó leánya fájdalma látásomnál újra felébredt. — Nékem az ideutazásom még bennem lakozó jó kedvem elvesztésébe tellett, mert balsorsom épen ide vezetett, hogy lássam azokat is, kik még szeretettel rajtam függtek, végromlásnak eredni. Gondold el édes Trézsim! Heplerné bankrótot csinált — ennek a holnapnak 22-dikén már a házát is eladják. Semmi gonoszat és csalást nem gyanító szíve vitte annyira; gondold mely érzéssel nézem ily hires és eddig bőségben élő és valóban jó embereket a szegénységnek és szükségnek ellent menni — és magam abban lévén, nem tudni segítni.

Midőn Pestre jöttem, tehát egynéhány esmerősim reá beszéltek, hogy a Magyar Museumban szolgálatot vegyek — én kész valék legnagyobb örömmel, és már minden meg volt csinálva, csak éppen a Palatinus resolutiója hibázott. Én oda oly állapotban léptem volna, hogy bizonyosan magamnak nevet szerezhettem volna. Mert a szépmesterségek custusává akartak tenni. A Director már

be is adott a Palatinusnak, és én örömmel vártam a legjobb kimenetelt, annál inkább minthogy minden kívánságom bételjesedett volna és az a hiedelem, hogy annak a hivatalnak teljesen megtudnék felelni, felemelt, hogy a Palatinus egyszerre azt mondotta: — — „Ich kann ihn nicht anstellen, ich kenne ihn! er hat schöne Talente, aber ist unbeständig, würde uns, wenn wir ihn am besten benöthigten, sitzen lassen". Ezek voltak a Palatinus szavai. — Ki irt le úgy nála nem tudhatom — és nem is merek nagy háborodás nélkül reá is gondolni!

Im látod édes lelkem, hogy a szerencsének nem vagyok választottja. Már most nem tudok mást csinálni, hanem a vásár után Erdélybe menni — vagy egy bátor lépéssel egyszerre mindennek véget vetni.

A Gábort ezerszer csókolom és köszöntetem. Légy boldog.

Károly.

21.

Pesth, 27-dik Marcz. 1817.

Édes Trézsim!

Mi az oka hogy nem felelsz? Elgondolom ugyan, de mégis remélyem, hogy igaz szíved a bal környűlállásokon magát felemelni; és melledben még eræntam mentséget találsz.

Nekem most nehéz napjaim vannak, nem magamért, de azokért kiket szerettem, böcsültem. Látni oly jó embereket, kiknek szív és ész tulajdonok vala, az idő nehezétűl elragadtatni, és csak azért, hogy jobbak valának.

Szegény Heplerné halálán vagyon. Bár mentűl előbb végezné, mert ha igaz hogy Isten vagyon, ő bizonyára szebb sorsra mégyen.

A Gábort csókolom! és kérem ha reá érne, hogy írna.

A Hánzinak legjobb dolga vagyon. Pénze elég és nincs mire költeni. Én igen régen nem voltam nála és nem is menek. A mi kevés jó volt benne, abból is az udvari élet kivetkőzteti — kinyíltság helyett bizonyos czeremóniát vett fel ámbár a feje nem elegendő azt igazán játszani.

Mentül előbb Pestről elmenni szándékom. — Írjál lelkem, meddig maradsz Győrött, hogy utóbbi leveleim hol keressenek.

Légy boldog és csókolván maradok igazán szerető testvéred

Károly.

Épen jó alkalmatosság akad, a Hunkár haza mégyen. Én kértem tőle 100 frtot. Az öreg úr tudom megadja néki, mert azokkal Pestről elmenek. —

Fordítsd reá minden tehetségedet kérlek, hogy azt a pénzt megkapja —

Csókollak ezerszer.

Czím: *De Pesth.* A Madame Madame Therèse noble de *Farkas* née de Kisfaludy á *Raab*, abzugeben in Messlerischen Hause, gegenüber den Klosterfrauen.

22.

(Pest), 21-dik 7ber 1817

Édes Trézsim!

Én írtam, azt tudom, midőn hallám, hogy Győrből elköltöztél, de te nem feleltél.

Én még most is Pesten vagyok és se nem jó, de rossz állapotban se — csak a középszerben élem napjaimat. Sokon keresztűl esvén, csak azt sajnálom, hogy titeket láthatlak oly ritkán. Mert a többi világ nékem egyforma játszóhely, hol örökkén szomorú s vígjátékok változnak.

Hánzit ritkán látom és udvari képét mint lehet kerűlöm. Pünkösdi királysága egy kis szelet támasztott benne, bár tovább tartana.

Mit csinál Gábor Vönöczkön? elfelejtette-e már Győrt? És gondolkodik-e még reám, mint én ő reá; kérd őtet további barátságáért. Te tudom megelégedett vagy és méltán.

Én Heplernétől már 4 holnapja hogy elmentem. Szegény nem legjobb állapotban vagyon, mert bankrótot csinált és a házát is el kell néki adni. Nyilván kilátszik a sors rendölése, mert engem véle oly szoros szövetségbe vetett. — De vége mindennek. Szegény asszony már 3 gyermekét a sírba kísérte, csak még engem hív fiának.

Az öreg úr hogy vagyon? az Isten tartsa egészségben, hogy utóbb által láthassa mely gyönge feleletet küldött erántam Nagy István consiliariusnak, ki írt néki, ámbár tudtom nélkül, hogy tudniillik haragja az anyaölésből támada. — Hiszem több oka volna reá, és felette csudálom, hogy oly tudós és tapasztalt öreg úr nem tudta máskép végezni, mint hogy: *Szívem már egészen megvásott.* De ezután én sem kimélem, a kezemben van némely ezköz magamat megboszúlni. Átkozom bár, azért mégis élek — és hidd el lelkem, ha te nem volnál, én vádolnám a sorsot, hogy e fajt közé vetett. A Bódi is uj contractusra akar lépni és a jószágot örökre megvenni, a holdért, gondold meg nagylelkűségét, 100 frtot igér.

Ha a Vidos vissza utaz, kérlek édes Trézsim küldjél nékem egy lepedőt, hogy 2 legyen.

Csókolom a Gábort ezerszer és mond neki, hogy igaz tisztelettel emlékezek reá és te jó lélek élj boldogúl. Maradj a ki voltál és engem szerencséltetsz. *Károly.*

Czím: A Madame Madame Therèse de Farkas née de Kisfaludy à Vönöczk.

23.

Kedves Trézsim.

Vettem leveledet és a vásznat, mind a 2 lepedőt megkaptam és köszönöm igaz testvériszeretetedet! több lepedő most nem kell — beérem avval a hárommal sokáig.

Én részemről jobb szeretem, hogy Győrött laktok, mint ott

Sümeghen, hol valóban idegeneknél rosszabb testvérek laknak — itt legalább ment vagy attól a lelki fájdalomtól, és messze minden apró nagyságtól mégis jobban megelégedve élhetsz.

Hánzit nagy ideje nem láttam; kerülöm őt. Hanem a mint hallom, igen büszke. Nagy lábon él, traktál, ámbár társasága nem igen különös. Nékem még azt se mondotta: *Károly hogyan élsz?* Valami 3 hónapja együtt voltam vele, akkor is az öreg urat szidta. Így rontja a szegény öreg úr minden földi üdvösségét. Nem talál szívre, mert magának nincsen: és ha ma holnap elköltözik, egy igaz könny se gördűl sírjába, és azok is átkozzák, a kiknek még jót tett. Valóban nem kívánatos se élte se halála. —

A mint én élek édes Trézsim azt elgondolhatod: a környűlállás rabja és így a környűlállást ragadom, a mint jön úgy veszem — és a jövendő reményit keblemben hordozom. Tálán üt az óra és nékem is felderűl még egyszer az egem.

Hej lelkem csak egy órát lehetnék veled együtt, de sokat tudnék beszélni. Mikor látlak megint? És te is oly igen-igen ritkán írsz — írjál édes Trézsim egy hétig egy levélen, csak hosszút írjál, hiszen eleget tudnál. —

Ki vette ki a jószágot árendába? írd meg, hadd tudjam én is. A Miska mit csinál? Már hány gyermeke vagyon? A Gábor mint múlatja magát és meg van-e elégedve? — Mondd néki tiszteletemet és hogy szívemből csókolom

Légy boldog édes Trézsim és hidd el, hogy mindig igazán szerető testvéred marad öcséd *Károly.*

[Pest], 12. Deczember, 1817.

24.

Pest, 4-ik 9ber, [1818]

Édes lelkem Trézsim!

Én szerencsésen Pestre jöttem és mindjárt egész városnak magam elhíreltem uram atyámmal való megegyezésemet; abból az okból, hogy többé reám senki ujjal ne mutasson. Minden esmerősim nyilván örűltek rajta: a Stettner[1] sírt örömében és azt mondotta, hogy ha Győrött keresztűlmégyen, felkeres benneteket, hogy azt az egy pár embert megláthassa, kikben oly jó szív lakik! —

A mi engemet illet, én megvallom, hogy csak az egész dolog annyira érdekelt, mennyire a te ritka testvérséged és Gábor szép barátságos szíve oly másolhatatlan valóságban előttem ragyogtak. Mert ha uram atyám egészen megváltozott volna, tehát vagy félre vetvén méltatlan haragját eleibe bocsájtott, vagy többet segített volna.

Én az úton alig ettem, hogy csak pénzt vihessek Pestre és annyi mégis maradt, hogy magamnak ruhát csináltathassak, de bezzeg élelemre alig tart 14 napig. — Ha uram atyámtól valami mó-

[1] Stettner Márton.

don egy-két forintot nyerhetsz — küldd le mindjárt levélbe, de ne frankozd a levelet. — Adósságot nem örömest csinálnék, mert a miben Győrött megállapodtunk, a tavaszig bizonyára végre hajtom.

A kardomat nálad felejtettem, ha valami alkalmatosság adja magát elő, küld le kérlek, mert a nélkűl nem szeretek lenni.

A Jancsi szörnyen hidegen fogadott — talán azt gondolta, hogy Győrről annyi kincset hoztam.

A Hunkár igen haragszik a Fáni[1] levele miatt, azt mondotta, hogy csak minket tekint, máskép nem is felelt volna — mint hogy őtet oly szemtelen pletykaságba keverni akarják, melyre még gondolatja se vala. A mint én tudom, nem is olyan ember.

Írj minden esetre édes Trézsim! és mentűl előbb ha szeretsz — én hidd el, nem fegok adósod maradni, és a levelet így adresszérozd:

Abzugeben in der Bastei Cassa im Baumgartnerischen Hause.

A Gábort ezerszer csókolom, és vegye igaz köszönetemet igaz részvevéseért. A Nagynét tisztelem. Te pedig édes Trézsim, légy boldog és szerencsés és ha öcsédet is boldognak kívánod látni — tehát szeresd tovább is, téged szerető

Károly.

A kis Nánit csókolom.

25.

Pest, 1. Márcz. 1819.

Édes Trézsim!

Minthogy már minden veszedelmen túl estem, hát megírom, mi történt velem.

Gondold meg lelkem, nékem a felette való nagy egészség és sok vér majd halálomat okozta. Februáriusnak 2-ik napján éjjel 1 és 2 óra között a szél megakart ütni — és ha eszemet elvesztem, elkerűlhetetlenűl eltemettek volna. De én magam kontójára eret vágattam és avval magam megmentettem. A doktorok azután még több véremet elvették, úgy hogy majd 2 itzére mégyen. Most már megint egészséges vagyok és által látom, hogy a kőzépút legjobb és hogy az igen erkölcsös élet a tüzes embernek ártalmas. — Feleség kellene — de hogy? — —

Az öreg úr mit csinál? csak nem akarja felnyitni adakozó kezét? pedig nem ártana, mert betegségem mindentől megfosztott. — Jancsi nálam se volt, nem is kívántam. Hunkár és Nagyék több részvételt mutattak.

Most Győrből bizonyosan lejönnek a vásárra: írj édes Trézsim, légalább azt hogy egészséges vagy és még reám gondolkoztál. Írd meg, hogy mulattad magadat a fársángban és mi történik Győrött? A Gábort csókolom ezerszer — egészséges-e? melyet néki is kivánok.

Ujságot nem tudok írni, csak hogy örökké az eső esik, és Pesten térdig való sár vagyon, és sok ember hal és bankrotéroz.

[1] Kisfaludy Mihályné.

A Nagynét tisztelem — és téged lelkem számtalanszor csókolván maradok téged igazán szerető öcséd

Károly.

A kardot megkaptam és köszönöm. A quártélom Bástya utczában Baumgartner házában.

26.

Pest, 28-ik május, [1819].

Édes Trézsim!

Mai napon vették elő főpéczi pörünket és ím elküldöm atyámnak a sententiát. Magának írtam volna, de nem mertem néki alkalmatlankodni, mert egy tiszttől néki írván, nem is felelt. — Hogy pörünk oly jó végbe ment, azon kérkedés nélkül én is sokat segítettem, mert több bírák házokba járatos vagyok, kik irántam jól szívességgel viseltetnek.

Én nékem új élet látszik derűlni — ha egészségem lesz, még talán egészen szerencsés lehetek.

Hogy vagy édesem, remélyek a vásárra tőled egy levelet. A Gábort csókolom és téged gondolatomban mellemhez szarítlak és örök szeretettel maradok igazán szerető öcséd

Károly.

Mondd meg u(ram) atyámnak, hogy midőn pörét referálták, a Vermes prókátora se volt Pesten, hanem Somogyban és így az egész imformátió nélkűl ment oly szerencsésen végbe.

-7.

Pest, 6-ik August. [1819].

Édes Trézsim!

Vettem leveledet, a melyből mély fájdalommal értettem, hogy téged ezután soká, talán igen soká nem láthatlak; minthogy Sümegre mész lakni, én pedig oda nem mehetek és így ez az örömtől is meg vagyok fosztva, téged minden esztendőben egyszer láthatni.

Nekem hála az egeknek most jó egészségem vagyon és a mi a külső állapotomat illeti, eleget igyekszem azt állandó helyre állítani, talán ha épen minden fátum ellenem nem dolgozik, nem sokára szabad szemmel tekinthetek a világba.

Nagyék lementek; de bezzeg szép hamisságban maradok, mivel én azt mondottam, hogy az öreg úrral megbékéltem és most megtudják, hogy nem igaz. Ámbár én oka nem vagyok, mégis bánom; intézd el a dolgot, a mint legjobbnak találod — — bár az öreg úrral ne szólhatna az öreg Nagy, mert bizonyosan összevesznek.

Csókolom a Gábort, ki(s) Nánit. Írj mentűl előbb — de bizonyosan és szeresd téged tisztelő, szerető

Károly.

Czíme: A Madame Madame Therèse de Farkas née de Kisfaludy à *Raab.*

28.

[Pest, 1820].

Édes kedves Trézsim!

Vettem utolsó leveledet és nagyon köszönöm rólam való megemlékezésedet. Bezerédi itt lévén, nem akartam elmúlatni, hogy ne írtam volna. Mi újság oda haza? itten semmi; minden a régiben vagyon. Tőlem egynéhány darabokat játszottak a Magyar theatromban és a publikum igen nagy megelégedéssel vette — az ifjúság oly tűzbe jött. hogy engem a vállokon haza akart vinni. Most hála az égnek egészséges vagyok — és nagyon örülök, ha téged is annak hallani foglak. A vásárra jönnek Győrből kalmárok — légy oly jó és írj. ha mást nem is, csak hogy még szeretsz. A Gábort csókolom és tisztelem és néked vagyok igazán szerető öcséd

Károly.

Az adreszem — Abzugeben in der Bastey Gasse im Baumgartnerischen Hause.

29.

Pest, 27. Juny, [1821].

Kedves édes Trézsim!

Már ugyan régen nem feleltél levelemre. de azért mentelek, mint hogy tudom, hogy az öreg úrral sok galibád vala. Hogy van ő? írd meg, kérlek és te is hogy vagy? egészséges. reménylem. A mi engem illet, most meglehetősen folynak dolgaim — a magyar theatrummal sok dolgom vala: sok dicsőségem volt, de kevés pénz.

Én szeretnék Győrre menni egynéhány hétre, ha tudnám. hogy az öreg úr már gyógyúlt és Téthen laknék; írd meg azért édes Trézsim! hogy eljöhetek-e? hogy te szívesen látsz. azt tudom. ismerlek! és Gábornak szíves barátsága is felel azért — valami egy holnapig nálad mulatnék. ezután megint vissza jönnék.

Most egy munkába kaptam, mely ha szerenesésen elsűlne. egész életemre boldogítana.

A Gábort csókolom —

Én úgy gondolnám édes Trézsim. ha én nekem számomra nézesz egy szobát egy holnapra. a hol magányosan dolgozhatnék és nem kellenék az öreg úr jöttével mindenfelé kapkodni — arra a bécsi kapú felé. hogy oly könnyen meg ne láthatna, ha mindjárt véletlen Győrre jönne is.

Írj édes Trézsim — de mentűl előbb. hogy tudjam mi teendő legyek? mert későbben nem jöhetek. Addig, míg személyesen csókolhatlak mindnyájatokat. vagyok téged igazán szerető és tisztelő öcséd

Károly.

Az adreszom: A Monsieur Monsieur Charles de Kisfal. abzugeben in der Bastei Gasse im Baumgartnerischen Hause.

II.

Levelek Kisfaludy Mihályhoz.

(1812—1826.)

1.

Pressburg, am 21. May. [1812].

Lieber Bruder!

Um Sieben Uhr Früh war ich im Wirthshaus, war aber nicht mehr so glücklich Euch Alle anzutreffen — was mir sehr leid thut, umsomehr da ich manches noch mit Dir zu sprechen hatte.

Wen du mir vom Vater bis letzten dieses Monats Geld zum Einkauf der Kleider und Malrequisiten für mich auswirken könntest, könntest Du mich sehr verbinden. Doch auf jeden Fall bitte ich dich, schreibe mir doch aufrichtig — — wie der alte Herr gegen mich gesinnt sei und überhaupt von Hansli seinen Angelegenheiten. Wenn ich Geld bekomme, so komme ich nach Raab auf 14 Tage und nach Gyömörő. Ich küsse die Fanni — und danke ihr für die Hemden; ich will ihr dafür Gemälde verehren.

Wenn du mir schreibst, und ich hoffe wenn du meine Bitte erfüllen willst, dass es bald geschieht, so adressire meinen Brief so — An etc. — abzugeben beym H. Advocaten Schwertner, Windgasse No. 351.

Lebewohl! Bleibe mein Freund und sei mein Freund, wie ich dich liebe.

Dein Bruder *Carl.*

2.

Pesten, 20-dik julius, [1826].

Édes Miskam!

Már régen szándékoztam látogatásodra, de nem mehettem, mert az aranyér fejembe ütvén magát, itt lekötve tartott. Ha nem volna terhedre, igen kérnélek, hogy a gyapjú árát mentől előbb leküldenéd, mert Aurorám kiadására pénzre van szükségem és

augusztusi vásárra elszeretném készíteni; vagy kérlek legalább írjál, hogy tudjam, mihez tartsam magamat, de ne halaszd sokára.

Nem tudom, mit csinálnak a végső osztálylyal? Én Sándortól már $^3/_4$ esztendő óta nem kaptam levelet.

A pénzküldés legbizonyosabban eshetik meg kalmári wechsel által,

Légy boldog, csókolom egész házadat és vagyok szerető testvéred

Károly.

Czím: *Pestről.* Tekintetes, nemes, nemzetes és vitézlő Kisfaludi *Kisfaludy Mihály* úrnak T. N. Győr vármegye főjegyzőjének különös tisztelettel *Györött*, im Comitatshause.

3.

Pesten, 27-ik 7-ber, [1826].

Édes Miskám!

Névnapodra minden jót kívánok; ez alkalommal egyszersmind csodalkozásomat nem hallgathatom el: hogy te két levelemre s már esztendő óta csak egy sor írásra sem méltattál. Az okát nem tudom. Én kérlek, hogy a gyapjú árát küldenéd fel, minthogy Aurorám kiadására igen hasznát venném; te nem is feleltél, azért nem tudom, miben vagyok. Kérlek, írjál, ha az a csekély részemre esett jószág semmit sem hoz, minek tartsam, inkább akárkinek eladom, legalább valamit adnak érette.

Fannit csókolom gyermekeiddel együtt.

Szerető öcséd

Károly.

Czím: *Pestről.* Tekintetes, nemes, nemzetes és vitézlő Kisfaludi *Kisfaludy Mihály* úrnak Tek. N. Győr vármegyének főnótáriusának különös tisztelettbl *Györött*, im Comitatshause.

III.

Levelek Kiss Károlyhoz.[1]

(1812.)

1.

[Bécs, 1812.]

Az időnek hosszú folyta
Nem enged most mást tenni.
Hanem erőmként iparkodva
Parnassusra fölmenni;
Hogy néha ezen versek
Barátimat említsék
S az elhagyott Kisfaludyt
Oly hamar el ne felejtsék.
Hej Barátom! volt az idő
Hogy versekkel nem éltünk,
Hanem öröm napjainknak
Szív-dobogva örűltünk,
Hol életünk jóságába
Szívűnk és elménk elmerűlt,
S szerelemnek szép hajnala
Be gyönyörűen felderűlt.
De nehéz felleg béhúzta most
Éltünknek szép napját —
És komorodva feltette most
Bú-bánatnak kalapját.
Mely letolja nagy erővel
Kevélyen tartott fejünket —
Mely fene sors irígylette
Szerencsé(n)ket, szívűnket.
Szerelmünknek szép csillaga
Nagy sebesen eltűne,
S szívünknek vígságai
Jajgatással megszűne.
Igaz szívű jó barátom
Te is sokat szenvedtél

[1] Kiss K. hadnagy volt később író és az Aurora munkatársa. — K.

S menyből egy rút pokolba
   Csernoviczra vetettél,
De ne bánkódj', ne szomorkodj',
   Mert el nem felejt a Pepi,
Azt mondja egy vörös ember,
   De igaz szívű Kisfaludy.

2.

[Bécs, 1812.]

Szerencsédet látom,
Kedves jó barátom,
Leveledet vettem,
Nagyon megörűltem
És mikor olvastam
Ezeket gondoltam. —

Nincs határa jó arátom
   Pepi hű szerelmének,
Nincs oly isten — se örökség —
   Ki árthatna szívének.
Mert lelkének nyögései
   Csak téged óhajtanak,
Hű szívének verései
   Csak te hozzádd kiáltnak.
Marja s dúlja szép kebelét
   Egy nem ösmert érzemény,
De éltének szép virágit
   Harmatozza egy remény,
Hogy Károlya a vidékre
   Világi meny hol rá vár —
El fog jönni, de nem hamar,
   Ördög pokol be nagy kár.
Mért fene sors! mért osztod el
   Egymásnak termett két szívet?
Mért választják oly messze földek
   Vizek s hegyek oly két hívet?
Kiknek minden boldogsága
   Egy más látásábúl áll,
De messze lévén, szegény lélek
   Öröm s vigságra nem talál.
Isten! ha még egy találkozik,
   Tartsd meg Kissnek a Pepit;
Te pediglen! böcsüld, áldjad
   A teremtés jó szivit.
Ördög! — te meg ide vigyázz
   Hallgasd meg a szavamat:
El ne ragadd a pokolba'
   Kedves jó barátomat.

IV.

Levél Farkas Gáborhoz.

Béts, 15-dik Májusban, [1815].

Kedves Gábor!

Meg ne nehezteljen reám, hogy most szívességéből magamnak hasznot fordítok — és magához folyamodom. Tudja édes Gáborom, hogy minden útat meg kell próbálni, ha az ember annyi pénzből mint nékem volt, esztendőkig kell élni — én is tehát mindennel speculálok, és a pénzem ritkán van kezemen. Most Boros itt levén, épen egy óra jutott kezemhez — de pénzem nem lévén — Borostól 100 frtot felvettem és magához utasítottam. Édes Gáborom, fizesse ki a Borost és bizonyos lehet benne, hogy én magának 1a Juni a pénzt visszaküldöm — nem akarom magát megcsalni, még annyira nem vitt a környűlállás. — Ha itt kértem volna pénzt — 100 frtért legalább kértek volna 30 f. interest 15 napra. Bizván barátságába, hogy azért reám meg nem haragszik — mert bizonyosan visszaszolgálom — maradok magát tisztelő és igazán szerető sógora

Károly.

A Trézsit csókolom a Nánival együtt, két holnap múlva rövid időre haza fogok menni.

Czím: Monsieur Monsieur Gabriel de Farkas de Kis-Barnak, Capitanie de S. Majest. et roi à Vönöczk.

V.

Levelek id. Kisfaludy Mihályhoz.

(1818—1821.)

1.

Győr, 27-dik 9-ber. [1818]

Érdemem felett való édes
Uram Atyám!

Már 7 esztendeje, sogy kizáratva az atyai kegyelemből idegen földeket kerestem, de szerencsés nem lehettem, mert mindig hibázott az atyai áldás! — a jobb ember legszebb nyeresége; most az buzgó tisztelet, mely uram atyám iránt (meleg vérem s indulatim bármint vádoltak) mellembe soha el nem aludt, megint e tájra vezetett, hogy elnyerhessem Uram Atyám oly rég sínlett kegyelmét. És ámbár sajnálom, hogy megfosztattam U. Atyám kézcsókolásától mégis avval a szép reménynyel hagyom el Győrt, hogy utóbbi éltem mégis arra mehet, hogy Úr Atyám béfogad atyai szívébe — melyet fentartani legszebb örömöm és legfőbb gondom lészen.

Én Pestre megyek és a múlt éltemre, mely mégse volt egészen hasztalan, örök fátyolt vetek — felejtse el édes Uram Atyám is, a mi eddig történt — és az elvesztettet helyre hozom; érzek annyi tehetséget magamban.

A mai nap új születésem napja, én míg élek, annak tartom, és fogadom, hogy nem lészen hasztalan.

Megbocsásson édes Uram Atyám! de oly tele szívvel a jövendőre czélzó feltételeimet eltagadni nem tudom, de ha megengedi Uram Atyám, Pestről írok — addig is minden jótételéért kezeit ezerszer csókolván, maradok igazán tisztelő, szerető és engedelmes fia. *Károly.*

2.

Pesten, 26. 7-ber, [1821].

Minden tiszteletre méltó
kedves Uram Atyám!

Megfosztva már régen atyai kegyelmétől, mégis bátorkodok e következő nevenapjára Uram Atyámnak e nehány sorokkal alkalmatlankodni.

Az Ur Isten tartsa Uram atyámat teljes egészséggel s áldja meg minden testi és lelki javakkal, hogy hálaadó gyermekei ezen innepet még több számos esztendeig szívbéli örömmel űlhessék.

Én 1822-dik esztendőre egy magyar Almanakot adok ki; ő felsége a császárné különös kegyességgel elfogadá a dedicatiót és képét is kiengedi részben metszetnem.

Ezekből megláthatja Uram Atyám, hogy időmet nem hasztalan foglalatosságokban töltöm s legalább azon vádakat, melyek talán ellenem tétettek, hathatósan megczáfolják, s hogy mindenképen azon törekszem, hogy mocskot nem hozok nevemre, sem nemzetségemre.

Ezentúl szándékozom a magyar históriát 120 rézmetszetekkel kiadni, melyeket magam készítek ós a Ferencz királyi herczegnek dedikálom.

Ezek után Uram atyámnak ezerszer csókolván kezeit, maradok mindig igaz tisztelője és hálaadó fia

Károly.

3.

Pesten, 28-ik 10-ber, 1821.

Érdemem felett való
kedves Uram Atyám!

Nem tudom, utolsó levelem kézhez juthatott-e, bátorkodok Uram atyámnak kiadásomnak egy exemplárjával kedveskedni. Szerencsés volnék, ha oly felvételt találhatna, mint idegeneknél szerte a hazában.

Bécsben valék. Ő felsége a Császárné igen kedvesen fogadta és 12 exemplárist kért magának.

Buzgó hálával szerencsés újesztendőt kivánok és Uram Atyámnak ezerszerszer kezeit csókolván, maradok holtig engedelmes fia

Károly.

VI.

Levél Csapó Dánielhez.

Pest, am 24. Juni, [1820].

Liebster Freund!

Mit Vergnügen hört ich die Reise des Herrn Kartheders nach Tengelitz — ich dachte wohl, wär's lieber ich — — allein da es nicht sein kann, so bleibt mir nur der heisse Wunsch übrig, dass diese Zeilen Sie Alle in erwürschtem Wohlsein finden mögen.

Wie steht es mit *Árpád*?? — mit höchster Sehnsucht erwarte ich dieses Thema. Sollte mein kleines Talent den guten Willen nicht betrügen, so soll es bald das Licht der Welt erblicken; ich hoffe, dass ich mich nicht vergebens mühen werde, um dem Gründer unseres Volkes ein kleines Denkmal zu setzen. Meine ganze Denkkraft hält dieses Werk nun in Spannung.

Seit jener Zeit als Sie uns verlassen, habe ich ein Originaldrama in vier Aufzügen, unter dem Titel: Die Einnahme von Ofen, verfertigt. Bis zur Stunde hat es die Bestimmung, den Kaiser zu bewillkommen. Was nur der kleine Raum einer Bühne erlaubt, um so ein grosses Ereigniss gedrängt darzustellen, ist darin enthalten; die Haupttendenz ist, die Eintracht der beiden benachbarten Nationen in jenen stürmischen Zeiten zu schildern; mit Knallmomenten übersät, wird es hoffentlich nicht wirkungslos bleiben. Für die Augen habe ich so ziemlich gesorgt, denn man kann selbe mit ausserordentlichem Pomp aufführen — die Grossen, glaube ich, lieben mehr das Aeussere als den innern Impuls, drum hatte ich dieses Werk in diese Form gegossen.

Ich bin gesund, gehe ruhig die gewohnte Bahn, in Eintracht mit mir und der Welt; kein Glück hoffend, kein Unglück befürchtend lebe ich jetz so ziemlich ohne Sturm und ohne Unruhe; ein lächelndes, hohes Ideal begeistert mich manchmal und versenkt mich in das glückliche Feenland der Träume, die erwachten Gefühle schreibe ich dann nieder und diese gewähren mir so manche glückliche Stunden.

Meinen Gruss und Handkuss an die gnädige Frau, an Ida,[1] an Alle, die sich meiner erinnern.

Ist das Fraulein Madeleine[2] schon gesund? — wie geht es dem guten Major?[3]

Hunkár ist gesund — mögen doch die Tengelitzer unserer so oft gedenken, als wir von ihnen sprechen — — —

Neuigkeiten wird Ihnen der Ueberbringer dieses wohl mehrere erzählen können als ich, denn ich weiss wirklich nicht viel.

Leben Sie herzlich wohl lieber Freund! Sie im Geiste umarmend, verbleibe ich mit aller Hochachtung und Liebe

Ihr aufrichtiger Freund

Carl Kisfaludy.

[1] Csapó D. leánya.
[2] A nevelőnő.
[3] Serpes Lajos, a család meghitt barátja.

VII.

Levelek Gaal Györgyhöz.[1]

(1820—1828.)

1.

Pest, am 8-ten Febr. [1820].

Wohledelgeborner Herr!

Die geäusserten freindschaftlihen Gesinnungen in Ihrem an Herrn Trattner gesendeten Brief, gaben mir die Freiheit persönlich an Sie zu schreiben, und zugleich für die gute Lehre, und (den) wohlgemeinten Rath (die ich gewiss beherzigen werde) meinen innigsten Dank abzustatten. Möge doch jeder Dichter, der anspruchlos nur Gefühle niederschreibt, einen solchen gütigen Richter finden!! einen Freund, der mit geläutertem Sinne, mit seltenem Geiste der Unerfahrenen durch das Labyrinth verworrener Ideen zu jenem Lichtpunkt führt, wo das Auge frei die heilige Kunst beschauen darf, und die selbst geschaffenen Gestalten sich ihrer Eigenthümlichkeit und (ihren) Werthe darstellen.

Dass Sie die Producte meiner Muse einiger Aufmerksamkeit würdigten, freut mich so mehr, da ich überzeugt bin, dass sie von Ihren geübten Händen neu gestaltet vollkommener hervortreten, und das Gepräge der Flüchtigkeit, die vielleicht die zwei ersten Stücke auszeichnet, unter Ihrer Feile verlieren werden; übrigens weit entfernt von jedem Eigendünkel glaube ich mit Zuversicht, dass ich die Überzetzung nicht dem inneren Werthe meiner Dramen, sondern Ihrem nachahmungswerthen Patriotismus zu verdanken habe. Die Bemerkungen über meine Jamben finde ich ganz richtig, nur muss ich auch einen kleinen Theil dieser Schuld auf die Umbiegsamkeit der noch ganz unausgebildeten magyarischen Sprache wälzen. Es ist unendlich schwer, den Affect in reinen Jamben herauszubringen — und die vielen langen Worte machen den Versbau so schwerfällig, dass man weit schwerer Worte findet als Gedanken. Auch muss ich bekennen, dass ich in der Philologie sehr viel nachzutragen habe — von zartester Jugend Soldat, bekümmerte ich mich wenig darum und schreib ungeregelt

[1] G. Gy. az Esterházy herczegek könyvtárosa volt Bécsben.

nur das nieder, was ein reizbaras Gefühl und ein zur Melancholie neigendes Gemüth (mir) in die Feder dictierte; seit einigen Jahren nur, als ich den Kriegsdienst verlassen und mich vollends den schönen Künsten gewidmet, fing ich an emsiger zu studieren.

Aus allem dem können E. W. schliessen, dass ich kein Literator und auch weit entfernt bin mir es unverdient zuzueignen — darum ich jede Lehre und jede Weisung mit dankbarem Herzen annehme, auch jeder sinnigen Kritik, die Wahrheit und Verbesserung erzweckt, Gerechtigkeit widerfahren lasse. Wenn Sie daher für die Zukunft in meinen annoch vorkommenden Werken etwas auszustellen haben werden, belieben Sie, so aufrichtig, wie ich Sie mir vorstelle, (sie) niederzuschreiben und mir zu senden — ich werde es als den Beweis Ihrer Gunst betrachten, und Ihr schätzbares Vertrauen vollkommen zu würdigen wissen.

Ich habe bereits 16 Stücke fertig — und bin gesonnen alle Vierteljahr eins herauszugeben; alle original und meistens aus der vaterländischen Geschichte. Darunter 5 Lustspiele, die aber, zu provinzialisiert, schwer sich mit Effect in eine fremde Sprache übertragen liessen. Wenn übrigens bei der Beleuchtung ausländischer Geistesproducte die meinigen zu viel im Schatten stehen, so möge mich auch das entschuldigen, dass ich bei uns kein Vorgänger gehabt habe, und beinahe ganz allein den klippenvollen Weg der ungarischen Dramaturgie bahnen musste. Als ich die Tartaren schreib, war ich 19 Jahr und die meisten sind in zarter Jugend geschreiben und sehr flüchtig — jetz bin ich um 10 Jahr älter, vielleicht kann ich etwas Gediegenes liefern. Stibor Vajda habe ich vor 2 Jahren geschreiben, (das Stück) wird etwas zu grell sein, aber die Tendenz mag mich für das nicht ganz Gelungene entschuldigen. Jetzt arbeite ich an Constantinopels Fall, ein Drama in 5 Aufzügen. Gänzlich fertig sind;

A Gyilkos	szomorújáték.
Várnai ütközet	dráma.
Szécsi Mária	„
Salamon király	„
Dobozy	„
Vak Béla	„
Barátság és nagylelkűség	„
Belizár	szomorújáték.
Estorás György	„
A Záchok	dráma.
A kérők	Lustspiel.
A pártütők	„
Y. és J.	„
A magyar honjában	„

die brauchen nur die letze Feile und manche in Jamben übersetzt (zu) werden. Wenn ein guter Genius mir beisteht, so will ich ein Heldenspiel unter dem Titel: *Arpád* ausarbeiten, nur bin ich an Quellen und Materialien zu arm, um diesen Mann, unseren Stamm-

vater würdig herzustellen und dem Werke einen historischen Werth zu geben.

In der angenehmen Hoffnung, dass E. W. diese Freiheit nicht missdeuten und meinem Gesuch willfahren, empfehle mich unbekannterweise Ihrer Gewogenheit und Nachsicht und verbleibe mit aller Hochachtung

Euer Wohledelgeboren

ergebenster Diener

Carl v. Kisfaludy.

2

Pest, am 17-ten Febr, [1820]

Hochwolgeborner Herr!

Ihr gütiges Schreiben erhielt ich. Mit inigster Freude las ich darin die Ausdrücke Ihres Wohlwollens: es überraschte mich sehr angenem, dass ein Mann wie Sie, den die Welt so vortheilhaft kennet, mich einiger Freundschaft würdigt; möge doch ein gläcklicher Umstand die Zeit bald herbeiführen, wo ich Ihnen auch aufrichtig und thätig die Achtung und die Freundschaft, die ich gegen Sie hege, aufs Wirksamste beweisen könnte.

Dass Sie bei der Uebersetzung meiner Werke keiner wesentlichen Aenderung sich unterziehen wollen, thut mir sehr leid, denn es könnte wohl gar manches darin mit geringer Mühe verbessert und deutlicher motivirt werden, und die Gediegenheit, die meinen Stücken wohl fellen mag, durch Ihre geübte Hand herbeigeführt werden. Auch muss Ihnen eine freie Uebersetzung mehr Vergnügen gewähren, besonders aus einer minder cultivierten Sprache, als die vorgesetzte treue. Ich weiss wohl,dass Gehalt einem Stücke zu geben doppelte Mühe kostet, doch dem starken Geist scheint es nur ein Spiel. Ich will, auf Ihre freundschaftlichen Gessinnungen bauend, offen und herzlich reden, und sie mit mir selbst näher bekannt machen. Ich dichte sehr leicht: ein bewegliches Gefühl, einige kleine Erfahrungen, die ich in Deutschland und Italien gemacht, erleichtern mir die Arbeit, doch meine Tendenz und ganzes Wessen umschliesst nur das Vaterland. Alles, was ich sah und hörte, suchte, ist in das Ungarische einzukleiden, und früher als die Kunst der Dramaturgie, studierte ich den Charachter meiner natzion; darum schrieb ich auch nur für Ungarn, nicht für die Welt. Was in meinem Stücken den Ungarn gefallen mag, wird oft dem Ausländer platt und gehaltlos scheinen, was ihn erhebt und begeistert, wird den andern ein leeres Wort; der Grund mag in der Eigenheit der Natzion liegen, die Sie eben so gut als ich kennen werden. Nie wolte ich um Dichterruhm ringen, nur dem Vaterlande die kräftigere Vorwelt zeigen, und so hat mich der Patriotismus zum Dichter geschaffen. Habe ich dieses nicht erreicht, so war mein Wille grösser als mein Talent. Meine Stücke, ich kann es ohne Erröthen sagen, haben

sehr gefallen, und sind mit ausserordentlichem Enthusiasmus aufgenommen worden, nicht dass ein grosser Geist aus (den) selben spräche, nur weil sie Charaktere enthalten, die der Ungar liebt, (die) den Stempel der Nationalität tragen, und (in denen) der Ungar sich überall findet. Auch war meine Absicht, das Publikum zu dieser Unterhaltung zu stimmen. — Drum habe ich oft bessere Gedanken verworfen und beliebte Ausdrücke angebracht; in meinen späteren Arbeiten bin ich davon zurückgekehrt. Da ich kein Literator bin, und alle Charaktere nur aus dem Gefühl entspringen, so liebe ich den einfachen Stil — es hat mich nie ein Stück gerührt, dessen Werth auf Phrasen beruht; darum sind mir Schillers Thekla, Göthes Klärchen und Marie viel angenehmer als hundert Sappho!

Den Stibor nennen Sie einen Teufel — dass er einer war, das beweisen uns (eine) Menge Documente — zu grell ist sein Charakter gezeichnet, aber hier zu Lande war solch ein Kannibalismus nicht selten, darum wählte ich die hässlichsten Farben. Wenn der Narr nicht genug abgeschliffen wäre, so bitte ich um Nachsicht, umsomehr, da er kein politischer Narr (ist), folglich nicht so frei abgebildet werden konnte. Einen gemüthlichen Narren in seinem Wirkungskreise für einen Stibor — konnte ich nicht zarter denken, auch die Sprache, die beinahe keine Wortspiele, nicht genug feine Drehungen hat, und die Censur, die mir manches Blümlein gepflückt, dienen mir zur Entschuldigung, wenn ich diese schwierige Aufgabe nicht vollkommen gelöst habe. Bei allem dem wird es Ihnen viel Mühe kosten; und nur Aequivalentia können ihn ganz ausdrücken: ich freue mich ihn von Ihnen neu gestaltet zu sehen. Die Frage, ob Sie den Stibor *Fürst* nennen können, muss ich mit *Nein* beantworten, denn es wäre ganz wieder denn ungarischen *Ritus*. Uebrigens da ein Wojwod so viel als ein Gubernator heisst, oder der oberste Machthaber in einer Provinz, so können Sie ihn im Deutschen ohne Weiters Fürst nennen, in dem Sinne wie Sie dem Trattner zu schreiben beliebten.

Ein Lustspiel unter dem Titel *A kérök* kommt dieser Tag unter die Presse, darum kann ich Ihnen das Manuscript nimmer zusenden. Dieses Stück hat hier viel Lärm gemacht, es wird doch die Nachbarn nicht interessieren, da es mit Localismen und Provinzialismen übersäet ist, die sich mit Glück nie in (eine) fremde Sprache übertragen lassen. Die andern werde ich aber jedes vor der Herausgabe abschreiben lassen, und Sie Ihrer Meinung und Ihrer freundschaftlichen Kritik unterlegen — ich baue auf Ihr Herz, das sich aus Ihrem Briefe so edel und rein ausspricht, dass Sie mir wahrhaft darüber Ihre Meinungen sagen — ich werde mit Freuden alles Gute benützen und auch zu aller Zeit mich dankbar erweisen.

Wenn diese Werke aus der Presse kommen, so schicken Sie (sie) uns hieher, ich werde alles aufbieten, um selbe anzubringen, besonders, wenn ich dadurch einen Vortheil für Sie bezwecken könnte. Ich habe einen grossen Plan, der aber noch

nicht genug ausgekocht ist. (Nach längerer Prüfung werde ich (ihn) Ihnen unterlegen); dieser könnte uns beiden ungemeinen Vortheil verschaffen. Nächsten mehr davon.

Durch den kleinen Applaus, den meine Stücke erhielten, aufgemuntert, schreiben nun alle ungarischen Literatoren Theaterstücke, es wird viel erbärmliches Zeug erscheinen, aber auch vielleicht gutes — und so haben wir Hoffnung, dass wir auch nach so langem Schlummer erwachen und in die Reihe der cultivierten Nationen treten.

Ich wünsche alles Gute; und mit der aufrichtigsten Hochachtung verbleibe ich stets

Euer Hochwohlgeboren ergebenster Diener

Carl Kisfaludy.

3.

Pest, am 29-ten Febr- [1820.]

Hochwohlgeborner Herr!

Ihr Schreiben erhielt ich. Mit Vergnügen las ich darin die Worte der Freuneschaft. Dass Sie meinen Stibor als Weltmann von dieser Seite beurtheilen werden, wusste ich zuvor der Deutsche, der die Verhältnisse nich kennt. wird ihn noch mehr hassen. Die Tendenz haben Sie glücklich errathen, darum, erkennend die Schwächen. die darin obwalten, finde ich mich doch beruhigt. Ich danke für die Mittheilung der Scene ihres dramatischen Werkes — es ist wahr. Ihr Narr ist feiner gestaltet, aber auch der König ist kein Stibor — ich würde nicht einen Ausdruck meinem Narren in den mund legen, hätte er eine politische Existenz und wäre sein Wirkungskreis nicht für trockene Wahrheiten und Gutthatten bestimmt. Ich hoffe. in meinem König Salamon werden Sie meinen Narren ganz anders finden. Wann habe ich die Hoffnung, Ihre dramatischen Versuche erscheinen zu sehen? — —

Dass zu Ende des ersten Actes Demeter erst dann nach Rajnald's Herkunft sich zu bekümmern scheint, da bereits die Liebe zwischen Gunda und ihm am Tage ist. dies glaubte ich durch das ungewisse Betragen Rajnalds motivirt zu haben. Dies Schwanken der Gefühle. die Unbestimmtheit seines Kommens regen den Wunsch im Demeter an. seine Eltern kennen zu lernen — vielleicht habe ich nicht deutlich genug ausgesprochen, aber dies war meine Absicht.

Stibor wird hier auch übersetzt, leider erwarte ich nichts Gutes, darum wünschte ich sehnlichst, dass die Ihrige bald erscheinen möchte. Graf Festetich et Compagnie arbeiten daran. Ich währe untröstlich und werde mit aller Mühe zu hindern suchen, dass sie (das Stück) hier nicht aufführen sollen. Ehrenhalber haben sie mir 2 Acte zugeschickt. und ich finde mich besonders beim Narren schrecklich gemartert.

Was den Effect auf der Bühne anbelangt, können Sie versichert sein, dass *Stibor* wenigstens hier sehr viel gemacht; beson-

ders Scenen mit dem Narren, und die 2 letzten Acte — so sprach sich das Publikum aus.

Dass Sie auch deutsche Publikum durch eine Vorrede belehren wollen, mit welchen Augen es das Wesen meiner Werke zu betrachten habe, finde ich sehr weise. Wenn Sie meine freimüthigen Aeusserungen benützen vollen, thun Sie es. Ihr Kopf und Herz sind mir Bürgen genug für jede Unwürdigkeit — ich denke mir vier zu edel Ihr Gemüth, als dass ich nur einen Augenblick anstehen könnte, Ihnen meine Ehre anzuvertrauen. Diese Werke sind Jugendarbeiten, besonders (die) Tartaren, auch Stibor ist schon 3 Jahre alt, vielleicht verdienen sie Nachsicht. Meiner Tendenz haben sie entspochen, mein Vaterland hat sie gut aufgenommen, weiter schwindelten nicht meine Wünsche. Sie kennen Ungarn es hat einen eigenen Nationalsinn, den. vielleicht den Spanier ausgenommen wenig Völker haben, dieser Sinn spricht sich laut in allen meinen Werken aus, selbst die Melancholie ist Nationalfirniss; in allen Handlungen bei jedem Wechsel des Lebens ist der Ungar diesem unterworfen. Meine Tendenz war, den Wunsch, ein vaterländisches Theater zu besitzen, rege zu machen: dies konnte nur durch Originalwerke geschehen. Dies war auch die Ursache, warum ich meine Werke zu wenig gefeilt; diese Eile, um sie public zu machen, liess sie unvollkommen. Stibor schrieb ich (in) 14 Tagen, Ilka binnen 4 Tagen. Dies ist freilich nur für den Freund eine Ausrede — nicht für die Welt. Aber ich habe mehrere Dramen, die mir aufführen zu lassen verboten wurde; diese sind mehr für den Gemeingeist geschrieben. So sind *Die Zách, König Salamon,* viel besser ausgearbeitet, aber die Censur. — Sie enthalten zwar nichts im höchsten Sinne Verderbliches, gar nichts; auch hat man mir den Druck nicht verboten; aber sie erwecken bei (den) Ungarn schmerzliche Erinnerungen, darum sind sie von den Brettern verbannt worden. Dieses Jahr bin ich gesonnen selbe herauszugeben. Was meine Person anbelangt, so sprechen Sie nichts von mir in Ihrer Vorrede. Mein Namen sprichts sich aus, dass ich ein Ungar bin, sonst bin ich zu jung zammt meinen Werken, als dass ich mehr Erörterung verdiente. Empfänglich für das Schöne, beseelte mich zuerst mein ältester Bruder Alexander; hätte er (*Himfy*) nicht geschrieben, schwerlich hätte ich je daran gedacht. Mein Geburtsort ist Téth im Raaber Comitat, das wird genug sein.

Die Uebersetzung der 2 Stellen des Narren haben mir Vergnügen gemacht, ich wünsche, dass Sie sich recht oft solche Licenzen erlauben — das Einzige bitte ich zu beherzigen, dass (ich) Manches der Sprache wegen gedehnt geben musste, dass Sie solches, wenn es möglich ist, mehr verkürzen. Uebrigens fühle ich mich sehr beglückt, dass meine Arbeiten in solche Hände gerathen sind, die ungewohnt nur sich selbst zu streicheln, den Freund, wenn er auch hie und da ermattet, liebend unterstützen.

Meine Meinung wäre, dass Sie in der Vorrede die ungarischen Theater nur oberflächlich berührten, denn leider lässt sich nicht viel Gewisses von ihnen sprechen — ihre Existenz ist

überall sehr wankend, die meisten wandern von Stadt zu Stadt, und bestehen aus Menschen, denen die Muse sehr sparsam zugelächelt. Die meisten stehen nur im Vorhofe des Tempels. Das Stuhlweissenburger Comitat ernährt auf eigene Kosten eine Gesellschaft, sie besteht schon 4 Jahre, ist unstreitig die beste, darunter Me. Kántor ein seltenes Genie ist. Ein Theater wird in Miskolcz erbaut, eine Gesellschaft lebt in Debrezin und Grosswardein, eine unter Direction des Herrn Kilényi ist in Komorn. 2 sollen in Siebenbürgen existieren. Auch in unsern ersten Priestern Thaliens offenbart sich der Magyarismus im höchsten Grade; zu Heldenrollen sind sie geboren, in Originalwerken spielen sie vortrefffich, auch der Tragödie nähern sie sich, nur die Conversationsstücke wollen ihnen nicht ganz gelingen; der feste Ritter, der nur Waffen kennt, guckt überall hervor. Auch die Sprache ist noch viel zu holpricht, als dass man sich in dieser Gattung mit Glück versuchen könnte; die Charaktere werden sehr oft Carricaturen. Ich glaube in dieser Sache, um die Wahrheit ja nicht zu beleidigen, nur von der aufkeimenden Cultur zu reden, nur den Vorsatz der Magyaren (zu) offinbaren, dass sie sich auch in diesem Fache zr bilden bemüht sind. Was wir mit patriotischen Augen gerne sehen und liebend umfassen, ist, glaube ich. nicht reif genug für die Welt. Uebrigens Sie sind in dieser Sache versuchter. — Sie werden besser beurtheilen können die Wege, die zur besseren Aufnahme führen sollen.

Aus dem Endrődy János etc., dieses Werk[1] können Sie gar nicht brauchen, diese Anstalten, die er beschreibt, hat die Zeit wegerafft, von den Gesellschaften ist nicht eine mehr vorhanden, und ich wünsche auch nicht, dass in dieser Gestalt je eine erscheinen möge.

Ich erwarte sehnlichst ihre Werke,[2] die bereits unter der Praisse sind, schicken sie uns alsobald Exemplare.

Mein Bruder schreibt mir eben, dass er auch fertige Dramen hat, aber er will (sie) erst das künftige Jahr herausgeben; ich bin neugerig ob sie das Publikum günstiger aufneben wird als seinen Johann *Hunyadi*. Er verlässt die lyrische Poesie, die ihm doch so hold war. Er sollte seine *Regék* fortsetzen, in denen, scheint mir, ist er der glücklichste. Er hat auch für das (Jahr) 1818 eben für die (se) das Museums-Praemium erhalten. Ich bin gesonnen für das künftige Jahr einen ungarischen Almanach herauszugeben. Ich nehme Ihre Freundschaft in Auspruch, dass si uns auch etwas beisteuern werden, und durch Ihren Ruf und edle Theilnahme, durch Ihr moralisches Vermögen unser Werk erheben. Wir wolleu keine Kosten sparen, damit wir es auch äusserlich dem deutschen Almanache gleichstellen können, dem E. H.-Palatinus wollen wir es dedicieren. Ich bitte Ihr Urtheil über dies — — —

[1] Endrődy János: A Magyar Játékszín. 4 k. 1792—93.

[2] E művek: Märchen der Magyaren, I, k., Thetater der Magyaren, I., stb.

Leben Sie wohl; ich bleibe mit aller Hochachtung E. Hochgeboren

ergebenster Fr. und Diener

Karl. v. Kisfaludy.

4.

Pest, am 13-ten März, 1820.

Hochwolgeborner Herr!

Also vollendet?! nie erinnere ich (mich) einer solchen Neugierde als jetzt, wäre ich hier nicht gebunden, ich würde nach Wien reisen, um das Vergnügen Ihrer persönlichen Bekanntschaft zu geniessen und um den Narren zu lesen. Für den Augenblick kann ich's nicht thun, aber dieses Jahr hoffe ibh Sie doch zu sehen und Ihnen für die Freundschaft und herzliche Theilnahme (zu) danken.

Es ist wahr, den Stoff zu Stibor habe ich aus den ungarischen Miscellen, namentlich aus der Erzählung des Freiherrn v. Mednyánszky geschöpft. Die Erzählung beschreibt nur den grausamen Charakter Stibors und seinen grässlichen Tod. Die Eintheilung. Dezső, Rejnald, Margit, Gunda und Beczko sind mein Werk. Mir hat dieses Stück hier einige Feinde zuge-zogen, da sie glauben. dass ich den Bauerndruck in Ungarn der Welt verkünden wolle.

Der Verfasser des *Esküvés* heisst Gombos, ist Secretär bei der Statthalterei, (es ist noch sein einziges gedrucktes Werk.

Wenn es noch möglich wäre, so haben Sie die Freundschaft, in der Ilka zu Ende des dritten Actes 57 lap, die Klage der Ilka beim Alexis Tode zu verkürzen; dieses Stück empfehle ich überhaupt ihrer Güte und wohlwollenden Freundschaft. Dass meine Monologe bei der melancholischen Wendung sich gleichen und an den *Carl Moor* erinnern, dafür mag mich der Kritiker verhöhnen, aber unschuldig fühle ich mich, denn es trieb mich die eigene Natur mehr dazu an, als die Nachahmungssucht. Uebrigens danke ich sehr für diesen Wink, ich will ihn sicher benützen.

Mein Bruder Alexander hat auch 4 fertige Dramen, sie kommen nächstens unter die Presse. In Ungarn schreibt nun alles Thaaterstücke. Am 1. Mai l. J. kommen wieder die Ungarn von Stuhlweissenburg auf einige Vorstellungen hieher.

Ihren Wunsch, dass (ich) einige Zeit mich in Deutschland umsehen könnte, den nähre ich schon selbst lange, ich hoffe, dass es bald wird geschehen können. Wenn einmal des Vaters mächtiges *Veto* aufhört, so fliege ich, aber jetzt muss ich, um die Zukunft nicht zu verderben, an eigenen Ketten nagen. Bei allem meinen Patriotismus kommt mir doch öfters die Klage aus der Brust: *Wär' ich nur hier nicht geboren!* Man findet hir so selten Menschen, die sich aus dem rohen *Magyarismus* emporgearbeiten hätten, und mein Verhängniss hat mich mitten (unter) solche

gestellt. Ich denke mir oft, wie herrlich lässt sich dichten, im Kreise aufgeklärter mitfühlender Menschen, in Gesellschaft gebildeter Freunde, die nicht alles fanatisch verehren und blindlings verwerfen.

Leben Sie wohl! und genehmigen Sie den Ausdruck der *Freundschaft*, die ich zu verdienen mich bestreben werde. Ich verbleibe mit aller Hochachtung

Ihr ergebenster Freund und Diener

Carl Kisfaludy.

5.

Pest, am 14-ten März, [1820].

Lieber Freund!

Ihr werthes Schreiben, das mich ohne Wortprunk zu sagen, recht glücklich gemacht, habe ich erhalten; 3 Stunden vorher habe ich einen Brief an Sie abgeschickt. Die Nachricht Ihrer Krankheit überraschte mich sehr, doch hoffe ich, dass der nahende Frühling auch Ihre Gesundheit zurückbringt und dem heissesten Wunsche des Freundes eher entspricht, als alle Aerzte der Welt. Warum halten so selten die Kräfte des Geistes und jene Körpers gleichen Schritt? Ich glaube, der bessere Mensch, der die Welt in seinem Innern geniesst, mus die Annehmlichkeiten des äusseren Lebens entbehren. Ich bitte Sie, dem theilnehmenden Freunde ja recht bald die bessernde Gesundheit kund zu machen.

Ich danke Ihnen innigst für die Mittheilung der Manuscripte:[1] ich gestehe es, den Wunsch hegte ich im Stillen, aber unbescheiden schien es mir, Sie darum zu ersuchen, denn ich glaubte, Sie könnton dieses Vertrauen missdeuten, und ein Vorurtheil folgern, das die Hochachtung, die ich wirklich gegen Sie fühle, in zweifelhaftes Licht stellen müsse — um so besser; die Freundschaftsthat macht gerechten Anspruch auf meine Dankbarkeit, und zeigt mir die Reinheit Ihrer Gesinnungen, die ich unverrückt zu erhalten wünsche und strebe. Auf die Erfüllung der Punkte[2] können Sie sicher rechnen. Aufrichtig, wie Sie es verdienen, sage ich meine Meinung, nur bitte ich dieselbe blos als *Meinungen* zu betrachten. Wenn es mit Anstand sich thun lässt, Stibor der Theater Direction zu übergeben, so soll es geschehen, aber unsere Bühne ist für den Augenblick so erbärmlich beschaffen, dass ich keine Aussicht sehe, mit Ehren aufzutreten. Wenn es aber doch geschehen sollte, soll ich Ihren werthen Namen hinsetzen?

Die F. und Compagnie-Uebersetzung ist auch vollendet; er gab einige Probe-Scenen in der Pannonia, diese werden Sie ohne Zweifel gelesen haben, also nichts mehr davon.

Dass Sie einige Aenderungen vornehmen, ist mir sehr lieb,

[1] A Tatárok, Ilka és Stibor német fordításának kéziratai.

[2] Gaal Tanácsai Stibor előadatására nézve a pesti német színházban; — kérdése: a három fordítás szövegének rövidítéséről.

ich hatte es vom Anfang gleich gewünscht. Die *Ilka* muss in einigen Stellen abgekürzt und geändert werden. Hätte ich nur eine Seele gehabt in der Nähe, die verständig und aufrichtig genug mir die Schriften durchgesehen hätte, sie würden ein anderes Gesicht erhalten haben. Aber ich war nur allein und die Beurtheilung seines eigenen Kindes hält selten Stich; wo man manchmal das Beste glaubt, wird man am Ende zu nichts zurückgeführt. Ich lobe mein Geschick, dass es (mich) zufällig mit Ihnen bekannt machte; ich werfe mich an Ihre Brust und erkenne Sie als einen billigen Richter, der nicht auf dem Nacken eines Andern den Kranz erhaschen will.

In der Literatur-Zeitung sind Sie mitgenommen worden — aber es gereicht Ihnen wirklich zur Ehre. Denn welcher hellsehende Mensch wird die Zähne nicht erblicken, die der Neid aus jeder Zeile blöckt.

Wann wird diese schöne Morgenröthe der Literatur erscheinen, wo man die Werke der Schriftsteller nach ihrem Werthe und (ihrer) Eigenthümlichkeit misst, und nicht persönlicher Hass oder Eigendünkel, sondern Gerechtigkeit am Richterstuhle sitzen?

Eine Recension ist über die *Ilka* erschienen, aber nicht diese Fehler hat sie gerügt, die ich mit Recht befürchtete (Beweise, dass der Rec. nie über diesen Zweig der Literatur nachgedacht), sondern Fechler, die ich mir nie träumen liess. Z. B. sagt er: Micsoda czikornyás érzés az és az akkori időhöz illetlen, a mit Alexis Ilkához szól:

Viszont érzést nem, nem szerelmet
Kivánok én tőled, mert érdemetlen
Vagyok mind arra, mélyen érzem
Nagyságát lelkednek. De engedj meg
Ha szívem erővel hozzád hajlik,
S egész valómat elragadja.
Nem vétek az, ha a szegény halandó
A porból feltekint az örök
Világossághoz és imádva
Szemeit az égre felveti stb. stb.

Mely természet ellen való kifejezések magyar szivhez nem szólnak. Also damals fühlten die Ungarn nicht, nicht die Griechen?

Er ist sehr grob, und weiss nicht, was bei dem Stücke dem Publikum so äusserst gefallen. Den Stil nennt er Asszonyi. — Doch muss ich bekennen, dass es mich sehr freut, dass alle Menschen, die noch dies Manuscript gelesen haben, (es) lachend weggeworfen haben und laut die Indignation geäussert. Schon erboten sich Mehrere dem noch ganz unbekannten Recensenten zu antworten, aber ich will nie eine Zeile erwiedern. Ich fühle, dass mich bei meinen Arbeiten kein unedler Trieb geleitet, und so lang mich das Bewusstsein erhebt, mag sich die Schmähsucht uud der Neid heiser schreien. Was denken Sie?

Ich erwarte mit Sehnsucht die Menuscripte, dass ich sie

nicht lange bei mir behalte, können Sie versichert sein. Ich bitte selbe nur an Trattner zu adressieren. aber für mich wieder einen Extra-Umschlag, denn wenn die Buchdruckerei etwas erfährt, was in dem Paquet ist. so wird dies Geheimniss schwer zu bewahren sein, une mich würden die Neugierigen überlaufen, denn allenthalben ist man sehr begierig darauf.

Nun leben Sie wohl, theurer Freund! Die Göttin der Gesundheit möge um Sie schweben. Ich bin mit wahrer Hochachtung

Ihr aufrichtiger Freund

Garl Kisfaludy

6.

Pest, 2-ten April, 1820.

Werthester Freund!

Ihr letztes ddto 18. März Schreiben habe ich richtig erhalten, die Antwort hielt ics zurück, da ich gleich den Empfang der Manuscripte berichtigen wollte — aber sie blieben aus. Die Ursache kann ich mir nicht denken. Es sollte mir unendlich leid thun, sollte ein Misstrauen gegen mich diesen Wechsel der Meinung herbeigeführt haben. Nur so viel kann ich Ihnen betheuern, dass ich alle Ihre Forderungen getreu erfüllt hätte. Übrigens werden zie gewiss wichtige Ursachen haben; nur bitte ich Sie, mich nicht gänzlich im Ungewissen zu lassen.

Die Ankündigung in der Wiener-Zeitschrift habe ich gelesen, wenig Erfreuliches fand ich darin. denn in voraus wird dem Werke schon jeder dramatische Werth abgesprochen, Ich fürchte wohl keine vernünftige Kritik, doch sollte mein Streben, und die Lage der Dinge, der ich zu huldigen bemüssigt war, mit Unwürdigkeiten mich belohnen, so ist meine Dichterlaufbahn geendet.

Sie schreiben mir, ich solle meine Meinung äussern, welche Original-Stücke (ich) für die besten halte. — Dies liess sich wohl sagen, wenn nur einige vorhanden wären. — —

Zwei Stücke von mir: *Szécsi Mária* und die *Kérők* habe ich unter der Presse; diesen Monat werden sie herauskommen. Beide sind nur für Ungarn und Jugendarbeiten. Ich werde (sie) allsogleich Ihnen zuschicken, und eine freundschaftliche Kritik darüber ausbitten. Ihr Urthail is mir die Welt; sollten sie (Ihnen) etwas nur gefallen, und Ihnen nur einen Augenblick Erheiterung gewähren, so wird es mich mehr freuen, als der lärmende Beifall eines Publicums. das nur die Kleider und seinen Stolz beklatscht.

Mögen diese Zeilen Sie in besserer Gesundheit treffen, um Sie zu versichern der Achtung und aufrichtigen Freundschaft Ihres liebenden Freundes

Carl Kisfaludy.[1]

[1] A lap alján idegen kéztől áll: „Durch Jos. Eggenberger — Pest."

Czím: *Pest.* Tr. Hochwohlgebohren Herrn *Georg v. Gaal,* Bibliothekar Seiner Fürstlichen Durchlaucht Nikolaus v. Esterházy. *Wien* Abzugeben in Eszterházy'schen Hause.

7.

Pest, am 11-ten Apr. [1820].

Theurer Freund!

Hiemit überschicke ich die Manuscripte. Ich habe sie genau durchgelesen und werde diesen Beweis Ihrer Freundschaft stets an meinem Herzen tragen. Offen, wie Sie es verlangten und verdienen. sage ich meine Meinung — aber ich bitte Sie auch selbe nur als Meinungen zu betrachten; ich fühle mich zu klein, als Richter aufzutreten. Als Freund, den Sie unverdient, aufgenommen, rede ich hier und wage Gedanken, Ansichten darzulegen, mit der Bitte. dass Sie (sie) nur würdigen sollen. Ich bin überzeugt, dass Ihre Freundschaft diese meine Erstlinge als ihr Eignes betrachtet, und kein Mittel versämen wird, ihnen die besten Kleider zu geben; — mögen Sie denn dies so nehmen, als ich (es) treugesinnt Ihnen gebe.

Dem *Stibor* scheint es, haben Sie die meiste Aufmerksamkeit geschenkt, er enthält Stellen, die nun dessen gute Aufnahme verbürgen. Selbst das Versmaas, wie jedes gefühl, ist da mehr geordnet — mit einem Wort. Ihr Glück, dass Sie nicht zugegen waren, sonst hätte ich sie todgeküsst — es übertraf alle meine Erwartungeu, das Ganze ist wirklich veredelt, und ich danke meinem Gott, dass dies Stück in Ihre Hände gerieht. Einige Ausdrücke, die mir nicht gefielen, habe ich angemerkt. und bitte selbe in Betrachtung zu nehmen. Das Lied des Narren im 2-ten Acte schien mir am wenigsten gelungen, wäre es nicht besser, (es) in Troch n zu schreiben und (ebenso) im vierten Act die Stelle: *magam mását — és más tinóján szántasz* — auch die sind mir hart vorgekommen; ich habe beide mit x angemerkt. Haben Sie die Gnade darüber zu sinnen, oder Aequivalente zu suchen. Die Ballade hat mich entzückt, überhaubt kann ich Ihnen für *Stibor* nicht genugt mich dankbar erweisen.

Ilka bitte ich noch einmal durchzugehen, und die Gnade und Freundschaft mir (zu) erweisen, die gewissen Ausdrücke die freilich im Originale darin sind — z. B. *Magyar szív, ungarisches Herz* — ganz auszulassen, überaupt alles dies auf Ungarn gemünzte Lob zu streichen. es würde den Deutschen ein Bedauerungslächeln abnöthigen. Ich habe es gethan, um das Pnblikum ins Teater zu ziehen. Sie kennen ja diese Nation, sie will sich überall gelobt sehen. aber das soll das Ausland nicht erfahren. Im 4-ten Act bitte ich die ersten Scenen nach dem beiliegenden Zettel. oder wie Sie es besser findən, zu ändern. Diese Bitte ist vieleicht unbescheiden. aber so kans nicht bleiben. es het Aehnlichkeit mit der Amalie in den *Räubern.* Mir ist, bei Gott! der Gedanke ohne zu stehlen eingefallen — ich wusste es wohl, dass (ich es) irgendwo gelesen habe, aber ich dachte nimmer auf die Räuber.

Dieser Tage haben sie das Stück gegeben, und mit Entzetzen sah ich (es) gans dahrin. Wenn es möglich ist, opfern Sie eine Stunde dieser Arbeit, dankbar werde ich jede Minute, die Sie daran verschwenden, zählen, und in das Schuldbuch, das immer wächst, getreu aufzeichnen. Übrigens ist die *Ilka* mit warmem Gefühl übersetzt; bei mehreren Stellen fand ich mich selbst mehr gerührt, als im Originale. Veredelt haben Sie sehr vieles.

Tartaren, glaube ich, haben Sie am wenigsten angesprochen. Dieses Stück haben Sie kalt behandelt. Hir kann ich freilich nur mich selbst verdammen, denn man kann, das weiss ich gut, kein geistiges Getränk aus dem Wasser schöpfen; wo nichts ist, kann man auch nichts finden.

Das Ende des 3., 4., 5-ten Actes fürchte ich, wird gar keinen Effect machen, und ich muss gestehen, da ich Ihren Styl und (Ihr) Vermögen zu kennen glaube, dass ich öfters gezweifelt, dass diese Verse aus Ihrer Feder geflossen. Ich bedauerte Sie im voraus bei diesem Stück, denn es lohnte wirklich nicht die Mühe es zu übertragen; mir bleibt nichts anders übrig, als Ihre Grossmuth in Anspruch zu nehmen, und hie und da die Scenen durch eigenes Feuer und geläuteten Kunstsinn zu erwärmen bitten. Das Bessere im Stück, zum Beispiel Bálint's Erzählung, Elek's Monolog und Zelmirens, die Ihr Gefühl ansprechen konten, haben Sie auch trefflich wiedergegeben. Wenn es thunlich wäre, sollten diese Benennungen, die öfters vorkommen: *Edelmann* ausbleiben auch das Wort: *Tartaren* will mir nicht gefallen.

Die Zeichen habe ich hingemacht, um auf manche Stellen Sie aufmerksam zu machen; überhaupt find ich hier, dass Sie sehr wörtlich übersetzt haben, ung gerade hätte ich gewünscht, dass Sie sich über dieses (Stück) am meisten erbarmen.

Hier haben Sie nun die Meinungen so treu, als es in meinem Innern spricht: übrigens mögen mich die Kunstricher noch so misshandeln, so soll mich Ihre Freunschaft für Alles entschädigen; denn nur denen Jugendarbeiten kann ich allein dies Glück verdanken, dass ich Sie kennen lernte. — Ich hoffe, das ich Ihrem Geiste noch Würdigeres zeigen könne. Um Ihnen meine Achtung und Liebe beweisen zu können, erlauben Sie, dass ich Ihnen eines meiner besseren Stücke dedicieren darf. Diese Bitte ist allein nur auf die *Achtung* gegründet, die ich gegen Sie hege; dieses Stück will ich Ihnen aber eher ungedruckt zusenden, um Ihr Urtheil früher zu erfahren. Diese Bitte dürfen Sie mir nicht abschlagen, sonst thue ich's ohne Erlaubniss. —

Wie die *Szécsi Mária* aus der Presse kommt, werde ich Ihnen ein Exemplar zusenden.

Wegen (des) Taschenbuchs erlauben Sie mir ein Wort. Sollte dieser Kovács um 80 fl. einen Kupfer liefern können, der Stich hält? mich dünkts, es ist zu wenig für eine feine Arbeit, wie ich (sie) wünschte, und damit (ich) mit Ehren neben (dem) John'schen Portrait stehen bleiben könne.[1]

[1] K. a „császárné“ képét az Aurora számára eleinte John-nal akarta metszetni.

Mit Unmuth musste ich erfahren, dass G. F. seine traurige Uebersetzung nach Dresden und Leipzig geschickt. Ist das nicht ein Unglück? Was werden diese von mir denken? — das wenige was am *Stibor* gut ist, hat er auch weggenommen! Vergebens liess ich durch 3. 4., Hand sagen, dass sein Werk nichts sei; er ist sehr eingenommen dafür. — —

Nun leben Sie wohl! Berichten Sie mir, wie Ihre Gesundheit stehet, und sein Sie versichert meiner Hochachtung und Freundschaft, mit der ich verharre

Ihr aufrichtiger

Carl Kisfaludy.

8.

Pest, am 30-ten Apr. [1820].

Liebster Freund!

Eben kam ich von einer Reise zurück, als ich den sehnlichst erwarteten Brief erhielt, den ich als den sichersten Bürgen Ihrer Freundschaft betrachte, und die gute Meinung, die ich Unbekannter von Ihnen hatte, zur Gewissheit macht. Ich weiss, dass Sie meine Werke blos übersetzen, nicht verbessern wollen, darum war ich auf den Inhalt sehr gefasst, nur um kleine Aenderungen wagte ich Sie zu bitten, und auch nur um solche, die dem Geübtern nicht viel Mühe kosten. Ich hätte Sie wohl mehr bestürmen können, aber mir ist an Ihrer Freundschaft und (Ihrem) Wohlwollen mehr gelegen, als an dem mitleidsvollen Lob der Welt, und an dem kalten Kopfwinken einiger Kunstrichter — auch das weiss ich, dass man um solche Werke umzubilden, mehr Mühe und Kraftaufwand braucht, als etwas Selbstständiges hervor zu bringen. Ich gäbe jetzt viel darum, hätte ich diese Werke nicht drucken lassen, den in süsser Einfalt glaubte ich genug gethan zu haben, wenn ich beliebte Ausdrücke zusammenhäufe und sie halbgeregelt der Welt vorlege. Es ist aber geschehen, und mir bleibt nichts übrig, als diese Scharten durch (et)was Besseres auszuschleifen. Sie haben für meine dichterische Ehre so viel gethan, dass es unbescheiden wäre, mehr zu verlangen; drum handeln Sie immerhin nach Ihrem Gutdünken, ich bin zufrieden und kann mich schon nicht dankbar genug erweisen für das, was Sie mir Fremden gethan haben. Ihre Offenheit dient mir zur Richtschnur für die Zukunft, und Sie können versichert sein, dass keine Ihrer Lehren auf schlechten Boden fallen — wenns Gott will, so sollen sie noch gute Früchte tragen.

Es thut mir sehr leid, dass Sie die Dedicace ablehnen, nicht Vergeltung hoffe ich darum, auch keinen Gegendienst für die Kleinigkeit — aber ich glaubte meine Achtung und Liebe nicht anders an den Tag legen zu können, als durch die Früchte meines Strebens, und durch die Weihe des entfesselten Geistes. Die 2 Dichtungen, die Sie ebenfalls ausschlugen, hätten Ihnen vielleicht mehr Ruhm verschafft; dass aber die Erzeuger deren reiner

und absichtsloser Ihnen ihre Arbeiten gewidmet hätten, dass glaube ich nicht. Ich habe keine Svada um Sie zu bewegen, auch keinen andern logischen Grund als meine Freundschaft, kann Sie dies nicht dahin vermögen, dieses Zeichen der uneigennützigsten Liebe anzunehmen, so mag es unterbleiben. Wenn Ihre Bescheidenheit es allein verbietet, so will ich mich beruhigen; sollte es aber die Furcht sein, mir diese kleine Ehre vergelten zu müssen, so sollte es mir sehr leid thun.

Hinsichtlich meines Estoráz bin ich mehr verlegen, wie Sie — die ganze Sache ist nicht in meinem Kopfe entsprungen, drum kann ich mich auch darin nicht finden. Ich glaube wir geben die ganze Sache auf, überzeugt, dass Sie alles für mich thun und wirken — doch kömmt mir die Sache als Bettelei vor. und dies stimmt nicht überein mit meiner Natur. Drum danke ich Ihnen für den guten Willen; ich stehe ab von dieser Bitte. Wir armen Ungarn sind fremd für unsere Grossen, sie haben kein geneigtes Ohr mehr für die heimische Sprache. Sollte das Werk einst herauskommen und Ihnen, lieber Freund, einiges Vergnügen gewähren, so sollte es mich mehr freuen, als die Strahlenflügel des Fürsten.

Die Knpfer des Kovács habe ich gesehen; er scheint mir wirklich geschickter als Passini; auf jeden Fall werde ich ihm die Arbeit übertragen, aber den Zeitpunkt kann ich nicht bestimmen, denn wir sind noch nicht in Richtigkeit wegen der nöthigen Gelder. Ich will ihm zeitlich genug die Arbeit verkündigen, ich hoffe er wird befriedigen. So viel Zeit wird ihm wohl immer bleiben, dass er uns die Kupfer verfertigen könne.

Haben Sie *Széchi Mária* und *Kérök* erhalten? Sagen Sie mir ihr Urtheil. Meine Freunde wollen alle behaupten, ich hätte mehr Talent zu komischen, als zu ernsthaften Charakteren, und ich fühle doch nichts Lustiges in mir. Die *Szécsi Mária* ist 4 Jahre alt, die *Kérök* um 6 Monate jünger; es hat hier sehr gefallen, ich vermuthe wegen der Localität.

Entfern von Pest habe ich (auf) Ihre Gesundheit getrunken; nehmen Sie die Versicherung, dass ich auch ohne Nahmenstag Ihnen alles Gute und Schöne wünsche, so wie ich auch stets bin

Ihr aufrichtigdr Freund

Carl Kisfaludy.

9.

Pest, am 17. Mai, [18-0].

Lieber Freund!

Ihr freundliches Schreiben erhielt ich und mit Vergnügen las ich darin, dass Sie Ihren Namenstag lebensfroh und gesund hingebracht haben — mögen doch die kommenden auch diesem gleichen!

Mein Trauerspiel *Irene* überarbeiteta ich jetzt; wenn ich damit fertig werde, wie ich hoffe, bald, so übersende ich Ihnen das Manuscript. damit Sie sehen, ob die Arbeit gediegen genug

sei, und meine Muse Kraft genug besitzt, Sie in ihren Arm zu schliessen, und reich genug, dem Freunde eine Gabe zu spenden — freilich sind es nur Blumen eines sparsam gepflegten Gartens, doch der gute Wille soll dass Fehlende ersetzen.

Die bewusste Dedicace gebe ich ganz auf. Ich glaube, dass ich Ihnen selbst damit einen Gefallen erweise — solche Commissionen sind nicht die besten, tragen selten angenehme Früchte, und Sie sind mir zu theuer, als dass ich wegen des kleinen zu erwartenden Nutzens (Ihnen) die kleinste Ungelegenheit verursachte. Ihre gute Meinung und das Wollen sind Bürgen genug Ihrer Freundschaft.

Sind Ihre Uebersetzungen schon unter der Presse? ich bin sehr neugerig, wie selbe aufgenommen werden. — Wenn die Herren Kritiker mich nicht ganz zerreissen, so habe ich (es) bloss Ihrem Namen zu danken.

Ich war in Gran bei der Installation.[1] Dieses Fest werden Sie ausführlich genug in den Zeitungen lesen. Mich unterhielten die Gesichter, und das Herumfllattern der Menschen um den Günstling des Glückes. — Für einen tiefen Menschenkenner würde dies einen Stoff gegeben haben zu jahrelangen Betrachtungen. Ich sah wohl grössere Herrlichkeiten, doch so viel Priester nie. — Denken Sie sich das Andere. — —

Auch die Musen wirkten tüchtig auf die Gemüther, denn gegen 60 Stück Arbeiten wurden ausgetheilt. 6 Herrschaften gehören dem Primas, folglich wurde jedes 10-mal erhoben.

Leben Sie wohl und eingedenk Ihres aufrichtigen Freundes

C. Kisfaludy.

Czím: *Pest.* Seiner Hochwohlgeboren dem Herrn *Georg v. Gaal*, Bibliothekar Seiner Fürstl. Durchlauch Nicolaus v. Eszterházy. *Wien.* Abzugeben im Fürst Eszterházy'schen Hause.

10.

Pest, am 11-ten Juni, [1820].

Liebster Freund!

Ich danke für das Capitulum de Sancta Maria.[2] Sie kennen zu gut die Klippe, woran sich in solcherlei Arbeiten der Dichter stossen muss. Ich sah die Mängel an meiner *Mária* selbst deutlich, doch ich habe manche Rücksichten in Ungarn, manche ausser Ungarn nicht beseitigen können; um den Character zu motiviren, und licht darzustellen, hätte ich eine der kämpfenden Partheien, besonders bei der Exposition nahe berühren müssen, aber — sapienti sat.

Nie hätte die Welt dieses Werk erblickt, wenn mich nicht

[1] Rudnay prímásáról van szó.

[2] E szókkal kezdi Gaal 1820. máj. 20-iki levelét, elmondva, hogy egy német a Kisf. K. *Szécsi Máriá*-ját ismét ekképen olvasta és azt hitte, hogy az valami Szűz Máriáról való dráma.

einige Freunde der Sprache wegen dazu persvadiert hätten. Uebrigens macht sich das Stück auf dem Theater ziemlich gut, bis auf den 4. Act, der ziemlich grell gezeichnet ist. Sie haben sehr recht, dass ich den Plan sehr kurz abthun wollte, denn ich fand keine schlickliche Episode, um den Raum auszufüllen, ich liess daher den Sprung machen — da ich der Erzählung getreu bleiben wollte, so war dieser Sprung beinahe unvermeidlich. Nehmen Sie meinen Dank für das freundschaftliche Capitulum, aus ihrem Mund sind mir solche Lehren doppelt theuer. —

Dass Sie meine *Kérök* angesprochen haben, freut mich ungemein, um so mehr, da ich überzeugt bin, dass Ihnen meine andern Lustspiele noch besser gefallen werden. Sie enthalten mehr Situationen, und tragen mehr das Gepräge der Originalität. Dass Sie sich an „affirmálom“ gestossen haben, hat mich herzlich lachen gemacht, denn ich wusste nicht, welcher komische Genius sie umwehte als Sie dies auf sich gemünzt glaubten.

Wie geht's mit Ihrer Gessundheit lieber Freund? Ich wünschte ein Antiprometheus zu sein, ich liess Ihnen den Geist und das Feuer, würde Ihnen aber eine festere Hülle bereiten. Meine Strafe würde gewiss durch die Ausflüge und Schöpfungen Ihres Geistes zum herrlichsten Genuss verwandelt.

Im Conversations-Blatt hat Jemand (et)was von mir geschrieben. Ich weiss nicht von wem dieser Aufsatz sein kann, er bestimmt, wie viel Stücke ich in meinem Pulte bewahre — sonderbar. Ich bin doch nicht so verschwenderisch mit meinem Vertrauen. Der Almanach wird darin schon angezeigt, und für das Jahr 21 wird schwerlich etwas daraus. Mir wurden viele, aber wenig gute Materialien eingesendet.

Um mich in der deutschen Sprache zu üben, habe ich selbst ein Stück von mir in 2 Aufzügen, *Kemény Simon*, übersetzt. Ich werde zum Beweis meines innigsten Vertrauens (es) Ihnen zusenden. Vielleicht können Sie (es) brauchen so weit, dass Sie das Mark aus dem Ungarischen und Deutsen, zusammenfassend, etwas Ganzes liefern könnten. Von dieser Uebersetzung weiss noch keine Seele, und soll auch nicht wissen. Wenn Sie dieses Stück dann für gelungen halten, so würde ich (notabene aber ihr Deutsches) Sie bitten, (es) auf ein Wiener Theater zu bringen.

Wenn das Theater der Magyaren erscheint, bitte ich Sie auf meine Kosten gleich eins zuzusenden. Ich bin ungeduldig wie ein Kind, dem die Mutter elnen Jahrmarkt verheissen.

Leben sie vohl, lieber Freund! Möge der heisse Wunsch des Freundes Ihre Krankheit beschwören. Mit aller Hochachtung

Ihr aufrichtiger

C. Kisfaludy.

11.

[Pest], am 24-ten Juni, [1820.]

Lieber Freund!

Schon (ein) paar Tage verlebte ich in der süssen Hoffnung, Sie hier in Pest zu sehen. Horváth sagte mir das; Ihr Brief scheint diesen Wunsch zu widerlegen, da theils Ihre Geschäfte, theils die fatale Krankheit Sie hindern werden. Wäre ich doch ein Arzt! Ich würde Ihre Krankheit, so wie jetzt den Goethe, studieren, um Sie davon zu befreien; so habe ich nur den andächtigsten Wunsch, Sie bald, recht bald ganz gesund zu sehen.

Ihre Offenherzigkeit rücksichtlich meiner Arbeiten finden bei mir nicht nur Aufnahme, sondern sie erwecken wirklich Dankgefühle in mir, die nie versiegen werden, und ich gestehe es, dass mir Ihre, leider nur schriftliche Bekanntschaft unendlich viel Nutzen gewährt, und mich zu Thätigkeit, Fleiss und Ordnung anspornet. Mögen Sie doch diese erklärung so nehmen, wie ich sie ihnen gebe.

Ueber das Wort „Classisch“ im Conv.-Blatte bin ich selbst roth geworden. Wenn ich schon auch einigen Mängeln und Beschränktheiten unterworfen bin, so hab' ich doch Bescheidenheit genug, um die Gebrechen einzusehen, die mich befallen, und zu wenig Eigenliebe, um mich auf der Vollendung Stufe zu träumen. Meinen *Kemény Simon* werde ich Ihnen nächstens übersenden — ich kanns kaum erwarten, dass Sie ihn sehen. Dieses Stück ist mir das liebste unter meinen Werken, ich habe es so rein aus meinem Busen geschrieben. Freilich wird der strenge Richter Manches darin finden; mir sind aber die Gefühle darin so heilig, und die schönsten Träume meiner Jugend sind darin bezeichnet. Es hat nur 2 Acte; Ihnen, lieber Freund! so wie ich Sie mir denhe, wird es vielleicht gefallen, drum bestürme ich Sie auch wegen der Uebersetzun. Wenn es auch nicht zum Aufführen kömmt, es wäre mir Lohn genug, (es) von Ihrer Hand in die mildere Sprache übertragen zu sehen. Meine deutsche Uebersetzung werde ich Ihnen einmal, wenn Sie gesunder (sind) und mehr Musse haben werden, unterbreiten und (mir) Ihr Richterwort darüber erbitten.

Kemény Simon wurde während der Restauration hier mit grossem Applaus gegeben. Lassen Sie sich die Apotheose erzählen, die mir statt einer Muse, ein Kecskeméter Schnurrbart errichtet. Am Tage der Aufführung ging ich, um den Augen der Zuseher zu entgehen, auf das 2. Parterre. Da kam ich denn neben einen Mann zu sitzen. Mein Nachbar war ganz Auge und Ohr und als die Trennungs-Scene kam im 2-ten Acte, fing es an jämmerlich zu weinen und sagte ganz im elegischen Tone: „Hogy a fene egye meg a ki írta, az embernek csak pityeregni kell, már a fejem is fáj a sok sírásba.“ Ich hielt diese Worte für einen Kranz der Melpomene, und dachte mir, das musst du dem Freund Gaal berichten.

Leben Sie wohl und gesund, lieber Freund! lassen Sie Ihren Körper immerhin kriechen, der Geist erhebt sich; und so ist Ihr Zustane beneidenswerth. Genehmigen Sie die Versicherung meiner innigsten Hochachtung und Linbe, mit der ich bin

Ihr wahrer Freund

Kisfaludy.

Czím: *De Pest* — különben szószerint ugyanaz, mint a 9. levélben.

12.

Pest, am 1-ten Aug. [1820.]

Liebster Freund!

Lange schweigen Sie. Vielleicht haben Sie meinen letzten Brief nicht arhalten, oder, was ich noch mehr befürchte, soll Sie wieder eine fatale Krankheit überfallen haben? Hier überschicke (ich) wieder eine kleine Arbeit von mir, möge sie doch mein Andenken in Ihrem Herzen wecken. Ich bitte um Ihre aufrichtige Meinung über dieses Werk besonders meinen *Kemény* empfehle ich einen genauen Untersuchung. Dieses kleine Stück ist mein Liebling, es ist aus meinem innigsten Gefühl niedergeschrieben. *Kemény* ist hier im Ungarischen bei sehr vollem Hause gegeben worden und hat ziemlich gefallen; möge es Ihnen auch so gefallen, wie ich es wünsche, so stirbt er wenigstens nicht umsonst.

Bei dem andern Stück músste ich mich sehr in Schranken halten und jede politische Tendenz ausweichen; selbst so strich mir die Censur einige Ansichten über das Hofleben, und mír blieb nichts anders übrig, als hie und da einen Wink zu geben, die ich sonst gewiss mehr beleuchtet hätte.

Vermöge der Wiener Modezeitung blieben Ihre Uebersetzungen bei Traszler legen; was musste wol diese Zögerung herbeigeführt haben?

Neuigkeiten kann ich keine schreiben, ausser dass man einen hiesigen Kritikus und Redakteur des Notizenblattes namens Saphir einen Hebräer, aufs Theater brachte, und als Pfiffspitz in der falschen Primadonna parodierte. Se. k. Hoheit E. H. Palatinus hat selbst zugesehen. Ob dieses wohl in andern Ländern passiert? Charactere kann man wohl meiner maschinenmässig Gesichter nachahmen. Das, glaube ich, ist schon Personalität, und streitet gegen dass bessere Gefühl des Menschen. Der arme Teufel wurde höchst undelicat von Poblicum behandelt.

Schreiben Sie mir recht bald, lieber Freund! und seien Sie versichert meiner Hochachtung und Liebe —

Ich aufrichtiger Freund

Carl Kisfaludy.

Czím: Mint fenn.

13.

Pest, am 16. Aug. [1820.]

Liebster Freund!

Sehr angenehm überraschte mich Ihr werthes Schreiben; ich danke Ihnen für Ihre Gabe. Diese Uebersetzung war schnell vollendet, und es war wirkich keine geringe Arbeit. Die *Sage*[1] gefällt mir ungemein. ich werde sie übertragen ins Ungarische, wenns mir gelingen würde. Ich bin nun sehr neugierig, wie das, deutsche Publicum ihr *Tátika* aufnehmen wird, Sie haben in Ihrer Vorrede vortrefflich seinen Werth bestimmt.

Sie *sticheln* in Ihrem Briefe über meine Fruchtbarkeit und durch ein Epigramm soll ich meine Muse kennen lernen, die vielleicht nicht von oben, sondern von der Donau kömmt. Diese Offenherzigkeit freut mich ungemein, denn sie gibt mir den angenehmsten Beweis. wenn auch in dornigster Hülle, dass Sie mir Freund sind mich lieben. und mein guter Name Ihnen am Herzen liegt. Ich nehme es so, wie ein Kranker die Gesundheits-Tropfen. die mitunter bitter sind, aber stärken, das Blut erfrischen und Leib und Seele aufrecht erhalten. Nur darum könnte ich mich ärgern, dass *Sie* von mir diese Unbescheidenheit glauben konnten dass ich mir einbildete, ich kann auch *deutsch* schreiben. Das wenige, was ich der Uebung willen bisher geschrieben. war nur vertraute Freunde, keineswegs zum Druck bestimmt. Nie ist mir dieser lächerliche Stolz eingefallen, dass ich in zwei Sprachen Dichter sein könnte und wollte. Ich bin froh, wenn ich es in einer Sprache zu etwas bringe.

Wie dieser Herr v. Zerffy, den ich gar nicht kenne, nie in meinem Leben sah, dieses schreiben konnte, weiss ich nicht. Der Compagnon dieses Herrn. Ob. Lieut. *Habermann*, war bei mir und forderte Skizzen aus der ungar. Geschichte. Auch dieses schlug ich ab. Nur des Costüms wegen gab ich ihm etwas. Auch wurde ich aufgefordert, in den Almanach zu liefern. Ich antwortete aus Artigkeit: „Wenn ich's dahin bringen könnte. etwas korrekt deutsch zu schreiben, so werde ich Ihnen dienen, aber so — — etc.“ Uebrigens mögen Sie sticheln wie Sie wollen, so habe ich Sie doch lieb, und gebe dieses Jahr doch 3 Stück noch heraus. 2 Lustspiele werden Sie binnen 10 Tagen erhalten ich hoffe die *Pártütök* sollen Sie mehr vergnügen, als die *Kérök*. das ist echt ungarisch.

Ich erwarte mit Sehnsucht diese Meteor-Steine; Sie wissen schon, was ich meine.[2]

Ueber den *Kemény Simon* schimpfen Sie ja nicht — den es ist mein Liebling — und Sie wissen, der Vater hat manchmal ein Kind lieber, als das andere, wenn es auch nicht am besten stu-

[1] Ismeretlen.

[2] B. szerint e „Meteor-Steine“: a „Theater der Magyaren“ egy példánya.

diert. Glücklich könnten Sie mich machen, wenn Sie dieses Stück übersetzten.

Nun leben Sie wohl, lieber Freund! ich küsse Sie für ihre freundschaftliche Aufrichtigkeit, seien Sie überzeugt, dass ich Sie zu würdigen weiss. Mögen Sie mich immer Ihrer Neigung werth halten, und dankbar drücke ich Sie ans Herz.

Ihr aufrichtiger Freund

C. Kisfaludy.

Es ist nicht war, dass ich Wasser trinke.
Den manch Gläschen leert ich zu Deinem Wohle,
Doch wenn ich öfters statt zu fliegen nur hinke,
So verzeihe mir —
Da find ich keinen Endreim und es reimt sich doch. —

14.

Pest, am 7-ten 7ber, 1820.

Theuer Freund!

Ihr letztes Schreiben erhielt ich, und danke Ihnen für die freundschaftlichen Ermahnungen, ich werde selben nachzustreben trachten, und lasse keineswegs den Muth sinken, einst Sie gänzlich zu befriedigen.

Die Arbeiten, die (von mir) bis jetzt in die Welt getreten, waren wirklich Jugendarbeiten, ohne Studium, nur leich hingeworfene Skizzen. Die Nachkommenden hoffe ich, werden Sie mehr ansprechen, da sie gehaltvoller sind und mehr Kunstaufwand enthalten. Mit der Irene bin ich bereits fertig; wenn ich die Jamben ganz im Reinen habe, so werde ich sie Ihnen zusenden, damit Sie selbst beurtheilen, ob dieses Werk Ihren werthen Namen verdiene, denn von der Dedication stehe ich niemals ab. — —

Hier folgen die *Pártütők* und noch eine Posse. Die letztere ist hier von einem jungen Menschen übersetz worden, aber nicht nach meinem Wunsche; wurde auch gegeben, hat ziemlich gefallen, aber liess noch viel zu wünschen übrig. Das Stück selbst wird, wenn es leicht übertragen würde, sicher unterhalten.

Was Sie über *Pártütők* urtheilen, bin ich neugierig, das Thema nahm ich von Clauren,[1] die Bearbeitung ist ganz mein. Es ist etwas trivial, aber der Zweck forderte es so — und die Censur strich manche derbe Wahrheiten, besonders wo die Insurrection mitgenommen ward. Der Kovács war anfangs ein Insurgent, seine meisten Sprücheln musste ich einbüssen.

Wass Sie über *Janus Pannonius*[2] sagen, ist sehr richtig; aber auch hier wurde der Bischof mir gestrichen; sollten Sie dieses Stück irgendwo aufnehmen, so werde ich Ihnen die Ergänzungen

[1] Divatos német elbeszélő. Kisf. K. a *Pártütők* anyagát nagyrészt *Der Giftmord* cz. elbeszéléséből vette.
[2] Kisf. H. „Barátság és nagylelkűség"-je.

zusenden. Im Deutschen wird es sicher erlaubt. Der neue Primas ist gar ein vigilanter Herr — — wenns so dauert, so schreibe ich ein Gebetbuch. —

Leben Sie recht wohl, mein lieber Freund, und würdigen Sie mich auch fernerhin Ihrer Freundschaft, so wie ich stets bin Ihr

aufrichtiger

Carl Kisfaludy.

15.

Pest, am 1-ten 8ber, 1820.

Lieber Freund!

Die mir zugeschickten Bücher habe ich richtig erhalten und danke Ihnen innigst für die Erinnerung. Es ist wirklich unverzeihlich von Ihrem Verleger, dass er die Correctur-Bogen Ihnen nicht zugeschickt; es sind (eine) Menge Druckfehler darin und die Interpunctationen sind beinahe durchgehends falsch. — Ich kann mir das Unangenehme Ihrer Lage vorstellen, als Sie Ihr Werk so verunstaltet erblickten. Uebrigens hat es hier viel Aufsehen gemacht, und (sind) die Exemplare bei den Buchhändlern alle vergriffen worden. — Verflossenen Donnerstag wurden hier bei übervollem Haus die *Tartaren* gegeben. Auch der ganze Hof war zugegen. Die Kaiserin und Herczog v. Cambridge lasen immerfort Ihre Uebersetzung und explicierten die Stellen, bei denen aus vollem Halse geschrien wurde, der Kaiser hat sich sehr gnädig geäussert.

Stephan Horváth hat sein Exemplar nicht erhalten, wohl aber haben Sie ein Exemplar an meinen Bruder Sándor mir zugeschickt. Es thut mir leid, dass ich Ihrem Wunsche, *Ilka* und *Tatárok* in Gross-Octav zu besitzen, nicht willfahren kann, denn ich habe selbst keins — alle sind in kleinem Format aufgelegt worden. Aber bald lass ich die Tartaren neu auflegen sammt Ilka, beide umgearbeitet, dann sollen Sie befriedigt werden. Indessen nehmen Sie selbe so, wie ich's habe.

Dass meine *Pártütök* Sie unterhielten, freut mich sehr. Sie scheinen mich und meine Tendenz sehr richtig verstanden zu haben, würden die Herren Bírák mich auch so gut verstehen, so wäre (es) freilich (für mich) nicht rathsam, viel ohne Bedeckung herumzuvandern.[1] Ein ähnliches Werk, aber mehr mit Satyren bespickt, liegt fertig unter den Titel *A korcsházi vásár*, ein Lustspiel in drei Acten. — Dieses wird Sie viel mehr ansprechen, und ich hoffe mit Gewissheit, das es Sie zum Lachen bringt.

Leben Sie wohl, mein lieber Freind! und bleiben Sie mir auch hinfern gut, wie ich auch stets bin mit Achtung und Liebe

Ihr aufrichtiger

C. Kisfaludy.

[1] Gaal a *Pártütők*-ről szólva, azt írta Kisfaludynak, hogy ő K. helyében, e vígjáték után nem merne katonai fedezet nélkűl az útczára menni.

16.

Pest, am 4-ten 8ber, 1820.

Theurer Freund!

Fünf ganze Wochen abwesend, kann ich jetzt erst Ihre Briefe beantworten. Ihr freundliches Schreiben dtto 8-ten Octobris hat mich ungemein erfreut, umsomehr. da es mir die gewünschte Gewissheit giebt, dass Sie gesund und verjüngt leben. Wer so gut Berge klettern kann, der muss viel Lebenskraft besitzen. und alle kleinen Krankheiten belächeln. Dass Sie auf der Anhöhe meiner (sich) erinnerten. finde ich sehr grossmüthig, da Sie der Berg. ich nur eine Stufe dazu bin. — Sie erstaunten über meinen sonderbaren Appetit — ich leugne nicht: ich hatte in meiner Jugend ein wüstes Leben geführt. ein finsteres Verhängniss trieb mich ungeregelt in die Welt, Schwermuth. Unzufriedenheit mit Leichstinn gepaart trieben mich von Welle zu Welle, losgeschraubt von allen häuslichen Banden. irrte ich 6 Jahre herum; lebte von der Malerei. und verfiel nicht selten in alle Thorheiten des heissen Blutes und ungezähmter Jugend. — Ein unseliges Missverständniss zwischen (mir und) meinem Vater (wo ich jedoch schuldlos mich fühle), hatten mir jede Ordnung des Lebens verhasst gemacht. (ich) suchte Betäubung bei wilden Zerstreuungen. Doch bin ich zurückgekehrt. Mein besseres Gefühl hat mich noch zeitlich genug gerettet. und ich versichere Sie, dass ich nimmermehr Gläser speisen werde. — Mein voriges Leben betrachte ich nur als einen Sturm, der zwar mir manche Blume abgestreift. doch die Wurzel ungefährdet gelassen. und manche Herzen abgedacht. deren Inneres mir ohne dies sicher versteckt geblieben wäre. Doch genug hievon.

Ich wahr in Sümeg: Ihr Geschenk übergab ich persönlich meinem Bruder; es gefällt ihm ungemein und (er) ergoss sich in Ihrem Lobe.

Ilka werden Sie nächstens erhalten. —

Des Herrn von Gruber Saul habe ich nebst Ihrem Brief erhalten. es ist mir leid. dass ich ihm nicht dienen kann, ich habe mit meinem Almanach so viel zu thun, dass ich seinen Saul unmöglich übersetzen kann. Auch muss (ich) Ihnen freundschaftlich gestehen. dass ich nicht Geduld genug besitze, um dieses Werk zu übertragen, ins Ungarische gar. wo man für eigne Gedanken keine Worte findet. Das Werk selbst habe ich noch nicht lesen können, da ich erst heute Nacht hier ankam, und die erste ruhige Zeit Ihnen gewidmet. Uebrigens liesse sich ein Uebersetzer wohl finden. doch ob sich Jemand dieser Arbeit unentgeltlich unterziehen wolle, dies ist die Frage, die ich nicht beantworten kann. Ich meinerseits werde Alles anwenden, um Jemanden zu finden; und wenn Ihnen durch die Uebersetzung dieses Werkes eine Freundschaft geschieht, so können Sie auf baldigen Erfolg

rechnen. Schreiben Sie mir darüber aufrichtig, macht Ihnen die Uebersetzung Freude, so sollen Sie selbe erhalten. —

Leben Sie wohl und eingedenk

Ihres aufrichtigen Freundes

Kisfaludy.

Es ist unbescheiden von mir zu bekennen, dass ich Ihre Nordischen Gäste nicht gelesen habe, aber hier ist es nirgends zu finden. Schicken Sie mir doch gelegenheitlich ein Exemplar. —

17.

Pest, am 5-ten 9ber, [1820].

Liebster Freund!

Ihren letzten Brief habe ich erhalten. Ich danke Ihnen für die Freundschaft, dass Sie sich so bemüht haben, mir Angenehmes zu sagen. Mich freut es um so mehr, da dieses Angenehme Sie betrifft und Ihren Werth erhöht. — Dass die Tartaren zuerst gegeben werden, will mir nicht gefallen.[1] Könnten Sie die Aufführung nicht hindern, und *Ilka* oder *Stibor* zuerst auf's Repertoir bringen? Ich glaube, die würden mehr Effect machen. Was glauben Sie, mein lieber Freund? ich fürchte mich sehr, dass diese Jugendarbeit durchfallen wird. — Dann gute Nacht Poesie!

Leben Sie herzlich wohl. Ihr

Carl Kisfaludy.

Czím: mint az eddigieken.

18.

Pest, am 1. Dez. [1820.]

Mein lieber Freund!

Ich erhalte eben Ihren Brief und danke Ihnen für die freundschaftliche Erinnerung. Die Schriften, die ich versprach, erhalten Sie alle, selbst den Pascha von Ofen. Ich habe für Sie viel gearbeitet, aber der Almanach raubt mir so viel Zeit, dass ich es nicht nach meinem Wunsche schreiben kann. Und kein Mensch in der Welt würde meine Schrift abschreiben können.

Eine bitte wage ich, mein lieber Freund! diesen beiliegenden Zettel haben Sie die Gnade Herrn Martin Schärmer zu übergeben, aber ich bitte, persönlich, damit Sie mit ihm reden und die Zeichnungen selbst besehen. Haben Sie die Güte ihm recht ans Herz zu reden, dass er sie sobald als möglich dem Axmann übergebe, und schreiben Sie mir darüber. Er wohnt in der Allee-Gasse, im Hofgürtlerischen Haus, Haus-Nro weiss ich nicht, aber die Gasse ist bei der Carlskirche, das Haus rechts, wie Sie

[1] 1820. nov. 30-án a bécsi „Theater an der Wien"-ben a *Tatárok* tényleg színre került — és megbukott.

hineingehen, das 7-te oder 8-te, es hat 3 Stöcke und einen Garten auf dem Hof. Sein Quartier ist im 3. Stock, rechts Nro. 28.

Verzeihen Sie, dass ich so frei bin Ihnen diese Commission persönlich zu übertragen, aber im Vertrauen (auf) Ihre Güte wagte ich es — und werde auch stets bereit sein Ihnen zu dienen.

Meinen Handkuss an Ihre liebe Frau.

Ihr *Kisfaludy.*

19.

Pest, am 9-ten 10ber [1820].

Theuerer Freund!

Ihre *Nordische Gäste* habe ich mit innigstem Vergnügen gelesen. Ich danke Ihnen für diese schöne Gabe. Der alte Saperment ist ein lieber Hausvater und der kleine Hansli ist ein Kerl, aus dem ein zweiter Tell aufwachsen würde, wenn er nicht in Ihrer Dichterbrust existierte. Bei dem 9. Gesange drang unwilkürhlich der fromme Wunsch aus mir: Oh hätte ich diese Zeilen geschrieben! Ich liesse alle meine 32 Stücke fallen.

Um Ihnen, lieber Freund, Ihre angenehme Gabe kunstmässig zu vergelten. so habe ich mir vorgenommen, wenn sich die Tage etwas verlängern, Scenen aus Ihrem Werke zu zeichnen, wenn auch der gute Wille die Kunst ersetzen müsste.

Die Irene ist bereits bei der Censur, binnen 5 Tagen kommt sie zum Drucke. Sie müssen nicht böse werden. wenn Sie Ihren Namen an der Stirne dieses Werkes erblicken. Ich habe mich bemüth. dass dieses Trauerspiel den Namen eines so geachteten Freundes verdiene. Ich achte es höher, als alle meine schon gedruckten Werke.

Die *Ilka* ist hier und in Ofen gegeben worden. Der E. H. Palatin war mit seinem ganzen Hofstaat gegenwärtig: es schien ihm zu gefallen. In Pest ist dieses Stück mit grossem Beifall aufgenommen worden. M. Ehlers *Ilka*, Grimm *Niketas*, Melchior *Gyula* wurden stürmisch gerufen.

Der Zerffy'sche Almanach ist bereits erschienen — de mortuus non nisi bene.

Leben Sie recht wohl, lieber Freund, und sind Sie der Hochachtung und Liebe gewiss, mit der ich stets bin

Ihrer aufrichtiger

Carl Kisfaludy.

20.

(Pest), am 15-ten 10ber, 1820.

Lieber Freund!

Sie haben falsch gelesen, oder ich verkehrt geschrieben; ich habe nicht die Irene übersetzt, sondern Kemény Simon — und wenn Sie es schaffen, so steht es *Ihnen* zu Diensten, auf jeden Fall glaube ich könnte es Ihnen bei der Ueberzetzung zur

Erleichterung dienen. Die Irene wäre ich nicht im Stande zu übertagen.

Scenen aus den *Nordischen Gästen* glaubte ich nur für das *Freundes-Aug* zu verfertigen. nicht aber für die Welt. Wenn Sie (mir) aber eine der erwähnten Kostüme ohne alle Ungelegenheit auf (ein) paar Wochen verschaffen können, so werde ich mir die Freude machen. so viel Scenen als möglich, bei heiteren Tagen zu entwerfen, dann sollen Sie urtheilen über ihren Werth, und ihre Zukunft bestimmen.

Ich erstaunte nicht wenig. als Gr. Mailáth mir Ihren an ihn geschrieben Brief zeugte, dass in Wien auch ein Ungarischer Almanach[1] herauskommen soll — nicht wegen des Almanach's (denn es wäre zu wünschen. dass mehrere einer günstigen Abnahme sich zu erfreuen hätten), aber dass der Herausgeber an Ihnen einen Protecteur gefunden habe, da Sie mir rund abgeschlagen. darin mitzuwirken! Ihrer mir bewiesenen Güte und Freudschaft gedenkend. konnte ich kaum glanben, dass Sie mir dieses Unternehmen verschwiegen haben und konnten.

Sie werden von Hofrath Görög erfahren haben, dass ich meinem Almanach der Kaiserin dedicierte, die auch so gnädig war die Dedication anzunehmen. wenn der Inhalt die Censur passiren würde. Ich hätte nie dieses unternommen wenn ich nicht von allen Seiten bestürmt worden wäre. Nun ist es mir aber umsomehr unangenehm. da ich Ihr Unbehagen erkenne, und deutlich sehe. dass Sie nicht viel Rühmliches erwarten; und nichts könnte mir schmerzlicher fallen, als venn *Sie* mein Streben verkennen sollten. da ich Sie schon lange als einen geistigen, unbestochenen Richter meiner literarischen Arbeiten zu betrachten gewohnt bin. Den Inhalt meines Almanachs will ich Ihnen vorläufig kund geben. und zwar: die Rechte der ungarischen Frauen. sehr lieblich bearbeit von dem ersten Advocaten der ungarischen Curie — 2. 2 Regék von Sándor. 3. Ein Drama in 1 Act von mir in Jamben, 4. ein Heldengedicht in 3 Gesängen, 5. 2 prosaische Erzählungen. 6. Sonette und andere vermischte Gedichte. 7. Epigramme. 8. 2 romantische topografische Beschreibungen. 9. Rhrapsodie und Aphorismen. Das ist vorläufig der Inhalt meines Almanachs. Ich erwarte mit Sehnsucht Ihr Urtheil darüber. — Gr. Mailáth versprach eine Novelle und ein Gedicht in Octav-Reimen. Dann kommen noch 2 originelle ungarische Tänze dazu, und ein Lied. Die Kupfer werden (sein): das Portrait der Kaiserin, 6 Scenen aus der ungarischen Geschichte. 2 schöne Gegenden Ungarns.

Es thut mir sehr leid. dass Sie wieder kränkeln; auch mir ist nicht wohl, anhaltende Kopfschmerzen machen mir viel Ungelegenheit.

Ob mein Bruder Sándor Ihr an ihn geschicktes Packet erhalten habe. weiss ich nicht; seit ich ihn verliess. bekam ich keine Zeile von ihm.

[1] Igaz Sámuel „Zsebkönyv"-e. Bécs, 1821.

Leben Sie wohl, mein theurer Freund! das neue Jahr möge Ihnen viele Freuden bringen, Gesundheit und heitern Sinn, und mir auch einen kleinen Platz gewähren unter Ihren Freunden, so wie ich stets bin mit Achtung und Liebe

Ihr aufrichtiger

Kisfaludy.

21.

Pest, am 26. Dez. [1820.]

Lieber Freund!

Ich erhielt Ihren Brief, und beeile mich (ihn) zu beantworten, um meinen allerbesten Wunsch für das kommende Jahr Ihnen kund zu geben. Möge das neue Jahr Ihnen recht viel vergnügte Tage und mir ihre werthe Freundschaft zusichern.

Dass Sie Herrn Trattnen über meinen Almanach ein Wort schrieben. wusste ich nicht. Es ist abscheulich von ihm, dass er Ihre Güte auch mir nicht zufliessen liess. umsohmehr. da er allein erntet. wo wir säen. und von allem den Profit zieht. das uns Mühe und Sorgen verursacht.

Ich danke Ihnen für das Recept für die Kopfschmerzen, aber gute Dichter sind meistens schlechte Aerzte. Auch Köffinger ist als Dichter mehr bekannt, als als Arzt.

Sie verlangten zwar nich die Uebersetzung des *Kemény Simon*, jedoch will ich sie übersenden. dass, wenn Sie etwa dieses Stück übertragen sollten. diese Kleinigkeit Ihnen doch Dienste leisten könnte. Sie werden daraus (er)sehen, dass ich nie Willens war deutsch zu arbeiten; selbst diese war eine Uebungs-Arbeit, blos für freundliche Augen. Wenn Sie sie benützen wollen. so ist es gut. wenn nicht. so können Sie sie *vernichten*. Die Uebersetzung ist sehr unvollkommen. da ich sie für den Druck aus dem Manuscript bearbeitete. das ich später stark ausgefeilt habe.

Die *Irene* wird am 10-ten die Presse verlassen. ich glühe schon. um Ihr Urtheil zu erfahren. Die Sprache, Die Jamben übertreffen bei weitem die vorigen Werke.

Der *Stibor* wird am Neujahrstage in Ofen zum erstenmal gegeben. Ich bin neugierig. —

Welche Stücke kommen in den 2-ten Band des *Theatar der Magyaren?* Die Wahl wird Sie gewiss verlegen machen.

Ende Januar kommt wieder ein Trauerspiel von mir unter die Presse sub titulo *Záh Nemzetség*. Das Thema ist gross und interessant. die Ausführung werden Sie am besten beurtheilen können. ich bilde mir ein bischen was ein auf die 2 letzten Stücke. Ich sehe, Sie lächeln — und doch liebe ich Sie mit Ihrer ehernen Wage. und jede Rüge von Ihnen ist mir lieber, als jedes Lob eines fühllosen, nichts durchbohrenden Gefühls. —

Dem kleinen Hansli sein Gesicht hab ich entworfen, ein Mordkerl — nächstens mehr davon.

Leben Sie recht wohl und eingedenk Ihres Freundes

Carl Kisfaludy.

Ich arbeite an einem sonderbaren Gedicht in allen Vermaassen, Hamupipőke, Aschenbrödl, und in 3 Aufzügen will ich 2 Welttheile umwandern — wird etwas daraus? Schreiben Sie mir bald, dass ich bei gutem Humor bleibe, dann gewiss. —

A kezdő mindent jónak tart, könnyen elégszik,
A bölcs tudja, minő fáradozásba kerűl
A művészi tökély gőg szemmel nem szok ítélni,
Keskeny hézagokat csak szoros elme vadász.

22.

Pest, am 18-ten Jan. 1821.

Theuer Freund!

Ihr Briefchen erhielt ich; er freut mich, dass Sie meine Uebersetzungen gebrauchen können. Sie schreiben, dass ich hie und da vom Originale abgewichen bin; freilich, weil ich theilis mich nicht auszusprechen wusste, theils gefil mir der neue Gedanke besser. Es steht nun bei Ihnen Gebrauch davon zu machen, oder nicht. Auf jeden Fall bitte ich sie nur, das Ungarische genau durchzugehen.

Es ist wahr, im Ungarischen ist stark vorgerückt worden, (eine) Menge Wörter verkürzt, (eine) Menge erfunden, der sich stets damit nicht beschäftigt, kann's unmöglich inne habe. — Und Márton ist sehr einseitig. Z. B. Die Wörter lény (*Wesen*), alkonyat (*Abendröthe*), lebel (*Abendlüftchen*), élemény (*Genuss*), romok (*Ruinen*), etc. etc. hat er gar nicht angemerkt.

Ihrem Wunsche, auch die *Irene* zu übertragen, kann ich nur zum Theil willfahren. Um dieses Stück ganz zu übersetzen, würde mir rücksichtlich der Zeit ungemein schwer — jedoch will ich die schwersten Stellen, alle Monologe, überhaupt die bedeutendsten Wendungen in Prosa, (wie Sie es wünschen) übertragen und Ihnen recht bald zusenden. Die Reflexionen, Verbineungen, werden Ihnen ohnehin keine Mühe machen, diese überlasse ich Ihnen. Ich bitte Sie, lieber Freund! machen Sie die Exposition meiner Irene! und haben Sie die Freundschaft, wenn Sie ein Stück von mir übersetzen, mir (es) alsogleich zuzusenden, damit ich sie einzeln recht durchsehen könne. —

Es soll mich wirklich belohnen, wenn Sie, theurer Freund erkennen, dass ich, so weit es in meinen Kräften stand, Ihrem freundschaftlichen Rathe Genüge gethan. Sollte meine *Irene* wirklich Vorzüge vor meinen anderen Arbeiten haben, so erkläre ich dass ich dieses Vorrücken im Gebiete der Kunst blos Ihrer Freundschaft zu verdanken habe, die in mir täglich umsomehr tiefere Wurzel schlägt, je mehr sich mein Gefühl zu läutern vermag,

Bachus Zeit ist eingetreten; werden Sie selbe recht lustig durchleben? Ich hörte einst die angenehme Nachricht, dass Sie gesonnen waren, auf (ein) paar Tage hieher zu kommen; warum bleiben Sie doch aus?

Ein anderes Trauerspiel kommt von mir wieder unter die Presse, untee dem Titel *Záh Nemzetség*. Es ist gegen (den) Aristokratismus, wird schwerlich meinen Landsleuten gefallen — das Thema ist gross, aber etwas grell. Ich habe dieses Stück schon anno 1813 geschrieben, und nun überarbeit(et); auch darin ist ein Narr, um die Gemüther von der Barbarei des aufgeregten Stolzes abzubringen und aufzurichten,

Leben Sie wohl, lieber Freund! um eingedenk

Ihres aufrichtigen

C. Kisfaludy.

23.

Pest, am 19-ten Jänner, [1821].

Lieber Freund!

In Zukunft sollen Sie schwärzer bedient werden,[1] keine Klage soll mehr über Ihre Lippen kommen.

Hier mein theurer Freund, übersende ich die *Irene!* nehmen sie selbe so gütig auf, als ich sie wohlgemeint Ihnen geweiht hatte, und mir wird Genüge gethan.

Dass das *Theater der Magyaren* keines glänzenden Abganges sich erfreut, thut mir sehr leid; übrigens, was geht jetzt gut? Wäre es nicht besser, wenn Sie diese Stücke zuerst aufführen liessen? — So z. B. *Irene* wird vielleicht auf der Bühne einiges Glück machen, und manches Stück durch gute Schauspieler aufgeführt, erscheint im bessern Lichte. Was mich anbelangt, ich werde Ihnen treulich helfen und die schwierigsten Stellen übersetzen. Auch hoffe ich, dass Sie in Zukunft immer mehr und mehr mit mir zufrieden sein werden, und meine Producte nicht nur mit Freundes Auge, (sondern) auch als unparteiischer Kenner vielleicht würdigen; wenigstens glaube ich, dass ich nichts schlechteres mehr hervorbringe, da ich (mir zum Ruhme muss ich (es) sagen anfange correcter zu werden; Sie haben mich durch Ihre werthen Zuschriften so ziemlich umgewandelt, ich glaube so manches deutlicher zu ahnen im Gebiete der Kunst und Poesie.

Hier übersende ich die Costüme, das Nöthige habe ich bereits herausgezeichnet. Ich danke Ihnen dafür, über das Weitere wollen wir noch reden.

Graf Mailáth versprach in meinen Almanach eine Novelle und ein Gedicht; ich freue mich sehr darauf. Er ist sehr ein guter Mann; an dem könnten sich wohl manche unserer elenden Magnaten spiegeln, die nichts kennen als H — und Pferde — keine Patrioten und schlechte Affen sind, Schleppen anderer cultivierter Nationen.

Leben Sie wohl, lieber Freund! und wenn (es) Ihnen in diesem Fasching wohlauf und lustig vergehet, denken Sie auch an

Ihren aufrichtigen

Kisfaludy.

[1] Gaal panaszkodott, hogy K. K. rossz téntával ír.

Die Costüme kann ich mit der Post nicht abschicken. denn Trattner sagt. wenn das Packet massiv ist. so könnte man Gefahr laufen, (desselben verlustig zu werden. Ich will (es) daher, um Ihnen alle Kosten zu ersparen. durch Hrn. v. Baranyai expedieren lassen und das mit nächster Gelegeinheit. Schreiben sie bald über die *Irene* aufrichtig, wie sie Sie anspricht.

Czím: Hoch u. Wohlgeboren Herrn *Georg.* v. *Gaal.*

24.

Pest, am 17-ten Febr. [1821.]

Lieber Freund!

Ich werde lange Zeit, vielleicht nie mehr die Feder anrühren. um etwas zu schreiben. Die Recensionen[1] von den *Tataren* haben mich niedergedonnert. — Auf Tadel war ich gefasst. denn diese Jugendarbeit verdient wohl kein Lob. nur in ungarischen Ohren mag sie einiges Vergnügen schaffen. aber so niedrige Urtheile habe ich nicht erwartet. — Oder ist dieses Stück nur darum so mitgenommen worden, weil es aus dem Ungarischen übersetzt ist und (man) uns nicht einmahl eines menschlichen Gedankens fähig hält? Mir hat diese Behaudlung geahndet. als ich Sie bat. die Aufführung desselben zu hintertreiben, und lieber die *Ilka* oder *Stibor* zuerst dem Publikum (zu) zeigen; sie hätten wohl auch in diesen viel zu kritisiern gehabt, aber so absprechend hätten sie schwerlich urtheilen können. Es scheint mir. das Conversationsblatt wollte das unverdiente Lob. mit dem es mich so oft überhäufte. nun recht empfindlich abstreifen. Die Recensionen machten hier viel Aufsehen. in mehreren Kaffeehäusern wurde das Co.- Blatt in Stücke zerrissen. Die guten Ungarn können nicht begreifen. wie das Wort: Es lebe die Freiheit! in Wien keinen Effect machen kann.

Ich möchte doch einen von den Recensenten aufs Gewissen fragen. ob sie im 18. Jahre etwas Pesseres geschrieben hetten. — Ich glaube lieber Freund, durch diesen Schlag halt Ihr Vorsatz, die ungarischen Producte zu übersetzen. auch einen harten Stoss bekommen, wenigstens von mir rathe ich Ihnen nichts mehr zu übersetzen, denn die öffentliche Meinung wird das Beste schon verunglimpfen. Mir ist (es) im Grunde um Sie mehr leid. als um mich selbst, denn meine Landsleute lassen meinem Bestreben mehr Gerechtigkeit wiederfahren und lieben meine Sprache. Aber Sie. obwohl Sie nur ein fremdes Product übertragen haben, bleiben doch ganz unbelohnt für Ihre Mühe und guten Willen.

Den *Kemény* erhielt ich — ich danke Ihnen, meine Meinung darüber werde ich Ihnen nachrragen.

Vermöge Briefen aus Wien sollen diese Schauspieler unter aller Kritik gespielt haben, als wenn sie mit Fleiss dies Stück wollten fallen lassen.

[1] A német kritika a *Tatárok* bukásakor.

Nun leben Sie wohl, mein lieber Freund! ich verbleibe mit aller Achtung

Ihr aufrichtiger

C. Kisfaludy.

25.

Pest, am 24-ten März, [1821].

Mein Theurer Freund!

Den *Kemény Simon* ging ich endlich buchstäblich durch. Frennd! Wie vermag ich Ihnen für so viel Freunschaft und Liebe zu danken? Ihr zartes Gemüth blickt aus jeder Zeile hervor, und ich muss frei gestehen, dass mir dieses Stück jetz erst beginnt theuer zu werden, seit Ihre Freundschaft es in Anspruch nahm. Ich erwarte sehnlichst die Gelegenheit, wo ich Ihnen auch dienen und mein innigstes Dankgefühl darthun könne; nehmen Sie indess mein Erkenntniss Ihres Werthes, und Dank als schwache Vorzinsen meiner Schuld.

Einige Kleinigkeiten wahr ich so frei zu ändern, und um Ihnen jede Mühe zu ersparen, schrieb ich Alles Nieder. Einige Wiederholungen liess ich aus, und das Wort *Vaterland*, (das dem Ungarn nie zu oft vorkommt, aber den Deutschen ermüden könnte) habe ich öfters beseitigt. Den König liess ich aus, da in jener Zeit in Ungarn ein Interregnum und Hunyadi allein *Alles* war. In der Scene zwischen Hunyadi und Kemény habe ich mir die meisten Aenderungen erlaubt und alles ausgelassen, was den Hunyady Kemény's Opfer errathen liesse.

Uebrigens bitte ich alles dies als *Meinung* zu betrachten, überzeugt von Ihrer gütigen Nachsicht, glaubte ich dies wagen zu dürfen, und werde (ich) mich recht gerne Ihrer Meinung fügen.

Für meinen Almanach habe ich herrliche Beiträge erhalten, besonders gab mein Bruder Sándor ein Rege Dobozy, das viel Aufsehen machen wird.

Leben Sie wohl, mein lieber Freund! und geniessen Sie froh und heiter des Frühlings und bleiben Sie auch hinfort gewogen.

Ihrem aufrichtigen

C. Kisfaludy.

26.

(Pest), am 5-ten Mai, [1821].

Lieber Freund!

Ich danke Ihnen für Ihre schöne Gabe, ich will sie als Denkmal ihrer Freundschaft sorgsam bewahren; wenn meine *Irene* Ihnen nur einen Augenblick ein Gefühl des Vergnügens ablocken konnte, bin ich hinlänglich belohnt — wol hat dieses Stück bedeutende Mängel, und wie Sie es sehr schonend berührten, leidet

es an der Breite. Jedoch eine Hälfte der Schuld mag auch die noch zu wenig geläuterte Sprache tragen. Uebrigens hoffe ich mit Fleiss und Studium auch diese Klippe zu umsegeln.

Wenn Sie mir ein Märchen zusenden, werde ich es dankbar annehmen, ich will es selbst mit dem höchsten Kraftaufwand übersetzen; nur wünschte ich, wenn (es) Ihnen beliebig wäre, es unter Ihrem Namen in die ungarische Welt treten zu lassen. Gelegenheitlich bitte ich Sie darum — aber nicht lange zögern, sonst könnte ich mich nicht ganz dazu widmen, und ich möchte doch darin die Sprache aufs Höchste ausfeilen.

Ich und mein Bruder sind rücksichtlich der Sprache ewig uneins, er ist ein Feind der Neuerungen, und ich behaupte, dass wir noch eine Dichter-Sprache bilden müssen, wenn wir nicht immer stehen bleiben wollen. Er behauptet, ich kann nicht ungarisch und bin ein Sprachverderber, und ich sage, dass blosse rythmische Arbeiten ohne Metrum sich nie zum bleibenden Kunstwerk erheben. Um zu beweisen, dass man auch im Ungarischen metrisch und rythmisch schreiben kann, habe ich ein Gedicht: *Az élet korai* in 8-ven Reimen geschrieben. Es hat 16 Strophen, hat mir ausserordentlich viel (Mühe) gekostet, aber ich glaube, es ist nicht misslungen — ich will Ihnen einige Strophen zu Füssen legen — von der Kindheit eine Strophe.[1]

Es kommt in den Almanach — nebst einem dramatischen Gedichte *Álom és valóság*, das vielleicht Ihr Gefühl in Anspruch nehmen wird.

Ihr liebender

Kisfaludy.

Georgi war ich nicht hir. Im Geiste umarte ich Sie und sendete von Visegráds Höhen heisse Wünsche für Ihr Wohlsein zu dem guten Engel, der Ihre Tage leitet.

27.

(Pest), Juni am 17-ten, [1821].

Mein lieber Freund!

Eben angekommen erhalte ich Ihre theuere Gabe. Es freuet mich nicht nur der innere Werth Ihres Geschenkes, wohl aber die Gewissheit Ihrer Freundschaft und (Ihres) Wohlwollens. Ihr Märchen habe ich erhalten, und werde (es) so correct als (es) nur möglich ist, ins Ungarische übertragen. Dieses Jahr kömmt es nicht in den Almanach, da ich (es) theils zu spät erhalten habe, theils gesonnen war, lauter Originale für den ersten Jahrgang zu liefern, aber für das künftige wird es auf keinen Fall, wenn es Ihnen genehm ist, ausbleiben.

[1] Itt a levélben a következő versszakok olvashatók: a 2. (Minden kellő nap stb.), a 3. (A bimbó fejledez stb.), 5. (Kin a zavarban stb.), 6. (S a bíbor felhőkön stb.), 7. (Ott áll az ifjú stb.), 9. (Midőn hazáját stb.) és 11. (Mert a lángész stb.)

Die ungarische Prosodie soll Herr Mailáth ausfechten, der nach Wien reist, und Sie sicher besuchen wird. Er ist ein warmer Patriot. Wären alle unsere Magnaten nur halbwegs so — ! wo wären wir?!

Die armen *Tartaren*! ich gratuliere sehr den Wienern, dass Sie noch nie ein schlechteres Stück gesehen haben. Der Hesperus zieht ausserordeotlich über mich los, vermuthlich hat er wenig ungarischen Pränumeranten!

Es ist ein niedriges Volk, diese Journalisten. Ein Mensch, ein Jude, der kein Wort ungarisch verschteht, hat die Dummheit, meinen *Stibor* für classisch zu erklären, speter schreibt er im Hesperus und gibt es für ein elendes Aachwerk aus. Was soll man dazu sagen?

Kemény Simon wire in (ein) paar Tagen gegeben werden.

Festetich hat den *Stibor* auch übersetzt, in Trochäen.

Wie ist Ihre Gesundheit? Lassen Sie doch einmal die freudige Nachricht ertönen, dass Sie ganz gesund sind. Dieses könnte mich zu einer Ode bewegen, die aus innersten Herzen geschrieben, hinauf zum himmel lodern müsste.

Leben Sie recht wohl, lieber Freund ein eingedenk ihres liebenden

Freundes

Kisfaludy.

Czím: mint rendesen.

28.

[Pest], am 1-ten Juli, 1 21.

Liebster Freund!

Ein alter Freund, den ich bereits 7 Jahre nicht gesehen habe, erscheint hier und sagt zu meinem Vergnügen, dass er Sie gut kennt und Ihres Wohlwollens sich erfreut; durch diesen erhalten Sie die paar Zeilen! ich wünsche, dass selbe sie gesund und frisch antreffen.

Kemény wurde hier gegeben; es scheint ein eigener Fluch über uns zu walten, dass die Stücke so schecht aufgeführt werden. Die Ungarn haben dieses gtück ohne Gleichen mit mehr Feuer und Präcision gegeben. Die Deutschen kannten ihre Rolle nicht, gaben (sie) sehr schleppend: so dass dies kurze Stück 2 ganze Stunden dauerte — jedoch wurden sie am Ende Alle gerufen, aber es war offenbar, dass es Langeweile machte. Die Schauspieler geben als Ursache an, dass ihnen der Stil zu schwer sei. Freilich sehen wir meistens nur alte Kotzebue'sche Stücke, seinen Stil können sie leichter erlernen. 2 Tage später ward es in Ofen aufgeführt, da hat es viel mehr gefallen, und (ist) die Diction recht oft applaudiert worden. Die Ursache mag auch darin liegen, dass das Ofner Theater kleiner ist, folglich jedes Wort verstanden wird, hingegen hier jedes 10-te Wort verständlich wird, und das hiesige Publikum mehr Spektakel und Handlung als Gefühle fordert.

Gräffer ist hier. (Er) hat sich der Pannonia angeschlossen er hat mich besucht, scheint sich betrogen zu haben, da er eine Privatbedienstung sucht. Ich bedauere ihn, wenn er sich hier goldene Berge versprochen hat!! Die Basis der Pannonia ist so schwankend, dass sie unmöglich bestehen kann.

Im Vertrauen gesagt, ich könnte diesem Gräffer nicht viel vertrauen, er mag übrigens viel Wissen haben, aber sein Herz mag auch im Sturme der Zeit viel gelitten haben.

Wie leben Sie, lieber Freund? Dezső wird Ihnen sagen, dass ich gesund mich befinde, möge (auch) Ihnen dies Glück zu theil werden.

Mein Almanach wird diesen Monat gedruckt, ich hoffe, Sie werden darin manche interessante Gegenstände lesen. Die Uebersetzungen Ihrer Stücke wollen mir nicht ganz gefallen, ich möchte sie im Originale lesen — könnte ich sie nicht erhalten?

Leben Sie wohl, mein lieber Freund! und eingedenk Ihres aufrichtigen Freundes

Kisfaludy.

29.

Pest, am 16-ten Juli, 1821.

Lieber Freund!

Ich komme aus meinen Danksagungen gar nicht heraus; also wieder einen Dank für die guten Worte an Pálffy,[1] denn ich bin überzeugt, er wird sie hören und würdigen. Fürwahr, Freund, wir ungarischen Dichter haben es weit gebracht!! Andere Dichter reissen sich, um ihre Arbeiten auf die Bühne zu bringen, ich muss um Gotteswillen fürs Gegentheil mich herumtummeln!

Dass die ungarischen Stücke noch kein Glück machen, liegt meiner Meinung nach) darin, dass unsere Literatur zu wenig gewürdigt wird, und der Geist der Nation zu wenig bekannt ist. Das erbärmlichste Stück von einem gefeierten Namen wird eher Glück machen, als das beste ungarische. Wenn ich manchmal ausposaunte Stücke betrachte, so sehe ich sehr oft, dass dieses Stück gefiel, weil *der* oder *der* (es) geschrieben hat. So zum Beispiel habe ich mehrere Lustspiele, die in Wien mit Aplaus aufgenommen wurden, hier gesehen, die so witzlos und gedankenleer sind, dass ich (sie) bei meinem Gefühle des Unvermögens doch nicht geschreiben haben wollte. Zweitens sind diese patriotischen Stücke nicht für jedes Volk geeignet — des Ungarn Element ist das Vaterland, der Deutsche gähnt darüber. Doch gebe ich nicht alle Hoffnung auf, vielleicht können wir noch etwas (auf)weisen, dem man nicht jede Würdigung entziehen kann, ob es gleich ein Ungar geschaffen. Ich bin neugierig, was Graf Mailáth mit seinen Uebersetzungen der ungarischen Dichter für Aufsehen machen wird. Gegen die Geschichte der ungarischen Poesie habe ich vieles einzuwenden.

[1] Pálffy gróf, a bécsi *an der Wien* igazgatója.

Eben gestern erhielt ich die Zuschrift, wo die Kaiserin Majestät die Dedication meines Almanachs genehmigt. Er wird Aurora heissen, und kommt binnen 4 Tagen unter die Presse. Auf Ihr Urtheil bin ich neugierig. Vielleicht wird Sie Manches befriedigen.

Also in Hütteldorf! möge Ihnen dieser Aufenthalt gedeihen und zu Ihrem Geist auch die Gesundheit einmal wieder einen. Ich bin gesund, und zwar so, dass ich nebst anderen Kleinigkeiten 4 Lustpiele gemacht habe. Ich nahm sie aus dem ungarischen Leben, und ziehe über manche alberne Gebräuche und Vorurtheile der Ungarn tüchtig los. *Korcsházi vásár.* wird Sie gewiss zum Lachen bringen, wenn Sie sich noch auf die Märkte der kleinen Städte besinnen, wo die Juden und Zigeuner die Hauptrolle spielen.

Mein langer Brief wird Sie schon verdriessen, darum muss (ich) Sie nur noch erinnern, dass wenn Sie wüssten, welches Vergnügen mir Ihre Briefe gewähren, Sie vielleicht nicht so unendlich lang auf (ein) paar Zeilen von Ihrer werthen Hand warten liessen; dann Sie bitten, dass Sie auch ferner gut bleiben

Ihrem aufrichtigen Freund *Kisfaludy.*

30.

[Pest], August den 28-ten, [1821].

Mein theurer Freund!

Ich schreibe Ihnen etwas spät, aber ich hatte alle Hände voll zu thun. Sie wissen, wie die Correcturen beschaffen sind! 3 Bogen habe ich glücklich überstanden. Die Zeit, die mir mein Almanach übrig lässt, bringe ich mit Abschreiben der Ihnen versprochen Regék zu. Mit dem Tudományos gyűjtemény erhalten Sie einige; ich wünschte nur, dass Sie Ihnen gefallen, und anwendbar wären.

Was schaffen Sie, mein Lieber? ich denke recht oft an Sie und freue mich im Voraus, wenn mir endlich vergönnt sein wird, mehr Zeit in Ihrer werthen Gesellschaft zuzubringen. Sagen Sie Gruss und Handkuss Ihrer lieben Frau! Den Hansli lass ich grüssen und küssen.

Dem Grafen Mailáth melden Sie meinen Respect. Sagen Sie ihm, lieber Freund, dass sein Willi-Tanz eben im Setzen sei, dass er unbesorgt sein könne rücksichtlich der Aenderungen, die ich vornahm zum letzten Mal, ich bin seinem Wunsche getreu nachgekommen und hoffe, dass er mit mir zufrieden sein wird.

Gräffer hat schon mit dem Festetich gebrochen, er will eine Zeitschrift mit Saphir auf seine eigene Faust herausgeben. Viel Glück! es wird schwer halten!!

Leben Sie wohl, mein lieber Freund! und bleiben Sie gut und eingedenk

Ihres aufrichtigen

Kisfaludy.

31.

(Pest), am 15-ten 7ber, [1821].

Mein bester Freund!

Hier überschicke ich die Rechte der ungarischen Frauen,[1] das Fehlende ist nicht viel, ich werde es Ihnen nachtragen. Auch habe ich 4 Rege für Sie. 2 von mir, 2 von anderen gesammelt. Ich danke Ihnen für Ihre Mühe, dass Sie bei Schärmer waren: 2 Kupfer habe bereits erhalten. die andern 3 hat mir Blaschke bis 5.—8. auf das Heiligste versprochen. Den 10. bin ich bei Ihnen. Mit den bereits erhaltenen 2 Kupfern Tihany und Füred bin ich sehr zufrieden.

Sie hätten ein fatales Omen. wie Sie sagten. bis (zum) neuen Jahr.

Meinem Handkuss an Ihre Frau. Möge Sie dieser Brief schon gesund antreffen.

Ich bin jetzt gesünder. als je. Das macht. weil. ich zehnmal des Tages zum Trattner laufe. der jetzt auf seinem Gut geniesst, ist nach der Walachen Land. er kommt erst Ende dieses.

Mit meinem Almanach. hoffe ich. werden Sie recht zufrieden sein, er wird auch manches für Sie enthalen.

Leben Sie wol nun, theurer Freund und bleiben Sie (gut) zu Ihrem Sie liebenden

Carl K.

32.

Pest, am 18-ten 8ber, [1821].

Mein teurer Freund!

Ich danke Ihnen für die freundschaftliche Erinerung. es thut mir leid. dass ich nicht augenblichlich in ihre Arme fliegen kann.

Ich kann schwerlich vor 5. oder 6. November von hier abkommen. da ich erst bis letzten dieses die letzte Platte erhalten werde. (5 habe ich bereits in Händen) und (ein) paar Tage auch auf den Einband warten muss. Allein ich wolte sehr ungerne aus Ihrer Nähe. darum bitte ich Sie. mir zu schreiben. was das Quarthier auf einen Monat kostet: ich würde es gerne entrichten, nur dass ich das Vergnügen geniessen könnte. in meinem höchstens 14-tägigen Aufenthalte recht viel um Sie zu sein.

Haben Sie das Quarthier diesen Monat aufgenommen, so bitte ich Sie selbes auch bis Ende November zu behalten und mir darüber zu schreiben.

Horvát István ist,unter uns gesagt. mit der Bibliothekar-Stelle (dem und Archivariat. nach dem er getrachtet, und ihm auch versprochen wurde, beim Primas durchgefallen. Es scheint ihm sehr (ungelegen!).

[1] Az „Aurora“ első czikke: „A magyar asszony törvényes tekintetben.“ E művet Gaal németre fordította. — K.

Den Mailáth ersuchte ich, die Correctur (der) beim Strauss zu druckenden Musikalien für meinen Almanach zu besorgen; er schreibt mir nichts.

Meinen Gruss und Handkuss an Ihre Lina! Und Sie im Geiste umarmend, verbleibe ich stets

Ihr aufrichtiger Freund

C. Kisfaludy.

33.

(Pest), den 22-ten 9ber, 1821.

Theurer Freund!

Endlich ist mein Almanach, dem Himmel sei es getrommelt, erschinen!!! den 3. Dezember bin ich bei Ihnen, freilich nur auf (ein) paar Tage nunmehr, da die Sache sich so verzögert hat. Im Voraus nehme ich mir die Freiheit, Ihnen folgende Comissionen zu übertragen und um Erfüllung derselben inständigst zu bitten.

1. Ich werde Ihnen 50 Exemplare ungebunden auf Druck Velin durch den Postwagen übersenden. Haben Sie die Gnade, sie dann einem Ihnen wohl bekanten Buchbinder zu übergeben, und den Preis aus (zu) handeln, damit ich (sie) bei meiner Ankunft und Uebernahme der dazu gehörigen Kupfer gleich binden lassen kann. Es wird ebenzo gebunden, wie das Igazische Taschenbuch mit gepresstem Papier und Schubern. Der Buchbinder könnte die Bogen indessen in einem Backofen trocknen lassen, damit beim starken Schlagen des Trattners schlechte Farben nicht schiessen. Die Kupfer werde ich erst dort erhalten, denn die mir bereits zugeschickten lasse ich hier verarbeiten und über Hals und Kopf austragen. Auch muss ich selbst mit dem Buchbinder wegen Versetzen eines Blattes reden. Belieben Sie auch, lieber Freund, zu fragen, was der Buchbinder für ein Maroquin-Exemplar fordert.

2. Da in Ihrem Hause der Herr Professor aus der polytechnischen Akademia wohnt, so haben Sie die Gnade ich zu fragen, ob man daselbst 12 Stück einbinden lassen könnte, und wie hoch ein Exemplar mit Sammt kommen würde. Der Kaiserin liess ich nach Angabe des Görög (eins) dort einbinden. Bei meinem Ankommen bitte ich mir dann diese Fragen zu beantworten.

3. Das Höchste — dazu bitte ich aber Ihre ganze Geisteskraft zu verwenden und recht genau darauf acht zu haben — bleiben Sie mein Freund! wie ich nie aufhören werde zu sein, mit aller Achtung

Ihr aufrichtiger

Carl Kisfaludy.

Meinen Handkuss Ihrer Lina, Das Geld für mein Pseudo-Quartier werde ich bei meiner Ankunft entrichten. Leben Sie wohl!

34.

[Pest, 1821. Deczem. 24.]

Lieber Freund!

Ich bin glücklich angekommen. Ueberbringer dieses ist Baron Gilányi, und wünschte er zugleich Ihre Bekanntschaft zu machen. Die Rechte der ungarischen Frauen könnte Ich Ihnen durch diese Gelegenheit nicht übersenden, da S.[1] damit noch nicht zu Ende ist. Ich muss Ihnen selbe schon durch die Post zusenden.

Wenn Almanachs gesucht werden, so haben Sie die Güte nur zu verkaufen uud mir das Geld dann *mittelst Diligence* zu übersenden. Wegen der Vernachlässigung der Schuhe habe ich Verdruss gehabt; es ist ein Haus, das mihr sehr ergeben ist, darum bitte ich die gnädige Frau, binnen den 14 Tagen, wo der Baron in Wien verbleibt, die Commission zu besorgen. Der Zettel ist im Schuhe drin.

Meinen Handkuss der gnädigen Frau, und von Ihnen, lieber Freund, Nachrichten erwartend, verbleibe ich mit wahrer Liebe

C. Kisf.

Czím: Dem Hochwolgebornen Herr Georg v. Gaal, Mariahilf-Hauptstrasse, No 72., im 2. Stock. *Durch Güte.*

35.

Pest, am 29-ten 10ber, 1821.

Theuerer Freund!

Nehmen Sie meinen innigsten Gegenwunsch zum neuen Jahre sammt Ihre Familie, es möge Ihnen Ruhe und viel Freude gewähren.

Der Herr v. Görög scheint hier die Zahl der 12 vorlaut ausgesprochen zu haben, und mir 90 fl. bei(m) Fenster hinausgeworfen. — Es sei! So manches geht durch die Lüfte.

Mir sind so viel Odiosa begegnet, dass man mit Schiller eine bocklederne Seele haben muss, um sich in Geduld zu fügen. — Die Literatur-Seuche ist eine erbärmliche Krankheit, die man nur durch Fasten der ungarischen Seele bändigen kann. Der Pegasus soll Stroh fressen, oder von dem Hirnkasten eines substituirten Censors leben, wenn er sich auf (den) Beinen noch erhalten will.

Dem Schaumburg bitte ich kein Exemplar zu geben, und wenn die Exemplare auf anderem Wege noch Abgang finden, hingeben, wenn nicht, mir solche mit dem Postwagen zurückzusenden.

Auf jeden Fall, lieber Freund, heben Sie mir ein Velin-

[1] S (= Stettner?) a czikk szerzője.

Exemplar. von denen, die ich I(hrer) M(ajestät) der Kaiserin gewidmet, auf und schicken mir selbes durch Gelegenheit zu. die (Gelegenheit) mit den Schuhen.

Wollen Sie dem Fürsten Paul eines senden, so ist es recht; wenn nicht. so behalten Sie es bei sich und verfügen (Sie) nach Gutdünken damit.

Mein Vater ist dem Tode nahe, ich habe ihn sehr krank in Raab angetroffen. Nächstens werde ich Ihnen ausführlicher schreiben. jetzt bin ich mit der Aurora so beschäftigt, wie kaum Cephalus mit der wirklichen war.

Leben Sie wohl, meinen Handkuss Ihrer Lina.

Ihr aufrichtiger

Carl K.

36.

[Pest], den 5-ten Jänner, 1822.

Liebster Freund!

Hier übersende ich Ihnen Ihre Uebersetzung mit Noten und Bemerkungen des Verfassers, und beeilen Sie sich mit dem Drucke, da dieser Stoff auch hier übersetzt wird.

S. sagte, dass ich Sie bitten soll, die ganze Arbeit noch einmal wol durchzugehen. und den Stil etwas blumigter vorzutragen. Bei dieser Materie lassen sich aber nicht viel Blumen anwenden.

Wenn von den von Görög zurückgeschickten feinen Exemplaren 3 vorhanden sind, so haben Sie die Güte, mir selbe mittelst Diligence abzusenden.

Meinem kranken armen Vater möchte ich eins verehren.

Nächstens erhalten Sie eine kleine Geschichte deutsch von mir; möge sie Ihnen doch keine Zahnschmerzen verursachen.

Meinen Handkuss an Lina und Sie freundlichst küssend. verbleibe

Ihr aufrichtiger

C. K.

37.

Pest, den 20-ten Jänner, 1822.

Lieber Freund!

Es kam mir nie in den Sinn. das Zartgefühl der gnädigen Frau auf die Probe zu stellen. Sie konnten mir ja auf dem Gesichte ansehen. dass ich nur einen dummen Streich machte. Schon auf den Wege macht ich den Plan. Ihrer Lina ein Andenken zu verehren: nie glaubte ich. dass sie das von dem Manne beleidigen könnte, den der Gatte Freund nannte. den sie so huldvoll empfangen. Ich wollte die Sache recht pfiffig anstellen. und log. dass ich selbe für eine Andere kaufte. Als die Schalen

nicht so schön ausfallen wollten, als ich dachte, gerieth ich in Verlegenheit, das Uebrige wissen Sie. Ich bitte lieber Freund, schreiben Sie mir das auf die Rechnung meiner Erziehung, oder was immer, nur nicht auf die Achtung, die ich gegen Ihre Frau hege! — Ich fand diese Züchtigung etwas zu hart, da ich es nicht böse meinte. Ich sehe es wohl, es war ein Prosa-Streich, der noch beim Lichte meines wesens betrachtet, nich unverzeihlich ist.

Ehrengeschenk! Schreiben Sie mir, ob ich Ihnen nicht schade, oder (Sie nicht) compromittierte, (aber ganz aufrichtig), wenn ich dem Fürsten sein Geschenk, das höchstens für einen Bettler gehört, zurücksende, natürlich in dem Sinne, dass ich glaubte, es sei ein Verstoss geschehen, da dies Buch nur 20 fl. und nicht 50 fl. kostet, folglich 30 fl. annoch der fürstlichen Cassa ancheimfallen. Ich werde mir dies zur Witzigung für die Zukunft dienen lassen.

Schreihen Sie mir auch, Lieber! wieviel Exemplare sie dem Schaumburg übergeben haben, damit ich meine Rechnung in Ordnung bringe, und ob ich so frei sein darf, 2 Landschaften Ihnen zuzusenden, die Loos radieren sollte? —

Was wollen Sie mit Zusendung Ihrer Uebersetzungen sagen? — Ich glaube doch nicht, dass Sie auf mich im Ernste böse sind? —

Meinem Handkuss Ihrer Lina, und zugleich meinen wärmsten Dank für die Besorgung der Schuhe; da sie die Schalen nieht acceptiert, so wird sie doch eine andere Arbeit meiner Hand nicht verschmähen.

Leben Sie glübklich.

Ihr aufrichtiger

C. Kisf.

38.

[Pest], den 22-ten Jänner, [1822].

Lieber Freund!

Hier übersende ich Ihnen durch Güte eines schätzbaren Bekannten 2 Auroren für die Bibliothek, 1. das 23-ste. für Sie; es ist mir ein Vergnügen das vorletzte Exemplar von dieser Auflage Ihnen freundschaftlichts anbieten zu können.

Meinen Handkuss an die Gnädige, so wie meinen Gruss und Kuss an Gusti.

Haben Sie diese biographische Notiz von mir im Conversations-Lexicon gelesen? Ich möchte doch wissen, welcher Esel diesen Aufsatz schrieb. Er sagt: dass ich den grössten Einfluss auf die Literatur habe, jedoch wegen Neuerungen in der Sprache unverständlich bin. Wie reimt sich das? Wie kann das Eiufluss verschaffen, was man nicht versteht?

Ihr Freund

C. Kisfaludy.

39.

[Pest], den 2-ten Febr. 1822.

Lieber Freund!

Juranits lebt nicht hier, sondern bei Oedenburg; sein Geld liegt noch hier bei Trattner, der ihm bereits geschrieben, sobald er schreiben wird, erhalten Sie die Quittung; hier ist indess die meinige.

Wohl Irrthum in allen Ecken! B. Gilányi machte die Confusion, er sagte mir, dass Sie die übrig gebleibenen Exemplare dem Schaumburg übergeben haben; um so besser, dass es nicht so ist. Haben Sie die Freunschaft, die übrig gebleibenen Bücher durch pen Postwagen mir zuzusenden.

Nicht schrieb ich, dass Sie Ihre Uebersetzungen abgefordet hätten, sondern dass Sie Ihre Handschrift mir zugesendet haben, nämlich von *Stibor* etc. das habe ich nicht einsehen können, *warum?* Ich fürchtete, dass Sie diese als Quelle unserer Bekanntschaft, die mir überaus theuer ist, mir zurückgeben wollten umsomehr, da mir diese Papiere Br. Gilányi übergab und Sie keine Erwähnung davon im Ihrem Briefe machen.

Nun kein Wort mehr von meiner Dummheit. Es könnte mich immer schamroth machen, dass (ich als) ein klafterlanger Mensch noch so talket handeln konnte. Versenken wirs in die Kluft der Vergessenheit.

Wie gehts mit Ihrer Gesundheit? Dieser Tage reise ich auf 2 Tage nach Sümeg zum Sándor. Wir wollen auf Ihre Gesundheit manchen Humpen leeren.

Meinen Handkuss Ihrer Frau! wenns Gott gefällig ist meine Tage zu verlängern, so wird sie schon noch von mir manchen dummen Streich erfahren.

Leben Sie wohl, lieber Freund, und bleiben Sie gut

Ihrem aufrichtigen

Carl Kisfaludy.

40.

Pest, am 25-ten März, [1822].

Lieber Freund!

Ich hatte lange geschwiegen, theils wegen anhaltender Kopfschmerzen, theils kleiner Excurisionen wegen, die ich zur Zerstreuung unternommen.

Ihre Märchen habe ich gelesen, ich glaube dieses Werk muss Jedem gefallen, der diese Gattung Lectüre liebt. Freilich sind sie nicht mit Hofmann'-schem Schwulst geschreiben und diese edle Einfachheit ist es eben, was mich anzieht. Ich bin begierig, was das Ausland darüber sagen wird! Ich glaube, alles Gute; wenn nicht das Vorurtheil (da Sie magyarisch genannt werden) (Sie) bekritteln wird.

Wie gehts Ihnen, lieber Freund? Ihr Brief an Mailáth lautete noch düster und liess keine vollkommene Gesundheit ahnen. Das Landleben wird Sie wieder ganz herstellen.

Hier bin ich so frei, lieber Freund, eine Landschaft zu übersenden. Haben Sie die Gnade den *Loos* kommen zu lassen, und mit ihm die 2 Stücke auszuhandeln. Folgende Anmerkungen bitte ich ihm zu sagen:

1. Beide Landschaften sollen fein radiert (die 2-te folget) längstens bis Ende Mai vollendet werden. So wie er eine fertig hat, soll er unter meiner Adresse den Abdruck übersenden und er wird das Geld dafür erhalten.

2. Die Unterschriften müssen ungarisch gemacht werden ich werde ihm dieses später kund geben.

3. Bei dieser gegenwärtigen Landschaft habe ich Folgendes zu erläutern: Die Hütten in der Mitte, mit 2 Rauchfängen versehen, sind Schmelzhütten, ich wünschte, dass er da einen subtilen Rauch anbrächte.

Der Zeichner G. M. Petrich hat es nicht gethan, und die Contour der Landschaft besser auszudrücken. Die Rauchfänge habe ich rückwärts mit Blei hingezeichnet, damit er sich nicht irren kann.

4. Die Luft soll er so leich als möglich behandeln.

5. Die links gezeichnete Kirche stehet darum hier, dass er die Form derselben leichter ausnehme, da in der Federzeichnung in so kleinem Formate es nicht möglich war, genau auszudrücken.

6. Im Vor(der)grund links steht ein Berg mit Abstufungen, die lichten Linien sind keine Wege, sondern Felder.

7. Links im Hintergrund (auch rückwärts angedeutet) steht eine kleine Kapelle mit einigen Bäumen umgeben, die Form ist links mit Blei angedeutet.

8. Die Grösse soll er genau beachten.

Leben Sie glücklich, in der erwartung einer Antwort verbleibte ich

Ihr aufrichtiger *Kisfaludy.*

41.

Pest, den 22-ten Apr. [1882].

Theuerer Freund!

Durch Herrn Verwalter Steger habe ich die 20 fl. für die Aurora empfangen; ich danke Ichnen!

Nehmen Sie meine herzlichsten Wünsche zn Ihrem Namenstag — und mit diesem die Versichrnng meiner Liebe und Achtung.

Was machen Sie? schon lange hörte ich nichts von Ihnen. Was mich betrifft, so bin ich jetzt sehr gesund, arbeite fleissig, halb in Begeisterung, halb mit Unwillen. Hier ist die Welt arm an Geld und Geist, und flach wie die Puszten sind auch die Gemüther, eingehüllt in den Dunst ihrer Niedrigkeit. Die grosse Frage sollte wohl die Menschheit an jeder Dichter thun: *Wo* und *Wann* er geboren?! Und dem Satze: Ein Einzelner kann auf das Allgemeine

begeisternd wirken, und (es) an das Schöne gewöhnen, widerspricht die Zeit so gewaltig, dass nur der höchste Eigendünkel Wahrheit darin sieht.

Uebrigens sind wir nur gesund, so wollen wir die Blumen des Lebens brechen, wo sie uns entgegen blühen und damit Holla.

Meinen Handkuss an Ihre Frau! Was macht Gusti? denkt er nich an mich?

Leben Sie gesund und glücklich.

Ihr *C. K.*

42.

(Pest), en 29-ten April, 1822.

Liebster Freund!

Herr Loos hat mir den Abdruck der ihm anvertreuten Landschaft zugesendet. Seinem Verlangen gemäss überschickte ich Ihnen die 40 fl. nebst folgenden Bemerkungen; haben Sie die Güte ihm selbe mitzutheilen.

1. Der Rauch von den Schmelzhütten soll auch in der Luft sichtbar sein. er soll die Güte haben mit Grabstichel dieses hinein zu arbeiten, da dieser Rauch die Gegend charakterisirt.

2. Die Untersehriften muss er ausklopfen. sie müssen ungarisch geschehen und mit solchen Lettern, wie in der diesjärigen Aurora.

Haben Sie die Gnade, ihm Ihre Aurora zu zeigen, dass er sich nach ihr richten könne. Die Unterschrift ist so:

G. M. Petrich raj. Loos metsz.

KÖRMÖCZ.

Ich bitte ihm zu sagen. dass er über die Ö nicht 2 Stricheln, sondern 2 Puncte mache.

Sonst bin ich recht zufrieden; nur bitte ich Sie. mir seine Adresse zu geben. damit ich meine Briefe gerade an ihn adressieren könne, um Ihnen damit nicht zur Last zu fallen. In 10 Tagen wird er die 2-te Zeichnung erhalten.

Wie gehts Ihnen, theuerer Freund? hat sich Ihre Gesundheit gebessert? Gehen Sie doch aufs Land, die Luftveränderung würde Sie herstellen.

Meinen Handkuss an Ihre Lina.

Bleiben Sie recht gesund und mir gewogen, dies wünscht Ihr aufrichtiger Freund

Kisfaludy.

Ich lasse den Loos bitten, wenn er die Unterschriften geändert hat, mir wieder einen Abdruck zuzusenden, und die Platten bis auf weiteres an Sie abzugeben. es versteht sich. wenn beide ganz fertig sind. Diesen Sommer will hier Jemand 12 Land-

schaften radieren lassen, diese Arbeit möchte ich gerne dem Loos zuschanzen. Das weitere werde ich ihm zu seiner Zeit berichten.

43.

Pest, den 18-ten Mai, 1822.

Schätzbarster Freund!

Ich erhielt Ihren Brief, worin Sie mir 8-wöchentliches Stillschweigen auflegen. Auf Ihre Krankheit vergass ich ganz, da mir Herr M. Saphir sagte, dass er Sie frisch und gesund angetroffen habe. Loos schrieb mir noch nicht, und ich habe für ihn eine Arbeit geworben, auch die zweite Landschaft von der Aurora wünschte ich ihm zu übersenden. Wenn Sie ihn gelegenheitlich sehen, haben Sie die Güte ihn zu mahnen, dass er mir auch sein Quartier kund geben soll.

Auch dem Gr. Mailáth bitte ich zu sagen, dass der letzte April längst vorüber ist. Ich hatte auf sein Wort gebaut. Er versprach mir eine Novelle in meinen Almanach, jedoch bis zur Stunde ist es bei mir immer beim Hoffen geblieben.

Was den Toldi anbelangt, lieber Freund! Wie mein Almanach herauskommt, so ist dieses meine erste Arbeit, so viel als möglich war, habe ich die Anecdoten von Toldi eingesammelt, sie sind aber so flach und altäglich, dass ich das meiste annoch zudichten muss, um (sie) doch etwas geniessbar zu machen. Ich hoffe, bis September sie Ihnen nebst anderen Kleinigkeiten übersenden zu können.

Kemény Simon, höre ich, haben Sie abdrucken lassen; warum haben Sie mich nicht benachrichtiget, ich hätte Sie um Etwas gebeten, nämlich (ein) paar Ausdrücke zwischen Hunyady und Kemény zu streichen. Das ganze hätte dadurch gewonnen.

Meinen Handkuss an die gnädige Frau! Ihnen lieber Freund, wünsche ich Gesundheit und Glück, und bleiben Sie gut

Ihrem aufrichtigen *Kisfaluay.*

Czím: mint rendesen.

44.

[Pest], den 29-ten Mai [1822].

Lieber Freund!

Der Ueberbringer dieses ist Gr.-Major Petrich, Director des Ludoviceams und Zeichner meiner Landschaften in der Aurora, haben Sie die Gnade, ihn zum Herrn Loos zu adressieren. — Der fatale Mensch hat mir noch nicht geschrieben.

Ist Ihnen der Toldi Miklós auf die bestimmte Zeit nicht zu spät gesetzt? Sollten Sie dieses jemanden andern übertragen, und wenn ich ihn kenne, so könnten wir gemeinschaftliche sache machen. Ich werde Ihnen, sobald ich die Aurora (die mir den

Kopf jetzt genug warm hält) fertig habe, zu dieser Arbeit mit allen Kräften behilflich sein.

Grillparzers Jason habe ich gelesen; wohl dem Menschen, den dieses Werk auch begeistern kann,m ich hat es grimmig kalt gelassen. Ich muss bald dem Dr. Müllner zustimmen, der behauptet, dass manche Menschen recht wohlfeil zur Unsterblichkeit gelangen. Ohne Ihnen zu schmeicheln, aber Ihre Märchen haben mich mehr begeistert, als alle Jasons in der Welt. Der Kerl ist ein wahrer Schneider, der von einer Schürze zur andern läuft.

Warum wollen Sie mir just 8 Wochen nicht schreiben?! —

Meinen Handkuss an Ihre Lina — und Sie bleiben recht rund und fett, wie mir Saphir sagte und das Höchste aber, bleiben Sie mein Freund, wie ich auch stets bin

Ihr aufrichtiger

Carl Kisfaludy.

Czím: Herrn Georg v. Gaal zu Wien, Mariahilf, Hauptstrasse No. 72. in 2. Stock, links, gegenüber der Kirche.

45.

(Pest), den 1-ten Juli, 1822.

Lieber Freund!

Ich erhielt Ihren lange ersehnten Brief, Sie haben Wort gehalten, und haben mir 6 Wochen pünktlich nicht geschrieben, und so peinigt Ihre fatale Krankheit Ihren Freund sammt Ihnen. Getrost lieber Freund! auch dies wird vorübergehen, wie alles Schlimme in der Welt.

Haben Sie die Fortsetzung der Merchen aufgegeben. dass Sie mich meines Wortes entbinden, oder glauben Sie, ich werde nicht Stand halten? dies werd ich auch jeden Fall, und sobald ich meine Aurora, die schon unter Druck sich befindet, vollende so werde ich den Toldi bearbeiten. Sie können ihn dann verbrennen oder benutzen. Wie ich höre, werden ihre Märchen ungarischer übersetzt.

Da Sie sich in Mödling aufhalten, bitte ich Sie, die Platte Körmöcz Jemandem in Wien zu hinterlassen, damit man selbe abholen kann, wenn ich (sie) zum Abdrucken benöthige; und haben sie die Güte mich dies durch (ein) paar Zeilen wissen zu lassen. —

Leben Sie wohl, lieber Freund! möge die Mödlinger Luft sie stärken und Sie frisch und gerund nach Wien begleiten.

Meinen Handkuss an Lina! und Sie tausendmahl im Geiste küssend verbleibe ich

Ihr aufrichtiger

Kisfaludy.

46.

Pest, den 14-ten 10ber, [1822].

Lieber Freund!

Hier übersende ich Ihnen Ihr Manuscript und danke Ihnen für das Vergnügen, das es mir gewährte, auch sende ich Ihnen 2 Almanachs, 1 für Sie, 1 für den Fürsten. Die Kürze der Zeit erlaubt mir nicht (das) für den Fürsten in Maroquin einbinden zu lassen: dieses kostet 15 fl. Es würde mich freuen, wenn dieses Werk Ihren Beifall erringen könnte. Ich finde mich demnach verpflichtet, Ihnen die angenommene Ziffer zu erklären: B. K. — Szalay Benjamin — Zordy — M. F. — bin ich.

Mit wahrer Herzenlust hörte ich von Hr. Hengelmüller, dass Sie bereits gesunden und sich ganz erholt habnn, Möge doch dies von recht langer, langer Dauer sein.

Meinen Handkuss an Ihre Frau, und Ihnen lieber Freund ein glückliches neues Jahr wünschend, verbleibe ich mit aller Hochachtung

Ihr aufrichtiger

Garl Kisfaludy.

Sollte der Fürst Paul den Almanach nicht genehmigen, so bitte ich mir das vorjährige (Exemplar) durch eine schickliche Gelegenheit zurückzusenden. Behandeln sie die Sache recht leicht, damit er nicht klage, dass man sich aufgedrungen.

47.

Pest, den 27. Jänner, [1823].

Theurer Freund!

Ich bin eben vor einen Todeskrankheit aufgestanden, ich hatte Hemorrhoidal-Kolik, die eine Gedärme-Entzündung nach sich zog.

Ich hoffe, Sie werden die Aurora erhalten haben, warum schreiben Sie nicht Ihre Meinung darüber? Sie wissen, Ihr Urtheil, wenn wir auch manchmal in Grundsätzen abweichen, (ist mir) doch immer lieb und werthvoll.

Ich höre, *Kemény* ist infam recensiert worden — wissen Sie nicht von wem, und in welchem Blatt? — Was mich betrifft, mache ich mir nichts daraus, nur um Sie ist mir leid, dass sie für Ihren edlen Willen so schlechten Lohn erhalten.

Ein glückseliges neues Jahr — Sagen Sie es auch Ihrer Familie

Ihr Freund

Carl.

48.

Pest, den 19-ten März, [1823].

Lieber theurer Freund!

Ich wollte nicht versäumen durch meinen Freund Saphir Ihnen meinen Gruss und Kuss darzubringen. Wie geht's mit Ihrer Gesundheit? Hengelmüller sagte mir (eben als wir der Auferstehung zusammen zusahen), dass Sie nun wieder gesundet und fleissig herumreiten.

Den verflossenen Winter hatte ich Hoffnung, Sie in Wien zu begrüssen, aber es wurde zu meinem grössten Leidwesen nichts daraus, da ich Halsentzündung bekam.

Nehmen Sie meinen innigsten Wunsch zu Ihrem Namenstage — Glück und Gesundheit mögen Sie begleiten auf allen Ihren Wegen.

Meinen Handkuss der Gnädigen! Leben Sie wol und eingedenk Ihres Freundes *Carl Kisf.*

Czím: Sr. Hochwohlgeboren dem Herrn Georg v. Gaal in *Wien.*

49.

[Pest, 1823. április.]

Liebe Freund!

Wieder eine Gelegenheit und wieder ein Brief! Wallishauser und Schaumburg haben hieher um die Aurora geschreiben, ich bin aber nicht gesonnen, um die starken Procente eins zu geben. Sollte jemand anderer, besonders Klauzál, eins fordern, so geben Sie ihnen; sollte das in Händen habende Quantum nicht hinreichen, so schreiben Sie mir, ich werde Ihnen (noch welche) zusenden.

Wegen Papier bitte ich Sie, Lieber Freund, (um das) nämliche Format sich zu erkundigen, doch nur gelegenheitlich; ich wünsche nicht, dass Sie Ihr Haus meinetwegen verliessen.

Meinen Handkuss an Lina, und Sie umarmend verbleibe ich Ihr aufrichtiger *Carl.*

Czim: Georg v. Gaal Hochwohlgeboren Máriahilf, Hauptstrasse No. 72. II. Stock. Durch Güte.

50.

Pest, den 21-ten Juni, 1823.

Mein theurer Freund!

Das verdammte skriblerische Leben! ruf ich aus; es hat mich bald unter den letzten Gedankenstrich des Lebens gebracht, unters Grab. Ich hatte wieder Obstructionen, nicht denkend auf Ihre freundschaftlichen Warnungen, liess ich die Sache gehen; aber bald verspürte ich eine heftige Kolik, die 36 Stunden angehalten. 18 dosis Rhabarbara, 54 Gramm Calomel gaben mir die Aerzte, und mit der Rosskur auch einen Stuhl; da glaubte ich, die Sache sei abgethan, indess in (ein) paar Tagen darauf eine

Magen-Entzündung sich einstellte, Fieber und alle möglichen Uebeln. Ich war ganze 24 Stunden lang ausser mir und in Todesgefahr. Ich phantasierte viel, und es freute mich ungemein, als die Gefahr vorüber war, und man mir erzälte, dass ich mit Ihnen ungemein viel zu thun hatte. Ich glaube, wenn ich so mit Ihrem Namen im Munde ad patres gegangen wäre, sie hätten mir im Herzen eine Elegie geschrieben. Sie sehen, dass ich mich prahle, mit Ihnen phantasiert zu haben: aber lieber ists mir doch, dass ich Ihnen nun gesund wieder betheuren kann, dass ich Sie liebe, und recht oft an Sie denke. Was schaffen Sie? der letzte Brief, den Sie durch Saphir an mich geschrieben, war voll Laune, daraus schliesse ich, dass Sie nun fröhlich, rund und beherzt wieder den Musen opfern, Dieses Geschäft ist zwar nicht immer so himmlisch, als die Phantasie uns aufbürdet, selbst die Rosen im Hesperiden-Gartnn sind nicht ohne Dornen. Jedoch betrachtet man die Aussenwelt, so ist (es) doch eine Wohlthat, wenn man sich in die Ideenwelt flüchten kann, wo zartere Wesen, wenn auch gestaltlos den Menschen umflattern, und so lang sie ihn um die Zeit betrügen, die Brust manchem irdischen Wunsche verschliessen, die im höhchsten Glücke doch nur des Lebens Schattenseite zeigen und die Erbärmlichkeit der Geschlechter. Ich glaube, Sie verstehen mich.

Festetics hat seinen *Stibor* herausgegeben (und) nebst mir einer H— dediciert.

Diess characterisiert ihn ganz.

Meinen Handkuss an die Gnädige. — Sie im Geiste küssend verbleibe ich

Ihr aufrichtiger *Kisfaludy.*

51.

Pest, am 8-ten Juli, [1823].

Lieber Freund!

Eben erfahre ich hier zu meinem grössten Missvergnügen, dass man im Theater an der Wien den *Stibor* und zwar nach der Festetichschen Uebersetzung aufführen will. Ich bitte Sie inständlichst, lieber Freund! machen Sie selbst oder lassen Sie durch wen immer dem Grafen Pálfy Gegenvorstellung machen. Es wäre mein grösster Wunsch, wenn man keins von denen 3 ersten Stücken in Wien geben würde. Der Gr. Mailáth wird vielleicht die Freunschaft haben, dem Pálfy dieses Vornehmen auszureden. Ich werde schon etwas liefern, das auch die Wiener ansehen werden, aber diese 3 Stücke sind einmal nicht für das Wiener Publicum, das theils durch Vorurtheils, theils höhere Bildung den *Stibor* unmöglich goutiren könne.

Sollte es aber nicht möglich sein, die Sache zu hintertreiben, so lassen Sie *Ihre Uebersetzung* geben, und recht streichen, *aber (Sie) selbst*, damit (das Stück) wenigstens nicht Langeweile mache, besonders die lange Unterredung im 1. Acte zwischen Demeter, Gunda und Rajnald, dann im 2. Acte zwischen Keledy

und Dezső. und die meisten Monologe, und überall, wo Sie es für nöthig erachten.

Thun sie das lieber Freund! und Sie verbinden mich unendlich.

Mit Ungeduld auf eine Antwort harrend verbleibe ich

Ihr aufrichtiger *Kisf.*

Festetics hatte mir seine Uebersetzung gezeigt, ich habe manches darin gestrichen, denn ich glaubte nie. dass ihn der Kitzel nach Wien führen werde — und sagte ihm darüber manche Verbindlichkeiten. Ich fürchte. dass er diese geltend machen will. Hätte er (sie) hier aufführen lassen. hätt ichs mit Geduld ertragen. um mit ihm nicht zu brechen, aber in Wien?!!

Was soll ich thun?

Ich bin untröstlich.

52.

Pest, den 14-ten Aug. [1823.]

Liebster Frennd!

Ich danke Ihnen für die 8 fl. C. M.. weit mehr gilt mir aber der Gedanke. dass Sie sich meiner erinnerten. Wenn Sie den *Szilágyi* drucken lassen, versäumen Sie ja nicht die Begebenheir kurz vorher zu erzählen; sonst wird dieses Stück kein Deutschet verstehen. Hier zu Lande weiss die Geschichte jedes Kind, jedoch draussen wird man manche Anspielungen, besonders im Monolog des Szilágyi, gar nicht verstehen. Es wäre mir sehr lieb gewesen. hätten Sie mir die Uebersetzung mitgetheilt. *Nelzor und Amida* kann schon in der Uebersetzung mehr Glück machen, Sie können daraus ein artiges Stück verfertigen. Die Blumen, glaube ich, lassen sich im Deutschen schöner widergeben.

Das *Vérpohár* habe ich selbst so gut ichs konnte übersetzt — könnten Sie diess benützen, wird (es) mir ein Vergnügen sein.

Die Aurora wird heuer recht gehaltvoll: es sind manche Stücke darin, die wenn (sie) nicht ungarisch wären, Aufsehen erregten.

Den Kormányzó haben sie recht gut zum Verweser gemacht.

Was die Regék meines Bruders anbelangt, bin ich vollkommen mit Ihnen einferstanden. Was bei uns gefällt. wird drauss(en) abgeschmackt, flach. da es nur heimische Gewohnheiten enthält. und zu wenig allgemeine Ansichten hat, um auch einen fremden Geist festzuhalten.

Eins muss ich Ihnen sagen. lieber Freund! ich habe nach öfterer Durchlesung Ihrer Überzetzung wahrgenommen. dass sie den Numerus. der im Ungarischen herrscht. im Deutschen nicht gehörig beachten. und manche Construction zu lang dehnen, und manches durch gleichlautende Worte wiederholen. Diess glaube ich hindert sehr viel den Effekt, besouders bei Dramen. Dann halten Sie sich in manchen Ausdrücken zu fest an das Originale:

bei *szív* és *haza*. Es ist freilich schwer statt dieser Worte andere zu substituieren, doch muss es geschehen, wenn ein ungarisches Stück auch den Deutschen gefallen soll, und diess kann meines Erachtens nur durch das kurze Auffassen des Geistes und Zusammenpressen der Ideen geschehen, dann durch Hinweglassung der auf Effect berechneten Wiederholungen. Der Ungar wechselt das Wort *haza* és *hon* ab. hört's sehr gerne, sie klingen kurz. und seine Existenz ist damit verschwistert. Nicht so der Deutsche, ihm macht das Wort Vaterland Langweile. Drum sollte man so karg als möglich damit auftreten. Der ungarische Dichter bringt die Worte an. wo er nur kann, denn er begeistert damit die grössere Zahl der Zuhörer. Der Ausländer, nicht bekannt mit (den) Sitten des Landes. hält diese Wiederholungen für Armuth des Geistes. Und (ich) glaube doch nicht, dass man einem Dichter das zum Fehler (an)rechnen wird. wenn er zu edlen Mitteln grift die auf das Allgemeine Wohlthätig und begeisternd wirken. Wenn Sie *Kemény Simon* drucken lassen. so bitte ich manch „Vaterland“ zu streichen und Manches abzukürzen.

Diese Meinung unterlege ich gehorsammst Euer Herrlichkeit zur bessern Einsicht.

Meinen Handkuss an Ihre edle Frau — und Sie lieber Freund küsst

Ihr aufrichtiger

C. Kisf.

53.

(Pest), den 19-ten August. (1823.)

Mein theuer Ereund!

Heute abends erhielt ich ihren Brief und machte mich gleich darüber. um meine aufrichtige Meinung über die Übersetzung auszusprechen. Diese, ohne Ihnen lieber Freund schmeicheln zu wollen. ist im ganzen herrlich, besonders der Monolog: mir scheint diese viel mehr gelungen als alle vorigen. Die Sprache bündiger, weniger gesucht und zierlich, aber desto mehr ansprechend.

Einige Bemerkungen habe ich zuzufügen. pag. 8. *Bräutigam*, kann nicht bleiben; Hős ist *Held*. Dann ist hier ein Wort ausgeblieben das *Görbedező* — es ist kein schlechtes Epitheton für die Ränkeschmiede.

do. die az *erőnek fejet hajtok*. Die Übersetzung ist har: Den Stärkern muss etc. etc. vielleicht liess sich das besser geben.

do. die *flehende Braut* kann nicht bleiben — Hitves ist Gettin, Weib; vielleich bleiben wir bei *Weib*.

pa. 12. *Mit alten Wassern* etc. etc. ist hart und lang — Már én sokon által estem, ich bin über manche Klippe gesprungen, und habe das Erröthen verlernt.

p. 13. *A király terhére*, teher *Last* nicht *Nachtheil*, dies Ganze liess sich vielleich bündiger sagen. Der Ruhm zu klein, gross für das Volk, das ihn lange kennt.

do. *elaggúlt* ist verjährt — ich glaubte durch diess auszusprechen, dass es dem jungen König nichts mehr nützen kann.

p. 15 das Wort *Magam*, ich *allein* ist ausgeblieben. hier, glaube ich, ist (der) Handlung wegen diess Wort nothwendig.

p. 26 *Ladsmann* wird nicht gehen statt Patrionen; denken sie hier auf ein anderes. Wort. lieber soll Oheim substituirt werden.

pa. 27. Die *Träne* soll wegbleiben — ich sagte nur: Ich lese Rührung in deinen Augen.

do. *Mein theurer Gatte O!* Hier sind aus Verstoss diese Zeilen ausgebleiben: Kedves Férjem! Hosszú elválás után ismét egy óra karjaidba vezet — legyen ez öröm utolsó, melly nagy lelketeket egymástól messze tartja, és a szerencsét, téged ujonnan bírhatni, emelje állandó baráti frigyetek! Haben sie die Güte, diese Rede noch einzuschalten — ich glaube, es (ist) sogar nothwendig.

p. 22. Nicht *mir*, sondern *dir*. Es soll als ein zarter Vorwurf gelten, dass Szilágyi seine Abwesenheit benützt.

Dies sind meine Bemerkungen, nehmen sie selbe freundschaftlich auf.

Den Auftrag werde ich morgen gleich bewerkstelligen — rücksichtlich des Tudományos Gyűjteméng.

In *Netzor* und *Amida* sind kein *Haza;* über setzen Sie es nur nach Ihrem Gutdünken, so blühend als möglich — ich hoffe dies wird gefallen. Schicken Sie mirs abers. bevor sie es purisieren.

p. 28 ist das *Ki bizakodva királyi szivünkbe* — ist das *königl. Herz* ausgeblieben; ich wollte durch diess andeuten, das Mathias sein königl. Gefühl wohl gekannt und sich nicht einfallen liess, durch Gift seinen Onkel hinzurichten.

Meine Verehrung an Ihre Angehörigen, und Sie küssend verbleibe ich

Ihr aufrichtiger *C, Kisf.*

54.

Pest, den 10-ten 7ber, 1823.

Liebster Freund!

Überbringer dieser Zeilen ist Herr *Schedel*, ein Mediciner, Freund unserer Literatur und ein geschikter und hoffnungsvoller junger Mann. Ich gönne ihm die Ehre Ihrer Bekanntschaft umsomehr, da er Sie unter seine Verwandte rechnet.

Mit Trattner, der gestern nach Petróza gereist ist, habe ich gleich gesprochen: Ihr Aufsatz kommt erst diesen Monath im T. gyűjtemény Ich machte ihm Vorwürfe, dass er (ihn) so lange verschoben, aber der gute Mann hat keinen eigenen Willen.

Das schöne Gedicht, das in (der) künftigen Aurora erscheint, ist ein Epes in 4 Gesängen, Augsburgi Ütközet, von einem jungen Benedictiner; Namens Czuczor, wird aber vermöge seines originellen Wesens schwerlich[1] eine Übersetzung gestatten. Wenn Sie

[1] Az eredetiben: wird aber vermöge seiner original Wesen schwerlich stb.

etwas von mir übersetzt haben, so schicken Sie (es) mir durch den Schedel, bevor sie es zum Druck befördern. Wenn's möglich ist, so schicken sie mir ein Exemplar *Szilágyis Befreiung*.

Das Igazische Zsebkönyv hat Geistinger übernommen, ich bin neugierig, ob er seine Rechnung finden wird.

Ich laboriere wieder an der Hypochondrie, und balge mich herum mit ihrem Gefolge; habe keine Lust zu schreiben, und mache ich etwas, so trägts die Farben des Unmuths, und (der) Finsterniss. Es ist ein Unglück in einer Sprache schreiben zu müssen, die die halbe Kraft des Geistes zu ihrer Verbesserung verschlingt, und (was) dennoch von einer dummen Generation nicht (an)erkannt wird.

Meinen Handkuss an Ihre edle Frau!

Leben Sie wohl theurer Freund, ich bin

Ihr aufrichtiger *C. Kisf.*

Czím: *Pest.* Sr. Hochwohlgeboren dem Herrn v. Gaal, zu Wien, Mariahilf, Hauptstrasse No. 72. in 2. Stock.

55.

Pest, den 24-ten 9ber, 18.3.

Lieber Freund!

Lange habe ich Ihnen (nicht) geschrieben, aber ich hatte mit (dem) Versenden meiner Aurora so viel zu thun, dass ihnen immer die Briefe aufschob. Auch jetzt komme ich mit einer Bitte und die ist: ob ich so frei sein darf, Ihnen ein Paquet Aurora zuzusenden, damit die Verkäufer sie von Ihnen abholen könnten. Es wird Ihnen keine andere Ungelegenheit machen, als dass die Abnehmer Ihnen einen kleinen Schein darüber geben. Die Commission habe ich dem Concipisten Herrn v. Demeter gegeben. Mit diesem Pack werde ich Ihnen auch Ihr *Nelsor und Amide* übersenden.

Schreiben Sie mir Ihre neue Wohnung, und zugleich aufrichtig, oc ich Ihnen mit dieser Bitte nicht zur Last falle.

Ihr freund *Kisfaludy.*

56.

(Pest), den 27-ten 10ber, 1825.

Theurer Freund!

Hier übersende ich Ihnen die Aurora — möge sie Ihnen einige Stunden den Freund nahe bringen. Auch für die Bibliothek ist eine bestimmt, wenn es dem Fürsten genehm ist; wenn nicht so schicken Sie sie mier zurück.

In *Nelsor und Amide* sind rückwärts meine Anmerkungen.

Glück und Zufriedenheit auf das neue Jahr, mitbegriffen Ihre mir sehr achtungswerthe Familie.

Die übrige Aurora habe ich in die Hände geschickt, die

selbe von Ihnen abholen sollte. Ich danke Ihnen für Ihre Freundschaftliche Vorsorge, und erwarte mit Vergnügen die Zeit, wo ich Ihnen gerne auch alles in allem dienen könnte.

Den Empfangschein über die 6 Dukaten habe ich dem Buchhändler Hartleben übergeben.

Leben Sie glücklich.

Ihr aufrichtiger Freund *Carl.*

57.

Pest, den 1-ten Mai, 1824.

Liebster Freund!

Mich freut es sehr, dass Sie sich meiner noch wohlwollend erinnern und bitte der Gnädigen meinen Handkuss, so wie an Gusti, den ich sehr gerne schon sehen möchte, meinen Gruss zu melden.

Machen Sie, lieber Freund, mit den beiden Stücken was Sie wollen; geben sie dem Verfasser was immer für Namen, ich bins zufriden. Vielleicht wäre es am besten, ganz anonym zu bleiben. Nur bitte ich Sie, die ich Ihnen darüber sagte, nicht ungeprüft zu verwerfen, und von *Szilágyi* auf jeden Fall eine kleine Aufklärung vorangehen zu lassen, sonst wird es undverständlich.

Mailáth ist hier, und hat die Herausgabe der Sándorischen Uebersetzungen aufgegeben. Mir lieb.

Ich bin gesund und arbeite für die künftige Aurora, sie hat heuer an Abgang sehr abgenommen wegen Mangel an Geld, ich konnte sie nicht unter 10 fl. geben, und die Leute hieltens für theuer. —

Leben sie wohl, lieber Freund, und bleiben Sie gewogen Ihrem Freunde *C. Kisf.*

Machen sie mir den erfundenen Namen bekannt — gelingt dieser Spass, so will ich Ihnen einen Plan vorlegen.

58.

Pest, den 16-ten Jan. 1826.

Liebster Freund!

Ihren Brief habe ich erhalten, und über Eilschuhe Ihren Auftrag an Tudományos Gy. zwar nicht, da ich nun einmal mit ihr nicht zu versöhnen (bin), und (mit ihr) nichts machen will, aber in der Iris, und auch in der ungarischen Zeitung richtig gemeldet.

Die Aurora für die fürstl. Bibliothek, so wie den Jahrgang für Sie werde ich mit der ersten sich vorfindenen Gelegenheit abschicken.

Es freut mich sehr, dass Ihr Gusti so brav wird und fleissig lernt. Nur bitte ich Sie, erziehen Sie (ihn) doch nicht ganz zum Német ember, und entreissen sie ihn nicht Ihrem Vaterlande. Sie sind ihn uns schuldig.

Meinen Handkuss an die gnädige Frau.

Dem *Mátyás diák*, bitte ich Sie, ziehen sie ja keine deutschen Hosen an, es ist nur eine einfache Apotheose auf Johann, und auch nur ein einfacher Charakterzug des Mathias; wird wohl jeden Ungarn, der seine Geschichte kennt, ansprechen, wird aber nie den Deutschen gefallen, so wie *Szilágyi*. (Es) sind beide aus dem Werke: *Die Zeit des Mathias*, die ich aus Scenen aus seinem Leben meistens in Lustspielen bearbeite. Fünf sind bereits fertig, und will (ich es) auf zwölf bringen. Sollten Sie in Ihrer Bibliothek vielleicht Anecdoten verwahren, ausser Galeotti und Callimachus, so werden Sie mich unendlich verbinden, wenn Sie mir selbe mittheilen in Kürze.

Es soll mich wundern, dass Sie nicht wussten, dass unter (dem) Namen Szalay Benjamin ich stecke.

Sie haben Recht, dass manches anders motiviert werden müsste, aber in dieser Gestalt war mein Vorsatz nur, die Ungarn mit leichtem, hie und da verstecktem Wort zu geisseln und lächerlich zu machen, drum habe ich wohl manchmal die Oeconomie verfehlt. Wenn Sie diese Aufzätze, die ich als Szalay geschrieben, genau durchgehen, so werden Sie wohl überall auf Satyren treffen, die nur Ungar verstehen kann. Ich könnte es wohl greller machen, aber ich will mirs doch nicht ganz verderben.

Leben Sie wohl lieber Freud, und eingedenk Ihres Freundes

Carl Kisfaludy.

59.

Pest, dem 20. Jänner [1825].

Lieber Freund!

Hier übersende ich Ihnen meine Aurora für das Jahr — 27 und bitte dann um Ihr freundschaftliches Urtheil darüber. Ich habe mich heuer sehr verspätet und hoffe nur wegen des Inhalts einigermassen Entschädigung um die verlorne Zeit. Was schaffen Sie?

Haben Sie noch ein übriges Exemplar von Tudós Palócz,[1] möchten Sie mich damit sehr verbinden, ich kann das Buch hier nirgends bekommen, selbst zum Lesen nicht. Wenn Sie es nur einmal haben, so leihen Sie es mir auf einige Zeit, mit Dank bringe ich es zurück.

Schaffen Sie Aurora für die Bibliothek (an), so schreiben Sie mir darüber, ich werde schon Gelegenheit suchen.

Meinen Handkuss an ihre liebe Frau. Was treibt Gusti? bald wird er ein Gustav.

Leben sie wohl.

Ihr aufrichtiger

Carl Kisfaludy.

[1] Teljes czíme: „T. P., vagyis Furkács Tamásnak Mónosbélben lakó sógor urához írt levelei.“

60.

Pest, den 10. Juni [1828].

Lieber theurer Freund!

Verzeihen Sie, dass ich Ihnen so lange keine Auroren schickte, ich war meistens abwesend, in sehr fatalen Familienangelegenheiten, da mir ein Bruder gestorben ist und viel Confusion hinterliess. Den vergangenen Winter hatte ich mit Hämorrhodien zu thun. Es würde mich sehr freuen, wenn Ihnen die Aurora einige angenehme Stunde verschaffen könnte, in diesem Jahrgang werden Sie unsere Fortschritte darin bemerken, dass die meisten Gedichte ernsten Inhalts schon metrisch sind, und dies ist in unserer Sprache keine Kleinigkeit.

Ich befasse mich meistens mit Dramen. Ich habe jetzt die vierzig merkwürdigen Jahre unserer Geschichte, nämlich von Andreas dem III. bis Carl Róbert in drei Dramen, in der Arbeit. *Harmadik András, Trencsinyi Máté, Zách nemzetség.* Ich hoffe, sie werden Ihnen anders gestaltet erscheinen, als die früheren Stücke. Mitunter schreibe ich auch Lustpiele, die mir selbst Unterhaltung gewähren, da sie flink von der Hand gehen.

Was schaffen Sie, lieger Freund?!

Meinen Handkuss an Ihre liebe Frau, und an den grossen Guszti, denn ich glaube, schrieb ich „kleinen“, er würde sich jetzt schon beleidigt fühlen.

Leben Sie recht wohl, dies wünscht

Ihr aufrichtiger

Kisfaludy.

VIII.

Levelek Kazinczy Ferenczhez.

(1820—1823.)

1.

Pest, 15-da May, 1820.

Tekintetes Táblabiró Úr!

Azon tisztelettől ösztönözve, melyet a Tek. Úr megismért érdemei s lelkes munkái bennem gerjesztettek, bátorkodok ismeretlen csekély dramatikai szerzeményeimmel kedveskedni. Nagy örömömre és vigasztalásomra szolgálna, ha a Tek. Úr mint honi nyelvünk s literatúránk hathatós előmozdítója azokat kedvesen veszi. Érzem ugyan, hogy nagyobb elme várakozásainak meg nem felelnek, s némely hiányosságok azokat homályba vonják: de mégis kecsegtet a remény, hogy a buzgó tanúlónak első zsengéit a felszentelt mester méltánylani tudja s ön-tehetségét mértékül nem veszi.

Nincs hazámban, kit nyugodtabb szívvel merném magam felett bírónak meghívni, mint a Tek. Urat, kinek az írígység és rágalmazás tőrei annyiszor leperkedtek melléről: ki felemelkedve a tudóska ösvényről, mélyebben betekintett volna a művészség templomába. Nem merészség tehát, hanem fiúi bizodalom vezeti tollamat, midőn azt kérem: hogy méltóztasson a Tek. Ur munkáimról igaz ítéletet tenni, hogy jövendőben tudjam a jót folytatni és a rosszat kerűlni; méltóztasson velem közleni észrevételeit, s hálaadatosságomnak az lesz első jele, hogy azokat mindenben híven követendem.

Tatárjaimat 19-d esztendős koromban írtam, Ilka, Stibor későbbi munkáim. Mi a nyelvet illeti, megvallom: most kezdem tanúlni; nyolcz esztendeig lévén a külföldön, magyar könyveket csak alig láthaték: most kezdek választást tenni s a nyelvnek rövidebb és nyájasabb fordúlatait megismerni.

Hogy a világnak a Tek. Úr iránt való tiszteletemet megmutassam, kérem méltóztasson éppen most munkában levő ezen czímű tragoediámnak: *Első Ulászló magyar király vagy a Várnai ütközet* — ajánlását elfogadni. Vannak több kész darabjaim, de amaz kedveltem: úgy vélem, legjobb is; s hogy e részben örö-

mem teljes légyen, azt a Tek. Úr nevével, mely minden igaz hazafi előtt oly becses, díszesíteni óhajtanám. Szándékom azt még ez idén kiadni, s legfőbb gondom lészen, hogy a munka külsőképen is czéljának megfeleljen. Erre adandó engedelmével, megvallom, nagyon szerencséltetne a Tek. Úr és erőt és örömet adna munkálkodásomnak.

A Tek. Úr kegesséygében ajánlott vagyok és maradok Tekintetes Úrnak

igaz tisztelője, szolgája

Kisfaludy Károly.

2.

Pesten, 28-a Decembr. 1820.

Tekintetes Táblabíró Úr!

Rész szerint távollét, rész szerint betegeskedés, rész szerint alkalomvárás halaszták oly soká a választ a Tek. Úr kedves levelére. Fogadja most kedvező szemekkel a Tek. Úr buzgó kívánatimat ezen új esztendő keltivel; és habára jelenlét tiszta érdemeit elégkép méltánylani nem tudja, emelje az legalább Tek. Úr nagy szívét, hogy vannak csendes keblek, a melyek Tek. Úr szerencséjiért igaz buzdúlattal hevűlnek.

A Várnai ütközet elkészült ugyan, de némely hiányosságok nem engedték még a sajtó alá bocsájtnom — de nemsokára meg fog jelenni. Az alatt hat kisebb darabok jelentek meg tőlem és az első alkalommal fogom azokat Tek. Úrral közleni.

Sokak unszolására eltökéllém magam egy magyar almanakot 1822. esztendőre kiadni — melynek dedicatioját a császárné ittlétében igen kegyesen el is fogadta.

Minthogy ezen almanak hazánk asszonyainak lészen szentelve, tehát azon törekszem, hogy az mind külső ékére, mind belső érdemére a külföldiekkel vetélkedhesen: de azt a nagy czélt csak akkor érhetném el, ha ily lelkes férfiak hathatós segítségeket tőlem el nem vonják. Azért kérem Tek. Urat, szerencséltesse ezen igyekezetet akárminő elmebéli munkáival, hogy ezen ága is a szépliteratúrának hazánkban terjedjen, és ne kénytessenek jobb lelkű asszonyaink idegen nyelvhöz ragaszkodni.

A rézmetszetek többnyire jó hírű művészektől készítetnek, a rajzolatok tőlem lesznek, és mind a hazai tőrténetből öszveszedett scénák. Báró Mednyánszky régi várokat igért. A császárné képét *John* fogja metszeni, azon magyar öltözetben adatik elő, melyben ő felsége Budán először megjelent.

Hahogy Tek. Úr óhajtott munkával segitni méltóztatna, örömre válna, és bizonyos lehet eltörűlhetetlen hálámról. Az almanak foglalatját Tek. Úr leginkább meg tudja határozni, azért arról nem is írok, csak az egyért esedezek, hogy a poézis ne személyes hanem köztárgyat foglaljon magába.

A Panonia Redactiójánál egy szonettje vagyon Tek. Úrnak! *ha szabad*, örömmel felveszem.

Ha valamely munkával szerencséltet Tek. Úr, méltósztasson azokat adreszom alatt Trattnerhoz utasítni, különben úgy járok, mint Tek. Úr hozzám küldött levelével, mely majd három holnapokig a póstán hevert; de ha lehet, mentől előbb, mert februáiriusban már Bécsbe kell küldenem a censura alá: úgy volt a császárné parancsolatja.

Azon reménnyel, hogy Tek. Úr kérésemet méltatni fogja és emelkedésünkre czélzó törekedésemet előmozdítani, maradok

Tekintetes Úrnak

igaz tisztelője, szolgája

Kisfaludy Károly.

3.

Pesten, 13-ik Májusb. [1821].

Kazinczy Ferencznek Kisfaludy Károly tiszteletét, baráti idvezletét.

Nagy érdemű ferfiú! Kedves barátom! Engedd az érdemetlennek, hogy ezen hangon felszól hozzád, és baráti szívét, mely érdemidet egész teljében érzi, ujonnan ajánlja és szerény s gazdag melledbe felvenni óhajtja. A nagy lelkek szép sajátsága az a merész kezdőt ápolni; téged is barátom ezen nemes tulajdon birt ifjonti munkámnak méltatására. Örvendek, ha dolgozásim bizonyithatják, hogy téged vettelek például, és téged érteni, követni legfőbb szorgalmam. Nekem se rózsás pályám — mindenfelől emelkednek irigyek, kik lelket letipró szerekkel ostromolnak, ámbár fényre nem vágyok, sőt azon idétlen magasztalások, melyekkel néhányan gondatlan illettek, inkább terhemre, mint örömömre szolgáltak. — Az az író-világban legsajnosabb tapasztalás, hogy ritkán találtatik egyenes szív, mely epe vagy méz nélkül ne közlené érzeményeit! Te kedves barátom! ki a köznél feljebb álsz, kinek annyi viszontagságok nyílt tekintetet adának, Te légy ezentúl a szent oltár, melyre leteszem áldozatimat — ítélj munkáimról, és a te javaslásodnál híven megállok.

A zsebkönyv augusztusra kijön — sajnálom, hogy Igazzal ezen tárgyban megütköztem, mert nyilván látom, hogy egyikünknek veszteni kell — ismered hazánkat: két zsebkönyvre nem nőtt fel. Ha ő engem tudósított volna, máskép léphetne fel ezen intézet, és a kettőt egybeolvasztva tökéletesb munkát nyújthattunk volna a hazának. Reménylem hogy az én almanakomban találsz néhány darabokat, melyek figyelmedet serkentik — mihánt a censortul visszakapom, közlöm foglalatját,

E következő versezést,* melyet almanakom számára késziték, itéleted alá bocsájtom — szolgáljon példára, mennyire használtam jótévő munkádat és mennyire léptem elő a szép literatura olvasása és tanulása mellett.

[1] A „versezés"; *Az élet korai.*

Légy boldog! Küldeményedet köszönöm, és használni fogom légy meggzőződve, hogy nyilt karokkal vár tisztelőd

K. Károly.

(Itt következik *Az élet korai.* A levél vége):

N. B. Még négy stropha hátra van.

4.

Pesten, 28-d. 10-br. 1821.

Kedves Barátom!

Vedd Aurorámat oly szívvel, mint küldi a kiadó, s ha némely jót találhatsz benne, szerencséltetni fog az a gondolat, hogy hazám lelkesb fijai csekél iparkodásimat méltatják, Légy engedelmes hibáji s hijányai iránt, gondold el, hogy nagy volt a szándék, csekély a tehetség.

Fájdalom, hogy épen a kedves darabodban hiba történt; mentségemre szolgáljon az, hogy egész dologban csak egyedűl lévén, mind a szűk idő, mint akkori betegeskedéseim czélomat neheziték. Reménylem, az el nem (fog) ijeszteni további munkától, és ámbár Igaz úr is folytatja Zsebkönyvét, ezen intézetetet se fogod részvét nélkűl hagyni.

Ha volnának köz tárgyat illető munkáid, melyeket nekem szánni méltóztatol, küldd el mentől előbb adreszom alatt, hálás köszönettel veszem és észrevételeidet használván, mivelődésre fordítom.

Boldog új esztendőt kíván maradok mindenkor igaz tisztelőd és barátod

Kisfaludy Károly.

5,

Pesten, 10-ik Január. 1823.[1]

Tisztelt barátom!

Őszinte feleletre buzdit utolsó leveled. Hogy te Igaznak bővebben küldél dolgozásaidból sajnáltam ugyan, de nem vádoltalak mert valamint magam szabad lenni kívánok, úgy másban is tisztelem ezen tulajdont. A szép s jó itt is, amott is egy szent czélra vezet, s bár minden kiadó a szép után nyúl, mégis írígységre nem vetemedik s ha ezt forral, tehetetlenséget, alacsony lelket mutat. Vannak ugyan emberek (sajnosan tapasztalám), kik minden ügyekezetbe baráti részvételt színezve mérget kevernek; de ily tompa fulánkok nem hatnak az egyenes útra.

Én soha nem akartam Igazzal vetélkedni, sem ügyekezetét gátolni. — Három évek előtt, nem is sejtvén, hogy Zsebkönyv készül, már szedegettem az Aurora számára, ennélfogva senki sem vádolhat, hogy gőg vagy fényvágy vagy nyereség szomja birt

[1]) Vettem július 1-jén, a levél Helmeczynél eltévedvén. (*K. F.*)

ezen gondolatra — nyílván kezdettem és nyílván fogom vinni, míg kedvem, míg környűlállásaim engedik. Minden intézetnek támadnak sokszor hívatlan pártfogói, kik ezt amannak kárával emelni törekednek, azonban hiheted, hogy a sok buta dicséretek, vak ócsárlások tudtom nélkűl történtek. Két Zsebkönyv becsülettel megálhat hazánkban, mindegyiknek vagyon publicuma: csak azt óhajtnám: hogy köz jóra, ne ellenséges indúlatokra vezéreljenek.

Hogy ezen munka által nem vágytam nyereségre, haljad Auróra történetét. Ki jószágomba utazván, Sándorral értekeztem szándékomról; hogy tudniillik literaturánkat egy zsebkönyv kiadása elősegíthetné, s én eltökéllém annak eszközlését. Ő Doboziát általadta, azon feljül az ugyanakkor nyert 400 frtot a Marczibányi fuudátiójából ezen czélra szánta. Pestre jövén, több nyelvünk kedvelői öszverakánk 2000 frtot Anróra kiadására; ez elegendő nem lévén, a többi költségeket magamra vállaltam azon lekötelezéssel, hogy én évszerint a nyereségből 1000 vfrttal ezen fundust megszaporitom. Ezen tőkepénz egyedűl a magyar literaturára fordíttatik. Így kell magunknak áldozni, midőn eflajúlt gazdagjaink szunnyadnak.

Ebből látod hogy nem haszonért fáradok. A munka sokba kerűl. 1000 jön fundusra, huzd le a procentumokat, marad semmi. Nem kérkedésből nyíltam meg előtted, hanem szíves baráti ösztönből, hogy Te, ki annyit áldozál, szenvedél nyelvünkért, aggott napjaidban láthassad, hogy fényes nyomdokodat bár gyöngébb erővel követni törekszünk. Én neked sokat köszönök és ha valaha oly szerencsés lehetek jót teremteni, lelked sugalása vezetend előre.

Vajda-Hunyadod előtt térdet hajtok. Hébének koronája — s bátor, erős sasként vál ki a többi szárnyalók közűl. —

Mit ifjainkról írtál, egészen nem igazolhatom; a koránti dicséret többször önhittséget szűl, s ez mindig hátra taszít. Kémélve felfedezni hiányjokat, úgy tartom, hasznosabb.

Légy boldog!

Örök tisztelőd

Kisfaludy Karoly.

IX.

Levél Vörösmarty Mihályhoz.

Pesten, 19. Márcz. 1823.

Kedves hazafitársam!

Szíves örömmel vevém átküldött levelét, mint szerény indúlatja s hazafiúi buzgósága tanúját. Részemről kevély vagyok reá, ha gyönge erővel kezdett czélomat ily hathatósan, ily lelkes férfiaktól elősegittetni látom.

A munkák iránt köszönetem mellett őszinte választ adok: Toldyt[1] jövő évre hagyom, minthogy ezenre több ilyetén tárgyak küldettek be s azoknak felvételét igértem. A másik versezetet szivesen felveszem, mindazáltal egy kérdést bátorkodom tenni: nem lehetne-e ezen különben szép és lágyan írt idyllbe graecismust szőnni? A juhász és bojtár nevezet (pedig képtelen) sok olvasóit elijeszt. Én magam tapasztalám, kivált a szépnemnél ezen előitéletet, és egy almanach, mely gyönyörködtet s nem tanít, azt nem czáfolhatja meg. Azért, ha ezen körűlményt általjában dialógisalni méltóztatnék, görög nevet adván czímerűl, több kedvelőt nyerhetne. Bár volna még benne több cselekedet (Handlung) mely az egészet meghosszabítaná.

A nyelv tiszta és szép s nem hizelkedem azon reménynyel, mely olvasásakor lepett meg, hogy tisztelt hazafim ezen nehéz pályán dicsőséget szerzend.

Ha feljebbi kérésem figyelmet érdemel, méltóztassék ezen idyllt levélben hozzám küldeni; szintúgy köszönettel venném, ha még több metrumos s köztárgyra czélzó verseket vagy epigrammákat is általszolgáltatna, én nem mulasztom el nevét, mint nyelvünk újabb hős(é)ét, a hazának bémutatni.

Magamat baráti emlékébe ajánlván

vagyok igaz tisztelője

Kisfaludy Károly.

Czim: Monsieur Monsieur Michel de Vörösmarty á *Görbő.*

[1] „Toldy Csepelben“.

X.

Levél Ürményi Józsefhez.

Pest, 20. Márczius, 1824.

Kegyelmes Uram!

Ismeretlen bár, bátorkodom Exellencziádat ezen soraimmal üdvözleni és az által küldött rézmetszetért forró köszönetemet kijelenteni.

Ide rekesztvén az 1824-diki Aurorát, óhajtom, hogy ezen zsengéi a magyar nyelvnek Excell. figyelmét megérdemelhessék. Szerettem volna ugyan az idén még az Előidő gyöngyeiből a Makkabeusokat belé adni és ezen szép költeménynek fordításával gazdagítani literaturánkat: de részszerént még oly darabos munkám, hogy azzal előlépni nem is mertem, részszerént ily világi Almanachban a tárgyat magasnak tartván, félre tettem azon szándékkal: hogy az egész munkát újra kidolgozom s úgy különösen kiadom.

A mi nyelvünk még nem oly törött, hogy azon felette szép és magas nyelvet, melylyel az eredeti oly igen fénylik, ügyesen által tehetnénk: mindazáltal a lehetségig reá szánom minden erőmet és ha egy ének megelégedésemig elkészül, tüstént az első forráshoz járulok és Excell. kegyes itéletéért esedezni fogok. Szerencsésnek tartom magam, ha Excell. elmevirágait ön szülőföldén s hazai nyelvén hangoztathatom; hogy azok is, kik Excell. dicső nevét ismérik ugyan, de munkáit nem értik, lelke által emelkedhessenek.

Vegye Exelencziád kedvesen tiszta hódolásomat és magamat hathatós kegyelmébe ajánlván maradok

Exellencziádnak

mély tisztelője és szolgája

Kisfaludy Károly m. k.
TÁBLABIRÓ.

XI.

Levelek Döme Károlyhoz.

(1824—1829.)

1.

[Pest], 24. 9ber, [1824].

Kedves Barátom Uram!

Vettem levelét és sietek válaszommal együtt Aurorám iránt viseltető buzgósága végett szíves köszönetemet jelenteni. Sajnálom hogy elhagyá pestet, de talán szerencséjére szolgál ezen távozás, azért megnyugszom; azonban reménylem, hogy a távol se felejti el barátjait és el nem hidegíti szegény nyelvünk iránt. Én számot tartok jövő dolgozásaira, csak tessék mentől előbb megküldeni, hogy szíves és baráti véleményemet lepletlen kimondhassam.

A pénzt semmikép se adja Barátom Uram B*** kezébe, ő most is adósom és reményt se nyujt az elégtételre. Legjobb leszen egy kalmárnak általadni, ki majd engem itt más kalmárishoz utasítand. Mentől előbb megtörténend, annál inkább lekötelez Barátom Uram.

Ezek után maradok

Igaz tisztelője és barátja

Kisfaludy Károly.

2.

Pesten, 27. 8ber, 1825.

Kedves Barátom!

Az Aurora kijött, ismét bátorkodom kedves Barátom szíves pártfogásába ajánlani és ha terhére nem lenne, az első alkalommal néhány példányokat leküldök. Reménylem az idei tartalom sem fog szégyent hozni hazafiúi buzgóságára.

Névnapjára minden jókat édes Druszám, hamar püspöki széket és Matuzálem életet.

Szíves barátja

Kisfaludy Károly.

3.

Pesten, 12. April, 1826.

Kedves Barátom!

Engedelmet kérek, hogy csak két levele után válaszolok; de ezen hallgatást nem feledékenység, hanem atyámnak hirtelen történt halála okozta. Itt nem lévén, barátságos levelét se vettem.

Az Aurorának árát minden hiány nélkül kezemhez vettem; és midőn szíves barátságáért forró köszönetemet jelentem, csak arra kérem, nyújtson nekem is mentűl előbb alkalmat viszon szolgálatra.

Az idén még kiadom — tovább nem tudom. —

Mit dolgozik édes Barátom? Én úgy el vagyok foglalva más tárgyakkal, hogy a Múzsát csak elvétve láthatom.

Minden jót!

Tisztelő barátja

Kisfaludy Károly.

4.

Pesten, 20. Márcz. [1827.]

Kedves Barátom Uram!

Vettem levelét és a küldött pénzt mindjárt Schedel urnak által is adtam, ki általam forró köszönetét jelenti. B(arátom) uram munkájiból kettőt felvesznek, ha némely változásokat reám bízni méltóztatna.

J** M* úr szép érzésű férjfiú lehet — köszöntse ismeretlen nevemben. Bár más, nem töredék Regét, mindazonáltal nem hosszút, küldene az Aurórába. Az orthographiában nem egyezek meg egészen vele; de ez csak külső szín, csak a tartalom legyen lelkes és szívhez szóló. Kár az ily lelkes írónak a metrumot elmellőzni és egyébiránt lágy és lelkes munkáitól ezen érdemet is elvonni.

Ha több munkákat küldend, szívesen fogadom, de bejönnek-e mind az idén, arról magam se felelhetek. Prózára inkább szükségem volna mint versre, a publicum is jobban szereti.

Legyen boldog édes Barátom Uram és foglalatosságai mellett is ne hagyja egészen árván a magyar Múzsákat.

Igaz tisztelője és barátja

Kisfaludy Károly.

5.

Pesten, 19. Márczius, 1828.

Kedves Barátom Uram!

A hatvanhat forint. köszönettel vettem — az idén nem tudom még, adhatok-e ki Aurorát, mivel taval 1200 ft. veszték s az

idén is még fele költségemnek künn vagyon, magamat pedig ily úton megrontani nem akarnám. Már nem tudom mit adjak a közönségnek, hogy tetszésöket megnyerhessem; hitvány nak- nek-verseket pedig, melyek nálunk leginkább divatban vannak, meggyőződésem ellen nem veszek fel. A szép remény: hogy literaturánk azon alacsony, csak nevetséget szűlő sallangoktól felemelkedik, napról napra inkább haldoklik.

Ha még reá szánnám magamat Aurorám kiadására: ismét barátságát használni fogom és némely példányokat pártfogásába bocsájtani. Különben pedig tessék velem is parancsolni, hogy én is megmutathassam, mint vagyok

igaz tisztelője s barátja

Kisfaludy Károly.

6.

Pesten, 18-dik 10ber, (1828).

Kedves Barátom!

Elvégre küldök 15 Aurorákat, reménylem 14-et csak eladhat azon környéken Barátom uram. A tartalom iránt baráti észrevételeit köszönettel fogadom. Több neologiai munkákat kihagytam, mert taval csak annak tulajdonítottam, hogy 1200 fort vesztettem.

Az idei Aurora 6 frt. Magamat szíves barátságába ajánlván és boldog új esztendőt kívánván, maradok

igaz tisztelője

Kisfaludy Károly.

7.

Pesten, 24-dik Jan. [1829.]

Tisztelendő Úr!
Kedves Barátom Uram!

A száz for. nyugtatvány mellett felvevém s szíves köszönetemet mondom mind irántam mutatott figyelmiért, mind hazafiúi buzgóságáért.

Én halálos betegséget álottam ki s csak néhány napja hogy erősödöm. Bélgyuladás majd örökös véget szakasztott a költésnek.

Esztendőre, ha kiadhatom Aurórát? azaz, ha költségeim bejönnek, kevesebb rezek mellett olcsóbban adandom — talán így több vevői akadnak. Ha több ily nemes lelkű hazafi lenne mint B. uram, nem kellene félni az ősi csekély birtoknak ily drága könyven való koczkáztatásán.

Miként már írám, minden esetre várok munkát B. uramtól, talán azon környéken lappang még más elme is, melyet a napvilágra idézhetnénk. Csak arra kérem kedves barátomat, méltóztassék mentűl előbb hozzám küldeni.

Én most kész 42 drámáimat ráspolgatom és az időtől függ, kiadom-e vagy nem. Egy hisztóriai Románt is kezdek 2 könyvuen ezen czim alatt *Várna*. Ez új tünemény lesz nálunk s reménylem, hogy kedvelőket nyerhet. — Ezeket írom Barátom Uramnak mint buzgó részvevőnek ügyekezetemben; de nem akarom hogy még mások is tudják.

Jó egészséget és víg kedvet az új esztendőben és tartson meg ezentúl is baráti érzetében, miként én vagyok

Barátom Uramnak

igaz tisztelője

Kisfaludy m. k.

XII.

Levél Horváth Istvánhoz.

Pesten, 7ber 21-dikén, 1825.

Tisztelt Uram Bátyám!

A Conversations Lexiconhoz[1] jutván, kötelességemnek tartom Sándor és felőlem írt foglalatját közlenem, annálinkább: minthogy U. Bátyámat is méltóképpen igen kedvezőleg érinti. A mi engemet illet, jól tudom: mily forrásból eredt s ki szórja tehetetlen mérgét (nem tudom, miért) ellenem. Én e német irónak ugyan a német világ előtt megfelelek s úgy hiszem: anélkül hogy más szárnyára vagy alattomos útra szorulnék, ügyemet becsülettel védeni fogom.

Mivel U. Bátyámnak tán négyszem közt ejtett itélete: *Gesuchte Neuerung und Alterthümlerey* ez által most közönséges lett és ezen két ellenkező vádat velem együtt tán mások sem értik el, azért kérem alázatosan, méltóztassék e vélekedését bővebben megmagyarázni, hogy tanulni szeretvén, legalább a jövendőben ezen hibáktól óvhassam magamat. E kérésem teljesítését annál is inkább reménylem, minthogy nem régiben U. Bátyám maga bátorita e pálya folytatására, többször tapasztalván, mily kész hazafiúi buzgósága tettel és tanácscsal segíteni az iparkodót.

A külföld vakon hisz ily egy-két odavetett szónak; ezt békén tűröm, mert érzek erőt magamban ennek megczáfolására; de azt sajnálom, hogy nemes férfiú nevével akarják a pilingért érdemesiteni, melyet bár messze vagyok a tökéletességtől, még sem érdemlettem meg. —

Maradok

őszinte tisztelője

Kisfaludy Károly.

[1] Neue folge des Conv. Lexicons. I. Abth. des 2. Bandes, 782. l.

XIII.

Levelek Bajza Józsefhez.

Pesten, márczius 19-ikén, [1826].

Édes barátom!

Régen nem írtam! részszerint betegeskedtem, részszerint mindig vártam valami újat, kellemest írhatni, s nem lelék; különben pedig tudom, írás nélkűl is meg van győződve édes barátom őszinte hajlandóságomról. József napra minden jót.

Örömest felmentem volna Pozsonyba, de megvallom, szinte átallok oly társaságba menni, hol Török, Bors és Kovácsóczy szemtelen sallangokkal üres fitog(t)atás és alacsony koldulással a magyar írót valóban igen pulyán repraesentálták. Én legalább szörnyeket hallék, mit azok az emberek elkövettek, úgy hogy a jobb ízlésű ember írtózik ha íróról hall, nemhogy még társalkodását keresné.

Egy országban, hol az írót úgyis úgy tekintik mint valami ingyenélő haszontalan embert és a nyelvet a kocsis és béres köréből nem akarták kiemelni, ha ily példát látnak, milyet Bors et consortes mutatott, valóban nem szolgál ösztönökre, azokat tiszteletre mélta(t)ni. Döbrentei is már a galeriáknak él; nem munkája ártalmas, hanem nagyurakkal lévő társasága, kik tudatlanúl a literatura orgánumját benne hiszik és ő utána papolnak. A úgynevezett Academiából kültekintetekre nézve is alig lesz valami, én óhajtom ne is legyen, mert inkább semmi mint nevetséges. Szinte látnám a deák urakat feszesen ülni, hideg, idomtalan, elévült rámára vonni a literaturát vagy . . . . összefűzött franeziaságra mint Dessewffy, mely által a nyelv bizonyosan olvasót vesz.

Az Aurorát kiadhatom-e még, nem tudom, még fele költségem kinn vagyon, pedig márczius, ha lehet, nem szakasztom félbe, de fel sem akarom magamat áldozni. Mindenesetre ha májusra valamit készít édes b(arátom), küldje hozzám, ha lehet még ez idén erőltetem a dolgot — Hogy tetszik az idei Aurora? a mit lehetett, megtettem.

A mi engemet illet, nekem most kedvem pattant dolgozásra, nem az az igaz lelkesedés vezet ugyan, mely mint az elrekedt tűz

kifelé hullámzik — csak oly esti fény, mely itt-ott csillog még s elhal. Két vígjátékot írtam, a harmadikon most dolgozom. Még az idén ki akarom azokat bocsájtani. Egy romantos költeménybe is kaptam, hiszem Sédli közli. Ezzel igen sok munka lenne, nem tudom győzöm-e türelemmel, annál inkább, minthogy úgy is kevés olvasót lelne, az semmi, de tán veszteséget is szűlne. Ha e költemény elmarad, *Zách nemzettséggel* és egy tündéri drámával: *A három adomány*, pótlom elmaradását.

Sándor drámáit nem tudom szeretni, balúl értett hazafiság van elöntve rajta, kivált Az emberszívnek örvényeiben a képzelet, cselekedetek, az ízlés, a nemesebb lelki morál sértve vagyon. A buta magyarnak, ki olvas és nem gondol, tetszhetik, a józan ész lehetetlen hogy megnyugvást találjon oly érzéseken. Kétlem, hogy Sándor könnyű Múzsája a mélyen s magasan búvárkodó dráma léptével egy iránt mehessen. Nekem e pontban más nézetem van mint előbb. Sajnálom, hogy egy drámát kiadtam. Komor szívvel a vígra érzek íhletést, az érzés pathoszát ha elmével nem tudom nyilvánosítani, keblemből alig tudom. Irjon édes barátom! Őszinte barátja *Kisfaludy.*

2.

Pesten, 24-dik julius. [1826].

Édes Barátom!

Tán elfeledkezett rólam és Aurorába semmit sem küld: igen sajnálnám, he kedves munkáit tőlem elvonná. Mentűl előbb egy dalt, vagy tízet. Hát az elbeszélés mit csinál? —

Kazinczyval látom össze kell kapnom, a jüvő Minervában ismét Kovacsóczyval hasonlítgat. Munkámra nézve nem bánom akár mit mond, de oly hitvány emberrel egy kategóriába ne tegyen. Barátom uram is ott paradéroz mint Kovácsóczy társa.

Ezen idezárt levelet, édes barátom, adja által Steinbach úrnak, G. Cziráky secretáriusának. Őt kérem, hogy a grófné adreszét küldje meg, minthogy azon az idén a sor.[1] Kelletlen teszem,

[1] T. i. hogy az Aurorát neki ajánlják.

de ha már elkezdettem, nem vonhatom el magamat.

Irjon tisztelő barátjának *Kisfaludy.*

3.

Pesten, 18-dik 10ber, [1826].

Édes Barátom!

Aurórám még 25-dikre készülhet el csak, a nyomtatás már 10 hete hogy készen fekszik. A rézmetszők megcsaltak és ily nagy kárt okoztak, mert nem is reménylem, hogy költségemet bevehessem.

Legyen oly kegyes édes barátom, és tudakozza meg Pozsonyban van-e Juranics győri püspök, s ott maradand-e új esztendeig? Huzl Károly által ezt leginkább megértheti. Méltóztassék az iránt

nékem az első póstával néhány sort írni. Viszont szolgálatra mindig kész barátja

Kisfaludy.

Czím: De Pest. Monsieur Monsieur *Joseph Bajza* mon meilleur ami à Presbourg.

4.

Pesten, 25-dik 10ber, [1826].

Édes barátom!

Szíves barátságában bízván, bátorkodom egy kéréssel terhelni. Ezen példány Aurorát adja által Gróf Cziráky secretariusának, azon kéréssel nevemben, hogy szolgáltatná tüstént a grófné kezébe. Több példányokat a napokban még küldök, ha néhányat eladhatna belőlök édes barátom, a bevett pénzből tessék a pósta költségét lehúzni.

Irja meg azután Auroráról őszinte véleményét. Tudja édes barátom, mily kedvesen veszem az őszinteség és barátság itéletét.

Új esztendőre minden jót; tartson meg ezentúl is baráti emlékében, mint maradok változhatatlan

barátja *Kisfaludy*

5.

Pesten, 29-dik 10ber, [1826].

Édes barátom!

Ezzel jelentem, hogy 26 példány Aurorát a diligencera adtam fel; kérem édes barátom azokból 10 példányt Schwaiger András könyvkereskedő úrnak által küldeni; a többi 15 példányt, ha lehet, eladni. Bocsánatot, hogy ennyire alkalmatlankodom, azonban minden viszonszolgálatra késznek érezvén magamat, maradok őszinte barátja *Kisfaludy.*

XIV.

Levél Szemere Pálhoz.

[Pest, 1826, deczember.]

Édes Palim!

Im által küldöm Feri[1] értekezését; a vígjátékot szombaton censurázva megkapod. A mi Feri munkáját illeti, nekem igen tetszik, ámbár mely jókat simogatva tetéz reám, azt vaskörömmel másfelűl ismét levonja. Mi nem honi e darabban — arról óhajtanék felvilágositást nyerni. Még az az észrevételem is van: Mig Feri eszthetikai székéről alá mennydörög, minden kornak legnagyobb példáit emlegetve, elfelejteni látszik, hogy a mi az időhöz s nemzethez van kötve, annak bélyegét is hordja. Ő mondja: a komoly tárgy ön keblünkben születik, a komikumot külső tárgy és forma segíti elő — igaz és éppen azért a komikum nálunk igen nehéz mert a mit .... nemzet alig bir sajátságot, és a mit bir is, nevetést kiván. Moliére jóformán egész Francziaországot Párisban feltalálta és a költőnek utazni kellene mind a különféle nyelv, szokás miatt és kérdés, ha nincs értéke és nem akar szemtelenkedni, nem halna-e meg éhel tanulása mellett? Shakespere minden óriási elméje mellett alig lett volna az, ha Erzsébet virágzó kora annak szárnyat nem ad. Hol nincs társasági nyelv, a komikum kényszerű munkád ád; hol nincs társalkodás, ott csak erőszakos vonások tünnek fel a tréfában is, mely többnyire a művész előtt ízetlen. Ítéletem szerint a társalkodásból születik a Comus, még annak költői nyelve is abból fejlődhetik ki. Ha én Debreczent, Szabolcsot összejárnám, tudom két darabot nyernék általa, de éltem egész munkája adna-e annyit hogy könnyü kebellel Erdélyt, al- és felföldet összejárhatnám. Bisonyos rendet szúrni, mint Feri érti, igen veszedelmes, ha az ember dicsősége jelét nem akarja hátán hordozni — engem a Pártütőkben az ostoba assessorért kétszer akartak megverni. Látogass meg, a hasam fáj.

Károly.

Czime: Tekintetes Szemere Pál fiskális úrnak.

[1]Kölcsey

XV.

Levelek Kisfaludy Jánoshoz.

(1826—1827.)

Pest, den 13. 7ber, [1826]

Lieber Jancsi!

Mit der 1-ten Diligence werde ich dir die Auroren zusenden, über 40 Exempl. beim Hr. v. Nagy[1] liegen bleiben. Das Paquet musst (du) aufmachen, dein Exempl. herausnehnemen. Auch wirst du darin ein unsere Theilung betreffendes Schreiben der Theres finden.

Vorgestern war hier ein schreckliches Gewitter. Der Blitz schlug in den städtischen Mayerhof ein und zündete.

Lebe wohl. Das Andere später.

Dein *Carl.*

2.

Pest, den 21-ten [October 1826].

Lieber Bruder!

Da du nicht kommen kannst, so muss ich dir berichten, dass ich Miska 2 Briefe geschrieben, das Wollgeld für nun gebeten und er mir gar keine Antwort giebt. Es bleibt nun nichts übrig als unsern Antheil so bald als möglich ihm wegzunehmen, den er glaubt, es ist sein Eigenthum — und bewährt sich als ein niedriger Mensch, dem kein Wort und keine Ehre heilig. Von Pressburg aus könntest du diess Geschäft in (ein) paar Tagen enden und bis weifers lieber durch einen Bauern administrieren lassen, oder wie du es für gut findest. Auch der Theres habe ich geschrieben, dass sie den Schluss der armseligen Theilung beschleunigen solle.

Ich könnte diess freilich persönlich mehr betreiben; aber ich kann doch keine frischen Schulden machen auf das Ungewisse, damit ich auf der Reise nichts erhalte. Du hast von Pressburg näher nach Raab und hast mehr Ansehen; du könntest mit aller Strenge dein Recht handhaben.

Leb' wohl und schreibe mir deine Meinùng.

Dein Bruder

Carl.

[2] Felsőbüki Nagy Pál, a szónok.

3.

Pest, den 16-ten 9ber, [1826].

Lieber Jancsi!

Miska hat mir 100 fl. C. M. als meine Revenue geschickt und geschrieben, dass er die gemeinsame Wirtschaft aufgeben und das künftige Jahr Rechnung ablegen wird — keine früher verkaufen konnte und auch die Wolle schlecht verkaufte. Er sagte, dass er auch dir schreiben wird — ob er's gethan, weiss ich nicht.

Hab die Gnad lieber Jancsi und bitte den Paul in meinem Namen und frage ihn, ob ich ihm für diess Jahr auch Auroren zum Verkaufe schicken darf? und schreibe mir recht bald nur durch die Post. Er hat noch Geld von mir, sollte er dir eins geben, so bitte ich dich, schicke es mir gleich durch die Diligence, da ich es sehr benöthige. Sollte er nichts sagen, so mache du auch keine Erwähnung. Schreibe mir deine Gedanken über unsern Antheil; ich habe wegen (der) Urbarial-Gründe dem Bódi geschrieben. Man sagt, du wirst zum Major befördert. — Darf ich die Exemplare an dich zuschicken? Gruss an Theres! Lebe wohl. Dein

Carl.

4.

[Pest], den 24-ten 9ber, [1826].

Lieber Jancsi!

Dem Miska habe Ich geschrieben, (er) hat mich aber noch mit keiner Antwort beglückt, so wie auch Sándor und Bódi. Wenn ich meinen Antheil verkaufe, so gebe ich ihn nur dir — (du) brauchst mir nur das 4-tel zu erlegen und vom andern die Interessen zu zahlen. So einzeln kann keiner von uns wirtschaften und auch in Arenda wird nichts herausschauen, denn um das Bischen Geld, was man dafür erhält, werden die Felder verdorben und ausgezeht. Ich rathe dir, dass du auf jeden Fall mit künftigem Jahre die Wirtschaft antretest.

Was die Urbarial-Gründe anbelangt, verhält (es) sich so: du weisst, wir zwei bekamen in Mérges und in Tét auch von den felszabadított paraszt helyekbűl das meiste, ich gar — überall den innern Grund auch von diesen — vermög Landtags-Beschluse müssen wir dafür Portion Zahlen; folglich muss uns die bestehends grosse Last bei der Theilung vergütet werden.

Gieb diesen Brief, aber so bald als möglich, dem Paul von Nagy, schreibe mir nur per Post was er sagt, denn die Zeit drängt mich. — Lebe wohl.

Dein *Carl.*

Czím: An k. k. Herrn Rittmeister Johann v. Kisfaludy zu *Pressburg.*

5.

Pest, den 23. 10ber, (1826).

Lieber Jancsi !

Hier sende ich 40 Exempl. Auroren, hab die Gnade (sie) gleich den Herrn v. Nagy zu übergeben. Die kommende Woche werde ich ihm noch Exempl. senden. Sollte er das Geld für die verkauften übergeben (aber verlange es nicht), so sei so gut, Zieh deine Fracht-Unkosten ab, und sende es mir nur auf der Diligence.

Von Haus hab ich noch keine Antwort. Viel Glück zum neuen Jahre.

Carl.

6.

(Pest, 1827, jan. v. febr.)

Lieber Bruder !

Ich habe die mir angeweisene Summe von 240 fl. richtig erhalten und bescheinigt und danke dir für deine Güte. Hier hast du 40 Aurora, die 41-ste gehört dir. (du) brauchst dafür nicht zu zahlen, sondern wenn der Hr. v. Nagy dir wieder Geld übergiebt, so ziehe die für mich ausgelegten Fracht-Unkosten ab.

Aus dem beigegebenen Brief der Theres kannst Du ersehen, wie die Sachen zu Hause stehen. Ich habe darauf dem Sándor gleich einen Brief geschrieben und durch eine andere Sache so eingeleitet, dass er mir antworten muss. Ich warf ihm ziemlich mit derben Ausdrücken die Saumseligkeit vor, Die Antwort werde ich dir zusenden — indess brauchst du ihm nicht zu schreiben. — Ich sehe, wir müssen schon jede Delicatesse bei Seite setzen.

Vor März kann ich auch nicht nach Sümeg — da könnten wir zusammen gehen ; ich hoffe auch ohnehin nicht, dass wir früher in Ordnung kommen, bevor wir selbst die Sache nicht betreiben, mit unserer Gegenwart. Lebe wohl, theile mir Deine Ansichten mit. Was den Verkauf meines Antheils betrifft, werde ich schon mit dem Zeidler reden, doch jetzt kann ich wegen der verspäteten Taschenbücher wenig nach Hause gehen.

Lebe wohl. Dein *Carl.*

7.

(Pest), den 30. März. (1827.)

Lieber Jancsi !

Hier übersende ich dir die Eintheilung der Felder und Capitalien. Sándor hat sie mir geschickt, lass (sie) abschreiben, dann sende sie mir zurück. Der Miska hat für den Felpétser Wald 3000 fl. angeboten, also 500 für meine Rate. Die Sümeger wollen sie ihm geben, wenn wir nicht es ablösen ; mir ist (dies) nicht möglich, wenn du könntest — aber auf jeden Fall lass wenigstens eine Rate nicht los, in Summa der Bonification.

Bódi war zum Sterben krank, (er hat) Lungenetzündung gehabt, das sagte mir Barcza, der hier war. Von Sümeg erhielt ich keinen Brief.

Wann kannst Du vom Landtag etkommen? Es ist die höchste Zeit, dass wir von Miska unsere Antheil wegnehmen, denn sonst felkopik az állunk; er ist im Stande und verkauft die Schafe, schreibe mir, wenn und was dein Willen ist·

Hat der Paul Nagy deine Auroren mehr verkauft?

Lebe wohl.

Carl.

XVI.

Levelek Kölczey Ferencz.

(1826—1828.)

1.

[Pest,] 1826. Deczember 13.

Édes Barátom!

Nagyon sajnálnám, ha te is balul értenél; én azon levelet inkább enyelgésből írtam, mint valami nevetséges apprehensióból, mely tőlem mindig távol volt. A vas körmöt komolyabb drámáimra értettem, melyek (és igen igazán) a kritikát sem érdemlik meg; és hogy ezen szavaidat magam is érzettem, azzal bizonyítom, hogy mindegyiket, mely drámai életet nyerhet, újra kidolgoztam s kidolgozni fogom. Hidd el édes Ferim, a recensiótól, kivált ha oly férfitól jön, kit tisztelek mind characterére, mind ismeretére nézve, nem írtózom, bár előbb is divatba lett volna nálunk, én dicsekedés nélkűl merem mondani, tovább haladtam volna.

A puszta dicséret csak buzgóságot szűlhet (s azt is csak a szerényebb résznél), de előmenetelre soha. Azért miattam ne vesd el kedvedet az írókkal való foglalatoskodástól. — A miről meggyőzesz, köszönettel fogadom és meggyőződésemit úgyis mindig fenntartom. Ezen sorok mutassák tiszteletemet és bizonyítsák, mint vagyok

őszinte barátod

Károly.

2.

Pesten, 20-dik auguszt. [1827.]

Édes Barátom!

Fájdalmas részvéttel hallám szeretett testvéred halálát; ismervén lelkedet, szükségtelennek tartom a vígasztalást, mely üres hangok által csak a gyöngébbet enyhítheti — önmagadból inkább tenyészhet az, mélyebben szemlélvén az életet. Szint e sors ért engem is, én is csak most vesztém el legkedvesebb testvéremet, kinek élete hunytával minden tekintetben annyi jó elmarada tőlem.

Ily körűlmények közt szerénytelenség lenne új munkákat kérni tőled, elgondolván: se időd se kedved az írásra, de minthogy benned bíztam és azért több íróknak verseit nem kis neheztelésökre vissza igazítottam, most Aurorám oly inségre jutott, hogy e nemben, ha régiebb darabjaiddal nem segítesz, egészen parrag marad. Kérlek azért, tégy össze néhány előbbi versedet és küldd által mennél előbb a postán — hálám mellet nagyon örvendeni fogok, ha néhány sorokban nyugodt és minden történendőn felűl emelkedett lelkedet hallom.

Én egy vígjátékon dolgozom az Aurora számára, de hidd el csak oly érzettel mint néha a Comus papja, ki szokott enyelgéssel lejt a deszkán, míg belseje titkos bútól vérzik. A diétának vége — nyelvünk ügye hazánkéval lassanként hanyatlik, a szalmatűz villáma nagyobb sötétségbe taszít. De minek kérődzöm vissza az epét? hol van egy szeglet földünkön, s hol egy jobb lélek, ki mind ezt ne tudná.

Légy boldog édes Ferim! jer hozzánk, a kölcsönös beszéd, véleményosztás és vitatás közt elnémul a szív, s tán egymást, ha rövid időre is, azon felejtésbe ringathatjuk, hol a hevülő tűz vidámabb színt hágy maga után.

Csókol barátod *Károly.*

Czim: *Pestről* Tekintetetes Kölcsey Ferencz úrnak *Beregszász.* (Oldalvást áll:) *Kassa. Munkács. Tettes Sudánni Bay György úr szállásán.*

3.

Pesten, 12-dik Aprilis, 1828.

Édes Barátom!

Még az idén tán utolszór, minthogy költséggel nem győzöm, kiadom az Aurorát. Igen sajnálom, ha te (kinek darabjai az újabb kornak legillatosb virgai előttem) Aurorámból kimaradnál — küldj azért, ha körülményeid s kedved engedi(k), néhány verset 15-dik júniusig, nem mint kiadónak, hanem mint barátodnak, ki szinte kész mindenkor viszonszolgálatra. Úgy reménylem, kezednél már az idei Aurora. A Szabadság czim alatt küldött szép ódádat a censor nem engedé meg, de sok kérés után *Hazámhoz* felirás alatt megendgedte. Tartalma megmaradt s az elég.

Én, mióta nem láttalak, három vígjátékot írtam: Csalódásokat 4 f. v., Nem mehet ki a szobából 1 f.v., Heraklit és Demokrit 1 f. v., azon felül a Leánörzőket is újra kidolgoztam. Nagyon óhajtanám, ha elolvasván azokat, ítéletedet irántok lelkednek ismert őszinteségével és kímélet nélkül nekem kimondanád. Mit nyer ezáltal az író, magad tudod — és mi szüksége a magyarnak arra, kivált olyannak, ki távol azon gőgtől, hogy már a tökéletesség pontjához jutott volna: azt magad már kijelented. Én részemről alig várom a józan megbirálását darabjaimnak, mert félek: hogy a hasztalan érzelgést igen elkerülvén, nem lettem-e száraz, Ezt senkitől sem kívánám úgy hallani, mint tőled.

Az Akadémia deputácziója elvégezte üléseit. Mi lesz belőle

fog-e ártani, használni nem lesz-e tudós ispita, vagy tudományos politia, az még az idő méhében nyugszik. Eddig a magyarnak csaknem minden publicitás ártott, mert önség vezérlé többnyire az egyes tagokat; fogja-e ez a köznek részvétét megnyerni, kérdem — de minderről Pali többet szólhat, ha szegény Kriska halála erről gondolkodni engedi!

Légy boldog kedves barátom! s a midőn magamat szíves emlékedbe ajánlom, vagyok

tisztelő barátod

Károly.

A levél czíme: *Kölcsey* Ferencz urnak több T. N. V. megyék táblabjrájának különös tisztelettel

Surányban.

Tek. Bay György úrnál. Miskolez. Beregszász.

XVII.

Levelek Toldy Ferenczhez.

(1826—1830.)

1.

Téten, 29. ápril, [1826]

Kedves Barátom!

Igéérvén, hogy tudósítom, ha tovább elmaradnék, mintsem gondoltam, im ezen soraim mutassák meg hívségét emlékezetemnek. Hazajövetelemet legfölebb 8 napra határozom meg, addig kérem, édes barátomat, tartsa magánál leveleimet. Ezen bezárt levelet vigye el szállásomra, de kérem minden halasztás nélkűl. Helmeczit csókolom. Mondja meg neki, hogy *egyeztünk* — a többit szóval. Az Aurora majd nem tudom hogyan készül; a sok dolog miatt nem is dolgozhatok.

2.

Pest, 9ber 11-ikén, [1829].

Édes kedves barátom!

Elvégre egy levél! gondolám, de kettős örömmel, tudván és újra értvén, hogy egészséges, útját sikerrel folytatja, és hogy az új világban, a sok tudós emberek közt is régi szíves barátjára őszinte lélekkel emlékezik. Mi élünk, tengődünk, reménylünk és — magát óhajtjuk mint egy szerencsés gondolatot, mely baráti körben a hiányt ismét betöltse. *Józsi*val[1] mennyire emlegetjük képzelheti, és ha világi szerencséje csak félig esik kivánságunk szerint, a boldogok közé tartozik. Józsit gyakran látom, és ez nagyobb része örömimnek. Különben majd mindig szobámba zár a köszvény, mely az alatta valókat (melyek tán néha többet is ugrottak mint kellett volna) nagy szerénységben tartja. Jövő hónapban neki ülök a Trencsényi Máténak — neki ülök, de lesz-e belőle valami, az egek tudják. Józsi derék unszoló, reménylem rá hajt a munkára. Az ujságért is most történik az elhatározott lépés, bár, (a) mint vissza jön, szerzett tapasztalásait a mi Jelenkorunk dicsőíthetné, Vörösmarty a régi káromkodó, Károlyival vesződik

[1]Bajzával.

és Kontján dolgozik. Stettner fordít, Bártfay számol, Forgó[1] roszszul h — —, Helmeczy gazdálkodik vesztére.

Aurora kijön nagy hühó után, alig tudott megszületni, azonban belseje tán a populusnak is fog tetszeni, külsője semmivel sem különb a tavalinál, sőt olyan sem. Lichtl engem csalt meg, őt meg a bécsiek. Az Aurora elküldését Józsi fogja eszközleni.

Paziazinak szóltam a forditás iránt, ő mindjárt igérte, de úgy tetszik megint elfelejté, mert felém se jön és nem is dolgozik; tán nem tartja méltónak, lássa, de én jó móddal, a nélkül hogy szerénységem sértődjék utána nem járhatok. A Leányőrzőket mindjárt újra dolgoztam volna, de mivel hallgat, abban hagytam.

Sárga levél, sárga levél,
Bús utamra miért estél?
Azért estem, mert nincs ágom,
Nincs ami tart, nincs világom!

Hej nekem is az a sorsom,
Nekem sincsen már zöld ágom,
Van hazám, de nincsen benne
Egy kis hajlék, mely fölvenne.

Harmat, harmat honnan jöttél!
Bús szememre miért estél?
Azért estem a felhőbúl,
Mert víg napom már nem derűl.

Harmat, harmat te könynyé válsz,
Szemembe' jó helyet találsz,
Nekem is leszállt víg napom,
Szegény magyar, azt siratom.

Fülemile, te kis madár!
Mért nem zenged dalod immár?
Azért nem zengem dalomat,
Mert elvesztém hű páromat.

Hej fülmile te kis madár!
Elnémulok én is immár,
Mit is mondjam keservemet,
Nincs már szív mely ért engemet.

Itt egy szép dal, félig-meddig szívből irtam; folytatás:

Franzli, Franzli, hová lettél,
Olyan messze miért mentél?

De engedelmet tudós Doctor úr, hogy ily gyöngeségekkel lopom pillanatit, de nem titkolhatom, bár nyakig üljön is a tudományokban s minden bölcsek fejét magának hozza is, mégis job-

[1] Kisf. K. orvos — barátja.

ban örülök, ha a régi heves, hirtelen, de jó Franzli régi szívét hozza vissza.

De most legyen boldog édes barátom, a jó szerencse vezesse ösvényén, és vegye lelki ölelésemet! Ha kis ideje marad, írjon, ki vehet nagyobb részt minden sorsában mint őszinte barátja

Károly.

3.

Pesten, 7-ik ápr. [1830.]

Édes Franzlim!

Örömmel hallom boldog haladását és óhajtva várom az órát, hogy mindazon jót s megtiszteltetést újra magától értsem. Mire visszatér, egy új szomorújáték várja ítéletét. Én javulok, a tavasz jótevőleg hat reám, a nyár még szebb reménynyel kecsegtet, mert úgy hiszem magát is vissza hozza. Tán harczban lel bennünket — de mindazt Józsitól, mint a per első hősétől jobban megérti. Ha Bowrig vígjátékaimat fordítja, írja meg neki, hogy most még a Leányőrzőt hagyná ki; kis új változásokkal még jót lehetne belőle csinálni, ezért sajnálnám ha ily csúfan jönne a külföld elébe. Tán még az eddiglenieknél jobbat írhatok s azokkal a Leányőrző is kijöhetne s egyszersmind haladásunkat is mutatná. — Én úgy vélném, ezeket javalhatná neki: Csalódások, Vígjáték, Betegek, Hűség próbája. Kénytelen jószívűség. Nem mehet ki a szobából. Ez utolsót csak azért, jelenteni, mily karban áll színünk, s mily nehéz részvét s állandó szín nélkűl (mely mint az író, mint a játszó főoskolája) tárgyban haladni. Az újság[1] iránt bizonyosat nem írhatok, remény mosolyg minden felől és ha még sem teljesedik, csak azon sötét felekezet vádjainak foghatom köszönni, mely minden jó czélt, fanyar ízléstől távozót, eltemetni vágyna. Ha újságom megjönne, jó lenne azon folyóírást utóbb, t. i. a levélben érintett belletristicai írást, a Társalkodóval egyesítni; ez csekély nagyobb árszabással kiterjedetteb lehetne. De mind erről, ha öleljük. A betű csak holt tetem, a kedves szó által inkább tenyészik az élet sikere. A mi Gr. Sz. Ist.[2] illeti, egy kevéssé megcsökkent most a közösülés, úgy látszik ő az ellenfélhez pártolt, de hiszem a kénytelenség ismét vissza vezetendi, s akkor ha alkalom v. idő szolgál, kívánságát kitelhető erőmmel segítem. Most kedves Franzlim, az isten tartsa vígan és egészségben. Forrón ölelve vagyok, a mi eddig voltam, hív barátja

Károly.

4.

Pest, 21-dik május, [1830.]

Édes Barátom!

Vettem levelét és igen örűltem bizodalmának, de elég sajnos, e pillanatban ellenkező s nem várt környűlmények miatt nem teljesíthetem. Kerestem másutt is, F-nck nem volt s obliga-

[1] A *Jelenkor.*
[2] Széchenyi Istvánt.